JONAS BALYS

RAŠTAI

V

JONAS BALYS

RAŠTAI

V

JONAS BALYS

RAŠTAI

V

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS
VILNIUS
2004

UDK 398(=882:73)
Ba238

Redakcinė komisija
† Kazys Grigas, Vacys Milius ir Leonardas Sauka

Parengė
Rita Repšienė

Apipavidalino
Petras Repšys

Knygos leidimą parėmė
Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

ISBN 9986-513-33-2 (bendras)
ISBN 9955-475-64-1 (5 tomas)

TURINYS

MIRTIS IR LAIDOTUVĖS

LIETUVIŲ LIAUDIES TRADICIJOS

TIKĖJIMŲ ISTORIJĄ PASKLAIDŽIUS

Tikėjimas tikrai sako tai, ko nesako pojūčiai,
bet jis neprieštarauja tam, ką jie patiria.
Tikėjimas yra viršum jų, bet ne prieš juos.
Blaise Pascal

Filosofinėse tradicijose tikėjimas ir žinojimas yra glaudžiai susiję. Lietuvių kalboje tikėjimas išreiškiamas dviem giminiškomis, bet skirtingomis reikšmėmis, atitinkančiomis anglų *belief* ir *faith*, prancūzų *croyance* ir *foi*, vokiečių *Glauben* ir *Glaube*. Pirmoji reikšmė pabrėžia žinojimo pirmumą prieš tikėjimą, o antroji – kai nepasitenkinant paprastu žinojimu „angažuojamasi visa savo būtimi tam, į ką tikima" (Juozas Girnius). Daugiau žinodami apie mūsų tikėjimus, mes plečiame savąjį horizontą.

Tikėjimų sąvoka yra be galo plati. Didžiajame lietuvių kalbos žodyne pateikiama tik bendrų apibrėžimų, sietinų su žodžiu „tikėti", t. y. *laikyti neabejotinu dalyku, manyti ką esant iš tikrųjų, būti įsitikinusiam, tikram kuo, dėl ko nors, neabejoti* (LKŽ, t. XVI, p. 233); kita vertus, *būti religinių įsitikinimų, manyti esant Dievą;* trečia, *manyti esant tikriems antgamtinius reiškinius, mitologines būtybes, ateitį lemiančius ženklus, laikytis prietarų, būti prietaringam* (LKŽ, t. XVI, p. 234); ketvirta, *turėti vilties, viltis, tartis, galvoti apie ką, laukti ko nors* (LKŽ, t. XVI, p. 235); penkta, *pasitikėti, kliautis kuo* (LKŽ, t. XVI, p. 236) ir t.t.

Lotynų kalboje žodį „tikėti" atitinka du žodžiai: *putare* „manyti", o tai yra priešpriešinama tikram žinojimui, ir *credere* „būti įsitikinusiam", o tai sietina su dviem dalykais: mokymu kaip tradicija, perduodama tikėjimo turiniu, ir išbandymais, patiriamais gyvenimo kasdienybėje[1].

Tikėjimai tartum valdą visą žmogaus gyvenimą žemėje. Po mirties atveriami amžinybės vartai, ir artimieji elgiasi taip, kaip dera elgtis pagal jų papročius ir tikėjimus. Pasak Jono Balio, tikėjimai lemia apeigas ir identifikuoja religinį savitumą. Ar tikėjimų sąvadas galėtų reprezentuoti tautinį tapatumą? Ar tikėjimai ir papročiai geriausiai atskleidžia pasaulėjautos ypatumus? Kodėl vienas įdomiausių Jono Balio darbų, paskelbtas emigracijoje kaip Pedagoginio Lituanistikos instituto leidinys, buvo pavadintas *Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje* (Čikaga, 1966), angliškai *World Conception in Lithuanian Folklore?*

Teikdami tikėjimų kaip mentalumo konfigūracijai ypatingas privilegijas, mes pasirenkame patogų kodą, tinklelį, leidžiantį susikurti saugų ir perspektyvų gyvenimo modelį. Jei elgsiesi taip ir taip, tu turėsi tai ir tai, būsi laimingas, sveikas, turtingas ir pan. Papročiai ir tikėjimai susiklostė per daugybę metų. Jais žmogus saugojo ir tęsė tradicijas ir papročius, kurie tarsi sankcionavo jo gyvenimą. Apsauga nuo ligų, maro ir karų, atrodė, padės išgyventi visus mažesnius ir didesnius kataklizmus. Nuo pat gimimo lig mirties žmogų lydėjo tikėjimai, prietarai ir burtai. Tikėjimas lėmė burtų sėkmę. Žymusis lietuvių tradicinės kultūros tyrėjas Balys Buračas, pats rinkęs burtus ir prietarus, savo lietuvių tautosakos rinkinyje nuo 1919 iki 1933 metų, saugomame Lietuvių tautosakos rankraštyne (LTR 455b), Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, pateikė 282 švenčių, oro ir mirties pranašavimo, sveikatos ir ligų, meilės, gimimo ir krikštynų, svečių, žemės ūkio darbų, laimės ir nelaimės, pasak jo paties, burtus ir prietarus, o

[1] Arno Anzenbacher. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992, p. 327.

iš tiesų papročius ir tikėjimus, kaip antai: *jei ligoniui kunigą parvežus, arklys stovi galvą nuleidęs, tai reiškia, kad tas ligonis mirs; jei nabašninkas viena akimi atsimerkęs, tai dar iš tų namų vienas žmogus mirs; jei žmogus žiovauja, tai reiškia, kad smertis jam į dantis pažiūrėjo* (LTR 445b/5, 6, 8), arba: *jei einant į mišką bijai, tai kad nesibijotum ir velnių nematytum, reikia kalbėti: „Velny, velny, duok patelnę, kepsiu velniukus". Tuomet velniai bijos rodytis* (LTR 445b/41), o *norint iš trobos svirplius išvaryti, reikia traukyt visais pašaliais šermukšnine lazda ir sakyti: „Laukan svetį, laukan muzikantą!" Tai padarius iš tos trobos svirpliai išeina* (LTR 445b/42). Lietuvių folkloristikoje tikėjimų apibrėžimas yra susiaurinamas ir taikomas labiau burtams ir prietarams apibūdinti. Iš tiesų burtai vertintini kaip aktyvi veikla, tikėjimai – kaip transcendencijos galimybė.

Įkūręs Lietuvių tautosakos archyvą (iki 1944 m. jame buvo saugoma daugiau kaip 400 tūkstančių vienetų) ir pradėjęs skirstyti lietuvių tautosaką pagal žanrus, Jonas Balys ėmė klasifikuoti ir lietuvių tikėjimus. Tuomet pradėta ir, karui baigiantis, netęsiama lietuvių tikėjimų kartoteka dabar esanti Lietuvos istorijos institute. Lietuvių tautosaką buvo sumanyta skelbti ir kapitaliniame sąvade (serijomis) – 1940 m. pasirodė A serijos „Lietuvių liaudies sakmių" I tomas, septintoje G serijoje būtų paskelbti lietuvių tikėjimai, o aštuntojoje H – papročiai. Bet pirmosios lietuvių tikėjimų publikacijos buvo išspausdintos tik 1979 ir 1981 m. už Atlanto.

Kaip Latvių tautosakos archyvo medžiaga, 1940–1941 m. buvo paskelbti keturi Pėterio Šmito latvių tikėjimų tomai *Latviešu tautas ticējumi*, taigi plačiajai visuomenei buvo pristatyti daugiau kaip 36 tūkstančiai tikėjimų. Dabar ši medžiaga paskelbta internete: http://www.acis.lv/ticejumi.htm.

XX amžiuje Europoje pradedami platūs, išsamūs ir įvairiapusiai tradicinių tikėjimų tyrinėjimai. 1927 m. Vokietijoje Hannsas Bächtoldas-Stäubli, padedant E. Hoffmannui-Krayeriui, ima rengti didįjį vokiečių tikėjimų sąvadą *Handwörterbuch des Deutschen Aberglaubens*. Tai kompiliatyvaus pobūdžio, itin informatyvus, moksliniais principais paremtas, išsamus ir plačiai įvairius tyrinėjimus reprezentuojantis, vokiečių liaudies kultūros pamatus grindžiantis ir propaguojantis leidinys. Paskutinysis XI tomas pasirodė 1941-aisiais.

Tais pačiais 1927 m. Berlyne buvo išspausdinta rusų mokslininko Dmitrijaus Zelenino (1878–1954) enciklopedinio pobūdžio studija *Rytų slavų etnografija*, apžvelgianti įvairių slavų tautų: rusų, ukrainiečių, gudų – kultūras ir buitį. Joje apžvelgiami ir liaudies tikėjimai, žinomi iš įvairių, plačiai slavų kraštuose paplitusių ritualų ir sietini su mitinėmis būtybėmis, kaip antai namų, miškų ar vandenų dvasiomis, velniais, vilkolakiais ar šiaip ypatingų galių turinčiais žmonėmis: burtininkais, raganomis, vampyrais.

Tikėjimų specifikai apibrėžti buvo tyrinėjamas gausus senasis pasaulio paveldas. Paminėtina išsami Julijaus von Negeleino *Weltgesichte des Aberglaubens*. Pirmasis pasaulio tikėjimų tomas (373 p. ir įspūdingas formatas) buvo išleistas 1931 m. Berlyne-Leipcige kaip tikėjimų idėją – *sein wachsen und werden* – augimo ir virsmo būtį apibendrinanti studija. Antrajame tome, išspausdintame 1935 m. ir apimančiame daugiau kaip 440 p., aptariami esminiai tikėjimų tipai – *Hauptypen des Aberglaubens* – Egipto, Babilonijos, Palestinos, romėnų-graikų, germanų, ugrofinų, samojedų tautose. Tikėjimai valdą pasaulį, tai kaip demonas, pasak J. von Negeleino, neatsisako savo valdžios. Žmogaus gyvenimas visais laikais buvo grindžiamas tikėjimu Dievu, siejamas su geromis ir blogomis dvasiomis, jį lydėjo sėkmė ir likimas, laimė ir prakeiksmas, tikint ateitimi ir dabartimi.

Švedijoje, Lunde, 1949–1951 m. kaip Gustavo Adolfo akademijos leidinys buvo paskelbta Oskaro Looritso studija apie estų liaudies tikėjimus *Grundzüge des Estnischen Volksglaubens* (du tomai), apimanti daugiau kaip 591 puslapį. Liaudies tikėjimų pamatas – tai visa senoji estų kultūra, kalbanti apie žmogų ir jį supantį pasaulį.

Visa tradicinė kultūra interpretuojama per tikėjimų prizmę. Budapešto universiteto profesorė Tekla Dömötor knygoje *Hungarian Folk Beliefs* (Bloomingtonas: Indianos universiteto leidykla, 1982) interpretavo turtingą vengrišką tautosaką kaip liaudies ti-

kėjimų raišką, išskirdama daug įvairių pjūvių ir klasifikacijų - nuo animistinių tikėjimų iki visais laikais aktualių gyvenimo ir mirties klausimų.

Lietuviškųjų tikėjimų sklaida gana kukli. Tyrinėdamas senąją lietuvių kultūrą, ieškodamas tautinės atminties kaip svarbiausio garanto dievų ir žmonių pasaulyje, Algirdas Julius Greimas tikėjimų istorijai suteikia mitologijos kaip metakalbos statusą[2].

* * *

Toliau skelbdami žymiausio lietuvių tautosakininko, Jono Basanavičiaus premijos laureato Jono Balio palikimą, publikuojame Amerikoje spausdintus darbus: *Vaikystė ir vedybos.* Lietuvių liaudies tradicijos. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 1979, ir *Mirtis ir laidotuvės.* Lietuvių liaudies tradicijos. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 1981. Tai garsiojo Jono Balio *Lietuvių tautosakos lobyno* VIII ir IX tomai. Kadaise sumanyti kaip viena tikėjimų ir papročių knyga „Nuo lopšio lig karsto" dabar ir bus išleisti vienoje knygoje, tad bibliografinė retenybė bus prieinama didesniam skaitytojų ratui.

Visa lietuviškoji tikėjimų medžiaga buvo atsivežta iš Lietuvos ir daugiau kaip po 35 metų buvo paskelbta. Tačiau tai laikytina tik originalia žaliava tyrinėjimams.

Kartu spausdinama ir vokiškai išleista studija apie lietuvių vestuves *Litauische Hochzeitsbräuche,* pasirodžiusi Hamburge 1946 m. Baltijos universiteto darbų serijoje, ir kitos Jono Balio publikacijos: straipsnis apie lietuvių vestuves *Ancient wedding customs,* spausdintas 1960 m. žurnale *Lituanus,* ir lietuviškos istorijos apie vaiduoklius, užrašytos Pitsburge, Pensylvanijoje (JAV), *Lithuanian Ghost Stories from Pittsburgh, Pennsylvania* ir išspausdintos žurnale *Midwest Folklore* 1952 m.. Pranešimas šia tema buvo skaitytas Amerikos Folkloro draugijos susirinkime 1950 metais. Įdomu, kad lietuviškos tautosakos rinkimą JAV rėmė Amerikos filosofų draugija.

Lietuviškų tikėjimų mozaika itin įvairi. Tekstai, užrašyti po I pasaulinio karo, mums dabar yra tartum archajiški mentaliniai liudijimai. Jie atskleidžia primityvų ir stabmeldišką požiūrį į apsigimusius arba kamuojamus negalavimų kūdikius: *jei vaikas apsigema su plėmais, tai kol dar nekrikštytas* (nr. 151); *reikia patrinti su numirėlio ranka, tai plėmai išnyks, kai pradeda vaiką džedinčius (epilepsija?) tąsyt, tai deda jam ant krūtinėlės tuos marškinėlius, su katrais yra koks nors vaikas numiręs; arba jį pridengia ta paklode, katra buvo apdengtas stalas atvežus kunigą pas ligonį* (nr. 848); *nuo kirmėlių vaikui ištepa degutu panosę ir duobelę po krūtine, tada kirmėlės prapuola ar išeina* (nr. 866). Savitumu išsiskiria senaisiais tikėjimais besiremiantys papročiai: *Jei mažas vaikas verkia, tai ieško, kur vanduo bėga prieš saulę ir iš po tiltelio pasemia tokio vandens saulei netekėjus: juo nuprausia vaiką ir tą vandenį vėl ten išlieja, iš kur pasėmė - vaikas nustojo verkęs* (nr. 833). Tikėjimuose išlaikomi ir senieji pagarbos ženklai dangaus šviesuliams: *vyras turi saugotis naktį nesišlapinti prieš Mėnulį (ypač prieš ar po santykių su moterimi), nes gims „pastajus" (peristajus, t. y. velnias), labai blogas žmogus, arba vaikas bus nesveikas (išsigimėlis, nenormalus)* (nr. 13).

Atskirai reikėtų paminėti ir tikėjimuose slypintį humorą ar net ironija paremtą požiūrį į vienus ar kitus reiškinius, susijusius su vaiko pradėjimu ar gimimu: *jei mergina nori su vyru trainiotis, bet nenori, kad iš to būtų pasekmės, turi siūdama kokį nors numirėliui drabužį įsmeigti marškinių pryšakinėj pusėj į padurką adatą be siūlo ir laikyti ją ten, kol pasiuis drabužį. Taip padarius mergina gali be baimės trainiotis su vyru, nes vyro nesistos* (nr. 32); *per pamaldas nereikia moteriai su vyru reikalų turėti, nes vaikas bus nesveikas arba koks keistuolis, kadangi tai labai didelė nuodėmė* (nr. 10); *kai šuo būna ant kalės, tai reikia rykšte tris kartus užduoti abiem, o paskui ta rykšte suduoti kuriai mergai, tai ji merga būdama turės daug vaikų* (nr. 46).

Kai kurie išlikę gimdymo papročiai yra gana brutalūs: *gimusį vaiką bobutė tuoj padeda ant žemės, kad vargų nebijotų* (nr. 324); *naujagimį atskirti nuo motinos kirviu - bus geras*

2 Mito balsai Lietuvoje: Susitikimai su Algirdu Juliumi Greimu. - *Tautosakos darbai,* t. III (X). Vilnius, 1994, p. 22.

dailidė: gimus mergaitei, ją atskirti kultuve – velėdama nebijos šalčio (nr. 266c). Itin savotiški papročiai sietini su placenta ir jos panaudojimu: *jei gimsta mergaitė, bobutė „antrąją namų dalį" visada užkasa darželyje; mat tikima, kad taip padarius mergaitė augs gašiai, trakniai ir bus švari* (nr. 356) arba *„antrąją vietą" dar bobos pastalėje aslon pakasa, kad užaugęs vaikas būtų garbingas* (nr. 360). Ypatingą laimę neša marškinėliai, su kuriais gimsta vaikas: *tas turi už visus geresnę dalį. Tai būna tokia kaip plėnė aplipus ir su rankovėlėmis. Nuvilkus išdžiovink, padėk; kur juos paimsi, visur tau bus gerai: brangiai parduosi, pigiai nupirksi, ką pasėsi – užaugs, ką paleisi – nedvės, šeimynoj visi gyvens taikoj, tą vaikelį visi mylės* (nr. 345).

Dangaus kūnų įtaka žmogaus gyvenimui akivaizdi ir tikėjimuose: *reikia saugotis, kad miegančio kūdikio neapšviestų per langą ar per kokį plyšį Mėnulis, nes tada jis susirgs Mėnulio liga, t. y. naktimis miegodamas vaikščios* (nr. 650); *Mėnulio apžiebto vaiko mėšlą suima palon ir padedant stogo prieš Mėnulį, tada vaikas pasveiksta* (nr. 653); *papylus ant lango smėlio, įminamos vaiko pėdos – kai ant tų pėdų užeis Mėnulio šviesa, vaikas nusiramins* (nr. 656).

Magija svarbi ir vestuvių apeigose. Reikšmingiausiais gyvenimo momentais (gimimo, vestuvių ar mirties metu) žmogus labiausiai paveikiamas piktųjų dvasių. Todėl reikia saugotis, atliekant tam tikrus veiksmus, valgant ypatingus valgius, dovanojant reikšmingas dovanas. Buvo tikima, kad tai gali atnešti laimę ar lemti nepaprastą gerovę.

Tikėjimas mirusiųjų galia gyviesiems mažai keitėsi. Tačiau baimė buvo neišvengiamas kai kurių gyvųjų, neįstengiančių susidoroti su savo jausmais, palydovas: *kas labai bijo nabaštiko, tam reikia nabaštikui papades pabučiuoti ir tuo muilu apsiprausti, kuriuo nabaštiką prausė* (nr. 478) arba *pamaigyk numirėlio didįjį kojos pirštą, tada jo nebijosi* (nr. 488).

Mirties kultūra buvo griežtai reglamentuojama. Žmogus gyvendavo realiai suvokdamas mirties neišvengiamybę. Tai liudija ir skelbiama senųjų šaltinių medžiaga: *Laidotuvių pietų likučiai paliekami ant padengto stalo ir nejudinami iki artimiausio saulėtekio, nes mirusis, jeigu visos laidotuvių iškilmės jį patenkina – tatai sprendžiama iš staltiesės judėjimo* (nr. 856).

Pasak Jono Balio, plačiai buvo kalbama ir tikima, kad gyvenimas po mirties panašus į gyvenimą žemėje, „pasikeičia tik vieta". Nors tikėjimų įvairovė stulbina pačiais netikėčiausiais tekstais apie elgesį su mirusiais ar mirtimi: *pasakodavo, kad naktį 12 val. iškasę iš kapų lavoną paima numirėlio taukų, iš jų padaro žvakę, ją degina plėšikai prie to namo, kurį nori apiplėšti, – tada visi to namo gyventojai labai stipriai miega ir negali pabusti, o plėšikai šeimininkauja svetimuose namuose, kol toji žvakė dega* (nr. 1231), *girtuokliui nabašninkui įdeda burnon pinigą arielkai pirkti, paskum išvažiuojant paslapčia išima tą pinigą ir nuperka kitam girtuokliui arielkos, – kai tas tiktai išgeria, tai ir nustoja gerti* (nr. 1232), *kur tik žmogus eini, tai su tavim ir smerti ein. Smertį siunčia Dievas. Su žmogumi visados kartu eina Dievas (velnias?), aniolas sargas ir smertis. Jeigu darai gerą darbą – užrašo aniolas, o jeigu blogą – užrašo pikta dvasia. Kada žmogus miršta, tai dekretas bus atneštas ant patalo, kur numiršta* (nr. 1217).

* * *

Tome planuojama paskelbti ir papildytą Jono Balio darbų bibliografiją, kurią sudaro daugiau kaip 750 įvairių pozicijų.

Jono Balio *Raštų* V tomas, atskleidžiantis įdomų ir svarbų su gyvenimo kasdienybe siejamų lietuvių tikėjimų ir papročių paveldą, turėtų susilaukti nepaprasto skaitytojų susidomėjimo.

Rita Repšienė

VAIKYSTĖ IR VEDYBOS

PRATARTIS

Similia similibus curantur.

Šiame tome skelbiama medžiaga yra atsivežta iš Lietuvos. Ilgai truko, kol ją galima buvo paskelbti - laiko ir lėšų stoka buvo svarbiausios priežastys.

Prietarai ir burtai apie vaikystę ir vedybas šiais moderniškais laikais kai kam galės atrodyti kaip prasmės nustojusios atgyvenos. Tačiau etnografas juose pastebės du įdomius dalykus: didelį geografinį išplitimą ir siekimą gilios senovės, net klasikinius graikų ir romėnų laikus. Jau senovės romėnams rūta buvo vaistas nuo visų ligų ir negandų. Lietuviai šią tradiciją gavo iš Viduržemio pajūrio. Romėnams gintaras irgi buvo žinomas kaip amuletas. Gintarą jie gabenosi iš Baltijos pajūrio, nors jis randamas ir kitur, tik ne taip gausiai. Tad čia turime priešingą atvejį - baltų įtaką. Mūsų močiutės pakabindavo vaikams ant kaklo nors porą gintaro karoliukų, kaip apsaugą nuo geltligės ir kitų kerų. *Gintaras* yra senas baltiškas žodis: pr. 'gentars', lat. 'dzitars', kuršių 'dzintars'. Rusai iš baltų žodžio pasidarė 'jantar'.

Labai senus laikus siekia papročiai ir tikėjimai, susiję su namų slenksčiu (žr. nr. 75, 122a, 180, 189, 232, 248a,304, 639, 641c, 642, 666, 790, 897). Tai vieta, kur užsilaiką protėvių vėlės. Be to, tai tarsi riba tarp dviejų pasaulių. Užtat gimimo, krikštynų, vestuvių ir laidotuvių metu slenkstis turi apeiginę reikšmę.

Senas yra gaidžio (ar vištos) aukojimas (žr. nr. 347, 524, 525, 551, 648). Šalia ožio, gaidys buvo mėgiamiausias aukų gyvulys. Plačiai randamas yra tikėjimas, kad geležis arba apskritai metalas apsaugo nuo piktų dvasių (žr. nr. 661). Gausios nuorodos (plg., vgl.) padės susirasti literatūrą apie tokius ar panašius tikėjimus ir papročius kitose tautose.

Tie perspėjimai, draudimai ir gydymai yra paremti simpatetine magija: panašus gydo panašų. Įvairūs mūsų senolių vartoti „receptai" paprastai nėra kenksmingi sveikatai, išskyrus tik vartojimą skalsių (*decule cornutum*), kurių paimtas didesnis kiekis gali apnuodyti.

Čia skelbiama medžiaga neapima visus vaikystės aspektus - tai tik dalis tokios medžiagos, kuri turėta po ranka. Nėra vaikų dainų. Tokių piemenų ir vaikų dainų skyrelis yra knygoje *Lietuvių dainos Amerikoje*, 2-sis rinkinys, 1977, p. 231-235. Gražiai iliustruotų vaikiškų liaudies dainų knygelių Lietuvoje išleista pokario metais: J. Čiurlionytė. *Lietuvių liaudies dainos vaikams* (1948); *Vai žydėk, žydėk, balta obelėle:* tautosakos rinkinys vaikams (1954); *Maži piemenėliai, didi vargdienėliai:* senosios vaikų tautosakos rinkinys (1958). Žr. dar „Lietuvių dainuojamoji tautosaka vaikams", kn. *Lietuvių vaikų literatūros chrestomatija,* I, 1972, p. 4-19 (26 dainelės). P. Jokimaitienė sudarė visą vaikiškų dainų katalogą: *Lietuvių liaudies*

vaikų dainos (1970). Kokią reikšmę tautosaka gali turėti vaikams nagrinėja G. Gučienė: „Folkloro tradicijų pasireiškimas vaikų sąmonėje" (žr. *Liaudies kūryba*, II, 1974, p. 281-290). Liaudies higienos ir medicinos apie gimdyves duoda R. Gucevičiūtė knygoje *Kernavė* (1972, p. 244-247) ir M. Čilvinaitė kn. *Kraštotyra* (1975, p. 253t. iš Varėnos ir Jurbarko apyl.)

Apie vestuves tenka perspausdinti vokiškai 1946 m. paskelbtą studijėlę. Jos atsiradimo istorija tokia. Vokiečių okupacijos metu viena jų įstaiga pasiūlė man parašyti apie lietuvių vestuvių papročius studiją, panašią į žinomą L. von Schroederio veikalą *Die Hochzeltsbräuche der Esten in Vergleichung mit denen der indogermanischen Völker* (Tartu, 1888, Verhand. GEG XIII). Toks pasitikėjimas mano sugebėjimais galima buvo laikyti komplimentu, be to, ir pati tema įdomi. Aš sutikau ir 1942-1943 m. parašiau vokiškai apybraižą, nors mano darbo planas, apimtis ir metodas buvo kitoki. Nežinau, ar vokiečiams patiko, - ten nebuvo jokių pangermanizmo priemaišų, - tačiau priėmė ir sumokėjo 300 markių honoraro. Dirbdamas Baltic Universite 1945-1946 m., turėjau daug laisvo laiko ir, pasinaudodamas gana gera Museum für Völkerkunde Hamburge biblioteka, tą darbą gerokai patobulinau. Mano tikslas buvo toksi labai suglausta forma aptarti pagrindinius vestuvių epizodus, daiktus ir veiksmus. Tai ne aprašomasis, bet analitinis tyrinėjimas. Toks metodas anksčiau nebuvo pavartotas. Atrodo, kad man pavyko, kaip rodo labai palanki prof. W. Andersono recenzija (žr. p. 143t.) Dabar ta studija yra sunkiai prieinama, nes pokario metais trūko popieriaus ir tebuvo atspausdinta labai mažas egzempliorių skaičius. Be to, popieriaus rūšis yra tokia prasta, kad dar po dešėtkos metų visai subyrės. Todėl čia ir perspausdinu tą studiją be pakeitimų (p. 65-142). Tiesa pasakius, ir po 30 metų neturėčiau nieko esminio pridėti ar pakeisti. (Žr. mano straipsnius *Lietuvių enciklopedijoje* - Gobtuvas, t. 7, p. 345-346 [Jono Balio *Raštai*, t. II, p. 134-135]; Gobtuvės, t. 7, p. 346 [Jono Balio *Raštai*, t. II, p. 135-136]; Vestuvės: papročiai, t. 33, p. 472-474 [Jono Balio *Raštai*, t. II, p. 211-212].)

Pokario metais šioje srityje nedaug kas tebuvo padaryta. Žymiausiu darbu reikia laikyti Z. Slaviūno pastabas ir paaiškinimus A. Juškevičiaus *Svotbinės rėdos* naujai laidai (*Lietuviškos svotbinės dainos*, antra laida, Vilnius, 1955, t. II, p. 569-594). Nežinau, ar jis matė mano vokišką darbą, tačiau nuomonės daug kur sutampa ir jo panaudotų LTA ir LMD rankraščių sąrašas yra beveik toks pat, kaip ir mano, be to, duodamas ta pačia tvarka.

Apibendrinančiai ir pusėtinai gerai apie šeimos buitį ir papročius parašė A. Vyšniauskaitė kn. *Lietuviu etnografijos bruožai* (1964, p. 448-526), žinoma, neišvengdama marksistinio atmiešimo. Jos vėliau išleistoje knygoje, *Lietuvių šeimos tradicijos* (1967) jau viskas stengiamasi tempti ant marksistinio kurpalio. Vestuvines dainas nagrinėjo L. Sauka: „Lietuvių vestuvinės dainos (XIXa.-XXa.)", *Literatūra ir kalba*, IX, 1968, p. 7-276. Jam teko prisiimti nelengvą uždavinį - kaip nors įsprausti į marksistinius rėmelius tam tikrus vestuvinius papročius. Neblogą etnografinę apybraižą su minimalia marksizmo doze ir gera bibliografija davė I. Čepienė: *Lietuvių liaudies vestuvių veikėjai* (Vilnius, 1977). Ji specializuojasi, tyrinėdama vestuvių papročius, ir yra parašiusi gerų raportų apie ekspedicijų metu surinktą medžiagą: „Šiuolaikinės dzūkų vestuvės" (*Kraštotyra*, 1971, p. 255-264) ir „Vestuvių papročiai" (*Kernavė*, 1972, p. 208-219, su anotacijomis). Vestuvių dainų ir papročių tyrinėjimams didelė pagalba yra B. Kazlauskienės katalogai *Vestuvinės dainos: jaunosios pusėje* (1976) ir *jaunojo pusėje* (1977).

Apie šių dienų Lietuvos valstiečių ir miestelėnų vestuves rašė I. Čepienė (žr. aukščiau) ir A. Vyšniauskaitė (žr. *Lietuvių šeimos tradicijos*, 1967, p. 28-56, su iliustr.). Praėjusio šimtmečio vestuvių papročius palygina su dabartinėmis

kolūkiečių ir JAV emigrantų vestuvėmis L. Baškauskaitė: „Kokios yra tikrosios lietuviškos vestuvės?" (žr. *Lituanistikos Instituto 1977 m. suvažiavimo darbai*, Chicago, 1979, p. 263-280.)

Vertinga yra iš žmonių surinkta tautosakinė medžiaga. Kol dar tautotyrininkai Lietuvoje nebuvo persekiojami ir buvo leidžiamos daryti kompleksinės ekspedicijos, tai tokios medžiagos galima buvo surinkti ir ją paskelbti. Keletą tokių aprašymų čia paminėsiu: V. Kulikauskienė „Vestuvių papročiai" (kn. *Zervynos*, 1964, p. 109-120); L. Lenkauskas „Adutiškio apylinkių vestuvinės dainos" (*Liaudies kūryba*, I, 1969, p. 95-109, tik santrauka); V. Milius „Punskiečių vestuvių papročiai" (ten pat, p. 271-278); E. Morkūnienė „Apeiginiai šokiai dzūkų vestuvėse" (*Kraštotyra*, 1969). Pora I. Čepienės aprašymų jau buvo paminėta anksčiau. Plačius skyrius apie gimdymą, vaikus ir vestuvinius papročius randame E. Dulaitienės knygoje *Kupiškėnų senovė* (1958, p. 323-345, 391-451). Ji tą medžiagą rinko nuo 1935 m., apie kaimo mediciną 1920-40 m. darė užrašus jos sesuo Stefanija, kuri buvo akušerė, dirbusi Kupiškio ir Šimonių apyl. Kitas kupiškėnas A. Kriauza iš Paketurių k. siuntė savo užrašus apie kaimo mediciną Šiaulių „Aušros" muziejui ir dalis jo aprašymų buvo paskelbta *Gimtajame krašte*.

Laikai keičiasi. Įvedus kolūkius, lietuviškas kaimas buvo sunaikintas. Atsirado nauji kolūkiečių ir miestiečių papročiai. Tačiau mes pastebime, kad mūsų žmonės ten stengiasi pasisemti atsigaivinimo ir džiaugsmo iš senovės, stengiasi susidaryti naujas, bet savas tradicijas senuoju pagrindu, visur pabrėždami išskirtiną tautinį pobūdį. Tai ryškiai matyti iš aprašymo minėtoje Čepienės knygoje. Senovė yra patraukli. Kupiškėnų mėgėjų trupės vestuvių vaidinimas susilaukė didelio pasisekimo ir jie gastroliavo visoje Lietuvoje. Panašiai ir išeivijoje. Vestuvinių ir kitų tradicinių vaidinimų, kaip „Šienapjūtė", „Rugiapjūtė", irgi turime. Liaudies šokių trupės yra kiekviename didesniame mieste, kur gyvena daugiau lietuvių. Pagarsėjo Bostono lietuvių etnografinis ansamblis, vaidinąs vestuves. Dar iš Lietuvos laikų toliau kultivuoja lietuvišką dainą, liaudies muziką ir šokius Mikulskių vadovaujamas Čiurlionio ansamblis, įsikūręs Clevelande, Ohajo valstijoje.

Populiarių straipsnių apie įvairius mūsų papročius išeivių spaudoje netrūksta. Turime ir knygų. Populiariai parašyta ir gražiai išleista yra didaktinė S. Ylos knyga *Lietuvių šeimos tradicijos* (Čikaga, 1978). Prie populiarių etnografinių aprašymų tenka priskirti A. Pakalniškio knygelę *Žemaičiai* (Čikaga, 1977), kurioje yra skyrelis apie vestuves (p. 25-35). Tokiai pat rūšiai pridera J. Valaičio apysaka *Jaunamartė* (Čikaga, 1976), čia p. 22-63 yra vestuvių aprašymas ir 20 dainų, autoriaus surašytų iš atminties, kaip buvo daroma Pilviškių apyl. U. Žemaitienės aprašymas *Suvalkiečių vestuvės* (Cleveland, 1953) turi etnografinės vertės ir 114 dainų tekstų, 14 iš jų su melodijomis.

Ši knyga yra skiriama ne praktikos, bet etnografinių ir folkloristinių tyrinėjimų reikalams. Todėl nekreipiama dėmesio į gražų jos apipavidalinimą ar lengvą skaitymą. Tai medžiaga būsimiems tautotyrininkams ir jų disertacijoms.

J.B.

Silver Spring, Md. 1979.VIII.30.

PIRMOJI DALIS. VAIKYSTĖ

1. ŽENKLAI IR SPĖJIMAI

1. Jei prie koklų namų pelėda pradeda klykauti („Vystyk!"), tai ten mergina vaiką susigriebs. (Ramygala, Musninkai, Salakas, Girkalnis, Viduklė, Aukštadvaris, Kretinga, Šimkaičiai, Leipalingis, Grinkiškis, Viš. Rūda, Veliuona, Šiaulėnai.)

2. Kuri mergina suriša paskutinį rugių pėdą, ta susigaus vaiką. (Šiauliai, Šaukėnai, Simnas, Kruonis, Prienai, Nemaniūnai, Veliuona, Ramygala.)

3. Jei šokant nusmunka sijonas arba žiurstas, saugokis krikštynų. (Tverečius, LMD I 474/970.)

4. Jei kam kelnes ar sijonas nelaiku nusmunka, tai kuriai nors mergai gims vaikas. (Salakas, LTA 1317/156.)

5. Kai kvartukas moteriai pats atsiriša, neužilgo bus krikštynos. (Musninkai, LTA 600/56-1.)

6. Jei pajuostę pametei, tai tam sodžiuj merga vaiką turės. (Seirijai, LTA 1545/234.)

7. Jei ištekėjusi moteris pavasarį pamato gandrą ką nešant, gandras jai atneš vaiką. (Aukštadvaris, LTA 1580/929.)

8. Merginoms negalima valgyti žirnių, nes gali pribręsti (tapti nėščia). (Mažeikiai, LTA 1313/5.)

9. Jei merga dažnai švirkštauja (švilpauja), tai turės vaiką. (Liškiava, LTA 374/996b.)

2. PRADĖJIMAS

10. Per pamaldas nereikia moteriai su vyru reikalų turėti, nes vaikas bus nesveikas arba koks keistuolis, kadangi tai labai didelė nuodėmė. (Alunta, LTA 1993/27.)

11. Reikia vyram neit į moteris metinėse šventėse: Blovieščiuose (vaikas bus nesveikas), pirmosiomis Kalėdų, Velykų ir Sekminių dienomis (jei tėvas bus kiek girtas, vaikas bus be atminties), Didįjį Penktadienį (bus didelis verksnys), pirmą balandžio (bus melagis), sekmadieniais (bus kvastas, t. y. kvaišas). (Tverečius, LMD I 254/1-303.)

12. Kad gimtų vaikas gauruotais (susirangiusiais) plaukais, prieš santykiaujant pasikloja kailinius pašonėn (Tverečius) arba į jaunųjų lovą įdeda virkščių (Grinkiškis); tuo pačiu tikslu vyras šlapindamasis krato varpą (Javaravas). (Plg. *TD*, I, 87, Plateliai.)

13. Vyras turi saugotis naktį nesišlapinti prieš Mėnulį (ypač prieš ar po santykių su moterimi), nes gims pastavis (perestajus, t. y. velnias), labai blogas žmogus, arba

vaikas bus nesveikas (išsigimėlis, nenormalus). (Salakas, Zarasai, Melagėnai, Kaltanėnai, Liškiava, Molėtai, Kabeliai-Gard. (jei nusišlapina prieš Mėnulį grįždamas iš pakasynų), Glembokas-Gard.)

14. Jei perestojus-ledokas išeis iš moteriškės gyvas, išėjęs spygters ir nueis (išnyks). Jei palaginė išgirs jo balsą, tai mirs. Todėl užkemša jai ausis ir užkloja, kad negirdėtų ir liktų gyva, arba daro taip, kad perestojus užgimt negyvas. (Liškiava, LTA 374/2000-5. - Plg. *TD*, III, p. 15, nr. 1001, Klaipėda.) Aiškinimas. Jei moteris numatytu laiku nepagimdo kūdikio arba jį pernešioja, tai liaudis labai baimijasi ir tai priskiria demoniškai įtakai.

15. Jei vyras ar moteris naktį išėję šlapinasi prieš Mėnulį, o paskui juodu sueina (žr. nr. 13), tai moteriškei pasidaro perstova, t. y. ji nešioja daugiau, negu 9 mėn. Negalint pagimdyti reikia, vienais marškiniais esant, pašluoti aslą, šluota numesti atgalia ranka, kad kotu būtų į duris, o galva į stalą. Sąšlavas susemti į sterblę ir išnešus supilti tarp vartų. Jei vaikas gims gyvas - motina mirs, jei negyvas - išliks. Negyvą dažnai beformį vaiką reikia nunešti į santvarą, ištraukti tvorų susidūrimo baslį, ton skylėn sugrūsti vaiką ir užkalti basliu, kad daugiau taip nebeatsitiktų. (Molėtai, LTA 549/129.)

16. Katra jaučiasi, kad per vyro kaltę galės gimti perestajus, tai kunigui bažnyčioj šlakstant pirma esti savo (moterų) pusėj, paskum pereina į kitą (vyrų) pusę, kad grįždamas kunigas vėl ją apšlakstytų, tada įsčiose sujuda, bet pasitaiso (velnias pabėga). (Liškiava, Onuškis, Seirijai - jei buvo pikta sėkla, ji pranyks.)

17. Bijodama perestajaus, kai reikia kepti duoną, moteris pereina su duonkubiliu per kaimą, tai ledokas to boja. (Liškiava, LTA 374/2000-5.)

18. Jei moteriškė sunkumoj peržengs per tvoros sudūrimą, eis per užuoganas skersai, pas ją perestajus ilgai nebus - išeis. (Kabeliai-Gard.)

18a. Negalima skersai laukus vaikščioti, gali rastis perestajus. (Marcinkonys, LMD III 152/14.)

3. NĖŠTUMO GEIDIMAS

19. Kai vedę žmonės neturi vaikų, tai moteris turi paskusti treigio jaučio ragų, suvirinti ir išgerti. (Leipalingis, LTA 1436/109.)

20. Kad vaikų būtų, reikia su kelnių šniūru pasismilkyti. (LTA 549/134.)

21. Kad nevaisinga moteris pastotų, reikia paimti karvelio kiaušinio lukštų, iš kurių išsirito maži karveliukai, juos sudeginti ir pelenus gerti su arbata arba įmaišyti į blynus. (Alvitas, LTA 436/153-133.)

22. Jei boba neturi vaikų, reikia nueiti į tankų alksnyną, radus nusilaužti kaire ranka ir nežiūrint atgal „raganos šluotą", prisirišti ją žaliu siūlu ir neatsižiūrėjus parvilkti namo. Tada reikia atidaryti visas duris, užvilkti tą šluotą ant lovos ir neatsižiūrėjus užkloti ją duknom. Tegul ta boba guli su ta šluota tris naktis, tai bus vaikų. (Panevėžys, LTA 260/491 ir 600/80.)

23. Bevaikiams tėvams receptas. Reikia vienam jų per vieną dieną paskinti po 3 rugių varpas nuo 9 kaimų rubežių, vaikščiojant neatsigręžti. Parsinešus sudėti tas varpas į dar nevartotą (naują) puodą, užpilti vandeniu, pridėti tųmečių šv. Jurgio rytą sėtų rūtų ir sušutinti pečiuje be žarijų (puodas turi būti uždengtas). Gautą skystimą (jo liks tik pusė) supilti į girnų prapiestį: vienam pilti, o kitam laikyti po verpste puodelį. Tas per girnas perpiltą skystimą reikia paskui abiem išgerti ir jau galės susilaukti vaikų. Šis burtas galima pasakyti tik jaunesnian už save asmeniui. Pasakotoja jį man dar pirman pasakiusi. (Liškiava, LTA 374/1638.)

24. Reikia surinkti vienuolikos pirmagimių nukritusias virkšteles, jas išvirinti vandenyje ir to vandens gerti per tris dienas po vieną stiklinę. (Kupiškis, Dul. 393. Plg. Hovorka 516: ukrainietės.)

25. Vaiką norint turėti: apsikumeliavusios kumelės maišą išvirti ir tą gėrimą duoti moteriškei gerti. (Kabeliai, LTA 794/166.)

26a. Kad nori pastoti, reik gerti centūrijas, trencijas, selcijas. Kojas merkti į šiltą vandenį, įdėjus dvi saujas ruginių miltų ir saują druskos. (Tauragė, LTA 1284/91.)

26b. Bevaikė moteris eina pas čėrauninkę prašyti patarimo. Liepia jai gerti virintus rūtų žiedus ir kitus augalus. (Girkalnis, LTA 1415/184.)

27. Jei moteris yra nevaisinga, o nori turėti vaikų, tai geria „Adomo galvelės" žolių arbatėlę. Praktikuojama rusių tarpe. (Degučiai, LTA 2235/70. Plg. *TD*, III, 15, nr. 98: Klaipėda. Apie žolių vartojimą kitur žr. Hovorka 516tt.)

28. Leipalingio valsčiuje, Veržių kaime kažkuri moteriškė neturėjo vaikų. Ji pasižadėjo, kad jei turės vaiką ir dar berniuką, per 10 metų aplankys Seirijų bažnyčią, kurioj yra šv. Antano altorius ir atlaidai. Šv. Antanas išklausė, susilaukė berniuko. Savo pasižadėjimą jau 6 metai kaip pildo. (Seirijai, LTA 1296/30.)

28a. Šv. Antano dienoj (VI.13) bobos net kryžium guli (bažnyčioj), kad gimdančiai nesopėtų. (Tverečius, LMD I 475/3-119.)

4. NĖŠTUMO VENGIMAS. IŠSIGAIŠINIMAS

29. Kad vaikų nebūtų, kai parveža marčią ir ji žengia per slenkstį, palįst po pečium. (Kabeliai, LTA 794/62.)

30. Jeigu į nuotakos drabužius įbedama adata, kuria buvo siūti numirėliui marškiniai ir ji taip eina į jungtuves, tai neturės vaikų. (Leipalingis, LTA 1436/55.)

31. Kas nors gali taip iš keršto padaryti ir moteris bus tol bevaikė, kol neištrauks adatų iš vestuvinių drabužių: gali būti ir paprastos adatos. (Leipalingis, LTA 1436/136; Liškiava, LTA 374/49. - Plg. *TD*, III, 16, nr. 110t.: Klaipėda.)

32. Jei mergina nori su vyru trainiotis, bet nenori, kad iš to būtų pasėkmės, turi, siūdama kokį nors numirėliui drabužį, įsmeigti marškinių pryšakinėj pusėj į padurką adatą be siūlo ir laikyti ją ten, kol pasius drabužį. Taip padarius mergina gali be baimės trainiotis su vyru, nes vyro nesistos. (Marijampolė, LMD I 195/1.)

33. Jei nuotaka nori, kad greit nebūtų vaikų, tai prieš jungtuves einant išpažinties reikia paimti burnon tris grūdus ir su jais atlikti išpažintį, ir priimti komuniją. (Kalesninkai, LMD I 666/23.)

34. Kad vaikų nebūtų, reikia važiuojant į jungtuves apsivilkti mėnesinių kraujų suterštais marškiniais. (Šventežeris, LMD I 195/1.)

35. Kai moteris nenori turėti vaikų, tai turi nusinešti pirtin savo mėnesines ir užpilti ant krosnies, sakydama: „Prakeikiu visą savo veislę". Bus girdėti didelis cypimas, tai jos vaikai kris į pragarą. (Tryškiai, LTA 549/51.)

36. Norint, kad vaikų nebūtų, reikia rūbinių (kraujo) įleist spynon ir užrakint, spyną įmesti išdžiūvusian šulinin, tai nebus nei vieno vaiko. (Marcinkonys, LTA 725/113-107.)

37. Nėščia moteris, kad neturėtų vaiko, deda į lovą kirvį ir dalgę. (Kabeliai, LTA 794/126.)

38. Norint tėvams neturėti daugiau vaikų, kai vaikai neklauso, reikia užsimoti su nėščiais (kur vandenį neša), bet vaikų nemušti. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-68.)

39. Yra toks žolynas, žiedas labai gražus, o šaknys, kaip žmogaus ranka su penkiais pirštais, auga pabaliuose. Šią žolę vartoja tos moterys, kurios nenori turėti vaikų. Sakoma: „Velnio lapą suvalgė, tai ir neturi vaikų". (Liškiava, LTA 374/1645.)

40. Laike santykių merga laiko špygą kišenėj, tai nepasidaro vaiko. (Vilniaus kr., LTA 415/143-7.)

41. Norint užtaisyti, kad ištvirkaujanti mergina susilauktų vaiką, reikia nematant nupjauti nėščios jaunamartės žiursto raiščius, juos sudeginti ir pelenus įduoti mergai išgerti su arbata ar kitu valgiu. (Alvitas, LTA 436/153–132.)

42. a) Jei merga gyvena su bernu ir vaiko nepasidaro, tai kitas (kerštaująs) bernas įkala vartotą arklio uknolį į slenkstį, per kurį ji dažnai žengia, tai pasidaro vaikas. (Liškiava, LTA 374/1421.) b) Pritraukyti uknolių iš kumelingos kumelės patkavos ir prikalti tan slenkstin, per kurį ji žengioja. (Seirijai, LTA 208/177.)

43. Seniau rūtos liaudyje buvo vartojamos nėštumui pašalinti: duodavo valgyti su druska žalius rūtų lapelius arba darydavo ir gerdavo džiovintų lapelių arbatėlę. (Južintai, LTA 2069/8.)

44. Pastojusios merginos ir moterys, norėdamos išsigaišinti, geria įvairius vaistus: skalsiagrūdžius - veikia (išvaro vaisių) tik pirmam mėnesy, kai laiku nepasirodo mėnesinės (Antalieptė, Kupiškis); ievos žiedus (Aukštadvaris); gyvmedžio (*Thuja occid.*) lapus (Smilgiai); sporynji (*Secale cornutum*) ir černobylniko arbatėlę (Degučiai); paraką (Kabeliai, Šimkaičiai); gyvsidabrį (Kabeliai). (Plg. Hovorka 542: *Secale cornutum*, rusės.)

45. Jai pastojusiai margai įskutęs vario pridėsi košėn ir ji suvalgys, tai kad ir kažkaip norės pasgadinti - nieko nebus, turės išnešiot ir pagimdyt. (Liškiava, LTA 374/1640.)

46. Kai šuo būna ant kalės, tai reikia rykšte tris kartus užduoti abiem, o paskui ta rykšte suduoti kuriai mergai, tai ji merga būdama turės daug vaikų. (Vilniaus kr., LTA 415/143–8. Plg. Hovorka 517: vengr.)

5. SPĖJIMAI IR BURTAI DĖL KŪDIKIO LYTIES

47. Jei valgysi kampelį - gausi sūnelį, o jei riekelę - tai Dievas duos dukrelę. (Šiauliai, LMD I 910/3–11.)

48. Kad moteris susilauktų sūnaus, turi suvalgyti kampelį duonos (prariekimą). (Kapčiava, LTA 606/187.)

49. Pirmaryčiuose jaunavedžiams duoda valgyt kampelį, kad pirmas vaikas būtų berniukas. (Seirijai, LTA 1771/88; Gudžiūnai, LTA 36/82.)

50. Jei mergaitė dažnai valgo duonos bakanų kampelius, tai Dievas jai duos daugiau sūnelių, negu dukrelių. (Sidabrava, Panev. aps., LTA 444/676.)

51. Merginoms reikia suvalgyti duonos prariekimą arba sūrio smaigalį, tai pirmas gims berniukas. (Javaravas, LTA 327/79–1.)

52. Kad pirmagimis būtų sūnus, jauno amžiaus žmonėms reikia valgyti kampukus. (Tauragė, LTA 1609/216.)

53. Jei svečiuose duoda pyrago ar duonos kampelį (gubrelį) moterims, tai gerai - jos gimdys sūnelį; bet jei duoda vyrams, tai jie pyksta, nes tatai reiškia, kad jie neturės vaikų. (Alunta, LTA 1508/196.)

54. Prariekus duonos ar pyrago kepalą, prariekimą reikia duoti kam nors iš sėdinčių prie bendro stalo suvalgyti, linkint „ant sūnaus" ar „ant dukters", tai asmuo, kuriam buvo duodamas prariekimas ir linkima sulaukti sūnaus ar dukters, prariekimą suvalgęs vieną ar kitą sulauks. (Veliuona, LTA 744/22. Plg. Praetorius, VIII, 38; *TD*, III, 11, nr. 37.)

55. Jei moteris negali susilaukti sūnaus, reikia sugerti dvylika kiaušinių su (gaidžio) gymiais. (Papilys, LTA 1942/241.)

56. Vyras turi priėmėjai paduoti malkas ne pro duris, bet pro langą įlipęs, tuomet gims sūnus ir ilgai gyvens. (Smilgiai, *ŽS*, 1911, p. 178, nr. 4.)

57. Jei šaukštą nulauši, sūnus užgims. (Višakio Rūda, LTA 507/31-384.)
58. Kad berniukas gimtų, reikia moteriškei kvietine juosta susijuosus nešiot. (Švenčionys, LTA 796/48-219.)
59. Jeigu kurios moters gimsta vien mergaitės, tai „patalas" (placenta) reikia įdėti kepurėn, tada kitas vaikas gims berniukas. (Kaltanėnai, LMD III 149/29. Plg. *TD*, I, 87: apsukti lovą - Plateliai.)
60. Jei vyras netarnavęs kariuomenėje, tai gims visos mergaitės. (Marijampolė, LTA 1514/65.)
61. Katra merga ukvatna ant bernų, tos bus pirmoji mergiotė; katras bernas ukvatnas ant mergų, to bus pirmasis berniukas. (Kaltanėnai, LMD III 149/65-6.)
62. Jei moteris jaučia, kad užuomazga yra šone, bus berniukas, jei pryšakyje - mergaitė. (Kabeliai. Plg. *TD*, III, 13, nr. 62.)
63. Jei nėščios pilvas būna apvalus, tai gims berniukas, o jei stačias, kiek kampuotas - tai mergaitė. (Antalieptė, LTA 1277/266. Plg. Hovorka 53: vengrai mano priešingai.)
64. Jei krūčių speniukai juodi - gims berniukas, jei raudoni - mergaitė. Jei bus mergaitė, tai motina iš priešakio pilna, apskrita, o jei berniukas, tai iš užpakalio daugiau žymu. (Liškiava, LTA 373/1111. Plg. Hovorka 53: vengrai.)
65. Jei nėščios moters veidas plėmuotas, tai gims berniukas, o jei švarus - mergaitė. (Veliuona, LTA 745 /55. Plg. Hovorka 53: Dalmatia.)
66. Riebi nėščia pagimdys berniuką, liesa - mergaitę. (Vasiūnai, LMD III 63/6-162.)
67. Jei moteriškė (nėštumo metu) graži, raudona, tai gims berniukas, o jei bliedna - gims mergaitė. (Liškiava, LTA 374/1910.)
68. Jei smakras apvalus pas vyrą ir moterį, tai pirmas gims berniukas; jei smakras vieno kurio arba abiejų yra skeltas, tai pirmoji gims mergaitė. (Antalieptė, LTA 1277/268.)
69. Sako, kad jei namuose laukia kūdikio, tai reikia, kai troboje, išskyrus ligonę, nieko nėra, įmesti šulnin arba trobon tų namų geldą, tada tikrai gims mergaitė. Taip daro kerštingi kaimynai, kad negimtų berniukas. (Antalieptė, LTA 1693/141.)

6. APIE DVYNIUS

70. Moteriai negalima suvalgyti suaugusius arba dvilypius vaisius, pvz., riešutus, obuolius, agurkus, bulves, dvitrynį kiaušinį ir pan.; juos valgant reikia dalytis su kitu, kitaip reiks gimdyti dvynius. (Visoje Lietuvoje. Plg. Wuttke 571; Hovorka 524, 538t.)
71. Rasti dvilypę varpą reiškia laimę (vedybas), bet valgyti galima tik iš vienos pusės, kitaip bus dvyniai. (Salakas, LTA 1486/164.)
72. Jei vakare eidamas per rugių lauka rasi dvilypę varpą, tai bus dvyniai vaikai. (Merkinė, LTA 311/2.)
73. Rasti keturlapį dobilą reiškia susilaukti vaikų. Dusetos (gausios šeimos susilauksi), Aukštadvadvaris (jei vyras ras, pati pagimdys du vaiku), Viduklė (radusi dvynukų susilauks.)
74. Jei moteris neša du kibirus vienoje rankoje, tai jai gims dvyniai. (Pilviškiai, LTA 1658/554.)
75. Jei moteris, šluodama pirkią, permes šiukšles per dvejus slenksčius, tai susilauks dvynių. (Vasiūnai, LMD III 63/6-131.)
76. Moteriškė, skalbti eidama, neturi nešti iš karto dvi kultuves, nes jai gims dvyniai. (Alksnėnai, LTA 420 /69; Kaltanėnai, LMD I 212/2-86.)

77. Nėščia moteris neturi dėvėti dviem kvartūkais, nes gims dvyniai. (Užventis, *ŽS*, 1911, p. 180, nr. 14.)

78. Jei gimsta dvyniai - du berniukai ar dvi mergaitės, tai ir kiti bus dvyniai, o jei maišyti, tai ne. (Gižai, LTA 210/206-134.)

7. NĖŠČIOS MOTERS UŽSILAIKYMAS

79. Nėščia moteris ypatingai turi saugotis nusižiūrėjimo ir nusistebėjimo - į ką nors negražų ir negerą, į nesveikus, negražius ir nedorus žmones, negalima jai iš jų pasijuokti, pasityčioti ar juos apgailėti, nes ir jos kūdikis toks pat apsigims. (Visoje Lietuvoje.)

80. Susitikusi negražios išvaizdos vyriškį, nėščia moteris neturi nuleisti savo akių iš baimės, kad nepadyvytų, nes tada vaikas gims prisimerkėlis; ji turi žiūrėti kur nors šonan, jei nori išvengti žiūrėjimo į negražuolį. (Skiemonys, LTA 2019/145.)

81. Jeigu moteris būdama nėščia stebisi iš ką nors bloga darančių kitų vaikų, tai jos užgimęs kūdikis bus blogas žmogus. (Veliuona, LTA 746/58; Kupiškis, Dul. 394.)

82. Kad gimtų gražus vaikas, tai nėščia, pamačiusi gražų žmogų, atidžiai į jį daboja. (Vasiūnai, LMD III 63/6-142. Plg. *TD*, I, 88: Plateliai. Plačiau apie tai žr. Hovorka 545tt.)

83. Nėščios moterys neturi niekam pavydėti, nes ir gimusieji vaikai bus pavydninkai. (Daugailiai, LTA 1657 /322.)

84. Kai boba prieš vaiko gimimą vagia ir pavogtą daiktą neša per ežią, tai gimusis vaikas bus vagis. (Armoniškės, LMD III 99a/13-9.)

85. Jei moteris būdama (sunkiam) padėjime vogs, tai ir vaikas bus vagilius, ir sunku bus nuo vagiliavimo atpratinti. (Antalieptė, LTA 1508/16.)

86. Jeigu moteris būdama nėščia ką pavagia, tai ir jos būsimasis vaikas bus vagis. (Veliuona, Antalieptė, Salakas, Rimšė (kad ir mažą daiktelį), Kalesninkai, Tverečius (nei žolelės iš kito daržo nerauti). Plg. Hovorka 549: vokiečiai.)

87. Jeigu motina, nėščia būdama, tik pamislija svetimą daiktą imti, tai vaikas jau mokės taip daryti. (Baisogala, LTA 787/57.)

88. Nėščia moteris turi būti kuo geriausia, kuo teisingiausia, neimti svetimo daikto, nepliotkavoti ir nesirodyti svetimiems vyrams. (Girkalnis, LTA 1291/89.)

89. Jei nėščia moteris paims pašaro iš svetimo gyvulio (arklio) ir savajam paduos, tai vaikas gims nebylys: kaip tas nuskriaustas gyvulys negalėjo pasiskųsti, taip ir jos vaikas negalės kalbėti. (Užventis, Liškiava, Marcinkonys, Marijampolė - jei tėvas taip padaro.)

90. Ką darys nėščia moteris, tai tą patį darys ir vaikas: jei vogs - bus vagis, pyks - bus pikčiurna, mušis - bus mušeika ir t.t. (Kupiškis, LTA 1281/60.)

91. Nėščia moteris negali būti pikta, daryti kokius nors nusikaltimus, nes naujagimis paveldės visas šias savybes. (Seirijai, LTA 1296/77.)

92. a) Kai moteriškė prie sunkybei žiūrės, kaip arklys gyliuoja (galva linguodamas) ir jei pasitaikys tokion valandon nusižiūrėti, tai vaikas irgi taip linguos galva (vis snaus). b) Jei tokią minutę nusižiūrės, kaip gaidys višta mindo, tai vaikas bus mergininkas. (Liškiava, LTA 374/1579b.)

93. Jei per šunų veselią nėščia nusižiūrės į susirakinusius šunis, tai vaiko burnelė bus surakinta, negalės valgyti; tada, į krikštą vystant, bobutė įdeda burnelėn raktuką ir triskart apsuka - atrakina. (Liškiava, LTA 374/1931.)

94. Nėštumo laikotarpio prietarai yra skiriami į dvi grupes: vienus taiko moteriai pirmoj nėštumo pusėj, vad. „negyvojoj pusėj", kiti gi priešingai taikomi „gyvajai pusei", kada vaisius motinos įsčiose pradeda judėti. (Kupiškis, Dul. 394.)

95a. Negalima nusideginti - vaikas turės apgamų ar šiaip oda bus nešvari. (Seirijai, LTA 1296/77.)

95b. Nėščiai moteriai negalima niekur apsideginti, nes gimęs vaikas toj pačioj vietoj turės žymę. Reikia saugotis nesusižeisti, nes toj vietoj, iš kurios motinai ištekės kraujo, vaikas turės apgamą. (Balbieriškis, LTA 1296/134.)

96. Nėščia moteris, pamačiusi gaisrą, turi saugotis neprisiliesti ranka veido ir šiaip nuogo kūno, nes naujagimis toje vietoje turės raudoną dėmę. (Visoje Lietuvoje. Plg. Wuttke 572: Bad., Schl., Thur., N. Dtl.)

97. Jeigu dega namas ir išėjusi stora boba pažiūrės į raudoną liepsną, tai dukraitės vienas veidas bus raudonas. (Musninkai, LTA 279/43.)

98. Tuos plėmus reikia trinti nabašninko ranka ar „namais" (vaikaviete, patalu), tai ir pragaiš. (Asava, LMD III 57b/4.)

99. Kiti „pazaro plėmą" trina iki krikšto to pačio vaiko bambele. (Alunta, LTA 1948/239.)

100. Norint išgaišinti raudoną plėmę, reikia atvažiavus iš bažnyčios jaunajai greit numaut žiedas, paduot žmogui, kuris to naujagimio dar neregėjo, jis turi ištrint žiedu tas plėmes, triskart nusispjauti ir eiti pro duris. Šitaip padaryti triskart, plėmės išgaiš. (Tverečius, LMD I 254/1-57.)

101. Kad toji dėmė išnyktų, reikia ją kūdikio motinai liežuviu laižyti kiekvieną kartą, kai ima kūdikį kiloti. Taip daryti kasdieną ir tik iki krikšto, po krikšto negelbsti. (Alunta, LTA 1938/238.)

102. Nėščia moteris neturi eiti (peržengti, užminti) per tą vietą, kur buvo svilinta kiaulė, nes gims šeriuotas vaikas. (Visoje Lietuvoje.)

103. Šiuos plaukus nuo kūdikio galima nugydyti jį prausiant pavartojus druską ir pelenus, kurie kryžiškai papilami keturiuose geldos kampuose: kūdikis trinamas vilnone pirštine, o išėmus vaiką pelenai ir druska tuojau kryžiavai subraukiama į vandenį, kuris išliejamas laukan. (Veliuona, LTA 744/34; plg. LTA 374d/1943b, Liškiava.)

104. Kai nėščia boba muša kiaulę koja, tai gimusį vaiką badys kiaulės šeriai, jis negalės užmigti (tokia liga). (Armoniškės, LMD III 99a/13-6.)

105. Nėščia moteris tenespiria koja kiaulės, šuns ar katės, nes vaikas bus šeriuotas (plaukuotas). (Kaltanėnai, Kupiškis, Griežionys, Šiaulėnai, Užventis, Plateliai, Marcinkonys, Merkinė. Plg. Wuttke 572: Bö. Hovorka 512, 536, 550: rutėnai, čekai, vengrai.)

106. Nėščia moteris, eidama pro dvokiančią vietą (maitą), neturi užsiimti pirštais nosies, užsidengti ar kaip kitaip apsisaugoti nuo dvokimo, nes gimusiam vaikui dvoks iš burnos, bus blogas kvapas. (Visoje Lietuvoje. Plg. Hovorka 549: vendai.)

107. Nėščia moteris neturi pūsti į ant ugnies verdantį puodą, nes vaikas vems, bus apsisnarglėjęs, ypatingai seilėsis. (Kaltanėnai, Tverečius, Musninkai, Marcinkonys, Seirijai, Antalieptė.)

108. Nėščioji tegul nevalgo priešais pečių - vaikas bus išsižiojęs. (Kaltanėnai, LMD III 66/98.)

109. Prieždoje reikia anglis ir pelenus gražiai sušluoti vienon vieton, kad vaikai nebūtų snargliuoti. (Antalieptė, LTA 1277/133.)

110. Moterys turi visuomet apšluoti pripečką, nes jei nenušluoja, tai seili bus vaikai. (Leipalingis, LTA 1436/31.)

111. Jei moteriškė, sunkumoj kūrendama pečių, nenuvalo pripečkio, tai vaikas bus smurglotas. Jei pasisėmus pilną vandens kibirą, atpila atgal, tai vaikas seiliosis. (Pelesa, LMD III 57b/37-38.)

112. Jei vaikui gemant, prie krosnies (pripečkio) bus nešvaru (sąšlavos), tai vaikas seilėsis arba jam nuolat iš panosės tekės. (Vasiūnai, LMD III 20/95-198t.)

113. Nereikia lįsti per tvorą - vaikas lįs daržuosna. (Tverečius, LTA 790/15.)

114. Negalima nėščiai lįsti ar lipti per tvoros sudūrimą, nes ne laiku gims. (LTA 440/47.)

115. Per procesiją nėščios stengiasi pralįsti pro altorėlių apačią - vaikas būna sveikas. (Kabeliai.)

116. a) Tenededa užantin riešutų ir nesėda ant kašelės su bulvėm - vaikas bus vočiuotas. (Kaltanėnai, LMD III 149/194t.) b) Jei nešiojasi užanty oboulius - vaikas bus vočiuotas. (Rodūnė, LMD III 57b/53; Kupiškis, Dul. 395.) c) Vaikai būna utėliuoti, jei nešiojasi užanty valgymą (duoną). (Rodūnė, LMD III 57b/54.)

117. Jei nėščia sodina pasodninkus, tai kūdikis visą amžių liks viengungis. (Aukštadvaris, LTA 723/111-98.)

118. Nėščioji tegul saugojasi klyną sudeginti - vaikas gims su kyla. (Kaltanėnai, LMD III 66/88 ir 149/32.)

119. Nešant malkas reikia daboti, kad nebūtų kuolelių aštriais galais - vaikas bus su kyla. (Tverečius, LTA 790/12.)

120. Jei nešdama malkas nėščia moteris randa mieto galą, tai nereikia imti, nes vaiko bus dideli lyties organai. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-70.)

121. Nėščia būdama nevalgyk daug obuolių, vaikelis bus didele galūne. (Tverečius, LMD I 254/1-59.)

122. a) Moteris padėjime neturi kapoti mėsą, ypač ant slenksčio, kad kūdikis nebūtų skeltalūpis. Pas mus bobos kapoja mėsą vis ant slenksčio, kad skalsa būtų. (Alunta, LTA 1948/249; Kupiškis, Dul. 395.) b) Neturi kapoti mėsa ant kaladės, nes gali gimti skeltalūpis vaikas. (Alunta, LTA 1584/64. Plg. Hovorka 539: vengrai - nekapoti malkų ant slenksčio.)

123. Šventą dieną nepjaustyti nei mažiausio daiktelio: vaikas turės perskeltą lūpą, nupjautą ausį ar nosį, ar be penkto piršto. (Griežionys, LMD I 209/2-4.)

124. Nėščia moteris neturi kada panori, nežiūrėdama nei laiko, nei saiko, priėjus prie šėpos ar skrynios ir ją atsidarius valgyti, nes negalima bus vaiko pripenėti, jis bus besotis arba uverus, nerėpa, graistis. Norint tokį vaiką pataisyti, reikia jį trumpam laikui įkišti į tą pačią šėpą ar skrynią, iš kurios motina valgė, užrakinti ir trumpai palaikius vėl išimti; taip daroma iki trijų kartų. (Marcinkonys, LMD III 152/9 ir LTA 725/81; Kaltanėnai, LMD III 149/49; Rodūnė, LMD III 57b/55; Veliuona, LTA 744/35; Užventis, *ŽS* 1911 p. 180 nr. 13. Plg. Wuttke 571: Erzg., Vgtl.)

125. Nėščia neturi valgyti iš puodo ar keptuvės, negramdyti katilo, nes gims juodas vaikas. (Antalieptė, LTA 1277/132; Kaltanėnai, LMD III 66/50; Tverečius, LMD III 63/5-44; Musninkai, LTA 600/56-13; Kaunas, LTA 481/1-53.)

126. Jei moteriškė prie sunkybės valgys tokio gyvulio mėsos, kuris buvo iš vilko atimtas, tai vaikas bus uvėrus prie mėsos. (Liškiava, LTA 374/1620.)

127. Jei tikiesi būti motina, tai ant skrynios nesisėsk ir vaikščiodama nevalgyk, - jei taip darysi, tai vaikai bus pilvoti ir nepašeriami. (Šiauliai, LTA 350/305.)

128. Kad turėtų ramius vaikus, nėščioji turi visą laiką valgyti, kas tik jai pasinorės, nieko nesigailėti. (Šačiai, LMD I 194/4. Plg. Hovorka 540t.: apie nėščios valgio užgaidas arba *Pica gravidarum*.)

129. Nėščiai negalima indai liežuviu laižyti, nes vaikelis bus negreitas, darbe visados paskutinis ir norės, kad kas jį pavaduotų. (Tverečius, LMD I 254/1.)

130. Būdama sunkumoj moteris nieko iš valgymo nenešioja atalanke (prijuostėj), nes vaikas bus ėdrus. (Rodūnė, LMD I 57b/52.)

131. Nėščiai moteriai negalima nieko nešti prijuostėn susidėjus, nes vaikas gims nesveikas (Seirijai), nešant obuolius bus vočiuotas ar spoguotas (Obeliai, Musninkai), taip pat jei užanty neši obuolius (Kaltanėnai), jei prijuostėj neši javus – vaikas bus šašuotas (Veisėjai), jei neši akmenis – su kyla (Kaltanėnai). Žr. nr. 116b.

132. Nėščiai ypač reikia vengti nešti prijuostėj sąšlavas: vaikas bus nebylys (Merkinė), bus smurgius (Alytus, Šiaulėnai), valgys žemes ir kitus bjaurius daiktus (Žagarė, Veisėjai), į skreitą pridirbs (Telšiai), bus spuoguotas (Kupiškis, Dul. 395).

133. Nėščiai negalima sėdėti vežime atbulai (nugara į arklį), nes gimdant kūdikis atbulas arba kojomis eis. (Tverečius, Salakas, Kaltanėnai, Vasiūnai, Merkinė, Seirijai, Alunta, Marcinkonys, Kupiškis.)

134. Nereikia persiuvant sijoną atsukti apačią viršun, nes vaikas gims pirma kojom. (Tverečius, LTA 790/14.)

135. Negalima sijoną nešioti kitu galu apgręžus, nes vaikelis gimdamas neatsigręžtų galvute. (Tverečius, LMD I 254/1-48.)

136. Jei kalsi atžagarią baslį – gims atžagarias vaikas. (Alytus, LTA 773/458.)

137. Nėščiai moteriai negalima žargstyti per virves, patiestas žemėje, nes gimdant apsisuks kūdikiui bambelė aplink kaklą ir jis pasismaugs. (Kaltanėnai, Antaliептė, Marcinkonys, Kupiškis, Griežionys, Veliuona, Jankai, Salakas, Tverečius (ir nevynioti siūlų). Plg. Wuttke, 571. Hovorka 510, 535, Spamer 160.)

138. Nėščiai negalima peržengti per jienas, nes bambutė apsisuks apie kaklą. (Kabeliai, Marcinkonys, Liškiava, Zarasai – arkliams bus sunku vežti, Griežionys – vaikas bus klyvas ar jo viena koja trumpa.)

139. Nėščia moteris neturi lįsti per tvoros skylę, kad bambutė vaikui neapsisuktų apie kaklą. (Nemakščiai, LTA 1297/263.)

140. Nėščia moteris neturi lįsti per tvoras, stalo ar suolo apačią, nes gims negyvas kūdikis. (Kurkliai, LTA 1438/67, 69.)

141. Nereikia važiuojant „in čėso“ bobai sėdėti ant priekinės lentelės, nes kai užmes vadeles už kaklo, tai gims vaikas apsisukusia aplink kaklą bamba. (Tverečius, LTA 790/17.)

142. Negalima sėdėti priešais kočiojančią drabužius, nes gims kvailas vaikas. (Vasiūnai, LMD III 63/6.)

143. Negalima žiūrėti per plyšius, nes kūdikis būna žvairas. (Veliuona, Liškiava, Veisėjai, Liudvinavas – per rakto skylutę, Vilniaus kr. – per skylę.)

144. Negalima klausytis už durų, nes kūdikis bus kurčias. (Veisėjai, Liškiava.)

145. Nuo 7–8 mėnesio nebereikia turėti su vyru gyvenimo, nes vaikas turės daug intapų (apgamų). (Kupiškis, LTA 1433/46. Plg. Hovorka 534t.)

146. Jeigu bobutė, pirmąkart prausdama kūdikį, pastebi apgamą, tai dar gali nugydyti: paimti „namus“, juos suvynioti į skuduriuką ir motina prausdama turės jais vis apgamą patrinti. (Tauragė, LTA 1284/115.)

147. Dėmėtas vietas trina „patalėliu“, auksiniu vestuviniu žiedu arba auksiniu pinigu, tai išnyksta. (Liškiava, LTA 374/1916.)

148. Naujagimiui turint kokį ženklą ant kūno, tai atpjovus žarnelę nuo bambos krauju patepti. (Kabeliai, LTA 794/165.)

149. Nuprausus (pirmąkart) apžiūrima, ar nėra ant veido ar kūnelio kokių intapų; pastebėjus intapą, apdėti jį galeliu nupjautos „vietos“ (antrosios pusės). Nuprausus antrąkart, intapus vėl apdeda tomis pačiomis mezdromis; tą kartojama paprastai triskart. (Griežionys, Viešintų v., LMD I 209/5. Plg. Hovorka 589t.)

150. Jei vaikas užgimė su kokiu ženkleliu (apgamu), tai deda jungtuvių žiedą, kad pašalintų. (Marcinkonys, LTA 725/82.)

151. Jei vaikas apsigema su plėmais, tai kol dar nekrikštytas reikia patrinti numirėlio ranka, tai plėmai išnyks. (Leipalingis, LTA 143b/95.)

152. Eidama vandens, stora moteris tegul nepalieka kibire nei lašo - berniuko mašnelėj bus vandens. (Kaltanėnai, LMD III 149/64.)

153. Velėjant negalima tarp kelių suspaudus gręžti drabužį - vaikelio būtų kėstos ar kreivos kojos; negalima gręžti ir koja primynus - vaikelis būtų visų apmintas (nemylimas). (Tverečius, LMD I 254/1-46t.)

154. Velėjant rūbus neapipilti sijono, apipylus negręžti - vaikai patale šlapinsis. (Kaltanėnai, LMD I 149/267.)

155. Nėščios neturi eiti bažnyčion per zakristiją, bet tik per didžiąsias duris - gimusis vaikas išaugęs bus paniekintas. (Skiemonys, LTA 2019/143.)

156. Jei nėščiai audžiant išpuola iš veleno lazdelė, gims nebylys vaikas. (Kabeliai, LTA 794/148.)

157. Prieš išnešant numirėlį iš pirkios lydėti į kapus (bažnyčią), nėščios moterys turi pirma išeiti, bet neiti paskui negyvėlį (karstą), nes gims negyvas ar išblyškęs kūdikis. (Kaltanėnai, Salakas, Tverečius, Kupiškis, Alunta. Plg. Wuttke 571: Brand., Schl., Thür., Vgtl. Hovorka 537, 539.)

158. Jei nėščia moteris pasižiūrės į numirėlį, vaikas bus išblyškęs (bliednas) kaip lavonas. (Kaltanėnai, LMD III 66/94 ir 149/59; Tverečius, LMD I 254/1-51.)

159. Nėščios negali prausti numirėlį, nes vaikelis būtų šaltakraujis, nepažintų ar gražu ar ne, ar gardu ar ne, nepažintų nei vargų nei linksmybės, būtų nei kvailas, nei protingas. (Tverečius, LMD I 254/1-60.)

160. a) Nėščia moteris negalima prašyti į svočias, nes bus sunkus jaunavedžių gyvenimas. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-95.) b) Užaugęs vaikas bus labai ištvirkęs. (Antalieptė, LTA 2235/37.)

161. Paskutiniame nėštumo mėnesy reikia bent kartą per dieną pusvalandį „rokundas vesti" (skaičiuoti), tai vaikas užaugs galvotas ir jam labai seksis mokslai. (Skiemonys, LTA 2019/148.)

162. Nėščia moteris negali lįsti per tvorą (vaikas gimsta su virkščiomis ir sunkiai gimdo), nenešti saumėžinio į skreitą supylus (vaikas būna nešvarus) ir po stogu nesišlapinti (vaikas šlapinsis į patalą). (Tauragė, LTA 1284/89. Žr. dar nr. 139-140, 132, 154.)

163. Negalima šventą dieną plautis kojas upely, baloj ir pan., nes gimęs kūdikis prigers vandeny. (Šilavotas, LTA 1429/43.)

164. Nėščia šventą dieną neturi miltus sijoti, nes vaikas bus žvairas. (Salakas, LTA 1486/601, 440/127.)

165. Negalima pjauti audeklą vieną kraštą įsikandus dantimis - kūdikis gims be lūpos. (Šilavotas, LTA 1429/46.)

166. Kūdikis gimsta perskelta lūpa, jei motina, nėščia būdama, šventą dieną drobes rėžė. (Naujamiestis, LMD I 199/1-18e.)

167. Nėščia moteris turi sekmadienį nieko nesiūti, nes vaikas nekalbės, jo liežuvis bus prisiūtas. (Salakas, Kupiškis, Asava, Marcinkonys, Alytus - bus šveplas, Rudamina - nesiūti ant savęs.)

168. Negalima nešiotis į drabužius įsmeigtą adatą, nes vaikas gims prikąstliežuvis - šveplas. (Šiaulėnai, LTA 455b/173-7.)

169. Siuvinį negalima prisegt kita adata, nes vaiko liežuvėlis bus prisegtas. (Tverečius, LMD I 254/1.)

170. Nėščiai negalima špilkom marškinius segioti, nes vaikas bus vočiuotas. (Merkinė, LTA 311/2-84.)

171. Pelės prakąstą skylę nėščia negali užlopyti, nes neturės vaikui pieno. (Leipalingis, LTA 1436/75.)

172. Kai nėščia moteris pirmą Kalėdų ar Velykų dieną nusipjausto sau nagus, tuomet pagimdo vaiką be nagų. (Rozalimas, *ŽS*, 1911, p. 178.)

173. Jei nėščia moteris užmins ant numestų nupjaustytų nagų, tai kūdikis gali gimti be vieno nago. (Girkalnis, LTA 1307/249.)

174. Per dvi savaites prieš gimdymą negalima imti į rankas šukų, peilio ar adatos, nes gimdant reiks mirti. (Šilavotas, LTA 1429/47.)

175. Antroje nėštumo pusėj moterims neduoda plaukų kirpti, nes sako, kad gali pakenkti vaiko augimui. (Alunta, LTA 1993/93.)

176. Tarpukalėdžio metu sunkumoj būdama moteris turi: a) nesijoti, nes vaiką brudas (utėlės) apipuola; b) nesiūti, nes vaikas gims prisiūtu liežuviu, c) nepinti plaukų, nes vaikas viduriuos susipins. (Asava, LMD III 57b/35, 36, 56.)

177. Jei šluojant žarijas užsidega skujinė, negalima gesyti vandeniu, kad vaikas nešust. (Marcinkonys, LMD III 152/5.) Gali gimti akstinuotas. (Antalieptė, LTA 2235/14.)

178. Jei nėščia nuolat dabinasi prieš veidrodį, tai gimęs kūdikis, ypač mergaitė, bus nepaprastas dabita. (Veliuona, LTA 745/65.)

179. Jei moteriškė nėščia, tai vyrui negalima klyno (kelnių) medy palikti, nes vaikas bus gryzius. (Marcinkonys, LTA 725/38.)

180. Nėščioms negalima sėsti ant slenksčio, vaikas bus nebylys (Kamajai, LMD I 212/1–11), lovoj šlapins (Salakas, LTA 1986/596. Plg. Samter 139–144: slenkstis kaip dvasių arba mirusių senolių užsilaikymo vieta, todėl dažnai prietaruose minima.)

181. Jei nėščiai moteriškei pečių kūrenant iššauna angliukas, reikia tas angliukas nuryt, kad gimdymas būtų lengvas. (Marcinkonys, LTA 725/113–105.)

182. Negalima iš viso kibiro gerti, nes vaikas turės skersai nosį mėlyną gyslą. (Marcinkonys, Liškiava, Tverečius.)

183. Negalima per tvorą kopiant už kuolo turėtis ir iš kvartūko valgyti, kad vaiko nebūt žubikščių(?). (Marcinkonys, LMD III 152/7, 12.)

184. Negalima vaikščioti be kvartūko, nes vaikas labai (blogų) akių bijos. (Marcinkonys, LMD III 152/11 ir LTA 725/48.)

185. Nėščiom moterim ir mergaitėm, kurios turi rūbines, negalima virti uogienes, nes labai greit ims rūgti. (Dusetos, LTA 2069/199.)

186. Seniau būdavo tokia moterų mada: jei kur paregės kieno gerus linus, tai pasirauna sėklai įsiveisti. Jei prie sunkybės vaikščiodama moteris taip padarys, tai gimęs vaikas regės tol, kol linai žydi, o vakare gerai nepriregės, bus kušlas. (Liškiava, LTA 374/1124.)

187. Laukdamos naujagimio moterys turi kuo mažiausia pasiūti jam drabužėlių, kitaip vaikas mirs. (Ramygala, LTA 323/191–69.)

188. Nėščioms moteriškėms draudžiama rodyti špygas, nes vaikas bus šešiapirštis; parodyt iškišus liežuvį, nes vaikas bus šveplas; nusišlapinti ant kelio ar tako, nes vaikas bus nešvarus, betvarkis; parodyt atsiplėšus plikas šlaunis, nes vaikas nuo pusiau bus kudlotas. (Griežionys, Viešintų par., LMD I 209/2.)

189. Jei moteris esti nėščia, bet to niekas nepastebi, tai jos pilvas būna nedidelis ir nėštumas nekrenta į akis; bet jei kaimynai sužino ir ima kalbėti, tada pilvas ima labai pūstis. (Alunta, LTA 1948/247.)

190. Jei nėščia moteris ko nors labai išsigąsta ir gali persileisti, tai ima plutelę juodos duonos, per ją triskart perkiša adatą su siūlu ir duoda tą plutelę suvalgyti. (Skiemonys, LTA 2019/142.)

191. Nuo trūkio (sunkiai pakėlus) duoda nėščiai suvalgyti dviejų kiaušinių užuomazgas ("gaidžiukus"). (Alunta, LTA 2019/123.)

192. Jei nėščia moteris prašo ko nors paskolinti, tai negalima jai atsakyti, nes pelės drabužius sukapos. (Visoje Lietuvoje. Plg. Hovorka 511.) Duok nors vandens atsigerti (Salakas. Šiuo prietaru naudojasi nėščios čigonės ir ko nors prašo: Alvitas.)

193. Pilvotai moteriai negalima nieko skolinti, nes pelės drabužius sukapoja. (Tverečius, LTA 790/13; Varėna, LMD II 11/25.)

194. Nėščioji tegul neina skolinti - pelės visokius daiktus kapos. (Kaltanėnai, LMD III 66/89.)

195. Jei nėščia moteriškė prašo ką paskolinti ar padėti, negalima jai atsakyti, nes turėsi kokią nors nelaimę. (Šventežeris, LMD I 195/1-83; Kupiškis, Dul. 399. Plg. Wuttke 572: Frk. Hovorka 535, 540t., 544: reikia jai duoti valgomą daiktą, kurio ji geidžia.)

196. Nėščios moterys neturi nieko skolintis iš kaimynų, nes užaugęs kūdikis paskęs skolose. (Skiemonys, LTA 2019/144.)

197. Jei nėščiai moteriai paprašius ko nors paskolinti jai negali ar nenori duoti ir bijai, kad pelės drabužių nekapotų, tai jai išėjus reikia kuo nors sviesti (žemėmis, anglimis, šiaudais ir pan.), tada nuo pelių apsisaugosi, bet jos kūdikis mažas būdamas krims tą daiktą. (Visoje Lietuvoje.)

198. Jei ateis ko nors skolintis nėščia moteris ir nedavus prašyto daikto, jai išėjus įkirsi kirviu (peiliu) į slenkstį, tai jos kūdikis gims perskelta lūpa, bet pelės nekenks. (Visoje Lietuvoje.)

199. Jeigu „in čėso" boba ką skolina, tai reikia jai iš tų namų kas nors (valgomo) paragauti, tada pelės drabužių nekapos. O jeigu ji neparagaus, tai galima jai taip padaryti: angliu pasviedėti - vaikas krims anglis, košiku pasviedėti - bus guzas kaktoj, peiliu durt slenkstin, kur ji perėjo - vaikas bus perskelta lūpa. (Tverečius, LTA 790/16.)

200. Jei nenori nėščiai skolinti, tai pamačius ateinant tuojau užrišk skarelės galiuke mazgą, - tada gali nieko neskolinti ir (pelės) nepakenks. (Alunta, LTA 2019/167. Plg. Meškauskas 15 - pagal Praetorių.)

8. GIMDYMAS

201. Sako, kad seniau moterys gimdydavo pirtyse. (Aukštadvaris, LTA 1289/204.)

202. Seniau gimdydavo pirtyse, nes geriau ir lengviau būdavo pagimdyti. Kad moteris lengviau gimdytų, ją nuveda į pirtį ir šiltu vandeniu vonioje šutina. (Salakas, LTA 1593/85t.)

203. Seniau visuomet gimdydavo pirtyse. Prieš gimdymą senutė gimdyvę ten pat nuolatos braukydavo. (Žagarė, LTA 1156/237.)

204. Moteris prieš gimdymą eidavo į pirtį, išsišutindavo visą kūną ir grįždavo namo gimdyti. (Panemunis, LTA 1456/69.)

205. Dieną prieš gimdymą nėščioji gerai pirtyje išsišutina ir ją bobos gerai išvanoja, kad lengviau galėtų gimdyti. (Alunta, LTA 1948/243.)

206. Seniau gimdydavo pirtyse, tada nuvanodavo ir lengviau būdavo gimdyti. (Salakas, LTA 1483/198; Kupiškis, Dul. 401.)

207. Seniau gimdydavo pirtyse, kad nematytų maži valkai. (Šimkaičiai, LTA 1671/71.)

208. Senuose čėsuose atmena: gimdydavo avinykėse (avigardy), nes pas avis būna šilta ir niekas nežinodavo. Avinyke gimdydavo ant šiaudų. (Liškiava, LTA 374/ 1913; Kupiškis, Dul. 401t.)

209. Jau važiuodama jungtuvėms į bažnyčią nuotaka daro visą eilę būrimų, kad lengviau galėtų gimdyti: a) atsisegioja visas sagas (Vilkaviškis); b) vengia daryti kokį nors mazgą (Marcinkonys); c) jai duoda gerti paskrudintų rugių arbatos (Antalieptė). (Plg. Samter 123: norvegai, estai, škotai.)

210. Grįžusi po jungtuvių iš bažnyčios nuotaka turi pirmoji iššokti iš ratų, tada gimdys be didelių skausmų. (Kaltanėnai, Beniakainys, Rodūnė.)

211. Kai jaunavedžiai atvažiuoja iš bažnyčios po jungtuvių, tai jaunajai reikia atrišti pavalkai, bus lengva gimdyti. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-49. Plg. *TD*, III, p. 16, nr. 107, p. 23, nr. 203: Maž. Lietuva.)

212. Artygalėj moteris deda po pagalve kirvį, dalgį, grąžtą - lengviau gimdo. (Kabeliai. Plg. Samter 51 išn. 1: vokiečiai, mozūrai, indai.)

213. Gimdyvė prieš tą valandą neša prijuostėj kumeliui avižų - bus lengviau gimdyti. (Kaltanėnai, LMD III 149/187; Kupiškis, Dul. 403t. Plg. Wuttke: Harz; Spamer 160. Tatai laikoma tam tikra auka.)

214. Kad moteris lengviau gimdytų, tai prieš gimdymą veda ją per ližę. (Salakas, LTA 1486/604.)

215. a) Kad moteris lengviau gimdytų, tai kai pradeda sirgti, veda ją aplink stalą. (Salakas, LTA 1486/605.) b) Gimdyvę veda triskart aplink stalą, kad lengviau gimdytų. (Kaltanėnai, LMD III 149/186.) c) Kad gimdant neskaudėtų, tai reikia apeit triskart apie stalą, kilnoti drabužiai, lova, žargyti pro kelnes, apsivilkti vyro marškiniais, kuriuos vilkėjo jungtuvių dieną. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-51.)

216. Bobutė išpina gimdyvei kasas, kad lengviau ir greičiau gimdytų. (Alunta, LTA 1657/100.)

217. Kad moteriškė lengviau gimdytų, reikia išpinti kasas, atsegti guzikus. (Kabeliai. Plg. Samter 124: graikai, serbai.)

218. Kad lengviau gimdytų, tai prieš tai išpina kasas, kiša jos pačios plaukus gerklėn, kad vemtų - lengviau gimdyt. (Salakas, LTA 1486/611t.; plg. Degučiai, LTA 2235/78. Taip daro ir rusai: Zelenin 291.)

219. Kad lengviau būtų gimdyti, reikia duoti prieš tai gerti skalsiagrūdžių (*Secale cornutum*). (Salakas, Telšiai, Tverečius - po gimdymo.)

220. Kad greičiau pagimdytų, duodama gerti rugių žiedų arbata. (Daugailiai, Salakas - nes rugiai lengvai plaukėja.)

221. Kad lengviau gimdytų, reikia duoti išgerti aviečių arbatos. (Nemakščiai.)

222. Gimdyvei duoda gerti Petro kryžiaus žolių arbatos. (Degučiai.)

223. Kad pagreitintų gimdymą, tai paskuta šaudyklės, stalo kampų arba gintaro skutulių ir duoda sugerti. Dar duoda gerti rugiagėlių arbatą, įdėjus „čysčiaus žolyno". (Liškiava, LTA 374/1124a.)

224. Kad moteris lengviau gimdytų, geria baravykų juką. (Salakas, LTA 1483/197.)

225. Kad lengviau būtų gimdyti, duoda suvalgyti jauniklės vištos pirmąjį kiaušinį. (Salakas, LTA 1486/607.)

226. Prieš gimdymą duoda sutrynę išgerti tuos angliukus, katrie kūrenant pečių iš jo iššauna, - greičiau pagimdys, kaip iš pečiaus iššaus. (Salakas, LTA 1486/606.)

227. Gimdant triskart duoti aguonų, sutrintų su medumi - pilvo neskauda. (Kabeliai, LTA 794/162.)

228. Pravednykę gimdant trina cukrum, kad vaikas greičiau gimtų. (Kaltanėnai, LMD III 149/210.)

229. Gimdymą pagreitina ir palengvina saldus vanduo: viena dalis cukraus ir aštuonios dalys vandens. Duodama gerti iš karto apie dvi stiklines, vaisius greit išeina. (Degučiai, LTA 2235/55.)

230. Kad gimdymas būtų greitesnis, bobutė gimdyvei prie angos laiko cukraus gabaliuką. Tvirtinama, kad kūdikis greičiau išeis, nes vaikai labai mėgsta saldumynus. (Južintai, LTA 2069/47.)

231. Prieš ir laike gimdymo degtinės neduoda, nes gymis apsigeria. (Liškiava.)

232. Veda gimdyvę per tris slenksčius, žibykščiu ją riša. (Kabeliai.)

233. Gimdant bobutė klupščiu laužia balaną, tai greit ir lengvai gimdosi. (Kabeliai, LTA 794/168.)

234. Girdėjau, kad prieš Didįjį karą gimdyvę mušdavę per pilvą jos vyro kelnių kiškomis - kad lengviau gimdytų (žr. nr. 246b). (Alunta, LTA 1657/101.)

235. Gimdyvei nuriša skarelę nuo galvos, kad jokio mazgo nebūt, nes gali greit negimti. (Marcinkonys, LTA 725/51. Plg. nr. 209b. Samter 122; indai, gudai, vok.)

236. a) Kad lengviau gimdytų, tegul pati gimdyvė toj valandoj atrakina kuperką (skrynią). (Kaltanėnai, LMD III 149/188.) b) Prie sunkaus gimdymo atidaromos visos durys, atvožiamos visos dėžės bei skrynios, atidaromos visų spintų durelės, iš dūmtraukio išimamos juškos, išnešama laukan pečiadengtė, gimdyvei išpinamos kasos ir plaukų galai sukišami burnon (žr. nr. 218). (Degučiai, LTA 2235/78. Plg. Wuttke 594; Sartori I 22; Samter 125; Hovorka 572; Zelenin 291.)

237. Bobutė atidaro visas pečių juškas ir dureles, sako, kad tada „viskas atsidaro". (Alunta, LTA 1657/ 99; Kupiškis, Dul. 403.)

238. Apžiūri, kad niekur nieko nebūtų užrakinta, atidaromos visos durys, ištraukiami visi stalčiai, atvožiami visi dangčiai. Jei skausmai ilgai nesiliauja, pribuvėja reikalauja, kad būtų atidarytos visų tvartų durys ir gyvuliai išleisti kieman. (Merkinė, *MT*, VII, 35.)

239. Jei moteriškė sunkiai gimdo, tai prašo kunigą atidaryti „cimboriją", tada greičiau gimsta. (Kabeliai, Marcinkonys (taip darydavo kun. Dulkevičius 1890 m. - Plg. Zelenin 291: atidaryti „carskie vrata".)

240. Jei moteriškė negali pagimdyti, reikia uždėti ant įsčios stula (perjuosti ja), tuoj pagimdys. (Marcinkonys, Kalesninkai, LTA 549/20.)

241. Kad lengviau būt gimdyt, duoda suvalgyt plotkos kąsnelį. Plotka primena Jėzaus gimimą. (Salakas, LTA 1486/608.)

242. Norint lengviau gimdyt, reikia melstis prie šv. Onos, nes ji buvo Jėzaus bobutė. (Telšiai, LTA 1582/82-13.)

243. Prie sunkaus gimdymo deginamos šliūbinės žvakės. (Degučiai, LTA 2235/80.)

244. Kad moteriškė lengviau gimdytų, reikia praustis vandenyje, kuriame mirkyta mėtų, mirtų ir ramunių. (Kabeliai.)

245. Kad lengviau gimdytų, tai šutina šonus buteliais arba kibirą pripila karšto vandens ir ant jo pasodina moterį. (Salakas, LTA 1486/613.)

246. a) Kad lengviau pagimdytų, apsirgus reikia apsivilkt kitais marškiniais, pasišildyt vandens, padaryt vonią, sėdėt, kiek gali, išėjus iš vonios apsivilkti, kad nebūtų šalta. b) Reikia pakloti vyro kelnes ant grindų ir per jas žargyt dideliais žingsniais (žr. nr. 234). c) Kai labai sopės, reikia pusiau keliais mygt lig galui, kad vaikelis gerai eitų. d) Reikia turėt nusipirkus vaistinėj „dziecki balsam", užpylus šaukštą ant lėkštelės uždegt ir pastatyt, kad šiluma eitų lig galui. Kai dažnai ima sopės, gali išgert kokius tris lašelius to paties balsano. (Tverečius, LMD I 254/1-62. Plg. Samter 90t.: vyriško drabužio vartojimas. Hovorka 651: *Opiumsirup*.)

247. Pribuvėja masažuoja gimdyvės pilvą, kad būtų greitesnis ir lengvesnis gimdymas. (Degučiai, LTA 2235/77.)

248. a) Jei vaisius neina, bobutė liepia gimdančiai stovėti ir vis su koja spirti, atsisukus į slenkstį. Jei moteris negali stovėti, tai pakabina ją už pažastų. (Naujamiestis. Plg. *ŽS*, 1911, 205, nr. 58.) b) Gimdanti moteris turi, kol tik gali, ligi

paskutinės, vaikščioti; kai pati nepaeina, reikia ją vedžioti. (Krekenava, *ŽS*, 1911, 202, nr. 41; Užventis, ten pat, 216, nr. 116.)

249. Jei vaisius ilgą laiką neišeina, tai gimdančiai duoda rūgusio pieno su paraku. (Naujamiestis, LMD I 289/1.)

250. Jei pribuvėja nustato, kad kūdikis esąs nenormalioje padėtyje, tada ant grindų primeta daug pagalvių, gimdyvė statoma ant galvos aukštyn kojomis ir kratoma. (Degučiai, LTA 2235/81.)

251. Pas mus labai saugosi, kad kaimynai nesužinotų, jog moteris gimdo – tada jai lengviau gimdyti, nes labai kenkia pavydninkės bobos ir tos, kurios turi blogą akį. (Antalieptė, LTA 1277/253. Plg. Zelenin 291, 294.)

252. Jei niekas paskalų apie gimdymą neskleidžia – gimsta lengvai, kitu atveju sunkiai. (Kabeliai, LTA 794/156.)

253. Lengviau gimdyti, kai mažiau žmonių žino apie gimdymo laiką, tada būna mažesni skausmai, todėl pas mus slepia nuo kitų gimdymo laiką. (Alunta, LTA 2019/125; Tverečius, LMD I 254/1-62; Kupiškis, Dul. 401.)

254. Juo labiau artimieji gailėsis gimdančios dėl josios skausmų, tuo sunkesnis ir skaudesnis bus gimdymas. (Plateliai, *TD*, I, 90.)

255. Kai gimdo, reikia paslėpti visus duriamus ir pjaunamus daiktus, išnešti juos visai iš trobos, tada gimdytoja turės daug mažesnius skausmus, kūdikis gims gyvas ir sveikas. (Imbradas, LTA 1048/61-54.)

256. a) Negalima dėti ant stalo peilio ašmenimis į viršų: kas tą minute gims, tai peiliu pasipjaus. (Alunta, Panevėžys, Veliuona, Plateliai.) b) Kas tą minutę gimsta, esti galvažudys. (Linkuva, Biržai, Užpaliai, Naujamiestis.)

257. Peilis negalima palikti ant stalo ašmenimis į viršų, nes dar vaikų bus ir esant vyresniems tėvams. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-81.)

258. Jei peilis atverstas – naujagimis bus nelaimingas. (Ylakiai, LTA 486/25-89.)

259. a) Jei tuo laiku tuose namuose gimsta kūdikis, tai miršta arba būna nelaimingas. (Veliuona, LTA 746/173.) b) Žus nuo peilio. (LTA 440/17.)

9. PRIĖMIMAS

A) KŪDIKIO ATSKYRIMAS, SUSUPIMAS

260. Naujagimį reikia priimti ant naujo, švaraus drabužio ir neplikomis rankomis, tada jis bus laimingas ir dalingas. (Antalieptė, LTA 1508/15.)

261. Kai kūdikis gimsta, tada jį suima neplikomis rankomis, bet su staltiese, tada vaikas gerai auga, būna tėvų mylimas ir esti garbingas. (Alunta, LTA 2019/124.)

262. Kad vaikas būtų turtingas, reikia gimdyti ant išverstų kailinių. (Kabeliai, LTA 794/155.)

263. Ką tik gimusį kūdikį pribuvėja suvynioja į kailinius: mergaitę – į tėvo, berniuką – į motinos. (Plateliai, *TD*, I, 90.)

264. Kai bobutė priima naujagimį, tada ji turi visai nešnekėti, tik melstis, kol neatskiria kūdikio nuo motinos, tada vaikas bus stiprus ir sveikas. (Antalieptė, LTA 1277/251-252.)

265. Pirmam vaikui gimus reikia žiūrėti, kiek būna ant bambelės pauplių (spuogų), tai tiek ta moteris turės vaikų. (Kabeliai, LTA 794/167; Tverečius, LMD I 254/1-66b.) Mėlyni guzeliai – berniukai, balti – mergaitės. (Salakas, LTA 1486/625.)

266. a) Berniuko bambelę pjauna padėję ant kirvio su knyga, kad būtų geras darbininkas ir mokėtų skaityti, o mergaitės ant kultuvės, kad būtų gera darbininkė (skalbėja). (Kaltanėnai, LMD I 212/2-35. Plg. Hovorka 590.)

b) Berniuko bambelę pjauna padėjus ant kirvio, o mergaitės ant kultuvės, mokės gerai skalbti, bus labai švari. Kiti pjauna dar ir ant maldaknygės, tai sako - bus pamaldus. (Liškiava, LTA 374/1583.)

c) Naujagimį atskirti nuo motinos kirviu - bus geras dailidė; gimus mergaitei, ja atskirti kultuve - velėdama nebijos šalčio. (LTA 440/59t. Plg. Samter 51. Geležies apsaugojamoji galia.)

267. Jei gimęs yra berniukas, tai bambukę nupjauna, padėjus ją ant kirvakočio, o jei mergaitė - ant kultuvės. (Liškiava, LTA 373/1923. Plg. Zelenin 292.)

268. a) Berniukui pjaunant bambelę, apačion padeda kirvį, viršum abliuką, kaltelį - vaikelis bus didelis darbininkas, ką paims, tai padarys. b) Padėk jam knygą, plunksną, mierą ir bobutė pjaudama tegu pasako: „Bus inžinierius", taip ir bus. c) Jeigu mergaitė, padėk šaudyklę, adatą, virbalų, krukelį, bobutė tegu pasako: „Bus audėja (siuvėja, mezgėja)", taip ir bus. (Tverečius, LMD I 254/1-63.)

269. Jei perpjausi gumbą (bambą) padėjus ant maldaknygės - vaikas bus kunigas (davatka), jei perkirpsi - siuvėjas (-ja), jei perkirsi kirviu - meisteris. (Vasiūnai, LMD III 63/6-109. Plg. Zelenin 292.)

270. Jei mergaitę priimsi gražiu austu rankšluosčiu, bus gera audėjai; jei perkirsi gumbą ant verpstės - bus verpėja. (Vasiūnai, LMD III 63/6-110. Plg. Zelenin 292.)

271. Kai bobutė nupjauna bambytę, tai tas žirkles paslepia po šieniku gimdyvės lovoj ir laiko tol, kol kūdikis pakrikštijamas, tada išima. Taip daro, kad kūdikis būtų stiprus ir ištvermingas. (Antalieptė, LTA 1693/142.)

272. Perkirpus žirklėmis bambytę, kelis lašus to kraujo duoda išgerti motinai, kad ji labai mylėtų savo kūdikį ir turėtų pakankamai pieno. (Antalieptė, LTA 1693/138. Plg. *ŽS*, 1911, 216, nr. 116 iš Užvenčio - pjūties (tokia liga) neturės.)

273. a) Gimusį vaiką reikia tuojau priimti (atskirti) nuo motinos, nes geltu apšaus. (Kaltanėnai. LMD III 149/212.) b) Negalima guldyti gale motinos kojų - geltu aptrauks. (Dusetos, LTA 1618/253; Griežionys, LMD I 209/5. Žr. nr. 856t.)

274. Norėdamos, kad vaikai turėtų apvalias (ne pailgas) galvutes, moterys jiems užgimus deda ant galvelės sumuštą apvalų kiaušinį ir kiek palaiko. (Šilavotas, LTA 1429/50. Plg. *ŽS*, 1911, 212, nr. 98: Užventis.)

275. Naujagimį maudant, dedamas į vandenį kiaušinis, mat tikima, kad nuo to priklauso galvos gražumas (forma). (Tverečius, LMD I 400/2-47.)

276. Mažam vaikui užtvirtina bambikę su kiaušinio lukštu. (Girkalnis, LTA 1451/42.)

277. Vystant vaikelį (tik gimusį) ištiesinti jo rankytes ir kojytes, stipriai suspaudžiant valiniu ar juosta; viršugalvį apdedama pakulų ar pašuku gabana, įmušus ir įvyniojus jon kiaušinį, kad galvytė nebūtų pailga. Taip aprūpintam kūdikiui leidžiama bent keletas valandų pasilsėti; tada vėl prausiama ir vėl galvytė apdedama pakulomis su kiaušiniu. (Griežionys, LMD I 209/5.)

278. Gimusią mergaitę priima (suvynioja) vyrišku rūbu (kelnėmis), o berniuką - moterišku rūbu (sijonu), tada užaugę turi pasisekimą priešingos lyties tarpe. (Vasiūnai, Kaltanėnai, Rodūnė, Grinkiškis, Girkalnis, Aukštadvaris, Kupiškis. Plg. Wuttke 580: Schl.)

279. Jei gimsta mergaitė, tai ją perkiša per tėvo kelnių kišką, o jei berniukas - per motinos sijoną, tada užaugę esti priešingos lyties mylimi. (Pumpėnai, Imbradas, Krinčinas, Grinkiškis, Linkuva, Obeliai, Nemakščiai. Plg. Wuttke 580: Schl.)

280. Naujagimio nereikia priimti ant prijuostės, nes bus pasileidėlis (mergišius). (Antalieptė, LTA 1508/14, Tauragė, LTA 1284/93. Plg. Wuttke 580: Brand.)

280a. Berniuko nepriimk ant moteriškų, mergaitės ant vyriškų marškinių. (Tverečius, LMD I 254/1-62.)

281. Naujagimį berniuką suka į užvalkalą, kad gulėtų savo lovoj, kad nevaikščiotų pas mergas. (Nemakščiai, LTA 1612/153.)

282. Berniukui gimus, reikia jį suvynioti į vyriškus marškinius, tai jis turės vyrišką protą ir prie žmonių pritiks. (Telšiai, LTA 1582/60-7. Plg. McDaniel 24: rom.)

283. Jei kūdikiai ilgai nepagyvenę iš eilės miršta, tai pribuvėja naujagimį priima tėvo kelnėmis - kūdikis nemirs ir bus atsparus ligoms. (Degučiai, LTA 2235/83.)

284. Ką tik gimusią mergaitę pirmiausia reikia susukti į motinos ruošos prijuostę - užaugus bus darbšti ir išmintinga šeimininkė. (Barklainiai, LTA 785/385. Plg. Zelenin 293.)

285. Jei gimus berniukui nori, kad jis būtų siuvėjas, tai jo patalan dėk adatų. (Kaltanėnai, LMD III 149/31.)

286. Jei nori, kad sūnus būtų geras kareivis, reikia iš mažens jį vystyti šautuvo juosta. (Rodūnė, LMD III 57b/64.)

287. Reikia, kad motina savo vaikui pirmąkart marškinių padalkom akis uždengtų. (Salakas, LTA 1664/127.)

288. Naujagimio veidą reikia pridengti raudona skaryte, jis būsiąs raudonveidis. (Seirijai, LTA 1741/18 ir 464/72.)

289. Gimusiam vaikui užgobia baltą skarelę, jis būna protingesnis. (Veliuona, LTA 409/288.)

290. Vos atskyrus nuo motinos kūdikį, tuojau jis peržegnojamas. Skiriant kūdikį nuo motinos, jį bobutė apipurškia iš savo burnos vandeniu, kad kūdikio veidelis neapdžiūtų ir neliktų dėmėtas. (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 66.)

291. Parėjusį naujagimį peržegnoja. Reikia saugotis neapvilkti jo išvirkščiais marškiniais ir bambutę užversti ne į apačią, bet į viršų, - kitaip vaikas bus sukčius, veidmainys ir iš tikybos persivers. (Tauragė, LTA 1284/92.)

292. Suvystytą, apdėtą pakulomis ir plėniu, susupama skaron, įdedama pagalvėn, suspaudžiama pirštais noselę, kad nubūtų plati (plg. Zelenin 293); peržegnojama ir padedama šalia motinos, davus jai pirma peržegnoti ir pabučiuoti. (Griežionys, Viešintų v., LMD I 209/5.)

B) PIRMASIS PRAUSIMAS

393. Kai tik vaikas gimsta, skubinasi kiek galint greičiau dėt vandenin. (Liškiava, LTA 374/1917.)

294. Vos tik kūdikiui užgimus, reikia jį išmaudyti šaltumo vandenyje, tai jis užaugęs bus labai stiprus ir drąsus. (Veliuona, LTA 293/931 ir 746/75.)

295. Jei gimusį kūdikį nuprausia šaltu vandeniu, tai būna atsparus ligoms. (Marijampolė, LTA 1658/80-38.)

296. Naujagimiui reikia nuplauti šaltu vandeniu rankas, nebijos šalčio. (LTA 440/58.)

297. Tik ką gimusiai mergaitei užpila labai šalto vandens, kad didelei užaugus skalbiant nebūtų šalta. (Marijampolė, LTA 784/276.)

298. Naujagimį prausia šiltu (ramiu) vandeniu, o paskum galvą, kojas ir rankas prausia šaltu vandeniu, kad užaugęs nebijotų šalčio ir nesirgtų peršalimo ligomis. Taip daro rusai. (Degučiai, LTA 1693/6. Plg. Sartori I 25.)

299. Naujagimį prausiant prideda kraujo iš bambos, kad būtų aiškus (gražus). (Nemakščiai, LTA 1612/155.)

300. Naujagimio neguldyk prausti į trūkusią geldą, nes užaugęs lovoj susišlapins. (Seirijai, LTA 464/72-18.)

301. Jei vaiką prausiant, višta perskris per geldą, vaikas bus rėksnys. (Pasvalys, LTA 600/264-18.)

302. Kai naujagimį pirmąkart geldoje nuprausia, tai vandenį išpila troboje po stalu - taip daro, kad vaikas būtų pagarbus. (Skiemonys, LTA 2019/135. Plg. Wuttke 580: Bad.)

303. Jei vaikai nepagarbūs, tai, matyt, priėmėja juos nuplovusi išliejo vandenį, o reikėjo iškasti duobę, tenai supilti ir vėl dailiai žemėmis užkasti. (Sačiai, LMD I 194/4.)

304. Numazgoję naujagimę mergaitę tą vandenį pila ant vartų stulpelio, kad ji greitai ištekėtų. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-94; Kupiškis, Dul. 405: po slenksčiu.)

305. a) Kad gimusi duktė gražiai savo nekaltybę sunešiotų, reikia pirmo prausimo vandenį išpilti į gėlių darželį ir tą vietą peržegnoti. (LTA 2235/151.) b) Vandenį, kuriame pirmąkart buvo maudyta mergaitė, išpilk kieme ratu - tada ji bus gera šokėja. (Vasiūnai, LMD III 63/6-111. Plg. *TD*, I, 92: vanduo išliejamas dvišakių medžių tarpan, kad mergaitė anksti ištekėtų (Plateliai). Plg. Hovorka 639, Wuttke 579.)

306. Kol vaikas neapkrikštytas, nuprausus pilk vandenį papečin, bet ne oran. (LTA 549/42.)

307. *Das Wasser, in dem das Kind gebadet wurde, blieb in einem Gefäss sorglich aufbewahrt und durfte erst nach vollzogener Taufe ausgegossen werden.* Meškauskas 15.

308. Vaiką šiltai apklojus, šildoma jam praust vandenį ar pieną, kad užaugęs būtų baltas. Pristojus dabot, kad vanduo nepradėtų vyruliuoti, toks vanduo didžiai kenksmingas, nors būtų ir suvis ataušęs: vaiką numėto spuogais, lyg vandeninėm pūslelėm, - ką tokiuo, geriau visiškai šaltu nupraust. (Griežionys, Viešintų v., LMD I 209/5.)

309. Jei gimusį kūdikį apmazgoja prėskame piene, tai jo oda būna švelni ir balta, kaip pienas. (Degučiai, LTA 2235/82.)

310. Naujagimį prausia pienu, kad būtų aiškus (gražus). (Nemakščiai, LTA 1612/154. Plg. Hovorka 640.)

311. „Daug motinų tose apylinkėse prašančios babas, kad jos pirmą kartą maudydamos vaiką, ypač mergaitę, sulaistytų vandenį perpus su karvės pienu, kad vaikai baltesni, skaistesni, sveikesni būtų". (Lembo k., *GK*, nr. 26/27, p. 293. Plg. *MT*, VII, 36: pirmos viešos kūdikio praustynos.)

312. Pirmąkart naujagimį prausiant geldon įdeda varinį pinigą (kad gelto nebūtų), druskos žiupsnelį (kad kaulai tvirtėtų) ir kelias žilvičio žieveles (kad būtų lankstūs sąnariai). (Alunta, LTA 1438/365.)

313. Įdėk vandenin sidabrinį pinigą, kad vaikelis būtų kaip sidabras; pirma prausk burnelę, bet ne nugarėlę ar pasturgalį, nes tada labai plyštų jo drabužiai. (Tverečius, LMD I 254/1-64. Plg. Hovorka 641, Spamer 162: apie pinigą.)

314. Kad naujagimis būtų ramus, pirmąkart jį prausiant, maldoje triskart ranka kryžiškai vandenį braukia. (Alunta. LTA 1438/372.)

315. Kai tik gimusią mergaitę išmaudo, tai paima linų grįžtę, susuka ją ir uždėję ant galvytės užriša skarele, kad kasos didelės užaugtų. (Upyna, LTA 333/17.)

316. Kai kūdikį nuprausia, tai bobutės uždeda jam ant kaklo škaplierius ir palaiko. Sako, kad kūdikis jau nemirs. (Alunta, LTA 1278/245.)

317. Tik gimusį kūdikį duoda motinai pabučiuot, kad visi jį mylėtų. (Marcinkonys, LTA 725/52.)

318. „Kūdikį nuprausus, duodamas jis pabučiuot motinai, kuri jį pabučiavus peržegnoja, o vėliau ir tėvui, kuris irgi pabučiuoja ir peržegnoja. Tai daroma todėl, kad būtų meilė geresnė". (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 66.)

319. Nuprausus vaiką sujuosto jį, bobutė prineša motinai ir sako: „Peržegnok ir pabučiuok". Taip daro ir prieš prausimą. (Paringis.)

320. Naujagimį duoda pabučiuoti tėvui ir motinai, kad tasai kūdikis tėvams būtų meilus. (Užpaliai, LTA 1277/34. Plg. *TD*, I, 90t.; *TD*, III, 13 nr. 65 - broliukai ir sesutės pabučiuoja, *MT*, VII, 35t.)

321. Apiprausus vaikelį, suvynioja ir suriša galvelę aplinkui, kad nebūtų pailga. Kai velka marškinėliais, pirma reikia vilkti dešinę rankelę. Vaikelį apiprausus, duok pabučiuot mamai, tėvui, broliukam sesutėm, kad visi mylėtų. Apžegnok, kad velnio moteriškė nepažindytų, galėtų numirti, o kad ir augtų, būtų negeras, didžiausias paleistuvis, dar ir kitus trauktų į nuodėmę. Duok pirmąkart žįsti dešinę krūtį. Pirmą dieną duok vaikeliui gert ramunėlių, kad vidus išsivalytų. Kai nulekia bambelė, papeški juodų vilnų iš dešinės kelnių palos, aplaistyk krūtinės pienu, pridėk vaikeliui prie bambelei, kad grižas neįsisuktų: vaikelis labai verktų ir bambelė būtų didelė. (Tverečius, LMD I 254/1-65a.)

C) TOLIMESNIS ELGESYS SU NAUJAGIMIU

322. Naujai gimusį žmogų padedama ant motinos pilvo, kad įgytų daugiau sveikatos, po to apsupus skepetomis paguldomas gale motinos galvos, tiktai reikia sergėtis nepadėti gale kojų, tuojau gaus geltą, pasidarys visas geltonas, kaip vaškonis (žr. nr. 273b). (Griežionys, LMD I 209/5.)

323. Kūdikiui gimus, bobutė turi paduoti jo tėvui abi rankas, reikšdama laimę ir bagotystę. (Girkalnis, LTA 1542/329.)

324. Gimusį vaiką bobutė tuoj padeda ant žemės, kad varnų nebijotų. (Girkalnis, LTA 1542/329. Plg. Sartori I 25, Wuttke 570, Samter 1-4.)

325. Kai mažas vaikas ateina į pasaulį, reikia nevysčius padėti ant šiaudų, tada jam dantys neskaudės. (Kražiai, LTA 267/197.)

326. Kad vaikas gerai augtų, būtų sveikas ir protingas, reikia jį pro langą išnešti iš trobos, padėti jį trumpam laikui ant žemės (tik padėti ir vėl paimti), paskum vėl pro langą įnešti trobon ir uždaryti langą. (Imbradas, LTA 1048/61-16.)

327. Jei kūdikiui gimus į kambarį pirmiausia įeina svetimas (ne namiškis ar giminė) ir kitos lyties asmuo, tai jaunas apsives, jei tos pačios lyties - bus ilgai nevedęs. (Seirijai, LTA 464/72-21.)

328. Pirmąsyk suvysčius vaiką deda ant krūtinės giesmyną, kad būtų geras dainininkas. (Kabeliai, LTA 794/83.)

329. Kad gimęs vaikas būtų kunigu, pirmąsyk suvysto su sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis. (Alunta, LTA 2235/147.)

330. Gimęs vaikas nereikia guldyti ant pagalvės iš lekiančių paukščių plunksnų, nes ir jis išlėks, reikia guldyti ant žąsies plunksnų pagalvės. (Skaistgiris, LTA 1432/257.)

331. Jei bobutė gimus vaikui pameluoja, kokios jis yra lyties, tai vaikas bus vikrus. (Tverečius, LMD III 63/5-21.)

332. Gimusiam vaikui reikia suspausti nosį, kad nebūtų didelė. (Gudžiūnai, LTA 407/444. Plg. Zelenin 293.)

333. Pirmąkart žiūrint naujagimio, reikia jį peržegnoti ir sužnybti noselę. (LTA 603/14.)

334. Kai tik gimsta mergaitė, tėvas turi tuojau paimti lėkštelę ir butelį su degtinės liekanomis, skubiai eiti į artimiausią kryžkelę ir ten tuos daiktus užkasti į žemę, tada mergaitė laimingai užaugs ir pas ją važinės piršliai. (Skiemonys, LTA 2019/150.)

335. Gimus mergaitei išveda iš kūtės arklius, kad ji greitai už turtingo ištekėtų. (Plateliai, *TD*, I, 91.)

336. Kad vaikui paaugus būtų visuomet tvirti (neplyštą) drabužiai, gimusį reikia apvilkti senais marškiniais. (Tryškiai, LTA 1507/14.)

337. Nereikia naujagimį vystyti naujais vystyklais, nes nespės drabužių ir batų taisyti. (Ramygala, LTA 1322/124-1.)

338. Jei vaikui gimus, bobutė (paruošdama) suplėšo jam paskirtą palelę, tai to vaiko dėvimi drabužiai labai greitai suplyšta. (Kaltanėnai, LMD III 29b/8 ir 149/62; Marcinkonys, LTA 725/68: negalima plėšyti drabužių vystyklams, reikia karpyti.)

339. Gimus vaikui, padėk prie jo tokius daiktus: knygą, pinigų, duonos ir cukraus. Jei vaikas ims knygą, tai bus mokslus, jei pinigus - turtingas, duoną - ūkininkas, cukrų - mergininkas. (Kaltanėnai, LMD III 65/63.)

340. Jei vaiko plaukai yra garbanoti arba jei vaikas yra gimęs „su marškiniais", tai jis bus laimingas. (Salakas, LTA 1276/97.)

341. Kai gimsta vaikas „su marškinėliais" (plėnėj), tai tas bus labai laimingas, jam viskas gerai eis gyvenime. (Tverečius, LTA 790/32.)

342. Jei vaikas gimsta su „marškiniais" (tokia plėnė, kurioj esti visas vaikas), tai jis bus laimingas. Tos plėnės-marškinių nenumeta, bet sudžiovina ir padeda, tada toks vaikas esti labai laimingas. (Salakas, LTA 1486/591.)

343. Jeigu vaikas gema su čepčium ant galvos, tai tas bus laimingas. (Liškiava, LTA 374/2062.)

344. Jei vaikas gimsta su „čerbu" arba „bučeliu", tai bus labai laimingas. (Marcinkonys, LTA 725/113-98, 100.)

345. Kuris gimsta su „marškinėliais", tas turi už visus geresnę dalią. Tai būna tokia kaip plėnė aplipus ir su rankovėlėm. Nuvilkus išdžiovink, padėki, kur juos paimsi, visur tau bus gerai: brangiai parduosi, pigiai nupirksi, ką pasėsi - užaugs, ką paleisi - nedvės, šeimynoj visi gyvens taikoj, tą vaikelį visi mylės. (Tverečius, LMD I 254/ 1-337. Plg. Wuttke 579; Ostpr., Schl., Sa., Pf., Bad.; Hovorka 593t.; Zelenin 293; Spamer 162.)

346. Kai gimstąs vaikas, tai laumė dabojanti pro langą ir juokiantis. (Dusetos, LTA 1534/237.)

Pastabos: Čia „laumės" vietoj turėjo būti Laimė arba Laima, likimo deivė. M. Praetorius apie 1690 m. rašė, kad Laumele ir Layme buvo laikomos gimdymo deivėmis: „Leumele ist die Goettin der Geburt... Einige beten die Layme, der sie auch was auf die Erde giessen... Bei der Geburt rufen einige Nadrauer noch die Laime oder Goettin der Geburt an". Lietuviuose Laimos ryšiai su gimdyvėmis nėra tokie ryškūs arba liko pamiršti, aiškiau yra latviuose. P. Einhornas savo veikale *Historia Lettica* (1649 m.) rašė, kad pagal liaudies tikėjimus Laima rūpinasi nėščiomis ir gimdančiomis moterimis; gimdant ji patiesia savo pačios išaustą paklodę, ant kurios priima naujagimį ir nulemia jo likimą, todėl gimdančios moterys šaukdavosi jos pagalbos (žr. Mannh. *GL* 481t.) J. Basanavičius Ožkabaliuose apie 1872-1877 m. užrašė tokį pasakojimą: „Senovėje, sako, laumės užlemdavę lajmą gimusio kūdikio; jos ateidavę po langu, kur kūdikis gimęs, užlemdavo, kūdikis būsiąs toks ir toks, laimingas arba nelaimingas". (Plg. jo *Liet. pas.*, II, 197, nr. 24. Žr. dar *ŽS*, t. 2, 1894, p. 137t.: Suvalkiečiai.)

347. Jei gimsta mergaitė, tai reikia užkasti žemėn gyvą vištą, o jei berniukas - gaidį, tuomet vaikai sveiki augs. (Žr. dar nr. 524-525.) (Benekainys, LMD I 612/1-19.)

D) NAMIŠKIŲ UŽSILAIKYMAS

348. Vyrai kaltininkai būtinai turį būti gimdymo metu, ypač prie tų, kurios labai priserga: tenka jas vedžioti, nešioti (kiloti?) (Lembo k., *GK*, nr.26/27, p. 292.)

349. Vyras gimdymo metu turi išeiti iš pirkios, nebūti prie gimdančios. (Plateliai, *TD*, I, 90.)

350. Vyrai iš pirkios, kur guli gimdytoja, priversti yra išsinešdinti, net ir būsimas tėvas. (Merkinė, *MT*, VII, 35.)

351. Gimdymo metu visus šeimos narius, labiausiai vaikus, varo į kitą namo galą ar į kitą kambarį. Jeigu nėra atskiro kambario, tai išvaro pas artimiausį kaimyną. (Tryškiai, LTA 1807/1.)

352. Gimdymo metu visa šeimyna užsilaiko kuo ramiausiai, neturi kalbėti bjaurių kalbų. Tėvas būna prie motinos, jis iš anksto suneša visus įrankius: praustuvę, muilą, rankšluostį ir kitus daiktus. (Girkalnis, LTA 1542/153.)

353. Gimdymo metu tėvas turi gražiai užsilaikyti. (Salakas, LTA 1483/199.)

354. Sužinojus, kad vaikas gimė, nereikia tos naujienos balsiai šaukti kitiems, tuomet tas vaikas bus rėklys; tokias naujienas reikia leisti lengvai, kone pašnibždais, tuomet vaikas bus tylus, mažai verks. (Užventis, *ŽS*, 1911, 185t., nr. 29.)

10. „ANTROJI DALIS" ARBA „VIETA" (PLACENTA)

355. „Antrąją 'namų' dalį stengiasi būtinai užkasti žemėn taip, kad joks gyvulys neužeitų. Kasama kur nors po akmens ar po trobos kerčia." (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 66t. Plg. Wuttke 574, Sartori I 23, Spamer 162, Zelenin 293.)

356. Jei gimsta mergaitė, bobutė „antrąją namų dalį" visada užkasa darželyje: mat tikima, kad taip padarius mergaitė augs gašiai, trakniai ir bus švari. (Padubysis, ten pat, 69.)

357. Nunešk „namelį" pirkaitėn, užkask pasieny, dabok, kad neaukštielninką, tada vaikelis vemtų. Kolei namelis supusta, kad niekas per jį nežargstytų, tada vaikas būtų nužemintas. (Tverečius, LMD 1 254/1-66b.)

358. Kai gimsta mergaitė, tai jos „vietą" gražiai išvelėja, švarian drabužėlin suvynioja ir pakasa krikštasuolėj žemėsna – ta mergaitė bus garbinga. (Salakas, LTA 1486/623.)

359. „Vietą" arba „patalą" surišę skarelėn deda ant pirkios prie adverijos dury, kad kūdikis būtų laimingas. Jei kasa žemėn, tai reikia kast taip, kad mazgai būtų į viršų – kitaip pakasus gali daugiau vaikų nebūti. (Marcinkonys, LTA 725/53t.)

360. „Antrąją vietą" dar bobos pastalėje aslon pakasa, kad užaugęs vaikas būtų garbingas. (Alunta, LTA 1584/63.)

361. Jei gimsta mergaitė, tai motinos „vietą" užkasa duobelėn po stalu, kad mergaitė būtų slauna ir visų pagarboje laikoma. (Alunta, LTA 1948/242.)

362. Bobutės liepia „vietą" užkasti į žemę, bet taip daryti nereikia – tas vaikas bus žmonių pažemintas ir nedalingas. „Vietą" reikia ne į žemes kasti, bet nešti ant aukšto, įkišti po kraklais pastogėn ir palikti, – tada vaikas bus dalingas ir žmonių išaukštintas. Į žemę kasti pataria iš pavydo. (Alunta, LTA 1993/29, 30, 32.)

363. „Antrąją vietą" bobos neša aukštai ir slepia, kad užaugęs vaikas būtų išaukštintas. (Alunta, LTA 1584/62.)

364. Kad vaikas būtų geras gaspadorius, „vietą" išneša klojiman ir pakiša aukštai pastogėn ant kraklų, pačion viršūnėn. Tada vaikui seksis gaspadoriauti ir bus visko pilnas. (Alunta, LTA 1993/31.)

365. Tik ką gimusį berniuką (?) tuojau neša ant namo aukšto, tada užaugęs vaikas bus išaukštintas. (Alunta, LTA 1948/245.)

11. SPĖJIMAI APIE NAUJAGIMĮ

366. Sekmadienį gimęs bus labai gudrus, pirmadienį – nelaimingas, antradienį – pirklys, trečiadienį – pikčiurna, ketvirtadienį – riebus, penktadienį – liesas. (Kapčiava, LTA 606/189.)

367. Jei kūdikis gims pirmadienį - seksis prekiauti, antradienį - bus muzikantas, trečiadienį - tinginys, ketvirtadienį - iškalbus, penktadienį - gražuolis ir jam seksis vilioti merginas, o jei gims sekmadienį - bus laimingas ir turtingas. (Alunta, LTA 1627/202.)

368. Kas gimė sekmadienį - bus darbininkas, pirmadienį - tinginys, antradienį - pirklys, penktadienį - žulikas. (Seirijai, LTA 1423/215. Plg. Hovorka 634: rutėnai.)

369. Žmonės, gimę sekmadieniais ir ketvirtadieniais, esą geri ir laimingi, jie dosnūs ir niekam nepavydi. (Imbradas, LTA 1048/61-36.)

370. Trečiadieniais ir šeštadieniais gimusi mergaitė mylės švarą. (Marcinkonys, LTA 725/113-101.)

371. Jei mergaitė gimsta ketvirtadienį, tai jos akys būna didelės. (Valkininkai.)

372. Jei vaikas gimsta pirmadienį, tai iš jo bus ponas arba tinginys. (Merkinė, LTA 1572/92.)

373. Jeigu vaikas gimsta penktadienį, tai jis bus labai piktas. (Biržai, LTA 291/330.)

374. Penktadienį gimęs žmogus bus piktas, o sekmadienį mandrus. (Dusetos, LTA 70c/861.)

375. Kuris gimsta turgaus dienoj, tai bus rukavas vaikas. Kai gimsta galvijus genant, tai bus baisiai rukavas vaikas. (Liškiava, LTA 374/2062.)

376. Žmonės, gimę penktadieniais, esti labai priešingi, o trečiadieniais ir šeštadieniais - nuolankūs ir gero būdo. (Alvitas, LTA 436/153-233.)

377. Kurie vaikai gimsta sekmadienį, būna chvastūnai, pirmadienį - tinginiai, neklausėliai, antradienį - labai geri, trečiadienį - retadančiai, ketvirtadienį - maršalginiai, penktadienį - davatkos, čystadarbiai, Kūčiose dideliai mielaširdingi, Didįjį Šeštadienį - greituoliai. (Tverečius, LMD I 254/1-327.)

378. Kas penktadienį gimsta, tas bus liesas. (Vasiūnai, LMD III 20/95-9.)

379. Patys blogieji žmonės gimsta subatomis. (Imbradas, LTA 1048/61-37.)

380. Jeigu mergaitė gimsta sekmadienį - bus davatka. (Vasiūnai, LMD III 20/95-10.)

381. Kas gimęs Velykose per Prisikėlimą ir išeina į kunigus, tai to velniai bijo. (Betygala, LTA 392/190.)

382. Kas gimsta toj minutėj, kada žydai korė Kristų pasikaria (turbūt Didįjį Penktadienį). (Dusetos, LTA 14/307.)

383. Kad kurs kūdikis Joninių naktį yra gimęs, tas turįs per budelio rankas mirti. (Klaipėda, LTA 604/64.)

384. Kas pačioj sumoj gimsta, tas esti labai dalingas. (Alunta, LTA 1993/35.)

385. Jei vaikas gimsta prieš kokią metinę šventę, tai ilgai atrodo jaunas. (Vilniaus kr., LMD I 386/6.)

386. Jei vaikas gimsta tuo laiku, kai žmonės važiuoja iš mugės, tai tas vaikas būna nelaimingas - jį kankina visokios nelaimės. (Melagėnai, LMD III 24/24.)

387. Kas gimė balandžio pirmą dieną, tas bus visą gyvenimą melagis. (Viekšniai, LTA 1416/6-59.)

388. Gegužės mėnesį gimęs būna visų mylimas, dosnus, gražus ir kitus užjaučiąs, bet neturtingas. (Alvitas, LTA 436/153-234.)

389. Kas vidurnaktį gimsta, tas tampa dvasiaregiu. (Degučiai, LTA 1722/34.)

390. Jauname mėnesyje gimęs žmogus visą gyvenimą lieką jaunos išvaizdos, greit nesenstąs, esąs gražus, tačiau neramus, naktimis verkia, o dieną miega, labai bijo svetimų akių (nužiūrėjimo); gimęs sename mėnesyje yra senos išvaizdos, susiraukęs, piktas, negražus, greit susensta, tačiau jis yra sveikas ir stiprus, patvarus, nebijo akių, yra ramus ir mažiau rėkia. (Visoje Lietuvoje.)

391. Žmogus, gimęs ant jauno (mėnesio), būna jauno gymio, delčioje - seno gymio ir viskas nesiseka; pilnatyje gimęs turi gerą dalią gyvenime. (Alvitas, LTA 436/153-232.)

392. Jei naujagimis - rėksnys, tai jis augs, o jei tykus - mirs. (Girkalnis, LTA 1542/155.)

393. Kai užgimęs vaikas garsiai rėkia, tai tas vaikas augs; kuris rėkia kaip po žeme - tas mirs. (Keturvalakiai, LTA 1349/84.)

394. Jei naujagimis garsiai rėkia - jis augs ir bus didelis dainininkas. (Tryškiai, LTA 1507/4.)

395. Jeigu tik užgimęs ir po krikšto vaikas verkia, tai jis ir gyvenime bus verksnys. (Kalesninkai, LMD I 474/385.)

396. Jei naujagimis „eidamas į svietą" rėkia, tai gyvens, o jei ne - mirs. (Žagarė, LTA 1156/238. Užverkia ant savo dalios: Liškiava, LTA 374/1915.)

397. Kuris užgimęs labai verkia, tai tas verkia, matydamas savo būsimus žemėje vargus. (Girkalnis, LTA 1415/185.)

398. Jei naujagimis verkia - bus vargingas jo gyvenimas. (Ariogala, LTA 1633/68-1.)

399. Jei mažas vaikas daug rėkia, tai užaugęs (-usi) bus dainininkas (-ė). Žr. nr. 394. (Žagarė, LTA 1427/103.)

400. Jei mažas vaikas neramus - augs didelis. (Surviliškis, LTA 264/152-109.)

401. Jei užgimsta susiraukęs - bus liguistas. (Ariogala, LTA 1633/68-2.)

402. Jei užgimsta juokdamas - bus dievobaimingas, jei užsimerkęs - greit mirs. (Ariogala, LTA 1633/68-3.)

403. Jei vaikas kniūbsčias gema, tai mirs; jei aukštynokas - gyvens. (Kabeliai.)

404. Kas pakaušyje turi gilią duobelę, tas bus šykštus žmogus, - taip seniau sakydavo apžiūrėdami kūdikius. (Antalieptė, LTA 2235/45.)

405. Kai tik gimsta vaikas, tada galima pažinti, ar tas vaikas gyvens ar ne: jei gimusio vaiko ant nosytės prie akių yra mėlyna gyslelė, tada tas vaikas mirs, o jei nėra vaikas gyvens ilgai. (Salakas, LTA 1541/74.)

406. Jei mažam vaikui skersai nosį yra mėlyna gyslelė vaikas neaugs. (LTA 440/118.)

407. Jei vaiko kuprota nosis - toks vaikas užaugs ramiu vyru, jei aukšta kakta - protingu. (Merkinė, LTA 1572/91.)

408. Jei vaiko akyse kampelų prie nosies yra maža kruopelė, tai vaikas mirštamas. (Marcinkonys, LTA 725/93.)

409. Jeigu dedant kūdikį pirmąkart į geldą mazgoti, jis tuoj pradeda rėkti ir prasimerkia gerai žiūrėti, tai jis neaugs. (Obeliai, LTA 1478/51.)

410. Jei vaikas pirmąkart įdėjus nekočion prausti ropoja (kepurnoja), tai sakoma, kad tas vaikas mirs. (Paringis.)

411. Jeigu vaiko pirštai ilgi, tai užaugęs bus vagis. (Alvitas, LTA 436/153-217.)

412. Kuris kūdikis gimsta su šešiais pirštais, tai esąs tėvo ar motinos velniui parduotas. (Girkalnis, LTA 1543/194.)

413. Jei vaikas gimsta su lankais ant pilvo, tai bus syločius. (Salakas, LTA 1486/592.)

414. Jei ant veido yra apgymis, tai tas vaikas ateitų bus laimingas. (Švėkšna, LTA 407/212-6.)

415. Jei kūdikio kūnas yra rusvas, tai jis bus stiprus. (Girkalnis, LTA 1291/110.)

416. Jai mažas vaikas ima knygas žaisti, tai iš jo bus mokytas žmogus. (Pumpėnai, LTA 444/560.)

417. Jei valgydamas vaikas pripila ant stalo, tai užaugęs bus girtuoklis. (Obeliai, LTA 1478/6.)

418. Jei kūdikis lopšyje miegodamas laiko rankutes iškeltais nuo savęs delnais, tai užaugęs bus kunigas. (Panemunis, LTA 1456/70.)

419. Jei mažas vaikas miegodamas laiko rankas uždėjęs už galvos, tai reiškia, kad jo gyvenimas bus vargus. (Tauragnai, LTA 545/132-2.)

420. Iš juoko galima pažinti, koks bus užaugęs vaikas: Jei jis juokiasi „ki-ki-ki", tai bus balamutas ir didelis ištvirkėlis; jei „ko-ko-ko" - žioplas ir nevikrus; jei „kaka-ka" - geras ir labai protingas žmogus. (Alunta, LTA 2069/107.)

12. AIŠKINIMAS VAIKAMS

421. „Nuprausus kūdikį ir sutvarkius ligonę, įleidžiami vaikai, kuriems pranešama, kad bobutė radusi beskalbdama upely ar ežere berniuką ar mergaitę ir sugavus atnešusi mamytei ir jiems, vaikams, broliuką ar sesutę." (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 67. Plg. Spamer 160-61: kūdikis iš vandens.)

422. Kitiems vaikams naujagimio atsiradimą aiškina, kad baba sugavusi vandenyje. (Žagarė, LTA 1156/240.)

423. Vaikams aiškina, kad boba sugavusi ežere ar šaltinyje ir atnešusi. (Liškiava, LTA 374/1919.)

424. Vaikams aiškina, jog bobutė iš vandens ištraukusi atnešė kūdikį. (Girkalnis, LTA 1291/90. Kupiškis, Dul. 404.)

425. Vaikams aiškinama, kad kūdikį bobutė pagaunanti baloje ir atnešanti į namus, o jei bobutė kur kūdikį nuneša, tai jo nepriimti esą negalima. (Seirijai, LTA 1741/15. Plateliai, *TD*, I, 93: pribuvėja sugavusi pelkėse.)

426. Bobutė atnešusi kūdikį iš kokio griovio ar patiltės. (Salakas, LTA 1593/89.)

427. Vaikams sako, kad iš balos kūdikį (bobutė) ataneša, o jei esti žiema, tai sako, kad iš sniego atanešė. (Salakas, LTA 1486/613.)

428. Bobutė sužvejojusi ežere ar kūdroje ir atnešusi motinai. (Girkalnis, LTA 1542/156.)

429. Bobutė sužvejojusi kūdikį kūdroje, upėj ar ravely (tik bėgančiam vandeny) ir atnešusi kaip dovaną geriems vaikams. Liepia jiems supti ir mylėti, kitaip atimsianti ir minėsianti kitiems geriems vaikams. (Raseiniai.)

430. Vaikams pasakojama, kad kūdikį senutė sugaunanti upėj ir atnešanti. (Žagarė, LTA 1623/130.)

431. Apie kūdikio atsiradimą vaikams sako, kad atnešė gandras arba bobutė. (Nemakščiai, LTA 1297/264.)

432. Bobutė pagavo miške ir atnešė. Gandras atnešė. (Rokiškis, LTA 1326/101.)

433. Vaikams sako, kad kūdikį atnešęs gandras. (Užventis, Šimkaičiai, Viduklė, Girkalnis, Nemakščiai, Tryškiai, Gižai. Plg. Spamer 161.)

13. PRIĖMĖJA (BOBUTĖ)

434. Senuose laikuose bobaut buvo imamos „švarios" moteriškės, jau po 50 metų, kurios nebeturi mėnesinių. (Liškiava, LTA 374/1169, 2001.)

435. Pas mus pribuvėja turi būti sena moteris, ne jaunesnė kaip 50 metų. Jei kūdikį nori priimti netekėjusi moteris, tada gimdymas būnąs gana ilgas ir skausmingas. (Degučiai, LTA 2235/74.)

436. Jei prijuostę pamesi, kas nors prašys už bobas. (Merkinė, LTA 73a/245.)

437. Bobutė turi būti linksma, tai vaikas bus geras (t. y. neverksnys). (Salakas, LTA 1483/200.)

438. Priėmusi vaiką bobutė turi tuojau rankas nusiplauti, kitaip jai nesiseks patarnauti kitai ir vaikui dažnai pilvą skaus. (Kalesninkai, LTA 602/7.)

439. Kai priima bobutė vaiką, gimdyvė turi jai rankas nuplauti ir duoti savo marškinių pažastimi nusišluostyti, kad jai nereikėtų stoti į Dievo teismą nešvariomis rankomis. (Alytus, LTA 773/362. Plg. Zelenin 298.)

440. Jei gimdytoja neužmokės priėmėjai už darbą (nors kelias kapeikas), tai Dievo teisme priėmėja pasirodys motinai kruvinas rankas. (Šačiai, LMD I 194/4. Plg. Zelenin 197t.)

441. Jei kūma nieko neduos priėmėjai, tai priėmėjai per tris savaites rankas pergels. (Šačiai, LMD I 194/4.)

442. Kūmas bobutei kaip atlyginimą į lėkštę padeda sidabrinį pinigą ir pavaišina ją degtine ar vynu. Tada bobutė išgeria uz kūdikio sveikatą ir paima pinigą nuo lėkštės, tik ne rankomis, bet burna, o iš burnos jau rankomis išsiima. (Antaleptė, LTA 1693/109. Plg. Zelenin 298: „serebrit babku".)

443. Kuri mazgojo nešvarius drabužius, užmokėk nors du skatikus, kad jai plėmai nuo tavęs nepriliptų. (Tverečius, LMD I 254/1-66a.)

14. GIMDYVĖS PRIEŽIŪRA

444. Po gimdymo ligonei duoda išgerti stiklinę alaus, truputį vyno arba degtinės, tai ji greit taisosi ir po 3 dienų jau atsikelia iš patalo, atlieka namų ruošą. (Alunta, LTA 2235/159.)

445. Tik po gimdymo palaginei duodavo gerti degtinės, su sviestu virintos, ir tik iš samčio, tada neužeina kunigė (gumbas). (Liškiava, LTA 374/2001-2002.)

446. Jei pagimdžius vaikelį greit nenusiramina kraujas, reikia būtelkon keletą kartų papūsti. Jei nepadeda, greit paimk visatkinės (sėklinės) morkos šaknelę, sėklinį buroką, desėtką „Dievo pyragėlio" grūdelių (skalsininkų), vieną mažą žiupsnelį (šakelę) „čystikų" , viską drauge išvirink ir duok gerti kokis tris šaukštus, greit nusiramins. (Tverečius, LMD I 254/1-66b.)

447. Moteriai po vaikui reikia pačiai pirmajai įeit pirtin ir braukytis kryžiaunai nuo galūnių į bambą, tada bambon pirštą įkišus susukt, kad būt kieta; tada atpjovus uždėti bulvės riekelę ant bambos, įkišt bulvėn du degtuku, uždegti, uždėti viršun stiklinę ir turėti, kolei pati atitrūks. Suvyniok vėl abrūsu, kelkis, tik nuo palų parėjus namo suvalgyk aguonų su medum. (Tverečius, LMD I 254/1-67. Plg. *ŽS*, 1911, p. 186, nr. 30 iš Užvenčio: maticos braukymas, kad nepasileistų.)

448. Gimdyvei 12 dienų nešukuoti galvos, kad neiššukuotum tą plauką, kuris užauga gimus kiekvienam vaikeliui, nes pasimirtų už dviejų savaičių. (Tverečius, LMD I 254/1-66a.)

449. Bijodama velnio, pagimdžiusi moteriškė deda vyro kepurę po galva. (Paringis.)

450. Vaiką pagimdžius šešias (devynias) savaites nežiūrėti į veidrodį: pažiūrėsi anksčiau, veidas pasiliks visados suvytęs, sudžiūvęs. (LMD I 209/21-41.)

451. Jei pas palaginę yra negeras gymis (veidas?), tai per vidurį palaginę apriša tuo siūlu, kuris lieka šaudyklėje, tada pasitaiso. (Liškiava, LTA 374/1164a.)

452. Kai moteris pirmąkart po gimdymo išeina iš kambario, tai turi pasiimti duonos ir druskos, kitaip jai vėjas pakenks. (LTA 440/38.)

15. APGĖLAI

453. Kai moteris susilaukia kūdikio, jos kaimynės ateina lankyti. Ateidamos atneša ligonei šiokių tokių vaišių, dovanų. Šiandieną apgėlai vis daugiau ir daugiau

praranda nešimo paprotį ir palieka tik paprastu ligonės aplankymu bei draugiškumo pareiškimu (sopių atjautimu). (Dusetos, *GK*, nr. 29, p. 94. Plg. Kupiškis, Dul. 406.)

454. „Nach der Geburt eines kleinen Weltbürgers werden die nahe wohnenden Freunde eingeladen und gut bewirtet. Der glücklichen Mutter bringt man fladen und Eier." (MžL, *Globus*, 1873, Bd. 23, p. 60. Plg. *TD*, I, 93: Plateliai.)

455. Yra paprotys lankyti „radnykę", nešant jai keptą kiaušinienę. Toks lankymas vadinasi „patekylai". (Tverečius, LMD I 400/2-46. Plg. Zelenin 294.)

456. Kai gimsta vaikiukas, tai reikia atėjus sakytis: „O lėliukės koks gražumas!" Reikia labai girti lėlę ir kaip prie ligonės palinkėsi, tai taip ir bus gyvenime. (Tverečius, LMD I 474/768.) Priešinga pažiūra dažnesnė ir senesnė, būtent, nereikia kūdikio girti (žr. nr. 615.)

457. Kuomet moteriškė pirmąkart po gimdymo ateina pirtin, tai atsineša duonos ir visoms pirtyje esančioms duoda po mažą šmočiuką suvalgyti. (Varėna, LMD I 614/67.)

16. KŪMAI IR KRIKŠTYNOS

A) VARDO IR KŪMŲ PARINKIMAS

458. Krikštynas reikia daryti jauname mėnesyje, tai žmogus negreit sens, ilgai bus jaunas ir gražus. (Visoje Lietuvoje.)

459. Kūdikis paprastai krikštijamas, vienai ar pusantros savaitės praslinkus nuo gimimo dienos. (Plateliai, *TD*, I, 98.)

460. Pirmagimius krikštija senelio ar senelės vardais. (Kupiškis, Dul. 407.)

461. Naujagimiui parenkamas toks vardas, kokio šventojo dienoj jis gimsta. (Salakas, Raseiniai, Višakio Rūda - tada ilgai gyvens, Tryškiai - kitu vardu bus nelaimingas.)

462. Pirmagimiui berniukui duodamas tėvo vardas, kitiems - kieno dienoje gimė arba kokią dieną krikštys, tai tos dienos šventojo ir vardas imamas. (Seirijai, LTA 1296/71.)

463. Tėvo vardu pakrikštytas vaikas būna „sprėčnas". (Vilkaviškis, LTA 210/206-123; labai piktas - LTA 66/1225.)

464a. Jei vaikai vis miršta ir miršta, reikia dukterį krikštyti Ievos, o sūnų Adomo vardu - nebemirs. (Šiauliai, LTA 396/41.)

464b. Jei vaikai maži miršta, reikia duoti mergaitei motinos, o berniukui tėvo vardas, tai nemirs. (Kabeliai, LTA 794/164.)

464c. Tėvų vardu pakrikštytas pirmagimis greit miršta. (Klaipėda, *TD*, III, 13, nr. 63; Tverečius - jei tėvo vardu krikštytas, LMD I 400/2-83. Plg. Wuttke 590: Pom., Schl.)

465. „Gimus mergaitei, vardą skiria tėvas, o berniukui motina. Taip daro, kad vaikai būtų gabūs. Tačiau dažniausiai mergaitei vardą skiria motina, o berniukui tėvas. Tai jau vėlesnių laikų paprotys. Dabar dažniausiai kūdikiui vardą skiria abu tėvai. Tėvai savo kūdikiams krikšto vardus daugiausia rinko savo senolių, tėvų, brolių arba prieš vedybas mylėtų asmenų vardus... Skiria ir tos dienos šventojo vardą... Seniau tėvai nesakydavo pribuvėjai nutarto krikštyti vardo, kad nepadarytų kūdikio ragana arba nepakrikštytų 'iš vandens'... Daugelis tėvų kūdikiui krikšto vardą paskiria tik vežant krikštan." (Plateliai, *TD*, I, 94. Plg. Sartori I 39t.)

466. Jei vienas vaikas mirė, tai negalima kito tuo pat vardu krikštyti, nes ir tas vaikystėj mirs. (Barklainiai, LTA 785/372; Tverečius, LMD I 400/2-83; Raseiniai - tas vardas laikomas nelaimingu toj šeimoj. Plg. Wuttke: allg.; Sartori I 41; Spamer 165.)

467. Kūmams grįžus iš krikšto, pribuvėja turi atspėti vaiko vardą: ji turi du kartus neatspėti ir tik trečią kartą tikrą vardą pasakyti, kad vaikas užaugęs nebūtų plepys. (Merkinė, *MT*, VII, 44. Plg. Sartori I 41.)

468. Kūmus reikia parinkti gerus žmones, nes koksai būna krikšto tėvas, toksai būna ir jo krikštyti neštas sūnus; kokia būna krikšto motina, tokia būna ir jos krikštyti nešta duktė. (Veliuona, LTA 744/73.)

469. Vaikas dažniausiai nusiduoda į kūmus, tai renkant žiūri, kad jie būtų geri, dievobaimingi žmonės. (Salakas, LTA 1486/617. Plg. Wuttke 593; Sartori I 34; Spamer 164.)

470. Berniuką krikštijant žiūri, kad būtų pamaldus krikšto tėvas, nes po (tėvo) mirties abu sykiu turės gyventi; o jei mergaitę krikštija, tai taiko pamaldžią motinėlę (kūmą) parinkti. (Šiaulėnai, LTA 1442/88.)

471. Jei motina ar tėvas dar negimusiam kūdikiui mintyse paskiria kūmus, tai vaikas į juos atsigema. (Plateliai, *TD*, I, 89, plg. 96.)

472. Kūmai reikia pasirinkti išmintingi. (Salakas, LTA 1483/205.)

473. Girtuoklių krikštatėvių nereikia kviesti, nes vaikas bus girtuoklis. (Šiaulėnai, LTA 455b/173-43.)

474. Jei girtas kūmas eina su pode prie krikšto, užaugęs podė bus girtuoklis. (Ylakiai, LTA 486/25-30; Nočia, LMD I 474/1030.)

475. Kvietimas į kūmus. Nach üblichem Grusse sagt der einladende Vater zu dem, den er bitten will: „Setze Dich, ich bitte Dich zum Gevatter meines Kindes, so mir Gott gegeben". Der Pathe sagt: „Ich danke Dir, Du redest gute Worte..." Fünf Gevattern werden durch den Vater gebeten. (*Globus*, 1873, Bd. 23, p. 60. Plg. *MT*, VII, 39: Merkinė; *TD*, I, 96: Plateliai.)

476. Jeigu tėvų į kūmus prašomas asmuo neina, tai toks kūdikis būna „be dalios". (Veliuona, LTA 746/4.)

477. Su šluota mušto niekas į kūmus neprašo. (Visoje Lietuvoje.)

478. Jei šlavėja šiukšlėmis apšluos kojas, tai to žmogaus niekas neprašys kūmuos. (Rytų Lietuva.)

479. Jei gausi su mazgote mušti, tai niekas į kūmus neprašys. (Veliuona, Girkalnis, Veiveriai, Raudondvaris, Betygala, Telšiai.)

480. Jeigu ant kaladės sėdėsi, kūmu niekas neprašys. (Salakas, LTA 1488/64.)

481. Kada apsiausto viršus atsilenkęs, tai gausi į kūmus eiti. (Žagarė, LTA 1623/323-2.)

482. a) Jei kas ant palos atsisėda, tai sako, kad kūmuos prašys. (Alunta, LTA 1948/34.) b) Kai kibirkštis skraitan įlekia, gausi podę. (Ylakiai, LTA 486/25-108.)

483. Jei nori, kad kūmuos prašytų, reikia valgyti kepalo prariekimai (kampeliai). (Pušalotas, Krinčinas, Kupiškis, Dusetos.)

484. Jei nori, kad kūmystėn paprašytų, pakepus duoną skubiai išnešk laukan ližę (a) arba duonkubilį (b): (a) Dusetos, Disveniškės, Naujamiestis, Musninkai (neprilietęs prie žemės); (b) Tverečius, Merkinė.

485. „Į pirmas kūmas eik į mergės vaiko - turėsi laimingą gyvenimą." (Plateliai, *TD*, I, 97. Plg. Wuttke 547: Ostpr., Frk.)

486. „Žydo ščėsty negyvensi, o binkorto dalioj", - sako patarlė. Visas svietas kalba ir tiki, kad binkortai yra labai dalingi. (Salakas, LTA 1486/618.)

487. Tikima, kad mergvaikis kūmams atneša laimę: kūmui seksis arkliai, važiuodamas krikštan jis tuo tikslu po apsiaustu apsijuosia kamanomis (a), o kūmai - kiaules (b) arba linai - ji apsijuosia (užsikiša pajuostėn) saują linų (c): (a) Vilniaus kr., Valkininkas, Dusetos, Seirijai, Liškiava, Naujamiestis, Veliuona, Melagėnai, Kalvarija-Telš. (sekasi gyvuliai); (b) Naujamiestis, Veliuona, Melagėnai

(karvės ir avelės), Dusetos (po sijonu pasikiša koštuvo skarulį - seksis karvės), Šeduva (ant kelių pasideda mazgotę); (c) Vilniaus kr., Rodūnė, Seirijai, Liškiava, Šeduva (apsijuosia apyniais - seksis gyventi).

488. Kiekvienas stengiasi nešti krikštyti mergos (povainikį) kūdikį, nes rimtai manoma, kad vyrui (kūmui) gerai seksis kumelės (tuo tikslu jis nešdamas krikštan mergos vaiką dar susijuosia pavadžiu arba ir visu apynasriu), o moteriai (kūmai) - kiaulės. Manoma, kad merginai, kuri dažnai eina į kūmus, gerai sekasi kiaulės. (Veliuona, *MR*, 1936, nr. 82. Plg. Spamer 165.)

489. Vyras turi pirmąkart krikštan nešti mergaitę, tai tada jam seksis moterų tarpe, o mergina turi nešti berniuką, tai jai seksis vyrų tarpe; to nepaisant teks vesti našlę ar našlį. (Visoje Lietuvoje. Plg. Wuttke: Altmark, Schl., Thühr.)

490. Jei pirmąkart į krikštą veži mergaitę, tai gims mergaitės, o jei berniuką - tai berniukai. (Marijampolė, LTA 784/703 ir 1514/64.)

491. Jeigu mergaitė pirmą kartą neš krikštan mergaitę, o jaunikaitis berniuką, tai tada tų asmenų drabužiai labai plyštą. Kiti sako: „Visą dalią atiduoda tam vaikui". (Kaltanėnai, LMD III 29b/9.)

492. Kad vaikai mylėtųsi ir santaikoje gyventų, reikia vežant krikštyti visus vaikus vis apvilkti tais pačiais marškinėliais. (Panevėžys, Pumpėnai, Alunta, Dusetos, Salakas, Seda, Liškiava - kunigai ėmė drausti, Telšiai, Girkalnis, Tauragnai - negalima, nes neaugs, Griškabūdis - negerai, nes su krikšto marškinėliais žmonės stos į paskutinį teismą.)

493. Išvežant krikštyti turi vaiką paduoti motinai ant kelių, visi kiti suklaupia ir pakalba ištisinius poterius. (Tauragė, LTA 1158/317.)

494. Kūma, turėdama vaiką ant rankų, pasideda koją ant akmens ir susisupa vaiką skaron, kad vaikas nešlapintų patale. (Marcinkonys, LTA 725/86.)

495. Prieš išvežant vaiką krikštyti, valgant reikia kūmai stengtis, kad ji pirmoji pasikabintų kiaušinienės, - tada vaikas bus čiutnas. (Tverečius, LTA 790/25.)

496. Kai veža vaiką į krikštą, motina turi pavartyti knygą, tada vaikas esti gabus moksle. (Linkuva, LTA 337/511.)

497. Išvežus vaiką krikštyti, nereikia kūmus šaukti atgal, nes vaikas bus užmaršus. (Tverečius, LTA 790/27.)

498. Kad vaikas nebūtų rėksnys, prieš vežant į krikštą bobutė neturi jį uždėti ant stalo, bet turi iš savo rankų paduoti podžiams. (Daugėliškis, LMD I 272/1-5.)

499. a) Kai vaiką veža krikštyti, tada motina neina iš trobos, sako, vaikas nesekios. (Pumpėnai, LTA 613/34.) b) Reikia tėvams nežiūrėti ir nevaikščioti. (Tverečius.) c) Motinai reikia gulti - kūdikis geriau miegos. (Kaltanėnai, Pumpėnai.)

B) KŪMŲ SUSILAIKYMAS

500. Kūma negali būti nėščia moteris, nes vienas vaikas mirs: krikštavaikis arba jos pačios vaikas. (Betygala, Žagarė, Marcinkonys, Antalieptė, Kupiškis. Plg. Wuttke: Bad., Thür., Westf., Old. Hovorka 538: krikščionys Sirijoje.)

501. Mėnesinėmis serganti moteris negali nešti berniuko krikštan, nes ir jis sirgs kraujavimu. (Liškiava, LTA 374/ 1128, 2000-2004.)

502. Kai veža krikštyti berniuką, tada kūmas visą laiką turi būti labai kalbus, - tada ir berniukas užaugęs bus šnekus ir jo tarsena bus aiški. Vežant krikštyti mergaitę, taip elgtis turi kūma. (Skiemonys, LTA 219/156t. Plg. *TD*, I, 101: Plateliai. Zelenin 296.)

503. a) Išvežus vaiką krikštyti, reikia kūmam nesikalbėti, kitaip vaikas bus rėksnys. (Tverečius, LTA 790/24.) b) Jei veždami krikštan vaiką kūmai šneka, tai vaikas bus negeras - vis verks. (Varėna, LTA 1310/266.)

504. Jei kūmai, veždami kūdikį, snaus vežime, tai naujagimis neilgai gyvens. (Skiemonys, LTA 2019/158.)

505. Kūmai turi pakelėj visiems sutiktiems pagarbintą pasakyti (vaikas bus dievobaimingas) ir aiškiai krikšto poterius kalbėti (vaiko kalba bus aiški). (Užventis, *ŽS*, 1911, p. 185, nr. 26–27.)

506. Jeigu važiuoji kūmu dar pirmąkart, tai sėdantis už stalo reikia pasiimti du šiaudeliai ir važiuojant vienas išsviest, o kitas pasilikti, tai kai važiuosi piršliuosna – pirmutinė už tavęs eis, o jei kūma mergaitė – pirmutiniai piršliai ją paims. (Tverečius, LTA 790/28.)

507. Kai veža krikštyti, tai kūma, sėdėdama vežime, perkanda šiaudą ir meta jį vienoj ir kitoj vežimo pusėj, kad per krikštą vaikui nesurakint dantų. (Seirijai, LMD I 103/3.)

508. Kūmams (krikštan važiuojant) negalima pavėžėti žmogaus – bus vaiko sunkus gyvenimas. (Švenčionys, LTA 796/48.)

509. Jei vežant krikštyti kūdikį sutinkamas kunigas, važiuojąs pas mirtinai sergantį ligonį, tai toks kūdikis vėliau užaugęs ir nuėjęs į šermenis matys mirusiųjų vėles. (Žr. dar 583–584.) (Veliuona, LTA 745/4 = *MR*, 1936, nr. 82.)

510. Jei vežant krikštyti kūdikį pralenksi pakelėj belydint numirėlį, tai tas kūdikis užaugęs matys vėles. (Girkalnis, LTA 457/11.)

511. Seniau tik kūmai veždavo kūdikį krikštyti, o dabar pribuvėjos krikštan veža, kūmai važiuoja atskirai. (Antalieptė, LTA 2088/82. Plg. *TD*, I, 101: Plateliai.)

512. Dar seniau, vežant vaiką į krikštą, veždavo kunigui pyrago, kad iš laimingos rankos pakrikštytų. (Vajasiškis, LMD I 474/716.)

513. Nešant vaiką krikštyti, prie bažnyčios durų reikia jį prašnekinti tuo vardu, kuriuo jis bus krikštijamas, tai vaikas greit pradės kalbėti. (LTA 440/120.)

514. Jei kieno vaikai greit nesėdi, tai motina, būdama kur nors kūmuose, prieš išvežant vaiką krikštan, turi nors truputį prisėst, tai jos vaikas greit pradės sėdėt. (Kalesninkai, LMD I 666/40.)

515. Kūma (kūmas), laikydama and rankų vaiką, neturi eiti šlapintis, nes tada vaikas ir paaugęs šlapins patale. (Visoje Lietuvoje. Plg. Wuttke 593, Hovorka 672t.)

516. Kūdikį į krikštą vežant krikšto tėvas turi jam į vystyklus įdėti sidabrinių pinigų, toks vaikas užaugęs bus visados turtingas. (Barklainiai, LTA 785/382. Plg. *TD*, I, 100: druskos ir česnako, kaip apsauga nuo pakerėjimo. Zelenin 295: druskos. (Sartori I 35: pinigą.)

517. Vežant krikštyti mergaitę, visu keliu svaidyti kepurėmis – greit ištekės. (Kaltanėnai, LMD III 149/13.)

518. Kūmai, sutikę kelyje pirmą žmogų, duoda jam degtinės ir pyrago. (Kaltanėnai, LMD III 149/140.)

519. Nešant vaiką prie krikšto, reikia apsiauti naujais batukais, tada vaikas negreit nudėvės batukus. (Telšiai, LTA 1582/116–138.)

520. Jei vežant į krikštą vaikas verkia, tai užaugęs bus mergius (mergininkas); o jei mergaitė verkia, tai bus dainininkė. (Naujamiestis, LMD I 199/1–50.)

521. Jei krikštijant vaikas verkia, tai gyvens; o jei būna „be balso", tai mirs. (Onuškis, Pandėlys, Grinkiškis, Užventis, Veliuona, Plateliai, Merkinė. Seirijai, Veisėjai, V. Rūda, Salakas, Naujamiestis (bus dainininkas). Plg. *MT*, VII, 45; *TD*, I, 101t.)

522. Jei vaiką žegnojant spardosi, tai tas bus nekatalikas. (Pandėlys, LTA 716/201.)

523. Kad maži vaikai nemirtų, tai vežant krikštyti reikia išnešti pro langą, ir atvežus po krikšto vėl įnešti pro langą. (Marcinkonys, LMD III 181/3. Kabeliai, LTA 794/152. Kalesninkai. Plateliai, *TD*, I, 104. Plg. Meškauskas 18, Wuttke 596,

Zelenin 296, Hovorka 716.) Tuo būdu tikimasi apgauti piktas dvasias arba ligų demonus. J.B.

524. Kieno vaikai neauga, maži miršta, tai reikia imti kūmuosna kas pirmiausia ateis. (Valkininkas ir Liškiava.) Kai kūmai ateina, tai sėstis ant slenksčio ir duris palikti neuždarytas. Tada iš sėdinčios paima „prinaskus" ir tuomet eiti (vidun?). Reikia suieškoti juodas gaidys ir juoda višta, vaiką prieš krikštą apnešti apie kaminą tris kartus, o paskui kūmai per langą duoti. Kai duoda, tai tuo laiku reikia nukirsti gaidžiui ir vištai galvos taip, kad vienon pusėn lango kristų galvos, o kiton pusėn paukščių kūnai. (Valkininkai, LMD III 196/4-4. Plg. Hovorka 572: graikai.)

525. Jei vaikai miršta, tai gimstant vaikui reikia nukirsti gaidžio galvą, o vežant vaiką prie krikšto tą gaidžio galvą nunešti ant kapų ir pakasti po žemėmis, tai nebemirs. (Kalesninkai, LTA 600/101. Žr. dar nr. 347, 551.)

526. Jei vaikai dažnai miršta, tai kai neša pro duris krikštyti, bobutė sviedžia žvakę, - tas vaikas nemirs. (Kaltanėnai, LMD III 149/260.)

527. Vežant vaiką nuo krikšto, kojas išleisk. (Kaltanėnai, LMD III 149/38.)

528. Įvažiavus į vaiko sodžiaus žemę, kūmai išvysto jam kojas, kad greit pradėtų bėgioti. (Vasiūnai, LMD II 63/6-37.)

529. Kai po krikšto vaiką veža, tai privažiuojant prie rubežiaus reikia atleisti surištas vaiko kojas, kad greičiau pradėtų vaikščioti. (Rimšė, LMD I 607/3-5.)

530. Pakrikštiję vaiką neša iš ratų atrištomis kojomis, kad būtų greitas. (Vegeriai, LTA 1357/152.)

531. Parvežus iš krikšto ir įnešus kūdikį gryčion, krikšto motina turi skubėti jį išvystyti, atleisti kojas, tada jis greit pradės vaikščioti. (Visoje Lietuvoje.)

532. Jei kunigas krikštydamas apsirinka ir berniuką patepa moteriškais aliejais, tada jam neželia barzda ir ūsai; o jei mergaitę patepa vyriškais aliejais, tai jai želia. (Naujamiestis, LMD I 194/1-43. Liškiava, LTA 374/1579a.)

533. Jei krikštijant kūdikį kuris krikštatėvų paims žvakę kaire ranka, tai vaikas bus kairiarankis. (Tauragnai, LTA 545/132-3; Kupiškis, LTA 73a/140.)

534. Jei kurią dieną bažnyčioj krikštija vienas mergaites, tai visos bus davatkos; o jei berniukus - bus visi senberniai. Jei krikštija tris berniukus ir tik vieną mergaitę, tai du pasiims žmonas iš kitos parapijos. (Dusetos, LTA 70c/962.)

C) APEIGOS SU KRIKŠTAVAIKIU

535. Kad kūdikis būtų paklusnus, tai pakrikštiję deda po tėvų kojų. (Pakruojis, LTA 600/181-47. Plg. *Globus*, 1873, p. 60: pasveikinimai tėvų, parvežus vaiką iš krikšto.)

536. Parvežus iš krikšto ir įėjus su vaiku pirkion, kūma pirmiausia sėdas ant uslano ir kokią minutę pasėdi, tada sveikinasi, duoda vaiką motinai, - kad būtų ramus, neverktų. (Marcinkonys, Liškiava, Merkinė.)

537. Iš krikšto parvažiavus reikia su kūdikiu (mergaite) pasėdėti už stalo, tai svotai važiuos. (Valkininkai, LMD III 196/4-42.)

538. Maldingas bus tas vaikas, kurį tuojau po krikšto namie padeda ant stalo taip, kad kojos būtų nukreiptos į duris, o galva į abrozus. Toks vaikas gali ir kunigu palikti. (Skiemonys, LTA 2019/146.)

539. Parvežus nuo krikšto kūdikį, reikia su jo rankų nagais įdrėksti į pečiaus kaktą, tai jis užaugęs niekados nenorės skirtis su tais namais. (Veliuona, LTA 293/930 ir 746/74 = *MR*, 1936, nr. 82.)

540. Kai po krikšto kūdikį nuprausia, tai tą vandenį laiko šventu (dėl šventų aliejų ir švento vandens) ir pila papečėn, kad tiems namams tektų palaima. (Antalieptė, LTA 1693/107; Alunta, LTA 1948/250. Plg. Hovorka 643, Wuttke 589, Zelenin 299.)

D) KRIKŠTYNŲ PUOTA

541. Senuose laikuose krikštynas keldavo kaip kokias vestuves, jos truko dvi dienas: pirmoji diena buvo šeimininkų vaišės, o antroji – kaimynų. Seniau kai tik parvažiuoja kūmai, tai ir sugarmėjam viso sodžiaus mažesnieji vaikai. Tai gaudavom artimesnieji po čielas, o kiti po pusę barankos ir po šmotelį grikinės košės. Tą košę yra atnešę kaimynai, giminės ir kiti, kurie eina į bankietą. Tai tą košę jau dalina bobutė, o mes vaikai, sustoję kaip ubagai, stovim ir laukiam: gavę košės šmotelį skirstomės. (Liškiava, LTA 374/1938; Merkinė, *MT*, VII, 44: krikšto košelė; Plateliai, *TD*, I, 107: kūmų pyrago dalinimas. Plg. Zelenin 294.)

542. Krikštynas dažniausiai daro sekmadieniais. Susiprašo giminių, svečių, prikepa pyrago, padaro alaus, degtinės (nuperka). Jeigu kūmai jauni ir yra namuose daugiau jaunuomenės, tai pakviečia ir muzikantus, čia yra kūmų dalykas. Parvažiuojant iš bažnyčios visi išeina kūmų pasitikti; jeigu yra muzikantai, tai priima su maršu. (Tryškiai, LTA 1507/5t.)

543. Pavalgius ar bevalgant pietus, visi prašo „kūmų pyrago". Jeigu kūmai neduoda arba mažai duoda, tai visi sako: „Skūpūs kūminai, jų krikštasūnis neaugs". (Tryškiai, LTA 1507/8.)

544. Kūmai praeiviams duoda dovanų, kad užaugęs podė būtų dosnus. (Ylakiai, LTA 486/25-31.)

545. Kai kūmai parvažiuoja namo ir prašant neduoda jiems saldainių, tai jų vaikas arba mirs, arba užaugęs bus skūpus. (Žagarė, LTA 1623/323-27.)

546. Kiekvienas svečias laiko sau garbe ir dideliu malonumu susigerti, sudaužti stikliukais su kūmais. (Veliuona, *MR*, 1936, nr. 82.)

547. „Kūmai negali gerti po vieną stikliuką, kad podė nebūtų šlubas. Kūmai turi abu išgerti po pilnus stikliukus, kad podė nebūtų smurglinas." (Plateliai, *TD*, I, 105.)

548. Jei duktė yra pirmagimė, tai per krikštynas meta stiklinę ir ją sudaužo, kad jai geriau sektųsi gyventi. (Šeduva, LTA 1516/11.)

549. Sėsdamas valgyti (per krikštynas?), vaikinas turi stengtis atsisėsti gale stalo, tada jį visi ims į pabrolius. (Veliuona, LTA 744/7.)

550."Kūmų pietūs visados būna vakare, subrėškus. Užžibins dvylika žvakių: vienos statomos žibintuose ant stalo, kitos tuščiavidurių raudonų burokų žibintuose statomos į langus, ant palangių, o dar kitos ant pečiaus ir lentynų. Visas kambarys švita nuo šviesų." (Plateliai, *TD*, I, 105.)

551. Senesni šaltiniai iš Mažosios Lietuvos mini apeiginį gaidžio užmušimą su samčiu; jo mėsą, suklaupę ratu žemėje, valgydavo tik moterys: gimdyvė, priėmėja ir vaikų turinčios moteriškės bei kūmos. (Praetorius, IX, 12 = Meškauskas 19t., Brand in Mannh. *GL* 609.) Tai gaidžio aukojimas. Šio papročio liekanas galime įžiūrėti nr. 347, 524-525 aprašymuose.)

552. Per krikštynas kūmai turi sėdėti už stalo susiglaudę, tada kūdikio bus tankūs, gražiai be tarpų suaugę, dantys. (Visoje Lietuvoje.)

552a. Kūmai važiuodami turi būti ankštai susiglaudę, kad tankiai vaiko dantys dygtų. (Visoje Lietuvoje.)

553. „Įsigėrus imama dainuoti, išlyginimui ar pataisymui vaiko balso, kad jis turėtų švarų, gražų, didelį balsą ir kad būtų geras dainininkas(-ė)." (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 69.)

554. Pagal papročius bobutė visiems pralinksmėjus pašoka, laikydama kūdikį glėby, kad ir vaikas būtų šokėjas. (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 69.)

555. Per krikštynas vyrai kūmą įsisodina į geldą ir vežioja per slenkstį iš vieno kampo į kitą. (Baisogala, LTA 789/58.)

556. Kūmams iš bažnyčios parvažiavus ir visus valgius pavalgius, bobutė atneša uždengtą lėkštę (t. y. „košę"), ant tos užvožtos lėkštės padėta lėkštelė, į kurią kūmai turi įdėti bobutei pinigų. Įdėjus pinigų ir bobutei juos pasiėmus, atvožia lėkštę ir duoda kūmams ragauti, kas ten buvo užvožta ("košę"); dažniausiai ten esti kokie saldumynai. (Gaidė, LMD I 199/1-63.)

557. Krikštynose yra paprotys „skusti vyrams barzdas". Bobutė pasiima stiklelį degtinės ir plutą pyrago, ją pasimirko į degtinę ir eina su ja tepti ("muiluoti") susirinkusiems į bankietą vyrams barzdas. Vėliau pasiima šakalį, kuris jai atstoja skustuvą, ir su juo ima barzdas grandyti „skusti". Vyrai turi nuo skutimo išsipirkti, duodami bobutei pinigų. Tokios apeigos daromos tam, kad kūdikis būtų švarus. (Veliuona, LTA 744/136.)

558. Kas nežinodamas įeina į tą namą, kur yra gimęs kūdikis, tai bobutė įėjusiam vyriškiui pagriebia kepurę (jei gimė berniukas), o įėjusiai moteriškei pagriebia skepetą (jei gimė mergaitė) ir reikia išsipirkti; kartais tokie palieka kūmais. (Butrimonys, Leipalingis, Kaltanėnai, Antalieptė - nevedusiam, Merkinė - tada vaikas gerai užauga.)

559. Pribuvėja kepures atiminėja nuo kūdikio gimimo iki pat krikštynoms pasibaigiant. (Plateliai, *TD*, I, 89, 104, 108.)

560. Bobutė paima atėjusio į krikštynas svečio kepurę, spjaudo ir trina, svečias turi išpirkti. (Keturvalakiai, LTA 1349/86.)

561. Bobutė nuo svečių atima kepures, jas turi atsivaduoti šnapsu, saldainiais. (Tauragė, LTA 1158/317.)

562. Krikštynose laike pusryčių bobutė surenka vyrų kepures, kurias po pusryčių turi išpirkti jų savininkai. (Žagarė, LTA 1156/242.)

563. Kai ateina pakviestas kaimynas ant krikštynų, bobulė paima svečio kepurę ir pakavoja. Tada palabnykei (gimdyvei) reikia duoti kiek pinigų - „apgelų", kad tuomi išsipirktų pakavotą kepurę. (Baisogala, LTA 787/59. Plg. Meškauskas 22t.: apeiginis dovanų rinkimas Mažojoje Lietuvoje.)

564. Jei per krikštynas svečias išeidamas neduos bobutei už kepurės palaikymą, tai vaikas naktim nemiegos ir visą laiką zirs, rėks. (Šeduva, LTA 1304/136.)

565. Jeigu tokios (kepurės nutraukimo) ceremonijos nedaro, tai vaikas bus niekam nevertas, mėmė. (Kaltanėnai, LMD III 66/59.)

566. Paskui daro „praustynes": bobutė pastato ant stalo lėkštę, paima iš rūtų surištą šluotelę, pavilgo į vandenį ir apšlaksto visiems akis. Tada visi turi aukoti. (Žasliai, LTA 1155/141. Rūta kaip vaistas ir apsauga nuo pakerėjimo buvo žinoma jau senovės romėnams ir šių dienų italams. Žr. McDaniel 41, 50, 52.)

567. Bobutė vaiką nupraususi paduoda kūmams, tada visi meta į nekočią pinigų ar šiaip dovanų. Kūma motiną (ir kūdikį) apdovanoja trivalkte (gabalu drobės). Kūmai, grįždami iš krikšto, parveža dovanų motinai ir bobutei. (Žasliai, LTA 1155/141.)

568. „Kūmas nuperka bent literį degtinės, kūmai, bobutei ir kitiems saldainių, ir nuperka vaikui muilo, kad po krikšto sūnus ar dukrelė būtų nuprausti ir visados švarūs." (Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 68.)

569. Abu kūmai būtinai parveža motinai po muilo šmotelį, cukraus. (Liškiava, LTA 374/1937c; Plateliai, *TD*, I, 103.)

570. Į krikštynas einant reikia neštis dovanų: stuomenis (drobės) vaikeliui marškinėliams ir vystyklams, - be to eiti netinka. (Vajasiškis, LMD I 474/715.)

571. „Krikšto marškinėlius ir kepurėlę veik visuomet įtaisanti podei kūma". (Lembo k., *GK*, nr. 26-27, p. 295. Plg. *MT*, VII, 39 ir *TD*, I, 97t.: apie krikšto marškinėlius.)

572. Kas krikšto marškinėlius laiko visą gyvenimą, tas esti laimingas. (Šimonys, LTA 1575/63.)

573. Podžiai savo prie krikšto neštam vaikui turi prieš metus įtaisyti kokį nors drabužį, tai vaikas neplėš drabužių, jam viskas ilgai laikys. (Šimkaičiai, LTA 1477/162.)

574. Krikšto motina turi apdovanoti krikštavaikį, tada jis būna turtingas; jei neapdovanoja - neturtingas. (Girkalnis, LTA 1307/265; Kražiai, LTA 267/170.)

575. Praetorius mini tokį paprotį iš Maž. Lietuvos: „Mancher Nadrauische Bauerwirt pflanzt bei der Geburt eines Sohnes einen Baum und zählt durch obiges Verfahren sein Alter, der Sohn selbst setzt diese Zählung fort". (Cit. Mannh. *GL*, p. 560.) Daugiau duomenų apie paprotį sūnui gimus sodinti medį neturime. (Plg. Hovorka 635t.: paprotys daug kur randamas.)

576. „Vaiko gimimo atminimui daugelis pasiturinčių ūkininkų statė savo kieme, kur pakelėj ar markapiuose kryžius ar koplytėles, kuriuos visuomet šventindavo per krikštynas." Plateliai, *TD*, I, 109. Galimas dalykas, kad tas kryžius pavadavo anksčiau tokiais atvejais sodinamą medį. (J.B.)

577. Jei per krikštynas suduš indas ar lėkštė, tai vaikas mirs. (Merkinė, LTA 311/2-115.)

578. Kūmai turi krikštynose daug kalbėti ir linksmi būti, kad vaikas irgi kalbus ir linksmas būtų. (Šiaulėnai, LTA 455b /177-178.)

579. Per krikštynas kūmams negalima: a) pyktis, nes vaikas bus neklaužada; b) plepėti, nes vaikas bus melagis; c) sugriūti, nes vaikas bus netikęs, nerangus; d) perkant derėtis, nes vaikas bus šykštus; e) dyvytis ko nors, nes vaikas bus godus; f) ką nors pamiršti, nes vaikas turės silpną atmintį. (Merkinė, LTA 311/2-35-41.)

580. Kad krikštavaikis užaugęs nebūtų pasileidėlis, tai kūmai tą (krikšto) dieną turi būti tame dalyke blaivūs. (LTA 293/572.)

581. Krikštynų vaišėse kūmai geria po du stikleliu gėrimo, kad vaikas nebūtų raišas. (Radviliškis, LTA 455/177-7.)

582. Vaiką krikštija sekmadienį, kad būtų linksmas. (Šiaulėnai, LTA 455b/177-4.)

583. Sekmadieniais gimę vaikai turi būti krikštijami šiokiadieniais, kitaip jiems užaugus vaidensis visokios baisybės. (Zapyškis, LTA 458/79-29t.)

584. Sekmadienį gimęs kūdikis negalima krikštyti ketvirtadienį, arba atvirkščiai, nes bus dvasiaregys. (Ragainė, Basanavičius. *Iš gyvenimo vėlių bei velnių*, p. 73-74. Žr. dar nr. 509-510. Plg. Wuttke 589: Ostpr., Schl., Meckl., Pom.)

585. Seniau kūmai tikrai likdavę giminingi savo podei ir net podės tėvams. Kūmai su podėmis jokiu būdu negali vesti ar tuoktis. Bet kūmai savo tarpe nesilaiko jokio giminingumo. (Plateliai, *TD*, I, 95.)

586. Pas mus kūmai skaitomi garbingais giminaičiais. (Antalieptė, LTA 1693/110.)

587. Užgauni sopančią alkūnę - kūmas kūmą paminėjo. Paminėk kūmą ir jis taip pat alkūnę užsigaus. (LTA 603/2.)

588. „Mažai arba jaunai podei mirus, tuoj duoda žinią kūmams. Kūma mirusiai podei perka įkapes, aprėdo, peržegnoja ir paguldo ant lentos, kūmas dirbdina karstą." (Lembo k., *GK*, nr. 26-27, p. 296.)

589."Mirusio vaiko vėlė, nuėjusi dangun pas Dievą, pirmiausia nusilenkia už savo kūmus." (Plateliai, *TD*, I, 95.)

589a. Vėlės pažįsta tik krikšto tėvus, tikri tėvai atrodo kaip pelų maišai. (Merkinė, *MT*, VII, 38.)

17. ĮVEDYBOS

590. Tuoj po gimdymo, kol dar moteris nėra įsivesdinusi, ji yra nešvari. Todėl jai negalima eiti takais arba ežiomis per javų laukus, nes tokios moters apžiūrėti javai džiūsta. Jeigu jai reikia pas kaimynus ar kur kitur eiti, tai galima tik viduriu kelio, arba eiti per pūdymus ir ganyklas, bet nežiūrėti į gyvulius. (Kupiškis, LTA 1282/128. Plg. Sartori I 30t., Zelenin 297, Spamer 128.)

591. Moterys po gimdymo turi 5-6 savaites niekur neiti toli nuo namų, nes kur jos pereina, tai javai blogai auga. Pas mus saugo, kad tokios moterys neperžengtų savo žemės ribų ir nežargstytų svetimų laukų, nes toje vietoje, kur jos perėjo, niekas gerai neauga. Užtat pas mus tas moteris kolioja ir net tada mušti, kad nepakenktų laukams. „Kam žargai mano žemę, tu valkata? Eik, kurva, iš mano lauko!" Kai kolioja, tada sako, ta moteris negali augalams pakenkti. (Alunta, LTA 1584/78. Plg. Wuttke 576; Samter 25, 37; Spamer 163: paprotys esąs kilęs iš žydų, pagal Mozės įstatymą.)

592. „Seniau po gimdymo moterys iš namų neeidavusios iki įvedybų. Po trijų savaičių motina galinti eiti įsivesdinti bažnyčion ir tuomet jau galima eiti į bažnyčią ir svetur." (Lembo k., *GK*, nr. 26-27, 294. Plg. *TD*, I, 111: Plateliai.)

593. Netekėjusios motinos įsikabina vyrui į skverną, kad įvestų ją į bažnyčią, nes kunigas jas neveda kaip kitas. (Baisogala, LTA 787/56.)

594. Reikia saugotis mergos, kuri po gimdymo pirmą kartą eina į bažnyčią, - jei ji palies tavo drabužius, gausi kokią nors ligą. (LTA 440/90.) Ji atims iš tavęs dalią (laimę). (Liškiava, LTA 374/1939.)

595. Palaginė be 6 savaičių neturi teisės eiti į bažnyčią, nes Paną Švenčiausią įsivedė bažnyčion po 6 savaičių. (Liškiava, LTA 374/1926.)

596. Kada motina, po gimdymo dar nebuvusi bažnyčioj, vaikščioja po svetimus namus, tai tas vaikas, mažas ar užaugęs, nemirs gera mirtimi. (Žagarė, LMD I 483/46-1.)

597. Kol motina po gimdymo dar nėra buvusi bažnyčioje, tai kitą kartą, kai į kaimynus ko nueina, pvz. ugnies, tai po langu atsistojus šaukia: „Man ugnies išmeskit!" - bet pati į vidų neina. (Žagarė, LMD I 483/46-2.)

598. Kolei įsivesi bažnyčion, negalima eiti kiton pirkion, - galėtų būti tam laike ir „karostas" (niežai), į kuriuos nueisi. (Tverečius, LMD I 254/1-67.)

599. Senesni šaltiniai iš Mažosios Lietuvos aprašo apeiginį kūdikio plaukų kirpimą, atliekama praėjus kelioms savaitėms po krikšto, dalyvaujant tik vienai kūmai, nors jų esti daugiau. Nukirptus plaukus sugeria su alum arba pakasa po apynių kelmu ir kalba: „Lygiai kaip apyniai ant smaigų vyniojasi, kad toksai kūdikis is visų vargų išsivynioj". Arba: „Lygiai kaip apyniai riečias, taip ir plaukai tokio kūdikio riečias ir trąšūs stoj". Tada kūdikis esąs apsaugotas nuo ugnies ir vandens nelaimių, jo plaukai gerai auga. Šios apeigos pakartojamos keliskart. (Praetorius IX 15 in Mannh. *GL* 601, Brodowski ten pat 614 ir Kurschat *Wörterbuch* 12; plg. Meškauskas 23.) Šis paprotys vėlesniais laikais nebeužtinkamas, tik verta pastebėti, kad tos apeigos metu aukojami pinigai vadinami „apgelai", o tokioj kūmystėj būti - „apgelu", „gelėti", plg. nr. 453-455, 563. (Plg. Zelenin 297, 304.)

600. Seniau lietuvės moterys pakeisdavo galvos našystą tik gimus kūdikiui, bet XIX a. vidury ėmė tatai daryti tuojau po vestuvių. (Praetorius - Meškauskas 24. Plg. Hovorka 530.)

18. KŪDIKIO PRIEŽIŪRA IR AUGINIMAS

A) SAUGOJIMAS IKI KRIKŠTO

601. Kol naujagimis dar nekrikštytas, naktimis degina šviesa, – kitaip gali apstoti pikta dvasia. (Žagarė, LTA 1156/239; Salakas, LTA 1593/88. Plg. Samter 69t.: labai plačiai randamas paprotys, kuris buvo žinomas jau senovės romėnams, žr. McDaniel 19.)

602. „Kol kūdikis nepakrikštytas, jis turi būti 'žibinamas'. Ne tik kad negalima šviesa užgesinti, bet turi visą laiką kas nors budėti ir saugoti kūdikį, kad jo laumė nepavogtų arba savuoju nepakeistų... Saugoja, visą naktį budėdamos, susirinkusios kelios mergos arba paauglės merginos." (Merkinė, *MT*, VII, 37. Liobartai, Bezz. *Lit. Forsch.* 83. Plg. Wuttke 583: allg. Hovorka 598, 702–704.)

603. „Kol kūdikis nepakrikštytas, jo kambary pribuvėja ar kita prityrusi moteris visas naktis budi ir žibina žvakę ar nedidelę lempelę... Šermukšnio vytelė reikia visados auklei turėti prie lopšio." (Plateliai, *TD*, I, 91.)

604. Kad laumės neapmainytų kūdikio, kai kada pribuvėja, dėdama kūdikį pirmąkart į vandenį prausti, duoda kaip ir laikiną krikštą. (Liškiava, LTA 374/1703.)

605. a) Gimusį vaiką reikia kuo greičiausiai krikštyti arba škaplierius uždėti, kad laumės neapmainytų. (Vilkaviškis, LTA 210/206–14.) b) Gimus vaikui boba uždeda škaplierius, idant laumė neapmainytų. (Seirijai, LMD I 103/3.)

606. Nekrikštyto vaiko niekur nesineša, kad laumė neapmainyt. (Marcinkonys, LTA 725/56.)

607. Jei paliekama namuose nekrikštyti vaikai, tai atėję raganos apmaino su savaisiais. (Zapyškis, LTA 458/79–84.)

608. Jeigu mažą kūdikį paliksi vieną kambary, tai išneš velnias. (LTA 600/65–2.)

609. Kol vaikas neapkrikštytas, negalima vystyklų nešti laukan, nes bus liguistas. (Girkalnis, LTA 457/12.)

610. Jei nekrikštytas vaikas ima mėlynuoti ir putelės iš burnelės mušasi, tuomet kuo greičiausiai veža krikštyti, nes piktoji dvasia gauna valią nekrikštytą smaugti. (Užventis, *ŽS*, 1911, p. 196, nr. 6.)

611. Kūdikiui gimus, prieš krikštą niekam nieko neskolink, nes išneš kūdikio dalį (laimę), geriau pats siųsk ką pas kaimyną šio to paskolinti, nes skolindamas daiktą parneši kūdikiui iš kaimyno laimės. (Seirijai, LTA 464/72–19t.; Skaistgiris, LTA 1741/19.)

612. Praėjus 12 dienų nuo kūdikio gimimo reikia, kad kas nors jį išpirktų iš nelaimių. (Merkinė, LTA 311/2–183.)

613. Nekrikštytam kūdikiui sunku numirus, nes jis nors ir nekrikštytas, bet šviesesnis už žydų dūšias, taigi šios gaudo ir gaudo ją po tamsybes, neduodamos nė kiek atilsio. (Naumiestis, LMD I 502/15–29.)

B) NUŽIŪRĖJIMAS

614. Lig pusės metų kūdikį labai dabojama ir sergima nuo apžiūrėjimo ir nudyvijimo, todėl jį laikoma vis patamsyje paguldytą, akytes skarele pridengus ir lopšį marška apsupus, o gražiuojantis kam ar pagiriant vaiką reikia nusispjaut ir pasakyt: „A ką čia giri negiriamą daiktą". (Viešintos, LMD I 209/7–4a. Plg. Hovorka 706t., 713t.: labai paplitęs ir senas tikėjimas; jis buvo žinomas jau senovės romėnams, McDaniel 43.)

615a. „So andere Frawen zu einer Sechswöchnerinne kommen, decken das Kindt so in der Wiegen leidt auf vnd lobens, wo darnach das Kindt siech vnd

krank wird, helt mans darfur, die Frauen die es besehen und gelobet, haben es beruffen, da muss balde eine Waidelerinne berufen werden, die das Kindt segen vnd büssen". Lucas Davidas (1503-1583) in *Preussische Chronik* (pub. 1812) I 151: apie senprūsius.

615b. Pirmąkart pamačius naujagimį vaiką ar gyvulėlį, nesigražiuoti, - gali tuojau susirgti ar numirti, jeigu blogoje valandoje išsitarsi. Geriausia nusispjauti ir pasakyti: „Fe, koks negražus!" (LTA 603/4.)

615c. Iš mažo vaiko nereikia gražiuotis, nes nebeaugs. (Panevėžys, LTA 1594/47. Plg. Wuttke 588: allg.)

616. Jei į mažą vaiką kas nors svetimas pažiūrės arba iš jo pasidyvys, tai vaikas sirgs. (Alytus, LTA 775/56.)

617. Kai mažas vaikas be krikšto, tai jo negalima rodyti tokiam žmogui, kuris yra gimęs be tėvo (tėvui mirus), nes jo akys užkerėja. (Šiaulėnai, LTA 1442/89.)

618. Mažo vaiko negalima rodyti žmonėms, mat kiti turi tokias akis, kuriomis pažiūrėjus galima užmušti vaiką. (Nočia, LMD I 474/197.)

619. Jei vaikas baltas, tai jis labai bijo blogų akių; jei ne visai baltas, tai ne taip jį blogos akys paveikia. Ypač blogų akių yra tas žmogus, kuris gimęs po vilko planeta. (Liškiava, LTA 374/1943.)

620. Jei jaunam mėnesy gimsti, tai tam akys einant kenkia, tad einant į žmones reikia nauja adata krūtinėn įsismeigti. (Melagėnai.)

621. Išvežant į krikštą, reikia į skaros kertelę įrišti kelis druskos grūdus, tuomet vaiko nesužavės. (Užventis, *ŽS*, 1911, p. 185, nr. 24.)

622. Jeigu vaikas guli lopšy, tai negalima duoti žydui į jį pažiūrėti - vaikas neaugs. (Šešuoliai, LTA 1341/90.)

623. „Seniau moterys savo vaikus nemėgo rodyti nepažįstamiems ar maža pažįstamiems žmonėms, ypač kuršininkams, žydams ir čigonams, nes jie mažus vaikus nuburią, juos pajuokia ar padyviją, jei vaikas yra sveikas ir vešlus... 'Negalima mažą vaiką svetimiems žmonėms rodyti, ką žinai, kokios akys pažiūrės'." (Plateliai, *TD*, I, 110. Užventis, *ŽS*, 1911, p. 184t., nr. 23. Plg. Wuttke 581: Ostpr., Schw., Kärn.)

624. Apžiūrėtas kūdikis pasidaro neramus, rėkia, laužos visą parą. (Liškiava, LTA 418/39-21.)

625. Jei nori, kad vaiko nenudyvytų, tai apvilk jį išvirkščiais marškiniais. (Salakas, LTA 1317/155.)

626. Kada vaikas bijo svetimų žmonių ir rėkia, tai reikia jis iškišti per užantį, tada neberėks ir nebijos. (Biržai, LTA 365/211-215.)

627. Kai mažas vaikas paboja akių, tai reikia jis mesti per prajerką (sijono angą). (Varėna, LMD II 11/34.)

628. Jei nori, kad mažas vaikas nerėktų, reikia iškišti jis per kelnias. (Naujamiestis, LTA 444/556.)

629. Jeigu vaikas rėkia ir nesiliauja, tai reikia nuplėšti vyro kelnių šmotą ir sudeginti, tuos pelenus reikia su vandeniu suduoti vaikui, tai neberėks. (LTA 444/555.)

630. Kad vaikas akių nebot, reikia kelnių klynu akis apšluostyti. (Marcinkonys, LTA 725/113-106.)

631. Kad mažas vaikas akių nebotų, reikia jam akys padalkomis apšluostyti. (Merkinė, LTA 73a/223; LTA 440/39.)

632. Jei kas kūdikį apžiūri negeromis akimis, reikia jo burnikė myžalais nupraust ir padalka apšluostyti. (Liškiava, LTA 418/39-20.)

633. Mažučiam vaikeliui reikia jo paties sušlapintais rūbeliais apšluostyti jį (veidelį?), tai užkart nustoja verkti ir akių nebijo. (Tverečius, LMD I 660/223.)

634a. Nuo pakerėjimo (blogų akių) vaikai taip gydomi: paimti šalto vandens, užpilti kryžmai ant stalo kampų, vėl susemti, paskum perpilti per šluotą, to vandens duoti vaikui išgerti ir jį nuprausti. (Žiežmariai.)

634b. Kada vaikas akių pabijo, tai reikia kryžmai stalo kampus nuplauti ir su tuo vandeniu burnelę nuprausti, ir bent lašelį duoti praryti. (Aukštadvaris, LTA 723/113-178.)

635. Jei vaikas pabijo akių, tai reikia visus stalo kampus nuplauti ir patepti klemką tuo skuduru. (Žiežmariai, LTA 1555/134-174.)

636. Kai vaikas neramus, tai reikia visi stalo kampai kryžiškai numazgoti, nuplaut šaukštai ir tuo vandeniu vaiką perlieti. Paskui reikia kryžiškai iš visų pirkios kampų nuo pat lubų voratinklių parinkti, paskusti pušinės (šluotos) kotą ir tuo vaiką parūkyti. (Salakas, LTA 1569/22.)

637. Jei bobos nustato, kad kūdikį kas negeromis akimis apžiūrėjo, tada mazgoja šaukštus, šakutes ir durų rankenas ir tuo vandeniu šlaksto kūdikį. (Degučiai, LTA 2235/84.)

638. Jeigu mažas vaikas linksmas, gražiai žaidžia, o į jį žiūri ir visiems jis patinka (ypač kai yra svetimi žmonės), tai motina vakare einant vaikui gulti turi jį nuprausti, kad akys jam nepakenktų. (Apsa, LMD I 621/2.)

639. Nuo blogų akių apžiūrėjimo, vaiką prausiant nurengia ir nuogą trumpam laikui (akimirkai) padeda ant slenksčio, ir vėl paima. Paskum tą vaiką motina purkščia vandeniu triskart iš savo burnos, tada prausia. (Alunta, LTA 1438/371.)

640. Jei kas pasidyvija iš vaiko, reikia paimti vandens, primaišyti činčibero (*Strychnos*), aplieti su juo šluotą ir išmesti ją pro duris. Likusiam vandenų nuprausti vaiką, nuvarvinti vandenį ant torielkos ir taip pat išlieti ant šluotos. (Naujamiestis, LTA 444/6-2.)

641. a) Jei vaikas verkia, tai paimk iš keturių namo kerčių samanų ir parūkyk vaiką, tai nustos verkęs. (Vabalninkas. LTA 265/276-278.) b) Kai vaikai verkia, tai reikia parūkyt iš kampų išpešus samanom, tai neverks. (Tverečius, LTA 780/55.) c) Jei mažas vaikas naktį verkia, nemiega, tai reikia kryžmai iš visų kerčių paimti samanų, dar paimti iš po slenksčio žemių ir sumaišius pasmilkyti tuo vaiką, tuomet jis nebeverks ir miegos. (Pumpėnai, LTA 444/545.)

642. Apdroždavo slenkstį keturiose vietose ir supylę šukėn skiedras rūkydavo vaiką. (Dusetos, LTA 1418/536.)

643. Kada vaikas naktimis rėkia, pastatyti jį prie adverijos, išgręžti skylę, įdėti plaukų ir užkalti šermukšnio kuolu, - neberėks ir miegos. (Kamajai, LMD I 212/1-16.)

644. Kada kūdikis akių pabijo, reikia nuskusti veidrodžio kampus ir išrūkyti kūdikį. (Aukštadvaris, LTA 723/113-180.)

645. Jei ateina svetima boba ir mažas vaikas pradeda rėkti, tai reikia paimti druskos ir apskreitus (apsukus) berti į židinį - vaikas nustos rėkęs. (LTA 444/569.)

646. Reikia viešniai per vaiko veidą perbraukti su skepeta. (LTA 444/570.)

647. Kai atveža pakrikštytą vaiką, tai perstumia (perkemša) jį per pavalkus, tada jis blogų akių nepabos. (Dainava, LMD III 99a/13; Kabeliai, LTA 794/153.)

648. Jei mažas vaikas nemiega ir verkia, tai reikia paimti jo marškinėlius ir padžiauti ten, kur vištos tupi, tuomet jis bus geresnis. (Pumpėnai, LTA 444/554.)

649. Jei nori, kad vaikas niekados akių nebot, reikia nutilti pas zakristijoną, parsinešt šventinto vandens ir juo vaiko akis nuprausti. (Merkinė, LTA 1435/42.)

C) MĖNULIO APŠVIETIMAS

650. Reikia saugoti, kad miegančio kūdikio neapšviestų per langą ar per kokį plyšį mėnulis, nes tada jis susirgs „mėnulio liga", t. y. naktimis miegodamas vaikščios.

(Visoje Lietuvoje. Plg. vokiečius: nėščia moteris neturi būti mėnulio apšviesta, neturi žiūrėti į mėnulį, nes kūdikis bus kvailas arba sirgs mėnulio liga. Wuttke 571: Schl., Bö., Obpf.)

651. Prieš krikštą reikia saugoti vaiką, kad mėnulio šviesa nepagautų, nes tada vaikščios naktimis. (Keturvalakiai, LTA 1349/64.)

652. Jei padžiautus vystyklus pagauna mėnulio šviesa, tai vaikas sapnuodamas vaikščioja. (Sintautai, LTA 522/9-8. Plg. Hovorka, 642, 647.)

653. Mėnulio apžiebto vaiko mėšlą suima palon ir padeda ant stogo prieš mėnulį, tada vaikas pasveiksta. (Marcinkonys, LTA 725/78.)

654. a) Kultuvę apsupę vaiko palose deda ant stogo prieš mėnulį nuo apžibinimo. (Marcinkonys, LTA 725/79; (Rumšiškės.) b) Lėlę, parėdę iš palų, deda ant stogo nuo mėnulio apžibėjimo. (Marcinkonys, LTA 725/80.) c) Kaip lėlę aprengtą kultuvę stato lange. (Kaišiadorys, LTA 1555/134-238.)

655. Jei vaikas verkia lopšy ir nesiseka numaldyti, reikia apversti kultuvę ir užmesti ant stogo. (Kalesninkai, LMD III 36b/1-12.)

656. Papylus ant lango smėlio, įminamos vaiko pėdos, kai ant tų pėdų užeis mėnulio šviesa, vaikas nusiramins. (Rumšiškės.)

D) ŽINDYMAS IR NUJUNKYMAS

657. Pirmąkart žindant naujagimį, negalima pirma duoti kairę krūtį, nes vaikas bus kairiarankis. (Visoje Lietuvoje.)

658. Jeigu (pirmąkart nupraustas ir suvystytas) vaikelis ieško valgyt, duodama jam čiulpiką-žinduką: bobutė sukramto gabalėlį duonos su cukrum, praskiesdama seilėmis, įdeda tą kramtinį skepetėlėn ir įkiša vaiko burnytėn. (Labai nehigieniškas, bet senas paprotys, žr. McDaniel 34.) Motinos krūties neduodama lig trečiai dienai, pirmasai pienas esąs nesveikas. Vaikelį maldoma žinduku, duodama bent kiek saldinto vandens ar ramunėlių. Vaikui labai rėkiant, pakviečiama iš kaimynystės žindanti moteris, bet tas gan retai atsitinka. O gimdyvės pienui išžįst suranda aklą šuniuką. (Griežionys, Viešintų v., LMD I 209/5.)

659. Prausiant vaiką jam neduoda žinduko ir jo nežindo, kad neužaugtų merginінkas. (Alunta, LTA 2019/78.)

660. Vaikui gimus neduoti žinduklio, kad pabielos burnoj nebūtų. (Kaltanėnai, LMD III 149/211.)

661. Jei motina išsigandus peni vaiką krūtimis, tai kad jam nepakenktų, reikia atsisėsti išilgai peilio, kad laibagalys būtų į priekį, ir tada duoti jam žįsti. (Vasiūnai, LMD III 20/95-118.)

662. Žindanti vaiką moteriškė neturi užsiūti pelės drabužyje prakąstą skylę, nes jos pienas prapuls. (Veisėjai, LTA 280/182-10.)

663. Jei motina žindo mergaitę, tai negalima žindyti (tuo pačiu metu) berniuko, nes motina neturės pieno. (Marcinkonys, LMD III 181/12; LTA 440/204.)

664. Jei motina turi krūtyse daug pieno ir kūdikis jo neišžinda, tai pieną išspaudžia iš krūčių ir pila papečin arba į kokį drobinį rūbą. (Dusetos, LTA 1722/87.)

665. Jei vaikas nenori žįsti, tai motina turi, penėdama kiaules, atsisėsti ant lovio ir žindyti vaiką, – po to jis pradės geriau žįsti. (Varėna, LTA 1310/239.)

666. Jei moteris žindo vaiką atsisėdusi ant slenksčio, tai visi ją apkalbės, kaip lieptu eis. (Žagarė, LTA 1427/108.)

667. Jei moteris ilgai žindo kūdikį, tai tas kūdikis bus sylinčius. (Girkalnis, LTA 1291/118.)

668. Jei motina vaiką labai ilgai valgydins, tai jis bus nepometlyvas. (Šeduva, LTA 1304/135; Liškiava, LTA 374/1927.)

669. Jei žindysi vaiką daugiau kaip metus, bus negudrus. (Salakas, LTA 1486/619.)

670. Jei vaiką žindo taip ilgai, kad pereina antras Didysis Penktadienis, tai vaikas būna netikęs į mokslą. (Liškiava, LTA 374/2818.)

671. Jei moteris žindo vaiką atsisėdusi ant akmens, tai vaikui užaugus bus kieta galva (protas). (Žagarė, LTA 1427/109.)

672. Paskutinį kartą vaiką krūtine papenėk atsistojus ar atsisėdus ant akmens, - vaikas turės tokius stiprius dantis, kaip akmuo. (Subačius, LTA 549/43. Plg. Wuttke 601: Schl., Thür., Altm. , Ostpr. Hovorka 604: serbai - atsisėdus ant slenksčio.)

673. „Kūdikį nutraukiant tur motyna ant kūlio (akmens) atsisėsti, tad kūdikis didiai stiprus ažaugs." (Klaipėda, *TD*, III, 13, nr. 68.)

674. „Wenn der Säugling schon entwöhnt werden soll, geht die Mutter mit ihm hinaus, setzt sich vor der Tür auf einen Stein und gibt ihm zum letzten Male die Brust. Das bedeutet, dass es ihr so schwer fällt, dem Säugling wegzugeben, wie das Sitzen auf dem harten Stein." (Praetorius - Meškauskas 24.)

675a. Jei vaiką nujunkina sodams žydint, tai jis užaugęs greit pražils, o jeigu pilnatyje - tai greit prapliks. (Panevėžys, LMD I 199/1-4.)

675b. Vaiką nuo krūties nereik tada atskirt, kada sodai lydi, - tai greitai širmas (žilas) paliks. (Šiauliai, LMD I 910/3-27, Klaipėda, *TD*, III, 13, nr. 67. Plg. Wuttke 601.)

676. Kai pradeda rožės žydėt, tada kūdikius atjunkyti, niekad nebus išblyškęs. (Kalvarija, Marijampolės aps., LTA 1658/238-34.)

677. Vaiką nujunko tada, kai esti kuo nors pridengta žemė (sniegu, žole), tai vaikas bus turtingas. (Salakas, LTA 1486/503.)

678. Kūdikį atjunkyti tą pačią savaitės dieną, kurioje jis yra gimęs. (Degučiai, LTA 2235/91.)

679. Jei vaiką nustosi valgydinti, paukščiams lekiant į šiltus kraštus, tai tas vaikas visą amžių lėks ir lėks, negalės ilgai nustovėti vietoje, nerims. (Šeduva, Kamajai, Alvitas, Papilys, Liobartai (Bezz. 83). Plg. Wuttke 601.)

680. Kūdikį reikia nujunkyti mėnesio pilnatyje, bus sveikas (stiprus, pilnas). (Pumpėnai, Papilys, Alvitas, Tverečius - mergaitę galadelčy, dvi dienas mėnesinėm tesirgs, Salakas - bus turtingas, jo gyvenimas bus pilnas.)

681. Mergaitę atpratint nuo žindymo pilnaty, bus dalingasnė ant kavalierių ir drąsi. Bailiai sakoma: „Gal jaunam mėnesy tave nujunkė?" (Dusetos.)

682. Mergaitę reikia atjunkyti už trijų dienų prieš senagalį, turės mėnesines tik tris dienas. (Salakas.)

683. „Ein knabe muss drei tage nach vollem Monde, ein mädchen drei tage nach zunehmendem licht entwohnt werden." (Liubartai, Bezz. 83. Klaipėda, *TD*, III, 13, nr. 69-71.)

684. Negalima vaiką nujunkyti pilnaty (bus pilvotas) ir delčioj (bus silpnas). (Liudvinavas.)

685. Berniuką atpratinti nuo žindymo senagaly, netaip lįs prie panelių. (Dusetos.)

686. Pirmą naktį, atskyrus kūdikį nuo savęs, nereikia duoti valgyti - ilgiau dėvės drabužį. (Šiauliai.)

687. Kai kūdikį nustoja žindyti, tai motina nusunkia iš krūčių pieno ir tą pieną pilia karštan pečiun, kad sudžiūtų - taip ir krūtyse pienas sudžius (išnyks). (Degučiai, LTA 2235/92.)

688. Jei miršta kūdikį žindanti motina, tai ji naktimis ateina jį papenėti. (Liobartai, Bezz. 84.)

689. Jei motina vaiką nujunko (nutraukia žindymą), bet jam labai verkiant pasigailėjus vėl duoda krūtį, tada toks vaikas užaugęs turi labai blogas akis (kenkia žmonėms ir gyvuliams), pasidaro burtininkas, jis vadinamas „atžindas",

„atžindulis", „atžindajis" ir pan. (Visoje Lietuvoje, pvz. Liobartai, Bezz. 83; Padubysis, *GK*, nr. 13, p. 71); Lembo k., *GK*, nr. 26–27, p. 294; Plateliai, *TD*, I, 110. Plg. Hovorka 604: serbai. Wuttke 601: Mondsüchtig (Thür.), ein Alp Bö.)

690. Pažindžius vaiką paskutinį kartą, leidžia jį prie stalo ir žiūri, už ko vaikas pirmiausia griebs, iš to daro spėjimus, kuo jis daugiausia užsiims. (Apsa, LMD I 621/1.)

691. Jei atjunkytas vaikas ant stalo pirmiausia griebs pinigus – bus turtingas, jei duoną – visad bus sotus. (Salakas, LTA 1526/27.)

692. Jei vaikas griebia knygą – bus kunigas, jei pinigus – bagočius, jei ugnį – blogas žmogus, jei rykštę – mušeika. (Naujamiestis, LMD 502/15–26.)

693. Ima vaikas nuo stalo pirmiausia knygą – bus raštininkas, pinigus – piniginis, rykštę – bijos tėvų draudimo. (Paringis.)

694. Norint sužinoti kūdikio ateitį, jį atjunkant daro taip: padeda knygą, pinigą ir duonos šmotą, kurį daiktą vaikas pirma griebia, tai prie to turės patraukimą. (Obeliai, LTA 1478/52.)

695. Kai vaikas būna kiek paaugęs, tai jį pasodina ant žemės, padeda duonos ir knygas: jei jis pirma ims duoną bus ūkininkas, jei knygas – bus mokytas. (Leipalingis, LTA 1315/232.)

696. Kuomet motina nujunkia vaiką nuo krūties, tai deda ant stalo visokių daiktų ir kokį daiktą vaikas pirma paims, tai prie to užaugęs turės palinkimą. (Kaltanėnai, LMD I 212/2–37.)

697. Jeigu pamestas žindyti vaikas pirma paims nuo stalo maldaknygę, tai bus pamaldus, jei pinigą – turtingas. (Tverečius, LMD III 63/5.)

698. Kai mažą kūdikį atjunkina, tai atneša ir padeda ant stalo duonos, knygą ir rykštę. Tada prineša kūdikį: jei jis ima duona – bus ūkininkas, jei knygą – mokslinčius, jei rykštę – mušeika. (Butrimonys, LTA 1286/112.)

699. Kai vaikas paūgėja (maždaug 3 metų), tėvai deda ant stalo duoną, pinigą ir žiedą. Jei vaikas stvers duoną bus turtingas duona, jei pinigą – bus turtingas pinigais, jei žiedą – (greit) ves arba ištekės. (Lazdūnai, LMD III 61/65.)

E) AUGINIMAS, MIEGOJIMAS

700. Per gulintį mažą vaiką arba jauną žmogų negalima peržergti, nes jis daugiau nebeaugs, o kad nepakenktų, tai reikia atgal atžergti. (Visoje Lietuvoje. Plg. Hovorka 654: rutėnai.)

701. Per lopšį negalima jokio daikto paduoti, nes kūdikis neauga. (Liškiava, Kalesninkai, Aukštadvaris (nemiega). Plg. Hovorka 654: rumunai Bukovinoje.)

702. Per lopšį nesisveikinti, nes tas vaikas mirs. (Raseiniai, LTA 370/119–1; Leipalingis, LTA 1436/137.)

703. Per lopšį negalima kūdikį kiloti, nes jis neaugs (tądien?). (Alytus, LTA 775/83.)

704. a) Į mažą vaiką nedera sakyti „varlė", nes bus nevikrus, kaip varlė. (Varėna, LMD II 11/36.) b) Augančiam gyvuliui ar vaikui nesakyk „varlė", nes tądien jis nebeaugs. (Kupiškis, LTA 782/138.) c) Jauno vaiko negalima „varle" vadinti, nes jis neauga per tris dienas. (Varėna, LTA 1310/203; Merkinė, LTA 311/2–105.) d) „Varle" pavadinus vaikas 12 dienų neaugs. (Tverečius, LMD 1 254/1–333. Plg. Hovorka 648: rutėnai.)

705a. Jei višta perskrenda per lopšį – vaikas nemiegos. (Aukštadvaris, Panemunėlis, Pilviškiai – gaus naktibaldą.)

705b. Jei per lopšį, kuriame guli kūdikis, perskrenda višta, tai tą vištą reikia tuojau sugauti ir atgal perkišti, kitaip kūdikis naktimis neužmigs. (Alunta, LTA 2019/163.)

706. Jei kuris vaikas negali naktį užmigti, tai saulei leidžiantis turi išeiti ant kiemo senutė, nešdama žiurste kokių trupinių ar grūdų ir berdama tuos grūdus į visus šonus, turi sakyti: „Labas vakaras, vaikų močia, čia atnešiau tau biednų vaikų trupinius, sugrąžink jam jo ramumą ir uždaryk jo akutes". Tada vaikas visuomet ramiai miegos. (Jovaravas, LTA 1609/279.)

707. Kad vaikas gerai miegotų, reikią pirma įdėjus į lopšį katę pasupti, tuomet kūdikį mažai reiksią supti ir jis greit užmigsiąs. (Gudžiūnai, LTA 36/76; Linkuva, LTA 219/ 124-2. Plg. Hovorka 648: rutėnai.)

708. Kad vaikas nerėktų, būtų ramus ir geras, tai turi jį apvožti geldele po kiaulių kūtės slenksčiu ir per tą geldelę varyti kiaules. (Naujamiestis, LMD I 199/1-35.)

709. Jei vaikas nemiega, tai reikia paimti tų šiaudelių, kur guli maži paršeliai, ir išvirti vandeny, paskum duoti vaikui gerti to vandens ir jį nuprausti, tada vaikas visuomet miegos. (Žasliai, LTA 1555/134-389.)

710. Kad vaikai miegotų, reikia parūkyti kiaulės migiu (gultu). (Linkmenys, LMD I 201-1.)

711. Saulei leidžiantis negalima migdyti vaiką, nes jis neramiai miegos. (Dusetos, LTA 1693/273.)

712. Jei vaikas labai verkia, reikia paėmus kiaušinį suduoti, kad jis galėtų stovėti, o paskum pastatyti po lopšiu. (Kalesninkai, LMD III 36b/1-13.)

713. Negalima supti tuščią lopšį, nes paskum jame paguldytas vaikas neužmigs. (Visoje Lietuvoje. Plg. Wuttke: allg. Zelenin 302. Hovorka 648.)

713a. Jeigu supi tuščią lopšį, tuomet jame velnio vaikus supi. (Liškiava.)

714. Jeigu vaikas nemiega, reikia jis rūkyti panaktiniais (tokie žolynai). (Kaltanėnai, LMD III 149/30.)

715. Jei mažas vaikas naktimis nemiega, motina smilko senais škaplieriais. (Telšiai, LTA 1582/60-39.)

716. Kai vaikai ramiai nemiega, bobos jiems atvirkščius marškinius užmauna (apvelka). (Antalieptė, LTA 1277/280.)

717. Vaiko vystyklų nepalikti lauke, saulei nusileidus, nes paskum vaikas nemiegos. (Marijampolė, Pilviškiai - gaus naktibaldą, Alvitas, Višakio Rūda - neskalbti; Girkalnis - mergaitė bus tinginė. Plg. McDaniel 41: romėnai ir italai.)

718a. Jei vaikas miegodamas juokiasi, tai aniolas jį kalbina (Liškiava), angelus sapnuoja (Šiaulėnai), angelas jį žadina (Paringis.)

718b. Kai mažas vaikas žiovauna ar raivosi, tai jis auga. (Liškiava, LTA 374/ 2628.)

719. Jei kuris kūdikis miegodamas žiūri, tai to gyvenimas bus nelaimingas. (Girkalnis, LTA 1542/291. Žr. nr. 845.)

720. Nedėk vaiko paduškėlėn laukinių paukščių plunksnų, nes dažnai grius žemėn nuo suolo ar lovos. (Tverečius, LMD I 254/1-400.)

F) MAUDYMAS

721. Nuplovus vaiką, tame pačiame vandenyje negalima motinai plautis kojas, nes vaikas bėgios paskui, kaip prilipęs. (Varėna, LTA 73a/69; Aukštadvaris, LTA 723/113-159.)

722. Kūdikį reikia plauti sušildytu, bet neužvirintu vandeniu; šildyti tik žarijomis, be liepsnos, nes kūdikį pūslėmis išmėto. Žr. nr. 308. (Liškiava, LTA 418/39-15t.)

723. Motinai, prausiant vaiką, nereikia verkti, nes kur ašara ant kūnelio užkris, tai ta vieta visą amžių bus kiaura. (Obeliai, LTA 1478/60.)

724. Mažą vaiką plaunant, reikia į vandenį dėti druskos, kad skauduliai neaugtų. (Telšiai, LTA 1582/117-138.)

725. Triskart kryžiškai beria geldon žiupsnį pelenų, kad kūdikis nieko nebijotų ir drąsus užaugtų. (Alunta, LTA 1438 /373.)

726. Jei mažas vaikas yra labai didelis rėksnys, tada reikia pilti ant šluotos vandens, jį nuprausti, o paskui su marškinių padalkomis nušluostyti. (Paistrys, LTA 444/571.)

727. Nupraustą kūdikį išėmus iš vandens, reikia lūpom nuo kūdikio vandenį nučiulpti ir nuspjauti į niekočią, tada niekočioj liks visas kūdikio negerumas. (Liškiava, LTA 418/39-19.)

728. Kada kūdikį maudai, tai negalima vandeny žindyti, nors ir labai verkia, nes miršta. (Liškiava, LTA 418/39-18.)

729. Kad vaikas būtų ramus, reikia, jį nuprausus, neduoti jam valgyti, kol neaprėdai. (LTA 66/1124.)

730. Vaikas būna rėksnys, jeigu jį prausiant bobutė rėkdavo (bardavos) ant ko nors. (Tverečius, LMD I 474/958.)

731. Suvysčiusi vaiką motina suriša jam skarele ausis, kad jos nebūtų didelės. (Dūkštas, LMD I 621/109.)

732. Motina, kiekvieną kartą suvysčiusi vaiką, suspaudžia už nosies, kad nebūtų plati. (Apsa, LMD I 621/18.)

733. Per mišias praustas vaikas užaugęs prigers. (Dusetos, LTA 14/623.)

734. Seniau visus kūdikius prausdavo toje pačioje geldoje, kad broliukai ir sesutės santaikoje gyventų. (Antalieptė, LTA 2088/86.)

735. Prausiant mažus vaikus, reikia žiūrėti, kad mėnulis neapžibėtų, nes gauna vidurių slogas. Žr. nr. 650-656. (Merkinė, LTA 73a/218.)

736. Jeigu kovo mėn. pamatai skruzdėles, tai reikia jas susemti ir parnešti namo, padaryti vaikams vonią su tomis skruzdėlėmis, tada vaikai bus sveiki ir gražūs. (Žasliai, LTA 1555/134-8.)

737. Vaiką prausiant geldelėn įdeda sėlenų, kad išbėrimai išnyktų ir vaikas saldžiosios voties negautų. (Alunta, LTA 1438/366.)

738. Vaiką prausiama dukart kasdien ligi penkių-septynių savaičių. (Griežionys, Viešintų v., LMD I 209/5.)

G) DRABUŽIAI, VYGĖ, ŠLAPINIMASIS

739. Ligi metų amžiaus kūdikiui nesiuva rūbelių iš naujos medžiagos, bet tik iš motinos dėvėtų drabužių, kad vaikas, kai paaugs didesnis, nedraskytų ir negadintų savo rūbų. (Užpaliai, LTA 1277/26.)

740. Kad drabužiai neplyštų, reikia vaikams iki metų duoti nešioti senus arba dėvėtus drabužius. (LTA 600/150-33.)

741. Vaikui užgimus, joks drabužis nereikia plėšyti vystyklams (reikia karpyti?), nes vaikas labai plėš drabužius. (Marcinkonys, LTA 725/68.)

742. Kurioje vietoje pirmąkart mažą vaiką nusivedęs į pirtį mazgosi, ten jam visą gyvenimą drabužiai pirma praplyš (toje kūno vietoje). (Pumpėnai, LTA 444/550.)

743. Katras tėvų mažam vaikui pirmas nuperka kokį nors drabužį, tai tą vaikas labiau mylės. (Telšiai, LTA 1582/117-116.)

744. Jei vaikui iš tėvo kelnių pasiuva marškinėlius, tai tasai vaikas greit auga. (Alunta, LTA 1627/300.)

745. Nesiūk vaikams drabužėlių iš skerso audeklo, nes jis neaugs. (Tauragnai, LTA 545/132-121.)

746. Nereikia vaiko vystyklų kočioti, nes nuo to vaikas labai perdžia. (Liškiava, LTA 418/39-25; Papilys, LTA 265/ 269-6.)

747. Lopšį reikia supinti iš ievos šakų, tai vaikas bus sveikas ir stiprus; dirbti jį trijų vakarų jaunam mėnuliui esant. (LMD I 267/1.)

748. Vaikams linginę nereikia daryti iš tekančio medžio (beržo ar klevo) - paaugęs vaikas šlapinsis lovoje. (Seda, Ylakiai. LTA 600/150-32.)

749. Jeigu supant vaiką lopšio kartis nulūš, tai nereikia dėti naujos, nes užaugus neištekės, piršlių neturės. (Žagarė, LTA 1623/29.)

750. Jeigu vaikas vakare su ugnimi žaidžia, tai naktį apsišlapina. (Nemakščiai, Šimkaičiai, Tauragė, Šiauliai, Lukšiai, Marijampolė, Būdvietis. Plg. Wuttke 606: Schl., Thür., Erzg., Vgtl., Rhein.)

751. Jei vaikas, gerokai paaugęs, šlapina miegodamas patalę, tai pragręžia tilte skylę, ten vaikas nusišlapina ir tada vėl užkala. Taip daro, kad susidrūtyt vaikas. (Marcinkonys, LTA 725/91.)

752. Nuo šlapinimo patale išverda kiaulės pauodegį ir duoda vaikui suvalgyt. Reikia valgyt ant piršto užsivėrus. (Marcinkonys, LTA 725/92. Plg. Hovorka 673: Unterfranken.)

753. Kad nebūtų mižnis, vaiką padeda ant slenksčio ir muša paseitu (nuo kibiro, kuriuo vandenį neša). (Alunta, LTA 1948/252.)

754. Jeigu šeimininkei einant parsinešti vandens, bus kibire likęs truputis vandens, tai jos vaikai šlapins patale. (Kupiškis, LTA 73a/139.)

755. Jei vaikas šlapinasi, tai nunešus bažnyčion reikia leisti triskart vyrų ir triskart moterų pusėj apšventinti. (Panevėžys, LTA 1594/53.)

756. Jei vaikas labai snargliuoja ir čiaudi, reikia katės uodega nušluostyti nosis ir sakyti: „Koks svečias, toks ir abrūsas". (Seirijai, LTA 464/71-98 ir 1545/154.)

H) DANTUKŲ DYGIMAS

757. Kai vaikui pradeda dygti dantys, tai žmonės sako, kad šeimyną samdo (dantys - darbininkai). (Tryškiai, LTA 1507/17.)

758. Jei nori žinoti, ar vaikas mirs ar augs, reikia žiūrėti, kur pirma išdygs dantys: jei apačioj - augs, jei viršuj - mirs. (Rudnia, LMD III 89/13.)

759. Jei aukštai pradeda dygti dantys, tai bus ginčas (mėgs ginčytis). (Girkalnis, LTA 1543/313.)

760. Kai vaiko viršutiniai dantys dygsta pirma apatinių, tai vaikas bus savavalis, - vis norės, kad būtų jo viršus; o jei pirma dygsta apatiniai, tai bus nuolaidus. (Salakas, LTA 1487/107.)

761. Jei mažam vaikui pirma dygsta apatiniai dantys, tai užaugęs vaikas bus geras, nuolaidus; o jei pirma dygsta viršutiniai - užaugęs bus šiurkštus, neklaužada. (Salakas, LTA 1317/141.)

762. Kai mažam vaikui dantys pirma aukštai dygsta, tai užaugęs bus didelis ginčas. (Tauragė, LTA 1284/346.)

763. Jei mažam vaikui anksti išdygsta dantys, tai jie bus nestiprūs, o jei jau didesniam - bus tvirtesni. (Telšiai, LTA 1582/117-26.)

764. Jei vaikui ilgai dantys nedygsta, tai bus drūti. (Marcinkonys, LTA 725/113-97.)

765. Jei naujagimiui dantukai neišdygsta prieš metus, bus neišmintingas. (Kabeliai, LTA 794/163.)

766. Kai mažam vaikui ima dantys augti, reikia duoti žalia bulvė graužti - bus aštresni. (Seirijai, LTA 1296/39.)

767. Kad mažiems geriau augtų dantys, reikia patepti medumi. (Kaltinėnai, Tauragės aps., LTA 1336/71.)

768. Kad vaikas gerus dantis turėtų, podžius turi jam dovanoti šaukštą. (LTA 66/1120.)

769. Pirmam dantukui prasikalus, reikia vaikui ką nors dovanoti, kad kiti dantukai lengviau kaltųsi ir stiprūs būtų. (LTA 603/6.)

770. Jei (pirmi dantys) išdygsta jauname mėnesy, tai bus blogi, jei sename – geri. (Vegeriai, LTA 1546/124.)

771. Mažiems vaikams neduoda į veidrodį žiūrėti, nes bijo, kad dantukai ilgai neaugs arba bus blogi. (Alunta, Merkinė – būna pradantis, Liškiava, Telšiai, Kupiškis, Dul. 408.)

772. Pamačius išsikalus pirmutinį dantuką, motina primuša vaiką, kad greit dygtų ir kiti dantukai. (Marcinkonys, LTA 725/88.)

773. Kai mažam vaikui pradeda dygti dantys, tada radę kur nors vilko dantį pririša prie siūlo ir užkabina vaikui ant kaklo. Vaikas bežaisdamas tuo dančiu jį ir burnon įsideda, paskum užaugęs turi stiprius dantis ir niekados jie neskauda. (Salakas, LTA 1317/199. Plg. McDaniel 48t.: romėnai ir italai; Wuttke 602: Frk. – kumelio dantį.)

774. Pirmutinį iškritusį dantuką turi praryti motina, tada vaikui dantys neskaudės. (Marcinkonys, Aukštadvaris, Alytus, Taujėnai.)

775. Iškritus vaiko pieniniam dantukui, reikia jį mesti ant krosnies ir sakyti: „Pele, pele, te tau dantis kaulinis, duok man geležinį!" – išaugs stiprūs dantys. (Marcinkonys, Pašvitinys, Taujėnai – „Pele, pele, te tau dantis liepinis, duok man kaulinį!", Tryškiai – taip pat, Šiaulėnai – „Vilke, vilke, te tau liepos dantį, duok man kaulo dantį!", Naujamiestis – „Pečiau, pečiau, še tau liepinį, duok man kaulinį!")

776. Kai mažiems vaikams krenta dantys, neduoda jiems gyti medaus, kad neataugtų rudi dantys. (Aukštadvaris, LTA 1405/263.)

777. Jei kūdikis gimsta su dantimis, jis vadinasi „upiors". Kunigas turi uždrausti jam duoti valgyti – jis turi numirti, nes užaugęs bus negeras. (Girkalnis, LTA 1292/43. Plg. Hovorka 704t.: plačiai randamas tikėjimas; rastas jau pas romėnus, McDaniel 47.)

778. Kai vaikas užgimsta su dantimis, jis vadinasi „čiornakryžninkas". Tokie numirę pareina į namus. Kai jiems nukerta galvą ir padeda šalia, tai jie užsideda galvą ir vėl pareina. Reikia jiems nukirsti galvą ir padėti gale kojų, kad grabe rankomis nepasiektų. (Tauragė, LTA 1284/346. Žr. sakmes knygoje *Dvasios ir žmonės*, nr. 85–103; Jono Balio *Raštai*, t. IV. V.: LLTI, 2003.)

779. Kai vaikas užgimsta su dantimis, tai tokį mirusį reikia traukti per langą, kad negalėtų sugrįžti. (Nemakščiai, LTA 1612/76.)

780. Tokie žmonės vaidenasi, kurie gema su dantimis. (Šimkaičiai, LTA 1666–59.)

I) VAIKŠČIOJIMAS

781. Jei vaikas nevaikščioja, reikia peiliu prarėžt žemę tarp vaiko kojų, kad perpjaut pančius. (Krekenava, LTA 444/6–1.)

782. Jei kūdikis ilgai nepradeda vaikščioti, tai jį pastato ant žemės ir tarp kojų perpjauna žemę, t. y. „pančius", kurie neleido jam vaikščioti. (Vasiūnai, LMD III 63/1–16. Plg. Zelenin 303.)

783. Kai kūdikis padaro pirmą žingsnį, tai bobos tarp jo kojų kryžių ant žemės rėždavo, sakydamos, kad „pančius perpjauna". Taip darydavo, kad vaikas nebeatkristų ir pradėtų greit vaikščioti. (Dusetos, LTA 1693/431.)

784. Jei vaikas ilgai negali pats vaikščioti be svetimos pagalbos, tai tą vaiką žilvičių angliukais tynėje prausia ir kojytes 5–10 min. užkasa į smėlį iki pilvo – tada greit imąs vaikščioti. (Alunta, LTA 2019/76.)

785. Verda ežio mėsą ir duoda mažiems vaikams valgyti, kurie dar nevaikšto, kad greičiau pradėtų vaikščioti. (Nemakščiai, LTA 1612/116.)

786. Jei vaikas ilgai nevaikščioja, reikia sėjant kanapes jis pasodint dirvoj ir aplinkui apsėt. (Seirijai, LTA 208/176-21.)

787. Demeniškių kaime (Seirijų valsčius) gyveno nuolatinė kūdikių priėmėja (apie 80 metų senutė); ji tik gimusį kūdikį vedžiodavo už rankučių paėmusi po trobą, kad po mirties galėtų pareiti pasižiūrėti, kas namie darosi. (Seirijai, LTA 1741/17.)

788. Nekrikštytą kūdikį pavedžiok po kambarį, tai ir numiręs pareis namo pasižiūrėti. (Seirijai, LTA 464/72-17.)

789. Pagimdžiusi vaiką motina pastato jį suvysčiusi trobos gale ir pati atsistojus pas duris vadina, - vaikas tuomet veikiai pradės vaikščioti, o paaugęs bus vilktrasa. (Seda, LTA 613/256-1.)

790. Jei bobutė nori, kad kūdikis po mirties vaidentųsi, tai nupraususi vynioja jį į kailinius ir deda keletai minučių ant gryčios slenksčio. (Vepriai, LTA 600/4.)

791. Kai vaikai pavasarį pirmąkart pamato gandrą, tai jiems liepia kūlio virsti, kad greiti būtų. (Balninkai, LTA 1508/349.)

792. Pradėjus vaikui vaikščioti, nereikia jis vadinti „vėžiu", nes pradeda eiti atgal (arba nebevaikšto, nebeauga). (Kupiškis, LTA 1667/99.)

(Apie „kojų atrišimą" krikštynų metu žr. nr. 527-531.)

J) KALBĖJIMAS

793. Kad vaikas greit ir gražiai pradėtų kalbėti, duok jam suvalgyti kokį nors ant kelio rastą valgomą daiktą, pvz., žirnį, grūšią ir pan. (Kabeliai, Leipalingis, Kaltanėnai, Zapyškis, Kaunas, Kupiškis.)

794. Jei valgant (suaugusiam) iškrenta iš burnos sveikas žirnis, duok jį vaikui suvalgyti, greit pradės kalbėt. (Seirijai, LTA 208/176-22.)

795. Nebylius kūdikius tėvai veža į bažnyčią ir stato po vartais, kad pradėtų kalbėti. (Pilviškiai, LMD I 706/2-13.)

796. Jei vaikas nekalba, reikia kiaušinį perlaužti ant jo galvos. (Krekenava, LTA 444/6-4.)

797. Kol vaikas dar nėra sulaukęs metų, negalima lopyti jo drabužius, nes ilgai nepradės kalbėti. (LTA 440/85.)

798. Mažam vaikui (iki metų) negalima rodyti veidrodį, nes jis ilgai nekalbės. (Pumpėnai, LTA 444/557; Alvitas, LTA 436/153/217.)

799. Jei vaikas pirmiau pradeda šaukti „tete", tai kitas kūdikis bus sūnus; o jei „mama", tai bus duktė. (Marcinkonys, LTA 725/95t.; Telšiai, LTA 1582/117-21.)

800. Mažam vaikui, kol nekalba, negalima duoti valgyti žuvies: kadangi žuvis neturi balso, tai ir vaikas ilgai nekalbės. (Apsa, LMD I 621/3; Kupiškis, Dul. 409.)

801. Kolei vaikas nekalba, nereikia duoti valgyti žuvies, nes ilgai nepradės kalbėti. (Švenčionys, LTA 796/48-42. Plg. Wuttke 605: Bö. Hovorka 654: Bukovina.)

802. Mažiems vaikams, kol jie nepradeda kalbėti, nekerpa plaukų ir nagų, nerodo veidrodžio, neduoda valgyti žuvies. Taip daro, kad „neatimtų kalbos". (Užpaliai, LTA 1277/1.)

803. Kol vaikas neturi metų, negalima kirpti plaukų nekalbės (ilgai). (Švenčionys, LTA 796/48-61. Kupiškis, Dul. 408.)

804. Iki metų vaikui negalima nukirpti plaukus, nes bus negudrus (silpnaprotis) ir blogos atminties (nukerpa atmintį). (Paringis, Žasliai, Dusetos, Alvitas, Merkinė, Marcinkonys, Andriejavas, Smilgiai - iki 3 metų, Telšiai - galva kaltūnu apeis. Plg. Wuttke 607: iki 7 metų. Zelenin 304: iki metų.)

805. Nekirpti vaikui plaukų, iki sukaks du metu - bus išmintingas. (LTA 600/263-54.)

806. Mažam vaikui (pirmus metus) negalima karpyti nagų, nes protas (atmintis) sumažėja (nusikerpa). (Marcinkonys, Telšiai. Plg. Hovorka 633: Steiermark - motina turi nukramtyti ir praryti jo nagus.)

807. Pirmąkart motina turi vaiko nagus nenupjaustyti, bet dantimis nukramtyti, kitaip vaikas bus vagis. (Klaipėda, *TD*, III, 17, nr. 123; Kupiškis, Dul. 408: bus gabus. Plg. Wuttke 600: allg. Zelenin 304.)

808. Jeigu paukščių lizdus draskai, tai vaikai bus nebyliai. (Žagarė, LTA 1623/110.)

809. Kad paaugęs vaikas turėtų gražų balsą, reikia išvirti vyturio lizdą ir duoti vaikui gerti. (Tryškiai, LTA 1507/9.)

K) GUDRUMAS

810. Sudžiūvusią kūdikio virkštelę nenumesti, bet padėti. Paaugus kūdikiui ją jam paduoti ir liepti atmegzti siūlą. Kai jis ją atmegs, tai bus labai gabus - ką tik pamatys bedirbant, tuojau paėmęs puikiausiai mokės. (LTA 747/69.)

811. Nukritusią naujagimio bambelę nenumesti, bet laikyti tol, kol vaikui sukaks metai, tada duoti atmegzti mazgą: jei atmegs - bus gudrus, jei neatmegs - bus kvailiukas. (LTA 603/11.)

812. Bambai atpuolus, vaiko motina ją padeda ir vaikui paūgėjus duoda tą mazgelį atmegzti, kad turėtų gerą atmintį. (Marcinkonys, LTA 725/55.)

813. Kai vaikas paaugėja, jau moka užmegzti ir atmegzti mazgus, tai jam duoda jo sudžiūvusią užmegztą bambutę atmegzti. Sako, tada vaikas esti protingas ir pamietlyvas. (Alunta, LTA 1948/241. Plg. Hovorka 636: Ostpr., Frankenwalde.)

814. Norint atspėti vaiko ateitį, reikia jam, sukakus 34 metus, duoti atrišti bambą: jei atriš su dantimis - bus protingas, o jei peiliu - žmogžudys. (Aukštadvaris, LTA 1288/287.)

815. Septynių metų vaikui duoti nurišti nuo bambutės šniūrelį, su tuo nurišamos visos kliūtys ir atrišami visi vaiko gabumai. (Vilkaviškis, LTA 436/153-175.)

816. Septynių metų vaikui duoda atrišti savo bambelės siūlą - jei taip padarysi, vaikas bus geros atminties (gabus). (Salakas, LTA 1486/633.)

817. Kai vaikas jau eis mokyklon, reikia jam jo bambutę atnešti ir duoti siūlų mazgelius atmegzti, tai bus labai geros atminties. (Liškiava, LTA 374/1583.)

818. Kad vaikas sveikas užaugtų, reikia bambos nuopjovą sumegzti į mazgą ir paslėpti; kai vaikas pasiūgės, duoti ją atrišti. (Tauragnai, LTA 545/132-21.)

819. Vaikų bambeles reikia įsiūt paduškon - vaikai bus protingi. (Salakas, LTA 1486/632.)

820. Kad užaugęs vaikas būtų protingas, reikia jo bamba laikyti tol, kol sukaks 12 metų, tada tą bambą vaikui matant reikia sudeginti krosnyje. (Imbradas, LTA 1048/61-17.)

821. Jei ant mažo kūdikio galvos užšoka varlė, tai tas kūdikis užaugęs bus kvailas. (Girkalnis, LTA 1292/94.)

822. Jei nori, kad vaikas būtų gudrus, apsupk jį šilkine skara. (Marijampolė, LTA 451/386-3, 398-1.)

823. Mažiems vaikams negalima duoti valgyti smegenų, bus bepročiai. (Telšiai, LTA 1592/60-50; Simnas, LTA 1445-81.)

824. a) Vaikams reikia duoti trupučiai (trupiniai) valgyti - poterius mokės. (Švenčionys, LTA 796/48-147.) b) Kuris vaikas trupinius barsto, tas atmintį (protą) išbarsto. (Salakas, Antalieptė.)

825. Jei mažas vaikas yra labai protingas, tai jis ilgai negyvens. (Naujamiestis, LTA 444/617; Pašvitinys, LTA 606/41.)

826. Niekados nesuk ant rankos užmovęs mažo vaiko kepurikės, nes kūdikio protą susuksi. (Girkalnis, LTA 457/9.)

L) BAUDIMAS

827. Vaikus muša beržine rykšte, kad geriau augtų. (A. Panemunė, LTA 407/247-17.)

828. a) Jeigu vaiką muša šluota, tai jį apstos pakūnės. (Dusetos, LTA 1418/738.) b) Nešerk vaiko šluota, ba apsižarnos. (LTA 272/165-8.)

829. Nemušk vaiko diržu, nes jeigu bus rambaus gyvulio oda, tai toks būna ir vaikas - tinginys, užsispyręs. (Tverečius, LMD I 254/1-102.)

830. Saulei leidžiantis negalima vaiko mušti, nes bus neklaužada. (Merkinė, LTA 311/2-32.)

831. Verbų dienoje plaka su kadugiu vaikus, tada jie nebūna miegaliai. (Aukštadvaris, LTA 1289/277.)

19. VAIKŲ LIGOS IR JŲ GYDYMAS

832. Kada vaikas išsigąsta, reikia apsukti triskart duonos gabaliuką apie vaiką ir įmesti į dubenį su vandeniu, tada tą dubenį pastatyti ant slenksčio ir pašaukti šunį. Kai šuo išima duona, tuo vandeniu nuprausti vaikui burnelę, tada šuo išloja išgąstį. (Aukštadvaris, LTA 723/113-152.)

833. Kai maži vaikai verkia, tai ieško, kur vanduo bėga prieš saulę ir iš po tiltelio pasemia tokio vandens, saulei netekėjus; juo nuprausia vaiką ir tą vandenį vėl ten išlieja, iš kur pasėmė - vaikas nustoja verkęs. (LTA 390/142-3.)

834. Jei kūdikis yra neramus, naktimis nemiega ir labai dažnai verkia, tada jį duoda palaikyti ant rankų 7 metų mergaitei, o pribuvėja triskart kalba: „Utreniaja zaria zarnica, krasnaja devica, kriksa foksa, vozmi svoi krik, podai mladencu NN (kūdikio vardas) son". (Rytmetine aušra aušrele, gražioji mergele, kriksa foksa (?), pasiimk savo verksmą, paduok mažiukui NN miegą.) Taip daro anksti rytą, saulei netekėjus. (Degučiai, LTA 2235/87.)

835. Jei kūdikis neramus, pikčiurna ir rėksnys, tai reikia jį perkišti per driganto papilvę ir vaikas bus ramus. (Naujamiestis, LMD I 199/1-36.)

836. Kad kūdikis būtų ramus, ima jo marškinėlius ir meta per gryčios stogą. (Naujamiestis, LMD I 199/1-37.)

837. Kai mažas vaikas ko išsigąsta ir jei jis dar negali nusispjauti, tai motina ar kas kitas didesnis čiupteléja jo žandelį ir nusispjauna; taip daro triskart. (Salakas, LTA 1486/75. Plg. Hovorka 649: ukr.; 707t.)

838. Jei kūdikis išsigąsta, reikia nuo jo veido traukti orą ir spjauti. (Aukštadvaris, LTA 723/113-125.)

839. Jei vaikas nusigąsta, tai kad nesirgtų, turi triskart nusispjauti ir ant pušinės (šluotos) nusimyžti. (Šiaulėnai, LTA 455b/173-45.)

840. Jei mažas vaikas, dar lopšyje gulėdamas, išsigąsta vištos, tai nuo to išgąsčio jį gydo, perkišdami tą pačią vištą skersai lopšį virš vaiko, priekin atsukta uodega, ir perkišę ją numeta. (Salakas, LTA 1486/76.)

841. Jei vaikas išsigąsta šuns arba žmogaus, tai norint jį išgydyti reikia nukirpti to šuns ar žmogaus plaukų, suminkyti su duona ir duoti vaikui valgyti. (Žiežmariai, LTA 337/631. Plg. Hovorka 685: čekai.)

842. Jei vaikas nusigando kokio gyvulio, tai reikia nukirpti to gyvulio plaukų žiupsnelį ir jais vaiką parūkyti, tada vaikas nesirgs. (Šiaulėnai, LTA 455b/173-42; Kamajai, LTA 1665/64; LTA 444/547; Kupiškis, Dul. 415.)

843. Jei kūdikis nusigando, reikia užkurti puode anglių, ant tų žarijų pabarstyti šventintų gėlių ir tais dūmais parūkyti. (Seirijai, LTA 464/72-25.)

844. Kai mažas vaikas išsigąsta, jį vynioja į drobulę ir smilko švęstomis žolėmis. (Veliuona, LTA 409/305; Kupiškis, Dul. 414t.)

845. Jei kurio vaiko paakiai mėlyni arba jis miegodamas žiūri, tai turi daug priemėčio - reikia gydyti. (Kupiškis, LTA 1667/122. Plg. nr. 718c.)

846. Kuris vaikas miegodamas žiūri arba trūkčiojas (yra priemėtingas), tai prausiant į tą vandenį reikia įmesti ėglio šakutę, tada pasitaisys. (Kupiškis, LTA 1667/50. Plg. *TD*, III, 29, nr. 288-292: Klaipėda.)

847. Kuris vaikas labai priemėtingas, tai duoną kepant reikia paguldyti po priežda, tada sugis. (Kupiškis, LTA 1667/121.)

848. Kai pradeda vaiką džedžinčius (epilepsija?) tąsyt, tai deda jam ant krūtinėlės tuos marškinėlius, su katrais yra koks nors vaikas numiręs. Arba jį pridengia ta paklode, katra buvo apdengtas stalas atvežus kunigą pas ligonį. (Salakas, LTA 1486/564t.)

849. Vaikus nuo džedžinčiaus rūko tais šakalėliais ar šiaudeliais, katruos einant randa susikryžiavusius (susidėjusius kryželiu). (Salakas, LTA 1486/566.)

850. Vestuviniu vainikėliu rūko vaikus nuo džedžinčiaus. (Salakas, LTA 1486/635.)

851. Kai vaikas rėkia, tai reikia užpilti ant skuruliuko degtinės, uždegti ir užgesinus pridėti prie bambos, tai nustos rėkti. (Alytus, LTA 773/360.)

852. Jei vaikas labai rėkia, tai reikia uždėti ant bambos juodos vilnos ir juodų žmogaus plaukų ir patepti taukais, tai nustos rėkti. (Alytus, LTA 773/358. Plg. Kupiškis, Dul. 408. Žr. nr. 321.)

853. Varinį pinigą deda ant kūdikio bambytės, jei toji yra išrėkta (stovi guzu). (Dusetos, LTA 1693/521. Plg. Kupiškis, Dul. 408.)

854. Kad bambutė sumažėtų, deda vilny su kamparu, taip daro bobutės, šalindamos grižių. (Dusetos, LTA 1963/535. Plg. *ŽS*, 1911, p. 183, nr. 14.)

855. Jei pirmą kartą vaiką nuomaras meta, tai reikia nusispjauti, nusisegti apatinį sijoną ir mesti ant jo, o juoda šilkine skarele gaubti ant akių. (Panevėžys, LTA 1594/48.)

856. Kada vaiko burnikė pagelsta, užriša ant kaklo karolius ir raudona skara akis kloja. (Marcinkonys, LTA 725/83. Tie karoliai turbūt buvo gintariniai, geltoni. Kaip amuletas gintaras buvo vartojamas jau romėnų ir šiandie italų Sicilijoje, žr. McDaniel 37, 49.)

857. Vaikelio neturėk ilgai prie savęs, bus burnelė geltona; tada aprišk štireisiais senovės karoliais, kurie iš daug sidabro žiedų suverti - bus baltas tavo vaikelis. (Tverečius, LMD I 254/1-66a. Žr. nr. 273. Plg. Hovorka 669.)

858. Jei kūdikis blogai auga, nyksta ir džiūsta, tai jį padeda ant ližės ir kai prieš duonos kepimą pečius esti gerai iškūrentas, tai greit įkiša jį pečiun ir vėl ištraukia, sako, tada jo liga pečiuje lieka. (Alunta, LTA 1948/ 244. Žr. nr. 847. Plg. Wuttke 588: Thür. Hovorka 658: Steiermark; buvo taip daroma jau XI amžiuje, kaip rodo dokumentai.)

859. Ligotą kūdikį šutina pečiuje: suvynioja į storą vatinę antklodę, įkiša į pečių, kur yra padėta nauja puodynė su vandeniu, ir laiko jį tol, kol sukalba šią maldelę: „Utreniaja zaria Paraskaveja, pridi pravit i parit mladenca NN. Vo imia Otca, i Syna, i Sviatago Ducha, i nynie prisno i vo vieki viekov. Večerniaja zaria Salomeja, pridi ir t.t." Plg. nr. 834. (Degučiai, LTA 2235/86.)

860. Jei kūdikis labai silpnas, taip sako „jėlė dyšit" (vos kvėpuoja), tai jį kepina. Daro taip: visą kūdikį įvynioja į antklodę ir 2-3 minutes jį palaiko karštame pečiuje, tada kūdikis atgaunąs jėgas ir sveikstąs. (Degučiai, LTA 2235/88.)

861. Jei vaikas turi tokią madą griūti ir apalpti iš piktumo, tai reikia jam triskart gerai suduoti tokio beržo vytele, kuris auga vienoj pusėj (kelio), o šakos kitoj. Plg. nr. 827. (Kaišiadorys, LTA 1555/134-112.)

862. Jei vaikas turi naravą (užsispyrimą), tai norint jį išvaryti reikia pasiguldyti vaiką ir mušti žiursto šniūrais. (Telšiai, LTA 1582/60-25.)

863. Jei mažas vaikas turi kylą, reikia jo paties marškinukais suvyniojus kylą palaikyti, o paskui tuos marškinukus nunešti į mišką ir atgalia ranka mesti, taikant į drebulę, tada neatsižiūrėjus grįžti namo, tai kyla pranyks. (Grinkiškis.)

864. Kai vaikas rėkia, jam kylą traukia. Reikia po lova, ant kurios motina jį gimdė, įkalti į grindis akėtvirbalis, tada kūdikis liks ramus. Mes taip padarėm ir vaikas tikrai nurimo. (Alunta, LTA 1438/369.)

865. Vaikų „šerius" naikina taip: sumaišo kvietinius miltus su prėsku pienu ir tuo mišiniu aptepa vaiko šeriuotas vietas, ir taip laiko iki mazgojimo geldoje. (Alunta, LTA 1438/370.)

866. Nuo kirmėlių vaikui ištepa degutu panosę ir duobelę po krūtine, tada kirmėlės prapuola ar išeina. (Salakas, LTA 1541/57 ir 1603/69.)

867. Vaikui nuo kirmėlių citvaro reikia duoti - ne kambary, bet ore po stogo lašais, tada geriau padeda. (Pumpėnai, LTA 444/548.)

868. Jei gimusio vaiko kojos yra netikusios, kreivos, tai reikia prilaužyti nuo visų medžių šakelių, kurios karo ant vandens, išvirinti ir tuo vandeniu plauti vaiko kojas. (Valkininkai.)

869. Kai vaikas seilėja, reikia jo lūpas pašluostyti krikštatėvio kepure. (Seirijai, LTA 1545/153.)

870. Kai pirmą kartą mažą vaiką išneša oran, reikia atvesti arklį, kad apuostytų vaiką, tada vaikas niekados nesirgs. (Sidabrava, Panevėžio aps., LTA 444/546.)

871. Jei vaikas užsideda ant galvos rėtį, tai galva prišašta. (Marijampolė, LTA 1658/59.)

20. PAAUGLIAI

A) VAIKŲ ŽAIDIMAI IR JŲ REIKŠMĖ

872. Negalima (vaikams) vaikščioti viena koja basa, kita apauta, nes greit mirs tėvas ar motina. (Panevėžys, Paistrys, Grinkiškis, Panemunėlis, Kamajai, Dusetos, Tverečius, Pasvalys, Varėna, Telšiai.)

873. Kada atpakalias eini, miršta tėvas arba motina (jiems grabą mieruoji). (Tverečius, Šešuoliai, Dusetos, Kamajai, Kaltanėnai, Panevėžys, Antalieptė, Pandėlys, Gruzdžiai, Telšiai. Plg. Wuttke 604: Bö.)

874. Jei šoksi arba vaikščiosi ant vienos kojos, tai motina arba tėvas mirs. (Pumpėnai, Kupiškis.)

875. Kai vaikai bežaisdami stumia prieš save žagarą, tai sako, kad močią peklon stumia. (Alunta, LTA 1993/111.)

876. Jei maži vaikai ką nors būdavoja, tai bus geri metai. (Pumpėnai, LTA 444/125.)

877. Jei vaikai pagaliukais žaidžia, tai bus karas; o jei iš molio bandukes dirba - bus blogi metai. (Vosyliškės.)

878. Jei mažas vaikas save ant grindų apsitveria ir guli galvą ant grindų pasidėjęs, tai iš tų namų kas nors mirs. (Pilviškiai, LTA 1658/411.)

879. Jei vaikas kuriais metais pavasarį kasa daug duobelių ir laidoja savo lėles, tai tais metais mirs daug žmonių. (Šeduva, LTA 444/620.)

880. Jeigu vaikai iki metų amžiaus lauke būdami dedasi į burną žvyrą - bus blogi metai; jei skina ir dedasi į burną žoles - bus geri. (Girkalnis, LTA 1291/2t.)

B) MOKYKLOJE

881. Nereikia vaikų leisti pirmąją dieną mokyklon, sako, gali mokslas nesisekti. Reikia, mokslui prasidėjus, palaukti bent pora dienų. (Alunta, LTA 1948/31.)

882. Jei iš ryto gauni nuo mamytės bartis, tai jau tą dieną tau nesiseks ar dvejetą gausi, ar su draugėmis susikivirčysi, ar ant mokytojo užpulsi (užšoksi, susidursi). (Viekšniai. LTA 1416/6-144.)

883. Kai parašau rašomąjį darbą, tai stengiuosi atspėti, kiek už jį gausiu. Įsidėmėjau, kad dešinės rankos pirštas yra nedvejetas, o kairės dvejetas, ir dėstau juos (vieną per kitą šalimais) iki suolo galo. Jei paskutis tenka kairės rankos pirštas, tai gausiu dvejetą, o jei dešinės - negausiu. (Viekšniai, LTA 1416/6-123.)

C) BRENDIMAS

884. Reikia jaunų mergaičių krūtis patrinti vyriška kepure, tai gerai augs. Girkalnis, Liudvinavas, Telšiai, Veliuona, Žagarė, Salakas - berniokai trina, Vilnius - prašo berniukų, kad kepure patrintų, Seirijai - reikia kepure mušti, Papilė - jauną mėnesį niekam nematant trinasi su kepurėm, Šventežeris - prieaugles trina krūtis senos suprakaitavusios skrybėles pamušalu, Vegeriai - paspjaudyti ir su kazirku trinti.)

885. Miegant jaunai 13-14 metų mergaitei tėvas kartą patrina krūtinę savo ranka, manoma, kad augs krūtys. (Panemunis, LTA 1456/45.)

886. Norėdamos, kad jų krūtys gerai augtų, mergaitės turi dažnai duoti vyrams jas čiupinėti (patrinti). (Šimkaičiai, LTA 1671/23; Girkalnis, LTA 1542/31; LMD I 474/180.)

887. Reikia einant tyčiomis sugriūti ant kibiro, tai geriau krūtys augs. (Zarasai, Kamajai, Obeliai Bloviešėiuose, Salakas - bernai sako: „Tu ant viedro griuvai".)

888. Kad mergaitėms gerai krūtys augtų, reikia joms kepant duona valgyti žalią tešlą (maišymo rūgštį). (Antalieptė, Kupiškis, Salakas, Kamajai, Kaltanėnai, Žagarė, Šimkaičiai, Girkalnis, Keturvalakiai - priešpilnyje.)

889. Jeigu moteris kiša į antį bulkas, tai krūtys užaugs kaip bulkos. (Veliuona, LTA 746/65.)

890. Kai mergaitei pirmąkart atsiranda mėnesinės, motina ją sušeria per skruostus, kad ji nusigąstų ir užraustų, tada jos veidas visada būsiąs skaistus, raudonas. (Alunta, Salakas, Tverečius - dviem pirštais, dvi dieni tesirgs, Kabeliai - triskart, Liškiava - klausti: „Kas pas tave yra?")

891. Jei 12 ar 13 metų mergaitei atsiranda mėnesinės, ji bus bevaikė. (Kabeliai, LTA 794/161.)

892. Jaunai mergaitei negalima rauti nuo krūmų žolė, nes neapaugs nuogumas. (Kaltanėnai, LMD I 212/2-46.)

893. Kad kasos augtų, mergaitėm reikia valgyti gyvulių „kasa" (*pancreas*). (LMD I 209/21-8.)

894. Kad vyrams augtų ūsai ir barzda, reikia iš viršaus patepti su medum, o iš vidaus su vištašūdžiu. (Žagarė, LTA 1623/73-18.)

895. Kuriam vyrui neauga ūsai, tegul pasideda po lūpa vištašūdžio. (Keturvalakiai, LTA 1349/17.)

896. Jei mergaitė (moteris), pradėjus ką nors pasakoti, susilaiko ir nebaigia, tai jos vaikai bus meknoją (mikčioją). (Vasiūnai, Zarasai, Musninkai, Viešintos, Seirijai - kai esti nėščia.)

21. ĮVAIRŪS

897. Nesėdėk ant slenksčio, kuomet nėščia žengia per jį, nes skaudės pusiau. (Vasiūnai, LMD III 63/6-86.)

898. Kad nereikėtų eiti į kariuomenę, reikia gauti nuo nėščios moters dovanų. (Šiluva, LMD I 315/16-27.)

899. Eidamas į karą pasiimk krikšto marškinius, jie saugos nuo kulkų. Plg. nr. 341-345. (Seirijai, LTA 464/72-29.)

900. Dvišakis medis seniau negalima buvo kirsti. Kai kurios bobutės dar ir dabar prašo vyrų: „O tu gi ar nepasiutai, (nori) kad vaikai paskui kurti būtų". (Tverečius, LMD I 474/751.)

901. Kad vaikas nemirtų, reikia pirmąkart apsikumeliavus kumelei atpjauti kumeliuko bambą, išvirti ir duoti vaikui gerti. (Kabeliai, LTA 794/137.)

902. Mažus vaikus sveria esant jaunam mėnesiui, tada vaikams svorio prisideda, gerai auga. (Ukmergė.)

903a. Jei gimusi mergaitė panaši į tėvą, tai ji bus dalinga, o jei į motina - nedalinga. (Pabiržė, LTA 291/260.)

903b. Jeigu duktė panaši į tėvą, o sūnus į motiną, tai tie vaikai bus laimingi. (Salakas, LTA 1276/96.)

903c. Jei kūdikis panašus į tėvą, tai bus dalingas. (Girkalnis, LTA 1291/105.)

904. Jei mergaitė panaši į tėvą, o berniukas į motiną, tai turės laimę vyrų (moterų) tarpe. (Girkalnis, LTA 1291/106t.; Aukštadvaris, LTA 723/113-22t.)

905. Jei tėvas karštas ant mergų, tai kūdikis panašus į motiną; jei motina karšta ant vyrų, tai kūdikis panašus į tėvą. (Girkalnis, LTA 1291/108t.)

906a. Jei vaikui ant smilkinių plaukai verpetais išaugę, tai jis vandenų žus. (Naujamiestis, LTA 444/561.)

906b. Jei naujagimio galvoj bus du sūkuriai, tai jis bus skendinys ir negeras: sukčius, vagis. (Tauragė, LTA 1284/93. Plg. *TD*, III, 13, nr. 61: Klaipėda.)

907. Kiek vaiko galvoje (plaukuose) yra verpetų, tiek jis užaugęs žmonų ves. (Šiluva, LTA 611/53.)

908. Kad būtų geri vaikai, tai jaunikis, veždamas marčią namo, neturi kalbėti, kol neprivažiuoja savo laukan. (Varėna, LMD II 11/23.)

909. Dešimtas tėvų sūnus esti arba vagis, arba mušeika, arba bobiežninkas. (Aukštadvaris, LTA 904/99.)

910. Nereikia vaikams pro tvorą lįsti, nes blogai augs, reikia perlipti. (Salakas, LTA 1276/101.)

911. Motina turi saugotis neskalbti išverstus vaiko marškinėlius, nes užaugęs gyvens nesantaikoje su motina. (Kaniava, LMD III 78/4-16.)

912. Jei tėvams mirus tądien sninga, vaikai bus turtingi. (Švenčionys, LTA 796/48-123.)

913. Vyro, kuris nuo degančios lempos prisidega papirosą, būna juodi (tamsūs) vaikai. (Veliuona, LTA 745/58.)

914a. Nesiprausk puode, nes vaikai bus juodi. (Biržai, LTA 68/346.)

914b. Berniukui ar mergaitei negalima grandyti puodo, nes jų vaikai bus juodi. (Naujamiestis, LMD I 199/1-47.)

915. Vaikams negalima duoti laižyti samčio, nes bus storos lūpos ir didelės bambos. (Leipalingis, LTA 1436/120.)

916. Negalima nuo menturio laižyti košę, nes gausi žmoną (vyrą) su ilga nosimi. (Naujamiestis, LMD I 199/1-48.)

917a. Jei kas vaikas būdamas išmėto iš lizdo kregždžiukus, tai to veidas būna nelygus, šlakuotas, raupuotas. (Seirijai, LTA 1423/199; Leliūnai; Šiauliai - nukregždėja veidas.)

917b. Aklas vaikas gimsta todėl, kad jo tėvas kuomet nors paukšteliams akis badė. (Naujamiestis, LMD I 502/15-22.)

917c. Piemenys, kurie mažučiam paukšteliam liežuvėlius ištąso, tai kai būna tėvai, jų vaikai esti nebyliai; jeigu sparnelius išsukioja - būna kreivom rankelėm; jei akeles išbado - akli. Jei tiek metų (kiek paukštelių sužalojo) žiemom paukštelius išlesinsi, tada Dievas dovanotų. (Tverečius, LMD I 254/1-244.)

918. Raišas iš prigimimo atsiranda todėl, kad to vaiko tėvas yra neteisingai prisiekęs. (Naujamiestis, LMD I 502/15-33.)

919. Šventom dienom nieko kirviu nekapot, nes gali gimt vaikas perkirstu sąnariu. (Marcinkonys, LTA 725/40.)

920. Jeigu kaladėje kirvį palieka, tai būna kuiluotas (skeltalūpis?) vaikas. (Aukštadvaris, LTA 723/113-126.)

921. Šventom dienom žuvų neskrost, vaikas su stiegais (šeriais?) būtų. (Marcinkonys, LTA 725/39.)

922. Jeigu vaikui valgis įdedamas virti į pelenus, tai puoduko išgulėtą vietą reikia užrausti, nes numirus bus atdaros akys. (Žagarė, LTA 1623/28.)

923. Moterys vaikus baido „guda". (Punskas, LTA 549/192.)

924. Mažus vaikus gąsdina „bubiu"; jį vaikai įsivaizduoja kaip labai negražią ir piktą esybę. (Tryškiai, LTA 1507/ 16.)

925. Vaikus gązdina išromijimu, kad neitų į javus, daržus ir sodus. (Zapyškis, LTA 458/79-72.)

926. Kur yra mažas (pakrikštytas) kūdikis, ten pikta dvasia neina, nebaido (nesivaidena). (Kalvarija. Telšių aps., LTA 600/45.)

927. Paskutinį kūdikį vadina „pagranduku" - jis visada esti laimingesnis už kitus tos šeimos vaikus. (Antalieptė, LTA 1693/94.)

928. Mirusiam vaikui namiškiai perpjauna skeltai nagus ant rankų, kad po smerties ant aukštų kalnų galėtų užlipti. Taip darydavo mano tėviškėj, spėju, kad ir dabar taip daro. (Antalieptė, LTA 2088/278.)

929. Jei žiemą sniegas lenkia pušeles, tai tais metais mirs daug vaikų. (Višakio Rūda, LTA 507/31-83.)

930. Jei kas nuėjęs į svečius stovi ir nenori sėsti, tai sako, kad jis norįs didelis užaugti. (Nemakščiai, LTA 1287/115.)

931. Esant jaunam mėnesiui, nesiprausti šaltu vandeniu, greit pasensi. (Veliuona, LTA 744/76.)

932. Jeigu vaidenasi nekrikštytas vaikas ir prašo krikšto, niekuomet neatsisakyk, tai gyvenime būsi labai laimingas. (Tverečius, LMD I 474/791; plg. LMD I 254/1-282.)

933. Jaunam mėnesy motina apneša naujagimį triskart aplink bažnyčią ir sukalba triskart „Sveika Marija", tada užaugęs vaikas bus pamaldus, gali kunigu išeiti. (Skiemonys, LTA 2019/147.)

SUTRUMPINIMAI

GK - *Gimtasai kraštas.* Šiauliai, 1934-1943, nr. 1-31.
LE - Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1953-1969, t. 1-36.
LMD - Lietuvių mokslo draugija (Lietuvių tautosakos rankraštyne Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vilniuje).
LTA - Lietuvių tautosakos archyvas (dabar Lietuvių tautosakos rankraštynas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vilniuje).
MR - Mūsų rytojus. Kaunas, 1927-1936.
MT - Mūsų tautosaka. Kaunas, 1930-1935, t. I-X.
TD - Tautosakos darbai. Kaunas, 1935-1940, t. I-VII.
ŽS - Živaja starina. St. Petersburg, 1890-1916, nr. 1-25.

LITERATŪRA

Bakanas, J. Veliuoniečių krikštynų papročiai. - *MR*, 1936, nr. 82.
Balys, Jonas. Gimdymas; prietarai ir papročiai. - *LE* 7, (1956), p. 238-239.
Balys, Jonas. Krikštynos: papročiai. - *LE* 13, (1958), p. 128-129.
Balys, Jonas. *Lietuvių tautosakos skaitymai,* Tübingen, 1948, d. II, p. 154-163: Vaikystė.
Bezzenberger, Adalbert. *Litauische Forschungen.* Goettingen, 1882. (Medžiaga iš Liobartų kaimo, Klaipėdos krašte.)
Čilvinaitė, M. Bobalės (kaimo akušerės). - *GK,* nr. 7-8, (1935), p. 345-347.
Čilvinaitė, M. Gimdyvės ir jų higiena. - *GK,* nr. 26-27, (1940), p. 291-297.
Dulaitienė (Glemžaitė), Elvyra. *Kupiškėnų senovė: etnografija ir tautosaka.* Vilnius, 1958, p. 392-409, 429-442.
Forbes, Thomas R. *The Midwife and the Witch.* New Haven: Yale University Press, 1966.
Gil, Luis. *Therapeia: la medicina popular en el mundo clasico.* Madrid: Ediciones Guadarrama, 1969.
Graber, Gustav H. *Zeugung, Geburt und Tod.* München: Goldman, 1970.
Hovorka, Oskar & Kronfeld, A. *Vergleichende Volksmedizin.* Zweiter Band. Stuttgart: Strecker & Schroder, 1909.
Jurkynienė, G. Vaiko gimimo papročiai Dieveniškių apylinkėse, Eišiškių rajone. (Premija gavęs diplominis darbas Vilniaus universitete 1975 m., neatspausdintas.)
Krėvė-Mickevičius, V. Krikštynų apeigos Dzūkijoje. - *MT,* VII, (1933), p. 30-46.
Kriauza, Albinas. Vaikai ir jų auginimas Kupiškio apylinkėje. - *GK,* nr. 31, (1943), p. 203-235.
M. Festliche Gebrauche in Preussisch-Littauen. - *Globus,* Bd. 23, (1873), 60.
McDaniel, Walton B. *Conception, Birth and Infancy in Ancient Rome and Modern Italy.* Coconut Grove, Fla., 1948.
Mažiulis, A. Moterų tarpusavės papročiai. - *GK,* nr. 29, (1941), p. 93-94: bobystės, apgėlai.
Meškauskas, Pranas. *Volksbräuche im litauischen Familienleben.* Tilsit, 1936, p. 11-24: Niederkunft, die Taufe. (Pagal Matthäus Praetorijaus rankraštį, apie 1690 m.)
Mickevičius, Juozas. Žemaičių krikštynos. - *TD,* I, (1935), p. 86-111.
Petkevič[aitė], Gabrielė. Materialy po narodnoi medicine litovtsev. - *ŽS,* XX, (1911), p. 167-218. (Tekstas lietuviškai ir rusiškai.)
Salys, Antanas. Krikštavardžiai. - *LE,* 13, (1958), p. 119-128.

Samter, Ernst. *Geburt, Hochzeit und Tod: Beitrage zur vergleichenden Volkskunde.* Leipzig & Berlin: Teubner, 1911.

Spamer, Adolf. *Sitte und Brauch. - Handbuch der deutschen Volkskunde,* hrsg. von W. Pessler. Bd. 2. Potsdam: Athenaion, 1938.

Vitauskas, A. Vaikų gimdymas ir auginimas Padubysio valsčiuje. - *GK,* nr. 13, (1937), p. 65–71.

Wuttke, Adolf. *Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart.* Dritte Bearbeitung von Elard Hugo Meyer. Berlin, 1900. (Perspausdinta be pakeitimo 1970 m. Cituojama pagal paragrafus, bet ne pagal puslapius.)

ANTROJI DALIS. VEDYBOS

LITAUISCHE HOCHZEITSBRÄUCHE

I. EINFÜHRUNG

VORWORT

Wenn man eine Reihe von Hochzeitsbeschreibungen irgendeines Volkes liest, bekommt man den Eindruck, daß alles hoffnungslos durcheinandergeht und aus der Wirrnis nicht herauszukommen ist. Beginnt man aber die einzelnen Brauchtumselemente zu verfolgen, die Hauptpunkte der Handlung festzulogen, die Rolle der einzelnen Hauptdarsteller richtigzustellen, so klärt sich allmählich alles auf Trotz der Verschiedenheiten, die durch örtliche und zeitliche Umstände bedingt sind, kann man die ursprüngliche bzw. richtige Stellung der einzelnen Elemente innerhalb des Hochzeitszeremoniells ausfindig machen und den Sinn der Handlung erkennen. Eine Darstellung der Hochzeitsbräuche, die für alle Gegenden eines wenn auch kleinen Landes gültig wäre, ist nicht möglich. Darum wird hier das litauische Hochzeitsbrauchtum in seine Hauptelemente zerlegt, die dann getrennt behandelt werden, um die Gemeinsamkeiten und Verschiedenheiten hervortreten zu lassen. Auf diese Weise wird Bedeutung und Stellung der einzelnen Bräuche ins rechte Licht gerückt.

1. DIE ZEIT

Meist wird die Hochzeit im Herbst oder Winter gefeiert, besonders während des sog. *mėsiedas* (= Zeit des Fleischgenusses), also in der Zeit zwischen Weihnacht und Fastnacht. Die Sommermonate Juni und Juli werden manchmal geradezu als ungünstig bezeichnet, weil das junge Paar dann in Zwietrach und Untreue leben würde (Alvitas). Wer sich zu Lichtmeß trauen läßt, wird lange leben (Švėkšna).

Die Litauer in Ostpreußen haben mit wenigen Ausnahmen die Hochzeit am Freitag gefeiert (Kuntze 34; Tetzner, Die Slawen 82). Unter den katholischen Litauern im übrigen Teil des Landes kommt der Freitag als Hochzeitstag schon deswegen nicht in Frage, weil er ein Fastentag ist, wo kein Fleisch genossen werden darf; darum ist er für die Hochzeitsfeier ungeeignet. Im nördlichen und südlichen Litauen kommt der Dienstag als Hochzeitstag vor, während im übrigen und größten Teil des Landes der Sonntag als Hochzeitstag überall vorherrscht.

Es wird die Zeit des zunehmenden Mondes gewählt. Eine Hochzeit zur Zeit des abnehmenden Mondes verursacht ein Schwinden des Wohlstandes im neuen Hausstand. Besonders gut ist es bei Vollmond zu heiraten, denn dann wird das Paar in Reichtum und Fülle leben (allg.), wird zahlreiche und gesunde Kinder bekommen (Utena), schöne Kinder (Naumiestis), das Paar wird länger leben und lange nicht altern (Gižai, Alvitas, Darbėnai), die Hausfrau wird Lebensmittel nicht vergeuden (Dusetos).

Früher dauerte die Hochzeit eine ganze Woche, später und jetzt 3–4 Tage.

2. DIE HANDELNDEN PERSONEN

Obwohl es hier um das Glück von zwei jungen Leuten geht, um die Braut (*nuotaka, jaunoji*) und den Bräutigam (*jaunikis, jaunasis*), sind diese doch wenig im Gesamtablauf der Hochzeitszeremoniells tätig. Bei der Werbung (*piršlybos*) spricht der Freiwerber (piršlys) an Stelle des Jünglings, die Eltern antworten für das Mädchen. Während der Hochzeit wird der Bräutigam durch seinen ersten Brautführer (*pajaunys, pabrolys, brolaitis, vedys*, auch *svotas* - slav. Lehnwort), die Braut durch ihre erste Brautjungfer (*pamergė, parėtkininkė*, im südlichen und östlichen Litauen drūška - slav. Lehnwort) vertreten. Der Bräutigam bleibt während der ganzen Hochzeitsfeier fast stumm, die Braut spricht nur in traditionellen Klagereden (*verkavimai, nuotekavimai, kunigavimai*), die sehr zahlreich sind und für jede Gelegenheit Musterstücke bieten.[1] Die Braut muß weinen und klagen, denn weint sie während der Hochzeit nicht, so wird sie das ganze Leben weinen, d. h. ihr Los wird schwer sein.

Die Braut (auch der Bräutigam) hat noch eine bis drei sog. *Svočia*, seltener *piršlienė* genannt. Deutsch werden sie Brautwerberinnen, Brautmütter, auch Züchtfrauen genannt. Es sind verheiratete Frauen aus der Verwandtschaft, die nicht nur die Hochzeitsgäste bewirten, sondern auch die Braut in den Stand der Verheirateten einführen, z. B. die Haubung vollziehen. Eine der *Svočia* (*bažnytinė* - die „Kirchführerin") begleitet die Braut in die Kirche und steht während der Trauung neben ihr, die zweite (*gaubėja* - die Häuberin) legt ihr später die Haube an, die dritte (*nuleidėja* - die Geleitfrau) begleitet sie in die neue Wohnung bis zum Ehebett.

Die Brautführer und Brautjungfern, alle unverheiratet, bilden drei bis sechs und mehr Paare, je nach dem Reichtum der Eheleute.

Der Freiwerber (*piršlys*) hat auch während der Hochzeit noch viel zu tun. Zum Schluß der Hochzeit wird er als Lügner zur Verantwortung gezogen. Die Jugend greift ihn an und die Verheirateten verteidigen ihn. Er wird mißhandelt, vor ein Gericht gestellt und in einem humorvollen Dekret zum Strang verurteilt.[2] Zum Schluß aber erlöst ihn die Braut, indem sie ihn mit einem Handtuch als Zeichen der Verzeihung beschenkt. Dann wird anstatt des *Piršlys* eine Strohpuppe gehängt.

Bei den reicheren Familien der Žemaičiai und Dzūkai gibt es noch einen Zeremonienmeister (*maršalka*). Er leitet das Zeremoniell und sorgt für die Bewirtung der Gäste, schneidet die Hartspeise vor und verteilt sie. Als Zeichen seines Amtes hat er ein Handtuch über die Schulter gelegt, um seine Hände sauber zu halten, und an der Seite hängt ihm eine Tasche mit Gabel und Messer.

Der Hochzeitsbitter (*kvieslys*) hat nur eine Aufgabe, die Gäste zur Hochzeit einzuladen. Er führt dabei einen geschmückten Stab mit sich[3] und hält eine Ansprache.[4] Während der Hochzeit selbst hat er aber keine Pflichten.[5]

1 Besonders die Dzūkai und östlichen Aukštaičiai sind auf diesem Gebiet Meister; bei den Žemaiten kommen solche Klagereden nicht vor. Viele Klagereden mit Noten sind von T. Brazys in *TŽ* II 94-232 veröffentlicht. Ferner: J. Basanavičius in *Lietuvių tauta*, IV, 1, (1926), S. 135-145; J. Balys. Jaunosios verkavimai (die Klagereden der Braut, aus Kupiškis) in *TŽ* V 646-649; reichliches Material dieser Art auch in der Hochzeitsbeschreibung aus derselben Gegend von Buračas in *TD* I. Vgl. *TŽ* I 307-311.

2 *Mitt.* III 331-377 aus Veliuona; Valančius 120-123 aus Viduklė; *TD* III 10 f. aus Salantai (aufgez. i. J. 1836); LTA 1158/250 aus Tauragė. Wir sehen also, daß besonders bei den Žemaiten solche Dekrete beliebt sind.

3 Sein Stab hat oben eine dreifache Verzweigung; der mittlere Zweig wurde mit einem seidenen Bande umwickelt und mit einem kleinen Glöcklein behängt; auf die anderen Zweige wurden die Gaben für ihn gelegt. Er kommt geritten oder zu Fuß, reitet aher nicht mit dem Pferd auf die

Die Rolle der Eltern während der Hochzeit ist unbedeutend (Segnung und Empfang der Jungvermählten); beim Trauungsakt in der Kirche sind sie nicht anwesend. Dagegen treten die Schwester der Braut als erste Jungfer und der Bruder des Bräutigams als erster Brautführer stark hervor. Bezeichnenderweise ist auch die Rolle des Brautbruders sehr wichtig.

Die Mitgiftführer (*kraičvežiai*) sind auch wichtige Personen. Hier und da gab es noch einige besondere Ämter, z. B. *suolsėdis* - Bankhüter, *važnyčia* - Kutscher, *kelvedys* - Wegrührer (im „Sudauerbüchlein" zum „kellewese" entstellt). In dem Hause des Bräutigams treten seine Mutter - *anyta*, sein Vater - *šešiuras*, auch die Schwester - *moša* und der Bruder - *dieveris* in die Handlung ein.

Nach der Trauung fuhren früher das Gefolge (die „Schar") der Braut und des Bräutigams getrennt zu deren Wohnstätten. Der Bräutigam holte die Braut erst am nächsten Abend ab, schickte aber ein oder mehrere Beobachter in das Haus der Brauteltern, um die Braut zu überwachen. Sie sollten Vorkehrungen treffen, daß die Braut nicht weglaufe, sich nicht verberge oder unzüchtig werde. Diese Männer wurden von der Brautschar verspottet, unter anderem wurden ihnen allerlei ungenießbare Speisen vorgelegt, z. B. Kartoffelschalen, Rübensaft anstatt Wein u. ä. Sie mußten aber alles annehmen und essen, und darum hießen sie *mituliai*, d. h. Gemästete.

Nach dem kirchlichen Aufgebot ging in manchen Gegenden die Braut nigends allein hin, sondern immer in Begleitung einer, ihrer Freundinnen, die *pauodegė* - Schweif - hieß.

Die Dorfjugend ist stark an der Hochzeit beteiligt. Sie bildet zwei „feindliche" Scharen, als Vertreter der Braut und des Bräutigams. Der Kampf wird hauptsächlich mit Hilfe von Spottliedern geführt.

3. DIE HAUPTVORGÄNGE WÄHREND DER HOCHZEIT

Deutlich treten folgende Hauptpunkte der Handlung hervor:

1. Brautschau und Werbung (*piršlybos*);

2. Vereinbarung und Verlobung: lit. *sandėrybos, sutartuvės, sužadėtuvės, žiedynos* - RingWechsel, auch *užgėros* oder *pragėros*, d. h. Zutrinken oder „Vertrinken" der Braut genannt;

3. Das Scheiden der Braut aus dem Elternhause: Vermählung - Wechsel kleiner Rautenkränze zwischen Bräutigam und Braut, Versteigerung der Braut, Abfuhr der Mitgift, Abschied der Braut, Abholen der Braut;

4. Die Aufnahme im Hause des Bräutigams: Empfang, Beischlaf, Haubung, Verteilung der Geschenke, Einführung in das neue Hauswesen, Brauttanz.

Diele (nur bei den ostpreußischen Litauern kam es manchmal vor). Pferd und Mütze sind mit Blumen geschmückt. Es gibt zwei Hochzeitsbitter: den der Braut und den des Bräutigams. Der Hochzeitsbitter kommt im westlichen und südlichen Litauen vor, anderswo lädt das Paar selbst (getrennt) die Gäste ein. (Vgl. Meškauskas 33 ff.) Im östlichen Litauen gibt es etwas ganz anderes: dort kommen am 2. oder 3. Tage der Hochzeit zwei *Kviesliai* auf geschmückten, Pferden geritten und laden die Braut ein, das Haus der Eltern zu verlassen und die Reise zum Bräutigam anzutreten (*TD* I 250).

4 *Mitt.* III 156–164, 342–351. Ferner: Mitt. II 121–124 von Mattschul-Bezzenberger. E. Schnippel in *Volkskunde von Ost- u. Westpreußen*, II, 36 (Königsberg, 1926) bringt einen litauischen Spruch (deutsch), der den *N. Preuß. Prov.-Blättern* V 232 entnommen ist.

5 Oder er betätigt sich während der Hochzeit etwa als Brotaufschneider. Der *Kvieslys* wird aus wenig bemittelten Kreisen gewählt, damit er etwas verdienen kann. Nahe Verwandte werden sich beleidigt fühlen und nicht zur Hochzeit erscheinen, wenn sie nur durch den *Kvieslys*, aber nicht außerdem noch von den Brautleuten persönlich eingeladen werden.

Am Abend vor der Trauung findet noch eine *Vorhochzeit* statt, die Jungfernabend (*mergvakaris, vakaronės*), Großabend (*didvakaris*), Zopfflechten (*pintuvės*) genannt wird. Die Braut und der Bräutigam nehmen getrennt Abschied von ihren Altersgenossen und -genossinnen. Das Winden des Rautenkranzes und das Flechten des Brautzopfes bilden die Hauptzeremonie. Häufig findet erst dann die Verlobung statt. Manchmal wird behauptet, daß früher der Jungfernabend wichtiger gewesen sei, als der Hochzeitstag selbst.

II. DIE HAUPTSÄCHLICHSTEN EPISODEN UND IHR VERLAUF

4. DIE WERBUNG (*PIRŠLYBOS*)

Die Werbung erfolgt nach vorheriger Anfrage und nachdem die jungen Leute miteinander bekannt gemacht worden sind. Aber früher wurde auch blindlings und auf gut Glück zur Brautschau gefahren. Der Jüngling kommt nicht allein, sondern er nimmt einen Freiwerber (*piršlys*) mit, einen älteren und verheirateten Mann, nicht seinen Vater, sondern sonst einen Verwandten (Onkel) oder den bekannten „berufsmäßigen" Werber. Nie kommt eine Frau als offizielle Werberin vor, weil das Sprichwort sagt: „Wenn die Frau freit, dann traut der Teufel".

Früher kamen die Werber, und die Hochzeiter überhaupt, immer geritten, nur die Frauen wurden im Wagen gebracht; später jedoch wurde schon gefahren; im Winter hängte man dabei immer Glöckchen an die Gespanne. Die Werber kommen, nur zu zweien, immer abends, stellen sich als Kaufleute vor, die ein „Gänslein" u. ä. kaufen wollen, oder als Jäger, als verirrte Reisende, die um ein Nachtlager bitten. Der Piršlys breitet aber bald sein mitgebrachtes Tüchlein auf dem Tisch aus und stellt darauf eine Flasche Branntwein und einen Becher. Daraus ersieht man, daß Brautwerber gekommen sind. Der *Piršlys* hält zuerst die traditionelle Ansprache[6], hierauf beginnt er schon alltäglich zu reden und kommst dann zur Sache selbst. Das Mädchen versteckt sich; erst später kommt sie herein oder wird vom *Piršlys* mit Erlaubnis des Vaters in der Kammer gefunden und hereingeholt. Manchmal muß er unter zwei bis drei Mädchen die Richtige erraten. Durch gewisse Handlungen, z. B. Darreichen von Trank und Speise, wird den Brautwerbern zu verstehen gegeben, ob sie willkommen sind oder nicht. Die Pferde der Werber werden nicht ausgespannt und nicht gefüttert, sonst schlägt alles fehl. Über die Mitgift wird eifrig verhandelt. Der junge Mann spricht wenig, er überläßt alles dem *Piršlys*, nur mit gewissen vorher verabredeten Zeichen gibt er ihm unbemerkt Weisungen. Der Jüngling wird vom *Piršlys* übertrieben gepriesen.

Dann kommen die Eltern des Mädchens zur Hausschlau des werbenden Jünglings, was als *pražvalgos, peržiūros, ūkveizdžiai* bezeichnet wird. Wenn alles gut geht, kommen endlich die Werber mit dem „großen Branntwein" an. Die Verlobung wird gefeiert. Die Werber kommen also zwei- bis dreimal, als die Verlobung zustande kommt.[7]

6 *Mitt.* III 147 aus Veliuona. Besonders interessant aus Kupiškis in *TD* I 205 f. - Vlg. bei den Slawen: J. Priprek. *Slawische Brautwerbungs und Hochzeitsgebräuche.* Stuttgart, 1917, S. 2–4, 22 f. (bei den Ukrainern), 50 (bei den Kleinrussen).

7 Die Gebräuche sind je nach der Gegend etwas verschieden. Über die der Žemaiten s. *MT* VII 48–54. Praetorius VIII, 15: „Tau jau užgeria, merga ir sudereta" [dir ist das Mädchen bereits vereinbart und zugetrunken].

Bevor die Verlobung öffentlich gefeiert wurde, bekam der werbende Jüngling und seine Eltern seitens des Mädchens oder dessen Mutter ein Zeichen, daß es zur Verlobung und Heirat fest entschlossen ist. Man wollte der Sache ganz sicher sein, um sich nicht kompromittieren zu lassen. Es ist eine Art von Vorverlobung durch eine dritte Person.

a) Lepner berichtet um das Jähr 1690 darüber folgendermaßen (2 Aufl., 1848, S. 13 f.):

...Denn wird dem Freys-Mann ein Schnupf-Tuch gegeben, von der Braut selbsten, dafern sie nicht blöde ist, und zum Vorschein kommt, sonsten verrichtet es die Mutter. Der Freys-Mann hat auch ein solches Tuch bey sich, und giebts der Tochter oder der Mutter; dem Freys-Mann wird auf seinem Stab ein Würtzgen gebunden, insgleichen zwey Handtücher, welche er um den Leib bindet, wie auch ein Würtzgen, Schnupf-Tuch und Hosenbänder gegeben, welches alles er zu sich nimmt... Er überliefert das eine empfangene Handtuch des Bräutigams Eltern, das andere behält er vor sich, und das Schnupf-Tuch mit den Hosenbändern und Würtzgen dem Bräutigam (diese Geschenke nennen sie die Zeichen...).

b) Wenn die Werber zum drittenmal angekommen sind und alle Hochzeitsangelegenheiten besprochen haben, bittet der Brautwerber das Mädchen um einen Strauß (*kvietka*) als Zeichen für die Eltern des Bräutigams, daß alles zur Zufriedenheit vereinbart worden ist. Dem Jüngling gibt das Mädchen ein weißes mit Rauten geschmücktes Tüchlein. Jetzt ist das Mädchen Braut und der Jüngling Bräutigam; von nun an kann er auch ohne Brautwerber das Haus der Auserwählten besuchen (Upyna, *GK* 6, 294 f.).

5. DIE VERLOBUNG ODER VEREINBARUNG
(sužadėtuvės, sutartuvės)

Sind die Werber schon einigemale im Hause des Mädchens gewesen, die Eltern desselben zur Hausschau erschienen und die Verhandlungen wegen der Mitgift für beide Seiten zufriedenstellend abgeschlossen, so folgt die Verlobung. Eine festgesetzte Frist gibt es nicht. Manchmal wird die Verlobung noch vor Eintragung ins Kirchenbuch (*užurašai*), manchmal nach dem zweiten Aufgebot (*užusakai*) oder einige Tage vor der Hochzeit gefeiert. Die Werber bringen viel Getränke mit, darum heißt die Verlobung auch „Brautvertrinken". Die Hauptvorgänge während der Verlobung sind: 1. der Austausch der Geschenke (Rautensträuße, Tücher, Geld, Ringe), 2. gegenseitiger Zutrunk des Paares aus ein und demselben Trinkgefäß, 3. das Handreichen und der öffentliche Kuß.

a) Lepner schrieb um das Jahr 1690:

Diese (die Braut) kommt nach ihrer Art wohlbekleidet und geschmückt mit einem Krantz auf dem Haupt. Der Bräutigam giebt ihr die Hand, und diese wiederum ihm, nebst einem Tuch, beyde küssen sich. Diese beyde geben allen am Tisch sitzenden die Hände. Braut und Bräutigam werden grad über Besetzet, jene mit ihren, dieser mit seinen Freunden. Die Braut hat ein paar Mägde um sich. Sie wechseln den Sitz um, die Braut schenket dem Bräutigam ein Hembde, dieser erwiedert solche Gabe mit Gelde oder einem andern Geschenke. Ehe Bräutigam und Braut vom Tisch aufstehen, nimmt ein jeder ein *Kauszelis* (ist ein kleines höltzernes Gefäß) mit Litauischen Bier gefüllet in die Hand, beyde trincken einander zu und gießen das letzte von dem Getrancke, davon ziemlich viel überbleiben muß, einer dem andern in die Augen, davon die Beysitzer besprenget werden (ebda 15 f.).

b) Die Braut gibt dem Bräutigam einen Strauß von Rauten, deren Stengel in ein weißes Tüchlein gewickelt sind. Der Jüngling nimmt ihn an, steckt die Rauten an seine Brust und das Tüchlein zu sich. Von seinem Finger zieht er einen Ring und überreicht ihn der Braut, die ihrerseits ihren Ring an seinen Finger steckt. Gleich darauf küssen sie sich (Veliuona, *Mitt.* III 151).

c) Die Mutter der Braut überreicht dazu dem Bräutigam einen in ein weißes Tuch gewickelten Ring mit einigen Rautenblumen (Kupiškis, Valančius 74).

d) Am Donnerstag vor der Hochzeit, während der *suntariai*, sitzt das Paar am Tisch und wechselt miteinander die Taschentücher (Daugėliškis, LTA 792/181).

e) Während der Verlobung gibt der Bräutigam seiner Auserwählten etwas Geld (20–50 Rubel) als eine Art Anzahlung (*ant rankos*) und sie bindet ihm ein Tuch um den Hals (Žagarė, LTA 1357/26).

f) Der Bräutigam gibt der Braut Geld für den Trauring, die Braut gibt ihm ein Halstuch oder einen Schal. Das Geld bedeutet soviel wie ein Ehrenwort. Will das Mädchen den Bräutigam nicht mehr haben, so schickt sie ihm das Geld zurück (Mažeikiai, *Žemaitis*, 1929, Nr. 8).

g) Während der Vereinbarung (*sandėrybos*) überreicht der Bräutigam der Braut etwas Geld, die Braut bringt ein Tuch, legt es dem Bräutigam um den Hals und küßt ihn in Anwesenheit des Brautwerbers und aller Familienmitglieder. Später ist an Stelle des Tuches ein Schal oder ein gewebter Gürtel (*juosta*) getreten; jetzt steckt die Braut dem Bräutigam nur ihren Ring an den Finger (Plateliai, *MT* VII 63).

h) Nach der Verabredung gibt der Bräutigam der Braut etwas Geld als Geschenk und sie reicht ihm Rautenzweige, die in ein schön gesticktes Tüchlein gewickelt und mit einem Band umwunden sind. Nach dem Austausch der Geschenke küssen Braut und Bräutigam sich zum erstenmal vor den Anwesenden (Tauragė, LTA 1158/345).

i) Wenn das Mädchen mit der Heirat einverstanden ist, nimmt sie einige Rautenblumen, umwindet sie mit einem Gürtel, wickelt sie dann in ein Tüchlein, küßt den Jüngling und übenreicht ihm diese Gabe. Das heißt Verlobung (Tauragė, LTA 1609/239).

j) Während der *užgėros* (des Zutrunkes) wird zuerst die Mutter gefragt, ob sie die Tochter abgeben wolle. Danach fragt der Brautwerber das Mädchen, ob sie den Jüngling zu heiraten bereit sei. Wenn das Mädchen allen hörbar ihr Jawort gibt, muß das Paar in Anwesenheit der Versammelten einander küssen (Kupiškis, *TD* I 208).

k) „Darauf trinken die zu Verlobenden sich einander zu. Wer zuerst die *Kauszel* ausbekommt, gießt dem anderen das übrige Bier in die Augen. Durch solches Trinken geschieht die Verlobung" (Praetorius VIII 13, auch Meškaukas 31 f., vgl. den Bericht von Lepner, oben unter a), um ein Jahrhundert früher niedergeschrieben).

l) „Am Vormittage des folgenden Tages überreicht ein der Braut befreundetes Mädchen dem Bräutigam einen Strauß von Raute und ein paar zierlich gestrickte Strumpfbänder (*lintos*)... Hierauf beschenkt der Bräutigam die Braut mit etwas Geld, nimmt mit derselben am Tische Platz und trinkt mit ihr aus einem Glase unter wechselseitigem Zunötigen" (Kuntze 32).

m) Der Bräutigam trinkt auf das Wohl der Braut und beide müssen den Bechier mit dem Getränk zur Hälfte leeren (Veliuona, *Mitt.* III 151).

Auch während der Hochzeit kommt gemeinsames Essen und Trinken vor[7a], was ursprünglich wahrscheinlich zur Verlobung gehörte, a) Nach der Haubung schneidet der Bräutigam das erste rundliche Anschnitt (*kampelis*) vom Hochzeitsküchen (*karvojus*) ab, bricht es entzwei, den einen Teil reicht er der Braut und beide kosten von ihren Teilen je einen Bissen (Merkinė, *MT* II 70). – b) Am Morgen nach dem Beilager wird dem Paar das Essen manchmal in einem Teller ge-

[7a] Zwei zusammengesetzte (aus einem Holzstück ausgeschnittene), reich ornamentierte, mit Initialien und Jahreszahl 1770 versehene Trinkhörner, als *coupe rituelle des jeunes mariés* benannt, sind in *Guide de l'Exposition d' Art populaire Baltique* (Paris, 1935, letzte Seite) abgebildet.

reicht und nur ein Messer und eine Gabel dazu gegeben. Mangelt es aber während des Hochzeitsmahles an Tellern, so müssen die Jungvermählten immer aus einem Geschirr essen (Plateliai, MT VII 116). - c) Die Jungvermählten werden von den Eltern mit Brot, Salz und Branntwein empfangen. Zuerst trinken sie beide Branntwein aus einem Glas, dann kostet die Braut noch vom Brot und Salz (Kaltinėnai, LTA 1167/653). - d) Wenn die Jungvermählten von der Trauung zurückkehren, soll man ihnen ein Glas Bier und eine Schnitte Brot reichen. Sie leeren zu gleichen Teilen das Glas und essen je eine Hälfte der Brotschnitte; dann werden sie ihr Leben lang im besten Einvernehmen leben, und einander lieben (Naujamiestis, LTA 444/54).

6. DIE VERMÄHLUNG (*SUTUOKTUVĖS*) UND DIE KIRCHLICHE TRAUUNG

Unter Vermählung versteht man die endgültige Verbindung des Paares durch traditionelle (nicht kirchliche) Handlungen und das nennt man Laientrauung. Diese geschieht am Vorabend oder noch häufiger am Hochzeitsmorgen. Die Hauptzeremonie besteht jetzt im Auswechseln der Rautenkränze. Der erste Brautführer oder der Brautwerber hält eine Ansprache und überreicht feierlich das Kränzchen des Bräutigams der ersten Brautjungfer, die die Braut vertritt. Diese nimmt das Kränzchen entgegen, legt es der Braut aufs Haupt und überreicht das Kränzchen der Braut dem Vertreter des Bräutigams. Manchmal werden vorher noch beide Seiten feierlich nach dem Jawort gefragt. Dieser Zeremonie konnte früher auch das Beilager folgen.[8] Darum ist es verständlich, warum jetzt die Ansprache des Brautführers oder -werbers überhäuft ist mit einer Menge von Heiligennamen und Anspielungen auf die Beteiligung von Heiligen beim Winden des gebrachten Kranzes; auch entstellte lateinische Phrasen fehlen nicht. Man wollte damit der Laientrauung gewissermaßen einen religiösen Charakter beilegen. Die Ansprachen ohne Erwähnung der Heiligen müssen als älter angesehen werden (s. unten). Einige charakteristische Beispiele.

I. a) Am Sonnabend vor der Trauung sitzt der Bräutigam im Hause der Braut an einem Tisch und die Braut von ihm getrennt an einem anderen Tischlein. Der Brautwerber trinkt zuerst dem Brautvater, dann der Mutter zu. Dann fragt er die beiden Eltern, voran den Vater, ob sie bereit sind, die Tochter dem Bräutigam zur Frau zu geben. Nach Bejahung der Frage wird der Bräutigam gefragt: „Nimmst du NN zur Frau?" - „Ja, ich nehme sie". Die Braut wird gefragt: „Wirst du ihn heiraten (*ar tekėsi*)?" - „Ja, ich werde ihn heiraten". Der Brautwerber gibt dann der Mutter einen Rubel, diese nimmt ihre Tochter bei der Hand, führt sie dem Bräutigam zu und sagt: „Hier übergebe ich dir mein Kind, nimm es". Der Brautwerber erhebt ein Glas und ruft: „Auf dein Wohl, meine Braut!" Sofort nimmt er einen Rautenkranz, legt ihn auf einen Teller, bedeckt ihn mit einem weißen Tuch und bringt den Teller zur Braut. Ihre Schwester oder eine der Brautjungfern nimmt den Kranz und setzt ihn der Braut aufs Haupt. Der Brautwerber nimmt die Braut bei der Hand, führt sie zum Tisch neben den Bräutigam und sagt: „Hier ist ein junges Paar" (Viduklė, Valančius 116). Noch einfacher wird aus Russ vom Jahre 1855 in *Mitt.* V 169 berichtet.

b) Der Bräutigam kommt geritten, der Brautvater empfängt ihn und setzt ihn mit der Braut an den Tisch. Auch die Brautjungfern und der Bruder des

[8] Brand schrieb i. J. 1673 (gedruckt i. J. 1702): „...dahero wan sie verlöbnisz gehalten, legen sie sich alsobald beyeinander, probiren sich also, wird Er oder Sie gut befunden, bleiben sie bey einander; so nicht, lauffen sie von einander weg..." (zitiert von Tetzner in *Globus* 73, 1898, S. 110).

Bräutigams (*dieveris*) sind da. Die Kränze werden ausgetauscht. Der Dieveris spricht: „Hier ist, Schwesterlein, ein Rautenkränzchen für dich. Die Schwesterlein haben die Blumen gepflückt, die Jungfrauen sie geflochten. Der Kranz ist um einen goldenen Ring gewunden, mit grüner Seide umwickelt, in einem goldenen Becher (*kupka*) gehalten, in grünen Wein getaucht. In einer dunklen Nacht wurde er hierher gebracht; wir sind durch den schwarzen Straßenschmutz gewatet, die Nordwinde haben ihn angeweht, aber es gelang uns, ihn geradenwegs eurer Schwester zu bringen". Jetzt setzt der *Dieveris* der Braut den Kranz aufs Haupt. Die Jungfern antworten: „Wir danken für die grünen Blümchen, für das Rautenkränzchen, das von Schwesterlein gepflückt, von Jungfrauen geflochten wurde und glücklich zu unserer Schwester gebracht ist". Zur Braut sagen sie: „Dein Kränzchen, dein grünes, wird jetzt von deinem Haupt genommen" (Biržai, LTA 626/1205).

c) Am Sonnabend kommt der Bräutigam mit seinen Brüdern und einigen Mitgiftführern. Sie bringen Schuhe und verschiedene Kleider. Diese werden den Eltern und Schwestern der Braut zum Geschenk verehrt. Der Bräutigam trägt weiße Handschuhe. Der Ring des Bräutigams ist mit Rauten umwickelt. Der Bräutigam spricht: „Bringt mir die Braut, eine solche, die für mich gut Brot backen, haushalten und Gäste empfangen kann". Wenn ihm ein anderes Mädchen zugeführt wird, so nimmt er es nicht an und schickt es zurück. Die richtige Braut setzt er neben sich. Danach tauschen sie die mit Rautenkränzen umwundenen Ringe. Ein geistliches Lied wird gesungen, und beide werden in die Klete (zum Beilager?) geführt (Biržai, LTA 626/964).

d) Der *Dieveris* nimmt einen Teller, legt darauf den Rautenkranz, bedeckt diesen mit einem weißen Tuch und überreicht den Teller der ersten Brautjungfer. Diese empfängt den Kranz und setzt ihn der Braut auf das Haupt. Dann nimmt sie den Kranz der Braut ab und überreicht ihn dem *Dieveris* (Kupiškis, Valančius 76).

e) Zur Vermählung bringt der Bräutigam G e s c h e n k e, am häufigsten ein Paar S c h u h e. In diesen Schuhen geht die Braut zur Trauung (Melagėnai, Liškiava, Daugai). Auch die Mutter der Braut und die *Svočia* werden mit Schuhen beschenkt; häufig aber wird anstatt der Schuhe Geld gegeben, mit humorvollen Entschuldigungen, in denen die unglaublichsten Vorfälle ausführlich geschildert werden, z. B. der Kater hat die Schuhe gefressen u. ä. (Anykščiai, LTA 218/28; Alunta, LTA 1438/322). Die Braut überreicht dem Bräutigam das sog. Hochzeitshemd (Kupiškis, Merkinė, Daugai). Auch Gürtel und Handschuhe werden dem Bräutigam geschenkt. Vor der Trauung geht das Paar in eine Kammer, die Braut zieht die Schuhe, der Bräutigam das Hemd an. Bei dieser Gelegenheit sollen sie einander ihre Krankheiten oder körperlichen Gebrechen gestehen, um spätere Vorwürfe zu vermeiden. Es herrscht auch der Glaube, daß dann verschwiegene Krankheiten nicht mehr heilbar seien.

II. Die Braut nimmt A b s c h i e d mit den traditionellen Klagereden. Auf diese Weise verabschiedet sie sich nicht nur von den Familienangehörigen und Nachbarn, sondern auch vom Vieh und von den leblosen Gegenständen (z. B. Tisch, Herdfeuer), besonders rührend aber von dem Rautengarten. Die Eltern s e g n e n das Paar.

III. Während der Fahrt zur Trauung sind die Hochzeitsleute, besonders die Braut, sehr stark von der Behexung bedroht. Es gibt viele Sagen, wie der ganze Hochzeitszug in Werwölfe verwandelt wird.[9] Der Bräutigam bestellt manchmal einen guten Zauberer, der die Hochzeitsleute vor der Behexung schützen soll. Die Hexe muß wissen, wo die Braut sitzt, darum fährt die Braut mit der Svočia

[9] J. Balys. Raganavimai vestuvėse [Verhexung während der Hochzeit], *TD* I 279-283.

zusammen, und die beiden decken sich mit einem Bettuch zu. Auch zum Altar geht die Braut nicht mit dem Bräutigam, sondern mit dem Brautführer, und der Bräutigam mit der ersten Brautjungfer oder *Svočia*. Nach der Trauung gehen beide schon zusammen - die größte Gefahr ist vorbei.

Früher wurde während der Hochzeit viel geschossen, und zwar während der Fahrt zur Trauung, während des Brautholens, auch beim Empfang des Bräutigams im Hause der Braut und der Braut im Hause des Bräutigams.[10] Manchmal wird ausdrücklich gesagt: bei der Trauungsfahrt wird geschossen, um die Hexen zu verscheuchen (Marcinkonys, LMD III 181/36). Auch sonstiges Lärmen kommt vor: „Der ankommende Zug wird mit lautem Freudengeschrei, schallender Musik und ununterbrochenem Peitschengeknall empfangen" (Meškauskas 36).

Um sich vor der Behexung zu schützen, tut die Braut vor der Fahrt zur Trauung folgendes:

a) Sie legt eine Silbermünze so in den Schuh, daß die Münze den nackten Körper berührt: Liškiava, Utena, Šunskai, Šeduva.

b) Sie schüttet etwas Salz in den Schuh: Daugėliškis.

c) Sie steckt ein Leinenläppchen mit etwas Salz und Brot in den Busen: Kupiškis, Marcinkonys.

d) Sie schüttet einige Mohnkörner in den Schuh: Marcinkonys, Vasiūnai.

e) Sie wickelt ein Stück Netz um den Fuß: Taujėnai.

f) Sie steckt etwas Brot, „Teufelsdreck'" (*devindrekis*) und ein Ebereschenzweiglein in die Tasche: Leipalingis.

g) Der Braut und dem Bräutigam wird je ein Ebereschenzweiglein gereicht: Marcinkonys.

h) Die Braut (auch der Bräutigam) zieht das Unterhemd umgekehrt an: Dusetos.

i) Am Trauungsort angelangt, segnet die Braut vor dem Aussteigen aus dem Wagen, von andern unbemerkt, mit versteckter Hand die Erde: Plateliai, *MT* VII 87.

IV. Einige dieser Handlungen wurden später umgedeutet, besonders als Reichtumszauber:

a) Vor der Trauung steckt die Frau etwas Geld in den Schuh, ihr wird es das ganze Leben an Geld nicht mangeln; Obeliai, Šunskai, Betygala, Leipalingis, Krokialaukis, Valkininkas, Lazdūnai, Tverečius.

b) In den Schuh legt die Braut einige Gerstenkörner - das Getreide wird gut wachsen, sie wird reich sein: Valkininkas. Oder: die Braut legt in den Schuh einige Körner jeder Getreideart; von der Trauung zurückgekehrt, schüttet sie alles unter den Tisch - das Getreide wird gut wachsen: Marcinkonys.

c) Die Braut muß zur Trauung etwas Geld und Brot mitnehmen, dann wird es ihr das ganze Leben weder an Geld noch an Brot mangeln: Dusetos, Valkininkai, Kėdainiai, Naujamiestis.

d) Wenn die Braut vor der Trauung 40 Kopeken (Silbermünzen!) in der Hand umwendet und dann in den Strumpf steckt, wird sie ihren Mann nach ihrem Willen lenken können: Leipalingis, Liškiava.

e) Wenn der Bräutigam ein Mädchen im Stich gelassen hat, und wenn diese während der Trauung in der Kirche dem Paar einiges Kleingeld vor die Füße wirft, dann wird das Paar kein Glück haben: Merkinė.

V. Häufig versucht jeder der Eheleute sich die Vorherrschaft in der Ehe zu sichern; allgemein und häufig ist folgendes Verfahren zu finden: a) während der Trauung versucht man sich (ganz leicht) gegenseitig auf den Fuß zu treten; b) man soll auf dem Zipfel des Rockes (Mantels) der Frau (des Mannes) niederknien;

[10] Viduklė, Valančius 114; Kupiškis ib. 74 u. 80; Plateliai, *MT* VII 83, 109, 111.

c) während des Festessens zu Hause (nach der Trauung) versuchen die Jungvermählten sich auf Kleidungsstücke des andern zu setzen.

VI. Aus der Kerzenflamme während der Trauung wird auf das Schicksal der Eheleute geschlossen: der Ehegatte wird ein glücklicheres Leben führen, auf dessen Seite die Kerzen heller und ruhiger brennen; wenn auf einer Seite eine Kerze kaum brennt oder erlischt, so wird der entsprechende Ehegatte zuerst sterben u. ä. (allgemein).

VII. Nach der Trauung muß das Paar stets eng aneinander gehen, wobei der Mann die Frau an der Hand führt; man soll achten, daß niemand zwischen sie hindurchschlüpft, sonst wird das Paar sich trennen: Grinkiškis, Alunta, Panemunėlis, Kupiškis.

VIII. Die Braut sorgt auch dafür, daß die übrigen Mädchen des Dorfes bald heiraten. Allgemein sind folgende Handlungen bekannt: a) vor der Abfahrt zur Trauung zieht die Braut etwas an der Tischdecke; b) die Braut fährt zur Trauung vom Hofe durch das Tor im Wagen stehend und dreht sich nicht um oder im Gegenteil - muß sich umdrehen; c) man steckt einen Besen in den Wagen der Braut; d) die Mitgifttruhe soll beim Abtransport bis zur Dorfgrenze mit dem Schlüssel nicht verschlossen werden.

IX. Wenn man die Braut oder den Bräutigam nach der Hochzeit zum erstenmal trifft, soll man ihnen zum Gruß nicht die bloße Hand reichen, sondern die Hand vorher mit einem Rockzipfel oder mit der Schürze bedecken; dann wird dem (der) Betreffenden ein reiches und volles Leben beschieden sein: Biržai, Dūkštas, Viekšniai, Nemakščiai.

7. DER UNFREUNDLICHE EMPFANG

Die Hochzeiter sind in zwei scheinbar feindliche Lager geteilt: das der Braut und das des Bräutigams. Während der Hochzeit verspotten sie häufig einander oft mit entsprechenden Liedern. Aber auch sonst kommt diese „Fremdheit" und „Feindschaft" während des Hochzeitszeremoniells häufig zum Ausdruck. Besonders beachtenswert ist der Empfang des Bräutigams im Hause der Braut am Hochzeitsvorabend oder -morgen und ebenso im Hause des Bräutigams während des Brautholens.

a) Die Schar des Bräutigams findet das Tor des Brauthauses geschlossen und verriegelt; sie werden wie unbekannte Fremde behandelt. Es wird gefragt, woher sie seien, wie groß ihre Zahl, was sie wünschten. Sie müßten den „Paß" vorzeigen (eine Flasche Branntwein wird als richtiger „Paß" angesehen) und eine Reihe von scherzhaften, rätselartigen Fragen beantworten. Zuerst werden ein oder zwei Personen in die Wohnstube gelassen, der *Piršlys* oder *Maršelga* muß die Fragen des Hausherrn oder des „Banksitzers" (*suolsėdis*) geschickt beantworten, dann küssen sie sich und die ganze Schar des Bräutigams wird hereingelassen; ein ungeschickter *Piršlys* kann bis zu drei Malen herausgeworfen werden. Erst dann werden die Ankömmlinge aufgenommen. Sehr ausführlich ist diese Szene von Juškevičius aus Veliuona beschrieben (deutsch in *Mitt.* III 167-175). Ähnlich wird während des Jungfernabends auch bei den Žemaiten in der Umgebung von Alsėdžiai (*MT* VII 77 f.) verfahren.[11]

b) Es folgt noch eine interessante Schilderung eines hundertjährigen Greises aus Tauragnai, aufgeschrieben i. J. 1933, die hier zum erstenmal veröffentlicht wird. - Am Jungfernabend verabschieden sich alle Mädchen von der Braut. Sie schmücken die Wohnstube und die Kammer und errichten das Empfangstor (*bromas*). Die Burschen sperren alle Tore zu, besorgen Wasser, spalten Holzspäne,

[11] Vgl. LTA 1158/246 aus Tauragė.

bringen Reisig, zünden überall Scheiterhaufen an und halten Wache. Der Bräutigam kommt und bittet um Einlaß. Die Burschen lassen ihn nicht herein. Die Angekommenen brechen das Tor auf und werfen die Scheiterhaufen mit Fußtritten auseinander. Die Burschen begießen die Angekommenen mit Wasser. Wenn diese endlich in die Wohnung eingedrungen sind, werden Holzspäne zur Beleuchtung angezündet, und der Hausherr stellt eine Reihe von Fragen, die vom *Piršlys* beantwortet werden müssen: „Wer seid Ihr?" - „Wir sind die Leute aus dem Dorfe NN". - „Was wünscht Ihr?" - „Wir haben einen grünen *Jovaras* (Pappelbaum) und suchen eine *Rūta* (Raute), die wir neben ihn pflanzen wollen". - „Was für einen Wohnort hat er?" - „Die Felder sind unermeßlich, die Wälder unzählig (u. ä)". - „Lügst du nicht?" - „Wenn ich lüge, werft mich auf den Ofen". - „Es soll der werfen, der zweimal geboren ist (= der Hahn)". - Wer ist der Schönste auf der Welt?" - „Unser *Jovaras* und Eure *Rūta.*" - „Was ist das Breiteste?" - „Das Leinen der *Rūta*". - „Was ist das Prächtigste?" - „Das Roß des *Jovaras*". - „Was ist das Allerebenste?" - „Das Wasser". - „Was hast du zu Hause gelassen?" - „Gottes Namen". - „Was hast du hierher gebracht?" - „Gottes Namen". - „Wieviel Erstehungsgelder gibst du?" - „Einen guten Hof, einen jungen Mann". - „Wieviel Mitgift verlangst du?" - „Soviel als es dem ernsten Väterchen und dem alten Mütterchen nicht leid tut". - „Glaubst du an Gott?" - „Ich glaube". - „Glaubst du an den Teufel?" - „Ja, ich glaube". - „Bewirtest du die Hauskobolde (*kaukai*)?" - „Nein, der christliche Glaube verbietet es". - Wenn der *Piršlys* nicht geschickt zu antworten versteht, wird er verhauen und hinausgeworfen. (LTA 450/289.) - Diese Zwiesprache ist nicht so phantastisch und scherzhaft, wie die obengenannte aus Veliuona, sie hält sich mehr an das Reale und stellt deswegen vielleicht eine ältere Fassung dar.

c) Manchmal wird der Bräutigam gefragt, wer ihn von den Hausgenossen erkennen könnte. Es wird der Vorname der Braut genannt, dann wird das Tor geöffnet (Joniškėlis, *TŽ* II 177).

d) Etwas anderes ist es in Plateliai und Šačiai. Dort verstecken sich alle Hochzeitsgäste und löschen die Lichter aus, wenn die Schar des Bräutigams naht. Das Gesinde ist erstaunt und erklärt, daß es nichts von einer Hochzeit, noch etwas über die Ankommenden wisse. Der Brautwerber oder Marschall findet in der Stube einen uralten Greis und eine Greisin (es sind die verkleideten Eltern der Braut), die mit alltäglichen Arbeiten beschäftigt sind. Der Greis fragt, wer sie seien, - vielleicht seien, Diebe auf dem Hof eingebrochen. Der Brautwerber gibt sich als verirrter Reisender aus und bittet um ein Nachtlager. Es beginnt ein Wortwechsel, dabei kommt es zu einer Rauferei, endlich laufen die Alten fort und machen die Tür der Kammer auf, wo die Musikanten sich versteckt haben. Jetzt belebt sich „das verwunschene Schloß", die Angekommenen treten herein und das Fest geht weiter (*MT* VII 78).

Manche ältere Forscher haben diese Bräuche falsch gedeutet und von einer R a u b e h e als Sitte gesprochen, die in alten Zeiten allgemein verbreitet gewesen sei. Tatsächlich aber wurde der Raub des Mädchens o h n e ihre Zustimmung überall als ein V e r b r e c h e n angesehen, worauf harte Strafen folgten. Auch gemeiner Mord kommt überall vor, aber deswegen kann er nicht als S i t t e angesehen werden. Die genannten Hochzeitsbräuche sind nichts anderes als sehr deutliche Riten für die A u f n a h m e einer Person in eine neue Gemeinschaft. Dies bekräftigt besonders die Tatsache, daß auch im Hause des Bräutigams das Paar zuerst unfreundlich und als Fremde empfangen wird, es sich hier also um einen Ritus für die Aufnahme der Braut handelt.[12]

[12] Vgl. Meškauskas 46.

7A. DAS VORSPANNEN

Nicht nur am Hoftor erwarten Hindernisse das junge Paar, sondern auch unterwegs, besonders am Dorfanfang oder Dorfsende, bereitet die Dorfjugend ihm Hindernisse. Das Paar wird gewöhnlich während der Rückfahrt von der Trauung und während der Heimführung der Braut auf die verschiedenste Weise angehalten und muß sich die Weiterfahrt erkaufen (ausführlicher s. im Abschnitt „Feuer und Licht"). Das Aufhalten wird als eine Ehrenbezeigung für die Brautleute angesehen und kommt nur noch nach der Trauung vor (Aufnahmeritus). Die vornehmste Form ist das Aufrichten eines mit grünen Blumengewinden umkränzten Ehrentores. An beiden Seiten stehen grüne Bäume, im Sommer Birken, im Winter Tannen, auch hohe mit Guirlanden umwundene und geschmückte Stangen kommen vor. Daneben steht ein Tischlein mit Brot, Salz und Getränken, der Obmann trägt eine hohe geschmückte Mütze, er grüßt und bewirtet die Hochzeiter, diese aber müssen ihrerseits mit Getränken, Süßigkeiten oder Geld die Durchfahrt erkaufen. Nicht der Bräutigam selbst, sondern seine *Paujauniai* und die *Svočia* der Braut sind dazu verpflichtet.[13] Das Vorspannen ist ein bis zum heutigen Tag lebendiger Brauch, auch dort, wo die übrigen Hochzeitsbräuche bereits verblaßt sind.

8. EMPFANG NACH DER TRAUUNG

Der Empfang des Paares nach der Trauung ist sehr feierlich und viele Bräuche hängen damit zusammen.

I. Sowohl im Hause der Braut als in dem des Bräutigams wird das Paar von den Eltern des einen wie des andern mit Brot, Salz und einem Getränk (Bier, Branntwein, Wein) empfangen. Diese Sitte besteht auch jetzt noch. Das Paar benimmt sich verschieden: manchmal trinken die Jungivermählten den Trunk zur Hälfte, dann kostet die Braut noch Brot mit Salz oder beide essen je eine Hälfte der Brotschnitte dazu (Kaltinėnai und Naujamiestis, s. oben Abschnitt 5), was vielleicht die älteste Form des Empfangs darstellt; sonst aber scheint es, daß Brot und Salz der Braut, das Getränk aber dem Bräutigam gereicht wurde. Einige Beispiele. – a) Wenn das Paar aus der Kirche zurückkehrt, muß der nächste Verwandte der Braut nach Hause vorauseilen, um auf der Dorfgrenze den Zug mit einer grünumwundenen, von der Brautmutter gesandten Kanne mit *Alus* (Hausbier) zu empfangen, aus der aber nur die Braut und der Bräutigam trinken (Kuntze 37). – b) Die Mutter empfängt die Tochter mit Brot und Salz, der Vater den Schwiegersohn mit Bier und Branntwein; die Braut spricht: „Ich kam in die Stube mit Brot und Salz" und der Bräutigam: „Ich kam mit Sauerbrot und Getränk herein" (Viduklė, Valančius 118 f.) – c) Die Braut wird sowohl von ihrer eigenen Mutter als auch von der Schwiegermutter mit Brot und Salz empfangen, und die Gäste singen: „Gib Brot und Salz hierher, sie soll eine gute Hauswirtin sein" (lit.: *paduok duoną ir druskinę, kad būt gera gaspadinė*); dem Bräutigam wird manchmal ein leeres Getreidemaß und etwas Geld gereicht (Upyna, *GK* 7-8, 376; Vegeriai, LTA 1357/181), – Die Eltern begegnen ihr mit Brot und Salz, damit die Braut eine gute Hausfrau werden möge und es ihr im Leben an nichts mangeln soll (Šiaulėnai). – e) Von der Trauung zurückgekehrt, wird die Braut mit Brot und Salz empfangen, damit sie in der Hauswirtschaft Erfolg habe; man gibt ihr Bier, damit sie ihren Mann liebe (Gudžiūnai). – f) Der Empfang der Brautleute nach der Trauung mit Brot und Salz durch die Eltern bedeutet, daß das Brot die Nahrung des Leibes ist, und daß

[13] Ausführlich berichtet in *TD* I 288 f. u. 264 f. aus Kupiškis.

das Salz vor Verderben bewahrt (Mažeikiai, *Žemaitis*, 1929, Nr. 8). - g) Das nach der Trauung zurückkehrende Paar wird vom Vater mit Brot, Salz und Feuer empfangen (Merkinė, *TŽ* II 216).*

II. Der Bräutigam umwandelt manchmal noch dreimal das Haus: a) „Er nahm dreimal den Weg um das Haus, und nachdem der Vater der Braut in einem bekränzten Kruge dem Paar den Ehrentrunk gereicht hatte, ging es ins Haus, wo ein geistliches Lied gesungen wurde" (Zweck, Litauen 175; vgl. Meškauskas 36). - b) Von der Trauung zurückgekehrt, geht der Bräutigam mit Brot, Salz und Brantwein dreimal um das Wohnhaus (Žasliai, LTA 1155/212).

III. Die Brautleute werden häufig, sowohl im Hause der Braut als in dem des Bräutigams, von den Eltern oder von einer sonst verwandten Frau mit umgekehrten Pelzmänteln (beide zusammen oder einzeln) bedeckt, besonders während des Eintritts in das Wohnhaus, dann wird der Pelz gleich wieder abgenommen: Barklainiai, Marcinkonys, Gudžiūnai, Leipalingis, Butrimonys, Alunta, Liškiava, Daugai, Merkinė *TŽ* II 232. Oder es wird ein umgekehrter Pelz (Haare nach außen) vor der Tür bzw. auf der Schwelle ausgebreitet, worauf das Paar eintritt: Joniškėlis, *TŽ* II 180; Melagėnai, LTA 792/181. Es wird so getan, damit sie reich werden, weil das Pelzhaar (*gaurai, kudlos*) Reichtum bedeutet (*kudlota - bagota*). Das Nötigen der Neuvermählten, sich auf den Pelz zu setzen, kommt aber nicht vor.[13a] Praetorius berichtet (VIII 37), daß die *Anyta* nach dem Beilager der Schwiegertochter die Füße mit einem Pelz umwickelt und wärmt.

IV. Häufig wird während der Hochzeit die Braut (manchmal auch beide Eheleute) auf ein Kissen gesetzt: Sudauerbüchlein, *Mitt.* III 322 und 326 aus Veliuona, Valančius 79 aus Kupiškis, LTA 626/1600 aus Biržai. Das bedeutet vielleicht eine besondere Ehrung.[13b]

V. Die Eltern bestreichen beim Empfang die Lippen der Eheleute mit Honig, damit ihnen das Leben süß wäre: Sudauerbüchlein, LTA 455b/176 aus Marcinkonys, LTA 792/181 aus Melagėnai. Manchmal versuchen die Eheleute bei Tisch einander die Lippen mit Butter oder Speck zu bestreichen und jeder versucht es zuerst zu tun: Merkinė, *TŽ* II 233.

VI. a) Beim Empfang legt die Schwiegermutter an der Schwelle Besen, Brotschieber, Ofenkrücke u. ä. nieder, die Braut soll sie aufheben und an den richtigen Ort stellen; dann wird sie eine gute Hausfrau sein: Grinkiškis, Krekenava, Panevėžys, Upyna, *GK* 7-8, 376. - b) Die Schwiegermutter legt beim Empfang auf die Schwelle der Klete ein Paar Hosen, weißen Leinenstoff und einen Brotlaib; die Braut soll beim Eintritt mit der rechten Hand das Brot und mit der linken die Hosen und, das Leinenzeug aufheben: Kaltanėnai, LMD III 149/159. - c) Auf der Schwelle liegt ein umgekehrter Pelz mit einem Brötchen darauf; die Braut nimmt das Brot und bringt es in die Stube: Melagėnai, LTA 792/181. - d) Wenn die Braut

* „Der gemeinsame Genuß von Brotschnitten mit Salz ist ein Symbol dafür, daß das Brautpaar nunmehr in die Sippe, die einen gemeinsamen Seelen- und Totenkult hat, aufgenommen ist", - behauptet M. Höller (*Gebildbrote der Hochzeit.* Wien, 1911, S. 20). Warum ist es nötig hier den Seelen- und Totenkult besonders hervorzuheben?

[13a] Vgl. die weitverbreitete Sitte bei den Slawen, das Paar auf ein Fell zu setzen: J. Priprek a. a. O., S. 185 ff.

[13b] Ober das feierliche Heben der Braut, nachdem sie auf dem Hof des Bräutigams angekommen ist, wird berichtet: „Kaum hatte der Zug Halt gemacht, so stand auch schon der Stuhl an dem Brautwagen. Unter einer zierlichen Anrede wurde die Nuotaka auf den Stuhl gehoben, und nachdem sie sich von diesem Standpunkt.... nach allen Seiten gegen die sie umringende Menge verneigt hatte, stieg sie von allen Seiten unterstützt und gehalten zur Erde" (Gisevius in *N. Pr. Prov.-Blätter*, IV, 1847, S. 150 f.)

erwartet wird, legt eine boshafte Schwiegermutter eine Rute auf die Türschwelle, dann wird der Mann seine Frau schlagen: Žasliai, LTA 1155/214.

VII. a) Wenn das junge Paar von der Trauung zurückkehrt, wird es von den Hausgenossen mit Körnern bestreut, - so wird das Getreide aus den übervollen Getreideschütten strömen (Naujamiestis) oder sie werden das ganze Leben genug Brot haben (Grinkiškis). - b) Ein altes Weibchen bestreut die von der Trauung zurückgekehrten Eheleute mit Haferkörnern und die Braut sagt: „Es fällt ein trockener Regen“ (Melagėnai). - c) Wenn die Braut die Schwelle überschritten hat, bestreuen sie die dort versammelten Frauen mit Roggen-, Hafer- und Weizenkörnern; die Mädchen singen dazu ein Lied (Merkinė, *TŽ* II 66).

9. DIE MITGIFTFÜHRER (*KRAIČVEŽIAI*)

Bei den Žemaiten wird die Mitgift schon einige Tage vor der Trauung gebracht, anderswo geschieht es gewöhnlich nach der Trauung, aber noch vor dem Brautholen. Als Führer kommen der *Piršlys* und noch einige speziell dazu bestimmte Männer. Sie selbst, ihre Wagen und Pferde sind geschmückt mit farbigem Papier, Geflechten aus Stroh (Säbeln, hohen Mützen) u. ä. Zuerst fordern sie Essen und Trinken, dann begeben sie sich, in die Klete, um Kübel und Truhen mit allerlei Leinen und Stoffen aufzuladen.[14]

Die Mutter setzt sich auf die größte Truhe, und der Bräutigam soll mit einigen Rubeln die Mitgift von der Mutter abkaufen. Auch die Schwestern und Dorfmädchen versuchen das Fortschaffen der Mitgift zu hindern und legen sich dabei auf den Sack, worin das Federbett und anderes Bettzeug verpackt sind. Sie bekommen auch etwas: süßer Branntwein, Brezeln, auch Geld. Die versammelte Dorfjugend singt Lieder und verspottet die Führer, z. B.: „Es gibt was zu heben, aber es gibt niemand, der es heben könnte; es gibt was zu tragen, aber es gibt niemand, der es tragen könnte“ (lit.: *yr ko kelt, nėr kam kelt; yr ko nešt, nėr kam nešt*). Wenn die Führer tatsächlich nicht im Stande sind, die Truhen zu verladen, so müssen sie Helfer mieten. Niemand wird umsonst helfen, - es zeigt sich wieder die Solidarität der Gemeinschaft: wir und die anderen, die Unsrigen und die fremden. Die Braut beschenkt die Mitgiftführer mit Handtüchern.

Beim Bräutigam werden die Mitgiftführer zuerst nicht eingelassen: das Tor ist geschlossen und versperrt. Man muß vom *Šešiuras* den Einlaß erkaufen und ihm Handtuch, Leibgürtet oder eine Flasche Getränk geben. Ebenso muß man den Schlüssel der Klete und sogar das Brautbett erstehen. Nicht nur die Leute, sondern auch die Güter der „Fremden“ werden nicht ohne weiteres hereingelassen.[15]

10. DIE BESCHENKUNG UND VERSTEIGERUNG DER BRAUT

Vor dem Abholen der Braut findet im Hause ihrer Eltern noch die Beschenkung der Braut durch Sippenmitglieder statt, worauf sie oder ihre Vertreterinnen danken (*ačiavimas*). Diese Zeremonie wird auch als ein Akt des Freikaufs (*vadavimas*) betrachtet. Daran schließt sich der Brautkauf (*pirkimas*) in Form einer Versteigerung an, was eigentlich ein Wetteifern zwischen den beiden Parteien darstellen soll. Die noch jungfräulich geschmückte Braut wird an einen speziell dafür bestimmten Tisch nicht weit von der Tür gesetzt. Auf den Tisch wird ein Teller

[14] Früher war nur ein Kübel als Behälter der Mitgift bekannt, später kamen Truhen auf, die sehr schön, hauptsächlich mit farbigen Pflanzen, ornamenten, geschmückt sind. Vgl. K. Čerbulėnas' Arbeit in Jahrbuch des Kulturmuseums in Kauen, I, (1941), S. 323-330, mit zahlreichen farbigen Tafeln.

[15] Vgl.: Praetorius VIII, 22; *Mitt.* 220 ff. aus Veliuona; *TD* I 251-255 aus Kupiškis; *MT* VII 66 aus Plateliai.

gestellt. Der *Mitulys* oder einer der Brautführer lädt alle ein, die Braut loszukaufen (*marčią vaduoti*). Die Braut selbst bittet in Klagereden Vater, Mutter, Geschwister und andere Verwandten bzw. Nachbarn der Reihe nach, sie durch ein „Lösegeld" aus den neuen Banden zu befreien, eigentlich zu beschenken. Alle werfen nach ihrem Vermögen etwas Geld in den Teller. Die Braut dankt ihnen wieder in Klagereden. Der *Mitulys* reicht jedem nur ein Glas Getränk[16]. Er ruft alle der Reihe nach beim Namen, alle spenden und trinken[17].

Endlich kommt die Jugend des Brautdorfes an die Reihe. Sie werfen ihr Geld und rufen: „Unsere Schwester!" Jetzt werden die *Svotai* des Bräutigams aufgefordert, die Braut „zu kaufen" (*marčią pirkti*). Sie werfen das Geld und rufen: „Unsere Braut!" Die Jugend der Braut gibt nicht nach, sie werfen wieder Geld und rufen: „Unsere Schwester!" Die Braut dankt den *Svotai* des Mannes nicht, sie schleudert sogar ihr Geld auf den Fußboden. Die Jungfern der Braut verspotten die *Svotai*. Endlich wird der große Käufer, der Bräutigam, aufgefordert, die Braut zu kaufen. Er muß noch mit dem Brautbruder wetteifern und zwar mit hohen Summen, endlich aber bleibt er der Sieger - die Braut ist gekauft.[18]

Ich glaube, es wäre verfehlt, in diesem Brauch die Reste einer Kaufehe zu sehen, obwohl solche Spuren manchmal tatsächlich vorkommen, z. B. während der Vermählung (s. oben). In diesem Fall aber ist das Hauptmotiv nicht Kauf, sondern die Beschenkung der Braut durch beide Gemeinschaften, ein Trennungs- und Aufnahmeritus zugleich. Beide Gemeinschaften zeigen, wie hoch sie die Braut schätzen und ehren. Gegen die Kaufidee spricht die Tatsache, daß nicht die Eltern, sondern die Braut selbst das Geld oder die Geschenke erhält, und die Eltern als die ersten spenden.

11. DIE FALSCHE BRAUT. DIE BRAUT VERSTECKT SICH

Wenn der Bräutigam am Morgen des Hochzeitstages im Hause der Braut ankommt, setzt sich die Braut in die Mitte ihrer Jungfern, manchmal auf den Brottrog, der in Litauen rund ist. Sie bedecken sich mit einem Laken. Der *Piršlys* oder der Brautführer darf nur die Hand unter das Laken stecken und muß versuchen, die Braut bei der Hand zu fassen und sie herauszuführen. Selten gelingt es, sofort die Braut zu finden; gewöhnlich wird der Suchende ausgelacht, wenn er eine Brautjungfer anstatt der Braut herausholt. Die Jungfern bespritzen ihn mit Wasser, das sie in den Mund genommen haben.[19]

16 Manchmal ist der Branntwein in eine mit zwei Griffen (Henkeln) versehene Tonschüssel gegossen und wird mit einem hölzernen Schöpflöffel von der *Svočia* in die Trinkbecher gefüllt (Liškiava, LTA 374/1902; vgl. Praetorius VIII, 9). Auch wird der während der Haubung aus einer Schüssel mittels eines Löffels gereichte Trunk „Brautblut" (*marčios kraujas*) genannt und besteht aus rötlich gefärbtem Branntwein (Heydekrug, *TD* VII 145). Man nennt den Trunk auch „Tränen der Braut": „Pr. Prov.-Bl.", 1843, S. 285 und 1847, S. 213; vgl. Tribukeit's Chronik, 1894, S. 36; *Mitt.* V 170: „Brautblut".

17 Anderswo gehen drei Frauen zu allen Gästen und bitten mit Liedern und bestimmten Redewendungen um Geschenke (sowohl Geld als Gegenstände) für die Braut, sie danken auch im Namen der Braut (*ačiavimas*), aber reichen keine Getränke, sondern die Sammlerin selbst muß den Becher austrinken und dann die hineingeworfene Münze herausnehmen (Veliuona, *Mitt.* III 215-220, 354 ff.)

18 Ausführlich beschrieben in *TD* I 239-243 aus Kupiškis.

19 Vgl.: *Mitt.* III 205-209 aus Veliuona, *TD* I 214 f. aus Kupiškis. „Diese Sitte (das Vorführen einer falschen Braut) ist vor allem bei den Tschechen, Slowaken, Slowenen und Serben bekannt, doch auch bei Russen und Polen kommt sie vor.... Aus der großen Verbreitung dieser Sitte - sie ist in Schlesien, in Hessen, in Südtirol, in der Schweiz, in Schweden, in Frankreich, in Italien, Rumänien und bei den Esten bekannt - können wir auf ihr Alter schließen... Die Unterschiebung der falschen Braut hätte dann also den Zweck, nicht den Bräutigam, sondern die Dämonen zu täuschen, damit sie die rechte Braut, die sie bedrohen, nicht herausfinden könnten und so gehindert sind ihr Schaden zuzufügen": J. Piprek a. a. O., S. 191.

Oder der Brautbruder führt zum Tisch des Bräutigams der Reihe nach einige andere Mädchen, die mit einem großen Tuch zugedeckt sind, darunter auch die Braut, und fragt, ob das die Braut sei. Der Brautführer muß raten. Nach erfolgreichem Raten nimmt die Braut das Tuch ab und setzt sich zu der Schar des Bräutigams (Merkinė, TŽ II 224; vgl. Meškauskas 31: bei der Verlobung).

Nach der Trauung wird die Braut vor der Fahrt zum Bräutigam mit einem weißen Laken zugedeckt. Sie verschwindet. Der Bräutigam muß sie ausfindig machen, und dann begeben sie sich auf die Fahrt (Krekenava, LTA 1322/160).

Vor der Abfahrt aus dem Elternhause versucht die Braut sich irgendwo zu verbergen. Der Bräutigam (auch der *Piršlys* oder Brautführer) muß sie finden. Häufig bestechen sie Kinder, damit diese auf die Braut achtgeben und ihnen dann sagen, wo sie sich versteckt hält.[20]

Wenn die Braut nicht gleich gefunden wird, setzt man auch eine falsche Braut an ihre Stelle, und die Bräutigamschar wird ausgelacht (Salakas, LTA 753/120).

Nach der Trauung versuchen die gegnerischen Parteien die Braut zu stehlen, d. h. in ihre Mitte zu setzen, und die Brautführer müssen sie dann mit Getränken loskaufen. Wenn es den Brüdern des Bräutigams jedoch gelingt, noch vor dem Kauf der Braut (Abschn. 10) sich ihrer zu bemächtigen, so fällt die Zeremonie des Loskaufs fort (Keturvalakiai, LTA 1349/95).

Wenn der Bräutigam kommt, um die Braut zu holen, versteckt sich diese. Er muß sie finden. Häufig führt man ihm ein, anderes Mädchen mit verdecktem Gesicht vor. Wenn der *Mitulys* der falschen Braut das Tuch vom Gesicht nimmt, spritzt ihm diese Wasser ins Gesicht (Daugėliškis, LTA 792/181).

12. DAS BEILAGER (*SUGULTUVĖS*)

Das Bett für die Jungvermählten wird sorgfältig bereitet. Dies tut die *Svočia*, seltener der erste Brautführer, sie bekommt dafür ein Geschenk. Das Bettzeug bringt die Frau mit. Das Stroh für das Brautbett wird manchmal gestohlen (Kupiškis, *TD* I 262 f.). Der (die) Bereiter(in) des Bettes muß ehrlich und sittsam sein. Die feierliche Begleitung der Eheleute in die Klete zur ersten Nacht wird häufig geschildert[21], aber eine Besichtigung des Brauthemdes oder des Bettleinens, um die Spuren der Jungfräulichkeit der Braut zu finden, kommt nicht vor. Zeugen sind auch nicht anwesend. Damit unterscheiden sich die litauischen Bräuche von den entsprechenden slawischen.[21a]

Der Beischlaf erfolgt in der ersten Nacht nach dem Brautholen, d. h. am zweiten oder dritten Tage nach der Trauung. Es scheint, daß früher die Braut nach dem Heimholen direkt in die Klete begleitet wurde und die übrigen Zeremonien erst am nächsten Tag stattfanden, oder es wurde ein Scheinbeischlaf für eine Stunde ausgeführt (Lepner 24, Praetorius VIII 34) und dann ging das Zeremoniell weiter.

Manchmal wird das Ehebett von Frauen eingenommen, die sich krank stellen; sie bekommen etwas zu trinken und verlassen „geheilt" das Bett. Sie lassen aber dort eine Puppe zurück als Zeichen, daß das Bett für die Ehe tauglich, d. h. fruchtbar ist: kaum haben sich Frauen ins Bett gelegt, so ist das Resultat schon zu sehen: ein Kind liegt da (Kupiškis, *TD* I 261).

Das Brautbett wird vorher sorgfältig durchsucht: wenn jemand rachsüchtigerweise dort einen Stock oder Steine hineinsteckt, so wird das Paar in Zwietracht leben und einander schlagen (Krekenava, LTA 1322/160). Wenn jemand

20 Vgl.: *TD* I 239 aus Kupiškis.

21 Ausführlich berichtet in: *MT* VII 114 f. aus Plateliai, *TD* I 266 aus Kupiškis.

21a Über dem Beilager bei den Slawen: J. Piprek a. a. O., S. 42, 174 ff.

Pferdekoppel über das Bett hinweg wirft, so bleibt der Mann zeugungsunfähig, und es ist schwer ihn zu heilen (Antalieptė, LTA 1693/118). Wenn die Jungvermählten mit der Decke verkehrt zugedeckt weiden, so leben sie in Zwietracht (LTA 293/604). Die Braut bringt Brot und Salz aus dem Elternhause und steckt es in das Ehebett[22], um sich vor Verzauberung zu schützen (Dusetos, LTA 780/368). Wenn aber Erbsenstroh in das Brautbett gesteckt wird, werden die Kinder krauses Haar haben (Grinkiškis, LTA 1403/243).

Es folgen einige Beschreibungen, wie das junge Paar zu Bett geht. - a) Praetorius schreibt (VIII 30): „Damit nimmt der Braut Freundin den Bräutigam und wirft ihn zuerst ins Bett, des Bräutigams Mutter die Braut und legt sie ihm bei"[22a]. - b) Die *Svočia* entkleidet das Paar bis auf die Unterwäsche und bringt beide zu Bett. Sie knüpft ihnen sogar die Wäsche auf und erklärt, wie die Eheleute sich benehmen müssen. Dann segnet sie das Paar, wünscht ihnen ein glückliches und fruchtbares Leben. Darauf läßt sie das Paar allein, schließt die Tür zu und nimmt den Schlüssel zu sich. Aber später, etwa um das Jahr 1875, sei es anders gewesen. Die *Svočia* führte das Paar in die Klete, schloß die Tür zu und ließ sie allein. Zuerst entkleidete sich der Mann und legte sich ins Bett. Wenn das Licht ausgelöscht war, entkleidete sich auch die Frau, aber sie betete noch und versteckte sich. Der Mann mußte sie in der Dunkelheit finden und in das Bett tragen (Kupiškis, *TD* I 266). - c) Die *Svočia* bereitet das Bett und führt dem Bräutigam die Braut zu, sie segnet das Paar und sagt: „Tut so, wie ihr es wißt". Sie erhält dafür vom Bräutigam eine Flasche Getränk und Brot, dann läßt sie sie allein und ißt mit anderen Frauen „das Brot des Beischlafs" (*sugulimo duona*) und leert mit ihnen die Flasche (Daugėliškis, LTA 792/181). - d) Nach dem Nachtmahl wird den Jungvermählten ein Bett in der Klete zubereitet. Sie werden von den Eltern und anderen verheirateten Männern dorthin geführt, auch ein Geiger spielt dazu. Nach einer Weile gehen alle weg, schließen die Türe mit dem Schlüssel ab und verrammeln sie mit allerlei Geräten: Wagen, Schlitten, Eggen (Viduklė, Valančius 119). - Das Verrammeln der Türe in der Brautnacht wird häufig erwähnt, z. B. *TŽ* II 182 aus Joniškėlis.

Wenn die Frau über den Mann zu herrschen wünscht, soll sie in der Brautnacht das Kissen auf die andere Seite kehren (Musninkai). Die Frau bittet den Mann das Kissen zu schütteln, dann wird sie den Charakter des Mannes erkennen; wenn in der Nacht das Kissen auf die andere Seite gelegt wird, wird der Mann seinen Charakter ändern (Žasliai). Allgemein ist der Glaube verbreitet, daß der zuerst sterben werde, der in der Brautnacht zuerst einschläft.

Lange noch spielt und tanzt die Jugend in der Brautnacht. Interessant ist das Spiel mit einem sehr harten Käse, welchen die Brautmutter oder die Braut selbst dem Brautwerber schenkt. Die Hochzeitsleute rauben den Käse und versuchen ihn zu zerhacken, was nicht leicht ist und viel Lärm verursacht: sie legen den Käse auf einen Baumstumpf, auf die Axt wird mit einer Keule geschlagen, aber im letzten Augenblick zieht man die Axt weg u. ä. Endlich bekommt jeder ein Stück Käse und einen Schluck Branntwein dazu (Plateliai, *MT* VII 115; Mačeikiai, *Žemaitis*, 1929, Nr. 8). Wird damit etwa auf die Defloration der Braut anspielt? Oder hat dieser Brauch etwas mit dem sog. „Familienkäse" gemeinsam? (Vgl. H. Bächtold. *Die Gebräuche bei Verlobung und Hochzeit*, I. Basel, 1914, S. 41–44.)

[22] Vgl.: Praetorius VIII, 31; *TD* I 263 aus Kupiškis.

[22a] Nach einem Bericht aus dem Jahre 1693, wurde die lettische Braut von den Freunden in die Klete geführt und zum Bräutigam ins Bett geworfen, „umb sich einander alsdann auf die probe zu stellen, und werden also 2 stunde mit verschlossener thür bey einander gelassen" (*Globus*, 79, 1901, S. 253.) Vgl. die Nachricht Brands über die Litauer aus dem Jahre 1673 (in seinen *Reysen....*, 1702, S. 93), die ziemlich ähnlich lautet.

13. DAS WECKEN DER NEUVERMÄHLTEN (*KELTUVĖS*). DAS ESSEN

Am Tage nach dem Beilager folgen viele wichtige Zeremonien. Man beginnt mit dem umständlichen Wecken und Empfang des jungen Paares, das überall vorkommt, auch dort, wo ein Geleit zum Beilager nicht mehr stattfindet[23]. Die Hauptsache ist das Lärmen. Es werden wirtschaftliche Arbeiten vorgeführt, z. B. Dreschen, Flachsbrechen, Pferdetränken, um zu zeigen, daß nun genug geschlafen ist; man muß jetzt an die Hauswirtschaft denken. Die Musikanten spielen einen Marsch, die Männer lärmen und schlagen auf Pfannen, Kessel, Sensen usw. Der Brautwerber räumt weg und schließt die Türe auf. Der Bräutigam überreicht ihm eine Flasche mit Getränk, und das Lärmen hört auf. Man glaubt, daß das Paar unfruchtbar bleibe, wenn es ohne Musik aufstünde (Kabeliai).

Die *Anyta* oder *Moša* bringt in einem Sieb eine Schüssel mit Wasser oder auch lauwarmem Bier, worin die Brautleute sich das Gesicht waschen. Sie müssen sich beide in einer Schale waschen, dann werden sie ohne Zwietracht leben (Papilys), sie werden einander lieben und es wird ihnen an nichts mangeln (Veliuona). Der Bräutigam legt in die Schüssel ein Geldstück für die Bringerin, oder die Braut beschenkt sie mit einem Handtuch. Die Jugend singt draußen.

Jetzt verläßt das Paar die Klete und begibt sich in die Wohnstube. Der Fußsteig ist mit Stroh bedeckt. Darauf sind allerlei Geräte gelegt: Pflüge, Eggen, Brotschieber, Besenstumpf usw. Die Jungvermählten müssen beide über alle diese Geräte steigen, dann werden sie tüchtig wirtschaften.

Manchmal wenden die Jungvermählten noch mit Wasser übergossen (Kaltanėnai); man übergießt sie mit Wasser und ihre rechten Hände werden mit dem Handtuch zusammengebunden (Tauragnai). Es wird eine „Hochzeitsmühle" verfertigt und diese bespritzt das Paar mit Wasser: *Mitt.* III 240 aus Veliuona, *TŽ* II 183 aus Joniškėlis.

Zwei aus Stroh gedrehte Seile werden von der Klete bis zum Wohnhaus zu beiden Seiten des Fußsteiges gespannt. An den Seilen hängt eine Wiege mit einer Puppe. Das Paar schreitet auf dem Steige dahin, und die Wiege mit dem „Kind" wird vor ihnen auf dem Seile gezogen (Kražiai, LTA 1167/174; vgl. *Mitt.* III 241: Wiege ohne Puppe).

Über dem Tisch wird eine Wiege aufgehängt, damit wünscht man der Braut Kindersegen (Varėna). Wenn die Braut erwartet wird, sitzen als Zigeuner u. a. verkleidete Gäste am Tisch, oben hängt die Wiege mit einer Puppe darin, eine Frau wiegt sie und ahmt ein Wiegenlied nach (Daugai).

Auf dem Tisch liegt eine mit Blut und Grütze gefüllte Wurst (*vėdaras*), die *Svočia* legt einen *stuomuo* (ein Stück Leinen in Körperlänge für das Hemd) darauf und sagt: „Die Wurst ist voll, daß die Braut auch voll sei", d. h. reich und fruchtbar (Daugėliškis, LTA 792/181).

Bei Tisch wird der Braut und auch dem Bräutigam ein kleiner Knabe auf den Schoß gesetzt, damit auch sie bald einen Knaben bekomme; der Knabe wird mit einem Gürtel beschenkt: Liškiava, Merkinė. Auch in das Brautbett wirft man am Morgen einen Knaben, das erste Kind soll ein Knabe sein: Daugėliškis, Kaltanėnai.

Den Jungvermählten gibt man den Brotanschnitt (*kampelis*) zu essen, dann wird der Erstgeborene ein Knabe: Seirijai, Gudžiūnai. – Praetorius berichtet (VIII, 38): „Beim Essen wird observiert, daß der *Piršlys* zwei *Kampen* (Enden) von *Pyragen* (Weißbrot) und Brot mit Butter schmieret und spricht: „Das ist ein Kind und das

[23] Ausführlich berichtet in *Mitt.* III 240 f. aus Veliuona; *MT* VII 115 ff. aus Plateliai; *TD* I 267 f. aus Kupiškis; Valančius 119 aus Viduklė; *GK* 7–8, 375 f. aus Upyna.

ist auch ein Kind". Darauf legt er es der Braut hin. Bald aber stiehlt es einer (z. B. der Dieveris), worüber ein großes Gelächter entsteht".

14. DAS HAARABSCHNEIDEN

Auch bei den Litauern hatten die Mädchen und die Frauen verschiedene Haartracht: die Jungfrauen trugen gewöhnlich das Haar in Zöpfe gebunden, die am Rücken herunterhängen, die Frauen dagegen hatten die Zöpfe um den Kopf gewickelt. Es scheint, daß in älteren Zeiten bei Slawen wie Litauern der Zopf der Braut vor der Haubung feierlich abgeschnitten wurde. In einem Liede, das am Jungfernabend während des Haarflechtens gesungen wurde, heißt es:

Ach du, mein Zöpflein,
du Handvoll von Seide,
nicht lange wirst du über meine Schultern hinuntergleiten.
Nur noch heute bis zum Abend,
nur noch morgen bis zum Frühstück.
Das Zöpflein wird aufgeflochten, die Raute zerstreut,
es wird weinen, ach weinen das junge Mädchen.

(Prienai, aufgez. von J. Balys i. J. 1935, LTA 679/6.)

Maletius berichtet von den Sudauern: „....wenn die Braut soll zu Bett gehen, im Tanze kommt von ihr Freundin eine und schneidet der Braut das Haar ab". Auch aus neueren Zeiten gibt es einige, wenn auch nicht zahlreiche, Belege dafür.

a) Früher wurde immer nach der Trauung das Haar der Braut abgeschnitten, obwohl man nicht weiß, aus welchem Grunde (Kalesninkai, LMD I 474/426). - b) Leute von Pumpėnai, die es selbst gesehen haben, erzählen, daß in älteren Zeiten der jungen Frau frühmorgens nach dem Beilager der Zopf von der *Svočia* abgeschnitten wurde. Es seien aber schon 60 Jahre vergangen (niedergeschrieben i. J. 1910), seit in dieser Gegend (um Pumpėnai) diese Sitte verschwunden ist. Die reicheren Frauen ließen es auch früher nicht mehr zu. Bei Biržai war es Sitte, den Zopf sehr feierlich abzuschneiden: die erste Brautjungfer hielt den Zopf, die *Svočia* schnitt ihn mit der Schere ab, die Braut und ihre Freundinnen weinten und sangen entsprechende Lieder. Eine solche Zeremonie habe der Berichterstatter im Dorfe Doniūnai vor 37 Jahren gesehen (aufgezeichnet von A. R. Niemi i. J. 1910, LTA 626/184). - c) Etwas phantastisch lautet ein Bericht aus Tauragnai, aufgez. i. J. 1933 nach der Erzählung eines hundertjährigen Greises: am ersten Morgen nach dem Beischlaf (*pirmaryčiai*) schneidet der Freund des Bräutigams (*svotas*) diesem etwas Haare ab, zieht sie durch einen Ring und legt sie auf den Tisch; die *Svočios* setzen die Braut auf einen Kübel und schneiden ihr die Haare, in Länge von vier Ringen gemessen, ebenfalls ab; die Haare des Bräutigams und der Braut werden vermengt, die eine Hälfte verbrannt und die andere in die Kleidertruhe gelegt; dann folgt die Haubung (LTA 450/289).

Das Abschneiden des Zopfes bedeutet vielleicht, daß von nun an die Frau völlig in der Hand des Mannes steht.[23a]

15. DIE HAUBUNG (*GAUBTUVĖS, MARTUOTUVĖS*)

Eine sehr wichtige Zeremonie ist die Haubung, Trennungsund Aufnahmeritus zugleich. Früher wurde immer nach dem Beischlaf in der Klete gehaubt, was

[23a] „Bei den alten Slawen war... langes Haar das Zeichen einer adligen Abstammung und der Freiheit. Deshalb könnte durch das Abschneiden des Haares der Braut symbolisch der Übertritt der Braut unter die Gewalt des Bräutigams gekennzeichnet werden", - schreibt J. Piprek a. a. O., S. 190. Über Abschneiden des Zopfes der Braut bei den Slawen s. daselbst S. 18, 39, 46, 76, 82, 176.

ganz folgerichtig ist, später aher haubte man schon im Hause der Braut gleich nach der Trauung; man nahm an, daß die Braut während des Trauungsaktes in der Kirche den Jungfernkranz symbolisch verloren hat. Die Kopftracht der Jungfrauen und der verheirateten Frauen war verschieden. Der jungen Frau wurde entweder irgendeine Mütze (*baroninė, čipkas, čepčius, kykas, šlikas, kapikas*) oder ein weißes, seltener rotes Tuch (*nuometas, muturas*) aufgesetzt. Es scheint, daß das Aufsetzen einer Mütze die ältere Form der Haubung darstellt, obwohl in der letzten Zeit überall der *Nuometas* als die übliche Form vorkommt[24], wogegen das Aufsetzen der Mütze über den *Nuometas* nur noch hie und da als eine Resterinnerung an die früher allein übliche Form gleichfalls durchgeführt wird.[25] Der *Čepčius* ist eine kleine aus netzartigem Stoff verfertigte Mütze, mit Spitzenschmuck vorne, ähnlich auch *Čipkas*, nur aus schwarzem Stoff und auf ein Drahtgestell gespannt.[26]

Zuerst aber muß der Jungfernkranz abgenommen werden. Dies tut der erste Brautführer. Das ist nicht leicht, weil die Braut und ihre Jungfern sich des Brautführers erwehren. Endlich wird der Kranz abgerissen, und die *Svočia* setzt der jungen Frau eine Haube (Mütze) auf. Manchmal wirft die Braut die Haube dreimal weg.[27] Es folgen einige Beschreibungen dieser Zeremonie.

a) Maletius berichtet: bei den Sudauern, nach Abschneiden der Haare, „die Weiber umher setzen ihr einen Kranz (!) auf mit einem breiten weißen Tuch benäht, das nennen sie a b g l o b t e, das traget sie, dieweil sie keinen Sohn hat, sprechende: ... bringest du ein Männlein, so ist deine Jungfernschaft aus"[28].

b) Nach dem Beilager in der Klete: „Darauf kommt der *Jaunikis* Schwester... und nimmt der Braut den sammetnen und anderen Kranz vom Haupt und setzt ihr die Haube auf, die der Bräutigam gekauft hat, und behängt sie wieder mit dem Leilach, worüber der *Dieveris* Hut stehet" (Praetorius VIII 36, vgl. 26 und Meškauskas 40).

c) Im Hause des Bräutigams angekommen, „sie wird mit Gesang empfangen, während desselben in die Klete geführt und nimmt daselbst auf einem Brottrog Platz.[29] Hier wird ihr der Schleier abgenommen und sie für kurze Zeit mit ihrem früheren Rautenkranze geziert. Sodann wird aller Kopfschmuck beseitigt und ihr die Frauenhaube (*kykas*) aufgesetzt. Diese ist von feinem weißen Linnen gefertigt

[24] A. Kurschat erklärt: *muturas*, ein turbanartig gewundenes Kopftuch; *muturis*, ein weißleinenes Tuch, das der Neuvermählten nach der Hochzeit um den Kopf befestigt wird (Wörterbuch 265). Der Benennung und dem Aussehen nach ist lit. *nuometas* ganz dem kleinrussischen *namitka* und weißrussischen *namiotka* gleich (vgl. Zelenin. *Ostslavische Volkskunde.* 1927, S. 228). Es gibt aber noch eine echt litauische Benennung: *palmetis* (etwa „Wurftuch"), so wird zu Hause gewebtes Kopftuch genannt, *nuometas* ist aber aus Fabrikstoff angefertigt.

[25] Auf die schützende Bedeutung der Mütze weisen folgende Bräuche hin: a) bei der Trauung steht die *Svočia* der Braut in der Kirche mit einer Mütze auf dem Kopf: Kupiškis, Valančius 78; b) während der ganzen Hochzeit trägt der Bräutigam die Mütze: Daugėliškis, LTA 792/181.

[26] *MT* VII 85 f. aus Plateliai. - Über die Frauenhauben s. *Mitt.* Bd. V, 1900, S. 72. Kopftracht der Frauen: *N. Pr.Prov.-Bl.*, 1846 S. 246 Anm.

[27] Ausführliche Beschreibungen der Haubung in *Mitt.* III 243-248 aus Veliuona; *TD* I 243 f. aus Kupiškis; *MT* VII 117 aus Plateliai (hier mit Einführung in das Hauswesen verbunden, vgl. *Mitt.* III 244 f.)

[28] Brand schrieb i. J. 1673 ganz ähnlich: „...viele aber halten noch in den ersten jahren, oder so lange sie noch keinen Sohn bekommen, ihre jüngferliche... kräntze... und meinen die Weiber, dasz ihnen ihre Jungferschaft noch nicht recht benommen sey, so lange sie noch keinen Sohn zur Welt gebracht (haben)" (zitiert von Tetzner in *Globus*, 73, S. 111). Dies hat eine gewisse Ähnlichkeit mit dem altindischen Brauch, wonach die Frau nur nach Eintritt der Schwangerschaft die Kopfbedeckung wechselte.

[29] Vgl. *Mitt.* III 243.

und hat die Form eines Halbmondes.[30] Mit dieser Kopfbedeckung wird die junge Frau nun in das Wohnhaus geführt" (Kuntze 42).

d) „Nach der Trauung führt die Mutter des Bräutigams die *Marti* in die Klete, bindet ihr das Kopftuch ab, löst die Zöpfe auf und flicht sie wieder in der für Frauen bestimmten Weise zusammen (die Haartracht ist bei Frauen und Mädchen verschieden). Dann setzt sie ihr die *Šepšis* auf, eine Haube aus feinem weißen Zeuge, die auf einem Gestell ruht, und bindet ihr das Kopftuch wieder um" (Memel, *Mitt.* II 335).

e) Am Morgen nach dem Beischlaf wird die Braut mit einer Mütze (*kepurė*) bedeckt (Biržai, LTA 626/1595). - Dienstagabend folgt die Haubung, es wird eine Haube (*nuometas*) aufgesetzt. Man erzählt, daß in alten Zeiten auch eine Mütze aufgesetzt wurde (ib. 1608). - Die Mutter erlaubt den Kranz abzunehmen. Da greifen sowohl *Dieveris* als auch *Pamergiai* (Brautjungfern) an. Schließlich legt die Svočia der Braut ein Tuch (*skara*) auf den Kopf und obendrauf setzt sie noch eine große Mütze mit herabhängenden Lappen (*kepurė su vilagais*). Die Braut nimmt die Mütze während der Fahrt zum Bräutigam ab. Wenn es aber nicht weit ist, behält sie sie auch während der Fahrt auf. Am Morgen (im Hause des Bräutigams) bindet die *Svočia* ihr einen *Nuometas* um den Kopf (Biržai, ib. 1600).

f) Während der Haubung macht der erste Brautführer ein Kreuzzeichen (d. h. zur Segnung) über dem Kopf der Braut, und zwar mit einem Stock, der mit Rauten umwunden und mit Bändern geschmückt ist. Die *Svočia* hält einen *Nuometas* in der Hand und behaubt damit die Braut. Dann setzt sie noch eine Schaffellmütze auf den *Nuometas*. Man darf die Braut nicht sehen, darum wird sie mit einer Mütze bedeckt.[31] Die Svočia besorgt den *Nuometas* und eine schöne Schaffellmütze (*baroninė kepurė*). Die *Svočia* führt die Braut in die Stube zum Bräutigam. Später wird die Braut in die Klete geführt, dort nimmt die *Svočia* die Mütze ab und bindet ihr nur den *Nuometas* auf den Kopf (Biržai, LTA 626/1440).

g) Nach der Trauung wird bei dem Küster ein Mittagessen gegeben. Auf einer langen Bank läßt man alle Jungfern sitzen, die Braut in der Mitte, alle mit einem Laken bedeckt. Es kommt der erste Brautführer oder *Maršalka* heran und schlägt jedes Mädchen mit einem Stöckchen auf das Haupt. Wenn die Braut getroffen wird, muß sie sofort aufstehen. Dann wird ihr ein Tuch auf den Kopf gelegt, auf das Tuch setzt man noch eine vierkantige Mütze[32], die aus einem guten Schaffell verfertigt ist und oben eine vergoldete künstliche Blume hat (Eržvilkas, LTA 626/946).

h) Am ersten Morgen (*pirmaryčiai*) wird die Braut in die Mitte der Stube gesetzt, die Zöpfe werden aufgelöst und der Rautenkranz abgenommen. Währenddessen singt die Jugend: „Ach wie leicht, ach wie schön ist das Kränzlein, ach wie schwer, ach wie häßlich ist der *Nuometas* usw." Wenn aller Jungfräuliehe

[30] Nach A. Kurschat: „*kykas*... eine Weiberhaube oder Weiberhut, eine Art Bügelhaube; ein Aufsatz von feiner Leinwand mit einem über ein hölzernes Gestell gespannten radförmigen Spitzenbügel. In Litauen wohl nirgends mehr im Gebrauch" (Wörterbuch 183). Ausführlich beschrieben in *Das Ausland*, 1839, Nr. 321, S. 1281.

[31] Vgl. *N. Pr. Prov.-Bl.*, IV, 1847, S. 214 und daselbst Bd: XI, 1866 S. 258. - Dazu vgl. folgendes: a) Im Hause des Bräutigams sitzt die Braut am Tisch mit einem Tuch bedeckt, so daß man sie nicht erkennen kann. Die *Anyta* kommt und ersucht sie das Tuch abzunehmen. Dann begrüßen sie sich. Die Braut und der Bräutigam küssen der *Anyta* beide Hände (Merkinė, *TŽ* II 233). b) Beim Bräutigam angekommen, sitzt die Braut die ganze Zeit mit einem Tuch bedeckt, so daß ihr Gesicht nicht zu sehen ist. Die *Anyta* bringt einen Käse auf einem Teller, die Braut legt ein *Stuomuo* als Geschenk darauf und küßt der *Anyta* die Hand. Dann nimmt die *Anyta* das Tuch vom Gesicht der Braut ab (Daugai, LTA 1404A/27 f.)

[32] Eine mit Hörnern versehene Mütze wird auch aus Veliuona erwähnt: *Mitt.* III 245.

Kopfschmuck abgenommen ist, dann umwindet man den Kopf der Braut mit einem weißen *Nuometas*, oder es wird ihr ein *Čepčius* aufgesetzt, und dann weißt sie *Martelė* (junge Ehefrau). Es folgt der Brauttanz (Užnemunė, *Jaunoji karta*, 1929, Nr. 6).

i) Am *Pirmaryčiai* wird die Braut, nachdem man ihr etwas Haar abgeschnitten hat, auf eine Bank gesetzt, ihr der Rautenkranz abgenommen und ein *Nuometas* umgebunden; sie wird mit einer schwarzen Schürze versehen, und man singt, daß sie schon unter der Gewalt des Mannes stehe, ihre Brüder würden sie nicht mehr erlösen können. Häufig wird der Kranz auf den Boden geworfen, und der Bräutigam zertritt ihn (Tauragnai, LTA 450/289).

j) Es folgen einige kürzere Schilderungen aius neuerer Zeit. – Die *Svočia* des Bräutigams gibt ein Mittagessen und versucht die Braut aus der Mitte der Jungfern zu locken. Dann führt sie sie in die Klete und legt ihr dort den *Kapikas* (Mütze) auf. Man singt: „Mit dem Kranz wie ein Röslein, mit dem *Kapikas* wie ein. Zieglein..." (Žagarė, LTA 1357/26). – Vor der Abfahrt zum Bräutigam wird der Braut der Kranz von der *Svočia* abgenommen und ein *Čepčius* aufgesetzt (Žagarė, LTA 1156/ 116.) – Die Braut wird in der Klete im Heime des Bräutigams gehaubt: man nimmt ihr den Schleier ab und setzt eine *Mučikė* (kleine Mütze) auf (Tauragė, LTA 1158/346).

Während der Haubung hält ein kleiner Knabe in jeder Hand einen Leuchter mit je drei brennenden Kerzen (Šilutė, LTA 2284/144). – Während die Braut gehaubt wird, treten die Hochzeiter der Braut sogar den Fußboden der Klete ein (Tauragė, LTA 1158/345).

Nur eine unschuldige (reine) Jungfrau durfte den Rautenkranz während der Hochzeit tragen. In bezug auf die gefallenen Jungfrauen ist von Kränzen aus Erbsenstroh die Rede. Wahrscheinlich kam früher tatsächlich etwas Ähnliches vor, wie folgender Bericht besagt. – Wenn das Mädchen rein ist, dann bindet ihr die Hauberin (*gaubėja*) ein Tuch um, und ihre *Svočia* setzt ihr noch eine Mütze darauf. Sie darf keine Menschen sehen. Wenn aber die Braut schon ein Kind gehabt hat, dann, wurde ihr ein Strohkranz aufgesetzt und während der Haubung (nach der Trauung) setzte man ihr eine Strohmütze auf, wodurch sie verspottet wurde. Beides behält sie die Nacht über auf. Am anderen Tag wurde auch ihr der *Nuometas* umgebunden (Biržai, LTA 626/1300).

16. DIE ÜBERNAHME DER WIRTSCHAFT. DIE OPFER AN DIE HAUSGEISTER

I. Diese Zeremonien finden am *Pirmaryčiai* (ersten Morgen nach dem Beischlaf) statt. – a) Schon früh werden bei der Tür der Klete Besen und Ofenkrücke, die Abzeichen der Hausfrau, gekreuzt hingelegt. Die junge Frau muß den Durchgang mit einem Geschenk erkaufen (Žasliai, LTA 1155/170). – b) In der Wohnstube wird die junge Frau an den Ofen gesetzt. Die Hochzeitsgäste nehmen von der *Anyta* alle Küchengeräte und -geschirre weg und legen alles bei der jungen Frau nieder, d. h. die Hauswirtschaft wird ihr übergeben (Kvetkai, LTA 936/77). – c) Die *Anyta* reicht der Schwiegertochter einen Besen und sagt: „Nun bist du, Schwiegertochter (*martele*), die Hauswirtin". Die junge Frau muß beweisen, daß sie versteht, die Frauenarbeiten zu verrichten, z. B. einen Besen zu binden (Kupiškis, *TD* I 21 f.). – d) Bei Übergabe der Wirtschaft wird das junge Paar auf einen gröngeschmückten Stuhl gesetzt, zuerst die Frau, dann der Mann, in die Höhe gehoben und bejubelt (mit *valio, ūra* u. ä. Rufen). Der Marschalk hält eine Rede, in der er verschiedene Hausgeräte erwähnt, – sogleich werden diese Geräte der jungen Frau in den Schoß gelegt, dem Manne nur in die Nähe gebracht (Plateliai, *MT*

VII 117 f.; vgl. *TD* I 276 aus Kupiškis). - e) Der Schwiegervater bereitet sich einen Schlafplatz am Hausherd mit den von der Schwiegertochter erhaltenen Gaben, oder die Marti selbst macht ihm dort ein Schlaflager und legt Geschenke dazu (Hemd, Hosen, Gürtel); der Schwiegervater legt sich dort nieder, d. h. er hat als Hausvater abgedankt und setzt sich nun zur Ruhe (LTA 626/1600 u. 1608).

II. Die junge Hausfrau soll die Gunst der Hausgeister erwerben.[32a] Darum sind mit der Übernahme der Hauswirtschaft auch die Opfer an die Hausgeister verbunden. - a) Nach Praetorius (VIII, 29 u. 40) muß schon während der Hinfahrt „die Braut bei jedem Heck und jeder Grenze, da sie hindurch oder vorbeifährt, ein Handtuch mit einer *Juosta* (Leibband) hinwerfen..., auch bei des Bräutigams Gehöfte oder Klete... (Später) wenn sie sich satt gegessen und getrunken haben, nimmt der *Dieveris* und *Moša* die Braut, so mit vielen Geschenken muß versehen sein... und führen sie in alle Gebäude, Ställe, Schoppen... und tanzen vor allen und die Marti muß all Gebäude beschenken, welche Geschenke die *Moša* zu sich nimmt..." (Weiter folgt eine Aufzählung, wo und was geschenkt wird; ferner wird gesagt, daß sie auch die Obstbäume, Getreideschütten, Tor und Brunnen beschenken muß. Wenn alle Geschenke verteilt sind, muß sie an den entsprechenden Stellen Münzen niederlegen.) - b) Aber noch früher berichtete Maletius über die Sudauer: die Braut wird mit zugebundenen Augen vor alle Türen des Hauses geführt, sie muß überall mit einem Fuß an die Tür stoßen und weiter: „Einer gehet hernach mit einem Sacke, darinnen ist allerlei Samen... der sehet über die Braut vor allen Türen und spricht: ‚Unser Götter werdens dir alle genüge geben, so du würdest an unserm Glauben bleiben unserer Väter'". - Die oben (a-b) beschriebenen Bräuche sind noch bis zum heutigen Tag beim litauischen Volk erhalten geblieben.*

c) Zum Schluß beginnt die Schwiegermutter die Schwiegertochter überall hinzuführen: sie führt sie an den Ofen - sie muß am Kesselhaken ein Handtuch aufhängen. Dann führt sie sie zum Brunnen - sie muß an die Brunnenstange (*svirtis*) einen Leibgürtel binden (Daugai, LTA 1404A/29). - d) Wenn die Braut ins Haus des Bräutigams gebracht wird, muß sie auf dem Hofe am Brunnen eine *Juosta* hinwerfen, das Wasser beschenken. Auf die Ofenbank (*pripečkis*) wirft sie auch eine *Juosta* als Geschenk für den Ofen. Wenn sie sich am Tisch niedersetzt, hängt sie in die Ecke ein Handtuch. Auf das Hochzeitsbrot (*karvojus*) legt sie ein Stück Leinwand, als Geschenk für die *Anyta* (Liškiava, LTA 374/1900). - e) Wenn die junge Frau bei den Dzūkai zum erstenmal Wasser holen geht, umgürtet sie den Brunnen mit einer bunten *Juosta* (Seirijai) oder sie legt auf den Brunnen einen Ring: sonst wird das Wasser in diesem Brunnen austrocknen (Dieveniškės) - f) Nach Verteilung der Geschenke wird die junge Frau von der *Svočia* in einen Pelzmantel gehüllt, sie geht, begleitet von *Šešiuras* und *Svočia*, in die Ställe mit einem Teller Salz und Getreide in der Hand und bestreut dort das Vieh mit Salz und Getreidekörnern (Merkinė, *MT* II 90). - g) Wenn die junge Frau im Hause ihres Mannes angekommen ist, verstreut sie in der Wohnstube verschiedene Getreidekörner, das Getreide wird dann gut gedeihen, und das junge Paar wird gut (reich) leben (Pelesa, Lazdūnai). Hier wird eher ein Wachstumszauber getrieben.

[32a] „Die Braut einerseits von den Göttern ihrer Familie vor der Heimführung Abschied nehmen und andererseits sich den Schutz der Götter der Bräutigamsfamilie bei ihrer Ankunft im Bräutigamshaus erflehen muß": J. Piprek a. a. O., S. 170.

* „Das an vielen Orten übliche K ö r n e r - (Reis-, Erbsen-) W e r f e n der Braut hat apotropäische Bedeutung; es ist eigentlich ein Futter an die Seelengeister in den Lüften, die versöhnt und deren böser Einfluß abgespeist werden soll", - meint Höfler (a. a. O., S. 16).

17. MAN BRINGT DIE BRAUT ZUM LACHEN (*MARČIOS JUOKINIMAS*)

Am Morgen nach dem Beischlaf muß die junge Frau sich sehr traurig stellen. Die Brautführer, besonders der *Dieveris*, treiben allerlei Possen, um die *Marti* zum Lachen zu bringen. Ein Kater wird als Kind in Windeln gewickelt und in die Stube gebracht. Man führt auf humorvolle Weise verschiedene Frauenarbeiten vor und fragt, ob die *Marti* verstehe, diese Arbeiten zu verrichten und dergleichen mehr. Die *Marti* muß versuchen, möglichst lange ernst zu bleiben. Wer die junge Frau endlich zum Lachen bringt, dem fällt eine große Ehre zu.[33]

18. DIE BESCHENKUNG

Einander zu beschenken, ist während der Hochzeit sehr beliebt: bei jeder auch kleinsten Hilfeleistung während des Hochzeitszeremoniells kommt die Sitte vor, Geschenke zu geben oder auszutauschen. Besonders die Braut muß sich reichlich mit Geschenken versehen. Am *Pirmaryčiai* findet die große „Verteilung der Geschenke" durch die junge Frau statt. Zuerst muß sie die Schwiegereltern und die ganze Familie des Mannes, dann die aktiven Hochzeitsteilnehmer, ferner die Nachbarn, sogar die Kinder (Hirten) des Dorfes beschenken.[34] Die Schwiegereltern kleidet sie häufig von Kopf bis zu Fuß ein. Die Geschenke sind je nach Verwandtschaft oder Wichtigkeit-der Person verschieden. Fast ausschließlich werden dazu die Handarbeiten der Frau verwendet, vor allen Dingen die *Stuomenys* (ein drei bis vier Ellen langes Stück feiner weißer Leinwand für das Hemd), ferner Handtücher, dann Handschuhe und gewebte Gürtel (die bekannten *Juostos*). Die Geschenke werden um den Leib, um den Hals oder die Schultern gelegt oder geschlungen. Das tut die Frau selbst und küßt darauf die beschenkte Person. - Auf diese Weise führt sie sich durch Kauf in die neue Gemeinschaft ein (vgl. die Opfergeschenke an die leblosen Gegenstände des neuen Hauses). Ferner zeigt sie damit auch ihre Freigebigkeit, Arbeitstüchtigkeit und ihren Reichtum. Die weltliche Obrigkeit sah sich sogar veranlaßt, gegen diese verschwenderische Sitte mit einer Verordnung einzuschreiten, um die Bräute vor Verarmung zu schützen (Lepner 28 ff.).

Es ist kein Wunder, daß die junge Frau wegen der zahlreichen Schenkungen häufig in Verlegenheit geriet. In einem Lied wird erzählt, wie sie sogar ihre tote Mutter um Ratschläge ersucht:

Ich gehe auf den Berg,
ich werfe mich auf das Grab,
ich werde mein Mütterlein wecken.
Mein Mütterlein,
du mein Herzchen,
gib du mir einen Rat,
mir armer Waise,
ich habe keine Gaben mehr.
Mein Töchterlein,
du mein Junges,
ich gebe dir einen Rat:
Einen beschenke,
dem andern versprich,
gegen den dritten verneige dich.

(Prienai, aufgez. von J. Balys i. J. 1935, LTA 679/22.)

[33] Praetorius VIII, 38; Meškauskas 53; *TD* I 269; Gisevius in *Pr. Prov.-Bl.*, 1843, S. 285 f. und daselbst 1847, S. 212. Vgl: A. E. Preuss. *Preußische Landes- und Volkskunde*, Königsberg, 1835, S. 226 (nach Gervais); *Das Ausland*, 1839, Nr. 315, S. 1258.

[34] Vgl.: Praetorius VIII, 35; *Mitt.* III 327 f. aus Veliuona; *TD* I 270 f. aus Kupiškis.

Aber auch die Braut wird von den Verwandten und Gästen beschenkt. Sie bekommt Geld, das während der Beschenkung oder Versteigerung der Braut gesammelt wird (s. Abschnitt 10). Ferner wird sie von der Familie des Mannes mit Vieh beschenkt.[35] Die Nachbarn veranstalten am *Pirmaryčiai* das sogenannte „Nachbarmittagessen"; sie bringen nicht nur verschiedene Speisen mit, sondern versprechen der jungen Frau beim Zutrinken verschiedene Geschenke „für den Anfang des Lebens".[36]

Die geladenen Gäste, besonders die Frauen, bringen immer etwas Speise mit und auf diese Weise wird ein Teil der Bewirtung gedeckt.

19. DAS STEHLEN

Gelegenheiten zum erlaubten Stehlen kommen während der Hochzeitszeremonien zweimal besonders deutlich vor. Die erste Gelegenheit bietet sich dann, wenn die Mitgift der Braut abgeholt wird. Hierbei versuchen die Mitgiftführer alles mitzunehmen, was sie nur in die Hände bekommen. Besonders der Brautwerber ist bemüht, sich einer Axt zu bemächtigen. Die entwendeten teureren Sachen werden nach der Hochzeit zurückenstattet.[37]

Besonders eifrig aber stehlen am Pirmaryčiai die jugendlichen Hochzeiter, wenn sie die Nachbarn besuchen, vor allen Dingen Geflügel und Kleinvieh. Das bringen sie dem jungen Paar „für den Beginn des Wirtschaftens". Die Eigentümer können später ihre Sachen auslösen.[38]

Auch sonst kommt das zeremonielle Stehlen vor, z. B. das Stroh für das Brautbett wird gestohlen, die Hochzeiter versuchen der Braut oder der *Svočia* den Hochzeitskuchen zu entwenden, sogar die Braut selbst wird gestohlen.

20. DER BRAUTTANZ (*MARČIOS ŠOKINIMAS*)

Am *Pirmaryčiai* folgt endlich nach dem Brautmittag und anderen Zeremonien der Brauttanz. Damit wird die Braut feierlich in eine neue Gemeinschaft aufgenommen. Gewöhnlich eröffnet den Tanz der erste Brautführer, der in der Regel ein Bruder des Bräutigams (also *Dieveris*) ist. Er tanzt als erster mit der Braut. Erst später, aber nie als erster, tanzt der Ehemann mit seiner Frau.[39] Manchmal tanzt die Braut auch mit Frauen - ein Beweis mehr, daß es sich um einen Aufnahmeritus in die neue Frauengemeinschaft handelt. Die feierliche Aufnahme bezeugen auch die dazu verwendeten Lichter.

„Ist diese Zeremonie (der Beschenkung) beendigt, dann fordert eine von des jungen Ehemanns Schwestern oder nahen Verwandten die junge Frau zum Tanze auf; sie hat nun mit allen weiblichen Mitgliedern des Festes drei Tänze (Sprünge?) zu machen, in gleicher Weise wie am Abend vorher mit allen männliehen Hochzeitsgästen" (Kuntze 43). Dort war es also ein Trennungstanz, hier ein Aufnahmetanz.

Kurz vor der Verschenkung der Braut an den Bräutigam durch die Eltern müssen alle mit ihr tanzen. Den Tanz beginnen die Eltern. Die Musikanten spielen eine lebhafte Polka (Užnemunė, *Jaunoji karta,* 1939, Nr. 6). Hier ist der Abschiedstanz geschildert.

35 Praetorius VIII, 45; *Mitt.* III 326.
36 Valančius 116 f. aus Viduklė, *TD* I 269 aus Kupiškis.
37 *Mitt.* III 222 aus Veliuona, *MT* VII 67 aus Plateliai.
38 *Mitt.* III 324 f. aus Veliuona, *TD* I 267 aus Kupiškis. Vgl. *MT* VII 102 aus Plateliai: während man die eingeladenen Gäste abholt, wird auch gestohlen. - Vgl. Gisevius in *N. Pr. Prov.-Bl.*, 1847, S. 212.
39 Vgl.: Praetorius VIII, 17; *Mitt.* III 324 u. 327 Nr. 50.

Jetzt wird der Tanz gespielt (am *Pirmaryčiai*), der „Eheleute-Tanz" (*jaunųjų šokis*) heißt. Der Bruder führt die Braut vom Tisch in die Mitte der Stube und tanzt mit ihr. Dafür wird er mit einem Handtuch beschenkt. Dann übergibt er die Braut dem Bräutigam, und die Brautführer führen ihre Brautjungfern gleichfalls zum Tanz. Außer den Genannten tanzt niemand (Eržvilkas, LTA 626/438).

Am *Pirmaryčiai* legt die *Anyta* die von der Schwiegertochter erhaltenen Kleider an und tanzt mit ihr - dreht sie einige Mal in die Runde. Danach führen die Brüder des Ehemanns die Braut zum Tanz. Nach dem Tanz wird sie in die Stube geführt und man trinkt einander zu. Die Braut beschenkt die Dieverial mit Tüchern (Vyžuonos, LTA 626/1600).

Sehr interessant ist der Lichtertanz, der zu Anfang dieses Jahrhunderts in der Umgebung von Kupiškis noch bekannt war. - a) Die Hochzeit geht zu Ende. Alle versammeln sich im großen Vorzimmer. Die Brautführer (*pajauniai*) zünden fingerlange Talgkerzen an und stellen sich in einem Kreis auf. Der erste Brautführer führt die Braut in die Mitte des Kerzenkreises und tanzt mit ihr. Die Braut hinkt absichtlich. Der Brautführer wird mit Leinenstoff (*stuomenys*) beschenkt. Dann führt der Ehemann selbst seine Frau zum Tanz. Jetzt hinkt sie nicht mehr. Während des Brauttanzes singen und hüpfen auch alle mit den Kerzen im Kreise Herumstehenden. Die Kerzen werden angezündet, selbst wenn es Tag wäre. Die übrigen Gäste stehen an den Wänden des Raumes im Kreise und beleuchten, den Raum mit brennenden Kienspänen. Der Brauttanz wird als sehr wichtig angesehen und von allen mit Spannung erwartet (*TD* I 272). - b) Die Braut wird vom *Dieveris* zum Tanz gerührt, alle halten angezündete Kienspäne in der Hand und beobachten, ob die Braut nicht hinkt. Die Braut beschenkt den *Dieveris* mit Leinenstoff. Jetzt kann sie weiterhin mit jedem anderen tanzen (A.R. Niemi, LTA 626/333). - c) Während des Brauttanzes tanzen die Kinder mit brennenden Kerzen. Der *Dieveris* tanzt mit der Braut, fremde Kinder versammeln sich und tanzen auch, wenn sie je ein Kerzchen haben (daselbst 1608). Eine wichtige Handlung ist schließlich zu einem Kinderspiel verkümmert.[39a]

21. HINAUSFEGEN ODER AUSRÄUCHERN DER GÄSTE

Wenn die Hochzeit am Samstag mit *Mergvakaris* begonnen hat, so werden am kommenden Freitagabend die Gäste mit lustigen Anspielungen aufgefordert, nach Hause zu fahren. Im östlichen und nördlichen Litauen wird ein humorvolles Liedchen gesungen, in dem angekündigt wird, daß das Bier alle sei: das Faß schilt den Krug, die Flasche peitscht mit einer Rute den Becher, sogar der Kübel mit Halbbier (*gira*) zittert hinter dem Ofen, - ihm wird auch schlimm, wenn die Gäste noch übernachten wollen u. ä. Die Gäste aber verlangen noch zu essen und zu trinken. Der Bierschenk bringt einen leeren Krug und einen Faßzapfen, klingelt, tanzt und singt ein Liedchen, wie die Trinkgefäße einander schelten. Einer der Hausgenossen bringt einen großen Besen und fegt die Gäste hinaus.[40]

Im südlichen Litauen bringt der Hauswirt eine Handvoll Erbsenstroh, wirft es unter den Tisch und zündet es an - ein, Zeichen, daß die Gäste nach Hause fahren sollen, sie werden „ausgeräuchert": Varėna LTA 1310/16; Daugai, LTA 1404A/25.

[39a] Der Brauttanz im großen Kreis, jedoch ohne Lichter, ist beschrieben von E. Gisevius in *Pr. Prov.-Bl.*, 1843, S. 284. Vgl.: Friedr. Tribukeit. *Chronik*. Insterburg, 1894, S. 36. *Mitt.* V 170: ein Fackeltanz en miniature.

[40] Vgl. *TD* I 276 f. aus Kupiškis.

22. DIE HOCHZEITSLIEDER

Während der litauischen Hochzeit wird sehr viel gesungen. Schon i. J. 1883 veröffentlichte A. Juškevičius einen stattlichen Band litauischer Hochzeitslieder, wo rund 1100 Liedertexte wiedergegeben sind (s. Literatur). Freilich, ein Teil dieser Lieder kann auch bei anderen Gelegenheiten gesungen werden. Mehrere Liedertexte finden wir auch in der Beschreibung der Hochzeitsbrauche der weloner Litauer, die von demselben Verfasser herrührt (deutsch in Mitt. III). Jede ausführlichere Hochzeitsbeschreibung enthält ebenfalls mehrere Lieder. Alle diese Lieder eingehend zu untersuchen wäre eine lohnende Aufgabe. Hier werden aber nur einige kurze Bemerkungen gegeben.

Die litauischen Hochzeitslieder können wir in drei Gruppen einteilen: 1. rein zeremonielle Lieder (solche gibt es sehr wenig); 2. lyrische Lieder, der größte Teil aller Hochzeitslieder, in denen besonders der Gegensatz zwischen dem Leben des Mädchens und dem der verheirateten Frau hervorgehoben wird, und zwar ersteres in sehr lichten, letzteres in übertrieben dunklen Farben; 3. Spottlieder, wo besonders die *Svočia* und *Svotai* („die Fremden"), aber auch der Bräutigam selbst, schonungslos gegeißelt werden; wenn sie sich aber mit Geschenken freikaufen, dann werden sie übertrieben gelobt.

Unter diesen Spottliedern gibt es mehrere recht derbe und geradezu anstößige, die von dem zurückhaltendsten Mädchen gesungen werden, was nur während der Hochzeit geschehen darf. Wie kann man dieses erklären? Wahrscheinlich hängt das mit ehemaligen Fruchtbarkeitsriten zusammen, deren Spuren auch jetzt noch ganz deutlich in den Hochzeitszeremonien zu erkennen sind. Vielleicht aber bedrücken der Ernst des Zeremoniells und die endlosen Klagereden der Braut die fröhlichen Gemüter der Jugend so sehr, daß sie die Gelegenheit ergreifen, endlich einmal Luft zu schöpfen und sich auszutoben.

Merkwürdigerweise sind die ziemlich umfang- und inhaltsreichen Handlungen und Bräuche in den Liedern so spärlich festgehalten, daß aus diesen allein es nicht möglich wäre, ein einigermaßen vollständiges Hochzeitsbild zu entwerfen, wie es z. B. A. Winter nach den lettischen Hochzeitsliedern getan hat.[41]

Als Beispiele von Hochzeitsliedern führe ich hier nur zwei Lieder an, die am Jungfernabend von den Mädchen gesungen werden, und die ich selbst i. J. 1935 aufgezeichnet habe:

a) Wohin warst du, Schwesterlein, gegangen,
wo warst du?
Wohin warst du, schöne Lilie, gegangen,
wo warst du?
Lustig spielt die Musik,
die Jugend tanzt schon lange,
nur du allein bist nicht zu Hause.
Ich war, Schwesterlein,
ich war ausgegangen,
ich war, junge Lilien,
ich war ausgegangen.
Im Dorf ging ich umher,
ich beugte mein Köpfchen nieder,
ich lud die Jungfern,
Brüder, Brautmütter
zur Hochzeit.

(Pakuonis, LTA 679/2).

[41] A. Winter. Über Hochzeitsbräuche der Letten nach ihren Volksliedern in *Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft*, 16, Dorpat, 1894.

b) An einem schönen Frühlingstag
säte ich die grüne Raute,
und als ich sie säte und jätete,
sprach ich zu der Raute:
Wachse, du grüne Raute,
du duftende Raute,
ich werde heiraten und nicht mehr zögern
dich Grüne zu verlassen.
Ich überlasse die Raute,
ich überlasse die Grüne,
ich überlasse die grüne Raute
meiner jüngsten Schwester.
Du meine jüngste Schwester,
du meine liebe Schwester,
du mußt verstehen gut zu säen und zu jäten
meine grüne Raute.

(Pakuonis, LTA 679/1).

23. DAS GEDENKEN DER TOTEN

Zur Hochzeit werden alle Verwandten und Nachbarn eingeladen, auch diejenigen, mit denen man sich sonst schlecht verträgt. Uneingeladene kommen auch, sie erhalten aber kerne Bewirtung. Die Hochzeit ist also ein ausgesprochenes Gemeinschaftsfest, Angelegenheit des ganzen Dorfes.

Die Sitte, die verstorbenen Eltern zur Hochzeit einzuladen oder deren Gräber nach der Trauung zu besuchen, ist nicht belegt. Aber aus den Liedern und Klagereden geht klar hervor, daß dieser Gedanke den verwaisten litauischen Mädchen, besonders im Süden und Osten des Landes, nah am Herzen lag.

Einige Auszüge:

I. a) Ach, stehe auf, liebe Mutter, aus dem tiefen Grab,
bereite dein Töchterlein zur Trauungsfahrt vor.

(Rodūnė, LTA 2374/42.)

b) Hast eingeladen, Birute, an diesem Abend
alle Brüderchen, Schwesterchen und Verwandten.
Warum hast du, Schwesterchen Birute, nicht eingeladen
dein rechtes Mütterlein vom hohen Berge?
Vielleicht wäre dein Mütterlein, hierher gekommen,
gestützt auf Bretter des Sarges.

(Adutiškis, ib. 275.)

c) Ungemütlich ist das Hochzeitsfest,
nicht die ganze Gesellschaft ist da,
es fehlen die richtigen Eltern.
Warum hast du sie nicht eingeladen,
wenigstens für diesen Abend,
für den letzten Tag?

(Švenčionys, ib. 303.)

d) Alle Nachbarn sind da,
alle Nachbarinnen auch,
nur die eigene Mutter ist nicht da.
Schwester Mariechen,
bitte den lieben Gott,
daß er dein Mütterlein weglasse,
nicht für eine lange Zeit,

nur für diesen Abend,
ihr Töchterlein anzuschauen.

(Melagėnai, ib. 326.)

e) Unsere Adeliutė ist nicht da,
vielleicht ist sie zum lieben Gott gegangen,
zum lieben Gott, zu ihren Eltern.
Stehe auf, Väterchen, ich lade dich zu meiner Hochzeitein.
Ich werde nicht aufstehen, meine Tochter,
ich werde nicht aufstehen, meine Junge:
die rohen Bretter drücken mir die Seiten,
die schwarze Erde drückt meine Augen.

(Švenčionys, ib. 302.)

f) Stehe auf, stehe auf, mein Mütterlein,
um mir alles in Ordnung zu bringen,
um dich von mir vor der Trauung zu verabschieden.
„Ich stehe nicht auf, Töchterlein,
ich stehe nicht auf, meine Besucherin,
ich habe dir das Väterchen gelassen,
das Väterchen, das liebe Herzchen,
er wird dir die Schar zusammenbringen,
er wird sich von dir vor der Trauung verabschieden."

(Valkininkai, *TD* V Nr. 252.)

Mit solchen Liedern wird während der Hochzeit von den Freundinnen das Herz einer verwaisten Braut gerührt.

II. Ein verwaistes Mädchen als Braut vergißt ihre verstorbenen Eltern nicht und gedenkt ihrer in vielen rührenden Klagereden. - a) „....Ich möchte bitten einen bunten Kuckuck, dann gingen wir beide zu dem großen Grab auf dem gelben Sandhügel; ich möchte dort mein eigenes Mütterchen wecken, ich möchte sie bitten, zu meiner Hochzeit zu erscheinen, sie würde mir helfen alles besser vorzubereiten..." Angeblich antwortet die Mutter aus dem Grabe, und beide führen eine lange rührende Unterhaltung (Rodūnė, LTA 662/178). - b) „Ach, ihr Brüderchen, meine lieben Falken, sattelt eure Schimmel, reitet zum hohen Berg, zu meinem lieben Väterchen. Es möge aufstehen, mein liebes Väterchen, er möge sich an den Weg stellen, wenn ich mich zur Trauung in die heilige Kirche begebe. Ach, wenn er doch nicht zulassen wollte, daß ich, Junge, meine Freiheit verliere, daß meine grüne Raute verwelke. Ach, wenn er die fremde Schar doch Gold und Silber zahlte, wenn er mich junges Mädchen von der fremden Schar erlöste. Vielleicht ist mein Väterchen böse auf mich Arme, weil ich, die Junge, zu ihm keinen höflichen Boten sandte, am späten Donnerstagabend, als er die stolzen Verwandten und nahen Nachbarn zur Hochzeit einlud" (Kabeliai, LTA 662/163, vgl. 165, 167, 178). - c) Ich selbst schrieb i. J. 1936 in der Umgebung von Merkinė folgende Erzählung auf: Es lebt noch eine gewisse Čeplikiūtė aus dem Dorfe Noruliai. Als sie zur Trauung fuhr, klagte sie: „Du mein altes Väterchen, ach wenn du an den großen Weg dich stelltest, wenn du deinen weißen Schatz ausschütten wolltest, um mich, arme Waise, loszukaufen..." Da erhob sich vor ihnen ein Sandwirbel und begleitete die Hochzeiter bis Merkinė (LTA 879/14).

III. Im allgemeinen ist die Berührung mit den Toten während der Hochzeit gefährlich. - a) Ein Mädchen darf nicht den Wagen besteigen, mit dem ein Toter zum Friedhof gefahren worden ist - ihre Kinder würden im frühen Alter sterben. - b) Wenn am Trauungstag ein Toter in dieselbe Kirche gebracht wird, dann werden die Kinder der Jungvermählten sterben; wenn der Tote ein Mann ist - sterben die Knaben, wenn eine Frau - sterben die Mädchen (Kupiškis). c) Wenn

in einem Hause desselben Dorfes Hochzeit ist und in einem anderen ein Begräbnis stattfindet, wird einer der Neuvermählten bald sterben (Tverečius).

24. DIE ALTEN JUNGFERN. DIE TOTENHOCHZEIT

Die alten Junggesellen, besonders aber die alten Jungfern und Betschwestern (*davatkos*), werden vom Volke mißachtet und verspottet[42]. Dies geschieht besonders zur Fastnacht, wo verkleidete Händler („Juden") umhergehen und um die *Bergždinikės* („Gieste", d. h. unfruchtbare, eigentlich veraltete Mädchen) feilschen (Žemaiten). Einem bejahrten Junggesellen wird ein Bündel Reisig oder ein Stück Holz „zum Kauen" in die Stube gebracht (Kupiškis).

Die alten Jungfern oder solche, welche sehr wählerisch sind und alle Freier abweisen, werden eingeschüchtert, daß sie nach dem Tode keine Ruhe finden würden und ständig einen Tannenbaum in der Hölle herumschleppen müßten. Viele alte Jungfern glauben tatsächlich daran, darum beten sie: „Gott, gib mir die Möglichkeit, wenn auch nur drei Stunden vor dem Tode, mich zu verheiraten" (Telšiai, LMD I 605/1).

Wenn ein unverheirateter Jüngling zu Grabe getragen wird, stehen manchmal sechs Mädchen da, genau so gekleidet wie die Brautjungfern wahrend der Hochzeit; wenn aber eine Jungfrau begraben wird, dann stehen sechs Burschen mit Blumen in den Händen da. Wenn der Leichnam in die Grube gesenkt wird, reißen die Mädchen die Kränze und Blumen vom Kopf und werfen sie in das Grab; Blumensträuße und Bänder der Burschen werden in das Grab einer Jungfrau hinabgeworfen und zusamt men mit ihr begraben (Seredžius, s. *Iš gyvenimo liet. vėlių bei velnių* von J. Basanavičius, 1928, S. 12).

III. BEDEUTUNGSVOLLE GEGENSTÄNDE UND BRAUCHTUMSELEMENTE

25. DIE SCHERBEN

Der Polterabend als solcher ist bei den Litauern nicht bekannt. Doch deuten einige Bräuche hier und da darauf hin, daß Scherben die Eintracht festigen und Glück bringen.

a) Wenn während der Werbung schon alles verabredet ist, zerbricht der Wirt in der Küche einen oder zwei Töpfe oderTeller als Zeichen (Wunsch), daß die Versprochenen nicht auseinandergehen möchten. Irgend jemand von den Hausbewohnern bringt einen Topf voll Asche und wirft ihn den jungen Leuten vor die Füße. Der Topf zerbricht, und eine Wolke von Asche steigt empor (Plateliai, MT VII 64). - b) Nach der Verabredung zerbricht einer der Hausgenossen Töpfe zu den Füßen der Verlobten. Es ist ein Zeichen der gelungenen Vereinbarung (Mažeikiai, *Žemaitis*, 1929, Nr. 8). - c) Wenn man während der Werbung zu weiteren Verhandlungen (*atklausai*) hinfährt und die erste Flasche ausgetrunken ist, wird diese hinausgebracht und an dem Hoftor zerschlagen - es wird ohne Verwicklungen (*raištai*) abgehen, d. h. die Leute werden nicht versuchen, durch üble Nachrede das Paar auseinanderzubringen (Kamajai, LMD I 212/23).- d) Während der Hochzeit ist es Sitte, einige Töpfe oder Fensterscheiben zu zerschlagen (Leipalingis, LTA 1315/149). - e) Wenn während der Hochzeit kein Geschirr ver-

[42] Vgl. die Sagen über den Ursprung der Betschwestern in *Lietuvių liaudies sakmės* [Litauische Volkssagen] von J. Balys, Bd. I, (1940), S. 23 f., Nr. 80 f.

sehentlich zerbricht, wird das Paar im Leben kein Glück haben. Es muß wenigstens ein Stück Geschirr zerbrechen (Šeduva, LTA 1304/37). - f) Das Zerbrechen von Geschirren zur Hochzeit zeigt Glück an - die Jungvermählten werden in Frieden leben. Wenn aber Fensterscheiben platzen, so ist das ein übles Vorzeichen: das Paar wird wegen jeder Kleinigkeit zanken (Antalieptė, LTA 1508/107).

26. DER GANG UM DEN TISCH

Während der Hochzeit kommt der Gang um den Tisch oder wenigstens das Küssen des Tisches häufig vor. Es wird angenommen, daß der Tisch an die Stelle des Herdes getreten ist, weil der Herd sich nicht mehr in der Mitte der Stube befindet. Tatsächlich kam der Gang um den Herd früher bei den litauischen Stämmen vor, z. B. bei den Sudauern im Hause des Bräutigams: „Wann sie getrunken, so furet man die Braut umb den Herd" (Maletius). Auch später wird berichtet, daß vor dem Abholen der Braut die Mutter ihre Tochter ins Haus führt, wo ein kleines Feuer auf der Erde lodert (Ersatz für den Herd) und „um dieses wie um den Herd gehen dann beide mit langsamen Schritten herum" (bei Meškauskas 43).[42a]

Später aber wurde der Tisch auch deswegen geehrt, weil auf ihn das Brot gelegt wird, ebenfalls ein Objekt der Verehrung, die besonders während der Hochzeit in Erscheinung tritt. In der Ansprache am Hochzeitsmorgen heißt es u. a.: „Ich verbeuge in ich vor diesem weißen (bedeckten) Tisch, auf dem Brot und Salz stehen, wie vor dem Heiligen Altar" usw. (Utena, LTA 218/55; vgl. *TD* I 219 aus Kupiškis).

Am Morgen des Hochzeitstages schreiten Bräutigam und Braut, begleitet von ihren Scharen (*pulkas*), in ihren eigenen Häusern dreimal um den Tisch, und die Mädchen singen: „Es windet sich der Hopfen um die Stange, es geht unser Brüderchen (Schwesterlein) um den weißen Tisch, um das weiße Brot und den grünen Wein mit der kleinen Schar, in auserwählter Begleitung". Die Braut klagt noch dazu: „Ich, Junge, gehe zum letztenmal um das weiße Tischlein, um den grünen Wein, um das weiße Brot, mit der kleinen Schar, mit auserwählter Begleitung". Man geht in der Richtung der Sonne. Dann werden Tisch, Brot und Kruzifix geküßt: Merkinė, *TŽ* II 197 u. 209, vgl. *MT* II 47 u. 61; Kupiškis, *TD* I 218 f.; Varėna, LTA 1310/ 16; Kabeliai, LTA 662/156; Daugai, LTA 1404 A/18.

Vor der Abfahrt der Braut zum Bräutigam stehen alle auf, die Braut küßt Tisch, Brotlaib und Kruzifix, manchmal tun das auch alle aktiven Hochzeitsteilnehmer, die Braut weint dazu: „Lebewohl, du weißes Tischlein und du, schwarze Erde" (Kupiškis, *TD* I 256).

Vor der Abfahrt zur Trauung nimmt die Braut Abschied: küßt die Hände der Eltern, küßt den Fußboden unter dem Tisch und alle vier Ecken des Tisches. Dazu spricht sie: „Lebewohl, du schwarze Erde, meine Trägerin, ich lief hier umher, als ich! klein war, ich küßte dich (Erde) jeden Morgen und jeden Abend nach dem Gebet" (Panevėžys, LTA 1577/20). Hier haben wir einen sehr deutlichen Trennungsritus vor uns.[43]

42a Gisevius in *Pr. Prov.-Blätter*, 1843, S. 281: „...und wird nun... von der Mutter aufs Feld, in den Garten, auf den Hof und zuletzt in's Haus geführt, wo schon ein kleines Feuer auf der Erde lodert; um dieses, wie um den Herd, gehen dann beide in langsamen Schritten dreimal und begeben sich in die Stube..."

43 Bei Meškauskas 42: „Endlich kommt der Bruder der Braut. Er faßt sie an die Hand und geleitet sie, indem sie beide weinen, nach dem Lauf der Sonne um den Tisch. Die Braut gibt einem jeden die Hand und den nahen Verwandten einen Kuß".

Am Brautmorgen führt die *Anyta* die Braut dreimal um den Tisch, wobei sie beide die Ecken eines Leinentuches in den Händen halten. Erst dann kann die Braut am Tische Platz nehmen (Kupiškis, *TD* I 268).

Man sieht also, daß dieser Gang um den Tisch ein deutlicher Trennungs- und Aufnahmeritus ist. Weil dies eine heilige Handlung bedeutet, darf man sie nicht profanieren. Deswegen glaubt man, daß ein unverheirateter Jüngling oder ein Mädchen, wenn er (es) nach dem Essen beim Verlassen des Tisches in derselben Richtung, aus der er an seinen Platz gekommen ist, vom Tisch fortgeht, und nicht zurückkehrt, woher er (es) gekommen ist, nie heiraten würde: Kuktiškės, Švenčionys, Kamajai, Užpaliai. Die Unverheirateten dürfen sieh nicht an die Ehrenecke (*krikštasuolė, kampas*) setzen, weil sie dann noch sieben Jahre ledig bleiben würden: Vabalninkas, Pabiržė, Kupiškis, Užpaliai, Dūkštas, Radviliškis, Naumiestis.

Schließlich sank dieser Ritus zu einem einfachen abergläubischen Verfahren herab, z. B.: vor der Trauung geht die Svočia dreimal um den Tisch, dann wird die Braut glücklich (Alanta); oder: vor der Abfahrt zur Kirche fassen Jungfer, *Svočia* und Braut einander an den Händen und gehen dreimal um den Tisch herum - das Paar wird glücklich leben (Alytus).

27. DIE HAUSSCHWELLE

Die Schwelle darf man während der Hochzeit nicht berühren - so lautet die Grundregel, - weil dies Unglück in der Ehe zur Folge haben würde, vielleicht deswegen, weil die Schwelle mit Totengeistern in Verbindung steht.

a) „Ebenso wird darauf Acht gegeben, daß jeder, der hereintritt, weder die Schwelle noch das Türgerüst im geringsten berührt, denn sie halten es für ein böses Zeichen" (Meškauskas 29). - b) Die Schwelle ist heilig. Wenn das Paar während der Hochzeit die Schwelle überschreitet, muß man sorgfältig darauf achten, daß niemand sonst gleichzeitig über die Schwelle geht (Liškiava, LTA 374/1389). - c) Wenn das Paar zur Trauung geht und das Haus verläßt, müssen sie beide die Schwelle mit dem rechten Fuß überschreiten, sonst könnte sie jemand verhexen und sie würden in Zwietracht und Armut leben (Nočia, LMD III 112/8). - d) Wenn die Truhe mit der Mitgift der Braut während des Abtransportes auf die Schwelle gesetzt wird, kommen Mitgift und Braut wieder zurück (Biržai, Papilys). - e) Wenn man von der Trauung zurückkehrt, bemüht sich die Frau vor dem Mann die Schwelle zu überschreiten - der Mann wird ihr dann gehorchen (Kalesninkai, LTA 602/6). - f) Sitze nicht auf der Schwelle, sonst wirst du lange nicht heiraten (LTA 293/596). - g) Man darf die Hand nicht über die Schwelle zum Gruß reichen, sonst bleibt man unverheiratet (Ramygala).

28. DAS BROT

Während der Hochzeit spielt das Brot, die tägliche Hauptspeise des Bauern, eine große Rolle. Das Brot wird überhaupt sehr geehrt, z. B. wenn ein Stückchen Brot auf den Boden fällt, muß man es. aufheben und küssen, d. h. um Verzeihung bitten.

I. a) Vor der Abfahrt zur Trauung küßt die Braut und auch andere Teilnehmer nicht nur den Tisch und das Kruzifix, sondern auch das Brot (s. oben Abschn. 26)[44]. - b) Vor der Trauung steckt sich die Braut ein Stückchen Brot in den Busen. Nach der Trauung nimmt die *Svočia* dieses Brotstück, bricht es entzwei und gibt es beiden Eheleuten zu essen. Dann werden sie einander lieben (Valkininkai, LTA

[44] Vgl. *Mitt.* III 246 u. 248 aus Veliuona.

2375/102). - c) Die Braut küßt einen geschmückten Brotlaib und spricht: „Gott gebe zu mahlen, aber nicht zu hungern", d. h. schwere Arbeit, nämlich mit der Handmühle zu, mahlen, ist besser als hungern. Die *Svočia* erteilt der Braut die Mahnung, das Brot im Hause gut zu hüten, daß es nicht dieses Haus verlasse (Veliuona, LTA 455b/176).[45]

II. a) Die junge Frau bringt aus ihrem Hause einen Laib Brot mit und legt ihn selbst auf den Tisch (Veliuona, *Mitt.* III 322). - b) Die Mitgiftführer bekommen einen großen Laib Brot, der in ein Stück weißen Leinenstoff schön gewickelt ist und ein Fäßchen Bier. Brot und Bier werden in das Bettzeug gewickelt, womit das Brautbett gedeckt werden soll. Man sagt:. „Der Sauerteig der Braut wird gebracht" (*marčios rūgštį veža*). Der Brotlaib wird im Brautbett unter die Kissen gelegt, dann wird das junge Paar immer Glück haben. Das Hineinlegen des Brotes in das Brautbett wird besonders erwähnt (Kupiškis, *TD* I 254 u. 263).

III. a) Am Vorabend der Hochzeit wird das sogenannte Tränenbrot (*raudotinė*) gebacken. Das Brötchen liegt während der ganzen Hochzeit auf dem Tisch vor der Braut. Sie weint auf dieses gebückt und nimmt es in die neue Wohnung mit (Daugėliškis, LTA 792/181). - b) Während man die Braut die Zöpfe flicht (am Jungfernabend), bringen Sängerinnen einen Krug Bier mit einem Brötchen (Tränenbrot) zugedeckt, stellen ihn auf den Tisch und singen; die Braut muß die Sängerinnen beschenken (Kaltanėnai, LMD III 149/228).

IV. a) Bei den ostpreußischen Litauern war am Jungfernabend folgender Brauch üblich: „Sobald der Bräutigam in das Zimmer tritt, wendet er sich nach den ersten Begrüßungen mit den Hochzeitsgästen an seine künftige Schwiegermutter und überreicht ihr einen mit bunten Figuren verzierten Kuchen *Kolyta*[46] zum Geschenk" (Kuntze 35, vgl. 42). - b) Am Donnerstag vor dem Trauungssonntag (d. h. während der Verlobung) kommt der Bräutigam mit dem Brautwerber und bringt einen Brotlaib, den er sofort beim Empfang der Schwiegermutter überreicht. Darüber erzählt er später folgendermaßen: „Ich habe das Mädchen schon auf mein Brot gesetzt" (*mergą pastačiau ant savo duonos*). Die Zeremonien dieses Abends heißen *Suntariai*, d. h. Verabredung (Daugėliškis, LTA 792/181)

V. Es kommt selten vor, daß die Brotlaibe aufeinander gelegt oder ausgetauscht werden. Einmal wird aus dem östlichen Litauen berichtet, daß früh am Trauungssonntag auch zwei sogenannte *Duoniniai* (etwa Brotbringer) oder *Mitulys* (Brautüberwacher) kommen. Sie haben ein Fäßchen Bier und zwei Laibe Brot, die in einen Sack gesteckt sind, der mit einem gewebten Gürtel zugebunden ist. Den Sack legen sie auf den Tisch. Die Brautleute aber legen eigenes Brot darauf und rufen: „Der Sieg ist unser!" (*Mūsų viršus!*) Endlich geben die Brautleute nach, die Brautmutter nimmt den Sack, steckt in ihn eigenes Brot hinein und umbindet ihn mit einem Handtuch. Die *Duoniniai* fahren zusammen in die Kirche, sie nehmen das erhaltene Brot und auch das eingetauschte Fäßchen Bier oder Branntwein mit (Vyžuonos, LTA 626/1595 u. 1600). Die zuletzt erwähnten Bräuche sind für den Litauer nicht charakteristisch, sie kommen nur in den östlichen Gegenden vor und sind augenscheinlich von Slawen entlehnt. Das Segnen mit dem Brot kommt überhaupt nicht vor.

VI. Wenn die junge Frau zum erstenmal in die Badestube geht, soll sie etwas Brot, das sie selbst gebacken hat, mitbringen und davon allen anwesenden Frauen zu kosten geben (Varėna, LTA 1310/16).

[45] Vgl. *Mitt.* III 221 aus Veliuona.
[46] In Kurschats Wörterbuch steht: *Kolyta*, Subst. f. Geldtasche.

29. DER HODHZEITSKUCHEN (*KARVOJUS*)

Der *Karvojus* kommt überall bei den litauischen Hochzeiten bis in das letzte Jahrzehnt hinein vor.[47]) Er wird sowohl von der Braut als auch vom Bräutigam, ja sogar vom *Piršlys* und besonders von der *Svočia* dargebracht. Eine *Svočia* ohne Karvojus ist nicht denkbar. Er spielt während der verschiedensten Hochzeitsriten eine gewisse Rolle als Gegenstand der Bewirtung, besonders aber als Mittel zum Freikauf. Das peinlich zeremonielle Vorbereiten und Backen des *Karvojus*, wie es bei den Slawen der Fall ist, ist bei den Litauern nicht bekannt.[47a] Der Name zeigt, daß es sich um ein von den Slawen übernommenes Lehhgut handelt. Aber auch litauische Benennungen kommen vor: *Praplotis*[48] und der fragliche *Kolyta*.[49] Weil es sich um ein Lehngut handelt, läßt sich vielleicht deswegen keine feste Beziehung zwischen dem Hochzeitskuchen und der jeweiligen Person erblicken, die sich dessen bedient. - Aus einer Fülle von Berichten über die Verwendung des *Karvojus* werden hier nur einige angeführt, die etwas Charakteristisches bieten.

a) Beim Hineinführen des Bräutigams in die Wohnstube trägt die junge Frau „einen mit bunten Figuren verzierten Fladen (*Praplotis*)". Etwas später „erhebt sich die junge Frau wieder und verteilt den bunten Kuchen unter die Gäste" (Kuntze 42 f.).

b) Einige Züchtfrauen haben den *Karvojus* sowohl aus Weizen- als auch aus Bohnenmehl gebacken, etwa drei an der Zahl. Verschiedene Figürchen wurden darauf geformt: eine Frau geht mit ihren Kindern, ein Hündchen folgt; ein Knabe reitet auf einem Stock. Ferner wurden dargestellt: Hahn, Henne, Backofenkrücke, Besen, Bleuel, Heugabel, Harke, Bürste u. ä. Der Teig wurde mit Hefe zubereitet, die Verzierungen aber, die auf den Kuchen angebracht wurden, aus hartem Teig ohne Hefe gebildet. Es sind das: Bürste, Brotschieber und Löffel, die mit einem Geflecht aus Teig umwunden wurden (Panevėžys, LTA 1577).

c) Aus etwa 24 Kilo Roggenmehl wurde der *Prindėlis* gebacken. Man mußte die Backofenöffnung erweitern, um ihn in den Ofen schieben zu können. Er wurde breit und lang, aber dünn gebacken. Man schnitt eine Rübe entzwei, machte daraus entsprechende Formen, tauchte sie ins Wasser und drückte verschiedene Verzierungen in die weiche Kruste des *Prindėlis* ein. Wenn die *Svočia* einen *Prindėlis* gebracht hatte, genügte er für die ganze Fastenzeit. St. Kairys, 88 Jahre alt, aus dem Dorfe Kabeliai (Verwbez. Panevėžys) erzählte, daß seine Mutter noch *Prindėlis* gebacken habe. Früher gab es auf den Hochzeiten kein weißes Weizenbrot (*pyragas*), nur kleine Gerstenfladen (*ragaišis*) lagen auf dem Tisch, jeder konnte sich ein Stück abbrechen (Panevėžys, LTA 1577).

d) Der *Parvojus* oder *Parojus* (Entstellungen aus *Karvojus*) der Braut lag auf dem Tisch. Eine Jungfer sollte ihn bewachen, damit die Brautführer ihn nicht entwendeten. Um die Aufmerksamkeit der Hüterin abzulenken, trieben vermummte Possenreißer (als Müller, Jude, Zigeunerin) ihr Spiel (Alanta, LTA 1438/310).

[47] Eine besonders interessante Beschreibung in *Mitt.* III 365. - Die besonderen Formen des Hochzeitsbrotes wurden von Max Höfler eingehend untersucht: Gebildbrote der Hochzeit (Supplement - Heft VII der *Zeitschr. für österr. Volkskunde*, Wien, 1911, S. 62). Über den *Kavojus* ist aber dort wenig berichtet.

[47a] Über den Hochzeitskuchen bei den Slawen: J. Piprek a. a. O., S. 31-33, 56, 59, 179-182. „Den Tschechen und Polen fehlt gänzlich das rituelle Brot bei der Hochzeit.... Das ostslawische wie das bulgarische Hochzeitsbrot ist den Griechen entlehnt": D. Zelenin a. u. O., S. 312.

[48] Nach Kurschat „ein Fladen, der aus Brotteig, bevor das Brot gar ist, gebacken wird" (*Wörterbuch* 326).

[49] In der Gegend von Tabor werden drei verschiedene Kuchen gebacken: der *venec*, der große *kolač* und die *calta*" (Piprek a. a. O., S. 180).

e) Vor der Braut stand auf dem Tisch ein *Karvojus*, mit lebenden Blumen und einem kleinen Tannenbäumchen geschmückt (Žagarė, LTA 1156/116). Eine Jungfer nimmt ein Tannenbäumchen, wie zu Weihnachten, und die andere, die ältere, bäckt einen großen Weißbrotfladen, rund wie ein Sieb, steckt in ihn das Tannenbäumchen und stellt beides auf ein gedecktes Tischlein (Žagarė, LTA 1357/26).

Eine Verbindung des Hochzeitskuchens mit dem Hochzeitsbäumchen kommt bei den Litauern selten vor. Der Kuchen wird aber mit frischen Blumen und Beeren geschmückt, und in ihn werden dreimal neun weiße Kerzen gesteckt, die vor der Verteilung des Fladens angezündet werden (Mitt. III 365 u. 328 ff. aus Veliuona; besonders das Verfahren mit den Kerzen ist zu beachten).

30. DAS SETZEN AUF DEN BROTTROG

Während des Jungfernabends wird der Zopf der Braut feierlich geflochten. Es scheint, daß die Mädchen früher die Haare in zwei Zöpfe geflochten trugen, der Braut aber wird jetzt erstmalig ein Zopf geflochten. In der Kammer (*pirkaitė, maltuvė*) wird ein umgekehrter Brotttog (*duonkepė*, bei den Litauern immer rund) auf den Boden gestellt, mit einem Tischtuch bedeckt und mit Blumen geschmückt, und darauf wird die Braut gesetzt. Die Mädchen singen. Zuerst streicht der Vater ein paarmal mit der Bürste über ihre Haare, dann die Mutter und andere der Reihe nach. Die Braut weint. Diese Zeremonie ist bei den Litauern häufig zu finden: Biržai, LTA 626/1595; Panevėžys, LTA 1577/7: Daugėliškis, LTA 792/181.

Manchmal wird auch bei anderen Gelegenheiten die Braut auf den Trog gesetzt. – a) Während des Brautsuchens sitzt sie auf dem Brottrog, von anderen Mädchen umgeben und mit einem Laken zugedeckt (Kupiškis, *TD* I 215). – b) Die Haubung (hier vor dem Brautholen) wird in der Weise durchgeführt, daß die Braut auf einen umgestülpten Brottrog gesetzt wird, damit sie eine tüchtige Hausfrau würde (Šilavotas, LTA 1274/101). – c) Am Ende der Hochzeit wird die Braut in die Mahlkammer (*maltuvė*) geführt, dort mit einer andern Frau auf den Brottrog gesetzt und mit einem großen bis zur Erde reichenden Laken überdeckt. Ringsherum stehen die Gäste und leuchten mit brennenden Kienspänen. Der Bräutigam muß seine Frau erraten, ohne das Laken aufzudecken. Die Frau wird deswegen auf den Brottrog gesetzt, damit sie eine tüchtige Hausfrau würde (Kupiškis, *TD* I 276).

31. DIE MAGISCHEN SPEISEN (EIER, HAHN, ÄPFEL)

Die bekannten auf die Fruchtbarkeit magisch wirkenden Speisen haben direkte oder indirekte Beziehung auch auf die litauische Hochzeit.

E i e r. a) Die Braut und die Svotai essen in der Klete aus einem Mörser Eier (Kaltanėnai, LMD III 149/160). – b) Wenn der Bräutigam zur Braut kommt (vor der Trauung), gehen sie beide in die Klete, wechseln das Hemd und essen eine Eierspeise, um ein gutes Leben zu haben (Kabeliai, LTA 794/124).

H a h n. a) Wenn am zweiten Hochzeitstag die Braut beschenkt und beglückwünscht wird, ruft der Ansager (*šaukėjas*): „Einen Hahn!" Ein Hahn wird zum Essen gereicht (Daugai, LTA 1404A/24). – b) Die Braut reicht vor der Abfahrt zum Bräutigam (am Montag) einem Mädchen das sog. „Hühnlein" (*vištelė*) oder wirft es, bei Tisch sitzend, in die Mädchenschar hinein. Wer von den Mädchen dieses „Hühnlein" erwischt, wird sich demnächst verheiraten. Dann essen alle dort anwesenden Mädchen dieses „Hühnlein" – es ist aber nur ein einfacher Weißbrotkuchen (Melagėnai, LMD 1630/3).* – c) Am ersten Morgen geht die

* „Das Hochzeits- oder Bräutelhuhn geht durch ganz Deutschland" (Höfler a. a. O., S. 12f.).

Jugend nach dem Essen und nach manchen Zeremonien in das Dorf und stiehlt alles, was nur erwischt werden kann und bringt es ins Haus der Jungvermählten „für den Anfang in der Wirtschaft" (s. Abschnitt 19). Besonders gern werden Hühner und Eier gestohlen, darum wird dieses Sichlengehen häufig als „Hühnersammeln" (*vištavimas, vištеliavimas*) bezeichnet: Mitt. III 324 f. aus Veliuona, TŽ II 184 aus Joniškėlis.

Äpfel. In den sogenannten „Garten" (Hochzeitsbäumchen oder Strohgeflechte, s. Abschnitt 34) hängt man immer einige Äpfel. Das feierliche Äpfelessen während der Hochzeit ist nicht belegt, aber einige Zaubereien mit Äpfeln werden getrieben. – a) Um einen schönen Knaben zu gewinnen, muß man einige Äpfel in den Busen stecken, sie dort drei Tage aufbewahren und dann dem Auserwählten zum Essen reichen (Biržai, LTA 68/ 353). – b) Um den geliebten Burschen anzulocken, muß man einen Apfel in den Busen stecken, in die Kirche gehen, während der Besprengung mit Weinwasser zuerst auf der Seite der Männer stehen, dann sich zu den Frauen stellen, wenn der Priester diese besprengt. Hat man drei Sonntage so getan, dann muß man den Apfel dem Burschen reichen (Garliava, LMD I 199/31). Oder man muß den im Busen versteckten Apfel während der Messe dreimal um seinen Leib rollen und dann dem Burschen zu essen geben (LTA 390/142–9). – c) Um die Eintracht zwischen den Jungvermählten zu zerstören, soll man während der Trauung einen Apfel zuerst in der rechten Achselhöhle halten, während der Messe aber in die linke verlegen, nach dem Gottesdienst und der Trauung ihn in zwei Hälften zerschneiden und draußen irgendwo wegwerfen (Alvitas, LTA 436/153–114).

32. FEUER UND LICHT

I. Während das junge Paar nach der Trauung aus der Kirche nach Hause fährt, werden auf dem Wege Scheiterhaufen (Stroh) angezündet, was als Läuterung, Ehrung oder Behinderung gedeutet werden.[49a] Während der Heimholung der Braut wurde ebenfalls Feuer angezündet. – a) „Es legt jemand ein Bund Stroh recht in das Tor, durch welches die Braut fahren muß. So bald sie ankommt, steckt er es an und fähret sie als durch Feuer ins Gehöft" (Praetorius VIII, 28). – b) „Vor des Bräutigams Hof stehen zwei alte Weiber, die ein Bund Stroh anzünden, worüber der Wagen fahren muß; zum Danke wirft ihnen die Braut aus dem Wagen Eggen zum Aufschürzen oder ein Paar Hosenbänder zu" (*Globus,* 1873, Bd. 23, S. 59). – c) Auf der Fahrt nach der Trauung wird Feuer angezündet, mancherorts als Zeichen, daß die Brautleute heimkommen, anderswo zur Verbrennung der Hexen (Paežerėliai, LTA 1416/5). – d) Bei der Rückfahrt der Hochzeiter werden auf dem Wege Scheiterhaufen angezündet. Die Jungvermählten müssen mit Branntwein und Süßigkeiten die Durchfahrt erkaufen: Betygala, Girkalnis. – e) Auf dem Wege von der Kirche wird eine Strohgarbe angezündet, es wird geschossen, ein geteertes Seil über den Weg gespannt u. ä. Wenn sich in der Nähe ein Berg befindet, wird dorthin ein Rad gebracht, mit Stroh umwickelt und mit Petroleum begossen, dann angezündet und vor die Fahrenden hinuntergerollt, wobei die Pferde scheuen (Kaltinėnai, LTA 1167 653). – f) Während der Heimführung der Braut bereitet die Jugend verschiedene Hindernisse: eine tiefe Grube wird quer über den Weg gegraben, geteerte Seile vorgespannt (und angezündet?), ein Haufen Stroh und Wacholderreisig angezündet. Gute Bekannte, die unterwegs

[49a] Vgl. bei den Slawen: über brennendes Feuer fahren (J. Piprek a. a. O., S. 171).

wohnen, zünden Lichter am Wege an, um die Jungvermählten zu ehren (Plateliai, MT VII 109). - g) Um den Bräutigam zu empfangen, werden am Wege Feuerchen aus Stroh und Reisig angezündet (Žarėnai, LTA 710/35).[50]

II. Eigenartig und sehr beliebt ist ferner noch folgendes Verfahren: eine Rübe wird ausgehöhlt, ein Kerzchen hineingesteckt und angezündet.[51] Mit solchen „Laternen" werden Haus und Hof, auch der Rest des Weges bis zum Wohnsitz des Bräutigams beleuchtet, wenn die junge Frau erwartet wird.[52] Die Heimholung erfolgte immer am Abend oder des Nachts.[53]

III. Die Braut wird nicht nur mit Brot und Salz, sondern auch mit Feuer, brennender Kohle (?) oder mit Kerzen empfangen.[54] In einem weit verbreiteten Hochzeitsliede heißt es: „Zünde, Mütterchen (Väterchen), drei Kerzen an und schaue der Braut in die Augen, ob sie schön und reich gekleidet ist".

IV. Vor dem Brautmittag (*marčpietis*) schmückt der Bruder der Braut das Wohnzimmer des neuen Hauses, wo jetzt seine Schwester Hausfrau wird, mit dreimal neun Lichtem, welche die junge Frau von ihren Eltern mitgebracht hat. Der Schwiegervater schenkt der Schwiegertochter einen Ochsen für die Beleuchtung (Mitt. III 325 f. aus Veliuona). Dieser Brauch ist noch i. J. 1936 aus Pilviškiai belegt: der Brautmittag beginnt immer am Abend mit Lichtern. Die Ehrenecke des Zimmers (Tischecke - *krikštasuolė*), wo das junge Paar sitzt, wird geschmückt und die Kerzen werden angezündet. Wer reich ist, beleuchtet das ganze Haus mit Lichtern. Beim Erwarten der Braut wird, wenn nur das Wetter es zuläßt, der ganze Hof mit brennenden Kerzen beleuchtet (LTA 842/45).

V. a) Im Elternhause verabschiedet sich die Braut von dem Hausfeuer: „O mein liebes, heiliges feuerlein, wer wird dir das treuge holzlein zutragen, wer wird dich verwahren?" (Sudauer bei Maletius). - b) „Die junge Frau geht in das Haus zurück, löscht das Feuer in der Küche und nimmt Abschied von allen Hausräumen" (Kuntze 41).

VI. In dem mit Tüchern zugedeckten Kammerwagen (*palagas*), wo er vorkommt, brennt drinnen ein oder mehrere Lichter, die unter keinen Umständen ausgelöscht werden dürfen, weil solches für den Ebestand ein böses Zeichen wäre. Die Braut selbst löscht endlich das Licht aus, nachdem sie den Wagen dreimal umkreist hat (Praetorius VIII 24 u. 27, Kuntze 38).[54]

VII. Während der Haubung hielten manchmal die Brautjungfern und Mädchen brennende Kerzen in den Händen, es sollte das Leben der jungen Frau hell und fröhlich sein (Vabalninkas, LTA 626/432).

VIII. Die eingeheiratete Frau bringt das eigene Feuer ins Haus mit und mit diesem Feuer soll sie zu wirtschaften beginnen, das erste Essen kochen und das

[50] Meškauskas 47: „Anderweitig wird die angekommene Braut an der Grenze des Dorfes, wo der Bräutigam wohnt, von etlichen Mädchen empfangen. Sie warten beim Feuer mit einem Trunke, den sie ihr schenken" (von mir gesperrt).

[51] Anstatt der Kerzen wurden früher auch Holzspäne verwendet: 3-4 solcher Lichter wurden an die Stubendecke gehängt und angezündet, wenn der Bräutigam ankam, die Braut zu holen (Merkinė, *TŽ* II 221 f.)

[52] *Mitt.* III 236 aus Veliuona, *MT* VII 110 aus Plateliai.

[53] Die Braut soll man in der Nacht abholen (*išvedlauti*), damit sie den Rückweg nicht mehr finde: Ylakiai, LTA 486/25. Hauptsächlich wurde aber die Nacht deswegen benutzt, weil dann weniger Gefahr von Seiten der Verhexer besteht.

[54] Merkinė, *TŽ* II 216. Auch am Jungfernabend empfing der Vater die Tochter, wenn sie die Nachbarn zum Abschied besucht hatte und zurückgekehrt war, mit Feuer in der Hand (ib. 195).

[54a] Über das dreimalige Umfahren des Hauses nach der Ankunft vgl. *Pr. Prov.-Bl.*, 1843, S. 278 und 1847, S. 150.

erste Brot backen: Eržvilkas, Kaišiadorys, Žasliai, Aleksandravas, Igliškėliai, Kamajai, Kaltinėnai, Raseiniai. Das Feuer bringt sie am zweiten oder dritten Tag nach der Hochzeit. Das Feuer überreicht ihr die Mutter, und die junge Frau bringt es gewöhnlich in einem Topf: Zarasai, Dusetos, Antazavė, Dūkštas, Smalvos. Oder die Braut bringt ihr Feuer in einem Lehmtopf und wird auch mit Feuer empfangen: Panemunėlis. Die Braut bringt in ihr neues Haus Feuer, Salz und Roggenmehl mit; sie tut es, um dort das volle Hauswesen einer Frau zu haben: Užventis.[54b]

IX. Über die Sudauer wird berichtet, daß während des Brautholens die Braut an der Grenze des Dorfes von einem Reiter eingeholt wird, der in der einen Hand einen Feuerbrand,[54c] in der andern eine Kanne Bier hält. Er reitet dreimal um den Kammerwagen und sagt zu der Braut: „Wie du hast in dem Hause deines lieben Väterleins verwahret dein Feuerlein, also wirst du auch tun, nun es dein eigen sein wird", und schenkt der Braut das Feuer (Maletius).

33. DIE BESPRENGUNG MIT WASSER

I. a) Bei den Sudauern werden, nach Maletius, im Hause des Bräutigams die Füße der Braut gewaschen, und „mit dem Fußwasser besprengt man die Gäste, Brautbette, wusch (vich) Haus und Hausgeräte". - b) Während der Freite und Verlobung gießt man häufig die Reste des Trunkes aus dem Glase gegen die Decke. Über das Gießen des Bieres in die Augen während der Verlobung berichten Lepner und Praetorius (s. Abschnittt 5).

II. a) Vor der Trauungsfahrt wird das erste Glas gegen die Decke gegossen und so auch die Braut besprengt; sie wird dann lustig sein und mit dem Manne in Eintracht leben. Mit dem zweiten Glas werden Brautführer und Brautjungfern besprengt; sie werden lustig tanzen (Alunta, LTA 1438/307). - b) Während der Hochzeit wird Wasser gegen die Decke gesprengt, damit die Eheleute lustig wären und während des Tanzes bis zur Decke sprängen (Butrimonys, LTA 1286/246). - c) Nach dem Brautmittag geht die junge Frau vom Tische mitten ins Zimmer; in den Kreis hinausgetreten, trinkt sie Met oder Wein und gießt den Rest nach oben gegen die Stubendecke (Mitt. III 327 aus Veliuona).

III. Bei den südlichen Dzūkai ist folgende Sitte sehr verbreitet: wenn das Paar sich in den Wagen setzt, um in das Haus des Bräutigams zu fahren, hält der Mann auf dem Teller ein Glas mit Wasser, in das je ein Rauten- und Eberrautenzweig (*rūta u. diemedis*) gestellt ist; wenn die Pferde den Wagen anziehen, gießt die Braut das Wasser über den Kopf (die Schultern) hinter sich. Damit gießt sie ihre Not weg. Die anderem Leute nehmen sich in Acht, - wenn sie von den Tropfen dieses Wassers erreicht werden, fällt die Not (die Krankheiten) der Braut auf sie. Manchmal wird auch das Glas weggeworfen, - wenn es zerschellt, bedeutet es Glück (Varėna). Häufiger wird nur der Eberrautenzweig erwähnt[55], manchmal aber auch die Raute (Valkininkas)[56].

[54b] Es scheint, daß bei den alten Indern die Braut ebenfalls das Feuer in das Haus des Bräutigams brachte; bei Haas a. a. O., S. 373. steht: „.... in dem wird das (mitgenommene Hochzeits-) Feuer ordnungsgemäß angelegt". Vgl. daselbst, S. 329.

[54c] Über die Hochzeitsfackeln bei den alten Indern und Römern vgl. Haas a. a. O., S. 367 f.

[55] Das hängt vielleicht damit zusammen, daß bei den Dzūkai der Brautvater bei der feierlichen Übergabe der Tochter an den Bräutigam ihm auch einen Zweig der Eberraute überreicht und dabei spricht: „Ich übergebe sie dir für dein ganzes Leben und du darfst sie mit keiner größeren Rute schlagen als dieser": Varėna, LTA 1310/16; Daugai, LTA 1404A/26; Merkinė, *TŽ* II 232.

[56] Näheres über diesen Brauch s.: *TŽ* II 232 und LTA 726/121 aus Merkinė; LTA 725/326 aus Marcinkonys; LTA 662/153 aus Valkininkai.

Das rituelle Baden der Brautleute vor oder nach der Hochzeit kommt bei den Litauern nicht vor[56a].

34. DER GRÜNE SCHMUCK UND DAS HOCHZEITSBÄUMCHEN

I. Vor der Hochzeit werden Haus und Hof gesäubert und reichlich geschmückt. Überall herrschte das Schmücken mit grünen Zweigen, Kränzen und Blumen vor.[56b] Später wurde auch farbiges Papier reichlich verwendet. Nicht nur das Haus, sondern auch Pferde, Wagen und aktive Hochzeitsleute wurden mit allerlei Schmuck versehen. Neben grünem Schmuck werden häufig weiße und farbige Bänder (*kaspinai*) verwendet, z. B. erhalten die *Svotai* von den Brautjungfern eine Rosette aus Rautenzweigen und ein weißes Seidenband, die an die linke Rockseite geheftet werden. Auf diese Weise wählen sich die Brautjungfern ihre *Svotai* oder *Pajauniai* aus. Der Stab des *Piršlys, Kvieslys* oder *Maršalka* wird mit Rauten und Bändern geschmückt. Auch Stroh kommt als Schmuckmaterial vor, daraus werden Gürtel und Säbel geflochten, besonders aber die hohen konusartigen Mützen (*giveriai*) des *Kvieslys, Piršlys* und der Mitgiftsfuhrer. Es folgen einige Einzelheiten darüber. - 3) „Die Hochzeitsräume, sowie deren Eingänge sind mit Tannenzweigen geschmückt und bekränzt" (Kuntze 35). - b) Der Tußboden und die Steige werden mit kleinen grünen Tannenzweigen und Schößlingen bestreut, die Eingänge, Räume und Bilder bekränzt. Im Winter werden dazu Wacholder- und Tannenzweige, Myrten, Rauten, Heidelbeeren und Hundsgras verwendet, im Sommer - Eichen-, Ahornblätter und anderes Laub oder Blumen (Plateliai, *MT* VII 77 u. 110). - c) Die Wände der Stube schmückt man mit Tannenzweigen, Beeren der Eberesche. Die Heiligenbilder werden mit Rauten und getrocknetem Wintertgetreide (also Roggenähren) geschmückt. Die Kinder schneiden Verzierungen aus Papier und hängen diese zwischen die aufgestellten Tannenzweige. Obendrein werden noch Strohgewinde mit verzierenden Einfädelungen (*pintiniai, varstiniai*) an die Decke gehängt (*Katalikas*, Chicago, 1902, Nr. 8). - d) Die Decke der Stube wird im Winter mit Tannenzweigen, im Sommer mit kleinen Birkenruten besteckt. Bei Tor und Türen werden größere, mit farbigem Papier geschmückte Tannen- oder Birkenbäumchen, je eins zu beiden Seiten, aufgestellt (Tauragė, LTA 1158/345).

II. a) Die Köpfe und Schwänze der Pferde waren auch im Winter mit Gräsern und Glockenblumen geschmückt (Kupiškis, Valančius 74, vgl. *TD* I 211). - b) Die Wagen wurden mit Rauten, die Pferde mit farbigem Papier geschmückt (Marijampolė, LTA 1174/112). - c) Auf der Trauungsfahrt wird der Brautwagen von der Jugend reichlich geschmückt. Das Gespann wird mit Blumen besteckt, in der Mitte oder am Ende des Wagens werden im Winter 4 oder 6 kleine Tannen, im Sommer Birken aufgestellt, die mit Blumensträußen, Bändern, ja sogar mit Glöcklein behängt sind (Plateliai, *MT* VII 84).

III. a) Der Hochzeitstisch und die Hochzeitsspeisen werden mit Rauten reichlich geschmückt: an die Tischtuchsäume sind kleine Rautensträuße genäht, die Kuchen- und Butterbehälter mit Rautenzweigen belegt, die Flaschen und Becher mit kleinen Rautenkränzchen behängt (Plateliai, *MT* VII 89). - b) Der Stuhl, auf den zuerst die Braut und dann der Bräutigam als junger Hauswirt während der Haubung gesetzt und mit Jubel emporgehoben werden, ist mit Blumensträußen und -kränzen reich geschmückt, die bis an die Häupter der Brautleute reichen

[56a] Über das zeremonielle Bad der Neuvermählten bei den Slawen: J. Piprek a. a. O., S. 47; D. Zelenin. *Ostslavische Volkskunde.* 1927, S. 313 f.

[56b] „Die Sitte der Hochzeitskränze ist sicherlich eine sehr alte. Wir finden sie bei den Slawen, bei den Balten, bei allen arischen und semitischen Völkern": J. Piprek, a. a. O., S. 185.

(Plateliai, *MT* VII 117). - c) Die Ehrenecke, wo die Braut sitzt und weint, darum auch „Tränenplatz" (*verkiamoji vieta*) genannt, wird nach altem Brauch mit Kränzen geschmückt und mit natürlichen und künstlichen Blumengewinden behängt (Plateliai, *MT* VII 107),

IV. Das Tannenbäumchen (*eglutė*) spielt während der Hochzeit eine große Rolle als Symbol des Wachstums und Reichtums.[56c] Ein kleines geschmücktes Bäumchen wird am Ehrensitz des Paares an die Decke (mit dem Wipfel nach unten?) gehängt. An ihm werden immer einige Äpfel und eine Puppe als Gärtner angebracht. Darum heißt das Ganze „der Garten" (*sodas*). Sowohl im Hause der Braut als auch des Bräutigams finden die Ankömmlinge diesen für die Jungvermählten bestimmten Sitzplatz von den Hochzeitsgästen eingenommen und müssen ihn zuerst mit einigen Getränken, Süßigkeiten, Geld u. ä. für das Paar erwerben, d. h. den *Sodas* freikaufen. Das erfolgt unter umständlichem Feilschen (vgl. *TD* I 230 f. aus Kupiškis). Später wurde anstatt eines Bäumchens ein Strohgebilde, der deutschen „Unruhe" entsprechend, aufgehängt, aber ebenso mit den Äpfeln und dem Puppengärtner versehen. Deswegen verblieb die Bezeichnung „*Sodas*", obwohl nichts Grünes mehr geblieben ist. Diese Sitte ist im östlichen und südlichen Litauen allgemein bekannt, im westlichen dagegen kommt nur hier und da das Bäumchen vor, das Strohgeflecht aber sehr selten. Einige Beispiele werden den ganzen Vorgang klar machen. - a) Die Schar der Braut macht den sogenannten „Garten": ein Tannenbäumchen wird mit Blumen geschmückt (im Winter mit Papier) und an die Decke beim großen Tisch gehängt. Es werden in Rettiche Holzspäne gesteckt und 3-4 solcher „Kerzen" ebenfalls an die Decke gehängt. Die Mädchen singen. Die Schar des Bräutigams kommt. Sie alle müssen den Eintritt in die Stube erkaufen. Dann werden die obengenannten „Kerzen" angezündet. Die Mädchen lassen die Ankömmlinge nicht zum Tisch und verlangen Geschenke. Sie bekommen auch etwas. Dann geben sie den Tisch frei (Merkinė, *TŽ* II 221 ff.). - b) Wenn der Bräutigam erwartet wird, bereiten die Nachbarn den „Garten": es wird ein Tannenbäumchen hoch angebracht, daran eine Flasche Schnaps, Äpfel und sonst, Verschiedenes gehängt. Aus einer Rübe schneiden sie die Figur eines Greises, den sogenannten „Obmann" (Utena, LTA 544/376). - c) Der „Garten" wird so hergerichtet: ein Tannenbäumchen mit dem Wipfel nach oben oder ein Strohdrachen wird an die Decke gehängt. Das Bäumchen ist mit Blumen und farbigen Papier streifen geschmückt. Eine Flasche (gewöhnlich mit Wasser anstatt Branntwein) und eine Puppe, die den greisen Gärtner darstellt, werden an den Baum gehängt (Alunta, LTA 1438/312). - d) Im Hause des Bräutigams steht auf dem Tisch ein geschmücktes Tannenbäumchen, der sog. „Sodas". Die Zweige sind mit verschiedenem Schmuck behängt. Die kleinen Kerzchen darauf werden angezündet. Unter dem Baum steht ein Greis mit langem Bart, das ist der Gärtner. Die Burschen sitzen am Tisch und behüten den Garten. Einer von ihnen ist zum Eigentümer des Gartens bestimmt, der mit den angekommenen Hochzeitem feilschen soll. Er bietet ihnen den Garten zum Kauf an (Utena, LTA 218/470). - e) In der

[56c] „Hauptsächlich ist dieser Brauch (das Hochzeitsbäumchien) wiederum bei den Klein- und Weißrussen und bei den Polen verbreitet. Meiner Ansicht nach ist das Hochzeitsbäumchen einerseits das Symbol des frischen, jungen Lebens, andererseits auch das Symbol der Fruchtbarkeit": J. Piprek, a. a. O., S. 182, 184. Dagegen D. Zelenin: „Die gegenwärtige Deutung des geschmückten Hochzeitsbaumes sieht in ihm größtenteils den Abschied der Braut von den Jungfrauen, eine Erinnerung an die Mädchenzeit.... Der geschmückte Hochzeitsbaum der Ostslaven aber erinnert in vielem an den westeuropäischen Weihnachtsbaum und viel weniger an die zur Frühlingszeit geschmückte Pfingstmaie" (a. a. O., S. 312).

Ehrenecke wird auf dem Tisch eine kleine Tanne aufgestellt, die mit allerlei bunten Verzierungen geschmückt ist.[57] In der Ehrenecke wird oben ein Strohgeflecht (*reketukas*) gehängt, an dessen Ecken Vögelchen hocken, die aus Eierschalen und Papierstücken verfertigt sind (Tauragė, LTA 1158/345). - f) Im Hause des Bräutigams sitzen um den Tisch herum einige Frauen, die bilden einen „Zaun", an beiden Enden aber sitzen ein paar Männer als „Pfosten". Über ihren Köpfen hängt der „Garten". Auf dem Tische steht eine Schüssel, die den „Teich" darstellt. Das Tischtuch bedeutet die „Wiese". Im „Garten" sitzt ein „Gärtner", eine aus Lappen hergestellte Puppe (Panevėžys, LTA 1577/44). - Der „Gärtner" ist häufig auch mit einem Geschlechtsorgan versehen.

35. DER BRAUTSCHMUCK

I. Es scheint, daß in alten Zeiten die verheirateten Litauerinnen eine Art Mütze getragen haben[58]. Die Braut wechselte die Kopftracht während der Haubung nach dem Beilager, später gleich nach der Trauung, und ihr wurde die Frauenkopftracht angelegt (s. Abschnitt 15). Eine Brautkrone ist den Litauern unbekannt. Nur im Memelgebiet kommt sie manchmal in einer verkümmerten Form (aus Stroh!) vor. Den Hauptschmuck der Braut bildet der Rautenkranz, ferner ein um den Kopf gewundener Reif oder ein Stirnband (*galonas*), die mit Rautenzweigen besteckt sind, mit einigen (3 bis 6) bunten Seidenbändern daran, die auf den Rücken hinunterhängen und bis zum Gürtel reichen. Unter diesen Bändern befindet sich häufig auch ein Ende des glitzernden Stirnbandes. Je reicher die Braut ist, desto breiter auch ihr Stirnband. Später wurde sowohl von der Braut als auch von den Brautjungfern der sog. *Kalpokas* (auch *Kasninkas*, etwa Zopfhalter, genannt) getragen. Hierbei wurde das Stirnband auf einen runden Kartonstreifen gespannt, an den viele künstliche, aus farbigem Leinenstoff verfertigte und auf Draht aufgezogene Blumen geheftet wurden. Von ihm hingen über den Rücken Seidenbänder herab.[59] Zur Hochzeit trug also die litauische Braut das Haar frei, und nur durch einen Reif wurde es zusammengefaßt.[60] Die Kopftracht der Braut unterscheidet sich von der ihrer Jungfern bloß dadurch, daß die Braut ein helleres Stirnband verwendet und als das Wesentliche dabei einen Rautenkranz trägt.

a) Am Vorabend der Hochzeit wird von den Jungfern der Brautkranz gewunden, wobei entsprechende Lieder gesungen werden, z. B.:

Am Samstag Abend
pflückte ich Blumen und wand den Kranz.
Die erste Blume -
die grüne Raute,
die zweite Blume -
das seidene Band,
die dritte Blume -
der goldene Ring.

(Melagėnai, LTA 2374/324.)

b) Am Hochzeitsmorgen bringt der erste Brautführer (*didysis brolaitis*) drei Kränze mit: der eine ist um ein Zweiglein, der zweite um einen kupfernen und

57 Über die künstlich gemachten und oben aufgehängten Vögelchen vgl. *MT* VII 110 aus Plateliai.

58 Vier Arten der Frauenmützen sind beschrieben in *Mitt.* III 370.

59 Besonders ausführlich in *TD* I 196 ff. beschrieben. Vgl. *Mitt.* III 369; *Das Ausland*, 1839, Nr. 321, S. 1281.

60 Nach E. Fehrle, „der älteste Kopfschmuck der Braut war... ein Haarband aus Metall.... oder eine Kopfbinde aus Wolle oder Leinen, das Gebäude..." (*Deutsche Hochzeitsbräuche*. Jena, 1937, S. 52). Der Kopfschmuck der litauischen Braut stellt also gerade den ältesten Typus dar.

der dritte um einen goldenen Ring gewunden. Der Brautführer überreicht die auf einen Teller gelegten Kränzlein einen nach dem andern. Die erste Brautjungfer (*didžioji sesutė*) nimmt das erste Kränzlein, reißt es auf, findet nur ein Zweiglein darin und antwortet: „Unsere Braut trägt nicht solch einen Ring". Wenn das um den goldenen Ring gewundene Kränzlein gereicht wird, bringt sie es der Braut am Stirnband an, und dem Bräutigam steckt sie einen Rautenstrauß an die Brust (Žagarė, LTA 1357/26).

c) Die Braut legt zur Trauung im Winter einen schönen grauen Pelzmantel an, auf dem Kopfe hat sie einen Rautenkranz und ein schönes Band oder eine breite blitzende Beerte um die Stirn, an die noch einige breite Bänder (*kasnykai*) hängen, deren Enden über die Schultern reichen (Kupiškis, Valančius 78).[61]

d) Früher legte die Braut keine Schleier (*valionas*), sondern nur Bänder (*stangos*) an. Zwei Bänder wurden in bauschigen Schlingen um den Kopf gewunden, und in die Schlingen steckte man Rauten; dann heftete man an diesen Reif mehrere lange Bänder, die über den Rücken fast bis zur Erde reichten (Liškiava, LTA 374/1897).

e) Man nahm ein 6 Meter langes grünes Band; es wird zu Schlingen (sog. *rangai*) geflochten und an einen harten mit weißem Stoff bespannten Papierstreifen geheftet. Um den Reifen geht unten noch ein schmaler silberner oder goldener Streifen, den unteren Saum des Reifens schließt eine Perlenreihe ab. Auf dem Kopfe trägt die Braut einen Rautenkrannz (Tauragė, LTA 1158).

f) Auf den Kopf wurde ein *Krijas* (ein Reifen?) gelegt, mit einem Bande daran, und noch ein Kranz dazu. Die Brust war mit blitzenden Spangen (*žibuliai*) besteckt (Panevėžys, LTA 295/175).

II. a) Noch lange nach der Trauung bewahrte die Frau Hochzeitskranz und -hemd auf (Tauragė). - b) In der Kleidertruhe der žemaitischen Frauen werden die Hochzeitsstrümpfe sorgfältig aufbewahrt. Die Tote tritt mit diesen die Reise in die Ewigkeit an (*Wisla*, 17, 574). - c) Im östlichen Litauen ist die Sitte bekannt, daß der Hochzeitskranz in das Ehekissen eingenäht wird; dann wird der Mann die Frau sehr lieben: Salakas, Kaltanėnai, Marcinkonys. Oder: nach der Rückkehr von der Trauung nimmt die *Svočia* den Kranz ab und legt ihn in das Brautbett (Liškiava). - d) Während der Verlobung (*prageros*) ist eine Flasche mit einem kleinen Rautenkranz geschmückt. Dieses Kränzchen muß man in drei Teile zerreißen, einen Teil sich an die Brust stecken und die anderen verbrennen (Kabeliai). - e) Während des Brautmittags nimmt die *Svočia* der Braut den Schleier ab, und wirft ihn in die Mädchenschar. Das Mädchen, das ihn ergreift, wird im selben Jahr heiraten (Virbalis, LTA 223/114).

III. Im Gegensatz zum deutschen Brauch wird bei den Litauern überall davor gewarnt, daß die Eheleute, besonders die Braut, während der Trauung ein rotes Kleid oder einen roten Schmuck tragen, weil sie sonst im Leben häufig vom Feuer heimgesucht werden (allgemein), oder auch: sie werden in Zwietracht leben und einander prügeln (seltener: Šiaulėnai, Šunskai).

IV. a) Die Witwen tragen zur Trauung keinen Kranz und keine Bänder, legen nur das Kopftuch um. Der verwitwete Teil hat nur einen *Svotas* und eine *Svočia*. Wenn beide Teile verwitwet sind, dann gibt es auch keine Musik (Liškiava, LTA 374/ 1896). - b) Manchmal wird behauptet, daß die Witwe nicht nur ohne Kranz, sondern auch in schwarzen Kleidern zur Trauung geht (Plateliai, *MT* VII 86).

[61] Unverheiratete Mädchen trugen an Feiertagen den sog. *kalka*: aus hartem Papier gebogene Reifen, die mit Stoff überzogen waren. Daran wurden Bänder befestigt und Blumen angesteckt (Joniškėlis, *TŽ* II 167).

36. DIE HANDSCHUHE

a) Am Jungfernabend trägt der Bräutigam weiße Handschuhe (Biržai). - b) Am Trauungsmorgen flechten die Jungfern den Zopf der Braut sehr fest und machen viele Knoten darin, die Brautführer aber müssen schnell und, ohne die Handschuhe auszuziehen, den Zopf wieder auflösen. Wenn der Zopf schnell aufgelöst wird, so bedeutet das ein glückliches Leben (Tverečius, LMD I 194/2). - c) Wenn in der Kirche vor der Trauung ein Handschuh auf den Boden fällt, so wird derjenige, der den Handschuh aus Höflichkeit wieder aufhebt, noch in demselben Jahre heiraten (Imbradas, LTA 1276/73). - d) Nachdem das junge Paar geweckt und die *Marti* gehaubt ist, geht sie mit Handschuhen an den Händen, von Bruder oder Brautwerber an einem weißen Tüchlein geführt, aus der Klete ins Wohnzimmer. Mit der Haube auf dem Kopfe und angezogenen H a n d s c h u h e n sitzt die Braut am Tisch und ißt (Veliuona, Mitt. III 248 u. 246).

Diese Bräuche hängen wohl mit dem „Ritus der verhüllten Hand" zusammen (vgl. Bächtold a. a. O., S. 160 f.).

37. DIE VERMUMMUNGEN

Vermummte Gestalten treten während der Hochzeit ziemlich häufig auf. Diese Vermummungen haben jetzt keine besondere Bedeutung, sie unterhalten bloß die Hochzeiter.[62] Die Hüter des „Gartens" sind häufig auch vermummt und treiben Possen, während um den Kauf des „Gartens" verhandelt wird (s. Abschnitt 34).

I. a) Der Tod (die Todesgöttin) und die Soldaten. Die Todesgöttin (*Giltinė*) ist mit einem langen Frauenhemd bekleidet, dessen Rückseite mit rotem Lehm bestrichen ist. Sie ist mit einem Strick, mit dem man den Pferden die Füße fesselt, umgürtet. In der Hand hält sie ein zackiges, sägeähnliches hölzernes Messer. Sie steigt und wandelt die ganze Zeit über Bänke und Tische. Wenn jemand von den Hochzeitern sie anhält oder ihre Soldaten verlacht, packt sie ihn derb an und sägt ihm den Hals mit ihrem Messer (Tauragė, LTA 1158/348). - b) Abends kommen die Bären. Sie treten paarweise auf und haben einen Führer, der mit Schwert und Knute bewaffnet ist. Er trägt eine Maske mit Bart und einigen Zähnen. Die Baren haben auch Masken und Hauben aus Papier. Der Führer bittet die Musikanten aufzuspielen und die Bären tanzen nach seinem Kommando (Tauragė, LTA 1416/3). - c) Auf der Hochzeit erscheinen „Juden". Am häufigsten spielen sie „Tod und Kranich" vor und machen viele Späße. Solche „Juden" werden geehrt, man darf ihnen die Kleider nicht abreißen. Sie aber drängen sich überall hin, wo es ihnen gefällt und tun alles, was sie wünschen (Žagarė, LTA 1156/116). - d) Die Schar des Bräutigams wird am Abend an der Sperre von Vermummten angehalten: ein berittener „Zigeuner", ein „Polizeiobmann" u. a. kommen entgegen. In der Stube am Tische sitzen „Juden", „Zigeuner", „Bischof", „Tod" u. a. Man muß sie beschenken, um den Tisch freizubekommen (Daugai, LTA 1404A/20 f.).

II. Besonders beliebt sind die „Zigeuner". - a) In Erwartung der Braut sitzen am Tisch als Zigeunerinnen verkleidete Frauen. Sie haben einen „Garten" und eine „Wiege" an die Decke gehängt, in der Hand halten sie eine Handmangel. Der Brautwerber muß von ihnen den „Garten" abkaufen (Perloja, LTA 679/39). - b) Mittwoch abends zu Hause angekommen, finden der Bräutigam und seine Schar beim Tisch sitzende Vermummte: „Zigeuner", „Gendarme", „Schulzen". Der Brautführer muß von ihnen den Tisch freikaufen (Liškiava, LTA 374/1904). - c) Die „Zigeuner" und ihre Frauen besetzen die Tische im Brauthaus, wenn die

[62] Vgl. *TD* III 93 aus Betygala: Jude, Müller, Arbeiter, Maurer.

Hochzeiter von der Trauung erwartet werden, und auch beim Bräutigam, bevor man die Braut einholt. Man muß von ihnen die Tische und den „Garten" freikaufen (Merkinė, LTA 726/78-86 u. 123, eine ausführliche Beschreibung).

38. DIE VERSCHIEDENEN FRUCHTBARKEITSWAHRZEICHEN

Es gibt noch einige Bräuche und Handlungen, die auf Kindersegen abzielen, die aber nicht direkt mit dem Beilager (s. Abschnitt 12) zusammenhängen, darum weiden sie hier angeführt.

I. a) Das Mädchen soll nicht einen von Mäusen zernagten Sack flicken, nach der Heiart würde sie keine Kinder haben (Tverečius). - b) Wenn ein Jüngling Waschbleuel und Brotschieber verfertigt, kann er nur Mädchen, aber keine Knaben erwarten (Linkuva). - c) Während des ersten Aufgebots in der Kirche sollen die Brautleute nicht anwesend sein, sonst werden ihre Kinder taub sein (Kaltanėnai, Melagėnai), oder die ersten Kinder werden gleich sterben (Dieveniškis). - d) Die Braut soll nach der Trauung nicht mit einer Stute fahren, sonst wird sie nur Mädchen gebären, - man muß einen Hengst anspannen: Alytus, Liškiava, Kaltanėnai. - e) Vor der Trauung soll man nicht essen, sonst werden die Kinder häßlich sein (Dieveniškės).

II. a) Die Braut soll vor der Trauung die Kleider aufknöpfen, dann wird sie leicht gebären (Vilkaviškis). - b) Vor der Fahrt in die Kirche soll die Braut keinen Knoten machen, dann wird sie leichter Kinder gebären (Marcinkonys). - c) Vor der Trauung gibt man der Braut ein Glas Tee aus geröstetem Roggen zu trinken, so wird sie leichter gebären (Antalieptė). - d) Wenn die Braut nach der Trauung heimkommt, soll sie als erste aus dem Wagen steigen, dann wird sie die Kinder ohne große Schmerzen gebären: Kaltanėnai, Benekainys, Rodūnė.

III. Wieviel Körner (Erbsen, Gerste, Mohn) die Braut vor der Trauung in ihren Schuh legt (s. Abschnitt 6), soviel Kinder wird sie bekommen: Griškabūdis, Vilkaviškis. Dasselbe hat auch eine andere Bedeutung: wieviel Körner in den Schuh gelegt werden, soviel Jahre wird die Braut kinderlos sein: Aukštadvaris, Kalesninkai, Kabeliai.

IV. Es gibt auch Handlungen, um k e i n e Kinder zu bekommen. - a) Um keine Kinder zu haben, soll man zur Trauung Hemden anziehen, die mit dem Monatsfluß verunreinigt sind (Šventežeris). - b) Wenn man in die Kleider eine Nadel steckt, mit der ein Totenhemd genäht worden ist, und so zur Trauung geht, bekommt man keine Kinder (Leipalingis). - Wenn jemand vor der Trauung rachsüchtig einige Nadeln in die Kleider der Braut steckt, bleibt die Frau unfruchtbar, bis die Nadeln beseitigt sind: Leipalingis, Liškiava. Eingesteckte und dabei abgebrochene Nadeln können auch dem Manne die Zeugungskraft nehmen: Marcinkonys, Grūzdžiai. - c) Wenn die von der Trauung zurückkehrende Braut die gefalteten Ecken einer Schürze und das Schürzenband der Frau küßt, der sie zuerst begegnet, so wird sie unfruchtbar (Veliuona).

39. SELTENE BRÄUCHE

K a m m e r w a g e n . Über spezielle Braut- oder Kammerwagen (*palagas*[63]) auch *pallags* und *palagis* genannt) haben wir einige Nachrichten nur aus alten Schriften, in denen über die in Ostpreußen lebenden Litauer berichtet wird.[64] Es ist ein mit

[63] Bei den heutigen Litauern bedeutet das Wort *palagas* - das Kindbett.

[64] Sudauerbüchlein von Maletius; Lepner 19; Praetorius VIII 23-25; Kuntze 38; Gisevius in *Pr. Prov.-Blätter*, XXIX, 2, 1843, S. 279. Vgl. die Brautwagen der alten Inder.

Tüchern gedeckter und mit Kränzen, Bändern, Tüchern u. a. geschmückter Wagen. Drinnen brennt ein Licht. Mit diesem Wagen wird die Braut aus dem Elternhause abgeholt. Bei den heutigen Litauern ist der Kammerwagen völlig unbekannt.

Sich auf den Stein stellen. Nur einmal bin ich auf einen Bericht gestoßen, laut dem die Braut während der Hochzeit entfloh und draußen auf einem Stein stehend gefunden wurde (noch im Hause der Eltern). Vielleicht hängt damit folgender Glaube zusammen: wenn ein Bursche sich zur Werbung begibt, so soll er einen Stein umwenden, dann wird es ihm glücken, sich zu verheiraten (Alytus, LTA 1421/12-21). Diese Sitte wird mit dem sog. „Ahnenstein" in eine nahe Beziehung gebracht (s. John Meier. *Ahnengrab und Brautstem.* Halle, 1944).

Stäbchenbrechen. Die *Svočia* überreicht der Braut drei Reiser (Zweiglein), die einem Besen entnommen sind. Wenn die Braut sich in den Wagen setzt, bricht sie die Reiser entzwei und wirft die eine Hälfte auf die eine und die andere auf die andere Seite des Wagens (Kabeliai, LTA 794/122). - Nach H. Bächtold (a. a. O., S. 122 f.), handelt es sich hier um eine Entsippung und einen Bruch mit der Gemeinschaft der Braut, die nunmehr in die Sippe des Bräutigams aufgenommen wird.

SCHLUẞBETRACHTUNGEN

Das Ziel, welches ich mir gesetzt habe, war, das litauische Material über die Hochzeitsbräuche und den damit verbundenen Volksglauben systematisch zu ordnen und übersichtlich darzulegen. Darum beschränkte ich mich nur auf einige hier und da eingeschobene theoretische Erläuterungen und Deutungen. Ferner versuchte ich immer das Häufigste und Charakteristischste an erster Stelle zu bringen. Die Zufälligkeiten sind als solche gekennzeichnet. Sich in uferloses Vergleichen und Heranziehen fremdvölkiseher Parallelen zu verlieren, habe ich mich absichtlich gehütet. Darum habe ich hier sehr wenige Gebräuche anderer Völker herangezogen, was einen Gegensatz z. B. zu L. von Schroeders bekanntem Werk über die estnischen Hochzeitsgebräuche bildet.[65]

Schon eine oberflächliche Betrachtung wird jeden Kenner von Volksbräuchen einsehen lassen, daß, abgesehen von einigen Entlehnungen von den Nachbarn, sowohl von Germanen (z. B. Hochzeitsbitter) als auch von Slawen (z. B. Hochzeitskuchen und -bäumchen), die Masse der litauischen Hochzeitsbräuche von allgemein-indoeuropäischen Elementen gebildet wird. Diese haben hier häufig eine sehr altertümlicht Form behalten, deren Ursprung und Sinn leicht erkennbar ist. Nicht selten haben sie auch eine eigenartige völkische Umwandlung durchgemacht.

L. von Schroeder hebt eine Reihe von Hochzeitsriten besonders hervor, die bereits den alten Indern bekannt gewesen sind und darum als urindoeuropäisch bezeichnet werden können. Von derartigen Riten, die bei den Litauern ebenfalls häufig in Erscheinung treten, sind folgende zu nennen[66]:

1. Die Braut wird dreimal um den Hausherd (später Speisetisch) geführt;
2. Das junge Paar wird veranlaßt, eine Speise gemeinsam zu genießen;
3. Die Neuvermählten werden genötigt, sich auf ein Fell niederzusetzen (bei den Litauern werden sie mit einem umgekehrten Pelzmantel bedeckt);
4. Das Brautpaar wird mit Getreidekörnern bestreut;

[65] *Die Hochzeitsgebräuche der Esten* in *Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft*, XIII, Dorpat u. Berlin, 1888.

[66] Vgl. dazu: Haas, E. *Die Hochzeitsgebräuche der alten Inder, in Webers Indische Studien*, V, 267–412, Berlin, 1862 und Winternitz, M. Das altindische Hochzeitsrituell in *Denkschriften der kais. Akad. d. Wiss.*, phil. hist. cl., Bd 40, Wien, 1892.

5. Die Braut schenkt dem Bräutigam ein von ihr selbst angefertigtes Hemd;
6. Das Ehepaar wird mit Wasser besprengt;
7. Die Haartracht der Braut wird geändert;
8. Die Braut muß beim Abschied vom Elternhause laut weinen und klagen;
9. Ein kleiner Knabe wird auf den Schoß der Braut gesetzt;
10. Die Braut muß auf einen Stein treten (bei den Litauern jetzt selten);
11. Die umständliche Heimführung der Braut, die Begleitung und Schutzmaßnahmen während der Fahrt;
12. Das Besteigen des Brautbettes in Zeugengegenwart.

Ferner sind als altertümlich und bei den Indoeuropäern weit verbreitet folgende Bräuche anzusehen:

1. Das Brautwerben durch eine dritte Person und die hervorragende Rolle des Brautwerbers während der Hochzeit;
2. Das gegenseitige Beschenken der Brautleute während der Verlobung, das Handreichen und der öffentliche Kuß;
3. Die Verhüllung der Braut, um sie vor Bezauberung zu schützen;
4. Der Versuch des Bräutigams nach der Trauung der Braut, und umgekehrt, auf den Fuß zu treten, um sich die Vorherrschaft in der Ehe zu sichern;
5. Es wird der Braut nach der Trauung ein Hut aufgesetzt;
6. Das Sicheinkaufen der Braut durch Geschenke in die Gemeinschaft des Mannes;
7. Die Sitte, daß die junge Frau gleich nach der Hochzeit auf einige Tage in das Haus der Eltern zurückkehren muß (litauisch heißt es *sągrąžtai*, d. h. Zurückwanderung).

Diese Bräuche können als gemein-europäisch gelten.

Schließlich möchte ich einige Bräuche hervorheben, die für die Litauer besonders charakteristisch sind:

1. Die zahlreichen zeremoniellen Klagereden der Braut, in denen sie ihre Abneigung zeigt, das Elternhaus zu verlassen, den Bräutigam und seine Sippe tadelt und ihre eigene Sippe um Loskauf fleht;
2. Die wehmütigen Hochzeitslieder, mit denen die Jugend sich von ihrem ausscheidenden Mitglied verabschiedet und das Leben der Braut bei den Schwiegereltern in übertrieben dunklen Farben schildert; ferner die überaus freimütigen Spottlieder auf „die Fremde" (die Sippe des Ehemannes);
3. Der scheinbar unfreundliche Empfang des Gefolges des Bräutigams, das Sträuben der Braut, dem Bräutigam zu folgen, und die Anstrengungen ihrer Gemeinschaft sie „loszukaufen";
4. Nach dem Beilager, dem Höhepunkt des Hochzeitsdramas, muß man die Braut zum Lachen bringen: nach der in tragischen Tönen gehaltenen Stimmung, nimmt das Hochzeitsfest plötzlich einen lustigen Charakter an;
5. Der Brautbruder hat eine hervorragende Rolle in dem Hochzeitszeremoniell als Vertreter und Beschützer der Schwester;
6. Es werden viele Zauberhandlungen vorgenommen, welche die Fruchtbarkeit und den Reichtum des jungen Paares günstig beeinflussen sollen;
7. Die ausgiebige Verwendung von grünem Schmuck ist bemerkenswert; besonders hervorzuheben ist die häufige Verwendung und symbolische Bedeutung der Rautenblume; das Stirnband und der Rautenkranz gelten als traditioneller Kopfschmuck der Braut;
8. Die häufige rituelle Verwendung des Feuers und des Lichtes im Laufe der Hochzeit ist auffallend; die eingeheiratete Frau bringt das eigene Feuer ins Haus des Mannes, das sie von ihrer Mutter in Empfang nimmt;
9. Der zeremonielle Brauttanz wird feierlich ausgeführt.

Ich bin zur Ansicht gelangt, daß die Hochzeitsbräuche der Völker folgendermaßen zu deuten sind:

a) als Trennungs- und Aufnahmeriten aus einer Sippe in eine andere,

b) als Anstrengungen auf magische Weise die Fruchtbarkeit und den Reichtum der neugegründeten Familie günstig zu beeinflussen,

c) als Schutzmaßnahmen gegen Bezauberung.

DIE ORGINALTEXTE DER ÜBERSETZTEN VOLKSLIEDER, KLAGEREDEN, ANSPRACHEN

ABSCHNITT 6

Der Dieveris spricht: „Še tau, sesiule, rūtų vainikėlis, sesiulių skintas, panelių pintas, ant aukso žiedo apvyniotas, žaliu šilku vyniotas, aukso kupkoj laikytas, žaliam vyne mirkytas; per tamsią naktelę neštas, per juodą purvelį bristas, šiauriu vėjeliu pūstas ir patropytas ant jūsų seserį atnešt". Die Jungfern antworten: „Dėkui užu žalią žolynėlį, užu rūtų vainikėlį, sesiulių skintą, panelių pintą ir patropytą ant mūsų seserį, atnešt". Zur Braut sagen sie: „Tavo vainikėlis, tavo žalionėlis nuimamas nuo galvelės".

ABSCHNITT 14

Vai tu kasele, šilkų saujele,
N'ilgai tysosi per liemenėlį:
Šiandie dienelė lig vakarėlio,
Rytoj rytelį lig pusrytėlių.
Ardys kaselė, barstys rūtelė,
Vai virkdys, virkdys jauną mergelę.

ABSCHNITT 18

<...> Važiavom lauką,
Važiavom antrą,
Davažiavom kalnelį.

Eisiu ant kalnų,
Pulsiu ant kapų,
Motulę prisbudysiu.

- Motule mano,
Širdele mano,
Tai man duoki rodelę.

Duoki rodelę
Man siratėlei -
Netekau dovanėlių.

- Dukrele mano,
Jaunoji mano,
Aš tau duosiu rodelę:

Vienam dovanok,
Antram prižadėk,
Trečiam galvelę palenk.

ABSCHNITT 12

a) Kur buvai seserėle,
Kur buvai?

Kur buvai, lelijėle,
Kur buvai?

Gražiai grajij' muzikėlė,
Seniai šoka jaunimėlis,
Tavęs namie nėra.

Tai buvau, seserėlės,
Tai buvau.
Tai buvau, lelijėlės,
Tai buvau.

Po kaimelį vaikščiodama,
Žemai galvelę lenkdama
Pamergėles prašiau.
...Pabrolėlius prašiau.
...Svočiukėles prašiau.

b) Pavasario dienelę
Sėjau žalią rutelę.
O aš sėdama, apravėdama
Su rūtele kalbėjau:

- Auki, rūtele žalia,
Rūtele kvepiančioji,
Aš ištekėsiu, nebelūkėsiu
Tave žalią palikti.

Aš paliksiu rūtelę,
Aš paliksiu žaliąją,
O aš paliksiu žalią rūtelę
Jauniausiai seserėlei.

Sesute jauniausioji,
Sesute mylimoji,
Mokėki sėti ir apravėti
Mano žalią rūtelę.

ABSCHNITT 23

I. a) Vai kelkis, motula, iš gilaus grabelio,
Išleiski dukrelę į šliūbą važiuoti.

b) Sukvietei, Birute, šiame vakarėly
Visas giminėles, brolius, sesutėles,
Kodėl nepakvietei, Birute sesele,
Iš aukšto kalnelio tikros motinėlės?
Galbūt atsiūravus tavo motinėlė,
Pasiramsčiuodama su grabo lentele...

c) Nerami veselėlė,
Ne visa besiedėlė -
Nėr tikrųjų tėvelių.
Kodėl tu nepaprašei
Nors ant šio vakarėlio,
Ant paskutinės dienelės?

d) Yr visi susiedėliai,
Yr visos susiedkėlės,
Tik nėr tikros motulės.

Mariutėle, sesute,
Paprašyki Dievulį,
Kad paleistų motulę.

Ne ant ilgo čėselio,
Tik ant šio vakarėlio
Dukrelės padaboti...

e) Oi nėra, nėra mūs Adeliutės,
Gal ji nuėjo pas Poną Dievą,
Pas Poną Dievą, pas sa tėvelius.
- Kelkis, tėvuli, prašau veselion!
- Nekelsiu dukra, nekelsiu jauna,-
Žalios lentelės spaudžia šonelius,
Juoda žemelė myga akeles,

f) - Kelkis, kelkis, ma motule,
Man rengmelės surengmyti,
Man rengmelės surengmyti,
Mane šliūban išlaisdyti.
- Aš neskelsiu gi, dukrele,
Aš neskelsiu gi, viešnele, -
Aš palikau tau tėvulį,
Tau tėvulį, tau širdelę
Parėdkėlio sudaryti,
Tave šliūban išlaisdyti.

II. a) „...Tai aš paprašytau reibos gegulės, tai mes nuveitume ant didžio kapelio, ant geltono pieskalio, tai aš pabudintau sa radną motulę, tai aš paprašytau ant sa veseilekos, tai ana gal geriau padėtų prirangdyt mano veseilekos..."

b) „...O jūs broleliai, mieli sakalėliai, o jūs pabalnokit šyvus žirgelius, o tai jūs nujokit į aukštą kalnelį, į mano mylimą tėvelį. O kad pasikeltų mano mylimas tėvelis, oi kad jis pastotų man viešą kelelį einant į šventą bažnytėlę, oi kad jis nedaleistų manęs jaunos mergelės pražudyt mano valnios valelės, nuvytyt mano žalios rūtelės; oi kad jis apmokėtų svetimai šalelei aukseliu sidabrėliu, oi kad jis mane atpirktų jauną mergelę nuog svetimos šalelės. Tai gal mano tėvulis gievnas ant manęs siratėlės, kad aš jauna nenusiunčiau pakarno paslelio četvergo vėlųjį vakarėlį, oi kaip prašinėjo slaunios giminėlės ir artimų susiedėlių..."

ABSCHNITT 35

Subatos vakarėlį
Skyniau pyniau vainikėlį.
Pirmas žolynėlis -
Žalioji rūtytėlė,
Antras žolynėlis -
Šilkinis kasnykėlis,
Trečiasai žolynėlis -
Aukselio žiedelis.

Zur Beachtung. In den litauischen Texten und Ortsnamen lies den Buchstaben „v" wie deutsches „w", „š" = „sch", „č" = „tsch", „ž" = franz. „j" (jardin), „s" = scharfes „s", „c" = „z", „e" = offenes „a", „ė" = „e". An Stelle nasalierter Vokale wurden aus technischen Gründen überall lange ā ē ī ū gesetzt.

BIBLIOGRAPHIE

(Chronologisch geordnet)
Zeitschriften
GK = *Gimtasai kraštas* [Heimatland], Šiauliai, 1934-1944.
Mitt. = *Mitteilungen der litauischen literarischen Gesellschaft,* Tilsit - Heidelberg, 1879-1912.
MT = *Mūsų tautosaka* [Unsere Volkskunde], Kaunas, 1930-1935.
TŽ = *Tauta ir žodis* [Volk und Wort], Kaunas, 1923-1931.
TD = *Tautosakos darbai* [Volkskundliche Arbeiten], Kaunas, 1935-1940.

Baldauskas, J. *Pirktinės vestuvės* [Kaufehe]. - *MT,* X, Kaunas, 1935.

Balys, J. Senoviškos lietuvių vedybos [Hochzeit bei den alten Litauern]. - *Naujoji Lietuva,* Vilnius, 1943, Nr. 75, 76.

Brand, J. A. v. *Reysen durch die Mark Brandenburg usw.* Wesel, 1702. (Die Reise durch Litauen wurde i. J. 1673-1674 unternommen.)

Brazys, T. Lietuvių liaudies daina vestuvėse [litauisches Volkslied während der Hochzeit]. - *TŽ,* II, 1924, S. 190-238, mit 50 Notenbeispielen. (Aus der Umgebung von Merkinė).

Buračas, B. Kupiškėnų vestuvės [Die Hochzeit in der Umgebung von Kupiškis]. - *TD,* I, 1935, S. 195-278.

Butėnas, P. Vestuvių apeigos [Hochzeitszeremonien aus Joniškėlis]. - *TŽ,* II, 1924, S. 164-189.

Čilvinaitė, M. Vestuvės Upynos apyl. [Die Hochzeit in der Umgebung von Upyna]. - *GK,* 1935, Nr. 5, S. 238-442, Nr. 6, S. 294-301, Nr. 7-8, S. 271-278.

Festliche Gebräuche in Preussisch Littauen. - *Globus,* 23, (1873), S. 58-60.

Gervais. *Notizen von Preussen,* mit besonderer Rücksicht auf die Provinz Litauen. I. Königsberg, 1795.

Gisevius, E. Beschreibung einer Littauisch-Tilsenischen Heimführung. - *Neue Preuss. Prov. - Blätter,* Bd. IV, 1847, S. 144-152, 209-217. (Mehr belletristisch als volkskundlich geschrieben.)

Iwaszkiewiczowa, Emma. Wesele w Swiecianskim. - *Upominek Wilenski,* pismo zbiorowe, poswiecone J. I. Kraszewskiemu, S. 33-64. (Die Hochzeit in Švenčionys, polnisch.)

Juškevič, A. *Litovskaja svadebnyja narodnaja pesni* [Litauische hochzeitliche Volkslieder]. St. Petersburg, 1883.

Juškeviče, A. *Svotbinė rėda veluonyčių lietuvių.* Kazan, 1880, 120 S. Deutsch: Hochzeitsgebräuche der Wielonischen Litauer, übers. von A. Petry in Mitt. Bd. III, 1893, S. 134-178, 201-248, 321-383; Polnisch in *Wisla,* VII-VIII, 1893-1894; Russisch in *Pamjatnaja knižka Kowenskoi gub.,* 1902, S. 57-80 (gekürzt).

Kielauninkas (Gisevius, E.). Hochzeitsgebräuche der Ragainener. - *Preuss. Prov. -Blätter,* Bd. II, 1843, S. 274-286.

Krėvė-Mickevičius, V. Dzūkų vestuvės [Die Hochzeit der Dzūkai]. - *MT,* II, 1930, S. 17-93. (Nicht einwandfrei.)

Kuntze, A. *Bilder aus dem Preussischen Litauen.* Rostock, 1884, S. 29-44. (Aus dem Manuskript von Schultz, verfaßt i. J. 1832, unehrlicherweise abgeschrieben).

Kurschat, A. *Littauisch-deutsches Wörterbuch.* Halle, 1883.

L. z Pokiewia (= L. Jucewicz). *Litwa.* Wilno, 1846, S. 252-285.

Loetzow, J. Litauischer Hochzeits brauch in *Wanderer durch Ostu. Westpreussen,* Bd. VII, 1910, S. 153-6.

Lepner, Th. *Der Preusche Littauer.* (Geschrieben um 1690). Danzig, 1744, ein Neudruck, besorgt von Jordan, erschien in Tilsit 1848, S. 10–17: Von der Littauer Fryschaft, S. 17–30: Von der Littauer Hochzeit.

Maletius, Hr. *Wahrhaffte Beschreibung der Sudawen auf Samland.* 1563. (Geschrieben Mitte des 16. Jahrh., mehrere Auflagen in Königsberg, ein Wiederabdruck in *Erleutertes Preuss,* Bd. V, 1742, S. 198–207. In Betracht kommt das Kapitel „Von jhren Sponsalien vnd vorlubnissen". Wird als „Sudauerbüchlein" zitiert.)

Mannhardt, W. *Letto-Preussische Götterlehre.* Riga, 1936. (Auszüge aus Maletius, Brand, Lepner, Praetorius u. anderen alten Autoren.)

Meškauskas, Pr. *Volksbräuche im litauischen Familienleben.* Tilsit, 1936, S. 25–56. (Diss., hauptsächlich sich auf das Werk von Praetorius stützend).

Mickevičius, J. Žemaičių vestuvės [Die Hochzeit der Žemaiten, d. h. Niederlitauer]. – *MT,* VII, 1933, S. 47–125.

Niemi, A. R. „Liettualaisia häätapoja" (finnisch, Liedertexte auch litauisch). – *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne,* XXXV, Helsinki, 1914, 49 SS.

Pogodin, A. Očerk istorii litovskich svadebnych oracij [Abriß der Geschichte der litauischen Hochzeitsansprüchen]. – *Živaja Starina,* I, 1894, S. 90–97.

Praetorius, M. *Deliciae Prussicae oder Preussische Schaubühne.* In Auszügen herausg. von W. Pierson, Berlin, 1871. (Geschrieben um 1690, teilweise gedruckt in *Erl. Preussen* 1723–1725 und *Acta Borussica* 1731. Über Hochzeitsgebräuche der ostpreuß. Litauer berichtet Buch VI Kap. VIII, 1–50; es wird nach Paragraphen zitiert.)

Rademacher. Die Hochzeit und die dabei herrschende Sitte (i. J. 1855). – *Mitt.,* V, (1901), S. 167–170.

Stuopis, P. Senovės aisčių vedybos [Die Hochzeit der alten Aisten]. – *Akademikas,* 1935, Nr. 1 und *Trimitas,* 1935, Nr. 24.

Tettau, W. und Temme, J. *Die Volkssagen Ostpreussens, Litthauen's und Westpreussens.* Berlin (1. Aufl. 1837), 2. Aufl. 1865. (Über die Hochzeitsbräuche auf S. 255 f. aus folgendem Quellen geschöpft: Hartknoch. Alt- u. N. Preussen, S. 179; Gervais, Notizen von Preussen I S. 10; *Erl. Preussen* V S. 713 ff; *Acta Bor.* II 405.)

Tetzner, F. Alte Gebräuche, Kleidung und Geräte der Litauer (nach Brand und Lepner). – *Globus,* 73, (1898), S. 110–116.

Tetzner, F. Die Brautwerbung der Balten und Westslawen. – *Globus,* 98, (1910), S. 154–158, 170–174.

Valančius, M. *Palangos Juzė.* 1. Aufl., Memel, 1869; zitiert nach 5. Aufl., Vilnius, 1907.

Witort, J. Litewska spolnota rodzinna (Communauté de famille en Lithuanie). – *Wisla,* IX, (1895), S. 1–10, Zarysy prawa zwyczajowego ludu litewskiego [Das Gewohnheitsrecht des litauischen Volkes]. – *Lud,* III–IV, (1897–1898), besonders III 193–213: Familienrecht; Slady ustroju matryarchalnego na Litwie [Die Spuren der matriarchalischen Gesellschaftsordnung in Litauen]. – *Wisla,* XIII, (1899), S. 505–511. – (Alle Aufsätze sind polnisch geschrieben.)

Wolter, E. Ob izučenii semeinago byta litovsko-žemaitskago naroda [Über die Erforschung des Familienlebens des litauisch-žemaitischen Volkes]. – *Pamjatnaja knižka Kovenskoi gub.,* 1889. (Sonderab. 27 SS.)

Znicz (= Paprocka Marja). Wesele z zakatku litewskim [La noce dans un coin de Lithuanie, Kr. Ukmergė]. – *Wisla,* XI, (1897), S. 459–464 (polnisch).

HANDSCHRIFTLICHE SAMMLUNGEN

Die beiden reichsten Archive der litauischen Volkskunde sind ausgiebig benutzt worden:

LTA = Lietuvių tautosakos archyvas (Litauisches Volkskundearchiv, zur Zeit in Vilnius);

LMD = Lietuvių mokslo draugija (Litauische Wissenschaftliche Gesellschaft in Vilnius),

Über die Einzelsammlungen, die öfter benutzt und häufiger zitiert sind, folgen unten nähere Angaben, und zwar: Signatur, Aufzeichnungsort, Aufzeichner und Aufzeichnungsjahr:

LTA

361: Gudžiūnai, B. Banaitis, 1930.
218: Utena, J. Dovydaitis, 1930.
295: Panevėžys, Endzinienė, 1929.
374: Liškiava, E. Šneideris, 1931.
450: Tauragnai. E. Šimkūnaitė, 1933.
455b: Alytus, B. Buračas, 1933–1934.
544: Utena, Šimelytė, 1934.
626: Biržai u. a., prof. A. R. Niemi, 1910.
662: Švenčionys, J. Aidulis, 1933–1934.
725: Marcinkonys, R. Sabaliauskienė, 1935.
726: Merkinė, A. Navarackas, 1935.
753: Salakas, V. Dičiūnas, 1936.
792: Daugėliškis, J. Aidulis, 1934 f.
794: Kabeliai, J. Trainavičius, 1936.
842: Pilviškiai, P. Preikšas, 1936.
1155: Žasliai, M. Čiurinskaitė, 1937.
1156: Žagarė, J. Marcinkus, 1937.
1158: Tauragė, V. Augaitis-Butkus, 1937.
1167: Kaltinėnai, A. Brazdeikis, 1937.
1174: Marijampolė, B. Sakavičius, 1937.
1310: Varėna, B. Saulėnas, 1937.
1315: Leipalingis, A. Mikelionis, 1937.
1349: Keturvalakiai, J. Bielskis, 1937.
1357: Žagarė, A. Skiparis, 1937.
1403: Grinkiškis, B. Banaitis, 1937.
1404: Daugai, V. Bartlingas, 1937.
1438: Alunta, A. Urbonas, 1937.
1577: Panevėžys, O. Kairytė, 1936.
2374: Švenčionys, M. Alseikaitė, 1940.
2375: Valkininkai, M. Alseikaitė, 1940.

LMD

III 61: Lyda, J. Maceika, 1933.
III 149: Kaltinėnai, Gudelaitis, 1934.
III 181: Marcinkonys, J. Brazauskas, 1935.

SUMMARY

When reading a series of descriptions of weddings in any country, one has the impression that everything is hopelessly confused, and that no escape is possible out of this chaos. But having followed the separate elements of these customs, having fixed the chief points of the action and placed the chief actors on their proper places, the whole picture gradually clears up. In spite of the differences caused by local and temporal circumstances, it is possible to find out the original and correct place of the separate elements amidst the wedding-ceremonial, and to perceive the sense of the action. It is impossible to give an exhibition of wedding-customs which should be valid in all parts of a country, so small this country may be. Therefore, the Lithuanian wedding-customs had been divided into their chief elements which had been dealt with separately, in order to call special attention to their common points, as well as to the differences. Thus the significance and the place of different customs had been shown in the proper light.

The aim which I have put before myself was to arrange systematically the Lithuanian materials about the wedding-customs and the people's belief connected with them, and to display them distinctly. Therefore, I have restricted myself just only to a few theoretical explanations and interpretations, dropped in here and there. Furtheron, I have tried to bring forward all elements which are most frequent and characteristic. Every fortuitousness has been marked as such. My intention had been to avoid limitless comparisons and parallels with foreign nations. Due to this, I have mentioned but a few customs of other nations, thus contrasting with the wellknown work by L. von Schroeder about Estonian wedding-customs.

Even a superficial consideration could persuade every connoisseur of people's customs that, with the exception of some few rites adopted from the neighbours - the Germans (for example, the invitors to the wedding), as well as from the Slaves (for example, the wedding-cake and little trees), - the mass of Lithuanian nuptial customs had been formed by g e n e r a l I n d o - E u r o p e a n elements. These have frequently kept here their very ancient form, the origin and sense of which can be easily perceived. It often occurred that these elements have undergone a peculiar national transformation.

L. von Schroeder calls special attention to a series of nuptial rites which had been known already to the ancient Hindus, and which therefore may be called the *original* Indo-European rites. The following ones of these rites can be frequently observed in Lithuania:

1. The bride is being led three times round the hearth of the house later on - round the dining table;
2. The young couple is induced to eat a common meal;
3. The newly married couple is compelled to sit down on a fur (in Lithuania they are covered with a turned-out fur-coat);
4. The betrothed couple is being strown over with corn-grains;
5. The bride gives the bride-groom a shirt made by herself;
6. The married couple is being sprinkled with water;
7. The hairdress of the bride is being changed;
8. The bride has to weep and lament loudly on leaving her paternal house;
9. A little boy is being placed on the lap of the bride;
10. The bride has to tread upon a stone (in Lithuania this rite is being seldom used now);
11. The ceremonious drive home of the bride, the escort and measures of defense during the drive;

12. The ascent of the bridal bed before witnesses.

Furtheron, the following customs are of a n c i e n t origin and widely spread among the Europeans:

1. The match-making through a third person and the prominent role of the match-maker during the wedding;

2. The betrothed couple is giving presents to each other during the betrothal, the hand-shake and the public kiss;

3. The bride is being covered with a sheet, in order to protect her against enchantment;

4. The attempt of the bridegroom, and vice-versa of the bride, to tread opon the toes of the bride after the wedding, in order to secure the predomination in the matrimonial life;

5. A hat is being put on the head of the bride after the wedding;

6. The bride is giving presents to her husband's family, in order to buy herself into it;

7. The custom that the bride has to return to the house of her parents immediately after the wedding (in Lithuania this custom is called *sągrąžtai* – journey back).

These customs may be called the c o m m o n European ones.

Finally, I should like to call special attention to some customs which are especially characteristic for Lithuanians:

1. The numerous ceremonious lamentations of the bride, by which she shows her aversion to leave her parental house; she blames the bridegroom and his kindred, and implores her own family to ransom her;

2. The melancholic wedding-songs, by which the youth is taking leave from their withdrawing member, and in which the bride's life with her parents-in-law is described in exaggerated dark colours; furtheron, the exceedingly frank satirical songs about the „foreign land" (the husband's kindred);

3. The apparently unfriendly reception of the bridegroom's attendance, the bride's indignation to follow the bridegroom, and the endeavours of her family to „ransom" her;

4. After the nuptial night, the culminating point of the wedding drama, the bride must be induced to laugh; after the tragic mood, the character of the nuptial feast suddenly becomes a gay one;

5. The bride's brother plays a prominent role in the nuptial ceremonial, being his sister's representative and protector;

6. Many actions of enchantment are being fulfilled, in order to influence favourably the fertility and the wealth of the young couple;

7. The rich use of green ornaments is remarkable; especially frequently the rue-flower is being used which has a symbolic significance; it is a tradition for the bride to wear a headband and a wreath of rue-flowers;

8. The use of fire and light during the wedding ceremonial is a frequent rite; the married woman brings her own fire, which she has received from her mother, into her husband's house;

9. The ceremonial bride-dance is being solemnly performed.

I have attained the opinion that the nuptial customs of the nations can be explained as follows:

a) as rites of separation and reception from one kindred to another,

b) as endeavours to influence favourably by magic measures the fertility and wealth of the newly founded family,

c) as measures of protection against enchantment.

ZEITSCHRIFT FÜR SLAVISCHE PHILOLOGIE

Band XIX, Heft 2, 1947
J. Balys. *Litauische Hochzeitsbräuche.* Hamburg, 1946, kl. 8°, 78 S. (= Contributions of Baltic University, Nr. 9).

Die vorliegende kleine, aber inhaltsreiche Broschüre enthält etwas ganz anderes, als es der Leser auf Grund ihres Titels erwartet. Es ist dies nicht eine Schilderung einiger litauischer Hochzeitsrituale auf Grund eigener, naturgemäß beschränkter Beobachtungen; auch nicht eine Untersuchung der litauischen Hochzeitsbräuche, wo der Verfasser nur einen Teil des bisher aufgezeichneten Materials beherrscht, aus diesem Teil bloß einige, ihm besonders altertümlich oder interessant vorkommende Bräuche herausgreift und sie mit ähnlichen Brauchen anderer Völker auf Grund eines ebenso unvollständigen und willkürlich herausgegriffenen Materials vergleicht. Was wir vor uns haben, ißt etwas viel Wertvolleres, nämlich eine vollständige Übersicht aller litauischen Hochzeitsbräuche auf Grund des gesamten heute vorhandenen gedruckten oder handschriftlichen Materials, das von niemandem so beherrscht wird, wie von dem Verfasser, dem führenden litauischen Folkloristen der Gegenwart. Bei dem geringen Umfang der Schrift konnten zu jedem Brauch oder Brauchelement natürlich nicht sämtliche Belegstellen angeführt werden, aber besonders bei selteneren Bräuchen Bind die bibliographischen Hinweise sehr reichhaltig, auch sind viele wichtige Belegstellen wörtlich abgedruckt. Die ganze Schrift trägt einen deskriptiven Charakter, insbesondere sind vergleichende Hinweise auf Hochzeitsbräuche anderer Völker nur sparsam eingestreut. Jedenfalls aber hat der Verfasser eine feste und von nun an unentbehrliche Grundlage für die Untersuchung aller litauischen Hochzeitsbräuche geschaffen.

Das gesamte Hochzeiteritual ist nach einem übersichtlichen System in die einzelnen Bräuche und Brauchelemente zerlegt. Die Abschnittsüberschriften lauten: I. Einführung (S. 1–4). Vorwort. 1. Die Zeit. 2. Die handelnden Personen. 3. Die Hauptvorgange während der Hochzeit. II. Die hauptsächlichsten Episoden und ihr Verlauf (S. 4–38). 4. Die Werbung. 5. Die Verlobung oder Vereinbarung. 6. Die Vermählung und die kirchliche Trauung. 7. Der unfreundliche Empfang. 7a. Das Vorspannen. 8. Empfang nach der Trauung. 9. Die Mitgiftführer. 10. Die Beschenkung und Versteigerung der Braut. 11. Die falsche Braut. Die Braut versteckt sich. 12. Das Beilager. 13. Das Wecken der Neuvermählten. Das Essen. 14. Das Haarabschneiden. 15. Die Haubung. 16. Die Übernahme der Wirtschaft. Die Opfer an die Hausgeister. 17. Man bringt die Braut zum Lachen. 18. Die Beschenkung. 19. Das Stehlen. 20. Der Brauttanz. 21. Hinausfegen oder Ausräuchern der Gäste. 22. Die Hochzeitslieder. 23. Das Gedenken der Toten. 24. Die alten Jungfern. Die Totenhochzeit. III. Bedeutungsvolle Gegenstände nnd Brauchtumselemente (S. 38–57). 25. Die Scherben. 26. Der Gang um den Tisch. 27. Die Hausschwelle. 28. Das Brot. 29. Der Hochzeitskuchen. 30. Das Setzen auf den Brottrog. 31. Die magischen Speisen (Eier, Hahn, Äpfel). 32. Feuer und licht. 33. Die Besprengung mit Wasser. 34. Der grüne Schmuck und das Hochzeitsbäumchen. 35. Der Brautschmuck. 36. Die Handschuhe. 37. Die Vermummungen. 38. Die verschiedenen Fruchtbarkeitswahrzeichen. 39. Seltene Bräuche. Schlußbetrachtungen (S. 57–59). – In diesen „Schlußbetrachtungen" werden unter Berufung auf Leopold V. Schroeder 28 wichtigere litauische Hochzeitsbräuche in 12 urindoeuropäische, 7 gemeineuropäische und 9 „für die Litauer

besonders charakteristische" eingeteilt: eine Einteilung, die erst auf Grund eines sehr umfassenden außerlitauischen Materials nachgeprüft werden müßte. Die Schlußworte lauten: „Ich bin zur Ansicht gelangt, daß die Hochzeitsbräuche der Völker folgendermaßen zu deuten sind: a) als Trennungs- und Aufnahmeriten aus einer Sippe in eine andere, b) als Anstrengungen auf magische Weise die Fruchtbarkeit und den Reichtum der neugegründeten Familie günstig zu beeinflussen, c) als Schutzmaßnahmen gegen Bezauberung".

Es folgen noch: Anmerkungen (S. 60-66). Die Originaltexte der übersetzten Volkslieder, Klagereden, Ansprachen (S. 66-69). Bibliographie (S. 70-73). Summary (S. 74-76).

Walter Anderson

ANCIENT WEDDING CUSTOMS
BY DR. JONAS BALYS

A few highlights of rural wedding festivities, some of which still exist today. The author, a prominent folklorist, has published several volumes of Lithuanian folk-songs and legends.

In earlier times, long and elaborate wedding celebration took place in the villages of Lithuania. A wedding was a big event in rural life, and young and old participated in it actively. Festivities usually lasted a full week, with each day comprising several acts of a continually unfolding drama. There was much eating, drinking and other celebrating throughout.

Two basic ideas were stressed throughout the complex ceremony: the separation of the bride from her familiar life at the home of her parents to begin a new life with her husband, and the transition from celibacy to wedded life. Also various rituals were performed to guarantee the success of the match, to bring children, love, happiness and prosperity and to protect the bride from the evil eye of various witches which were understood to linger about waiting to cast an evil spell on her.

The most important roles in the wedding drama did not belong to the bride and groom, however. They were played by the best man, the matron of honor, master of ceremonies and - most important of all - the matchmaker.

THE PLAITING

The drama opened with the bride's lamentations on the evening before the wedding. She would invite her friends and neighbors to the plaiting (also called "girls' evening" and "evening feast") where she would bid farewell to her flower garden, her carefree youthful days and her young maiden friends.

The guests would plait a wreath of rue, a symbol of chastity, and adorn the bride's head with it. The bride would sit on an overturned wooden tub used for kneading bread, which meant she was on the threshold of domestic life. Her friends would assemble about her.

The groom, meanwhile, would be visited by his friends too, and later come with them to his bride's house to sing to her. Many of these were meant to produce tears. "Last Evening With My Mother", "Plait My Hair, Sisters", "Put the Wreath of Rue Upon My Head", the young men sang. The bridesmaids thought that their friend would be leaving, perhaps going to a distant village to live with an ill-tempered mother-in-law (*anyta*) and would also burst into tearful songs.

During this evening the mother entrusted the bride to the groom's care and a wedding contract was made. However, the blessing of the Church still awaited.

THE BRIDE AND GROOM LEAVE FOR CHURCH

On the morning of the wedding the groom and his group would present themselves again at the bride's home but would now be greeted in a hostile manner. He also was expected to offer gifts, usualy of drink.

Early folklorists interpreted this custom as an indication that in ancient times brides were taken from their homes by force, but it is now interpreted as a symbol of acceptance of a stranger into a family.

The stern interrogation always ended with an announcement that the groom was one of the family. He would then present a garland to the bride and exchange gifts with her. Usually the young man gave a pair of shoes and the girl a shirt of her own making, a waist-band or gloves. The bride would then bid farewell to her family, ask for their blessing, and leave for the church ceremony.

Before leaving their respective homes, bride and groom had performed another rite. They were led around the hearth in the middle of the room, and when later the hearth was replaced by a modern stove in the corner of the house, around the table. Ancient Prussians are understood to have had the same custom. It symbolized farewell.

RECEPTION ON RETURNING FROM CHURCH

On its way home from church, the wedding party would find burning straw in the middle of the road to protect the newlyweds from evil. Although the horses shied and reared, they had to pass through this "witch-burning", as it was called. There were also other barriers, which the guests were allowed to pass if they gave money, food or drink to those who had set them up.

When the couple reached the bride's house, it was met by her parents who offered black bread, salt and a drink. This is a solemn reception given to esteemed guests. The youth would accept it and sing: "Give bread and salt, let her be a good housewife".

In early days, the couple would then circle the house to close the magic circle. Then they would enter the house and be covered with furs turned inside out to insure a rich life. Sometimes furs were also laid on the floor, for good measure. After that, bride and groom were sprinkled with grain so that the harvest might bring a good crop, and sometimes their lips would be anointed with honey by their parents so that their future might be sweet. They were seated on pillows, a place of honor.

DINNER GIVEN BY THE MATRON OF HONOR

The next act in the wedding drama was a dinner given by the matron of honor (svočia). On the table laden with fried rooster and delicacies of all kinds the most important item was a huge cake called *Karvojus*, or *Prindelis* or *Praplotis*. It was thin but large, often oval in form, and sometimes took fifty pounds of flour to make. On the outside it was decorated with figures of all kinds, birds, crossed hands, and other appropriate symbols.

Sometimes the newlyweds would eat and drink from the same bowl. In ancient times this was the most important rite of the wedding.

THE BRIDE COVERS HER HEAD

Unmarried girls in Lithuania never covered their heads. They wore a narrow head-piece or tied their braids with a ribbon. But married women covered their heads with a large piece of linen called *nuometas*.

During the wedding, therefore, the matchmaker or matron of honor removed the wreath of rue and placed the *nuometas* on the bride's head.

The bride and her attendants defended the wreath and threw the offered headpiece on the floor three times, to show that the girl's life in her parents' home had been beautiful before accepting it. Then the entire wedding party sang: "Take oft the wreath, light as a blossom, don the *nuometas*, heavy as wood".

After this ceremony the bride was a daughterin-law fully accepted in the society of wedded women. In olden times, 17th century authors tell us, women would not take on the *nuometas* until the birth of their first child.

HANGING THE MATCHMAKER

The matchmaker provided a comic element throughout the festivities. He played all sorts of pranks and praised the groom's virtues, his great wealth and achievements and also mocked him, his way of life and his farm. This was done in spontaneous song and verse.

Toward the end of the festivities, he was accused of telling lies and enticing the bride away. A decree was written in the style of legal proclamations and he was sentenced to a hanging in efigy. He would then climb up on the roof and parade back and forth, impersonating his own ghost. Sometimes the bride would announce her forgiveness, however, and tie an embroidered towel around his waist.

Wedding customs differed in different parts of Lithuania and changed with time. It is difficult to describe them in full or to know now their full and ancient meaning. Only by tracing them historically and comparing them to customs of other lands do we understand all their implications and symbolism.

MIRTIS IR LAIDOTUVĖS
LIETUVIŲ LIAUDIES TRADICIJOS

PRATARTIS

Mirtis yra neišvengiama žmogiško gyvenimo būtinybė, žmogus gali negimti, bet jei gimė, tai turės ir mirti. Tai paskutinis jo žemiškos vargingos kelionės aktas. Knutas Hamsunas labai vykusiai vieną savo romaną pavadino *Paskutinysis perskyrimas*, tarsi žmogaus gyvenimas būtų kaip knyga. Žemaičiai irgi turi vaizdingą posakį „Gals paskutinis", kurį pavartojo Kibortas 1903 m. *Wisla* žurnale kaip antraštę savo lenkiškai parašytam straipsniui apie žemaičių laidotuves.

Žmonių tikėjimai apie mirtį ir kas toliau labai įvairuoja. Plačiai tikima apie gyvenimą po mirties, kuris esąs panašus į šios žemės gyvenimą, pasikeičia tik vieta. Todėl į karstą deda maistą, įrankius, ginklus, papuošalus ir kt., iki nesenų laikų dėdavo pypkę ir degtinės bonką, adatą (moteriai) ir pinigų. Egiptiečiai statė savo faraonams piramides, kur „mirties kambaryje" prikraudavo žemiškų lobių. Lietuviai, šalia kitų gėrybių, mirusiam pasinaudoti palaidodavo ir jo žirgą.

Yra dar ir kita teorija, kodėl dedami daiktai į karstą arba jie sudeginami kartu su lavonu. Esą, buvę tikima, kad kiekvienas žmogus turįs tam tikros neregimos, bet visur persisunkiančios gyvybinės jėgos. Jos pasilieka visuose daiktuose, turėjusiuose sąlytį su tuo žmogum. Visi tie daiktai esą persunkti jo savininko fluido, tad jie jam ir priklauso visiems laikams. Kitas žmogus neturi jų pasisavinti, nes jie neteiks jam laimės, priešingai, svetima gyvybinė jėga arba nepatenkintas numirėlis galės naujam savininkui pakenkti.

Niekas nieko tikro nežino apie tą „pomirtinį gyvenimą", koks ir kur jis galėtų būti: ar ant aukšto kalno, ar dausose, t. y. danguje. Todėl žmonių fantazija prikūrė eilę mitų apie atgimimą kitame pavidale (reinkarnaciją), apie vėlės klajojimą šioje žemėje ir atgailavimą vandenyje, medžiuose, namų židinyje arba krosnyje, apie prisikėlimą iš numirusių ir kt. Labai graži daina apie reinkarnaciją buvo užrašyta 1923 m. Latakiškių km., Tverečiaus par. (žr. *Lietuvių tauta*, IV, d. 2, p. 185–186):

Ai nekirskie, tikras tėveli, šone kelio berželio,
Nesisemkie, tikra motule, iš versmės vandenėlio,
Nešienaukie, tikras broleli, pabalėliais šienelio,
Nes'raškykie, tikra sesule, iš daržo žolynėlio.

Šone kelio berželis – aš pati ten jaunutė,
Iš versmės vandenėlis – gailiosios ašarėlės,
Pabalyje šienelis – geltonieji plaukeliai,
Iš daržo žolynėlis – šviesiosios tai akelės.

Daugelyje tų tikėjimų labai aiškiai pasireiškia numirėlio baimė ir jo noras pakenkti gyviesiems, nusivilioti juos į „aną pasaulį". Todėl gyvieji turi pasisaugoti.

Negerai yra brautis į mirusiųjų pasaulį: norėti pamatyti mirusiojo brangaus asmens vėlę, negerai yra net ir mirusiuosius per daug apverkti, ypač mažus vaikus, tas juos apsunkina, pvz., sakoma, kad miręs kūdikis visados turės šlapius marškinėlius arba jis turės nešioti visur su savim ąsotį su motinos beverkiant išlietomis ašaromis. Aišku, laikui bėgant tos pažiūros į mirusiuosius ir elgesį su jais labai keitėsi. Suaugusius reikia apverkti, ypač vaikams savo tėvus, žmonai savo vyrą, kitaip mirusysis jausis įžeistas, kad jo visiškai nesigailima. Užtat turime daug raudų ir būdavo net samdomos tam tikros raudotojos (žr. nr. 621–662).

Mūsų kaimo žmonės į mirtį žiūrėjo filosofiškai, kaip į neišvengiamų dalykų, dėl kurio per daug jaudintis nėra prasmės. Pagyvenęs ūkininkas dažnai iš anksto pasidirbindavo sau karstą, kurį laikydavo ant savo namo aukšto, kol ateis reikalas. Sunkiai susirgęs duodavo nurodymus dėl savo laidotuvių: kiek alaus padaryti, kokį gyvulį papjauti, kaip jį aprengti ir pan. Šeimininko laidotuvėms būtinai turėjo būti papjaunamas stambus gyvulys, pvz. jautis, jei to nepadarysi – gyvulys pastips ar šiaip kokia nelaimė su juo ištiks (žr. nr. 838–839). Čia galima matyti aukojimo mirusiajam liekaną.

Žmonių pažiūras į gyvenimą, ligą ir mirtį gražiai pavaizduoja visa eilė patarlių ir išsireiškimų, kurių būdingesnius čia paminėsime (jie visi žinomi ir mūsų kaimynams latviams):

Sveikata ir už auksą brangesnė.
Jei sveikas, tai ir turtingas.
Ligoniui negelbsti nė auksinė lova.
Liga – ne sesuo.
Ateina liga ir nekviečiama.
Ligos neprašyk – pati supras ateiti.

Liga raita atjoja, pėsčia atstoja.
Žmogus senyn, liga jaunyn.
Tavo liga – kaip mano sveikata.
Sens (sausas) medis braška, jauns (žalias) lūžta.
Grigždantis medis ilgiau stovi.

Nuo mirties neišbėgsi.
Neveizdi Giltinė dantų. Giltinė į dantis nežiūri.
Mirtis neklausia, kiek turi metų.
Šiandie raudons, ryt lavons.
Mirtis ateina nešaukiama.
Prieš mirtį nėra žolės (vaisto).
Mirtis už pečių, o mislys už metų.

Kas gimė, tas ir mirs.
Saulės amžiaus negyvensi.
Saulės niekas nepragyveno.
Dviejų amžių negyvensim.
Likta yra žmogui vieną kartą mirti.
Du kartu nemirsi.

Mirtis visus sulygins. Duobė visus sulygina.
Vienodas galas ir pono, ir ubago.
Duobėn atsigulęs – iš duobės neišlįsi.
Jau jis viena koja po žeme (grabe).
Giltinei marškinius pažadėjo.
Tėvuks jau šaukštą padėjo.

(Žr. E. Kokare. *Latviešu un lietuviešu sakamvardu paraleles*. Riga: Zinatne, 1980, psl. 313–320.)

Atrodo, kad žmogus prie šios „ašarų pakalnės" vis dėlto yra labai prisirišęs. Niekas nenori mirti, vis bando atidėlioti tą neišvengiamą likimą. Siela nenoromis

skiriasi nuo kūno (žr. nr. 330, 340, 341). Dar kurį laiką ji pasilieka kūno artumoje (žr. 360–365). Paskum ji ieško sau vietos, o tą vietą surasti nėra taip lengva. „Nėr kur dūšelei dėtis, nėr kur griešnykei dėtis... ana puolė sauson nendrėn (apušėlėn, kelevertėn)..." Tik po trejų metų, per mirusiojo paminėjimą, aniuolėliai ją pasiėmė. Kita giesmė pasakoja: „Ėjo dūšia raudodama, savo daikto (t. y. vietos) ieškodama... Priėj dūšia žvaigždės vartus... mėnuo vartus... saulės vartus... dangaus vartus..." Vis jai atsako, kad „nėra čionai tavo daikto". Tik kai priėjo „peklos vartus", tai pagaliau „yra čionai tavo daiktas „. (Žr. *Tautosakos darbai*, IV, p. 133 t. nr. 346–346A. Pirma giesmė buvo užrašyta Rodūnės, antra Adutiškio par., 1933 ir 1931 m.)

Reikia atlikti visas apeigas, kad mirusysis turėtų ramybę. Kol visa tai neatlikta, vėlė nėra radusi sau vietos kitame pasaulyje, negali įsijungti į mirusiųjų bendruomenę, susibendrauti su savo protėviais, todėl turi vaidentis ir nemaloniai trukdyti gyvuosius, ypač jei jie neatliko mirusiojo atžvilgiu tam tikrų pareigų ar ritualo arba neišpildė mirusiojo valios (žr. Hartland. *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, IV, 419). Plg. *Tauta ir žodis*, IV, 305: „Dūsavo dūšia iš kūno eidama: kur aš nakvosiu pirmąją naktelę?" Tik septintąją naktelę ji rado vietą „vidur dangaus tarp dviejų angelų".

Apie mūsų laidotuvių papročius ir tikėjimus yra gana daug prirašyta (žr. literatūros sąrašą knygos gale). O vis dėlto ir iki šiol rimčiausia šios srities studija tebėra. J. Basanavičiaus darbas „Apie vėles ir nekrokultą senovės lietuvių „, parašyta 1902 m. Turbūt dėl savo mylimos žmonos džiovininkės anktyvos mirties, jis šį klausimą ypatingai stropiai ir su atsidėjimu pastudijavo.

Mirusieji ir gyvieji, nors ir pridera dviem skirtingiem pasauliam, tačiau jie yra vieni kitiems reikalingi, nuolatos sueina į sąlytį. Ypač mirusiesiems reikalingi gyvieji, jiems ir toliau rūpi šio pasaulio reikalai. Vis dėlto mirusieji sudaro daug pavojų gyviesiems, dažnai jie yra pikti ir kerštingi, nori gyvuosius greičiau pas save nusivilioti, todėl būtina imtis apsisaugojimo priemonių. Rūpinimasis brangiu mirusiu asmeniu, noras jam padėti, visados yra lydimas ir atitinkamo atsargumo. Tačiau panikiškos numirėlių baimės, kurią dažnai pastebime pirmykštėse tautose, lietuviai neturi. Būdingas yra tikėjimas, kad numirėliai gali ne tik sunaikinti laukų derlių, bet ir jį teigiamai paveikti. Krikščionybės įtakoje išsivystė „vargšės atgailaujančios dūšios" sąvoka, kad ir savotiškai suprantama. Gyvųjų pareiga yra padėti atgailaujančioms dūšioms – toji pagalba dažnai pareikalauja tik menko patarnavimo, kuriam reikia tik trupučio drąsos, ar kelių tinkamu laiku pasakytų žodžių, o jau mišių užpirkimas tai visada padeda. Tačiau jau gana anksti randame sąvoką ne tik apie „gyvą numirėlį", bet ir ikikrikščioniškus laikus siekiantį tikėjimą į daugiau ar mažiau sudvasintą vėlę, atsiskyrusią nuo kūno, tačiau nenutraukiančią visai su juo ryšių. Aš ją pavadinau „praskiestu kūnu „. Žmonės dar mano, kad „dūšia" yra žmogaus kvape ir ji su paskutiniu atodūsiu palieka kūną.

J.B.

Silver Spring, Md. 1981.V.10.

1. GILTINĖ

Kodėl jų taip daug pirm čėso Giltinė suka.
Kristijonas Donelaitis

1. Giltinė labai liesa, vaikšto apsisupus šiaudine skraiste, su dalgiu ant peties. (Ariogala, LTA 1633/99-1.)

2. Giltinė - smertis. Ją mato tik mirštąs. Dabar nebetiki, kad yra smertis (t. y. Giltinė). (Seirijai, LTA 1755/146.)

3. Giltinė - mirtis. Ji pasirodo su dalgiu ant peties ir yra tokia, kaip koks nors žmogus, neturįs mėsos ir tik barškuoja kaulai, o dar prilaikomi. (Girkalnis, LTA 1300/484.)

4. Zanavykuose, kaip pagaliau ir visoj Lietuvoj, pasakojama apie „Giltinę". Esanti tai aukšta, vienų kaulų, išpuvusiais veidais ir akimis būtybė, ilgu, baltu rūbu apsivilkusi, turinti savo kaulinėse rankose dalgį. Giltinė esanti neregė, todėl jinai, Aukščiausiosios Būtybės į bet kokius namus pasiųsta, ne visuomet pataikanti pakirsti tą, kur reikia. Taigi dažnai pasitaiką, kad lieką didelio amžiaus seniai, o mirštą žmonės pusamžiai ir vaikai (K.J. Staugaitis. *Švietimo darbas*, 1921, nr. 3-4, p. 87-88).

5. Giltinė atrodo kaip žmogaus griaučiai, su dalgiu rankoje. Ją mato tik tas žmogus, kuris sunkiai serga arba kuris miršta. (Raseiniai, LTA 1300/577.)

6. Jei žmogus sudreba be šalčio - Giltinė pažiūri, ar greit reiks pjauti. (Kėdainiai, LTA 426/368.)

7. Jei šiurpuliai pereina per visą kūną, tai sako: „Mirtis į akis pažiūrėjo". (Žemaitija, LMD I 605/1-18.)

8. Jei netikėtai šaltis nukrečia, tai reiškia - Giltinė į dantis pažiūrėjo. (Alvitas, LTA 436/153-220.)

9. Žiovulys ima - tai Giltinė į dantis žiūrinti. (Zanavykai.)

10. Kada kas nors nematomas pašaukia - neatsišauk, nes gali pašaukti mirtis; jei atsiliepsi - gali mirti. (Kėdainiai, LTA 270/429.)

11. Jei užgirsti balsą, šaukiantį tavo vardą, mirtis tam. (Marcinkonys, LTA 725/274.)

12. Jeigu kas iš kur nežinomas pašauks, tai reiškia, kad tuojau mirsi. (Zarasai, LTA 1534/254.)

13. Balsas, iš kažin kur pašaukiąs tave vardu, reiškia mirtį. (Viekšniai, LTA 69/153.)

14. Jei per miegą atsiliepsi, kai kas šaukia, reiškia greit mirsi. (Dūkštas, LMD III 114/845.)

(Dar žr. Bas., p. 53, nr. 52.)

15. Žmogui esant visai mirties akivaizdoj, Giltinė tvoromis skuba prie jo ir jis tik tol gyvena, kol Giltinė per tvoras atbarška. (Telšiai, LTA 284/703-707.)

16. Giltinė pasirodo moters pavidalu, balta drobule užsisupus. Jei ji kur ateina ir užlenda, o paskum pranyksta, tai ženklas, jog tuos namuos kas nors mirs. (Raseiniai.)

(Dar žr. Bas., p. 35–38, nr. 5–13; p. 43, nr. 13; p. 44, nr. 16; p. 45, nr. 18–19; p. 53, nr. 53; p. 54, nr. 55; p. 55, nr. 8–9. Be to, plg. sakmes Mt. 3491 ir 3500.)

17. Kai pačios durys atsiveria, tai smertis įeina į trobą. (Grinkiškis, LTA 1403/256.)

18. Jeigu pačios durys atsidaro, tai tuose namuose turi (kas nors) mirti. (Veisėjai, LTA 208/186-24.)

19. Jei pačios durys atsidaro – mirs kas. (Vasiūnai-Švenč., LMD III 20/95-14.)

20. Jei duris uždarant jos vėl atsidaro, tai mirtis ateina. (Palėvenėlė, LTA 1645/68.)

(Dar žr. Bas., p. 43, nr. 12; p. 44, nr. 17; p. 47, nr. 30; p. 51, nr. 45.)

21. Trobos durys klabenas (būk nori kas įeiti) prieš kieno nors mirtį. (Seda, LMD I 194/6.)

22. Kada šuo staugia – Giltinė ateina. (Pasvalys, LTA 600/6368. Žr. nr. 70–75.)

23. Guldamas į lovą avalus (klumpes, batus) pas lovą reikia padėti taip, kad pirštų galai nebūtų atsukti į lovą. Mat nakčia Giltinė pėdsaku ateina ligi lovos ir, radusi avalus atkreiptus į lovą, sako: „Žmogus lovoje!" – įlipa ir uždusina. Jeigu atranda atkreiptus į lovą užkulnius, sako: „Ateita, ale į lovą neįlipta". Paklaidina pėdsaką ir žmogus lieka gyvas. (Marijampolė, LMD I 195/1.)

24. A. Zweck (*Litauen*, p. 172) rašo, kad lietuviai bijodavę vaidulių (grįžtančių numirėlių) ir Giltinės. Todėl ikiistoriniais ir iš dalies vėlesniais laikais kapines darydavę gana toli nuo gyvenamų vietų, paprastai už upės, nes per vandenį mirusiųjų vėlės, vaiduliai ir Giltinė negalį pereiti.

2. PRIEMONĖS MIRTIES IŠVENGTI

25. Negalima vaikščioti viena koja basa, kitu apauta, nes greit mirs tėvas arba motina. (Panevėžys, Paistrys, Grinkiškis, Panemunėlis, Telšiai, Kamajai, Dusetos, Varėna, Pasvalys, Tverečius, Barklainiai.)

26. Kada atpakalias eini, mirs tėvas arba motina (tėvui arba motinai grabą mieruoji). (Tverečius, Grinkiškis, Pandėlys, Šešuoliai, Dusetos, Kamajai, Kaltinėnai-Švenč., Panevėžys, Antalieptė.)

27. Atbulas nevaikščiok – savo tėvą į pragarą vedi. (Baisogala, LTA 270/406, 373.)

28. Atapakaliu neik – mamai grabą mieruoji. Kiti sako – velniui kelią rodai. (Antalieptė, LTA 1276/195.)

29. Kad atpakalias eini – mieruoji motinai ar tėvui grabą; kad toliau atpakalias nueini – negreit mirs, jei netoli – greit. (Dusetos, LTA 14/489.)

30. Nežiūrėk užpakalin – tėvas ar motina mirs. (Užpaliai, LTA 218/1085.)

31. Jei šoksi ant vienos kojos, tai motina arba tėvas mirs. (Pumpėnai, LTA 444/615.)

32. Negalima vaikščioti arba šokti ant vienos kojos, nes tėvai mirs. (Kupiškis, LTA 282/114-10, 12.)

33. Jei palaidais naginių apivarais vaikščiosi – mirs motina. (Pušalotas, LTA 600/162-18.)

34. Jei eidamas kelyje atsisėsi pasilsėti ant kelio, tai mirs tėvas; jei valgyti atsisėdi ant kelio, tai mirs motina. (Biržai, LTA 326/220a-7, 8.)

35. Jei šluoja pirkią dviese, tai greitu laiku mirs ar tėvas, ar motina. (Dūkštas, LMD III 114/8-18.)

36. Kai šluoja dviejuos, tai tada mama pamirs. (Juodgalviai-Švenč., LMD III 161i/57.)

37. Negalima dviem šluoti aslos: vienam pradėti, kitam baigti, mirs tuose namuose. (LTA 440/19.)

38. Radęs vovers lizde riešutų, neimk - mirsi badu. (Tauragnai, LTA 545/132-75.)

39. Aršiną ant lovos nedėti - bus numirėlis. (Biržai, LTA 291/312.)

40. Per mišias negalima maudytis, nes kai pakelia ir nuleidžia Šv. Sakramentą, tada būtinai nuskęsi. (Aukštadvaris, LTA 723/ 113-141.)

41. Jei laikant peilį ašmenimis į viršų gimsta kur nors vaikas, jis nemiršta savo mirtimi, bet pats galą pasidaro. (Dusetos, LTA 14/478.)

42. Peilį padėti ašmenimis aukštyn negalima dėl to, kad toj minutėj gimęs kūdikis mirs nuo peilio arba tuose namuose kieno nors mirties priežastimi bus peilis. (Kalvarija-Telš, LTA 600/37-1.)

43. Peilį ar kirvį negali atverstą aukštinelką, aukštyn ašmenis, laikyti - kas toj valandoj užgemąs, tas pasipjaunąs. (Plateliai, LMD I 202/1.)

44. Nelaikyk ant stalo peilio aukštyn ašmenimis, nes tuo laiku gimęs žmogus augdamas pasidarys sau galą. (LTA 293/553.)

45. Peilį aukštielninką nelaikyk - jeigu (kas) gims iš giminės, tai pasipjaus (kunigų pamokslai). (LMD I 207/1-17.)

46. Nelaikyk peilio aukštyn ašmenimis, nes kas nors toje valandoje mirs. (LTA 600/163-2.)

47. Jei peilis dedant ant stalo atsiverčia ašmenimis aukštyn - bus tuose namuose šermens. (Vilkaviškis, LMD I 186/1.)

49. Jei iš ryto randi kirvį arba peilį aukštilninką, tai mirs katras nors - tėvas ar motina. (Biržai, LTA 326/220a-6.)

50. Kas vakare peilį galanda, tai Giltinė dalgę plaka. (Papilys, LTA 265/260-18.)

51. Jei kas slenkstį kapos, to pati greit mirs. (Grinkiškis, LTA 1403/254.)

52. Jei prieš valgį kelis kartus žegnojies, tai už karto nenumirsi, t. y. numirsi ir vėl atsigausi. (Plungė, LTA 284/710-26.)

53. Jei prie kampo sėdėdamas valgai, greit numirsi. (LTA 66/1166.)

54. Jei suvalgysi paskutinį kąsnį - mirs pati. (Bartininkai, LTA 451/399-9.)

55. Negalima nešti vieno (malkų) pagalio, nes liksi našlys(-ė). (LTA 440/34.)

56. Jei vyras (šeimininkas) šulinį kasa, tai reiks mirti ar žmonai, ar vyrui. (Pušalotas, LTA 444/619.)

57. Jei kas praris moters plauką, tai mirs, nes plaukas apsivynioja apie širdį ir papjauna. (Seirijai, LTA 464/71-21.)

58. Seno kelio naikinti negalima, nes tuojau mirsi. (Merkinė, LTA 1572/67.)

59. Negalima mėšlynas mėžt nepersižegnojus, bo mirs kas nors. (Kalesninkai, LMD I 474/370.)

60. Negalima vaikas nešti aplink kapus, bo mirs. (Kalesninkai, LMD I 474/373.)

61. Nebaik audeklo aust ant nakties, ba ant nakties mirsi. (Kaltinėnai-Švenč., LMD III 66/81.)

62. Einant vėlai gult, nereikia baigt verpt kuodelis - vėlai mirsi. (Švenčionys, LTA 796/48-208.)

63. Per skersą lopšį nesisveikina, nes vaikas gali mirti. (Baisogala, LTA 270/367.)

64. Jei ant mažo vaiko lopšio karia rūbus - mirs tas vaikas. (Kuktiškės, LTA 409/374.)

65. Kas persigabenant pirmas įeis į naują pirkią, tas pirmas ir mirs. Todėl paprastai pirma įmeta katiną. (Vasiūnai-Švenč., LMD III 63/6-174.)

66. Kas gyvas pirmas įeis į naujai pastatytą triobesį, turės mirti. Todėl pirma reikia eiti ne pačiam, bet įvaryti kokį nenaudį gyvulį. (Panevėžys, LTA 549/183.)

67. Pastačius naują gryčią, kas pirmas jon gyventi įeis, tas pirmas numirs. Išvengimui to žmonės pirma įmeta gaidį ar ką kitą. (Kruonis, LMD I 644-59.) Aiškinimas: tai auka namų dvasioms.

68. Jeigu keliasi į naują butą, reikia pirmiausia įnešti stalas, tik ne lovos, nes kas nors tame bute mirs. (Kėdainiai, LTA 270/430.)

69. Jei išsigelbėjai nuo tikro smerčio, tai dar kita tiek gyvensi. (Raseiniai, LTA 1451/75.)

3. MIRTIES PRANAŠAVIMAI BEI ŽENKLAI

A. ŠUO (KAUKIMAS IR KT.)

70. Jei savas šuo ima savo žmogaus nepažinti - jam iš kelionės sugrįžus loja, kaip svetimą, tai tas žmogus mirs. (LTA 293/543.)

71. Su senu žmogumi mirtis vaikščiojanti drauge. Šunes jaučią ir pjauną mirtį, todėl dažnai pasitaiką, kad šunes ima pjauti pasenusius savo šeimininkus. (Padubysis, *GK*, nr. 25, p. 165-166.)

72. Šunes tankiai, labiau keturakiai (kur ant akių viršaus turi šviesias plotmeles) tikrai mato smertį ir naktimis ima kaukti. Kartais iš tikrųjų lodami puolinėja, kaip ant einančio žmogaus; pasiundyk - nieko nėra, tai vis smertis vaikščioja. Nors nebūtų nė vieno sergančio tame bute, bet gali tikėtis, jog kas norint susirgs ir numirs. (Smilgiai, LMD I 330/9.)

73. Šuo, labiausiai keturakis, mato smertį. Kaip jis kada kaukia, tai tuose namuose kas nors mirs. (Šiluva, LMD I 144/36.)

74. Jei šuo kaukia prie kurio nors namo, tai tas žmogus mirs. Tai, sako, mirtis vaikščiojanti. (Čiobiškis, LTA 337/629.)

75. Jeigu žmogus serga, o šuo, ar pririštas, ar nepririštas, žiūri į vieną pusę ir loja, kartais kaukia, tai sako, tas žmogus mirsiąs. (Tauragė, LTA 1538/145.)

75a. Kai žmogus miršta, viso kaimo šunes staugia, sako - jie mato velnią einant.

76. Visoje Lietuvoje plačiai pasklidęs tikėjimas, kad jei šuo naktimis kaukia nuleidęs galvą, tai kas nors tuose namuose (dažnai šeimininkas) mirs, o jei kaukia iškėlęs galvą aukštyn, tai bus gaisras; jei namuose yra ligonis, tada šuns kaukimas reiškia jo mirtį.

77. Jei šuo kasa duobę, kas nors miršta iš tų namų. (Kaišiadorys, LTA 1555/134-275.)

78. Jeigu šuo kieme iškasa duobę, iš tų namų mirs žmogus. (Tryškiai, LMD I 613/72.)

79. Jei gryčioj yra ligonis ir šuo kasa po langu duobę, tai ligonis mirs. (Krekenava, LTA 444/6-11.)

80. Jei žmogui sergant šuo prie namų duobes kasa, kas nors (ligonis?) mirs. (Seirijai, LTA 455b/174-11.)

81. Jei višta arba šuo ima kasti troboj žemę, kas nors iš šeimos mirs. (Daugailiai, LTA 1340/21-8.)

82. Jei šuo (pirkioj) guli galva į stalą, tai iš tų namų kas nors mirs. (Žasliai, LTA 1555/134-13.)

B. PAUKŠČIAI

83. Kada višta pradeda giedoti gaidžio balsu, tada sako, kad tuose namuose kas nors mirs. (Visoje Lietuvoje.)

84. Kai žmogus serga ir prie jo lango atėjusi višta gieda, tai ligonis mirs. (Grinkiškis.)

85. Jei parvažiavus su pirmu vežimu rugių, višta (ant vežimo) atsistojus užgieda, tai visų tų rugių nebesuvalgysi - mirsi. (Panevėžys, LTA 1594/34.)

86. Jeigu kurio nors šeimininko višta pradeda giedoti, tai sako, kad tuose namuose kas nors mirs. Nenorėdami, kad kas iš jų mirtų, pagauna vištą, atneša į gryčią ir paėmę vištą pradeda matuoti skersai ar išilgai gryčią ir atmatavus su višta iki durų, jeigu papuola ant slenksčio vištos uodega, tai nukerta ją, o jeigu papuola galva, tai nukerta galvą. Tada, sako, niekas jau tuose namuose nemirs. (Krekenava, LTA 1322/155-7.) Apie giedančiai vištai galvos kirtimą dar turime žinių iš šių vietų: Žagarė, Vievis, Simnas, Pašvitinys, Šiauliai, Raseiniai.

87. Jei vakare sutūpusios vištos kudakuoja, tuose namuose bus laidotuvės. (Daugėliškis, Marcinkonys, Dainava, Utena, Veliuona, Smilgiai.)

88. Jeigu namuose yra ligonis, o vakare saulei nusileidus kudakuoja visos vištos - ligonis mirs. (Barklainiai, LTA 785/325.)

89. Jei saulei tekant višta kudakuoja, tuose namuose kas nors mirs. (Grinkiškis, LTA 1403/258.)

90. Arti nelaimei višta rytais po dukart kudekoja. (Tverečius, LMD I 254/1-112.)

91. Kada gaidžiui prisikabina prie uodegos šiaudas, bus namuose nabašninkas. (Pasvalys, LTA 600/264-7.)

92. Jei višta nešiojasi šiaudą, prikibusį kur nors prie plunksnų, kas nors mirs. (LTA 600/263-3.)

93. Jei gegutė dažnai atskrenda prie kurių nors namų, (pvz., sodan, kieman, nutupia ant tvoros, po langu, ant stogo ar kamino) ir kukuoja (nusijuokia), tai iš tų namų netrukus teks kam nors mirti, bus pagrabas. (Visoje Lietuvoje.)

94. Jei gegužė ant kluono kukuoja - gaspadorius miršta, jei ant pirkios - gaspadinė. (Merkinė, LTA 73a/240.)

95. Jei matei gegutę ant sauso medžio kukuojant - greit mirsi. (Ramygala, LTA 281/245-16.)

96. Jei naktį prie namų ima aimanuoti (klykti) pelėda ar apuokas, tuose namuose netrukus kas nors mirs. (Aukštadvaris, Kalvarija-Mar., Ramygala, Kupiškis, Pasvalys, Pandėlys, Vabalninkas, Biržai, Linkuva, Tverečius.)

97. Jei varnos nutupia ant namų stogo arba praskrisdamos per jį krankia, tai iš to namo mirs žmogus. (Viduklė, Telšiai, Mažeikiai, Plungė, Pandėlys, A. Panemunė, Papilys, Tverečius.)

98. Jei juodas varnas krankters tris kartus ant namo, kur guli ligonis, tam ligoniui mirtis. (Marcinkonys, LTA 825/355.)

99. Kai namuose yra sunkiai sergąs ligonis ir ant stogo skraido daug varnų, tai ligonis nepasveiks: velniukai, pasivertę į varnas, laukia žmogaus dūšios. (Šiauliai, LTA 369/149.)

(Dar žr. Val. *Žem. Vysk.*, II, 172, eil. 8.)

100. Jei kranklys lėkdamas per namą arba per tvartą sukranksės, tai iš to namo kas nors mirs arba dvės. (Musninkai, LTA 600/56-9.)

101. Kada varnos peša stogą - mirs tuose namuose žmogus, jei tvarto stogą peša - dvės gyvulys. (Dusetos, LTA 14/402.)

102. Kai varna iš netyčių įskrenda trobon, tai sako, kad toje troboje greit bus pagrabas. (Balninkai, LTA 1508/360.)

103. Jei per namus skrenda du juodvarniai ir tarp savęs mušasi, tai tuose namuose bus pakravas. (Antalieptė, LTA 1276/160.)

104. a) Jei kieme kuosos rėkia ir buriasi apie namus ar laksto – pranašauja tuose namuose šeimos nario mirtį. (Salakas, LTA 1276/109.)

b) Jei kuosos krankia, tai kas nors mirs. (Tauragnai, LTA 407/499-8.)

105. a) Jei prie namų krykščia šarka – mirs kas nors tuose namuose. (Tauragnai, LTA 545/132-137.)

b) Kada šarkos panamėj rėkia, tai miršta kas. (Smilgiai, LTA 607/67.)

106. a) Jei šarkos skrenda ant langų, tai iš tų namų greit mirs. (Girkalnis, LTA 1291/11.)

b) Jei šarka lenda į gyvenamą namą, tai reiškia žmogui mirtį; jei į tvartą, tai to tvarto gyvuliai stips. (Palėvenėlė, LTA 1645/52.)

107. Kai šarka prie namų ant kuolo tupi, tai kas iš tų namų mirs. (Tauragnai.)

108. Arti nelaimės šikšnosparniai vakarais palangėm skraido. (Tverečius, LMD I 254/1-111.)

109. Jeigu kambaryje nėra paukštės, bet girdėti čirškėjimas, tai mirs toje troboje žmogus. (Naujamiestis, LTA 444/631.)

110. Jei genys namų stogą dudena, bus nelaimė arba numirėlis. (Marcinkonys, LTA 725/354.)

111. a) Jei kala genys sienoj – mirs kas nors iš tų namų. (Tauragnai, LTA 545/132-131.)

b) Kartais kai genys kala sieną, tai reiškia, kad (kas nors iš tų namų) mirs, nes jis kala grabą. (Kurkliai, LTA 407/307-46.)

c) Kai genys atskridęs apie triobas medžius kala, buria grabą – mirs kas tuose namuose. (Salakas, LTA 1486/301.)

112. Jei varna pabeldžia snapu į langu, mirs kas nors. (Vievis, LTA 1555/134-217.)

113. Jei paukštis puola į langą, miršta žmogus arba bus kokia naujiena. (Vegeriai, LTA 1357/87.)

114. Jei paukštis į stiklą barkštelia, gausi žinią apie mirusį iš giminių. (LTA 440/73.)

115. Jei paukštelis, priskridęs prie lango, pabeldžia, reiškia, kad kas nors iš giminių mirė. (Tauragnai, LTA 545/132-49.)

116. Jei paukščiukas puola langan, tai išgirsi kokią blogą naujieną: tavo namuos ar tavo giminėj susirgs kas ar mirs. (Salakas, LTA 1486/71.)

117. Jeigu paukščiai puola ant langų, tai tuose namuose kas nors mirs. (Raseiniai, LTA 1477/109.)

118. Kai žvirblis lekia į langą, tai mirs iš to namo ar vaikas ar (suaugęs) žmogus. (Mažeikiai, LTA 438/92-26.)

119. Kai serga vaikas ir paukštelis pirkion įskrenda, žinok, kad vaikas mirs. (Daugėliškis, LMD I 474/255.)

120. Jei paukščiukas su snapeliu pabeldžia į langą, reiškia: Giltinė pabeldė į langą, užtai mirs kas nors iš to namo arba labai artimų žmonių. (Ramygala, LTA 281/245-19.)

(Dar žr. Bas., p. 42-43, nr. 7-8.)

121. Jeigu niekeno nebarškinamas langas subarška, tai mirs kas nors iš giminės ar artimųjų. (Viekšniai, LTA 1416/6-49.)

C. KITI GYVULIAI

122. Tverečiaus apyl. plačiai paplitęs tikėjimas, kad jei katinas (katė) drasko nagomis medį (stalo ar lovos koją, kaladę, pagalį), tai kas nors mirsiąs. (LMD I 254 1-321, I 400/2-73, I 475/3-9; LTA 339/2-39.)

123. a) Jei katinas plėšo gulintį pagalį, tai mirs kas nors; jei stačią gulsčią, tai mirs giminėj. (Tverečius, LTA 339/3-109.)

b) Jei katė drasko gulintį pagalį, tai užgirsime nabaščiką, jei stovintį – tai užgimusį. (Tverečius, LMD I 666/72.)

124. Jei katė (katinas) dažnai žiūri per langą, kas nors tuose namuose mirs. (Merkinė, Dusetos, Švenčionys.)

125. Jei katė vis guli viduryje pirkios, tai tais metais mirs tų namų gaspadorius arba gaspadinė. (Punia, LTA 600/61-5.)

126. Jei katė nei iš šio, nei iš to pradeda troboje labai bjauriu balsu bliauti, tai sako, kad ligonis mirs. (Antalieptė, LTA 1276/159.)

127. Jeigu keliaujant per kelią perbėga kiškis ir dar atsisukęs pažiūri, reiškia mirtį. (Veliuona, LTA 744/125.)

128. Jeigu šeškai atsiranda po pirkia – mirs gapsadinė. (Aukštadvaris, LTA 904/100.)

129. Jei kiaulė neša šiaudus priemenėn, tai kas nors iš tų namų mirs. (Vasiūnai-Švenč., LMD III 63/6-173.)

130. Jei kiaulė ar paršas prižioja į snukį šiaudų, atneša prie slenksčio ir juos padeda, tai sako, kad kas nors tų namų mirs. (Apsa, LMD III I 621/6.)

131. Jei kiaulės knisa po gurbo ar gyvenamų namų slenksčiu, tai mirs tų namų šeimininkas. (LTA 293/540.)

132. Jei voverys lipa ant sienos, mirs šeimininkas. (Pandėlys, LTA 1481/181.)

133. Jei varlė (rupūžė) žiemą pirkioj kvarkščia, tai tos pirkios kas nors mirs. (Daugėliškis, LMD I 200/3, 4, 6.)

134. Kai pavasarį pirmą varlę pamatai ant kelio ir jeigu prieš šoka, tada jau mirsi, o kad nuo tavęs šoka, tai gerai. (Paringis, LTA 427/244.)

135. Jei kas užmuša rupūžę ir pasibridinęs arti jos nuspjauna, ir jei ji pagauna tų seilių, tai ji išgyja, o žmogus miršta. (Seirijai, LTA 208/176-64.)

136. Jei kurmis pradeda verst pirkioj žemes, iš tos pirkios vienas mirs. (Aviliai, LTA 1526/82.)

137. a) Jei avilyje rasis koriai kryžiaus formos, tatai reiškia, kad bitininko namuos kas mirs. (Kurkliai, LTA 1508/260.)

b) Jei avilyje randa grabą, tai tas žmogus, kuris bites prižiūri, tuoj mirs. (Keturvalakiai, LTA 1489/45.)

138. Jei peteliškė ant lango guli – bus pagrabas. (Ramygala, LTA 281/245-1.)

139. Jei kinavarpai plaka – Giltinė plaka dalgę ir kas nors mirs iš tų namų. (Ramygala, LTA 281/245-20.)

140. Norint sužinoti kur mirsi, reikia paimti į ranką Dievo karvutę Marytę ir klausti: „Maryt, Maryt, kurioj šalaloj aš mirsiu?" Kur ji bėga, į kurią pusę (skrenda), toj šaly ir reikės mirti. (Šeduva, LTA 896/98.)

(Dar žr. *MT*, V, p. 26 tt., eil. nr. 148, 160, 166-167.)

D. FIZIOLOGINIAI REIŠKINIAI

141. Jei ausyse spengia, tai mirė tas žmogus, su kuriuo esi kartu gimęs. (Krinčinas, Pasvalys, Pumpėnai, Tauragė, Marijampolė.)

142. Kai skamba ausy, tai reikia kalbėti „Amžiną atilsį", nes tavo vardu kas miršta. (Dusetos, LTA 1618/282.)

143. Kada ausyse skamba (spiegia), mirs kas nors iš giminių. (Papilys, LTA 1571/74; Žagarė, LTA 1623/73-14.)

144. Ausims spengiant (cypiant) dūšia iš kūno artėj eiti. (LTA 552/861.)

145. Jei naktį sapnuoji, kad dantį ištraukė, tai kas nors iš giminių turės mirti. (Šiaulėnai, Papilys, Žagarė, Veliuona.)

146. Jei kuriam pradeda augti dideli dantys, tai tas greit mirs. (Alytus, LTA 1457/1-10.)

146a. Jeigu senam dantys pradeda dygti, tai tuoj tas žmogus mirs. (Girkalnis, LTA 1543/58.)

147. Jei niežti į žemę (žemyn) nosį, tai kas nors sodžiuj ar iš giminių mirs. (Leipalingis, LTA 610/58.)

147a. Jei niežti nosį, kas norint mirs. (Seirijai, LTA 464/73-13.)

148. Kai akį traukia, tai mirs kas iš giminės. (Židikai, Ylakiai, Marijampolė.)

149. a) Jei kairę akį traukutis traukia, tai kas nors iš pažįstamų mirs; jei dešinę - mirs kas nors iš giminių. (Šiaulėnai, LTA 455b/174-1.)

b) Jeigu dešinę akį traukia, tai mirs kas nors iš namiškių, o jeigu kairę, tai iš giminių. (Girkalnis, LTA 457/17.)

150. Jei paakyje gysla plasta, tai greit mirs iš artimų arpažįstamų. (Sidabrava-Pan., LTA 444/592.)

151. Kai išdygsta paaky baltas spuogelis su juoda viršūnyte, tai tuoj mirsi. (Dusetos, LTA 1618/286.)

152. a) Jei klupstį niežti - mirs kas iš artimųjų. (Seirijai, LTA 1545/148.)

b) Jei niežti nosį - kas iš pažįstamų mirs. Jei niežti klupstį - reiks kur nors pas numirėlį poteriai kalbėti. (Seirijai, LTA 1741/130.)

c) Jei niežti kelį, mirs kas nors ir eisi poterių kalbėti. (Seirijai, LTA 464/73-14.)

153. Jeigu delne nėra rėžių, tai greitai mirsi. (Marijampolė, LTA 1658/201.)

154. a) Jei delno skersiniai brūkšniai baigia prieiti iki delno krašto, tai tas žmogus tuojau mirs. (Pumpėnai, LTA 444/623.)

b) Žmogui ant delnų esti po tris raukšles. Kai kairiosios rankos vidurinė raukšlė nueis ligi tarpupirščių, tai tuoj mirsi. (Dusetos, LTA 1618/289.)

c) Jeigu delne nuo pirštų trečias randas pasieks tarpupirštį, tai greitai mirsi. (Girkalnis, LTA 1600/29.)

155. Jei rašant ranka dreba - tuoj mirsi. (Marijampolė, LTA 451/385-23.)

156. Jei senam sveikinantis rankos šaltos - mirsi. (Papilys, LTA 1942/22.)

157. a) Jei pirštai rūdija gelsvais dakšlais, mirs kas iš giminės. (Marcinkonys, LTA 725/294.)

b) Jei pirštas rūdija - giminė mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/3152.)

c) Jeigu pirštas surūdija, tai žmogus miršta. (Kalvarija-Mar., LTA 451/392-6.)

158. Kada žydi mažas pirštas, tai reiškia artimo mirtį. (Alunta, LTA 1438/239.)

159. Jei žmogus pats save apsispjauna, tai sako, kad tuoj mirs. (Salakas, LTA 1485/91.)

160. Jeigu per ostijos pakėlimą sučiaudėji, tai mirs kas nors iš artimos giminės. (Vasiūnai-Švenč., LMD III 20/174.)

161. Kas mišiose miega - mirs miegodamas. (Švenčionys, LTA 796/48-193.)

162. Arti nelaimės miegas labai ima. (Tverečius, LMD I 254/1119.)

163. Žmogui sveikam prieš klapatą arba ligą labai ima miegas, sergančiam - prieš smertį. (Tverečius, LMD I 660/230.)

164. Jeigu žmogus eidamas gulti rąžosi, jis gali tą naktį mirti. (Kupiškis, LTA 213/79-37.)

165. Jeigu žmogus miegodamas dantimis griežia - tuoj mirs. (Šešuoliai, LTA 1341-92.)

166. Jei žmogus dažnai miega rankas už galvos susidėjęs, jis tuoj mirs. (Telšiai, LTA 1582/60-79.)

167. Jei miegant smagiausia gulėti kniūpsčiom, neužilgo mirsi. (Šventežeris, LMD I 195/1-9, 13.)

168. Jei ligonis vis gula ir gręžiasi ant to šono, kur į sieną – mirs. (Zarasai, Tauragnai, Marijampolė.)

168a. Jei kas dažnai miega nusisukęs į sieną, tai greit mirs. (Plungė, LTA 284/703–36.)

169. Jei vaikas miega visuomet kreivai į vieną pusę nusisukęs, žinok – tuoj bus laidotuvės, mirs kas nors. (Apsa, LMD I 474/284.)

170. Jei vaikai bežaisdami nepatogiai sukniubę užmiega, tai mirs jų tėvai, o jie daug vargo turės. (LTA 293/541.)

171. Niekuomet negulk lygiai su durimis, nes mirsi. (Aukštadvaris, LTA 904/128.)

172. Naktį nemiegoti susijuosus, ba Giltinė pavožys. (Dusetos, LTA 1081/54.)

173. Kai sapnuoji, kad bulves kasi, tai iš giminės kas mirs. (Grinkiškis.)

174. Prieš savo žmonos mirtį aš dažnai sapnuodavau, kad mane daužo juodas avinas. (Antalieptė, LTA 1993/230.)

E. SPĖJIMAI KŪČIŲ VAKARE

Ypač daug spėjimų apie mirtį daroma Kūčių vakarienės metu. Jie ir iki šiol visoje Lietuvoje tebėra plačiai žinomi, nors rimtai jiems nedaugelis betiki.)

(Žr. dar *Lietuvių kalendorinės šventės*, 1978, p. 130, nr. 77–82.)

175. Kūčių vakare stengiasi prie stalo susėsti taip, kad būtų porinis asmenų skaičius; esant neporiniam skaičiui, kas nors iš valgančiųjų kitų Kūčių nesulauksiąs. (Seirijai, Simnas, Imbradas, Betygala.)

176. Visoje Lietuvoje labai paplitęs yra spėjimas iš šešėlio Kūčių vakarienės metu: tas asmuo nebesulauks kitų Kūčių, kieno šešėlis yra be galvos, neaiškus, papurtęs, visai mažas, panašus į stulpą (kaklas ir galva vienodo storumo su liemeniu), arba jeigu šešėlio visai nesimato; kieno šešėlis ilgesnis (aiškesnis), tas ilgiau išgyvens.)

177. Dažnai dar sakoma, kad reikia Kūčių vakarienės metu kitiems nepastebint išeiti oran, apibėgti (nuogam) tris kartus aplink trobą ir pažiūrėti per langą: kieno šešėlis be galvos, tas tais metais mirs arba pamatomas grabas, kuris irgi reiškia laidotuves.)

178. Žmonės pasakoja, kad Kūčių vakarą per dvyliktą valandą reikia atsikelti ir apeiti tris kartus aplink pirkią ir kai eisi trečią kartą, reikia pažiūrėti per galinį langą pirkion, tai tada, sako, matysi, kas tuose namuose atsitiks: ar mirs, ar vestuvės bus. Pasakoja, kad vienas vyras apėjo ir pažiūrėjęs per langą pamatė, kad jis guli grabe – labai nusigando ir mirė. (Miroslavas, LTA 600/193.)

179. Per Kūčias dvyliktą valandą reikia grynam (nuogam) žmogui apeiti aplink trobą ir sustoti ties langu: jei matyt kryžius, tai mirs, o jei nieko nematyt, tai nieko nebūna. (Liškiava, LTA 374/2753.)

180. Kūčioje po vakarienei reikia apibėgti nuogai aplink trobas trys kartai ir pažiūrėti per langą pirkion, tai pamatysi visa tai, kas per tuos metus atsitiks jų namuose: jei kas mirs, pamatysi trūnoj gulint, jei ištekėsi, tai visas vestuves ir savo būsimąjį. (Merkinė, LTA 1434/73.)

181. Kas per Kūčias pirmiausia pavalgo, tas pirmiau ir mirs, todėl stengiasi visi kartu nuo stalo keltis. (Merkinė, Alunta, Dusetos, Surviliškis, Grinkiškis, Gelgaudiškis, Raseiniai, Pušalotas, Antazavė.)

181a. Kūčiose kuris pirmas pavalgo, pirmas ir miršta; kurie kartu baigia valgyti, kartu ir miršta; kuris pavalgo paskiau – miršta paskiau. (Dusetos, LTA 14/453.)

182. Jei kas valgydamas Kūčių vakarienę atsirūgsta, tas dar sulauks kitas Kūčias, o jei neatsirūgsta – nebesulauks. (Dūkštas, Šešuoliai, Dusetos.)

183. Kas kūčią valgydamas užspringsta, tai kitais metais mirs. (Seirijai, LTA 1296/47.)

184. Pavalgius Kūčių vakarienę, iš po staltiesės kiekvienas traukia po vieną šieno stiebelį: kas ilgesnį ištraukia, tas ilgiau gyvens. (Visoje Lietuvoje.) Retkarčiais traukia šiaudus iš stogo (Marijampolė, Aukštadvaris, Veliuona) arba iš patalynės (Obeliai).)

184a. Po Kūčių reikia traukti iš stogo šiaudą: jei ištrauksi šiaudą su varpa, tai sulauksi ir kitų Kūčių, jei trumpą ir be varpos - ateinančiais metais mirsi. (Aukštadvaris, LTA 1289/259; Veliuona, LTA 744/69.)

185. Kūčias valgant paima du žmonės plotkelį ir traukia: kuriam lieka kryžius, tai tas pirmiau mirs. (Liudvinavas, LTA 1658/492.)

185a. Valgant Kūčias traukiama aplotkos: jei traukiant nutrūksta didesnė aplotkos dalis, tai ilgai gyvensi, jei maža - tuojau mirsi. (Kaišiadorys, LTA 1555/134-253.)

186. Kūčiose reikia nežiūrint traukti iš po staltiesės šieno pluoštelis, o paskum suskaityti: jeigu šiaudeliai bus po porą, tai dar greitai nemirsi, o jeigu vienas lyčnas, tai neužilgo reiks mirti. (Dusetos, LTA 1532/56.)

187. Plačiai Lietuvoje yra žinomas toks spėjimas: pavalgius Kūčias kiekvienas savo šauktą apverčia kniūbsčią ir taip palieka per naktį ant stalo; kurio šaukštas ryto metą randamas atvirtęs aukštielninkas, tai tas kitų Kūčių nebesulauks - mirs.

188. a) Pašvenčionėj Kūčių vakare palieka visus šaukštus į bliūdą padėję (atrėmę). Jeigu rytą atsibudę ras katrą šaukštą atvirtus, tai žinok, kad tam bus smertis (ir tas nugara atvirs). (Švenčionys, LMD I 474/8.)

b) Kūčių vakare pavalgius reikia pastatyti į langą šaukštai po nakčiai, jeigu kuris nugrius, tas (žmogus) mirs. (Tverečius, LTA 790/54.)

c) Norint sužinoti, kas pirmas mirs, sustatoma šaukštai į piestą (atremti) galvomis viršun Kūčioje (išvakarėse), prieš Naujus Metus. Katro šaukštas bus pargriuvęs, tas mirs. (Vasiūnai, LMD III 20/95-8.)

189. Jei Kūčiose netyčiomis užgęsta žiburys, ateinantį metą iš tų namų kas nors mirs. (Pilviškiai, LTA 600/166-14 ir LMD 580/3-11.)

190. Kūčiose gaspadinė išverda kuo daugiausia (valgių), kad neapvalgytų žmones, o jeigu nelieka ir viską valgant sušveičia, tai buria, kad vienas gaspadorius mirsiąs. (Tverečius, LMD I 582/32.)

191. Jei Kūčių vakarienę valgant kas sukosti, tai jis kitų Kūčių nebesulauks. (Panevėžys, LTA 768/4164.)

192. Jei Kūčiose sunkiai dirbsi, šiais metais mirsi. Galima dirbti tik patys reikalingiausi dėl švenčių darbai. (Dusetos, LTA 56/104.)

193. Kas Kūčiose pirtin neina, tas žmogus kitose Kūčiose mirs. (Šimonys, LTA 1575/37.)

194. Kūčių vakarą eidami gulti, papilkite po kiekvienu šaukštu druskos; jeigu ant rytojaus kurio šaukšte druska bus sutiprusi, tai tasai tuose metuose mirs. (Punskas, LMD I 188/1-10.)

194a. Per Naujus Metus eidami gulti, papila ant stalo kampo, kuris yra arčiausia lovos, druskos ir jeigu ant rytojaus druska sušlampa, tai tais metais mirsi, o jeigu druska lieka sausa, tai tais metais dar gyvensi. (Kretinga, LTA 1459/108.)

195. Jei Kūčiose pučia rytų arba pietų vėjas, tai tais metais mirs daug jaunų; jei pučia vakarų arba šiaurės vėjas - mirs daug senų. (Pilviškiai, LTA 1551/79-10.)

196. Jei Kūčiose sninga, tai mirs daugiau senų, o jei gražu - jaunų. (Pasvalys, LTA 1780/345.)

197. Jei išėjus Kūčių vakare oran išgirsi tašant ar obliuojant - mirsi tais metais. (Tverečius, LMD I 400/2-12.)

198. Jei Kūčių vakarė dirstelėsi į šulinį ir pamatysi karstą, tai kitų Kūčių jau nebesulauksi. (Viekšniai, LTA 1416/6-38.)

199. Padaro šakaliukus, visus lygius, duoda jiems vardus, kokie šeimynoj yra, ir apsupę pakulom visus kartu uždega. Kuris (šakaliukas) pirmiausia sudegs, tai tas (tuo vardu) pirma mirs. (LMD I 188/2-132.)

200. Kūčių naktį, 12 valandą, reikia paimti juodą katę ir tiek mėsos gabaliukų, kiek yra šeimynoje narių: sustatyti juos žemėje ir kiekvienas narys turi įsidėmėti savo gabaliuką; tada reikia paleisti katę ir kurį gabaliuką ji pirma suės, tas narys pirmas išeis iš šeimynos (mirs). (Pasvalys, LTA 1780/256.)

201. Jei Kūčių vakare šuo loja į aukštį, tais pačiais metais būna gaisras; jei į žemę, tai miršta iš namų ar giminės. (Liškiava, LTA 374/2642. Plg. nr. 76.)

202. Po Kūčių (vakarienės) pagulėjus ant trobos slenksčio ligi 12 valandos galima kaip per dūmus pamatyti velnią ir Giltinę. (Grinkiškis, LTA 1403/77.)

F. KITI MIRTIES PRANAŠAVIMAI

203. Kuriame bute nei iš šio, nei iš to pradeda vaidentis, tuomet reikia tikėtis smerčio vieno iš gyventojų: kada lubos trata, sienos sproginėja, ugnis žiburiuoja, durys prasiveria, višta pragysta, šuo kaukia - vis tai yra prajovai smerčio. (Smilgiai, LMD I 330/9.)

204. Plačiai visoje Lietuvoje tikima, kad mirtį reiškia įvairūs garsai, girdimi troboje nakties metu, nors tų garsų atsiradimo priežastis yra neaiški (tikrenybėje plyšta džiūstąs medis):

a) balkių (lubų) braškėjimas, trūkinėjimas;

b) stalo traškėjimas, girgždėjimas;

c) sienų traškėjimas, braškėjimas;

d) durų braškėjimas, girgždėjimas.

Šie braškėjimai dažniausiai reiškia mirtį namų šeimininkui ar šeimininkei, arba šiaip kam nors iš tų namų: kadangi kas nors persiskiria (plyšta), tai ir kuriam šeimos nariui teks skirtis.

205. Jei naktį braška stalas, reiškia mirs tų namų šeimininkė, o jei balkis arba kertė - šeimininkas. (Kupiškis, LTA 782/28.)

206. Kada lubos braška - mirs gaspadinė, kada stalas - gaspadorius. (Kavarskas, LTA 321/34-37.)

207. Stalas braška - gaspadinė mirs, pečius - gaspadorius mirs. (Kaltinėnai-Švenč., LMD III 149/57.)

208. Jei stalas braška - šeimininkas mirs, o jei lova - šeimininkė. (Daugailiai, LTA 1340/21-7.)

209. Jei stalas nakčia trata, tai mirs kas nors iš giminės, o jei lubos, tai pats gaspadorius. (Vosyliškis-Kėd.)

210. Naktį stalas braška - ateina mirtis. (Saločiai, LTA 600/137-9.)

210a. Jei stalas kliba, tai išmesk - kitaip jis sugrius, tai kas nors iš šeimos mirs. (Marijampolė, LTA 451/385-22.)

211. Kada troboj asla išilgai ar skersai, prieš pečių arba už pečiaus perplyšta, kaip perkirsta pasidaro, tai sako: turės tų namų gaspadorius arba gaspadinė palikti barščių šaukštą - turės mirti ar vienas ar kitas: „Jau neminsi, - sako, - dobilo". (Raseiniai, LMD I 1000/31.)

212. Jei gryčios asloj įdumba skylė, tai toje šeimynoje mirs žmogus. (Pušalotas, LTA 444/630.)

213. Jei braška grindys, tai kas nors iš tų namų mirs. (Biržai, LTA 365/211-18.)

214. Jei krosnis traška, bus troboje mažo vaiko mirtis. (Aukštadvaris, LTA 723/113-34.)

215. Jeigu kas nors iš indų pats (dėl nežinomos priežasties) trūks arba namų balkis ar šiaip kas nors pokštels, tai tuose namuose kas nors greitai mirs. (Alvitas, LTA 436/153-239.)

(Dar žr. Bas., p. 42, nr. 6; p. 46, nr. 23-4 ir 26; p. 47, nr. 28; p. 49, nr. 38-39; p. 51, nr. 46-48; p. 52-53, nr. 48-51. Pranešimas grabadirbiui (pjūklo skambėjimas): Bas., p. 48-49, nr. 31-37.)

216. Kai virtuvas arba puodas pečiuje ima kaukti įvairiais graudingais balsais, tai pranašauja tuose namuose šermenis. (LTA 1048/61-87.)

218. Jei švilpia kamine, tai pranašauja ligą namų šeimininkams. (Betygala, LTA 392/132.)

219. Plačiai Lietuvoje randamas tikėjimas, kad jeigu krosnyje kepąs duonos bakanas suskyla (suaižėja pluta, prariekus randama pluta atsiskyrusi nuo minkštimo arba sutrūkinėjęs viduje minkštimas), tai kam nors iš šeimynos reiks atsiskirti - mirti; sakoma: „Duona skiriasi, reiks ir mums kuriam skirtis" arba „Jei duona skiriasi, tai iš namų kas išsiskirs".

220. Kepant duoną, plyšus bakanui pusiau, buriama namų šeimininko mirtis; atskilus galiukui - šeimos nario. (Tverečius, LMD I 400/2-1.)

221. Jei bakanėlis pusiau persiskyręs, tai mirs pats arba pati, jei mažesnė pusė, tai kuris iš vaikų. (Naujamiestis, LMD I 502/1524.)

222. Jei duonos kepalas perskyla pusiau, tai sako, kad mirs (ar skirsis) šeimininkas ar šeimininkė, o jei trečia dalis, tai sūnus ar duktė. (Šventežeris, LMD I 195/1-90.)

223. Kai duona pečiuj perlūžta pusiau, tai tada mirs kas iš tėvų, jei kraštas atlūžta, tai mirs vaikas. (Valkininkai, LMD I 474/162.)

224. Jei kepama duona suskyla, tai šeimos nariui reikės atsiskirti - mirti; jei suskyla į kelias dalis - tai keliems. (Kupiškis, LTA 282/114-20.)

225. Jei kepalą prariekus, viduryje jis būna persiskyręs, tai ir tų namų šeimininkai turės skirtis - vienas iš jų mirs: jei atsiskyrusi mažesnė viršutinės kepalo pusės dalis - mirs vyras, jei apatinės - moteris. (Šimkaičiai, LTA 1307/72a.)

226. Jei užminkyta duonkubilyje duona pertrūksta, tai kas nors iš namiškių skirsis - mirs. (Šventežeris, LMD I 195/1-72.)

226a. Jeigu kubile užminkyta duona persiskiria, tai, sako, reiškia vieno žmogaus iš namiškių atsiskyrimą. (Padovenys, LMD 1299/1-8.)

227. Jei duona supelėja, tai, sako, nabašninkas bus. (Aukštadvaris, LTA 1406/486.)

228. Jei vakare prarieki duonos bakaną, tai kampelis reikia mesti ant viršugryčio, kad niekas iš tų namų nemirtų. (Biržai, LTA 365/211-20.)

229. Jeigu sėjant netyčiomis pasilieka neužsėta viena biržė (lysvė, tarpas), tada iš tų namų tais metais kas nors mirs. (Pilviškiai, Vilkaviškis, Marijampolė, Grinkiškis, Papilys.)

230. Jei ūkininkas užsėjęs lauką praleis (pamirš) neužsėtą užuoganą, tai jis greit numirs. (Benekainys, LMD I 612/1-7.)

231. Kai pasėja ūkininkas į daug lysvių javų ir kai ant vienos neišauga javai, tai tą pavasarį ūkininkas mirsiąs. (Kalesninkai, LMD I 609/6.)

232. Jeigu šluojant aslą liks tarpelis nenušluotas, tai šlavėja tais metais mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-525.)

233. Jeigu rugius pjaunant pripjauni pilną paskutinį pėdą, tai reiškia, kad daugiau nebepjausi - mirsi. (Obeliai, LTA 1478/61.)

234. Pėdų rinkėjos stengėsi nerišti paskutinio pėdo, nes tikėjo, kad kitais metais visai nebegalės javų rišti - mirs. (Šiluva, LTA 1300/425.)

235. Jei vienas pėdas liko nepastatytas, tai vyras mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-306.)

236. Jeigu dviese, eidami sykiu, per duris išeina, abudu sykiu mirs. (Surviliškis, LTA 416/32-7.)

237. Jei du žmonės kartu pavalgo, tai sako, kad jie kartu ir mirs. (Pumpėnai, LTA 444/624.)

238. Katras paskui pavalgo, tas paskui ir mirs. (Obeliai, LTA 1635/47-2.)

239. Jei valgant iš vieno indo košę ji nugriūva, tai ant ko ji nugriuvo, tas greičiausia mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-84.)

240. Jei du žmonės vienu kartu ištaria tą patį žodį, reiškia, kad jie kartu mirs. (Antanava-Mar., LTA 1312/94; Šimkaičiai, LTA 1629/36.)

240a. Jeigu ištarsi žodį vienu kartu, laikrodžiui mušant pirmą valandą, greit mirsi. (Dusetos, LTA 14/446.)

241. Kada kartu persižegnoja - kartu mirs. (Pasvalys, LTA 600/63-25.)

242. Jeigu kas nors sėdi ant kėdės ir paskui jis atsistoja, o kitas tuojau atsisėda, tai žmonės bajina (nukalba), kad tas tuojau mirs, kurio vietą užima kitas. (LTA 613/245-1.)

243. Jei puldamas peilis įsismeigia į žemę, bus šermenys. (Višakio Rūda, LTA 507/31-182.)

243a. Jei peilis įsismeigs nupuolęs į žemę, tai mirs kas nors iš giminių. (Prienai, LTA 600/182-12.)

244. Jei siuvant siūlas susiburia, tai to rūbo nepernešiosi - mirsi. (Kupiškis, LTA 613/251-9.)

245. Katra merga pirmiausia praaudžia skietą, tai toji (pirma) miršta. (Krokialaukis, LTA 600/1414.)

246. Jei vaikas krikštijant subliaus - negyvens. (Seda, LTA 613/246-7.)

247. Kurio vaiko akių kampukuose nėra kruopukių, tai tas mirs. (Liškiava, LTA 374/1944.)

248. Jei maži vaikai žaisdami klaupia, per tris dienas bus myris. (Višakio Rūda, LTA 507/31-376.)

249. Jei vaikai žaisdami kasa po slenksčiu duobes, tai mirs jų tėvai. (LTA 293/542.)

250. Jei važiuojant į šliūbą jaunikiui suklups arklys, tai jis pirma mirs, jei jaunajai, tai jaunoji. (Naujamiestis, LTA 444/54.)

251. a) Jei vinčių duodant žvakė plasnoja (linksta plasnojanti ugnis) ant jaunojo pusės, tai ženklina, kad jis pirma mirs, o jeigu ant jaunosios, tai ji. (Klovainiai, LMD I 214/2-10.)

b) Kurioj pusėj šliūbą imant žvakės silpnai dega, tas greičiau mirs. (Pikeliai, LTA 455b/174-9.)

c) Kai žvakės dega bažnyčioj per veseles ir mirksi vyrų pusėj, tai mirs pirma vyras, kai moterų pusėj - tai moteris. (Dusetos.)

252. Jaunavedžiams pirmą vakarą atsigulus, kuris pirma užmiega, tai tas pirma mirs. (Kaltinėnai-Švenč., LMD I 212/278.)

253. Katro vedusių vardas kalendoriuje iš eilės pirmiau, tas pirmiau mirs. (Ylakiai, LTA 486/25-174.)

254. Jei (senas) vyras veda jauną pačią, tai sako: „Greit mirs". (Salakas, LTA 1483/223.)

255. Kai žvakė dega per pakasynas ir dar ašaroja, tai dar kas nors mirs iš tų namų. (Dusetos.)

256. Kai prie numirėlio dega žvakės, reikia žiūrėti į savo šešėlį: jei šešėlis be galvos, tai greit mirsi. (Luokė.)

257. Jei užgesyta ugnis krosnyje atsigauna (nors viena anglelė), tai tame kieme mirs. (Seda, LTA 613/248-20.)

258. Jei rasi žiedą - kelionėje teks mirti. (Tauragnai, LTA 545/133-26.)

259. Padavus svečiui valgyt miltuotą šaukštą, jei jį svečias nulauš, jis mirs. (Veliuona, LTA 745/131.)

260. Jei pavasarį, ledus išnešus, ant kranto pasilieka ledų lytys, tai reiškia, kad tais metais mirs labai daug žmonių. (Papilė, LTA 265/273-3.)

261. Kai obuoliai (labai) krinta nuo obelų, tai toj šeimoj mirs žmonės. (Šimonys, LTA 1575/44.)

262. Jei per kaimą anksti rytą, dar saulei netekėjus, pervažiuoja žydas baltu arkliu, tai sakoma tame kaime ką nors mirsiant. (Dzingiškiai-Vilk., LTA 438/92-13.)

263. Kada kariuomenėj (esant) šaudyklė rūdija, tai žinok, kad namie kas mirė. (LMD I 207/1.)

264. Man rusai sakydavo, kad kai damavikas (namų dvasia) rankon pabučiuodavo, tai ženklindavo, kad tas žmogus greitai turi mirti. (Degučiai, LTA 2088/354.)

265. Varpelis pats suskamba - mirtingas atsitikimas gyvenime. (Biržai, LTA 291/287.)

266. Kada netikėtai patys ima sprogineti lempų stiklai, stiklinės, taurelės ir kiti indai - pranašauja artimų (asmenų) mirtį tą akimirką. (Imbradas, LTA 1048/61-88.)

266a. Jei stiklinė, be šilto vandens pati stovėdama, sprogo - mirs kas nors iš giminių ar šiaip artimų žmonių. (Ramygala, LTA 281/245-8.)

267. Arti nelaimės sūdai susimuša. (Tverečius, LMD I 254/1-116.)

268. Jei sudužo veidrodis - mirs kas nors, ir juo brangesnis veidrodis, tuo artimesnis asmuo. Jei pana ar kavalierius sudaužė, kartais sakoma: „Duš jų meilė". (Ramygala, LTA 323/191-71.)

268a. Sudaužysi veidrodį - kas nors mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-90.)

269. Kada kokio nors žmogaus paveikslas nukrenta nuo sienos, tada sako, kad tas žmogus yra miręs. (Pumpėnai, LTA 613/31.)

269a. Jeigu fotografija nukrenta, tai mirs kas tuose namuose. (Vasiūnai, LMD III 20/95-160.)

270. Paima degtuką ir jį gražiai pastato ant stalo, o paskui uždegę žiūri, kurion pusėn liepsna linksta - tai ten kas nors nelabai toli yra miręs. (Šeduva, LTA 1516/50.)

271. Pirmą plėštalungį pamačius, nuskinama jo žievė ir užsirišama kur nors prie savęs. Pirmą (kartą) gegužę užgirdus, meta į vandenį: jei plaukia - gyvens, jei skęsta - mirs. (Aukštadvaris, LTA 904/42.)

272. Paimti linų (sėmenų) ir paberti po lova, paskui atsigulti. Sapnuosi, kad rauni linus, eina pro šalį vyriškis ir ateina padėti linų rauti - tai tavo mylimasis. O jei sapnuosi nešant karstą ir savo vėlę (!) bėgančią paskui, tai žinok, kad tą metą mirsi. (Šunskai, LTA 451/384-10.)

273. Jeigu šikšnosparnis naktį ištraukia iš žmogaus galvos plauką ir padeda ant akmens, tai žmogus būna toks stiprumo, kaip akmuo, o jei padeda ant medžio, tai tas medis ima džiūti ir žmogus (kartu) - kai tas medis nudžiūsta, tai ir žmogus numiršta. (Kalesninkai, LMD I 598/7.)

G. ŽENKLAI, KAD LIGONIS MIRS

274. Jei nori žinoti ar ligonis veikiai mirs, reikia su duona jo kojų padus patrinti ir šunim pamesti: jei jie duoną suėda, tai ligonis išgis, jei neėda, tai mirs. (Klaipėda, 604/86.)

275. Ar ligonis mirs ar ne, galima sužinoti iš savo gyvulių: prieš šeimynos nario mirtį gyvuliai pasidaro apsiblausę ir neėdrūs. (Seirijai, LTA 1578/56.)

276. a) Jei parvežus kunigą pas ligonį, arkliai kraipo ausis (stebisi dvasiomis), ligonis mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-61.)

b) Kai parveža kunigą pas ligonį, tai žiūri: jei arkliai karpo ausimis, tai ligonis išgis, o jei ne, tai mirs. (Alytus, LTA 1457/163.)

c) Kai parveža ligoniui kunigą, tai jei arklio ausys yra nuleistos - ligonis mirs, o jei stačios - pasveiks. (Varėna, LTA 1310/335.)

d) Kai atveža pas ligonį kunigą, tai bobelės bėga žiūrėti, kaip atrodo arklys: jei jo ausys bus stačios, tai spėja, kad ligonis greit pasitaisys, jei nulėpusios - mirs. (Alunta, LTA 2019/63.)

277. Atvežant kunigą prie ligonio, jei arklys nusikrato, tai ir ligonis savo ligos nusikratys - pasveiks, o jei arklys nesipurtina, tai ligonis mirs. (Antalieptė, LTA 1276/157.)

277a. Jei atvežus kunigą arklys nusikrato (nusipurto), tai ligonis mirs. (Salakas, Tauragnai, Pandėlys.)

278. a) Kai atveža kunigą pas ligonį, reikia žiūrėti į arklius: jei jie sužvengia, tai ligonis pagis. (Grinkiškis.)

b) Jei kunigą atvežus prie ligonio arklys sužvengia, tai ligonis mirs. (Pumpėnai, LTA 444/600.)

c) Kai kunigą atveža pas ligonį, jei arkliai suprunkščia, tai ligonis mirs. (Grinkiškis.)

279. a) Kai atveža pas ligonį kunigą ir jeigu tas arklys kasa koja, tai tas ligonis mirs. (Kaltinėnai-Taur., LMD I 212/2-18.)

b) Kai parveža kunigą ligoniui ir arkliai kasa žemę, tai ligonis mirs. (Seinai, LMD I 474/148.)

c) Jei pas ligonį atvažiuoja gydytojas, tai žiūrėk į arklius: jei arklys (-iai) žemę kapstys - ligonis mirs, jei stovi galvą užrietęs ar šiaip ramiai - ligonis pasveiks. (Ukmergė, LMD I 612/1-51.)

d) Kai kunigą atveža pas sergantį ir (arklys) koja spardo - (ligonis) mirs. (Švenčionys, LTA 796/48-180.)

280. Jei kunigą atvežus pas ligonį arkliai esti nuliūdę, stovi nuleidę galvas, tai tas ligonis mirs, o jei žvalūs ir galvas aukštai laiko, tai išgis. (Grinkiškis, Aukštadvaris, Seirijai, Seda, Girkalnis, Šiaulėnai, Alksnėnai-Vilk., Varėna, Viekšniai, Višakio Rūda.)

281. Kai kunigas, išklausęs ligonį, eina iš kambario laukan ir yra gesinamos žvakės, reikia stebėti, kaip sklaidysis užgesytų žvakių dūmai: jei eis į duris (paskui kunigą) - tai ligonis mirs, jei į viršų (kerčią, sklaidysis prie stalo) - tai pasveiks. (Visoje Lietuvoje.)

282. Ligoniui laukiant kunigo, jeigu, žvakes užpūtus, dūmai eina ant ligonio - ženklina mirtį, jei tolyn - išgis. (Klovainiai. LMD I 214/2-8.)

283. a) Kada ligoniui parveža kunigą, reikia, užpūtus žvakes, žiūrėti: jeigu dūmai į aukštą kyla - pagis, jei ant žemės sukas - mirs; jei arkliai sušilo - mirs. (Kražiai, LTA 267/172.)

b) Kuomet atveža kunigą pas ligonį, atlikus išpažintį šeimininkė užpučia žvakę: jei dūmai eina aukštyn, tai ligonis pagis, jei draikosi palei žemę - mirs. (Naujamiestis, LTA 444/605.)

c) Jei prie ligonio degančią žvakę užpūsi ir dūmai eis į viršų, tai ligonis veikiai mirs, o jei pažemiais, tai pagis. (Švėkšna, LTA 407/212-16.)

284. Jei kunigą išvežus ir užgesinus žvakes dūmai eina tiesiai į viršų, tai ligonis eis tiesiai į dangų. (Seirijai, LTA 1545/177.)

285. Jei iš ligonio pasidyvina, jis miršta. Reikia ligoniui sakyti, kad dar pasveiks. (Keturvalakiai, LTA 1349/55.)

286. Jei ligonis serga ir bobos dažnai lanko, tai jis mirs. (Viekšniai, LTA 1416/6-102.)

286a. Jei prie sergančio susirinks daugybė bobų - jį numarins. (Radviliškis, LMD I 210/6.)

287. Jei siuvant silpnam ligoniui drabužį darosi ir darosi vilkstė, tai jis nemirs. (Pumpėnai, LTA 444/625.)

288. Kai artimas namiškis miršta, tada pasirodo šie ženklai: duona ir indai sprogsta, arklys smūtnas, šuo staugia, ugnelės rodos ir žvakė smirda. (Degučiai, LTA 2088/244.)

289. Jei pajuoduoja (pamėlynuoja) ligonio nagos (panagės), tai jis mirs. (Tauragė, Liubavas, Seirijai, Keturvalakiai, Salakas.)

290. Jei akių varliukės matyti, ligonis pagis, jei nematyti - mirs. (Keturvalakiai, LTA 1349/67.)

291. Jei ligonio akys stragios, tai smertelnas. (Marcinkonys, LTA 725/311.)

292. Jeigu ligonis sirgdamas, nuleidęs akis, tankiai žiūri į žemę, tai mirs, o jeigu į dangų, tai išgis. (Girkalnis, LTA 457/7.)

293. Jei ligonio kojos šaltos, tai jis mirs. (Varėna, Marijampolė, Viekšniai, Girkalnis.)

294. Jei ligonio nosies šnervės yra persmaugtos (lyg sugnybtas nosies galiukas), tai ligonis mirs. (Varėna, Šimkaičiai, Šeduva, Viduklė.)

295. Prieš žmogui mirštant, gerklėj atsiranda „girgždukai": kvėpuojant girdėsi, lyg ten kas girgždėtų; po šio reiškinio ligonis ilgiau negyvens kaip 1-2 dienas. (Seirijai, LTA 1296/120.)

296. Kai ligoniui pečiai ima trūkčioti - tuojau mirs. (Viduklė, LTA 1351/58.)

297. Prieš smertį visos ronos užgyja. Mano motina irgi turėjo ant kojų baisias ronas, prieš smertį užgijo. (Rozalimas, *Živaja starina*, 1911, p. 183, nr. 15.)

298. Jei iš ligonio galvos gyviai (utėlės) išlipinėja, reiškia tuoj mirs. (Marcinkonys, LTA 725/403.)

299. Jei ligonis esti silpnas, o pradeda daug valgyti, tai jis rytojaus dienos nesulauks. (Girkalnis, LTA 1542/129.)

300. Norint pažinti, ar sunkiai sergąs pagis ar mirs, reikia duoti vyno: jei ligonis pasidarys raudonas, gražus - tai pagis, jei geltonas - mirs. (Žagarė, LTA 1623/73-10.)

301. Jei ligonis taisos apie save patalą, tai tuojau mirs. (Daugailiai, LTA 1418/787.)

301a. Jei ligonis, besitaisydamas (patalą), padeda padušką kojūgalin, tai jis mirs. (Betygala, LTA 392/201.)

302. Jeigu žmogus tuojau mirs, tai, sako, smirdąs žeme. (Daugailiai, LTA 1418/786.)

303. Jei ligonio kambarys numirėliu dvokia, tai ligonis tuoj mirs. (Girkalnis, LTA 1543/106.)

304. Jei žmogus apserga ir apie mirtį kalba, tai išgis, o kuris nekalba - mirs. (Švenčionys, LTA 796/48-231.)

305. Greitąją mirtį žmogus visai nenujaučiąs, o prastą savo ligoj nujaučiąs. (Dusetos, LTA 1418/872.)

H. LIGONIS MATO DVASIAS (KLIEDI)

Mirštančiųjų svečiai

306. Ligoniai prie savo patalo mato Giltinę, paskui angelų ir velnių mato; mato dar ir savo giminių, kurie yra mirę, vėles. (Raseiniai, LTA 1300/578.)

307. Mirštąs ligonis mato įvairias dvasias ir kartais net kalba apie jas. Pasakotoja sako, jog tikrai taip yra. (Seirijai, LTA 1755/147.)

308. Prieš smertį žmogus mato visus nabašninkus ir juos gaudo su rankom. (Dusetos, LTA 1419/20-370.)

309. Jei ligoniui vis vaidenas mirusieji, tai ir anas tuoj mirs. (Salakas, LTA 1487/209.)

310. Prie patalo mirštantis mato savo mirusius gimines, mato, kurie greitai mirs, mato ir šventuosius. (Salakas, LTA 1483/246.)

311. Viena moteris prieš mirtį ėmė šaukti: „Kūma, kūma, palūkėk - kartu eisim! Nelauki, tuščia tavęs, rasiu ir vieną kelią". Ir numirė. Vienas vyras ėmė kalbėti: „Jūs, bedieviai, sakot, kad Marijos, Dievo nėra, - aš juos matau". (Žasliai, LTA 1155/179.)

312. Kada žmogus miršta, jam pasirodo įvairios dūšios, daug žmonių prieina. Be to, mirštantis mato mirusius gimines. (Aukštadvaris, LTA 1289/214.)

313. Jei ligonis mato savo numirusį giminę ar kitą ką nors, tai greitai mirs. (Viduklė, LTA 1605/54.)

314. Vieną sykį sirgo sena bobelė, bet dar niekas nesitikėjo, kad ji mirtų. Piemenys pastaldėje kapojo virbus, mergikė išėjo įsinešti. Jiems ten bestovint šuniukas ėmė lodamas, pakaukdamas kabinėtis ant staldų sienos. Vaikai nusigandę subėgo į vidų, šuniukas lodamas paskui, - kaip žmogų lydėdamas, prilojo prie pat lango. Žiūri - troboje ligonė bemirštanti. Bobos girdėjo, kaip ji mirdama šnibždėjo: „Mažielėlės jūs mano..." O būk turėjusi daug išmirusių vaikų, tai anų dūšeles šuniukas atlojo prie mirštančios motinos. (Smilgiai, LMD I 330/10.)

(Dar žr. Bas., p. 54-59, nr. 1-7, 10-14, 17-22.)

315. Jei ligonis kliedėdamas mato gale galvos Giltinę, tai mirs, o jei gale kojų, tai išgis. (Ariogala, LTA 1633/97-2.)

316. Jei ligonis kliedėdamas mato prie lovos gale galvų angelą, o prie kojų velnią, tai numiręs eis į dangų, o jei atvirkščiai - į peklą. (Ariogala, LTA 1633/97-1.)

317. Ligonis mato prie savo patalo angelus ir velnius: jeigu žmogus gyveno teisingai, tai velniukai stovi prie kojų, o angelai prie galvos; jei neteisingai ir nedorai, tai velniukai stovi prie galvos, o angelai prie kojų. (Girkalnis, LTA 1300/485, 1415/217.)

318. Mirštantis dažniausiai mato aniuolą verkiantį ir velnią linksmą. (Liubavas, LTA 1446/451.)

319. Jei žmogus miršta laimingas, tai mato geras dvasias, o jei nelaimingas, tai blogąsias. (Raseiniai.)

320. Jei ligonis kliedėdamas kalba apie ėjimą namo ir kalbėdamas kažkur kraustosi, eina - reiškia mirs. (Ariogala, LTA 1633/98.)

321. Laikinai mirę ir vėl atgiję žmonės sako, kad buvę tik užsnūdę; jie nieko nepasakoja, nes sako, kad jiems uždrausta pasakoti. (Raseiniai, LTA 1300/525, 583.)

322. Mirdamas žmogus mato visas baisybes, tik jam nevalna niekam apie tai sakyti. Jeigu kas iš numirusių ir atsigauna, tai ir sublusta, kad negalėtų žmonėms ko pasakoti. (Šiluva, LMD I 144/36-10.)

(Plg. sakmę Mt. 3506. Laikinai miręs ir vėl atgijęs žmogus.)

323. Mirę ir vėl atgiję žmonės tik tiek tepasako, kada ir koks jo giminės žmogus mirs, o daugiau nieko nesako. (Salakas, LTA 1483/250.)

324. Sako, Pariečėj bobai išėjo dūšia ir vėl grįžo, tai ji darė pranašavimus. (Liškiava, LTA 374/1196.)

4. RUOŠIMASIS MIRTI

325. M. Praetorius rašė: „Kai mirštamai susirgęs pastebi, kad jis nebegalės išsikasti, tai paprastai jis pats prisako, kaip jo šermenis turės atlikti: jis nurodo, kiek javų duonai ir ragaišiams reikia iškepti, kiek alaus padaryti, kas paskersti, kaip jį aprėdyti ir ką jam į grabą įdėti. Taip ir padaroma ir nuskirtus daiktus nevartojama kam nors kitam, kaip tik laidotuvėms ir prie jų esantiems asmenims. Papjauto jaučio oda išdirbama, padaromas apavalas ir atiduodamas žmonėms, kad jie už mirusio vėlę melstųsi. Jei jautis esti riebus ir duoda daug lajaus, iš kurių daromos žvakės, tai jos žibinamos visą laiką, kol visos sudeginamos, nors mirusis jau būtų ir palaidotas; tatai daroma dėl vėlės. Javai pamerkiami prie mirštančio žmogaus akių, jei neturima jau gatavo salyklo ar alaus, kurių pas turtingesnį paprastai visados esti". (Mannh. *Goetterl.* 601-602; plg. Zweck 173).

326. „Esą tokių, kurie prieš mirdami paprašą, kaip juos numirusius aprengti, kaip palaidoti, atminti ir t.t. Kiti prieš mirdami prašą palaidoti basus, tikėdami, kad atsikėlę iš numirusių basi greičiau nubėgs į Dievo teismą (sūdą). Minaičių kaimo ūkininkė Morta Baliutavičaitė-Dzevantauskienė... prieš mirtį verkdama prašiusi palaidoti ją basą. Savo batelius čeverykus ji iš anksto atidavusi vargšei (bėdnai) moteriai, kad mirusios neapautų". (Padubysis, GtKr 25,163.)

327. „Jausdamas savo mirtį, kiekvienas paruošdavo statinę ar daugiau alaus ir įsakydavo sukviesti į jo namus visus kaimo gyventojus; susirinkus kaimynams ligonis atsisveikindavo su jais ir prašydavo jam atleisti, jeigu ką būtų įžeidęs". (*Sekmadienis*, 1934, nr. 10.)

5. MIRIMAS IR MARINIMAS

A. SIELA IR JOS ATSISKYRIMAS NUO KŪNO

328. Jei žmogus numiršta ir vėl atgyja, ir vėl numiršta, tai (sako) dūšia kūnui dėkavoja, kad gerai užsilaikė. (Smilgiai, LTA 607/92.)

329. Kuris sunkiai miršta, tai sako, kad dūšiai sunku su kūnu atsimeilinti - buvo didelė tavorščystė. Tai yra gerai, jeigu taip miršta mažiukas; o jeigu sunkiai miršta suaugęs, kuris yra buvęs blogu žmogum, tai sako: „Dūšia iš kūno bijos išeit, nes bijos velnių". (Liškiava, LTA 374/2011.)

330. Jeigu miršta geras žmogus, tai miršta ramiai ir siela atsiskiria nuo kūno lengvai; bet jei miršta blogas, žmogus, tai jis smarkiai blaškosi ir siela sunkiai skiriasi nuo kūno, nes ji žino, kad jos laukia kančios - nori dar gyventi ir pasitaisyti. (Raseiniai, LTA 1300/581.)

331. Jei žmogus miršta ramiai, tai bus aname gyvenime laimingas. (Punskas, LTA 445/50.)

332. Jei žmogus ramiai numiršta, tai bus laiminga mirtis, jei neramiai - nelaiminga. (Ariogala, LTA 1300/603.)

333. Jei žmogus lengvai miršta, tai nebus išganytas, o kad sunkiai, tai bus. (Smilgiai, LTA 607/59.)

333a. Jei miršta iš lengvo, tai eis į dangų, o jei miršta greit - eis į pragarą. (Girkalnis, LTA 1415/218.)

334. Jei žmogus mirdamas tamposi, o ypač kai dantimi griežia, tai spėjama, kad bus nelaimingas. (Punskas, LTA 445/51.)

335. Paskutinį kartą išeidama dūšia iš žmogaus jį išgempia. (Aukštadvaris, LTA 1289/217.)

336. Kada ligonis serga, moterėlės sako, kai jis išsities, tai mirs. (Žagarė, LTA 1623/323-22.)

337. Dūšia iš kūno išeina per du paskutiniuoju atodūsiu: pirmu iš krūtinės, antru iš gerklės, ir tada su Dievu prie lovos kalbasi. (Tauragė, LTA 1284/83.)

338. Žmogaus siela skirdamosi (nuo kūno) išeina per kojos kulnį ir (eina) iš namo per trobos aukštinį (garniuką) į dangų arba į peklą. (Šiaulėnai, LTA 1442/83.)

339. Kad koks žmogus numiršta, jei nori išgirsti, ką dūšia išeidama kalba, reikia padėti savo galvą ant slenksčio ir tada viską išgirsi. (Smilgiai, LTA 607/94.)

340. Taip šneka žmonės: „Kai numirštąs žmogus, pasiklausyk prie slenksčio ir išgirsi dūšelę beverkiančią: 'Ui-ui-ui!'" (Biržai, LMD I 561/223.)

341. Norint išgirsti, kaip žmogui numirus siela skiriasi su kūnu, tai kaip tik numirėlį nuprausia, aprengia ir paguldo jam prirengtoje vietoje, tada reikia atsigulti ir priglausti ausį prie slenksčio - girdėsi, kaip siela verkia skirdamosi su kūnu. Tik reikia, kad tuojau žmogui numirus jį nupraustų ir aprengę paguldytų, ir klausytis prie to slenksčio, kuriame kambaryje numirėlis guli. (Palūšė (?), LMD I 540/10.)

342. Pas mus pasakoja, kad kai miršta žmogus, tai reikia sužinoti, ar jo dūšia laiminga ar ne. Kad sužinojus, tai taip daro sodžiuje: paima ir atsigula ant slenksčio. Sako, jeigu matosi dūšia, tai laimingas, jeigu nesimato, tai visai nelaimingas, jau pragare prapuolęs; o jeigu matosi lyg per dūmus, tai tada skaistyklon papuolęs. Tai tada mišias užpirkinėja ir meldžiasi tol, kol nesusapnuoja; kai tris kartus susapnuoja, tai tada mano sau, kad jau žmogaus dūšia išsigelbėjo iš skaistyklos. (Nočia, LMD III 112/22.)

343. Kada žmonės gieda pakasynas, reikia paslapčiomis prieiti už durų prie slenksčio ir atsigulti. Tada girdėsi, kaip to numirėlio dūšia raudos, bet bus taip graudu, kad galėsi net numirti. (Antazavė, LTA 1418/501.)

344. Kai numirėlis guli viduje pirkios, prasidaręs duris dabok - pamatysi jo dūšios gyvenimą, bet ir pats arba numirsi, arba liksi nebyliu. (Kaltinėnai-Švenč., LMD III 149/5.)

345. Norint pamatyti dūšią reikia, kai žmogus miršta pastatyti ant stuburo (šulas dūminėje pirkioje) pavalkus ir per juos daboti, tai pamatysi. (Tverečius, LMD III 36a/18-23.)

346. Kai numiršta žmogus, tai reikia paimti pavalką ir pro plyšį žiūrėti, tada pamatysi, kas sielą pagauna: ar aniuolas, ar velnias. (Grinkiškis.)

347. Kai miršta žmogus ir kas nori paregėti išeinant dūšią iš kūno, tai reikia ant nugaros padėti pavalkus ir daboti. (Kalesninkai, LTA 600/100.)

348. Kad nori užvysti dūšią, tai reikia, kad žmogus miršta, padaboti per pažastį. (Tverečius, LMD I 666/55.)

349. Kai ligonis miršta, tai be 24 valandų negalima palaidoti, nes iki to laiko iš jo kūno ne visai yra atsiskyrusi siela. (Grinkiškis.)

350. Žmogui mirus, siela stovi gale grabo ligi tol, kol pirmu kartu užzvanija, tada jau tam dūšia paskiriama (nuolatinėn vieton?). (Liškiava, LTA 374/2023.)

351. Žmogaus siela lieka toje vietoje tol, kol bažnyčioje varpais užuskambina. (Salakas, LTA 1593/99.)

352. Mirusio dūšia tol pasilieka, pakol zvanija už ją varpais. (Aukštadvaris, LTA 1289/216.)

353. Kol zvanai nezvanijo, tai dūšia žmogaus bastos pakampiais, - kai užzvanijo, tai parodė kelią. (Gervėčiai, LTA 2247/5.)

354. Kai žmogus numiršta, žmogaus dūšia, kolei ana dar neužzvanyta, negali iš tų namų išeiti, tada ana stovi pirkioje ties slenksčiu. (Salakas, LTA 1487/205.)

355. Žmogui numirus, siela pasilieka namuose iki paskambina varpais – palydi į amžinybę. (Žasliai, LTA 1155/180.)

356. Žmogaus vėlė po jo smerties būna dar toj pačioj vietoj, pakol varpais nezvanija. (Aukštadvaris, LTA 1255/1106. Po svietą klaidžioja, LTA 1255/1118.)

357. Varpai skambina, ką tik žmogui numirus, po dūšių. Paskui skambina numirėlį lydint į kapus. (Šimkaičiai, LTA 1671/95.)

358. Skambina varpais, kai numiršta, nešant į bažnyčią ir nešant į kapines. (Salakas, LTA 1593/105.)

359. Mirusio žmogaus siela dar lieka namuose tris dienas. (Šiaulėnai, LTA 1300/496.) (Dar žr. Bas., p. 111, nr. 4.)

360. Numirusio namų šeimos nario dūšia dar tris dienas tuose namuose tupi ant krosnies „šakalių mieste" (šakalynėj pasieny) ir žiūri, ką veikia jo namiegos. (Kupiškis, *GK*, 30–33.)

361. Mirusio siela namuose išbūva tiek, kiek jo kūnas būva. (Salakas, LTA 1483/248.)

362. Dūšia būna tol tuose namuose, kol kūnas būna pašarvotas. Paskui, kai kūną veža į kapines, išeina ir dūšia. (Keturvalakiai, LTA 1349/105. Plg. Bas., p. 111, nr. 2.)

363. Siela žmogui mirštant išeina pro burną ir stovi gale lovos. Kai mirusį laidoja, siela stovi ant grabo. (Ariogala, LTA 1633/72.)

364. Mirusio žmogaus siela, kol dar nepagiedota „Aniolas Dievo", vaikšto pro gryčią ir žiūri, kuris kaip numirusio rauda. Kaip tik prieš lydėjimą pradeda giedoti „Aniolas Dievo", siela raudodama pirmutinė išeina iš gryčios ir atsisėda ant kamino (?). Ant kamino sėdi tol, kol tik nulydi į kapus ir užkasa. Kai ryto pakuria pečių, tada su dūmais keliasi į dangų ant teismo. (Kupiškis, LTA 1282/73.)

365. Nemušk blusos ant prielangio ir nieko nešvaraus ten nedėk, nes mirusio siela eina pro langą. (Vasiūnai, LMD III 63/6–98.)

Pastaba. Liaudies pažiūra, kad žmogaus siela kurį laiką po jo mirties dar laikosi lavono artumoje, atsispindi ir religinėse giesmėse, giedamose per pagrabą. Pvz., „Ta dūšia negal žinoti, kaip iš kūno reiks išeiti; kur tu biedna pasidėsi, pirmą naktį kur nakvosi?" arba „Verk dūšia šiandieną, grabo gale stovėdama, ant to kūno veizėdama", arba „Liūdna dūšia ties kūnu stojosis raudojo ir tardama tuos žodžius graudžiai ašarojo". (Žr. *Giesmių knyga arba kantiškos*, Motiejaus Valančausko, Tilžė, 1913, psl. 630, 635, 644. Tos giesmės buvo ir įrašytos Čikagoje 1951.VI.13 iš U. Žemaitienės, R 70.) Katalikų Bažnyčia taip nemokino, tačiau toleravo tokias liaudies pažiūras. Tokį pat įsitikinimą apie sielos klajojimą po mirties ir nesuradimą sau vietos pastebime ir dviejose dainose iš Vilniaus krašto, Rodūnės ir Adutiškio (žr. *TD*, IV, 133 t., nr. 346-346A.)

366. Kur eina dūšelė žmogui numirus. Kolei užzvanija, stovi prie kūnui. Kad buvo laiminga, apvirtus bitele <...> pasirodo saviesiems. Vienos mamos dūšelė apvirto (bitele), nulėkė į sūnų, kuris buvo saldotu, įlindus nosies skylutėn pasakė, kad pasimirus, kiek metų ilgumo sūnus gyvens. Niekas jo negalėjo prikelti, kolei mamos dūšelė per jį buvo. Kai išlindus nuskrido, prabudęs saldokas surikęs, kiek sveikatos turėjęs, iš sapno baisumo, kad regėjęs mirusią mamą. Už pusės dienos gauna telegramą, kad mama pasimirė. (Tverečius, LMD I 254/272.)

367. Kartą vienam patelunki (atokiai) gyvenant užsigirdę, kad vienas jo draugas kaime sakąs: „Melskis, aš mirštu!" Ir tikrai miręs. (Dusetos, LTA 780/292.)

Plg. Bas., p. 40–42, nr. 1, 2, 6 (mirtį pranašaują sapnai), nr. 3–5 (nujautimas ir televizija); p. 49, nr. 40–41 ir p. 52, nr. 50 (tik ką miręs ateina atsisveikinti); p. 50–51, nr. 42–44, 46–47, 49–51 (mirštantis artimas žmogus duoda ženklą savo mirties metu).

B. MIRIMO VIETA IR LAIKAS

368. Jei žmogus numiršta ant patalo, sakoma, laiminga (mirtis), o jei kelyje ar eidamas, tuomet būva nelaiminga (mirtis). (Šimkaičiai, LTA 1629/63.)

369. Kuris žmogus miršta rytą (nuo vidurnakčio iki vidurdienio), tai tas laimingas; o kuris vakare, tai nelaimingas, - tai ir yra laiminga ir nelaiminga mirtis. (Raseiniai.)

370. Jei žmogus miršta 12 valandą, naktį, tai tas žmogus bus laimingas, jei miršta rytą, tai nelaimingas. (LTA 600/146-42.)

371. Sako, kai miršta po gaidžių, t. y. po pusiaunakčio, tai esą geriau - piktų dvasių ne tiek yra. Kai miršta pėtnyčioj, tai sako, Pono Jėzuso dienoj. (Liškiava, LTA 374/2044.)

372. Jei šeštadienį mirsi - būsi danguje. (Kaišiadorys, LTA 1555/134-264.)

373. Žmogus, mirštąs ketvirtadienį ar sekmadienį, buvo neskūpus; kurie (miršta) trečiadienį, penktadienį ir šeštadienį - skūpūs. (Gaurė, LTA 387b/605-3.)

374. a) Jei tėvas miršta pilnaty - (sūnus) prasigyvens, o jei delčioj - ne. (Dusetos, LTA 70c/831.)

b) Jei tėvai miršta pilnaty -- palieka savo vaikams laimę, o jei delčioj - nelaimę. (Girkalnis, LTA. 1292/93.)

c) Jei gaspadorius miršta pilnaty - namai nenubiednėja, jei priešpilny - likę prasigyvens, jei delčioj - pradės sunkiai gyventi. (Dusetos.)

d) Jei tėvas numiršta ant jauno, tai lig pilnačiui (suaugimui) pildos sūnui turtai (darosi turtingas), o jei miršta ant seno, tai lig senagaliui (visam gyvenimui) turtai nyksta (būna neturtingas). Jei motina miršta ant jauno, tai lig pilnačiui dukterei pildosi turtai ir t.t. (Rimšė.)

e) Jeigu kas iš šeimos miršta delčioje, tai reiškia namų ištuštėjimą: tokia šeima ilgai ir gerai negyvens, išmirs arba jeigu ir nemirtų, tai bus neturtingi, labai skurdžiai gyvens. O jeigu miršta pilnaty, tai viskas įvyksta priešingai - tada laimingai gyvena ir esti visko pilni. Ypač taip reiškia, jeigu miršta šeimos tėvas arba motina. (LTA 1362/1.)

375. Paliaunykai, (kurie) šventėm šaudė, savo smerčiu nemiršta, bet prilaka (prigeria), kilodamiesi per vandenį, arba nusišauna. (Tverečius, LMD I 475/3-128.)

376. Asmus erzaehlt [i. J. 1865], dass er zuweilen beim zweiten Besuch auf seine Frage hach dem Kranken die Antwort erhalten habe: „Ach, der liegt schon seit gestern in der Kammer!" - „Ist er denn tot?" - „Nein, das noch nicht; aber er wird ja doch ausspannen (sterben)". „Dabei ist es ihm mehr als einmal gelungen, einen Kranken aus der Totenkammer am Leben zu erhalten". (Zweck 173.)

C. NAMIŠKIŲ ELGESYS LIGONIUI MIRŠTANT

377. Ligoniui ilgai merdint ir kankinantis, ištraukia jam iš po galvos pagalves ir daro lubose ties lova skylę, kad siela galėtų greičiau ir laisviau dangun nulėkti. (Bas., p. 4, nr. 14 iš Juc. *Litwa*, p. 293 t.)

378. Lietuviai, pastebėję mirštant savo artimuosius, iškelia juos iš lovos ir pakreikę kiek šiaudų paguldo ant grindų, atidarinėja duris ir langus, kad paruoštų sielai laisvą išėjimą ir kelią skristi į dangų. (Bas., p. 8-9, nr. 18 iš Tettau u. Temme. *Die Volkssagen*, 285. Plg. E. Lemke. *Volksthuemliches aus Ostpreussen*, 1884, I, 56 = Bas., p. 9, nr. 19; latviai - ten pat, p. 15.)

379. „Senovėje marindavę ant žemės: asloje padėdavę šiaudų arba čiužinį, priegalvius ir, paguldę mirštantį, atidarydavę duris". (*GK*, nr. 31, p. 183.)

380. Jei mirštantis žmogus labai sunkiai ir ilgai miršta, tai pas mus pataria praplėšti lubose skylę, tada bus tam lengvesnė mirtis. (Antalieptė, LTA 2069/344.)

381. Jeigu ligonis ilgai kankinasi ir jis negali numirti, išima iš po jo galvos pagalvę, o lubose ties juo iškerta skylę, kad siela lengviau galėtų išskristi dangun. (*Sekmadienis*, 1934, nr. 10.)

382. Burtininkas niekados nemiršta. Jeigu norima, kad jis mirtų, tai kada jis guli lovoje, reikia išimti kelios lubų lentos viršum jo galvos - tuoj mirs. (*Ūkin.*, 1930, nr. 43, eil. 3.)

382a. Kirmėlius mirdamas turi kam nors savo paslaptį palikti, - jei nespėja palikti, sunkiai miršta. (Zapyškis, LTA 458/79-18.)

383. Kai ligonis miršta, reikia duris atidaryti, kad siela turėtų pro kur išeiti. (Kabeliai, LTA 794/117. Plg. Bas., p. 111, nr. 3-4.)

384. A. von Brand apie 1674 m. pastebėjo: „Pagal seną stabmeldžių paprotį, dažnai jie palieka per naktį atdarus langus (arba todėl, kad siela galėtų visai laisvai skrajoti, arba kad ją galėtų kitos dvasios aplankyti). Kai numirėlis esti išnešamas, padeda lavoną (žemėje) prieš namą". (Mannh. Goetterl. 607-608.)

385. Kai miršta džiovininkas, tai reikia atidaryti langą ir visiems išeiti iš kambario. Jei prie lango stovi medis, tai jisai nudžiūsta, o jei žmogus, tai gauna džiovą. (Viešintos, LTA 133/99.)

386. „Pirm 7 metų Barvydžių k. (Luokės v.) mirė ūkininkas B. Jį marinti, žinoma, susirinko kaimo moterėlės. Ligoniui bemerdint, štai įbėga į tą triobą kaimynė G. ir, pamačiusi bemirštantį, ėmė šaukti: „Skubiai uždarykite langus, uždarykite liuktus, nes velniukai įlėks pas ligonį!" Moterėlės tuojau prišoko ir uždarė juškas, langus ir duris". (Rt, 1931, nr. 72.)

387. Jeigu žmogus miršta ir nepasibaigia, reikia lovą išnešti pirkios vidurin, tai greit numirs. (Švenčionys, LTA 796/48-63.)

388. Žmogui mirštant reikia jo lovą nuo sienos atitraukti, kad velnias dūšios nenuneštų. (Dusetos, LTA 14/292.)

389. Kad palengvinus mirštančiam kančias, šluosto tą langą, į kurį numirėlis žiūri. Taip, sako, bežiūrėdamas (į tą langą) miršta. (Aukštadvaris, LTA 1289/222.)

390. Jeigu ligonis ilgai miršta, reikia nušluostyti rankšluosčiu ligoniui rankas ir tuo pačiu rankšluosčiu (šluostyti) vienas langas, tada mirštantis greitai numiršta. (Liškiava, LTA 174/2953.)

391. Kuris žmogus sunkiai miršta, reikia apmazgoti visų langų ušėkai, gal kur buvo ant lango utėlė mušta. (Tverečius, LMD I 254/340.)

392. Jei ant vištinių plunksnų paduškos gulės mirštantis, tai ilgai mirs, o jeigu ant žąsinių plunksnų, tai greit numirs. (Dusetos, LTA 1532/48.)

393. Į paduškas nereikia pilti vištų plunksnos, nes jeigu reikia kam ant jos mirti, tai yra labai sunku. Viena moteriškė, gulėdama ant paduškos, kuri buvo supilta iš vištų plunksnų, niekaip negalėjo numirti: miršta ir vėl atsigauna, kol pagaliau viena moteriškė numetė tą pandušką, tai tuomet ji ramiai mirė. (Šeduva, LTA 444/102.)

394. Žmonės tiki, jog ligonis, mirdamas ant paduškos iš vištos plunksnų, negalėdamas numirti labai kankinas. Todėl neduoda ligoniui tokios paduškos, kur yra nors sauja vištos plunksnų. (Šiluva, LMD I 144/36-3.)

395. a) Vištų plunksnų seniau neplėšydavo pagalvėms, bet nešdavo į kiaulių kūtę išpilti. Sako, kad žmogus ant vištų plunksnų pagalvių ilgai negali numirti ir labai kankinasi. (Krinčinas, LTA 1780/44.)

b) Žmonės sako, blogai mirti ant vištos paduškos. (Joniškėlis, LMD I 665/25.)

c) Ant vištos plunksnų paduškos sunku mirti. (Linkuva, LTA 337/607.)

d) Jei ligonis guli ant vištos plunksnų paduškos, tai sunkiai miršta. (Užpaliai, LTA 434/3-3.)

396. Žmogus, kuris miega ant laukinių paukščių plunksnomis prikimštos paduškos, mirdamas ilgai kankinasi mirties agonijoj. (Veliuona, LTA 744/108.)

397. Jeigu žmogus miršta ant didelės paduškos, prikimštos paukščio plunksnų, tai jo bus ilga smertis. (Skaistgiris, LTA 1432/258.)

398. a) Jei nori, kad ligonis greičiau numirtų, padėk po galva šluotą. (Marijampolė, LTA 451/385-10.)

b) Jei ligonis ilgai nemiršta, reikia po galva padėti šluotą - tuoj numirs. (Veliuona, LTA 409/311.)

399. Mirštančiam pametus po lova juodus kailinius, esą lengviau numirti. (Ylakiai, LTA 486/25-143.)

400. Mirštant ligoniui, kad jis mažiau kankintųsi, greičiau numirtų, reikia jį nuo aukštielninkos padėties apversti ant šono. (Veliuona, LTA 744/112.)

401. Mirštančio žmogaus nereikia gailėtis, nes numiręs jis po truputį atsigaivina ir tada antrųkart jam labai sunki mirtis. (Šilavotas, LTA 1429/13.)

402. Reikia labai smarkiai šaukti, tada mirusis pakrutės ir pradės kalbėti. (Raseiniai, LTA 1300/550.)

403. Mirštantį žmogų galima nuo mirties sulaikyti tokiu būdu: kada jau visi mato, kad ligonis miršta, tai artimas mirštančiam žmogus turi paimti ligonio ranką, pašaukti jį kelis kartus vardu ir paklausti, pvz.: „Petrai, ką tu padarei?!" Tada ligonis mirs tik kitą dieną. Bet taip daryti negerai, nuodėmė. (Kurkliai, LTA 1438/61.)

404. Mirštant žmogui reikia sustabdyti ant sienos einantį laikrodį, nes nesustabdžius mirusiojo kūne ilgai laikosi gyvybė. (Veliuona, LTA 744/111.)

405. Kada namuose kas miršta, tai reikia tuojau sustabdyti tuose namuose visus laikrodžius, kad numirėlis gyvųjų kapuos neišviliuotų. (Alunta, LTA 1278/255.)

406. Jeigu žmogus miršta, tai reik sustabdyti laikrodį ir veidrodį apversti - greičiau iš žmogaus išeis siela. Taip būna veidrodis su laikrodžiu, kol palaidos tą mirusį žmogų. (Baisogala, LMD I 621/85.)

407. Kur guli numirėlis, iš to kambario reikia išnešti veidrodis arba jį kuo uždengti. Nevalia veidrodin žiūrėti, nes kartais galima pamatyti nabašninko sielą. (Imbradas, LTA 1048/61-47.)

408. Mirus namuose šeimynos nariui, reikia uždengti visus veidrodžius juodais audeklais arba tuos veidrodžius apversti į kitą šoną, kad kartais nepasirodytų juose nabašninko dvasia ir tas asmuo nepasidarytų dvasregiu. (Antalieptė, LTA 1276/164.)

409. Vienam žmogui mirštant, klierikas skutosi barzdą, pasistatęs veidrodį taip, kad jis matė mirštantį. Besiskusdamas pamatė apie mirštantį didelę daugybę visokių bjaurybių, - iš to išgąsčio suriko ir išvirto iš krėslo. (Šiluva, LMD I 144/36-2. Plg. Bas., p. 92, nr. 13.)

410. Kai tik numiršta vienas iš šeimos narių, gyvieji uždengia veidrodžius ir sustabdo laikrodį ant tos valandos, kurioje mirė. Veidrodį, sakoma, užleidžia, kad nepasirodytų veidrodyje velionio vėlė, o laikrodį sustabdo, kad visi matytų ir įsidėmėtų laiką, kuriame velionis mirė. (Alvitas, LTA 436/153-285.)

411. Šiose apylinkėse (Luokės v.), esant numirėliui kambaryje, visi veidrodžiai privalo būti išnešami arba bent apsukami į sieną, kad gyvieji nepamatytų veidrodyje stovinčių prie lavono kipšų, mirties ar šiaip baidyklės ir kad nenumirtų. (*Rytas*, 1931, nr. 72.)

412. Pirkioje, kur guli numirėlis, veidrodžiai turi būti uždengti. (Tverečius, LMD I 400/2-87.)

413. Kai žmogus jaučiasi, kad tuojau mirs, tai stato kas nors bliūdą vandens pakūčioj, kad numirusio žmogaus dūšia, išėjus iš kūno, nusipraustų čys-

tam vandeny ir visus purvus palikus eitų pas Dievulį. (Dainava, Armoniškio par., LMD II 996/67.)

414. Kai tik kuris iš šeimos narių numiršta, tuojau gale jo lovos (jį pašarvojus) kabinamas švarus rankšluostis, kad galėtų jo vėlė pasislėpti, nes velionio vėlė būna tuose namuose iki velionį išlydi į kapus. Kiti prietaringi kaimiečiai pakabina daugiau rankšluosčių, būk kad turėtų kur pasislėpti giminių vėlės, kurios ateina velionio vėlę pasitikti. (Alvitas, LTA 436/153-284.)

415. Jeigu šeimoje miršta žmogus, tai jam mirštant negali nieks miegoti, nes paskui visą laiką miego norės. (Merkinė, LTA 1572/111.)

416. Jei žmogui mirštant, tuo laiku kuris nors šeimos narys miega, tai tas miegantis bus kieto miego. (Kavarskas, LTA 321/34-25.)

417. Jeigu žmogui mirštant, kiti miega, tai vėliau būna labai gilaus miego, t. y. juos būna sunku greit prižadinti. Todėl, mirštant ligoniui, reikia prižadinti visus miegančius. (Veliuona, LTA 744/134.)

418. Jei kuriuos namuos naktį miršta žmogus, tai visus namiškius reikia pabudinti; jei kurio nepabudinsi, tas bus sunkaus miego, - nepabus ir gaisrui kilus. (Garliava, LMD I 199/1-29.)

419. Kam nors mirštant, reikia pakelti visus miegančius. (Kabeliai.)

420. Mirštančiam leidžiantis, sukelti visus miegančius, ypač jaunimą: ką „užmirs", bus kieto miego. (LMD I 209/21-44.)

421. Jei namuose yra nabašnykas, negalima leisti niekam miegoti - bus labai kieto miego. (Linkuva, LTA 366/163-8.)

422. Kai miršta žmogus, tai reikia išnešti žąsies kiaušiniai, nes kiaušiniai užmiršta. (Švenčionys, LMD I 201/2.)

423. Mirštant žmogui, negalima troboje laikyti nei kokios sėklos, nei vištos, tupinčios ant kiaušinių, nes nei sėkla nedygs, nei viščiukų neišperės. (Merkinė, LTA 1572/112.)

424. Kai tik pastebi ligonį mirštant, tuojau išneša iš buto visokias sėklas, manydami, kad jos nedygsiančios. (Juc. *Litwa*, 293 - Bas., p. 4, nr. 14.)

425. Seniau, būdavo, kai miršta žmogus, tai iš pirkios išnešdavo augalų sėklas, nes ir jos kartu numiršta, ir pasėjus nesudygsta. (Nedzingė, LTA 407/30.)

426. Žmogui mirštant, išnešti iš kambario gėles, nes gali išdžiūti. (Kabeliai, LTA 794/118.)

427. Mirus žmogui sudaužoma gėlė - latvių paprotys. (Skaistgiris, LTA 1623/173.)

428. Kai žemaičiai mato, kad ligonis tikrai mirs, tai paruošia sausą beržinę lentą ir ją pririša prie medžio arti triobų. Kai ligonis miršta, tada namiškiai į tą lentą su plaktuku barabanija, kad kaimynai žinotų, jog ligonis tikrai miršta. Tada kaimynai meta visus savo darbus ir bėga su mirusiu atsisveikinti, prašydami jo, kad atleistų jų kaltes, jei gyvenant galėjo kuo užrūstinti. (LTA 2088/190.)

429. Jei namiškiai nenori, kad ligonis greit mirtų, tai jam neduoda tokioje pozoje gulėti, kaip guli nabašnykas ant lentos. Bet jei ligonis tikrai miršta, tada jam suteikia numirėlio pozą. Tada degina grabnyčią ir gieda šventas giesmes. Jei ligonis prašo, kad giesmių negiedotų, tai tyliai meldžiasi. (Salakas, LTA 2088/158.)

430. Mirties valandoj žmonės uždega žvakę ir skaito litanijas, o kad būtų lengviau mirti, pašlaksto šventu vandeniu. (Raseiniai, LTA 1300/592.)

431. a) Norėdami, kad lengviau žmogus mirtų, skaito maldas, krapija šv. vandeniu, skambina šv. varpeliu. (Obeliai, LTA 1478/58.)

b) Prie ligonio susirinkę žmonės meldžiasi, skaito litanijas, jei turi varpelį, tai skambina juo, kad Dievas duotų laimingą mirtį. (Raseiniai, LTA 1300/491.)

c) Mirties valandoje suklaupia, skaito maldas, o vienas kuris šlaksto šventu vandeniu. Jei kuris turi šv. Pranciškaus varpelį, juo mirties valandoje skambina. Sako, kad mažosios nuodėmės atleidžiamos. (Šimkaičiai, LTA 1629/61.)

432. Visoje Lietuvoje prie mirštančių degama grabnyčių žvakė arba įduodama jam į ranką laikyti, ji apsaugo mirštantį nuo dvasių ar velnių.

433. Kai grabnyčią uždega, ponas Jėzus sėdi (kur?). Be grabnyčios nevalnia mirti. (Antalieptė, LTA 1693/244.)

(Plg. Bas., p. 2, nr. 3-4.)

434. Žmogui mirus, tuose namuose reikia vaikščioti tyliai, nešūkauti, nerėkauti, garsiai nekalbėti, durų smarkiai nedarinėti, malkų nekapoti - žodžiu, nieko nereikia daryti, kas tiktai kelia bildesį, nes tasai namų triukšmas sunkina dūšiai skaistykloj kentėjimus. (Dusetos, LTA 14/293.)

435. Jei miršta nekrikštytas kūdikis, galima gelbėti sakant: „Tegul būna Dievo žodis tavyje ir manyje" (daugiau šios maldos nežino). Tada nesivaidena. (Raseiniai, LTA 1300/556.)

6. PAVOJAI GYVIESIEMS NUO MIRUSIOJO

436. Kai žmogus numiršta, kambarys reikia verbų žolynais išsmilkyti - piktos dvasios išeis. (Seirijai, LTA 1296/40.)

437. Liga, numirus žmogui, turi pereiti kam nors kitam, todėl kai tik (žmogus) numiršta, reikia padėti veidrą su pamazgomis ir neiti kokią valandą arti numirėlio. Tada liga pereis į tą viedrą. Pamazgas užkasti. (Girkalnis, LTA 1415/130.)

438. Mirus žmogui, reikia katiną paslėpti po kreitele, kad jis neperšoktų per lavoną, - jei peršokęs per numirėlį peršoks per sveiką, tai sveikas apmirinės (sirgs nuomaru). (Vasiūnai, LMD III 20/95-117.)

439. Jei skersai numirėlį peršoks katinas, o paskui tas pats katinas peršoks per nėščią moterį, tai jos vaikas turės nuomaro ligą. Tokį katiną tuojau skandinama ar kariama. (Tverečius, LMD I 400/2-8.)

440. Numirus tuojau užspaudžia lavonui akis, kad nežiūrėtų ir kitų neviliotų į aną pasaulį. (Juc. *Litwa*, 294 - Bas., p. 5.)

441. Numirus žmogui, būtinai reikia užspausti akis, nes jei paliksi vieną neužspaustą, tai tuojau iš tos šeimynos kas nors vėl mirs, o jei abi akys bus atdaros, tai pranašauja dviejų asmenų mirtį. (Papilys, LTA 265/267-3.)

442. Numirėliui užmerkia škaplieriais akis, kad regėtų Dievą. (Obeliai, LTA 1478/59.)

443. Numirėliui akis užspaudžia su rubliu. (Kalvarija-Telš., LTA 600/33-13.)

444. Norint numirėliui uždaryti akis, uždėk pinigą ant akių - užsidarys (užsimerks). (Pašvitinys, LTA 606/115.)

445. Numirėliui reikia tuojau uždaryti akis (uždengti vokus), kad gyvųjų anan pasaulin neviliotų. (Imbradas, LTA 1048/61-93.)

446. Kai numirėlis, gulėdamas ant lentos akimis, žiūri (nors viena akis neužmerkta), tai greitu laiku dar vienas iš tos šeimos (trobos) mirs. (Visoje Lietuvoje.)

447. Jeigu nabašninkas žiūri viena akia, tai sako, įsižiūrės vėl ką ir mirs kas iš tų namų. (Liškiava, LTA 374/1182.)

448. Jei miręs žmogus būna ne visai užmerkęs akis (šiek tiek žiūri), tai sako, kad dar kas nors iš to sodžiaus būtinai mirs. (LMD I 197/1.)

449. Jeigu numirėlis pusvirėm akimis žiuri, greit mirs ir kitas. (LTA 603/2-2.)

450. Jeigu pašarvotas numirėlis žiūri (akys neužmerktos), tai jis iš tų namų dar vieną išžiūrės, t. y. dar vienas mirs. (Veliuona, LTA 744/19.)

452. Jeigu pašarvoto lavono akys neužsimerkia, tai neužilgo dar mirs kitas velioniui mylimiausias ir artimiausias asmuo. (Šventežeris, LMD I 195/1-61.)

453. Jei numirėlis žiūri su viena akia, tai greit kas nors mirs. (LMD I 640/20.)

453a. Jei numiręs žmogus žiūri viena akia, tai mirs kas iš giminės, jei žiūri abiem akim, tai mirs kas būtinai iš šitų namų ir greitai. (Švenčionėliai, LMD I 648/15.)

454. Jei numirusio žmogaus nors viena akis būna neužsimerkus, tai iš tų namų kas nors tuojau miršta. (Vilkaviškis, LMD I 211/4-3.)

455. Kada numirėlis žiūri viena akimi, tai vieną išžiūrės, o jei abiem, tada du. (LTA 600/215-12.)

456. Jei numirėlio viena akis neužmerkta, tai vienas mirs, jei dvi - tai du mirs iš tos pirkios. (Tverečius, LTA 339/341.)

457. Kai numirėliui neužspaudžia akių, tai sako, kad jis dar du iš namų išžiūrės, jeigu viena (akis žiūri), tai vieną išžiūrėsiąs. (Dusetos, LTA 1418/535.)

458. Jei nabašninko akys gražiai užmerktos, tai greit iš tų pačių namų nemirs, o jeigu viena akis pravira, tai vėl greit mirs: rakuoj, kad jis dar vesis, jei žiūri. (Girkalnis, LTA 749/21.)

(Žr. dar Val. *Žem. Vysk.*, II, 172, eil. 9.)

459. Kad nabašninkas veiz su viena akimi, tai mirs (dar tame name) vienas, o kad su dviem, tai du. (Seda, LTA 613/248-12.)

460. Jei numirėlis žiūri dešine akimi, tai greit mirs artimas žmogus. (Viekšniai, LTA 1416/6-55.)

461. Jei negali numirėliui dešinės akies užmerkti (užspausti), tai iš tos šeimynos greit dar vienas mirs, o jei kairės - tai mirs kas nors iš giminių. (Naujamiestis, LTA 444/627-8.)

462. Jeigu numirėlis žiūri dešine akimi, tai mirs kas nors iš artimų giminių, jei kaire - iš tolimesnių. (Vasiūnai, LMD III 63/6-25; Dusetos, LTA 14/8.)

463. a) Jei numirėlis kuria nors akimi pažiūri, tai kas nors mirs iš tų namų: jeigu iš kairės - moteris, jei iš dešinės - vyriškis. (Aukštadvaris, LTA 1288/423.)

b) Jei numirėliui negalima akių užspausti, tai reiškia, kad kas nors iš tų namų mirs: jei dešinė akis žiūri - mirs moteriškas, jei kairė - vyriškas. (Ariogala, LTA 1633/71-2.)

c) Kai žmogus numiršta, tai žiūri, ar jis dar kiek prasimerkęs, tai tuojau kitas sodžiuj mirs: jei dešinioji akis žiūri - vyras mirs, jeigu kairioji - moteris. (Nočia, LMD I 474/769.)

d) Jei miręs „žiūri" (neužmerktos akys), tai ką nors vėl iš tų namų „išžiūrės" (greit mirs): jei dešine akimi - vyrą, jei kaire - moterį, jei abiem - vaiką. (Dusetos, LTA 70c/990.)

464. Kad nabašnykas žiūri dešine akimi - tuose namuose greit kas nors mirs, jei kaire - ne taip greit „išžiūrės" iš tų namų kitą žmogų. (Užpaliai, LTA 14/491.)

465. Numirėliui reikia užspausti akys, kad bežiūrėdamas „neišžiūrėtų" iš tų namų ir kitą asmenį, t. y. kitas asmuo mirs. Bet pasitaiko, kad užmerkus numirėlio blakstienai prasiskleidžia ir numirėlis pažiūri. Jei taip numirėlis pažiūri viena akim, tai mirs vienas iš tų namų, o jei pažiūri abiem akim, du mirs. (Šilavotas, LTA 1429/29.)

466. Numirėliui nuežmerkus akių arba joms vėl prasimerkus, kitas artimas žmogus, į kurį numirėlis taip pažiūrės, turės greit mirti dėl to, kad numirėlis jį išžiūrės (Šilavotas, Liškiava, Dusetos, Veliuona, Užpaliai, Ylakiai), išsives (Girkalnis, Vilkaviškis, Višakio Rūda), išvilios (Imbradas, Žemaitija. (Juc. *Litwa*, 294.)

467. Kai pamiršta žmogus, reikia akis gerai užmerkti, - kai neužmerkia, dūšia visa ką regi ir girdi. Mano teta prisisapnavo kadai: „Mano akių neužmerkėt, viską

girdėjau ir regėjau, kaip jūs mane skubinot vežti kavot, – ką aš jums pikta padariau, kad greit nuvežėt?" (Tverečius, LMD I 254/273.)

468. Atsitinka, kad pašarvoto numirėlio kojų padai lyg nulinksta žemyn į duris. Plutiškių par. per šermenis žmonės dėlto darė sprendimą, kad ir kitas iš tų namų netrukus numirs. (LTA 1429/29.)

469. Jeigu numirėlio kojų viršūnės žemyn nulenktos, tai iš tos pirkios greit vėl mirs, jeigu aukštyn, tai nemirs. (Vasiūnai, LMD III 63/6–26.)

470. Jeigu numirėlio kojos nulinkę, tai vėl kas mirs. (Vasiūnai, LMD III 20/95–169.)

471. Kai žmogus pamiršta ir kojos žemyn linkę, tai sako, kad tuos namuos vėl bus nabašnykas. (Melagėnai.)

472. Jei numirėlio kojos letena atsilošusi arba jei jis žiūri – kas nors iš tos šeimynos ir vėl greit mirs. (Tverečius, LMD I 400/2–7.)

473. Jei numiręs žmogus, ant lentos gulėdamas, juokiasi, tai tuose namuose dar mirs. (Biržai, LTA 326/220a-9.)

474. Jeigu numirėlis būna išsižiojęs, tai ženklas, kad kas nors (greitai iš tų namų) mirs. (Kalesninkai, LTA 600/98.)

475. Jeigu kūnas ilgai nestingsta, tai sako: greit mirs kas iš tų namų. (Liškiava, LTA 374/1182.)

476. Likusį nuo laidotuvių žvakės galiuką, niekam nežinant, įmeta duobėn, kai stato naują kryžių, tai sako, kad numirėliai iš tų namų gyvųjų nevilios anan svietan. (Daugailiai, LTA 1657/391.)

477. Kada būdamas prie numirėlio namuose arba ant kapinių nusigąsti (iš netyčių kojai paslydus, įkišus ją į kokią skylę ir t.t.), tada „vėlės žmogų pakanda": žmogus visas pagelsta ir ima nykti. Tokį žmonės pamatę klausia: „Ar vėlės tave pakando?" Norint nuo vėlių atsiliuosuoti, reikia tuojau, kai tik nusigąsti numirėlio, nukirpti jo plaukų, paimti skaras, kuriomis mazgojo ir šluostė numirėlį, užkurti jas ir parūkyti save. Nuo priepuolio yra vėležolės, juodšaknės ir budujonai: a) reikia jas įdėti į šiltą vandenį, gerai suvirinti ir paskui ataušinus duoti gerti; b) reikia jomis gerai pasismilkyti ir išgysi. (Plokščiai; Kriaučiūnas, *Živ. Starina,* 1897, p. 257–259.)

7. ELGESYS, KAD NUMIRĖLIO NEBIJOTUM

478. Kas labai bijo nabaštiko, tam reikia nabaštikui papades pabučiuoti ir tuo muilu apsiprausti, kuriuo nabaštiką prausė. (Tverečius, LMD I 254/343.)

479. Kas labai bijo nabašninkų, tai geriausia vienam iš jų (nabašninkų) pabučiuoti (niekam nematant) kojas, tuomet paliausi bijojęs. (Tverečius, LMD I 400/2–10.)

480. Nebašcyko atapintes bučiuoja prieš išvežant (iš namų), kad nebašcyko nebijotų. (Tverečius, LMD I 475/3–302.)

481. Ne tik vaikai, bet ir suaugę, katrie bijo numirėlio, tai kojas jam bučiuoja, tai tada, sako, nebijo. (Salakas, LTA 1569/63.)

482. Jei mirusio bijai, pabučiuok jam į padus ir visa baimė išnyks. (LTA 580/20.)

483. Kad nebijoti nabašninkų, reikia pabučiuoti lavonui į padus arba į didįjį kojos pirštą. (LMD I 210/1–2.)

484. Jei numiršta koksai žmogus ir jei labai jo lavono bijai, tai reikia pabučiuoti ar ranką ar koją, tai nebijosi ir blogi sapnai apie mirusį nesisapnuos. (Kėdainiai, LTA 600/167–4.)

485. Kai žmogus (tėvas) numiršta, tai reikia sūnums ar dukterims pabučiuoti (mirusio) kojas, kad ligi jo amžiaus dagyventų. (Dusetos, LTA 1532/64.)

486. Kad vaikai nebūkštautų, turi prieš dedant į grabą pabučiuoti numirėlio kojas. (Šilavotas, LTA 1429/19.)

487. Jeigu bijai numirėlių, tai paliesk numirusio kojas, tada daugiau nesibijosi. (Kučiūnai, LTA 444/99-8.)

488. Pamaigyk numirėlio didįjį kojos pirštą, tada jo nebijosi. (Melagėnai, LMD III 63/4-1.)

489. Jei kas bijo numirėlių, tai reikia pačiupot už numirėlio kojos piršto nykščio, tai nesibijosi numirėlių. (Marcinkonys, LTA 725/318.)

490. Jei kas bijosi nabaščiko, reikia duoti jam paturėt už nabaščiko kojos didžiulio piršto, tai nustos bijojęs. (Kabeliai, LMD I 189/1-22.)

491. Kad kas bijo numirėlių, tegu tuoj žmogui mirus jo patale atsisėda arba tegu numirėlio pirštus pačiupinėja – ir nustos jų bijojęs. (Dusetos, LTA 14/294.)

492. Jei bijai mirštančio žmogaus, parūkyk verbomis ir visa baimė išnyks. (LTA 580/21.)

493. Kad mirusio bijai, paimk siūlą, išmatuok juo savo aukštį ir padėk šalia lavono kraštan. (LTA 580/22.)

494. Kad mirusio nebijoti, reikia, jį slaugant, nežiūrėti jam į veidą, nes jis iškvėpuoja priepuolį ir tas įlenda į slaugytoją. (LTA 580/23.)

8. ŠEIMININKO MIRTIS IR JO GYVULIAI

495. Kada žmogus numiršta, tai jo dūšia, atsiskyrus nuo kūno, eina į kūtes atsisveikinti su gyvuliais. (Pašvitinys, LTA 606/116; plg. LTA 549/168.)

496. Gaspadoriui išeinant iš šio svieto, miršta ir jo gyvuliai – žmonės tiki į tą. (Seda, LMD I 194/5-17.)

497. Kai tėvas ar motina numiršta, po jų mirčiai nusideda (nustimpa) tų pačių namų gyvulys. (Andrejavas, LMD III 74/6.)

498. Jeigu numiršta žmogus, tai po kiek laiko nudvės ir jo mylimas gyvulys. (Vaškai, LTA 337/591.)

499. Jei miršta šeimininkas ar šeimininkė, reikia nueiti į tvartą ir pasakyti gyvuliams, – jei nepasakysi, išstips gyvuliai. (Merkinė, LTA 1572/292.)

(Žr. dar Kuntze 48-49, Bas., p. 6, nr. 15; Plg. Lemke, I, 57.)

500. Bitininkas numirė ir bitės išmirė. (Dusetos, LTA 70c/868.)

501. Šeimininkui mirus, reikia pranešti bitėms, nes jeigu nepraneši, tai visos išnyks. (Jieznas, LTA 73a/26.)

502. Jeigu miršta gaspadorius, kuris laiko bites (bartnikas), tad kad ir naktį ar žiemą, išbėga ir pakelia (avilį): kilstelia tą galą avilio ar kelmo, kur bitės gyvena, tuo duodami ženklą, kad jų bartnikas miršta. Sako, kad kartais, numirus bartnikui, išnyksta ir bitės, – kad neišnyktų, tai ir duoda joms žinią apie mirtį. (Liškiava, LTA 374/2022.)

503. Seniau, mirštant gaspadoriui, eina pranešti arkliams ir kitiems stodkams apie gaspadoriaus mirtį. O jeigu turi bičių, taip pat praneša ir bitėms – nepranešus jos išmiršta. Praneša žodžiais virkaujant. Pasakotoja sako, kad jai pasakojo jos tėvai. (Liškiava, LTA 374/1184.)

504. Kai žmogus miršta, tai turi paskambint bitėms, o kad ne, tai tos bitės išmiršta. (Raseiniai.)

505. Bitininkui mirštant, nubėk į aulį ir paskrabink, kad bitės neišmirtų. (Seda, LMD I 194/6-66.)

506. Jei numirė šeimininkas, reikia bites nors du žingsniu kiton vieton perkelti, tada neišmirs. (Kupiškis.)

507. Bitininkui numirus ir bitės išmiršta. Nuo išmirimo gelbsti taip: uždeda ant kiekvieno avilio po stuomenis ir paskui ubagams išdalija. (Dusetos, LTA 70c/976.)

508. Kam nors prašant dėl ligonio medaus, bitininkai neduodavo, kad ligoniui mirus neišneštų medaus. (Liškiava, LTA 374/1616.)

509. Mirtinai sergančiam ligoniui neduok medaus, ba bitės vienam mirus ir jos išnyks. (Zapyškis, LTA 458/79-90.)

510. Jei kas nori pirkt arba paskolint dėl ligonio pieno, tai neseka nei duot, nei parduot, ba jei (ligonis) mirs, tai ir pieną užmirs. (Kalesninkai, LMD I 666/38.)

511. Jeigu ateina kas ligoniui pieno, tai seniau neduodavo arba kad ir duodavo, tai ne su noru. Ba sako: jeigu ligonis mirs, tai prapuls karvės pienas. (Liškiava, LTA 374/1615.)

9. LAVONO PLOVIMAS IR APRENGIMAS

512. M. Praetorius (apie 1670 m.) rašė: „Kai žmogus miršta, tai jį švariai nuprausia, aprėdo geriausiais jo drabužiais ir pasodina jį ant kėdės. Tada esti smarkiai užgeriama". (Mannh. *Goetterl.* 602).)

513. Kai mirdavo žmogus, pirmiausia su šiltu vandeniu, o paskum šaltu numazgodavo, apvilkdavo baltais drabužiais, apaudavo kojas, kad vyriškam - kepurę uždėdavo, o kad moteriškai - surišdavo galvą, viduryje gryčios pasodindavo į krasę, suprašydavo į šermenis aplinkinius susiedus ir gimines. (Eržvilkas, *LT*, I, 145.)

514. Apie Raseinius sodindavę į kampą (kerčią), todėl ir dabar yra sakoma: „Numirė, nupampa, neškite (dėkite) į kampą". (M. Davainis-Silvestraitis, *LT*, I, 145.)

515. Žmogaus lavonas tuoj po mirties buvęs nuplaunamas ir apvelkamas vienais tik marškiniais. Prieš nuplaunant dar buvęs atliekamas vienas dalykas, slaptai nuo pašalinių akių: kūnas buvęs aptepamas labai ypatingu būdu suvirintu medum. Kas buvę prie to medaus primaišoma, taip ir lieka paslaptis. Kad lavonas kuo ilgiau išliktų nedvokiąs, jo nosį ir ausis užkimšdavo vašku. Visa tai būdavo atliekama tuojau po žmogaus mirimo. (Mž. Liet., *Lietuvos aidas*, 1936, nr. 78.)

516. Jau Wulfstanas IX a. rašė, kad prūsai numirėlio kūną pašarvoję laikydavo kokią pora mėnesių, o didikų ir kunigaikščių kūnus - net ir pusmetį. Kad lavonas ir vasarą taip ilgai stovėdamas nesugestų, sako, prūsai mokėdavę jį kažkokiu nepaprastu būdu užšaldyti: „Aistai moka padaryti šaltį, todėl numirėliai taip ilgai guli ir nesupūva, kadangi jie lavonus atšaldo. Ir jeigu pastatai du pilnu alaus arba vandens indu, tai jie taip padaro, kad kiekvienas užšąla, vistiek ar tai būtų vasara ar žiema". (*Script. rer. prus.*, I, 734, cit. Bas., p. XXVIII.)

517. „Lavoną nuo pagedimo išlaikyti norint, reik jį su skujomis bei kampartu apdėti, o vasaroj pirma drobulę intklojus, tada su juodnotrynėms apdėti, tad negenda". (Klaipėda, *TD*, III, p. 15, nr. 86.)

518. Kad lavonas nepasmirstų, tai po lenta papila pieskų. (Aukštadvaris, LTA 1406/498.)

519. Kad numiręs nebrinktų, reikia po nabašnyku paberti smėlio. (Dusetos, LTA 14/492.)

520. „Jeigu numirėlis atsiduoda, tai stato po lenta vandenį viedruose arba pila smėlių po lenta, arba vėl deda po juom dalgius. Taipgi jei labai brinksta kūnas, tai deda dalgius po nabašninku. Laikas nuo laiko rūko su kaduogių uogomis, o dabar jau įeina į paprotį rūkymas su uksusu (actu) arba pulverisavojimas su karboliumi". (Seredžius, Bas., p. 13-14.)

521. „Kad numirėlis neatsiduotų po lenta, ant kurios numirėlis pašarvotas, pastatę vieną skardinį kibirą su vandeniu, kitą su smėliu. Į vandenį sumerkia dalgius ar kitus plieninius daiktus". (Padubysis, *GK* 25, 164.)

522. Kai numiršta žmogus, tai tos šeimynos nariai, netgi iš artimos giminės, negali jo nuprausti, bet turi svetimi jį prausti. Jeigu reikia kas pasiūti, irgi savo šeimynos nariai negali. Duobę iškasti būtinai turi svetimi. (Varėna, LMD I 614/3.)

523. Už nuplovimą nabašninko, atiduoda tuos drabužius, kuriais mirdamas buvo apsivilkęs. (Šiluva, LMD I 144/364.)

524. Visados reikia mirštantį balta paklode apdengti, mirusiam gerai akis užmaigyti, kad neregėtų, kas prausia. (Tverečius, LMD I 254/341.)

525. Numirėliui užmaigo akis, apiprausia ir guldo ant lentos. (Salakas, LTA 1483/258.)

526. Senmergėms tinka tik nabašnykus prausti, o senberniams tinka nabašnykų veidus skusti. (Alunta, LTA 2019/161.)

527. Jei nori, kad namuose būtų švaru, reikia paimti to vandens, kuriuo numirėlį prausia ir pašlakstyti kambarius. (Veliuona, LTA 409/357.)

528. Kai numiršta žmogus, tai tuo vandeniu, kuriuo lavoną prausė, reikia iššlakstyti visus kambarius - nebus tarakonų ir blakių. (Veliuona, LTA 409/281.)

529. Nabašninką nuplovus reikia tuo vandeniu palaistyti ten, kur yra svirplių, tarakonų, blakių, tai jie visi išnyks. (Betygala, LTA 392/189.)

530. Vandenį, kuriuo yra plaunamas numirėlis, reikia ant sienos išpilti, tuomet mirusis nesivaidens. (*Žem. prietelis*, 1929, nr. 32, eil. 4.)

531. Vandenį, kuriuo buvo lavonas numazgotas, reikia prieš duris kryžmai išpilti, kitaip mirusis neturės ramybės, bet grįš atgal ir vaidinsis. (*Pr. Prov. - Bl.* VIII 190 ff. - Tettau u. Temme 286.)

532. Saugojas namą statyti ant to daikto, kur numirėlis nupraustas ir vanduo išpiltas. (LMD I 188/2-134.)

533. Kad muškieta gerai muštų, reikia tuo pačiu vandeniu išplauti, katruo numirėlį plaudžia. (Kabeliai, LMD I 189/1-41.)

Apie mirusiųjų aprėdymą turime žinių jau iš senų laikų, - tos žinios sako, kad tas aprėdymas būdavęs puošnus.)

534. Bažnytinės vizitacijos Įsručio apyl. apyskaitoje iš 1638 m. skaitome: „Tai yra visai stabmeldiškas ir prietaringas darbas, kad kai kurie lietuviai savo mirusius aprengia geriausiais drabužiais ir pinigus meta į duobę, tarsi jie aname amžiname gyvenime būtų rūbų ir maisto reikalingi. Todėl kunigai turi tokius dažnai pamoksluose drausti ir bausti. Kurie tačiau vis tiek taip darys, turės duoti bažnyčiai vieną lenkišką floriną pabaudos". (*MLLG* I 38 - Mannh. *Goetterl.* 429.)

535. J. A. von Brand apie 1674 m. rašė: „Toje vietoje, kur nugyvenęs ūkininkas pasimiršta, guldo jį savo paprastuose rūbuose (kurie bendrai susidaro iš balto iki kelių siekiančio vilnonio švarko, su lininėmis arba taip pat vilnonėmis kelnėmis, kurios daugiausia nusmailijusios iki vidurio blauzdų siekia arba ir visai jas apsupa, apačioj kojos su „pareyszger" apautos) kartu su „pareyszger" (vyžomis?) arba ir batais į tam tikrą iš keturių lentų padarytą numirėlio dėžę deda" (Mannh. *Goetterl.* 607.)

536. Mirusius senius reikia grabe rūbais tik pridengti, tuo tarpu pasimirusius jauname amžiuje reikia tvarkingai aprėdžius į grabą guldyti. (Liobartai, Bezz. *Lit. Forsch.* 84.)

537. Jaunos mergaitės laidojamos su visu rūbų puošnumu. Seni žmonės tiktai mirties marškiniuose. (Klaipėdos apyl., *MLLG* II 336.)

538. „Kaip veik kas numiršta ir pradeda atšalti, tą lietuvininkai iš lovų iškėlę ant lentos arba ant smilčių asloje paguldo. Iš to tas kalbėsis radosi: jis jau gul ant

lentos', t. e. jis jau numiręs... Senuose laikuose kožną lavoną laidodavo jo pilname švenčių parėdyme su visais jo pašveitalais, kaip jis tai šiame amže dėvėdavo ir jam da pinigą į delmoną įkišdavo... Pirm to beveik kiekvieną aprėdydavo namų darbo rūbais, tikt kurpes ir štriumpes pirkdavo; šiandien Prūsuose veik kiekvieną, pagal vokiečių būdą, po lavonų kauru vienmariškinį paguldo... Visos įkapės dabar pirktos". (Tilžė, Bas., p. 3, nr. 10.)

539. „Numirėliams seniau užmaudavę ant kojų ir aprišdavę raikščiais, pasiūtas iš naujos drobės arba perkalio, „čiulkas", pavidale sūriaraugės rankovės, siūtas siūlu be mazgų. Vyrams dėdavę ant galvos lapines kepures, mergoms – pakalkes su sidabriniu arba auksiniu galionu: moterims galvas aprišdavę baltomis skepetomis ir apsupdavę baltomis „plotkomis"; visus numirėlius laidodavę baltais drabužiais aprėdytus". (Ožkabaliai-Vilk., Bas., p. 4, nr. 11.)

540. PrL paruoštas lavonas žiemos metu buvo nunešamas į nuošalią vietą ir apklojamas antklode. Vasaros metu lavonas tuo atveju būdavo nunešamas į rūsį. Čia jis padedamas ant plikų grindų ir taip paliekamas ilgesniam laikui. Namiškiai lavono visai nesaugodavę, tik atėjus giminėms jis būdavęs parodomas. (*Lietuvos aidas*, 1936, nr. 78.)

541. „Kai tiktai žmogus numiršta, tuojau užšildo vandens ir numazgoja visą kūną, kol dar nesustingęs ir padeda ant patiestų šiaudų: nušluosto, nuskuta barzdą, nukerpa plaukus, aprengia baltais marškiniais ir šventadieniais viršutiniais drabužiais. Šiaudus, ant kurių guldo nabašninką po nuplovimo, kaip tiktai atlieka, tuojau sudegina. Tuom tarpu gryčioj pritaiso ant vidurio aslos, palei stalą, aukštą patalą, aptiesia kuo baltu ir paguldo lavoną ant taip pataisytos patalinės, vadinamos „lenta". Prie galvų įkala ploną, aukštą kuoluką taip, kad jo viršus stovi aukščiau dviem ar trim pėdom už numirėlį: uždega vaškinę žvakę („grabnyčią"), prilipina ją prie to kuoluko ir degina, iki nabašninką išlydi. Gale lavono galvos pastato kryžių. Jeigu nabašninkas bagotas, tai da pastato keturias žvakes iš šalių; jeigu mažiukas, tai apstato žolynais, apkaišo kvietkomis, pažibučiais. Taip pat kaišo ir suaugusį, ir seną, jei tik nevedęs arba netekėjusi". (Seredžius, Bas., p. 13, nr. 24.)

542. Maždaug prieš 70 metų Paketurių k. (Kupiškio v.) mirė kaimynė Rozalija Pėžienė. Pasakotoja Mažeikienė dar buvusi mažutė, nuėjusi ji su mama numirusios lankyti. Mirusioji gulėjo gryčioje ant lentos gražiai pašarvota: galva jos apdengta baltu drobiniu nuometu, pati apvilkta baltos drobės marškiniais, vad. „smertiniais", ir aptaisyta rainuotu undaroku; prie undaroko žiškinė margai rašyta prijuostė. (*MR*, 1935, nr. 85.)

543. Kai kuriose Veliuonos par. Vietose, laidojant numirėlius, jiems į rankas įdedama nosinė skepetėlė ir galelis grabnyčios. Tai daroma tam, kad mirusis turėtų į ką nusišluostyti veidą ir kuo pasišviesti kelią, keliaudamas į pomirtinį gyvenimą. Dar ne taip seniai kai kuriose šios parapijos vietose vyrai buvo laidojami su kepurėmis, moterys – užgobtos skarelėmis. (*MR*, 1935, nr. 8. Plg. LTA 744/114.)

544. Vyrus laidodavo su kepure (mano prosenelį taip laidojo), be švarkų, tik marškiniuose ir su liemene. (Šimonių ir Svėdasų apyl., iš Kuzmienės užr. J. Balys 1942.VI.23.)

545. Kiekvienas numiręs reikia nuprausti, kad švarus anan gyveniman nueitų ir būtinai aprengti, kad ten nebūtų nuogas. Aunama juodomis šliūrėmis, kad danguje nesiskirtų nuo angelų, kurie irgi juodomis šliūrėmis apsiavę, nors jų drabužiai balti. (Dusetos, *XX amžius*, 1938, nr. 249.)

546. Mirusį reikia aprėdyti kuo geriausiais drabužiais. Apmaunama gerais naujais batais, įdeda į grabą gerą kepurę ir visa tai pakavoja, nes sako, kad mirusiam

žmogui ant ano svieto pradžiai gyvenimo visi tie daiktai bus labai reikalingi. (Šeduva, LTA 1516/94.)

547. Numirusiam vyrui įdėdavo graban prie šonui kepurę ir panosinę, kad į Dievo sūdą prisikėlęs galėtų kuo apsidėti, o kai verks, tai panosine ašaras nusišluostys. (Aviliai, LTA 1526/129.)

548. Į grabą numirėliui įdeda pypkę ir kepurę. (Šimkaičiai, LTA 1671/96.)

549. Prie pasakotojos laikų numirėlius kavodavo su kepurėmis. (Liškiava, LTA 374/1195.)

550. Seniau mirusį laidodavo su kepure. Mirus ūkininkui, prie jo galvos dėdavo kepalą duonos. Palaidojus kepalą išdalydavo ubagams. (Deltuva, LTA 1168/34.)

551. Prieš šimtą metų, kada numirusį kavodavo, užmaudavo ant galvos baltą, panašią į mažų vaikų, mučę, viršugalvyje su kutu. (Žygaičiai, LTA 1585/82.)

552. Neužmiršti numirėliui kelių parišti,- kai anam sviete pančekos smukinės, rūgos ant tų, kurie užmiršo parišti. (LTA 603/18.)

553. Jei nabašcikui užmauna pančiakas, tai reikia jas parišti, ba ant Dievo sūdo einant nusmuks ir bus negražu. (Kalesninkai, LMD I 666/30.)

554. Numirėliui įdeda po galva duonos griežinį, bet kam tas daroma, nėra žinios. (Naujamiestis, LMD I 199/15a.)

555. Numirėliui siūdami marškinius stengiasi nedaryti siūlo mazgų, kad numirėliui, einant į Dievo teismą, nesipančiotų kojos. (Alunta, LTA 1584/140.)

556. Ant nabašninko negalima mazgu nerti siūlus, kai siuva jam mirties marškinius, kad anas galėtų po smerties rankas ir kojas ištiesti, išsilaisvinti žemės vargų. (Antalieptė, LTA 2088/279.)

557. Numirėliui drabužius siuvant, negalima mazgo megzti. (Papilys, LTA 68/432.)

558. Jei siuvi nabašninkui graban paduškėlę, tai siūdamas nemezgiok mazgų, užmegsi - mirsi. (Barklainiai, LTA 785/408.)

559. Nebašcikui rūbų nekerpa, ale plėšo ir mazgo nemėzga siuvant. Gyvam (siuvant) net griekas plėšt, reikia vis kirpt. (Tverečius, LMD I 475/3-303.)

560. Tą adatą, kuria pasiuvo rūbus numirėlio palaidojimui, merginos įsisega suknelės padalkose, kad bernai vestų šokti(?). (Marcinkonys, LTA 725/245.)

561. Jeigu mergina nori su vyru trainiotis, bet nenori, kad iš to būtų pasekmės, turi siūdama nabaštikui kokį nors drabužį įsismeigti prišakinėj marškinių pusėj į padurką adatą be siūlo ir laikyti ją ten, kol nepasius drabužį. (Marijampolė, *LT*, IV, 1, p. 147, eil. 23.)

562. Numirėliui siuvant įkapes, reikia atvartyti siūles, o jei ne, tai jis namiškiams vis prisisapnuos. (Girkalnis, LTA 1451/118.)

563. Numirėlis negalima vilkti kiauru rūbu. (Užpaliai, LTA 434/34.)

564. Nekavoti apigręžtu (priekis į užpakalį) moters undaroku. (Dusetos, LTA 780/356.)

10. GRABAS (KARSTAS)

565. „Šermenų laike antrame gale (kamaroje) grabdariai daro grabą 4-ais, 6-ais, 8-ais kantais; kur bagotų - parvuoja juodai, raudonai arba geltonai, biednų - neparvuoja. Grabdariams už darbą nemoka, ale pagirdo gerai ir šeria, kaip per linominį. Įėjus pas grabdarius nereikia sakyt: 'Padėk Dieve', - taipogi to nereikia sakyt ir duobkasiams. Padarius grabą iškloja vidurį su obliuotomis skiedromis, taipogi ir pasiūtą priegalviuką prikemša skiedrų; vidurį grabo užtiesia balta drobule arba pirktiniu muslinu, kraščiukus iškarpo. Laikui lydėt atėjus, deda lavoną

į grabą. Prieš dėjimą paima žvakę, ką dega gale galvų, ir išdegina ant antvožo viršaus iš vidurio ties nabašninko akimis kryžių." (Seredžius, Bas., p. 14.)

566. Įdomus yra paprotys Šeduvos v., Paežerių k. Čia senam žmogui iš anksto nuperka grabą, žmonės sueina „grabo aplaistyti". Per aplaistymą geria alų, dalyvaujant ir tam žmogui, kuriam nupirktas grabas. Po aplaistymo grabą padeda saugioj vietoj ir grabas tik tada išimamas, kai žmogus miršta. (Užr. J. Masiulis.)

567. Kai nori nabašninkui grabą daryti, tai jo negalima jokiom mierom mieruoti, nes tada visi namiškiai bus anan svietan sumieruoti - mirs be laiko viens po kito. Užtat reikia atnešti ilgą kartelę ir joje peilio įpjovimu pažymėti nabašninko ilgumą, - tada pagal tas mieras daromas grabas. Po to tą kartelę (mierą) sulaužo arba sudegina, kapoti jos negalima - kas kapos, tas greit mirs. Taip pas mus kiti ir dabar tiki. (Salakas, LTA 2088/162.)

568. Nabašninką, darant jam grabą, nereikia mieruoti metru arba siūlu, bet tik su lazda, ant kurios nabašninko ilgumą ženklina peiliu įpjautu brūkšniuku. Įpjovimas taipgi negalima daryti tuo peiliu, kuriuo riekia duoną. Tada nabašninkas nevilios gyvųjų anan svietan. (Antalieptė, LTA 1693/99.)

569. Numirėliui negalima padaryti per mažą grabą, nes jam ankšta ir jis nuėjęs pas Dievą neprašys, kad priimtų dangun tą, kuris jam grabą darė. (Seirijai, LTA 1578/44.)

570. Numirėliai, kuriems grabas per trumpas, ateina atgal iš kapo ir skundžiasi. Bendrai tikima, kad numirėlis, kuriam skarele surišta burna arba šiaip kas nors per daug suveržta, pasirodo sapne savo giminaičiams. (Liobartai, Bezz. *Forsch.* 84.)

571. Darant grabą nereikia keiktis, nes tada jame paguldytas nabašninkas nebus ramus. (Antalieptė, LTA 1693/122.)

572. Jei darant grabą iškrinta iš lentos šakutė, tai dar vienas mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-64.)

573. Grabui gatavam esant, padaro iš nupjautų nuo grabnyčios galiukų keturis kryžiukus ir lipdo juos viduryje grabo: du šonuose ir du iš galų. (Šiluva, LMD I 144/36-6.)

574. Į numirėlio pagalvę prikemša skiedrų, kurios lieka nuo padirbto grabo. Dar prideda per Žolines šventų žolelių ir devindrėkio, kad nabašninkas ramus būtų (nesivaidintų, nelankytų namų ir pan.). (Antalieptė, LTA 1693/100.)

575. Valandą prieš išlydėjimą iš namų, deda numirėlį į karstą (grabą). Prieš tai parūko karstą ir numirėlį. Rūko verbomis, Devintinių vainikėlio ir Žolinės žolėmis. Kas nors iš artimesnių ar giminių, nešdamas skardinį dubenėlį su žarijomis ir žolėmis, prieina prie numirėlio iš dešinės pusės, pradeda rūkyti nuo veido, apeina aplinkui, paskui atsistojęs kojugaly parūko kryžmai. Taip pat parūko ir karstą. Prieš uždarant karstą, jo dangčio vidaus pusėj, tiesiog prieš veidą, šventa žvake (geriausiai ta pačia, kuri buvo uždegta mirštant) išrūko gražų su galvelėmis kryžių. Rūkant kryžių, karsto viršų laiko pakeltą ant numirėlio arba asloje. Naujoviškesnis yra šventa žvake lašinte išlašintas kryžius. (Padubysis, *GK* 25, 163.)

576. Kai mirštantis išleidžia savo dvasią, lavonas tuojau nuplaunamas ir kaip galima greičiau guldomas į grabą, kurį lietuviai dažniausiai patys, be staliaus pagalbos, pasidaro. (MžL, Kuntze 44.)

577. Karstai dažnai nutepami ryškiausiomis spalvomis; raudonos, žalios ir geltonos dėmės, kurios turi vaizduoti gėles, daro karstą žiūrovams gražų. (MžL, *Globus* 22, 239.)

(Žr. dar A. Mažiulis. Antalieptės skobtiniai karstai. - *GK* 28-29, 78-81.)

578. Numirėlį paima vienas už galvos, antras ties kojomis ir įdeda į grabą. (Salakas, LTA 1593/107.)

579. Numirėlis į grabą dedamas aukštynelkas. (Šimkaičiai, LTA 1671/96.)

580. Nabašninką aptaisę įbrunka į ranką paveikslėlį kokio šventojo, dažniausiai jo patrono. (Šiluva, LMD I 144/36-5.)

11. BUDĖJIMAS PRIE MIRUSIO (BUDYNĖS)

581. Wulfstanas apie 880-890 m. aistų (prūsų) laidotuves taip aprašė. Pas aisčius yra paprotys, kad jei numiršta koks vyras, jis laikomas savo namuose, giminių ir genčių priežiūroje, vieną, o kartais ir du mėnesiu, nesudegintas gulėti; kunigaikščiai (cyningas) ir kiti aukštos kilmės žmonės, atsižvelgiant į jų turtingumą, dar ilgiau: kartais guli nesudeginti ant žemės savo namuose ir visą pusmetį. Ir per visą tą laiką, kol lavonas tenai guli, kelia puotas ir žaidimus iki tos dienos, kai jis tampa sudegintas. Tą dieną, kai jau jį ant laužo nori nešti, padalina jie jo turtą, kuris nuo gėrimo bei žaidimų dar yra likęs, į penkias arba šešias dalis, kartais ir į daugiau, pagal jo turto dydį. Tada didžiausia dalį padeda vienos mylios nuo sodybos atstume, paskui deda antrą, trečią dalį ir taip iki visos lieka išdėstytos vienos mylios atstume taip, kad menkiausia dalis turi gulėti arčiausiai tos vietos, kur numirėlis randasi. Tada susirenka visi tie žmonės, kurie toje apylinkėje turi greičiausius žirgus, ir sustoja kokių 5-6 mylių atstume nuo tų palaikų. Tada jie visi šuoliais joja lobio link. Tas, kuris turi greičiausią žirgą ir pirmas pasiekia didžiausią dalį, pasiima ją sau ir tokiu būdu vienas po kito viską paima, menkiausią dalį tas laimi, kuris prijoja prie arčiausia dvaro gulinčio lobio. Paskum kiekvienas joja su laimikiu savo keliu ir gali jį sau pasilaikyti. Todėl ten greiti žirgai yra labai brangūs. Kai numirėlio paliktas turtas tuo būdu tampa išdalintas, tada jie išneša jį ir sudegina drauge su jo šarvais ir drapanomis. Paprastai tokiu būdu - per ilgą mirusio žmogaus gulėjimą savo namuose ir išdėstymu ant kelio, dėl ko svetimi eina lenktynių norėdami laimėti - pragaišena jie visą mirusio turtą. Aisčiai turi dar tokį paprotį, jog jų kiekvienos giminės numirėliai turi būti sudeginti ir jeigu kas nors randa kokį nesudegintą žmogaus kaulą, tai turi daryti dideles aukas. (*Script. rer. prus.* I 734, cit. Bas., p. XXVII t.)

(Plg. *LT* I 146, iš Eržvilko par. 1887.)

582. Apie sūduvių laidotuves buvo rašoma XVI a. vidury: „Jei kas suserga, tai stato pagal išgales kaimui ir savo draugams keletą statinių alaus, kad jie jį apverktų, kai numirs. Lavoną maudo jie šiltoje pirtyje arba kubile, švariai jį nuplauna, aprengia baltais drabužiais ir pasodina ant kėdės trobos gale. Tada atidrasko iki pusės statinę alaus, supila jį į indą, paima kaušą. Kiekvienas užgeria numirusį ir kalba: „Kayls (keyles) naussen gingethe, - aš tave užgeriu, mūsų drauge. Kodėl tu numirei? Jug tu turėjai savo mielą žmoną, savo gyvulius, savo karves..." - viską čia išskaičiuoja. Pagaliau užgeria jam labai nakčiai ir prašo jo, kad jis aname pasaulyje stropiai pasveikintų jų tėvas, brolius, draugus ir kad su jais taip pat gerai laikytųsi". (Mannh. *Goetterl.* 257.)

583. S. Schwabe apie 1573 m. rašė, kad žemaičiai, kuršiai, lietuviai, lyviai savo numirėlius aprengdavo rūbais ir batais apaudavo, sodindavo ant kėdės, draugai susėsdavo aplink, valgydavo ir gerdavo, o kai statinė likdavo tuščia, pradėdavo gailias raudas. (Tetzner *Dainos* 7; plg. Bas., p. XLV.)

584. Įsručio par. vizitacijos apyskaitoj iš 1638 m. sakoma, kad lietuviai mirusius laidodami darą dideles gėrynes, todėl įsakoma laidotuvėms leisti sunaudoti tik pusę statinės, turtingiems visą statinę alaus, kas to neprisilaikys ir kaip anksčiau be saiko gers, išreikalauti tris markes pabaudos. (Mannh. ib. 429.)

585. M. Praetorius (apie 1670 m.) tas gertuves gana išsamiai aprašė. Žmogui numirus, jį švariai nuplauna, aprengia geriausiais jo drabužiais ir sodina ant kėdės.

Tada esti stipriai geriama. Vienas iš artimiausių mirusio draugų, laikydamas rankoje kaušelį, meldžiasi už numirusio sielą, išpila ant žemės kiek (alaus), tardamas žodžius: „Žemynėle, būk linksma ir priimk šią dūšelę ir gerai kavok!" Tada išgeria jis palabindamas, tuojau kaušelį jam vėl pripildo ir jis užgeria numirėlį: „Na dabar tu, mano geras drauge (broli ir t.t.), kad Dievas tavo sielą gerai apsaugotų!" Kai šis išgeria, perduoda daušelį savo kaimynui, kuris taip pat žemynėliaudamas ir palabindamas užgeria, ir taip eina aplinkui per visus susirinkusius. Kai mirusiojo sūnus ar draugas susirinkusiems bendrams alų leidžia, kiekvieną kartą nupila jis po truputį alaus iš statinės ant žemės Žemynėlei ir kalba aukščiau minėtus žodžius; kai jis alų ąsotyje į stalą neša, vėl nupila iš ąsočio truputį ant žemės, taip pat kalbėdamas. (Mannh. ib. 602; plg. Bas., p. XXXVII.)

586. „A. Povylius pasakojo, kad seniau Žiūronų sodžiuje, Radviliškio valsčiuje, prie numirėlio lentos kojūgaly padėdavę kėdutę, ant jos pastatydavę ąsotį ar kitokį indą degtinės ir puoduką pasisemti. Pakalbėję poterius, žmonės prieidavę prie indo su degtine, pasisemdavę truputį ir išgerdavę. A. Povyliaus motina nusivedusi jį, dar vaiką, į kaimyno šermenis, pati gėrusi ir jam davusi. Išgėrus reikėjo sakyti: „Amžiną atilsį, duok jam dangų". Gerti reikėdavo visiems, kad ir mažiems vaikams, kurie mokėjo melstis ar „Amžiną atilsį" pasakyt." (*GK* 31, 184.)

587. Schultze 1832 m. Mažojoje Lietuvoje laidotuves šitaip aprašė: „Kitą vakarą susirenka kaimynai budėti prie mirusiojo namuose, ateina seni ir jauni. Jiems priimti jau iš anksto tame kambaryje, kur randasi lavonas, pastatyta ant stalo degtinės, kuri šioje liūdnoje šventėje taip pat svarbios turi reikšmės, kaip ir linksmų įvykių metu. Budynėse seniau būdavo (degtinė) šaukštais semiama, nes taip reikalauja lietuviški prietarai. Taip pat stovi ant stalo paruošta balta duona ir ragaišis, be to dar virti pilkieji žirniai. Aplink mirusį sėdasi artimiausi giminės, bučiuoja jį ir verkdami apgarbsto... Po kokios valandos nutyla raudos, tada susirinkusieji užgieda bažnytinę mirusiųjų giesmę, kuri taip pat gerą valandą užtrunka. Po to lavoną apdengia didelėmis baltomis skaromis arba marškomis ir tada prasideda žaidimai, kuriais taip pat apie valandą laiko užsiimama. Tam laikui praėjus, lavonas vėl nudengiamas, staiga pasigirsta raudų garsai iš naujo ir pradingsta buvusi linksmybė. Po to vėl giedamos dvasinės giesmės ir vėl daroma pertrauka, kurios metu valgoma ir geriama, pokštaujama ir juokiamasi. Taip trunka iki aušros. Tokios apeigos kartojasi kiekvieną naktį iki laidojimo dienos". (Kuntze 44 t.)

587a. Jau Erasmus Stella (miręs 1521), o jį sekdamas ir K. Schuetzas (miręs 1594) atkreipė dėmesį į tą jiems, kaip krikščionims, nepaprastą dalyką, kad dar ir tuomet prūsai ne tik radynas (gimtuves), bet ir šermenis lygiu būdu linksmai su giesmėmis ir žaidimais šventę. (Bas., p. XXXIII.)

588. Lietuviai mirties atsitikimui įvykus daro budynes nuo mirimo iki laidojimo dienos, į kurias susirenka giminės ir kaimynai. Lavonas dažnai apliejamas šaltu vandeniu ir tikimasi iš to per tris dienas susilaukti „prižadinančio veikimo". Tačiau jei taip neatsitinka (numirėlis neatgyja), tada galvojama apie laidotuves. Uždegama kuo daugiau šviesų (žvakių), giedamos giesmės, kol išaušta. Po taip vadinamo išgiedojimo prie mirusio karsto sako mokytojas kalbą, kurios gerumas matuojamas pagal jos ilgį. Prie duobės dar kalba dvasininkas. (MžL, *Globus* 22, 239.)

589. Prie kiekvieno numirėlio naktį dega šviesa. Giminės ir draugai gieda giesmes, vakare jiems pavaišinti duodama launags (vakarienė). Naktį prie lavono nebudi. (Klaipėdos apyl., *MLLG* II 226.)

590. Jėzuitų misijų aprašyme 1723 m. taip pasakojama: „...Be įprastinių, visur po plačią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šalį pasklidusių tarp liaudies prieta-

rų kviesti mirusius prie stalo ir juos vaišinti ne tik vieną kartą per metus, bet ir dažniau, šiais metais buvo rastas ir toks kraštas, kuriame kaip permaldavimo auka skiriama - mirus tėvui - jautis, motinai - karvė, o mirus šeimos sūnui ar dukteriai paprastai papjaunamas veršis ar avis. Šios apeigos žmonių vadinamos „Ritimey"; jie sako, kad tol nebūsią namams ramybės, kol nebūsią atlikti tie ritimai, nes tos mirusiųjų vėlės tol slankiojančios pakampiais, kol didžiai prietaringomis, kadaise pagonims įprastomis ceremonijomis jos nebūsiančios pasotintos". (J. Lebedys 211.)

591. Mirus namų šeimininkui ar šeimininkei, būtinai turi pjauti vieną iš stambiųjų galvijų (karvę ar veršį), o nepasitenkinti paršu ar avimi, - kitaip numirėlis vis tiek atsiims savo dalį ir gyvuliai pradės dvėsti. (Tverečius, LMD I 400/2-86.)

592. Jeigu miršta šeimininkas, tai visados papjaunamas raguotis, nes tikima, kad šio papročio nepaisymas turės pasėkmę, kad visi gyvuliai prigers arba išstips. (Klaipėdos apyl., *MLLG* II 336; plg. J.A. von Brand in Mannh. *Goetterl.* 608.)

593. Jeigu šeimyna mato, kad ruošiasi mirti tėvas arba diedukas, tai sako, kad reikia papjauti veršelis arba paršelis, nes gali gyvuliai gaišti. (Tverečius, LTA 339/247.)

594. Pagrabui reikia papjauti gyvulį, nes vis tiek savo atsiims. Kručo (Šalnakundžių II k.) pagrabui nieko nepjovė, tai dvi avys nustipo. (Kupiškis.)

595. Jei šeimininkas miršta, tai po kelių dienų tame name turi ištikti nelaimė, sako, kad šeimininkas turi pasiimti savo dalią (kraitį). Kai 1933.I.2. mirė šeimininkas B., antrą dieną po jo mirties šeimyna rado tvarte nebegyvą karvę. (Būdvietis, LTA 447/22.)

596. Seniau šeimininko laidotuvių puotai visados būdavo papjaunamas gaidys. (Priekulės apyl., Bezz. *Lit. Forsch.* 84.)

597. Laidotuvės yra didžiausia lietuvių šeimyninė šventė. Dargi mažai pasiturį susikviečia 8-100 asmenų ir juos gausiausiai vaišina. Suvartojami dideli valgių ir gėrimų kiekiai, o muzika, kurią dažnai iš toli parsikviečia, neretai pradeda griežti linksmas šokių melodijas, apeigoms pasibaigus jau kapuose. Karstas ir lavono išpuošimas dažnai esti labai brangūs ir iškilmes stengiasi kuo ilgiau pratęsti. Tad atsitinka, kad tokios laidotuvės kaštuoja iki 3000 markių, o sunkios ligos atveju rūpestinga šeimininkė jau iš anksto pradeda penėti kiaules, veršius ir žąsis. Kartais atsitinka, kad išsiskiriantis pats savo testamentu užsitikrina iškilnias laidotuves ir nustato, kad tam reikalui tiek ir tiek šimtų turės būti išleista. (MžL, Zweck 173.)

598. „Mylimą, gerbiamą numirėlį namuose laiką tris dienas, neskaitant mirimo ir laidojimo dienų". (*GK* 25, 164).)

599. Biržų aps. esąs paprotys, kad mirusis ilgai nelaidojamas, bet išgabenamas į svirną ar jaują, padaroma daug ir gero alaus, vaišinamasi, neretai dainuojama ir šokama, - baliavojama kelias dienas ir naktis, o numirėlį kartais ir žiurkės apgraužia. Toks paprotys esąs protestantų ir kalvinų lietuvių bei latvių tarpe Šiaurės Lietuvoje. (*Ūkininkas - vyrų žygiai,* 1939, Nr. 12.)

600. Budynės trunka 2-3 dienas. Dienomis giedamos įvairios giesmės, o nakčia „Kryžiaus keliai". Svečiai iškilmingai vaišinasi, žinoma, kaip kas gali. Valgyti į dieną duodama du sykiu ar daugiau, o naktimis prieš „Kryžiaus kelius" ir po jų; be to, dar duodama valgyti ir iš ryto, prieš išvažiuojant su numirėliu. (Papilė, LTA 1141/98.)

601. Numirėlį visų pirma nuprausia, aprengia naujais drabužiais, paguldo ant lentos, tris dienas žmonės gieda, paskui deda į grabą, išsmilko grabą verba ir užkalę veža į kapines. (Salakas, LTA 1593/104.)

602. Laidotuvių pabaigoje, kuomet numirėlį apverkdavo, užsigerdavo, žmonės sakydavo: „Reikia kaulelius nugraužti, nučiulpti". (Saločiai.)

603. Mirus šeimininkui greit nelaidoti, ūkis tvirtas bus. (LTA 600/26347.)

604. Numirėlis vienas palikti negalima. (Kupiškis, LTA 282/117-20.)

605. Jei atneša žinią eiti į budynes, neprašyti sėsti, nes gali mirti iš tų namų. (Linkuva, LTA 358/648-20.)

606. Pagraban nevalgius negalima eiti, nes nabašnyko liga gali pristoti, prilipti. (Alunta, LTA 2019/69.)

607. Einant į pakravus (pakasynas), reikia su savimi turėti gabaliuką duonos, kurią moterys įriša nosinės mazgelyje. (Antalieptė, LTA 1693/95.)

608. Eidamos pas numirėlį moterys ir mergos apsiriša skarele plaukus, nes plaukai triušės, jei bus vienplaukė. (Leipalingis, LTA 610/34.)

609. Jei pas nabašnyką būsi be skarelės, nukris plaukai. (Višakio Rūda, LTA 507/31-345.)

610. Per maldas negalima gerti vandens, nes vėlė už tai turinti trokšti. (Raseiniai, LTA 1300/566.)

611. Negalima vaikinui degti papirosas nuo palei nabašnyką degančios žvakės, nes tada jam nesiseks su mergaitėmis. (Antalieptė, LTA 1693/97.)

612. Jei nuvažiuoji pas giminę ar šiaip pas ką ant pagrabo ir pakavojus nabašnyką važiuojant namo, jei šeimininkai duoda ką nors gastinčiaus parsivežti, tai reikia iš jų neimti, nes jei paimsi parsivežti namo, tai tuomet iš tos gryčios kas mirs. (Šeduva, LTA 1516/93.)

613. Kai numirėlis yra kaime, tada nieko nesėja, nes neaugs. (Kupiškis, LTA 979/57.)

614. Kada nabašninkas guli ant lentų, tai jis viską girdi, o kai įdeda į grabą, nebegirdi nieko. (Gruzdžiai, LMD 1213/34.)

615. Kada numirėlį įdeda graban, tai negalima jį namie laikyti, bet reikia tuojau iš namų išnešti, kad tuose namuose nemirtų (kiti) namiškiai. (Alunta, LTA 1278/256.)

616. Jei per šermenis (pagrabą) kas nors netyčia durimis priveria koją, tada sakoma: „Apsaugok, Viešpatie, kad tik mergos nepamatytų (tų namų, kuriuose yra šermenys) - piršliai nebeatvažiuos čia". (Kvetkai, *PG*, 1940, nr. 19.)

617. Jei per šermenis gęsta grabnyčia žvakė, vėl (iš tų namų netrukus kas nors) mirs. (Alksnėnai-Vilk., LTA 420/69-15.)

618. Jei per pamaldas už numirėlį užgęsta žvakė, dar kas nors iš tos giminės mirs. (Vilkaviškis, LTA 210/206-116.)

619. Jei pakasynose šuo sustaugia, greit ir kitas mirs (šiuo daug žmonių dar tebetiki). (Dusetos, LTA 70c/927.)

620. Katinas, jausdamas žmogaus mirtį, neina į vidų, kol numirėlį palaidos. (Tverečius, LTA 339/3-120.)

12. APRAUDOJIMAS IR RAUDOS

621. Apie raudojimą prie numirėlių ir pačių raudų nuotrupų turime jau iš gana senų laikų. Taip Samlandijos vyskupas Michaelis Junge apie 1426 m. išleido savo diacezijai mandatą, kuriame kovoja su stabmeldiškų tikėjimų liekanomis, tarp kitko nustatydamas 3 markių pabaudą už apraudojimą kapuose savo mirusių artimųjų. (Mannh. *Goetterl.* 159 - Bas., p. XXXV t.)

622. Įsručio *Recessus generalis* (1639 m.) yra dar griežtesnis: „Pagaliau šios vizitacijos metu buvo patirta, kad lietuviai savo mirusius leidžia raudotojoms [*Pracher*

oder Zanteler] apgarbstyti ir jiems už tai duoda mėsos, duonos, javų, rūbų ir kitų daiktų; savo prietarus stiprina ir kai tą patį duoda mokytojui, jei jis juos apgieda ir apgarbsto. Tokie blogi įpročiai ir prietarai reikia išnaikinti ir raudotojus bausti, kaip ir prasikaltėlius". (Mannh. *Goetterl.* 429.)

623. Sūduviai savo mirusius taip apverkdavę: „Kodėl tu numirei? Juk tu turi savo mylimą žmoną, savo bandą, savo karves". Taip viską išskaičiuoja. Pagaliau užgeria jam ant labos nakties ir prašo, kad jis aname pasaulyje jų tėvus, brolius ir draugus gražiai pasveikintų ir su jais geruoju užsilaikytų. (*Sudauerbuechlein,* žr. Mannh. *Goetterl.* 257.)

624. S. Schwabe (apie 1550–1570 m.) numirėlio apraudojimą taip aprašo: „Aprengę ir apavę numirėlį sodina ant krėslo, aplink susėda draugai, valgo ir geria, ir kai jau statinė ištuštėja, pradeda gailiai apraudoti tokiais ar panašiais žodžiais: 'Ach, kodėl tu numirei? Ar tau trūko valgyti ir gerti arba šiaip ko nors? Juk tu turėjai gražią žmoną, kodėl tu numirei? Juk tu turėjai daug samdinių, vaikų ir raguočių, avių, vištų ir žąsų, visko pilnai ir gana turėjai, kodėl tu numirei?' Taip išskaičiuoja visus jo tvirtus ir gėrybes, ir suminėję kiekvieną dalyką vis klausia: 'Kodėl tu numirei?'" (Tetzner, *Dainos* 7.)

625. Kaip patiriame iš Jono Maletiaus žinios XVI a. viduryje numirėlis būdavo aprengiamas, pasodinamas ant krėslo ir pasamdytos moterys pradėdavo jį apgarbstyti arba, pagal dvasininkų nuomonę, kaukti: „Ohuhu, ohuhu! Kodėl tu numirei? Ar tu neturėjai valgyti ir geri? Ar tu neturėjai rūbų ir apavo? Kodėl tu numirei? Ohuhu! Ohuhu! Kur tu nuėjai? Ohuhu! Ohuhu! Aš būsiu prie tavęs, tu betgi prie manęs neateisi. Ohuhu! Ohuhu!" (Zweck 171. Plg. *LT* I 146, iš Eržvilko par. 1887.)

626. Praetorius (1670 m.) mirusiųjų apraudojimą taip aprašo. Tada pradeda moterys savo raudas: „O mano mielas vyre (broli, sesuo etc.)! Kodėl tu numirei? Oh! Oh! Au! Au! Ar tu čia neturėjai gerų pagalbininkų? Ar tu neturėjai gražios, geros žmonos? Ar aš tavęs nemylėjau? Ar tu neturėjai gerų vaikų? Kodėl tu dabar numirei? Au! Au! Au! Kodėl tu mane apleidi ir palieki mane čia varguose? Au! Au! Tu turi tiek daug galvijų, tiek daug gėrybės. Kodėl tu numirei? Au! Au! Au!" Tada pašaukiamas mokytojas ir lavoną išneša. Tuo tarpu beveik visos ten esančios moterys kaukia prie mirusio lavono ir vis klausia: „Kodėl tu numirei?" Bet kai mokytojas pradeda giedoti, moterų kaukimas nutyla. Mirusį išneša, moterys jį palydi iki sodybos vartų kalbėdamos: „Dabar eik sau Dievo vardu, mes tavęs daugiau šiame pasaulyje nematysime ir nekalbėsime, būk linksmas aname pasaulyje!" Nors kai kurios moterys eina (lydi) kartu, tačiau tikrai gedinčios paprastai pasilieka. (Mannh. *Goetterl.* 603.)

627. Pirmąją lietuviškai apie 1673 m. užrašytą raudą pateikia A. v. Brandas: „Ak brolau, ak tieteliau (ir pan.)! Ar neturėjai duonos, kviečelių (ir pan.)? Kodelei numirei, kodelei mane palikai? Ak! Ak! Kur tu nuėjai? Aš pas tave būsiu, tu prieg manęs ne". (A. v. Brand. *Reisen usw.*, Wesel, 1702, p. 98 ff. – Mannh. *Goetterl.* 608. Kiti vėlesni autoriai jį kartoja.)

628. T. Lepneris (apie 1690 m.) pateikia tokią lietuvišką raudą: „O, o! Kodėl tu numirei? Ar neturėjai gražią moterį? O! O! Kodėl tu numirei? O! O! Mano meilele, mano širdele! Dabar užmiršai savo visus kampelius! Dabar, meilele, palikai mane vieną su vaikeliais. Kur dabar aš būsiu, kur aš savo galvelę prikišiu? Aš negalėsiu su jumi į juodąją (žemę) palysti, tiktai turėsiu ant svieto vargti". (Th. Lepner. *Der preusche Littauer.* Danzig, 1744, p. 148 – Bas., p. XLII).)

629. Panaudodamas Schultzes 1832 m. rankraštį, A. Kuntze rašo (p. 45): „Aplink numirusį susėda artimi giminės, bučiuoja ir apgarbsto jį verkdami: ,Kodėl tu

nuo mūsų atsiskyrei? Ar tau trūko valgio ir gėrymo, rūbų ir buto, arba gal tu savo artimųjų nepakankamai buvai mylimas?' Taip klausiama mirusį. Viskas išskaičiuojama, ką jis savo atsiskyrimu prarado ir pagaliau esti perduodami sveikinimai anksčiau mirusiems giminaičiams".

630. L.A. Jucevičius pateikia tokią raudą, kurioje žmona apgarbsto savo vyrą: „Kur tu pasidėjai, balandėli mano baltasis, kurioje šaly nuskridai? Tu man geru buvai, tu mane niegiojai (lepinai?), tu mane lingavai, o dabar nėra tavęs. Kur aš pasidėsiu, prie ko prisiglausiu? Prisiglausčiau prie sienos - siena kieta, prisiglausčiau prie medžio - medis lenkias, prisiglausčiau prie akmens - akmuo šaltas. Nėra tavęs, diemedėli žaliukėli, nėra tavęs, ąžuolėli jaunasis, mūsų kaimo gražybe". (*Litwa*, p. 294.)

631. Asmus 1865 m. apie mirusių apraudojimą Piliakalnio aps. taip rašė: „Labai nusiminę ir verkdami apeina jie išpuoštą lavoną, rodo jam duoną, lašinius. ‚Kodėl tu mus apleidai? Kodėl tu pasišalini? Ar tau nebuvo pas mus gerai? Ar trūko tau duonos? Trūko tau lašinių? Trūko tau alaus? Žiūrėk, jų yra čia gana kad tu dar galėtumei gyventi. Kodėl tu mus palieki?' Tokios ir panašios raudos skamba iš liūdinčiųjų burnos". (Cit. Zweck 17-23.)

(Apie budėtuves ir apraudojimą Tilžės apyl. žr. Bas., p. 5-6, nr. 15. Apie raudojimo paprotį Zervynose žr. p. 130.)

632. Labai įdomias raudas, užrašytas Veliuonos apyl., paskelbė A. Juškevičius: *Liet. dainos*, III, p. 142-164, nr. 1177-1201. Čia mes randame tokias įdomias sąvokas, kaip „vėlių varteliai (durelės, suolelis)", mirusieji vadinami „vėlių ženteliu (martele)", anksčiau mirusius giminaičius prašo, kad jie, būdami gudresni ir apsipratę su anuo pasauliu, pasitiktų tik ką mirusius ir nieko nežinančius, paimtų juos už baltų rankelių, pasodintų į vėlių suolelį (p. 144, 162). Šios raudos pasižymi daug didesniu fantazijos lakumu, jautrumu ir poetiškumu, negu iš MžL. Dalį jų išvertė vokiškai Chr. Bartsch: *MLLG* II 101-105 ir str. „Totenklagen in der litauischen Volksdichtung" in *Zeitschr. fuer vergl. Literaturgeschichte*, Berlin, 1889, p. 81-99.

633. Įdomią dzūkišką raudą iš Nemajūnų par., paskelbė *Žvaigždė* (1901, nr. 44) ir perspausdino Bas., p. 6-8.

634. Gausus dzūkiškų raudų rinkinys iš Miroslavo par. yra užrašytas kun. J. Lelešiaus ir paskelbtas *TŽ*, I, (1923), p. 275-307.

635. Stambiausias „Lietuvių raudų" rinkinys Basanavičiaus rūpesčiu buvo paskelbtas *Lietuvių tautos*, IV kn., 1 sąs., p. 64-134 (Vilnius, 1926). Čia buvo panaudoti rankraštiniai LMD rinkiniai.

636. Keletas Vilniaus krašto lietuvių raudų yra paskelbta *TD*, IV, p. 177-178, nr. 437-442.

Žr. dar. L. Sauka. XVI-XVII amžių lietuvių raudos ir jų eilėdara. - *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*, ser. A, nr. 1 (35), 1971, p. 163-172; tas pats. Lietuvių raudų metras. - Ten pat, 1972, nr. 2 (39), p. 121-134.

637. Paprotys apraudoti numirėlius tebėra išlikęs veik iki mūsų dienų, nors apie Mažąją Lietuvą G. Ostermeyeris rašė, kad raudos prie mirusių jau apie 1783 m. išnykusios (Zweck 172). Kun. A. Ragaišis pateikia dar apie 1924 m. Barvydžių k., Luokės v. girdėtas dvi įdomias raudas, abi jos, atrodo, pačių raudotojų improvizuotos. (Rt, 1930, nr. 72.)

638. Dvi improvizacinio pobūdžio raudas (jų tarpe viena aiškiai humoristinė), raudotas Kupiškio apyl. prieš ca. 70 metų, paskelbė B. Buračas. (*MR*, 1935, nr. 85.)

639. LTA rinkiniuiose paskutiniais dešimtmečiais užrašytų raudų dar neretai užtinkama: LTA 224 (516, 545, 736-738) - Višakio Rūda; 224 (10-59) Kazlų Rūda;

323 (128) - Ramygala; 325 (178-181) - Vilkaviškis; 475 (586-591) - Vilniaus kr.; 522 (26-29) - Šakiai; 627 (476) - Valkininkai; 684 (9) - Kupreliškis; 726 (96-100) - Merkinė; 726 (1332-1335) - Miroslavas; 775 (26-27) - Seirijai; 797 (28) - Švenčionys; 2374 (1) - Rodūnė; 2375 (122-123, 145) - Valkininkai.)

640. Nemažas humoristinių raudų skaičius rodo, kad turėjo būti raudotojų profesionalių, pagaliau kartais ir rimtas raudojimas išeina humoristinis. Paskutiniais dešimtmečiais LTA surinktos humoristinės raudos: 207 (370 ir 372) - Šakyna; 224 (542, 1608-1609) - Višakio Rūda; 225 (705) - Marijampolė; 299 (451-453) - Girkalnis; 374 (2457) - Liškiava; 753 (6, 38) - Salakas.)

641. Apie pačias raudotojas žinių maža teturime. B. Buračas (*MR*, 1935, nr. 85) taip rašo apie raudotojas Kupiškio apyl. prieš ca. 70 metų: „Tuomet Kupiškio apyl. buvęs paprotys samdyti tam tikras raudotojas raudoti prie numirusio. Raudotojoms, kad geriau verktų, „kad ašaros kaip pupos byrėtų", būdavo duodamas tam tikras užmokesnis - pupų rėtis. Dėl to kartais raudotoja, apraudodama numirusį, sakydavo: „Samdė mane raudoti, žadėjo pupų rėtį duoti ir lašinių pridėti..." Saviškiams raudoti numirusio tada dar nebuvę mados. Vėliau jau raudodavę ir savieji, nesamdyti. Jei yra motina, tai ji rauda, kas tik tų namų miršta, o jei jau motinos nėra, tai rauda duktė... Paketurių k. raudotoja Angieška Siminavičienė, šimto metų senelė... kol tik ji gyva buvo, visus numirėlius apraudodavo... Kai ji mirė, tai kitos raudotojos jau daugiau nebebuvo... Raudotoja apsirėdydavo tam tikrais rūbais: galvą apsigaubia baltu drobiniu nuometu, apsivelka baltais trinyčiais, kojas apsiauna naginėmis. Lazdele pasiramsčiuodama eina aplink numirėlę ir rauda, skepetėle akis užsidengusi. Verkdama ji apgieda visus numirusios darbus, kuo gražiausiai juos išrokuodama... Visą posmą raudos išraudojus, namiškiai pristoję siūlo raudotojai stiklelį išgerti... Kad gailiau raudotų, sako, raudotoja akis pasitrindavo česnakais ar svogūnais. Dėl to čia dar ir dabar yra sakoma:

Alutis, midutis - giedotojom,
Cibulis, česnakas (pipiras, ridikas) - raudotojom".

642. „Senieji žmonės pasakodavę, kad samdyti raudotojai turėdavę priraudoti sutartą ašarų saiką". (Upyna, *GK* 31, 186.)

643. Prieš 5 metus girdėjau Šilgalių k., Panevėžio v. apraudant numirėlį Mykolą Kuzmą-Kemešį. Apraudojo uošvė Skiautienė. Artimieji susirinko aplink numirėlį, o raudotoja raudojo maždaug taip: „Kodėl nebesikeli, kodėl nevedi sūnaus į laukus? Ko netaisai plūgo, gyvulių nežiūri?" ir pan. Viską išskaičiavo, apie viską raudojo: apie vaikus, apie gyvulius, apie laukus (pažodžiui neatsiminė, atrodo, kad tai buvo improvizacinė rauda). Laidotuvės buvo senoviškos, kunigo nebuvo, kaimo giedorius paskaitė kalbą ir į kapus nulydėjo, ten pasakė pamokslą. (Pap. Kuzmienė, gyv. Rėklių k., Panevėžio v. Užr. J. Balys 1942.VI.23.)

644. Jei žmogų numirusį neapraudoja, tai jis pasirodo žmonėms. (Vilkaviškis, LMD I 211/4-5.)

645. Jeigu numirusio smarkiai verkia, tai labai pyksta velniai, nes jiems ugnis blogai kūrenasi. (Gudžiūnai.)

646. Kai žmogus numiršta, tai reikia jis bučiuoti, visiems girti, jo gyvenimą apraudoti, kitus įvirkdyti, bet niekuomet nepeikti, bo sako nebaščykai ateina nakčia už išniekinimą atkeršyti. (Tverečius, LMD I 474/779.)

647. Arti mirštančio neverkit, kad nuo kelio nenuvestut. (Tverečius, LMD I 254/342.)

648. Jeigu kuris mirštančio labai gailisi, tai ligonį ištremia iš mirties ir kad palengvintų mirtį, tai tą, kuris labai gailisi, susirinkusieji pašalina iš trobos ir neleidžia trobon, kol numiršta. (Liškiava, LTA 374/1176.)

649. Mirštančiam yra sunkiau mirti ir jis labai kamuojasi, jei jį artimieji gaili. (Antalieptė, LTA 2069/342.)

650. Numirusių negalima per daug gailėtis nei verkti, nes jiems trukdoma ramybė. Buvo atsitikimų, kad dukterys verkusios motinos ir šita, neturėdama ramybės, pasikėlė nuo lentos ir prašė jų nusiraminti. Po to vėl numirė. (Seirijai, LTA 1296/209.)

651. a) Po laidotuvių nereikia mirusio gailėti. Gailint nabašnyko, jo sielai yra labai sunku. (Imbradas, LTA 1048/61-97.)

b) Mirusiųjų nereikia gailėtis, nes jiems pomirtiniam gyvenime sunku būti. (Raseiniai.)

c) Dėlto nereikia per daug gailėtis numirėlio, kad numirėlis neturi ramybės, jei jo gailies. (Girkalnis, LTA 1291/93.)

652. Kančias šysčiuj sunkina, jei perdaug numirusiųjų gailisi ir verkia. (Marijampolė, LTA 1514/129.)

653. Jei mirusių verki, tai jie turi tas ašaras su nasčiais nešioti. Verkti gali tik vaikai tėvų. (Girkalnis, LTA 1415/221.)

654. Tėvai savo vaikų numirus neturi verkti, nes šiems aname sviete dėlto labai sunku. Vaikai tėvų gali ir net turi apgailestaudami verkti. (Šilavotas, LTA 1429/14.)

(Plg. Bas., p. 113, nr. 10.)

655. Tėvas mirusio vaiko neturi verkti, nes tėvo ašaros vaiką skaudina. Vaikas mirusio tėvo turi verkti ir gailėtis, nes vaiko ašaros tėvą gelbsti. (Nemakščiai, LTA 1297/113.)

656. Tėvams nereikia verkti savo mirusių vaikų, nes vaikų vėlėms sunkina būvį aname pasaulyje, o priešingai, kai vaikai verkia savo mirusių tėvų, tai jų vėlėms lengvina būvį. (Užpaliai, LTA 434/3-6.)

657. Jei motka verks vaiko, tai ašarose paskendus, mirksta jo dūšia, tad nevalia verkti. Kai motka verkia, tai Ponas Jėzusas sako: „Karvė teliuko bliauna". (Liškiava, LTA 374/2037.)

658. Jei miršta mažas vaikas ir tėvas su motina jo labai gailisi, verkia - sušlampa jo baltieji marškinėliai ir todėl jis negali įeiti į dangų. (Šiaulėnai, LTA 1300/499.)

659. Neverkti numirusio - sunku jam aname sviete, pagaliau jo rūbai vis esti šlapi nuo čia liejamų ašarų. (LMD I 209/21-15.)

660. Jei mirus vaikui tėvai labai verkia, tai vaikui yra blogiau. (Švėkšna, LTA 407/211-8.)

661. Mirusiųjų verkti nereikia, nes jiems tada trūdna. (Salakas, LTA 1483/252.)

662. a) Mirusių nereikia verkti, nes jie turi aname pasauly nešioti verkiančiųjų ašaras. (Kupiškis, LTA 213/79-18.)

b) Mirusių nereikia verkti, nes jo vėlei reikia ašaras nešioti. (Raseiniai, LTA 1300/529.)

(Žr. sakmę mt. 3525, *TD*, II, p. 224.)

13. GIESMĖS

663. Budynėse giedamos giesmės yra religinio turinio, kantičkinės (žr. Bas., p. 13). Tačiau yra ir tokių giesmių, kurios, atrodo, ne visiškai atitinka bažnytines pažiūras, pvz.: „Eina dūšia raudodama". (*MR*, 1935, nr. 85 iš Kupiškio apyl.)

664. a) Jeigu atsiranda noras giedoti, tai mirs kas nors iš pažįstamų. (Pumpėnai, LTA 444/626.)

b) Jeigu ima noras giedoti šventas giesmes, tai kas nors mirs - reiks eiti į šermenis. (Veliuona, LTA 746/51.)

665. „Po tokių raudų užkabina jie mirusiam pagerbti ant kaklo, moteriai siūlų ir adatą, vyrui rankšluostį ar ką panašios rūšies... Po to meta keletą grošių arba pfeningų į kapą, mirusiam maistapinigių, pastato jam prie galvos bonką alaus ir duonos, kad jis netrokštų ir nealktų." (Ct. Tetzner, *Dainos,* 7–8.)

14. MAISTO IR DAIKTŲ DĖJIMAS Į KARSTĄ

666. Sūduviai: „Tada jie aprengia jį (numirėlį) savo rūbais, prijuosia prie šono peilį (ginklą), uždeda ant kaklo ilgą skarą, kurion įriša jam pinigą pragyvenimui. Taip pat deda jam į kapą ąsotį alaus, kad jis ištroškęs galėtų atsigerti. Jeigu miršta moteris, tai apvynioja ją siūlais, kad galėtų užsiadyti, jei kas nors suplyštų". (*Sudauerbuechlein* in Mannh. *Goetterl.* 257.)

667. „Kai karstas jau esti gatavas, tada įguldomas į jį mirusis savo geriausiuose drabužiuose ir kituose papuošaluose, dar įdeda kartu, ką labiausiai mėgo ir tai, ką jis liepė įdėti. Teko patirti, kad mūsų tėvų laikais dar dėdavo į karstą laidotuvėms padaryto alaus. Aš atsimenu, kad kartą toks alaus ąsotis teko man matyti; jis buvo apsitraukęs storu sluoksniu, tačiau buvo skaidrus, kaip geriausias midus ir kaip man pranešė kiti, kurie jį ragavo, turėjęs puikų skonį. Atrodo, kad Žemaičiuose ir Prūsuose tokie dalykai dar atsitinka. (Praetorius *Del. pruss.* in Mannh. *Goetterl.* 602.)

668. „Kai jie turi mirusį, tai aprengia jį priderančiais drabužiais. Jei miršta moteris, ją apvelka dvejais marškiniais ir dar į grabą įdeda dvejis ir net trejis marškinius. Jie savo mirusiems įdeda į grabą siūlų ir adatą, taip pat pinigų; kai juos paklausi, kodėl taip daro, jie atsako, kad galėtų tolimoje kelionėje drabužius susiadyti. Neseniai palaidojo jie lietuvišką seniūną, apvilko jį drabužiais ir apavė batais, įdavė jam į ranką botagą, kad ir aname gyvenime, kaip ir šiame, toliau lietuvius su botagu į darbus varytų... Anksčiau jie dėdavo į kapą valgių ir gėrimų, dabar tatai kunigai panaikino. Pinigus dar jie meta į kapą ir šiuo metu, kai savo mirusius laidoja". (MžL, Praetorius in *Erleut. Preussen,* 1729, p. 125 tt.)

669. Dar apraudojimo namuose metu „artimieji paslapčiomis įmeta (į karstą) šalia mirusio kamuolėlį siūlų, kartu pinigų ir duonos, kad jam tolimoje kelionėje nieko nepritrūktų; jeigu tai esti moteris, įdeda jai 10 ar 11 mastų drobės, šaukdami ir kaukdami, kaip aukščiau nurodyta (t. y. raudas), prie kurių dar prideda: 'Ingi amžiną tėviškę keliaus(i)', tarsi norėtų paakyti: kelias dar tolimas, kurį jis turės nueiti... (Prie duobės kapuose) artimieji, kaip ir anksčiau, vėl įmeta paslapčiomis du duonos kepalėliu ir pinigų, dargi pastato žemėje (kape) prie lavono visą didelį cininį ąsotį su alumi, kuriuos dar ir šiandie dažnai su alumi atrandama, o pastarąjį lietuviai kaip kokią šventenybę išsiurbia". (Brand in Mannh. *Goetterl.* 608–609.)

670. „Tai yra visai stabmeldiškas ir prietaringas dalykas, kad ne kurie lietuviai savo mirusius aprengia geriausiais drabužiais, dar ir pinigų į duobę įmeta, tarsi jie ten kitame ir amžiname gyvenime rūbų ir maisto būtų reikalingi. Todėl kunigai turi tatai pamoksluose dažnai barti ir drausti. Kurie ir toliau taip darys, turės mokėti bažnyčiai vieną lenkišką floriną pabaudos". (Įsrutis, *Recessus generalis* iš 1638 m., žr. *MLLG* I 36 tt.)

671. Jėzuitų 1723 m. misijų aprašyme skaitome: „...daugelis žmonių į mirusiųjų kapus dėdavo gėrimo ir valgio sieloms pasistiprinti, kiti kiekvienais metais nešdavo maisto prie mirusiųjų kapų: kai kurie asmenys sakė, kad taip daryti kartais dieną, o kartais per miegą, juos raginę (be abejo, skatinant demonui) mirusiųjų šešėliai ir t.t. ir t.t." (J. Lebedys, 210.)

672. Tada būdavo numirėliui į karstą įdedama maisto ir alaus, peilis ir šakutės, adata ir siūlų, be to, įvairių kitų mažų reikmenių, kad jis esant reikalui jų turėtų. (Iš Piliakalnio apyl., Asmus 1865 m., cit. Zweck 173.)

673. Praėjusią savaitę kaimyniniame K. sodžiuje mirė smuklininkas. Jo žmona įdėjo numirusiam į karstą tabako prikimštą pypkę, pilną tabokinę, bulvių, kopūstų, duonos, druskos ir kitų maisto dalykų. Tikinti moteris manė, kad jos vyras ir aname geresniame pasaulyje visais šiais gražiais dalykais galės džiaugtis. (*Koenigl. Hart. Zeitung*, 1881, Beilage zu Nr. 24. Cit. Bezz. *Lit. Forsch.* 84 Anm 2.)

674. Jei numirėliui į grabą neįdėsi pinigo ar kitos kurios brangenybės, tai jis lengvai galės nusivilioti ir kitą kurį šeimos narį. (MžL, Kuntze 47.)

675. Kai lavoną įleidžia į duobę, tada atidaro viršelį ir pažiūri, ar lavonas dar tiesiai guli, padeda jam po galva kelis pinigėlius, o ant pečių gabalėlį žemės, kartu įdeda jo mėgstamiausius daiktus. (Tetzner, *Die Slawen* 85.)

677. Kupiškio apyl. prieš kokį 60 metų laidojant mirusius karstan dėdavo duonos abrakėlį, degtinės buteliuką, jei gyvas būdamas mėgdavo išgerti, o pypkoriams dėdavo pypkelę ir tabokos kapšiuką. Daiktai dedami karstan taip, kad juos mirusis galėtų savo ranka lengvai pasiekti. Jeigu kas stebisi, kam tai daroma, tai tokiam atsakoma: „Argi tu neišmanai, kad ir mirusis turi turėti kuo pasistiprinti!" Kiti pasakoja, jog numirusiam valgiai dedami karstan, kad numirėlis neišneštų gyvųjų dalios (Buračas, *MK*, 1938, nr. 43).

678. Dar ir dabar Veliuonos apyl. yra daug senelių, atmenančių tuos laikus, kuomet girtuokliams į karstą buvo dedama butelis degtinės, pypkoriams – pypkė, pintis, titnagas, skiltuvas ir tabokinė su taboka. Kasant numirėliams duobes, iškasami buteliai senos degtinės ir pypkorių rūkymo prietaisai. (*MR*, 1935, nr. 8).

679. Girtuokliams dažnai įdėdavo arielkos arba kapus apipildavo arielka. (Tverečius, LMD I 474/686.)

680. Kai pamirdavo žmogus, kuris tabaką uostė, dėdavo graban kapšiuką su tabaku ir tabkerka. Kurie buvo pijanicos, tiem dėdavo arielkos butelį ir čerką. (Tverečius, LMD I 254/ 278.)

681. Kai girtuoklis mirdavo, tai jam graban arielkos dėdavo; katras taboką uosto, tam tabakierką, kuročiui liulką. (Tverečius, LMD I 660/60.)

682. Katras mėgdavo išsigerti, tai ir į grabą įdėdavo degtinės bonką (seniau). (Žasliai, LTA 1155/192.)

683. Numirėliams, kuris kūrijo, dėdavo tabokos ir cicilingo (titnago) su budele (kempine). Kuris uostydavo, tai tabokes ragelius išrašydavo, išpjaustydavo ir įdėdavo. „Egi, – sako, – įdėkit, rodos už gyvenimo (per gyvenimą) uostė". Daug žmonių atranda tokių ragų ant Tverečiaus kapinių. (Tverečius, LMD I 474/685.)

683a. Numirėliui įdeda liulką arba tabakerką, katras rūko arba žaživoja. (Seirijai, LMD I 103/3.)

684. Kai žmogus pamirdavo, tai jam užkasdavo tabakos, duonos plutelę ir tais rūbais, kuriuos jie labiausia mėgsta. Kai kur net naujas juostas jiems pina. (Tverečius, LMD I 474/776.)

685. Seniau numirėliui dėdavo į grabą degtinės, pypkę ir tabokos, kad po truputį galėtų lengviau atprasti nuo tų dalykų. (Antazavė, LTA 14/57.)

686. Kai mirdavo vyrai, jiems į grabą sykiu įdėdavo ir tabako, o jei žaživodavo ir pypkę podraugei, sykiais ir arielkos. (Zapyškis, LTA 458/79–14.)

687. Kai numiršta senis, tai reikia įdėt graban liuika. (Dusetos, LTA 1618/265.)

688. Čigonai įdeda į grabą pypkę, tabokos, kapšą (odinę tabokinę). (Eržvilkas, LTA 1297/54.)

689. „Senieji žmonės dar pasakoja, kad jų atminime laidojant mirusį į duobę buvo dedamas degtinės butelis, rūkančiam vyrui - pypkė, o moteriai virpstelis. Degtinės butelių dar ir dabar kartais kasėjai senuose kapuose randa, nors kam toji degtinė buvo dedama, jau niekas nebepasako". (Dusetos, *XX amžius*, 1938, nr. 249.)

690. Štai 1920 m. Šiaulėnų v., Acokavų k. senutė Elena Skarbalienė prieš mirdama namiškius paprašė: „Kai aš numirsiu, įdėkit man graban tą mano mylimą Rūpintojėlį, kuris visą gyvenimą manimi rūpinosi!" Čia minimas Rūpintojėlis buvo sena medinė dievdirbio darbo stovylėlė, mirusios pasakojimu, turinti per 150 m. Teko girdėti bent keletą atsitikimų, kad seniau medines stovylėles dėdavę su numirusiu į karstą. Vėliau vietoj medinių statulėlių pradėta dėti šventųjų paveikslai, giesmių knygos, rožančiai, maldaknygės ir kitos šventenybės, kad velionis turėtų kuo apsiginti nuo piktųjų dvasių. Daiktai dedami karstan dažniausiai tokie, dėl kurių gyvas būdamas yra pareiškęs savo norą. Kartais ir dabar, žmogui prisirišus prie kokio daikto, girdime sakant: „Tu be šio daikto negali išsiversti, turbūt reikės jį tau ir graban įdėti". Prieš kurį laiką Saukėnų apyl. pasimirė senas muzikantas Laumakys. Jį laidojant kartu įdėjo karstan ir jo seną smuiką, kuriuo visą amžių jis grojo, nes mirusis nepaliko savo įpėdinio muzikanto. (Buračas, *MK*, 1938, nr. 43).)

691. Seniau į grabą dėdavo žirkles, pinigų, o kartas dar dėdavo ir arielkos. (Aukštadvaris, LTA 1255/1120.)

692. a) Kai žmogus numiršta, tai kokios jis buvo rūšies darbininkas amatininkas, tai jam gale grabo reikia padėti toks įrankis: jei stalius - tai ablių ir pan. (Varėna, LTA 1310/255.)

b) Seniau koks būdavo mirusio užsiėmimas, tokį ir jo įrankį įdėdavo. (Girkalnis, LTA 1415/225.)

c) Seniau laidodami numirėlį dėdavo tuos daiktus, kuriais jis naudojosi, dabar nieko jau nededa. (Salakas, LTA 1483/261.)

d) Seniau numirėliui dėdavo į grabą, ką jis dirbdavo ar mėgdavo: įdėdavo degtinės - jei latras būdavo, žirkles - jei kriaučius. (Šimkaičiai, LTA 1629/62.)

(Dar žr. Bas., p. 4, nr. 11.)

693. Numirėlio graban dedama žirklės, adata ir pinigų, visa tai sudeda po pagalviu. Kam deda, negaliu pasakyti. (Aukštadvaris, LTA 1289/22b.)

(Žr. sakmę Mt. 2493, *TD*, II, p. 220-1. Bas., p. 31-32, nr. 2 (iš K. Aleknavičiaus, *Pasakos* etc., Vilnius, 1861) ir p. 366, nr. 160. Plg.: J.K.Š. Giltinė ir avikirpės žirklės. - *Aušra*, 1885, p. 10-13; J. Basanavičius. Ueber die Bestimmung der Schafsscheere in litauischen Graebern. - *Coresp. Blatt der dt. Gesell. fuer Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte*, 1888, No. 1.)

694. Jei miršta nėščia moteriškė, tai jai į grabą reikia įdėti vystyklus ir vaikas bus suvystytas. (Švenčionys, LMD I 612/18.)

695. „O dar ne taip seni laikai, kai kai kuriose Žemaitijos vietovėse mirusiajam įdėdavo karstan valgių ir gėrimų. Laukžemėje, kad prieš 60-70 metų, pasimirus turtingo ūkininko vienturtei dukrelei, motina karstan įdėjo ir jos kraičio dalį - baltąsias linines drobes. Vėlinių naktį motina klūpodama šventoriuje mačiusi, kaip rinkosi vėlės bažnyčion. Visos ėjo laisvos, rimtos. Pamatė ji ir savo dukterį, kuri nešėsi bažnyčion kraitį. Drobės smuko jai iš rankų, vėlėsi po kojom ir ji vargingai ėjo atsilikusi nuo kitų. Vėlė sušukus klūpančiai motinai: 'Motinėle, ką tu man padarei...'" (*Lietuvos aidas*, 1938, nr. 494.)

(Plg. Bas., p. 116, nr. 3.)

696. Jeigu numirėlį laidojant neįdeda pinigų, o pasitaiko duobė iškasti ten, kur jau buvo numirėlis, tai senesnis numirėlis išvaro; jeigu pinigų įdeda - numirėlio neišvaro, reiškia vieta yra užpirkta. (Kabeliai, LTA 794/59.)

697. „Seniau, sako, numirėliams duodavę graban dėdami po vieną arba ir daugiau pinigų: vieni duodavę į dešinę ranką, kiti, suko, dėdavę burnon po liežuviu". (Ožkabaliai-Vilk., Bas., p. 4, nr. 12.)

698. Po smakru pakiša giedamasias (to asmens?) knygas ir šukas, kuriomis numirėlio plaukus šukavo, šiaip daiktus, kuriais mirusis ypatingai džiaugėsi, kūdikiui jo bovyklas; laidodavo pilname jo švenčių apsirėdyme su visais pašveitalais ir dar pinigą į delmoną įkišdavo. (Tilžė, Bas., p. 3, nr. 10.)

699. Į grabą kartu su numirusiu dedama jo ražančius, škaplieriai ir šventi paveikslėliai ar maldaknygės. (Liubavas, LTA 1446/455.)

700. Į numirėlio pagalvę prikemša skiedrų, kurios lieka nuo padirbto grabo. Dar prideda per Žolines šwęstų žolelių ir devindrėkio, kad nabašnykas būtų ramus, kad jis nesivaidintų, nelankytų namų ir pan. (Antalieptė, LTA 1693/100.)

701. Verbas numirėliui deda dėlto, kad jo velniai neapstotų. (Dusetos, LTA 1418/25.)

702. Numirėlį laidojant į karstą dedama: grabnyčių galiukai, degę prie numirėlio; per Verbas šventintų žolynų; truputis pelenų, suvyniotų skudurėliu. Grabnyčios ir žolynai padeda laimėti amžiną laimę, o pelenai verčia numirėlio sielą labiau atgailauti. (Seirijai, LTA 1296/186.)

703. Kada nabašnyką nuprausia ir deda ant lentos, reikia po juo paberti saują žemės, paimtos iš daržo (tik ne nuo takų ir ne nuo kelio). Tą žemės saują nereikia namie palikti, bet įberti gale kojų graban. Tada nabašnyko sielai bus daug lengviau ir ji nesivaidens (gulės spakainai), ir gyvuosius nabašnykas nevilios iš tų namų anan pasaulin. (Imbradas, LTA 11048/61-94.)

704. Jei numiršta mylimasis, reikia jam savo rūtų vainikėlis ant kapų nunešus žemėsna užkasti. (Kalesninkai, LMD 1474/452.)

705. Kai numirusį laidoja, tai užsiuva maišiukan blusų, blakių ir utelių, sako, kai palaidos, tai namuose bjaurybių nebus. (Lydos aps., LMD 1 474/800.)

706. a) Mirus žmogui, velionį nuskuta, nukerpa jo plaukus ir nagus ir viską (plaukus ir nagus) sudeda jo graban. (Antalieptė, LTA 1277/223.)

b) Seniau nabašnykus skusdavo ir jų nagus kirpdavo, ir plaukus su nagais graban dėdavo. Dabar taip nedaro. (Alunta, LTA 1584/53.)

c) Negalima mėtyti nagų ant žemės, nes po mirties reiks į kalną lipti, tai neįlipsi. (Marijampolė, LTA 451/385-9.)

d) Seniau žmonės nukirptų nagų nemesdavo ant žemės, nes vėlė negalėsianti įkopti į kalną, kur esąs dangus. (Šiauliai, LTA 322/152.)

707. Neliesk (nedraskyk) pirštais žemės – nagų neteksi; kai numirsi, reiks į kalną lipti, be nagų neįlipsi. (Veliuona, LTA 409/264.)

708. Lietuvoje liaudis degina nagų nuokarpas, bet mirštamai sergąs jų nebenupjausto. Jie (lietuviai) mano, kad nagos su dūmais pakyla į dangų ir kiekvienas po mirties savąsias (nupjaustytas ir sudegintas nagas) vėl atgauna. (Mannh. *Goetterl.* 336 išn.)

709. Apie aukštą kalną, į kurį mirusieji turės kopti ir ten bus teisiami, mini jau M. Strijkovskis (*Kronika*, 1582, p. 346-348), V. Kojalavičius (*Hist. Lit.*, 1650, 139 t.), T. Narbutas (*Dzieje*, 1835, I 384). Galimas daiktas, kad šie istorikai (ypač pirmasis) pasinaudojo gyva liaudies tradicija, nes labai panašų pasakojimą, užrašytą 1870 m. Ožkabaliuose, pateikia ir Basanavičius (p. 22, nr. 6). – Apie nupjaustytų nagų saugojimą ir jų reikalingumą po mirties, lipant į statų kalną, visai panašiai tiki ir slavai (literatūrą nurodo Mannh. *Goetterl.* 335 t. išn. 3.)

(Plg. *LT*, I, 146, iš Eržvilko par. 1887.)

710. Seniau žmonės nemesdavo ant žemės plaukų, nemesdavo todėl, kad kai numirs, tai vėlė įsivels į plaukus ir negalės nueiti į dangų. (Šiauliai, LTA 322/151.)

711. Šukuojant plaukus visuomet reikia (nukritusius) dėti į vieną vietą, nes numirus bus ramu ilsėtis, jeigu turėsi prišukavus (savo) plaukų paduškėlę. (Panevėžys, LTA 444/691.)

712. Pas mus visada numirėlius skuta ir tuos skutinius graban deda. Taipgi graban deda ir plaukus, jei jie buvo kirpti nuo nabašninkų. (Alunta, LTA 12019/161.)

15. LYDĖJIMAS

713. Sūduviai XVI a. taip darė: „Po viso to jie guldo lavoną į ratus, artimieji lydi jį raiti apsupę su ištrauktais peiliais (kardais), mostyguoja jais ore ir šaukia skardžiu balsu: 'Begeyte, Begeyte Pecolle' [Bėkite, bėkite, velniai!] Moterys palydi lavoną tik iki kaimo rubežiaus. Ten įkalamas stulpas ir ant jo uždedamas šilingas. Visi raitieji joja lenktynių prie stulpo ir pirmas prijojęs pasiima šilingą. Kai tik šilingą paima, joja jie vėl lenkčių prie lavono, nuogais peiliais, kūlėmis ar šiaip kokiu kas turi ginklu nuolat mostyguodami ore ir šaukdami, kaip ir anksčiau. Kai jie vėl prie rubežiaus prieina, apeina jie triskart aplink ratus, kaukia ir žliumbia, kaip anksčiau. Kurie turi arklius ir ratus, tie nuveža numirėlį prie duobės. Kai jie sugrįžta namo, tai jei lavonas buvo moteris, ima jie kuodelį linų ir šiaip kas jiems patinka ir sudegina ta i, taip pat ir vyrams. Prieš atvertimą degindavo jie ir lavonus, kaip dar šiomis dienomis jų kapai yra atrandami, ant kalnų moliu užmūryti, tie kapai *Capernen* vadinasi, kuriuose dar randama įmūrytų puodų, juose pelenų ir anglių, taip pat ir tai, ką ir mirusiems įdėdavo". (*Sudauerbuechlein* in Mannh. 257/8.)

713a. Žinią apie lavono lydėjimą su nuogais kardais rankose ir baidymą piktų dvasių tam tikru šūkiu, vėliau dažnai daugelis kronikininkų pakartodavo, pvz., Maletius (Mannh. *Goetterl.* 297), Strijkowskis (cit. Bas., p. XLVI), galbūt ir S. Schwabe (apie 1573 m.).)

713b. „Kai jie lavoną lydi tai seka visas būrys su žirgais ir vežimais, joja aplink lavoną su nuogais kardais, kapoja aplink save ir šaukia: „Traukitės, traukitės jūs, piktosios dvasios!" (Cit. Tetzner *Dainos* 7-8.)

714. „Kai mokytojas pradeda giedoti, pasiliauja moterų kaukimas. Tada išneša jį (numirėlį) laukan. Moterys palydi jį iki kiemo vartų arba tvoros, kalbėdamos: 'Dabar eik sau Dievo vardu, mes tavęs daugiau nematysime ir nekalbėsime šiame pasaulyje, būk linksmas ten aname pasaulyje'. Nors kai kurios moterys eina kartu, tačiau apskritai tikrai liūdinčios pasilieka". (Praetorius *Del. pruss.* in Mannh. *Goetterl.* 603.)

715. „Jei miršta vyras, tai žmona nelydi jo iki kapo, ji eina tik ligi namų slenksčio". (Praetorius in *Erleuterte Preussen*, 1724; plg. Tetzner. *Die Slawen* 85.)

716. „Laidotuvių eisenos dalyviai nusiima triskart kepures, norėdami tuo išreikšti mirusio atsisveikinimą ir taip, būtent: pirmąkart išeidami iš gedinčių namų, antrąkart pakeliui ir trečiąkart kapuose". (Liobartai, Bezz. *Lit. Forsch.* 84.)

717. „Anksčiau, kai lietuviškuose kaimuose dar nebuvo neštuvų, buvo paprotys pririšti prie karsto dvi naujas atitinkamo ilgumo ir stiprumo lazdas. Jaunuoliai, paprastai kaimynų sūnūs, nešdavo lavoną į poilsio vietą. Kapuose tos lazdos būdavo uždedamos ant atviros duobės ir ant jų padedamas karstas, kolei sakomas laidotuvių pamokslas. Paskui tos lazdos būdavo įdedamos į kapą šalia karsto". (MžL, Kuntze 46.)

718. Numirėlį veža paprastame vežime ant šiaudų ir grabą uždengia linine drobule. Tą drobę atiduoda kunigui (taip buvo seniau). (Žasliai, LTA 1155/195.)

719. Jei miršta žmona, tai našlys neturi nešti savo žmonos karstą, lydint iš namų į kapus, nes ir kita žmona mirs, kai jis apsives. (Alunta, LTA 1508/278.)

720. Seniau traukdavo grabą per langus ir slenksčio apačias, reiškia, kad jis sugrįžęs nerastų durų. (Salakas, LTA 1483/265.)

721. Kas užgimsta su dantimis, tas vadinasi čirtakryžninku. Toks žmogus numiręs pareina namo, sėda su kitais kortų grajyti. Tokio žmogaus lavoną reikia, iškasus duobę po zomatais (pamatais), taip per zomatų apačią išnešti į kapus. (Tauragė, LTA 1437/183.)

722. Iš pirkios lavoną išneša atbulą, kad į ją daugiau nebegrįžtų. (Ariogala, LTA 1300/600.)

723. Sirgusį užkrečiama liga lavoną su karstu neša pro duris atbulą, kad toji liga negrįžtų į tuos namus. (Žasliai, LTA 1155/194.)

724. Išvežus lavoną iš kiemo, pasilikusieji triskart kėpštelna žemę ranka, kad jo dvasia nebesugrįžtų atgal. (Tverečius, LMD I 400/2-6.)

725. Išvežant nabašnyką skubiai (už)daroma durys, kad daugiau nebesugrįžtų. (Skaistgiris, LTA 1623/174.)

726. Pro katras duris išneša numirėlį, tai tuoj uždaryti, kad greit daugiau nemirtų. Su tuo žmogum smertis išėjo ir palydėjus ligi vartų laukia, kolei įdės graban, o paskui eina atgal ir jeigu durys atviros, tai įeina, o jei uždarytos, tai pas kitą nueina. (Dusetos, LTA 1534/212.)

727. Kada numirėlio kūną veža ant kapų, reikia išvežus iš atšlainio uždaryti vartus, kad kiti namiškiai nemirtų. (Kalesninkai, LTA 602/3.)

728. Kada numirėlis yra išneštas į kapus, reikia atidaryti duris, langus, kuparus, šėpas, juškas ir namus gerai išvėdinti. (Imbradas, LTA 1048/61-14.)

729. Nabaštiką išlydėjus kavoti, reik tuojau pakurti duonkepį pečių, tada visa ta negeroji dvasia išeis iš tų namų. (Viduklė, LTA 1605/73.)

730. a) Kada numirėlis nuimamas nuo lentos ir išvežamas pakasti, tai skubiausiai reikia išardyti lentą, kad mirtis kito žmogaus neužkluptų. (*Žemaičių prietelis,* 1929, nr. 32, eil. 3.)

b) Paėmus numirėlį nuo lentos ir įdėjus graban, reikia kuo greičiausiai išdraskyti jo gulėtas lentas, kitaip namie kas mirs. (Seda, LTA 613/248-13.)

c) Numirėlį nuo lentos atėmus, greit lentą suardyti, nes gali į tą vietą kitas atsigulti. (Ylakiai, LTA 486/2548.)

d) Nuėmus nabašnyką nuo lentos, reikia ją kuo greičiausiai išdraskyti, kitaip dar namie mirs kas. (LTA 600/150-24.)

731. Numirėlį iš gryčios išnešus, lentą, ant kurios jis gulėjo tuoj išmesk, geriau net suskaldyk, nes palikęs lentą toj pat vietoj, iš bažnyčios sugrįžęs ir numirėlį išvysi begulintį. (Tryškiai, LTA 549/198.)

732. Rengiant vežti laidoti nebaštiką, reikia lentą, ant kurios jis gulėjo, išnešti pirma, negu karstą, - kitaip tuoj vėl bus tuose namuose nebaštikas. (LTA 440/101.)

733. a) Kai numirėlis numiršta, tai tuoj nešti patalas pirma grabo oran, tada niekas nemirs iš tų namų. (Dusetos, LTA 1534/210.)

b) Kai numirėlį graban deda, neša skubėdami jo patalus - kitaip tuojau (kitas) mirs. Nešti reikia, kol jis tebėra su grabu neišneštas. (Dusetos, LTA 780/773.)

c) Seniau ir dabar, kai nabašnyką graban guldo, tai tuo pačiu laiku ir jo patalą ardo (išneša), kad nabašnykas gyvųjų kitan svietan neviliotų. Jei patalas dar lieka, tai bobos sako: „Dar bus reikalingas šitiem namam". (Dusetos, LTA 2069/174.)

d) Padušką, ant kurios gulėjo numirėlis, kai tik ją išlydi iš namų, tuojau reikia išmesti laukan, kad kitas kas iš šeimynos greit ant jos neatsigultų, t. y. nenumirtų. (Dusetos, LTA 14/7.)

e) Patalą, ant kurio gulėjo numirėlis, taipgi reikia greit iš namų išnešti ir kambary nelaikyti, kai jau numirėlis graban padėtas, kad numirėlis neviliotų gyvųjų kapuos. (Alunta, LTA 1278/257.)

734. „Nešant numirėlį iš namų, namiškiai, paskutiniųjų palydovų padedami, imą visus numirėlio lentos apredus, lentą, priegalvį ir visa, kas buvo prie numirėlio ant lentos ar prie lentos ir įkandin karsto išnešę lauk sumetą kieme į krūvą. Nešą todėl, kad kitas greit tuose namuose nemirtų, nes manoma, kad daiktuose, buvusiuose prie numirėlio, pasiliekanti mirtis". (Padubysis, *GK* 25, 164.)

735. Kai žmogus numiršta ir kai išneša (lavoną) iš namų, tai kuo greičiausiai reikia šitą suolą apversti viršum kojomis, tai tuomet šitoj šeimynoj ilgai Dievas apsaugoja nuo mirties. (Švenčionėliai, LMD I 648/18.)

736. Vokiečiai išlydėję apvožia kedes, stalus, - tai nereikią greit užvožti tuos namuos nabašninko. (Alkonėnai, LTA 420/69-16.)

737. Norint, kad iš tų namų greit nemirtų žmogus, tai reikią visi daiktai iš vietų patraukyti. (Dusetos, LTA 1534/211.)

738. Kai gaspadorius numiršta, tai, būdavo, avižom sėja per visą ulyčią, kol net su grabu pervažiuodavo. (Tverečius, LMD I 660/61.)

739. Nabašninką nešant iš namų su grabu, visi jį pildavo kruopomis, kodėl - nežinia. (Antazavė, LTA 14/55.)

740. Nešant iš pirkios mirusį šeimininką, apibarsto jo grabą rugiais, kad ūkis neišnyktų ir gerai sektųsi. (Melagėnai, LMD III 63/4-8.)

741. Kupiškio apyl. prieš 40-50 m., būdavo, visados prieš išvežant numirėlį iš namų šeimininkė apneša kupiną valgių dubenį aplink pašarvotą numirėlį, paskui vaišina tuo valgiu visus susirinkusius numirėlio palydėti į kapus. Tai daroma, kad numirėlis neišsineštų dalios. Sakoma, jeigu numirėlį iš namų alkaną išleisi, tai paskui ir gyvieji turės alkį kentėti. (Buračas, *MK*, 1938, nr. 43.)

742. a) Lavoną nešant iš gryčios, padėti duonos bakaną ant stalo - dalios neišneš. (Kamajai, LMD I 212/1-6.)

b) Lydint numirėlį iš namų į bažnyčią, ant stalo padeda duonos kepalą, kad numirėlis neišneštų savo dalies. (Kuktiškės, LTA 409/386.)

c) Numirus gaspadinei, prieš išleidžiant į kapus, reikia padėti ant stalo duonos ir degtinės, kad dalios neišneštų. (Kupiškis, LTA 536/21.)

d) Kai nebaščiką išveždinėja, tai ant to daikto, kur anas gulėjo, deda duonos ir druskos, kad duona neišsivest. (Rodūnė, LMD III 57b/27.)

e) Išnešus numirėlį reikia ant to suolo, kur jis gulėjo, padėti druskos ir duonos, tai javai dera. (Marcinkonys, LMD III 129/316.)

743. Kaip išnešdinėja iš pirkios nabašninką, padeda duonos ant to daikto ir pats sėdas, kad daugiau nemirt. (Lazdūnai, LTA 412/278.)

744. Išvežus nabaščiką iš namų, toj vietoj, kur jis gulėjo, reik padėt duonos. (Kalesninkai, LMD I 666/31.)

745. Kad išnešus nabaštiką nebeveikiai kitas kas tuose namuose bemirtų, (toj vietoj) kur jis gulėjo, tuoj padėk duonos. (LTA 549/16.)

746. Žagarės ir Joniškio apyl. pašarvotam numirėliui namuose įduodamas į rankas kiaušinis, kuris kartu su juo ir lieka. (Buračas, *MK*, 1938, nr. 43.)

747. Nabašninką reik išlydėti su tomis pačiomis žvakėmis, kad tam bute daugiau nebemirtų. (Kražiai, LTA 267/171.)

748. Jei numirėlį išnešus lauk ir tuoj žvakes užgesinus dūmai seka paskui išėjusius (plaukia į tą pusę), tai iš tų namų vienas dar greitai mirs. (Betygala, LTA 392/183.)

749. Numirėlį iš gryčios nešant gesyti žvakes ir žiūrėti, kur dūmai eina: jeigu aukštyn - gerai, jei pro duris - greit čia vėl kas numirs. (LTA 603/28.)

750. Nėščia moteris turi išeiti iš trobos pirma, negu išneša nabašninką. Kad paskiau išeis, bus vaikas negyvas. (Antazavė, LTA 14/56.)

751. Kai numirėlį deda į grabą arba neša iš trobos, tai nėščia moteris išeina pirma iš trobos, kad vaikas gyventų. (Kaltinėnai, LMD I 212/2-91.)

752. Kai nebaščiką išneša, tai su pilvu moteriai reikia pirma išeiti ir nueiti namo, kad su nebaščiku nepereitų kelio, o tai vaikas bus bliednas, kaip nebaščikas. (Tverečius, LTA 790/11.)

753. a) Išlydėjus nabašninką tą rytą negalima šluoti gryčios, nes ir daugiau tada mirs. (Dusetos, LTA 14/365.)

b) Numirus žmogui nevalia nieko šluoti, kol išlydės. (Vilkaviškis, LTA 210/206-5.)

754. Jei veža numirėlį gatve, tai negalima iš vienos pusės eiti kiton, nes sako, kai pereis per kelią tam žmogui, tai jis negalės nueiti dangun - jam užstos kelią ir neleis dangun. (Deveniškės, LMD I 398/3-11.)

755. a) Jei vežant numirėlį iš namų vejas kas nors palikęs, - mirs tuoj vėl tuos namuos. (Suvainiškis *PB*, 1931, nr. 38, eil. 8.)

b) Jei lavoną lydint pasiveji, tai jo kilmėj mirs. (Pabiržė, LTA 291/261.)

c) Jei nabašninką išlydi iš kaimo ir jei kas vejasi laidotuves - greit vėl bus pagrabas. (Ramygala, LTA 281/245-3.)

d) Jei numirusį lydint į kapus žmonės vejasi, tai greitai mirs kitas žmogus. (Smilgiai, LTA 607/51.)

756. Jei nabašnyką jau lydi, tai negalima, kiek pavėlavus, jį vytis. Jei atsiveja kas, tai tokios pat lyties ir už tiek laiko, kokiam tolume (arti, toli) prisiveja, mirs žmogus. (Salakas, LTA 1487/186.)

757. Nesivyk, kai laidoja numirėlį, greit ir pats nusivysi. (Pandėlys, LTA 716/140.)

758. Jei pamatai lydint į kapus numirėlį ir vejies jį, norėdamas drauge su visais jį į kapus palydėti, tai tave vejasi mirtis. (Biržai, LTA 326/220a-4.)

759. Nesivyk numirėlio, ba tavo šeimynėtis mirs. (Kaltinėnai-Švenč., LMD III 66/22.)

760. Jei numirėlį lydint kas nors palikęs greitai vejasi, tai iš to kaimo mirs dar žmogus. (Naujamiestis, LTA 444/607.)

761. Kai nabašnyką lydi, nereikia pro langą žiūrėti, nes numirėlis tą gali iš namų išvilioti. Reikia tuoj išeiti iš namų ir nuo savo kiemo iki kaimyno kiemo nabašnyką palydėti - tada bus ilgas gyvenimas. (Alunta, LTA 2019/73.)

762. Vežant nebaštiką nestovėti be kepurės, - nuslinks plaukai. (LTA 440/106.)

763. Jei numirėlio į kapus lydėti (pirmas) ateina kaimynas vyras, tai sako - pirmasis mirs to sodžiaus vyriškis, o jei pirmutinė ateina moteriška, tai mirs moteriška. (Leipalingis, LTA 610/53.)

764. Vežant lavoną iš namų stebi, koks vėjas pučia: jei vėjas pučia iš užpakalio, išpučia turtą iš namų; jei iš pryšakio - ūkis pasiliks be nuostolių. (Seirijai, LTA 1741/60.)

765. Numirus šeimininkui ar šeimininkei, juos lydint iš namų reikia žiūrėti: jei vėjas pučia nuo namų į tą šoną, į kurį vežamas velionis, tai tuose namuose nesiseks ūkio reikalai, nes su šeimininku vėjas išneša visą tų namų laimę. (Alvitas, LTA 436/153-280.)

766. Jei numirėlį išvežant vėjas pučia į tą pusę, kur veža, tai su numirėliu išveža visą dalį; jei į priešingą, tai laimė pasilieka. (Seirijai, LTA 464/71-62.)

(Žr. dar Kuntze 48, *TD*, III, 14, nr. 84, abu iš MžL.)

767. Kad nabašnyką perneša per kurią dirvą, per lauką, ne keliu, toj dirvoj ar lauke niekas neauga. Dėlto žmonės saugo, kad niekas per dirvas nabašnyko nelydėtų, neleidžia. (Dusetos, LTA 14/9.)

768. Kai mirusį perveža per lauką, tai (javai) nederės, reikia (vežti) tik didžiausiais keliais. (Tverečius, LMD I 475/3-273.)
769. Žiemos laiku vežant nebaščiką kavot, reikia sujudinti bites, ba visai užmigs. (Kalesninkai, LMD I 666/29.)
770. Kai nebažnyką veža kavot, reikia bites sukratyti - bus geresnis gyvenimas. (Dūkštas, LMD III 114/8-3.)
771. Jei mylimas arklys veža į kapus savo mirusį šeimininką, tai tas arklys ilgai negyvens: ar susirgs, ar prigers, ar bus jam kokia pražūtinga nelaimė. Todėl žmonės skolina iš kaimynų kitą arklį. (Antaliepte, LTA 1276/122.)
772. Numirėlis čiužu arkliu vežt nereikia, nes arklys nudvės. (Švenčionys, LTA 796/48-239.)
773. Jei numirėlį vežant į kapus arkliai sušyla, reiškia - dūšios sulipo ant grabo. (Pajūris, LTA 455b/174-20.)
774. Jei mirusį nešant į duobę grabas sunkus - aiškiai blogas žmogus, nes ant grabo sulipa dvasios; jei lengvas - žmogus geras. (Ariogala, LTA 1633/66.)
775. Jei įdėjus grabą į vežimą arkliai galvas lenkia, vėl mirs tuose namuose. (Alksnėnai, LTA 420/69-12.)
(Plg. *TD*, III, 15, nr. 85 iš Klaipėdos apyl.: nežiūrėti per brizgelus vežant lavoną laidoti - visas piktas dvasias matysi.)
776. Vežant grabą iš namų bažnyčion, senos bobos kartais stebi arklius: į kurią pusę pirmąkart arklys pasuks galvą, iš tos pusės bus artimiausios šermenys. (Imbradas, LTA 1048/61-96.)
777. Jei išvežant numirėlį arkliai sustoja, dar kas nors iš to kaimo mirs. (Žemaitija, *Lietuva*, 1927, nr. 221, eil. 5.)
778. Laidojant numirėlį žvengia arklys - mirs toj šeimoj kitas. (Suvainiškis, *PnBl*, 1931, nr. 38, eil. 9.)
779. Lydint mirusį nereikia skaityti padvadų: jeigu skaitysi, tai iš tų namų dar mirs. (Grinkiškis.)
780. Jei lydint iš namų numirėlį loja šunes, tai greit mirs kitas. (Višakio Rūda, LTA 507/31-48.)
781. Jei lydint nabašninką per kelią perbėga zuikis, mirs kitas asmuo. (Bartininkai, LTA 451/399-10.)
782. Jei mirusį lydint sutinka vežant mėšlą, tai tuoj vėl reiks kitas miręs lydėti. (LTA 293/556.)
783. Saugo varčią (vartus), kad pro juos negyvos kiaulės nepraveštų, kitaip ir žmogų išveš kapuos. (Dusetos, LTA 70c/926.)
784. Jei sutikai lydint numirėlį arti kaimo, tai greit mirsi, o jei toli - ne. (Dusetos, LTA 70c/834.)
785. Jei lydint į kapus numirėlį susitinka netoli namų (kaimo) kokį (svetimą) žmogų, netrukus iš to kaimo vėl kas nors mirs. (Musninkai, Daugėliškis, Šešuoliai, Seirijai, Melagėnai, Alunta, Marcinkonys, Surviliškis, Grinkiškis, Alvitas, Alksnėnai, Salakas, Višakio Rūda.)
786. Ypač pavojinga yra susitikti svetimas važiuotas žmogus, nes jis vėl atgal į kaimą sugrąžina (parveža) Giltinę (Grinkiškis); pravažiavus savo kaimo laukus, susitikimas, atrodo, jau nebepavojingas; o jei visai nieko nesutinka, kol nulydi, tada mirs kas iš kito krašto, mat, tada „Giltinę visai išveži - kur ji nori, ten ir pasuka paskui". (Surviliškis, LTA 416/32-21.)
787. Jei lydint velionį iš namų pirmiausia sutinkamas vyriškis, tai sekantis tų namų (to kaimo) numirėlis bus vyriškis, o jei sutinkama moteriška - tai moteriškė. (Merkinė, Žagarė, Salakas, Balninkai, Degučiai, Antaliepte, Barklainiai,

Švenčionėliai, Tauragnai, Tverečius, Vasiūnai, Daugėliškis, Didvyžiai-Vilk., Alvitas, Naujamiestis.)

788. Jei numirėlį lydint bažnyčion pirmutinį susitiksi vyrą, tai nieko, o jeigu moterį, tai mirs dar tam kaime tais pačiais metais ir kitas. (Kupiškis, LTA 782/162.)

789. Jeigu lydint numirėlį sutinkamas žydas, tai iš to paties kaimo dar kas nors mirs. (Veliuona, LTA 744/91.)

790. Jei laikant už vėlę mišias žvakė užgęsta, tai dar vienas iš tos pamilijos greitu laiku mirs. (Klovainiai, LMD I 214/2-9; Marijampolė, LTA 507/31-171.)

791. Nuvežęs nabašninką į bažnyčią, nuimk nuo grabo paklodę ir apdenk arklį, tada arklys neils. (Linkuva, LTA 219/124-22.)

792. Senovėje numirėlį dėdavo į iškapotą rąstą, panašų į avilį, įtraukdavo į medį ir palikdavo ten supūti. Kasti į žemę numirėlius pamokė paukštelis. (Vienas) tėvas nešiodavo mirusį sūnų visur su savimi. Sykį paukštelis atnešė prie jo savo mirusį vaiką, prakasė duobelytę ir užkasė joj savo vaiką. (Dusetos, užr. E. Sabaitytė 1935. LŽV 140.)

792a. Plg. legendą apie Sovijų iš 1261 m.: Sūnus tėvą palaidojo žemėje, paskum padėjo aukštai medyje, galop sudegino - tada tėvas patenkintas, sapne padėkojo. (Mannh. *Goetterl.* 57 tt., plg. Bas., p. LVII.)

793. Senovėje, kuomet žmonės užvesdavę vietą kapams, prieš pašventinant juos pirmiau palaidodavę „balvoną" - žmogų, padarytą iš medžio, tuomet pašventindavę ir laidodavę žmones. (Molėtai, užr. A. Jurgaitytė 1935, LŽV 68.)

794. Jei vaikai miršta, reikia, kai kavoja vaiką, pačiai motinai pulti graban - daugiau vaikai nemirs. (Merkinė, LTA 73a/238.)

795. Jei kurių tėvų miršta maži vaikai vienas paskui kitą, tai dedant grabelį į duobę reikia pasakyti: „Kad tau jau būtų gana". (Marcinkonys, LMD III 181/6.)

16. KAPAS IR PALAIDOJIMAS

796. Ką duobkasiai, eidami kasti numirėliui duobės, pirmutinį sutinka, tai toks sekantį kartą toj apylinkėj mirs: jei vyriškį - vyriškas, jei moteriškę - moteriškas. (Kupiškis, LTA 1281/61.)

797. Jei numirėliui kasant duobę, ji užgriūva (virsta iš šonų žemės), tai iš tų pačių namų greitai (tais pačiais metais) dar kas nors mirs. (Aukštadvaris, Alvitas, Alunta, Salakas, Kalesninkai, Marcinkonys, Pašvintinys, Leipalingis.)

798. Kad dažnai nemirtų iš tos pačios draugės, reikia duobkasius perpilt žemėm - sustoja mirę. (Merkinė, LTA 73a/239.)

799. „Kai lavonas pasiekia tą vietą, kur jis bus palaidotas, tada jis vėl padedamas (žemėje), atidaromas (karstas) ir vėl esti, kaip ir anksčiau, nežmoniškai rėkiama ir kaukiama. Jeigu pasiliekantis mirusio artimasis tampa našlys arba našlė, tada išverda jie didelį puodą pilną mėsos, padeda jį šalia lavono ir valgo klūpojant, vėl šaukia ir meldžia vėlę taip: 'Norėtų danguje pasilikti ir nenorėtų daugiau apsunkinti su piktais sapnais', - jie mano, kad blogi (sunkūs) sapnai pareina nuo mirusio vėlės. (Brand in Mannh. *Goetterl.* 608.)

(Plg. Bas., p. 18, nr. 28 iš Kranto (Kranz) apyl.: puota kapuose.)

800. Numirėlį ant kapinių giminės atsisveikina pabučiuodami. Vaikai bučiuoja numirėlio kojas. (Aukštadvaris, LTA 1255/1122.)

801. „O ypačiai laidojant liubija žmonės pagal paprastą būdą grabą atsivėrę savo numirusįjį atsisveikindami atglostoti ir atbučiuoti". (Priekulės *Tiesos prietelius,* 1880, nr. 41, cit. Bezz. *Lit. Forsch.* 84 Anm. 2. Šis paprotys minimas jau Nankes *Wanderungen,* I, 191. Plg. dar *MLLG,* I, 416.)

802. Po pamokslo ir giesmių, atsisveikinus ir apraudojus, karstas nuleidžiamas į duobę. Supylus kapą seniausias duobkasys kastuvu įspaudžia į purią žemę kryžių. (MžL, Kuntze 46, Froelich 15.) Jeigu kryžiui įspausti vartojamas kastuvas ir šiūpėlė, juos kryžiškai sudedant, tai žiūrima, katras esti apačioj: jei šiūpėlė - artimiausias numirėlis bus moteriškė, jei kastuvas - vyriškis (MžL, Kuntze 48.)

803. Nevedusių kapai skiriasi tuo, kad ant kapo dedamas rūtų vainikas. (Šimkaičiai, LTA 1671/98.)

804. Nevedusių karstus lydint apipindavo vainikais, papuošdavo žolynais. (Kupiškis.)

805. Jeigu lydi jaunikį, tai kartais stovi apsirengusios šešios mergaitės - taip kaip veselijoj pamergės, - o kad mergelę, tai šeši vaikinai su kvietkomis. Tas kvietkas ir vainikus, kaip tik nabašninką įleidžia į žemę, nupeša nuo galvų ir sumeta į duobę ant grabo; taipogi ir bukietus ir kaspinus sumeta ir užkasa. (Seredžius, Bas., p. 14.)

(Plg. *GK*, 31, p. 190, 193-195.)

806. Iš namų numirėlį veda kryžius. Paskum kryžių eina giedodami ir žmonės. Paskučiausia važiuoja numirėlis. Į duobę leidžia su virvėmis. Įleidę duobėn beria visi po triskart smėliu, tada užkasa ir supila kapą. Jaunų žmonių kapus papuošia gėlėmis. (Aukštadvaris, LTA 1255/1126.)

807. Kai įleidžia numirėlį duobėn, tai duobkasiai turi iš duobės greit iššokti, kad jiems esant duobėj kunigas žemėm neužpilt, kai tris kartus pila, - jei užpils, tai greit mirsi. (Salakas, LTA 1487/181.)

808. Jei duobkasiui esant duobėj prieš pat grabo leidimą, jį dedant arba jau įdėjus duobėn, - jį žemė užgriūva, tai tas duobkasys neužilgo mirs. (Salakas, LTA 1487/183.)

809. a) Jei numirėlį užkasant pristinga žemės, tai tuos namuos mirs ir daugiau, reiškia - kapams maža dar. (Salakas, LTA 1487/185.)

b) Jei nabaštiką laidojant neužtenka smilčių, iš to kiemo dar mirs. (Seda, LMD I 194/6-67.)

810. a) Jei numirėlį laidojant nepritenka žemės, tai sako: tas žmogus buvo kytras. (Salakas, LTA 1487 /202.)

b) Šykščiam žmogui pilant kapą trūksta žemių. (Seirijai, LTA 1423/191.)

c) Jeigu kokio nabašninko kapas yra įdubęs, tai žinok, kad tas žmogus buvo skūpus. Kai kuriuos kapus reikia keliskart iš naujo sukasti, - tokie žmonės buvo nepaprasti šykštuoliai. (Barklainiai, LTA 785/401.)

811. Jei numirėlio kapas po kelių dienų įdumba (žemės įsmunka), tai iš tų namų vėl greit kas nors mirs. (Naujamiestis, Pušalotas, Ariogala.)

812. Laidojant tėvą, vaikai privalo būti prie kapo, kol jis visai užkasamas. (Kupiškis, LTA 282/114/85.)

813. Nei vienas gedintis tol neapleidžia kapinių, kol kapas nesti sukastas. (MžL, *Globus*, 22, 239.)

814. „Pirm nueidami nuo kapo, jie meta mirusio link tris saujas žemių (tarsi norėtų pasakyti: 'Dabar tu turi į žemę pavirsti'), taip daro ir motina, kuri lavono toliau nelydi, bet lieka namuose". (Brand in Mannh. *Goetterl.* 608.)

815. Kiekvienas pakasynų dalyvis beria ant karsto žemių, kad būtų lengviau kentėti. (Ariogala, LTA 1300/600.)

816. Mirus tėvui ar motinai, negalima laidojant vaikams berti ant karsto žemių, nes sako, kad tuomet tėvams labai sunku gulėti. (Šeduva, LTA 1516/95.)

817. Jeigu miręs žmogus yra kam nors skolingas pinigų, tai kad mirusis neprašytų savo giminių grąžinti jo skolą, skolintojas turi kapinėse užkasant jo karstą

įberti į duobę dvi saujas žemių, o trečiąją sau pasilikti. Kuomet mirusiojo giminės atiduos jam skolą, tuomet skolintojas turi nunešti ir suberti ant kapo ir tą trečiąją žemių saują. (Veliuona, LTA 744/135.)

818. Kai numiršta nebaščikas, tai reikia įkišti galvą duobėn ir pašukuoti, tada vargus iššukuoji ir pakavoji drauge. (Tverečius, LMD I 475/3-301.)

819. Klaipėdos aps. vyrams kapų kryžius daro iš ąžuolo, moterims iš pušies arba eglės. Tilžės aps. šio skirtumo nebedaro. (Froelich 17.) Plg.: jei sapnuoji besileidžiančią saulę arba egles, tai mirs moteris, jei sapnuoji apie ąžuolus arba beržus - mirs vyras. (Bezz. *Lit. Forsch.* 86.)

820. Klaipėdos aps. mirusis kape guldomas veidu į rytus, o kryžius statomas gale kojų. Tilžės aps. atvirkščiai: galva dedama į vakarus ir kryžius arba kapastulpis statomas gale galvų. (Froelich 15.)

821. Labai gerai laidoti numirėlius kapuose taip, kad jų galva būtų pietų pusėn atgręžta, - tokių nabašnykų dūšios netaip kankinasi ir nesivaidena. (Alunta, LTA 1627/170.)

822. Kai laidoja numirėlį, tai galvą dėti ant kryžiaus, nes lengviau bus kentėti pragare. (Dusetos, LTA 1532/65.)

823. Numirėlį visada deda duobėn į bažnyčią atkreiptom kojom, kadangi kai stosis į teismą, tai turi būti atsigręžęs į Dievo sostą. (Marcinkonys, LMD III 129/3-15.)

824. Duobė turi būti iškasama pailga, vienas galas būna atsuktas į bažnyčią. (Šimkaičiai, LTA 1671/97.)

825. Virvės, su kuria buvo įleistas duobėn grabas, namuose nelaiko, bet arba parduoda, arba padovanoja kaimynams; taip daro, kad gyvuliai sektųsi ir kad visi namiškiai sveiki būtų. (Alunta, LTA 1787/151.)

826. a) Kas palaidojus paskutinis išeina iš kapinių, tas (asmuo ar tos lyties?) pirmiausia bus laidojamas. (Liobartai, Bezz. *Lit. Forsch.* 84; plg. Kuntze 48: aiškiai apie lytį spėja.)

b) Jei iš kapinių paskiausia išeis moteriškė, tai pirmiausia mirs iš moterų, jei vyriškas - tai iš vyrų pulko. (Marcinkonys, LTA 725/316-7.)

827. Kuomet grįžta nuo kapų palaidoję nabašnyką ir sutinka važiuotą žmogų, tai vėl greit bus nabašnykas. (Kaltinėnai, LMD I 212/2-16.)

828. Seniau tuo vežimu, kuriuo buvo į kapus vežamas karstas, vengdavo atgal važiuoti sakydami, kad tada ir važiuojantieji galės tais metais mirti. (Antalieptė, LTA 1693/125.)

829. Mergai negalima važiuoti nuo kapų namo tuo vežimu, kuriuo buvo vežamas numirėlis, nes ištekėjus pas ją pieno nebus. (Musninkai, LTA 432/6-26.)

830. Grįžtant iš laidotuvių niekas neturi atsigręžti: jei atsigręš vienas iš lydėtojų, tai už savaitės bus kitas numirėlis, jei du - už dviejų savaičių, o jei dėl kokio netikėto atsitikimo visi atsigręš, tai už dienos ar dviejų vėl teks ką nors laidoti. (Kukolnik *Čerti* 96.)

831. Žmonės kalba, kad pakaruoklis negalima bet kur laidoti, - būtinai reikia laidoti, kur sueina keturių laukų rubežius. (Daugailiai, LMD I 640/4.)

832. Kai randi numirusį mergos vaiką, laidok kryžkelėj po kryžium, - kai tik rasa nuo kryžiaus nupuls ant to kapo, tai vaikiukas bus pakrikštytas ir jo dvasia nesivaidens. (Nočia, LMD I 474/804.)

833. Kai tik numirėlį nuveža į kapus, tai jis turi saugoti kapus, iki kitą „naujoką" atveš, kuriam jis perduos kapų saugojimą. (Alvitas, LTA 436/153-223.)

834. Kapus, sako, vis saugo viena siela, vis paskutinio palaidoto, - kai tik kieno kito lavoną atveža, tai to dvasia ir saugo kapus. (Tverečius, LMD I 474/976.)

835. Kol dar lavonas pašarvotas namie, dūšia jį saugo. Kai nuvežamas į kapus, ji saugo kapus tol, kol numiršta kas kitas ir ateina ją pakeisti. Po to eina į Dievo paskyrimą. (Ariogala, LTA 1633/93.)
(Plg. Bezz. *Lit. Forsch.* 84 iš Liobartų.)

17. PIETUS PALAIDOJUS (ŠERMENYS)

836. „Palaidoję vėl susirenka į gedinčius namus, prie kurių vartų pastatytas kibiras su vandeniu ir rankšluostis. Čia turi kiekvienas buvęs laidotuvėse, nors jis ir visai nebūtų palytėjęs mirusio arba žemių, nusiplauti rankas. Tada eina jie į namus, kur ant stalo padėta valgyti ir gerti: ąsotis alaus ir pakankamai kaušelių. Stalas neapdengtas staltiese, lėkščių irgi nepadėta. Vyriausias sūnus arba artimiausias giminaitis, laikydamas rankoje kaušelį, meldžia Dievą, kad gerai užlaikytų mirusio sielą ir gyviesiems suteiktų gerą buitį. Jau įpildamas į kaušelį prieš maldą jis žemineliauja. Tą patį daro su kiekvienu pirmu kaušeliu (iš kurių dar negerta buvo) - įsipildamas ir po maldos kiekvienas truputį išlieja ant žemės. Jeigu jau iš kaušelio buvo gerta, tai tik kartą išliejama ir prie to palabinama, o kai po to vėl pripilama, tada išgeriama. Jie teikia gėrimui laidotuvėse taip didelės reikšmės, kad nepradeda valgyti, kol kiekvienas ten esantis, iki menkiausio elgetos, kuris ten gali atsirasti, neišgeria. Jie mano, kad mirusio vėlė per tai susilaukia palengvinimo, kad kiekvienas Žemynėlei šį tą aukoja ir jai vėlę perstato, be to, palabindamas mirusiam viso gero linkėja. Kai visi tokiu būdu išgeria, tada kilniausias iš gedinčių artimųjų vėl ima kaušelį ir sako maldą, kurioje jis mirusį pamini ir prašo valgių palaimos. Po to esti giedama ir pagal senprūsiškas ceremonijas geriama. Tada kiekvienas gali laisvai prieiti ir valgyti. Svečiai visados meta ant žemės tris kąsnius duonos ir mėsos ir nupila tiek pat šaukštų, kiekvieną kartą linkėdami, kad Žemynėlė mirusiam aname pasaulyje (kiti sako danguje) būtų maloni, jo sielą globotų ir aprūpintų. Po įvykusio padėkojimo jie geria toliau ir gieda giesmes. Kai kiekvienas pilnai prisikrauna, tada išsiskirsto ir laidotuvių puota baigiasi". (Praetorius, *Del. Prussicae* in Mannh. *Goetterl.* 603/4.)
837. „Tada papjaunamas jautis, kuris paruošiamas svečiams iš dalies virtas, iš dalies keptas... Kai jie palaidoję ateina į mirusio namus, esti anksčiau paminėtas jautis suvalgomas ir nieko neturi iš jo pasilikti; jeigu kas lieka, tatai atiduoda verkėjoms (garbstytojoms); po stalu meta jie tik kaulus, viską suryja ir linksmai išsiurbia". (Brand in Mannh. *Goetterl.* 608 t.) Plg. nr. 590-592, 839.
838. „Kai lavoną palaidoja, artimieji suklaupia prie kapo ir tyliai sukalba maldą. Tada laidotuvių dalyviai susirenka mirusiojo namuose. Sugrįžę svečiai ir liūdintieji pirmiausia pasistiprina alumi ir degtine, kiek vėliau esti laidotuvių pietūs (šermenys). Šiems pietums paprastai parengiami tam tikri valgiai. Šen ten dar yra paprotys, kad šermenų valgius paruošia vyrai. Jeigu tiktai kaip nors įmanoma, tai mirusiojo garbei papjaunamas jautis, iš jo pilvo paruošiami blėkai, kurie duodami svečiams užkandai prieš pačius pietus. Tada dideliuose dubenyse atnešama virta mėsa ir balta duona. Pabaigai duodamas lietuvių tautinis valgis rauginti kopūstai, paprastai virti su kiaulės mėsa. Gėrimai ir čia yra svarbiausias dalykas, - kad pietūs būtų patenkinami, neturi trūkti degtinės ir alaus. Svečiai sėdi už ilgų stalų, ant paprastų lentinių greitomis sukaltų suolų, po pietų rūko pypkes ir pagarbiai bei plačiai apkalba mirusio gyvenimą. Kiekvienas pergyvenimas, kokį katras nors iš esančiųjų su juo turėjo, esti apsakomas ir baigiama pageidavimu, kad mirusis tik nenusiviliotų su savimi dar kurio šeimos nario... Laidotuvių iškilmės paprastai per vieną dieną nesibaigia, kitą dieną esti tęsiamos

toliau ir tik antros dienos vakare laidotuvių iškilmės užbaigiamos. Artimiausį sekmadienį užsakomos bažnyčioj pamaldos, į kurias ateina giminės ir svečiai; jei tai buvo ūkininkas ar ūkininkė, tai po pamokslo skambina varpais ir gieda laidotuvių giesmę. Po pamaldų svečiai vėl susirenka mirusiojo namuose, esti vaišinami, tačiau viskas baigiaisi tą patį vakarą." (MžL, Kuntze 46–48.)

839. Kad mirdavo gaspadorius arba gaspadinė, tai užmušdavo didelį gyvulį, o kad jaunas, tai jauną gyvulį... Po pakavojimo lydėtojai visi turėdavo pareiti į tuos namus, iš katrų išlydėjo numirėlį, atlaikyt ašarines. Kai pareidavo į tuos namus, turėdavo tylėti visi lydėtojai dėlto, kad neišbaidytų vėlės, o namiškiai uždarydavo šunis, kad nelotų lauke esančias vėles. Paskum sunešdavo mėsas to užmušto gyvulio, sudėdavo ant stalo; tie žiniai žiniuodavo ir prašydavo vėles valgyti mėsas, sakydami: „Vėlelės, prašom pas mūsų ant pietų". Daugiau nieks nieko nesakydavo, patylomis valgydavo tą mėsą. O kad tropydavos šunį kokį neuždaryti ir sulodavo tas šuo, sugaudavo tą šunį ir uždarydavo, paskum namiškiai atidarydavo langus ir šaukdavo nubaidytas vėles nuo šuneis lojimo: „Eikite, dūšelės, valgykite, nesididžiuokite, eikit, jau nebijokite – šunes mes uždarėm..." Paskum pavalgę eidavo kožnas sau namo – taip ir baigdavo. (Eržvilkas, *LT*, I, 146; plg. mirusių paminėjimų aprašymus, pateikiamus Maletijaus *Sudauerbuechlein*, Praetorijaus ir Schwabes, žr. žemiau.)

840. Visi lydėję numirėlį palaidoję grįžta į velionies namus viešėti. Maldoms ir giesmėms vadovauja pramatorius. Gedinčiam tėvo, motinos ar vyro šermenyse ar laidotuvėse nepridera giedoti. Po maldų ir giesmių namiškiai laidotuvininkus sodina už stalo ir vaišina, valgydina ir girdo alumi bei degtine. (Padubysis, *GK* 25, 164.)

841. „Pasakoja, kad pakasynose ir mirusių minėjimuose susirinkusiems buvo stengiamasi iškelti didžiausias vaišes, su mintimi, kad kartu ir tų namų vėlės pasisotintų, kitu atveju vėlės kaip nors kitaip pasiimančios savo dalį: vėl mirštąs žmogus ar kitokios nelaimės apninkančios namus". (Dusetos, *XX amžius*, 1938, nr. 249.)

842. „Atsitinka, kad laidotuvės esti lygiai taip pat linksmos, kaip ir vestuvės." (MžL, MLLG V 578).)

843. Laike laidotuvių, po giedojimo ar rožančiaus, nepalikti nei vieno žmogaus nevalgiusio, o ypatingai duobkasių. To nepildant vėlės prisispanuoja ir bara už tai, kad ne visiems dalyvavusiems laidotuvėse davė valgyti. (Alvitas, LTA 436/153–282.)

844. „Per laidotuvių pietus viena vieta prie stalo paliekama tuščia, tai mirusiajam, ten guli nepajudinti peilis, šakutės ir šaukštas, nes tikima, kad mirusiojo vėlė kartu vaišėse dalyvauja." (MžL, *Globus* 22, 239.)

845. „Daug Lietuvos kiemuose, ypačiai Žilių par., šermenų vakarą po vakarienės savimieji tik pro vartus ir toliau eina palaidotojo dvasią išlydėti, tartum ją matydami." (Bas., p. 90, nr. 7, plg. p. 101, nr. 20).)

(Žr. dar Bas., p. 88–94: vėlės per šermenis bei laidotuves.)

846. Per pagrabas, kai duoda želabnus pietus, jeigu žmonės paprašo druskos, tai nei kuomet nereikia duoti už tat, kad tuomet šitoj šeimynoj nesantaikoj gyvens. (Švenčionėliai, LMD I 648/20.)

847. Jei numirs žmogus, tai būtinai reikia užpirkti mišias už numirėlį, nes javai nederės. (LMD I 188/3–5.)

848. Visų naudos užauga didelės, o to, kuris neištaisė gerų pakaranų, dirva ar išdega, ar sukepa. (Tverečius, LMD 1660/229.)

849. Kai numiršta mažas pakrikštytas vaikas, tai neužperkamos mišios su stalu, bet surengiama „tretynos". Šios tretynos būna kaip koks balius: sukviečia gi-

mines, pažįstamus ir kaimynus. Pradžioje susirinkę pasimeldžia, o paskum pradeda puotauti ir gerti, dainuoti dainas ir blevyzgas, kaip kas išmano. Žodžiu, iš šių tretynų būna savotiškas balius, o ne liūdėjimas ir meldimasis, - maži vaikai mirę nueina į dangų, jų sieloms nereikalinga mišių užpirkdinėti, o reikia tik pasidžiaugti, kad jis yra laimingas danguje. Tokios apeigos buvo daromos prieš Didįjį karą Pavarėnų kaime ir apylinkėse, Varėnos valsčiuje. Pagal motinos pasakojimus užrašė Br. Saulėnas. (LTA 1310/19.)

18. MIRUSIOJO TURTAS

850. Reikia surinkti visus likusius numirėlio rūbus ir visus nešiojamus daiktus, kuriuos jis dažnai vartojo gyvendamas, ir juos devynias paras laikyti ant aukšto. Tada numirėlis esti ramus ir negrįžta naktį vaidentis. (Imbradas, LTA 1048/61-14a.)

851. Kol numirėlio patalinės neišskalbsi, tol jo siela čysčiuj kentės. (Girkalnis, LTA 1291/104.)

(Apie elgesį su numirėlio drabužiais bei jų vartojimą žr. *GK* 25, 163-164 iš Padubysio.)

852. Po smerčiai kai dalijasi turtus, tai nereikia jo vardas minėt, nes jam aname sviete labai sunku. (Švenčionys, LTA 796/48-238.)

853. Gyvieji turi pildyti mirusio valią ir elgtis su juo turtu taip, kaip jis buvo liepęs - kitaip numirėlis keršija, todėl suprantamas yra šitoks atsitikimas: „Tuo metu įbėgo kambarin ištekėjusi mirštančio duktė J. ir apsikabinusi tėvą ėmė šaukti: 'Ką man paliksi, tėveli, ką man paliksi...' - ir graudžioje raudoje ji išskaičiavo patalus, vonią, skrynią, lovą ir kitus daiktus; nors tėvas jau nieko nebegalėjo atsakyti, bet ji pasiėmė tuos daiktus, sakydama juos iš jo išprašiusi." (Luokė, *Rytas*, 1931, nr. 72.)

854. Nereikia tomis šukomis šukuotis, kuriomis tik (ką) buvo numirėlis šukuotas, reikia jomis pirmiau šuo ar katė pašukuoti. (Papilys, LTA 1942/92.)

855. Neimk nieko iš pakarano arba tavo namuos mirs kas. (Tverečius, LMD I 254/344.)

(Apie lenktynes dėl mirusio turto žr. Wulfstaną ir Maletijų.)

19. VELIONIO GRĮŽIMAS Į NAMUS

856. „Laidotuvių pietų likučiai paliekami ant padengto stalo ir nejudinami iki artimiausio saulėtekio, nes mirusis, jeigu visos laidotuvių iškilmės jį patenkina, šią naktį grįžta atgal į bendruomenę ir padėkoja už jam parodytą dėmesį, - tatai sprendžiama iš staltiesės judėjimo." (MžL, Kuntze 47.)

(Plg. Bas., p. 97-104: apie vėlių namon sugrįžimą.)

857. Mirusieji grįžta į namus po mirties trečioje dienoje ir pareiškia savo norus pomirtiniame gyvenime. (Šiaulėnai, LTA 1442/84.)

858. Kada žmogus yra miręs, tada dūšia vaikšto po kambarį po trijų dienų. (Pumpėnai, LTA 613/38.)

859. Jeigu mirė žmogus ir nėra už jo vėlę skambinta, tai jo vėlė vaikščiojanti po namus ir po apylinkę. (Viekšniai, LTA 1416/6-57.)

860. Prūsai numirę trečioj dienoj pareina namo, kas namiškiams sudaro daug baimės. Numirėlis parėjęs dusindavo savo namiškius, labiausiai, esą, kimba prie savo vaikų. Kad numirėlis nepareitų, tai turi tą naktį išvartyti visus indus, stalus, kėdes ir visa, kas yra troboje, kad numirėlis atėjęs negalėtų atsisėsti ir nerastų ko nors valgyti, - tai tik tada išeina. (Punskas, LTA 445/46.)

861. Mirusiųjų sielos tris paras po laidotuvių naktimis slankioja prie gyvenamos vietos. Kad jos neslankiotų, reikia tą vandenį, kuriuo prausė numirėlį, tris kartus peržegnoti ir kryžiaunai papilti už vartų ant kelio arba už namo slenksčio iš oro pusės. (Imbradas, LTA 1048/61-58.)

862. Nereikia norėti, kad numirėlis ateitų, tatai jį kankina. (Šeduva.)

863. Kai žmogus numiršta, tai trečioje dienoje išeina iš kapo jo dvasia. (Grinkiškis.)

864. Kalba, kad iš naujo kapo išeinąs žmogaus paveikslas, kai kas pasakoja jį net matęs. (Dzingiškiai, LTA 438/92-16.)

865. Numirėlio siela pereina į medį ar gyvulį tik trečioj dienoj po mirties ir vėl po trijų dienų grįžta atgal (į namus?). (Salakas, LTA 1483/255.)

866. Mirusis dar visą savaitę lanko savo namus ir bendrauja su šeima, todėl sėdant prie stalo valgyti, jam padedamas šaukštas ir jo vieta paliekama laisva. (Seirijai, LTA 1741/62.)

867. Mirus žmogui, jo dūšia, pasitraukus iš kūno, dar lieka tarp savų ir tik tada pasitraukia, kai kūną užkasa į žemę. Vienok sakoma, kad ji, ar tai pagalbos reikalaudama, ar dėl kitų nežinomų priežasčių, kartais grįžta į namus arba ir apsigyvena kuriam laikui juose. (Šilavotas, LTA 1429/11.)

868. „Mirusieji nakties metu vaikšto po namus ir ragauja valgius." (Liobartai, Bezz. *Lit. Forsch.* 84.)

869. Numirusio žmogaus siela per metus gyvena gryčioj, viską mato ir jaučia. (Benekainys, LMD I 612/1-20.)

870. Jei žmogus anksčiau miršta, negu jam buvo lemta gyventi, tai kiek jam dar reikėjo gyventi, tiek laiko po mirties jo siela turi vaidentis, bastytis ir pakūtavoti. Reikia užpirkti 3 mišias už jo vėlę. (Imbradas, LTA 1048/61-51.)

871. Mirusiųjų sielos lanko tas vietas, kur gyveno. (Imbradas, LTA 1048/61-45.)

872. Mirusio žmogaus dvasia kartais atsilanko: naktį ateina po langu arba net kambarin. (Seirijai, LTA 1755/148.)

873. Jei žmogui numirus jo artimieji dideliai jo rėks, garbstys ir prašys pareiti, tai nabaštiks pareis ir eis kožną vakarą, kol jam bus laikas. Ale paskutinį sykį tai jis nunovys ar vieną katrą iš namų, ar visus. (Viduklė, LTA 1605/56.)

874. Kuriuos be juostų pakavoja, ateina prašyt juostų. (Tverečius, LMD I 254/279.)

875. Tėvų sielos globoja ant žemės gyvenančius našlaičius. (Imbradas, LTA 1048/61-35.)

876. Mirusiųjų sielos globoja gyvenančius giminaičius arba artimuosius, ypač mirę tėvai našlaičius vaikus. Užtat našlaičiai yra gajūs, patvarūs ir gerai auga. (Imbradas, LTA 1048/61-3.)

877. Jei miršta moteris, palikusi lopšy kūdikį, tai jos dūšia dažnai naktį grįžta į namus ir visiems miegant supa savo kūdikį. Sako, kad ji kartais gali būti matoma, kaip balta šmėkla. Bendrai, tokiai moteriai mirus, rūpi jai ir aname sviete jos mažytis kūdikis ir jo gyvenimas. (Šilavotas, LTA 1429/12.)

(Žr. dar. Bezz. *Lit. Forsch.* 83-84; plg. sakmę Mt. 3527: mirusi motina rūpinasi našlaičiais. Bas., p. 94, nr. 2, p. 95, nr. 3-6.)

878. Jeigu numiršta pakrikštyti vaikeliai, jie būna angelai ir labai dažnai aplanko savo tėvelių namus. O jei nekrikštyti esti nužudyti, tai jie naktimis tose pirkiose žaidžia, laksto, bet niekam blogo nedaro. Reikia pabarstyti grindis miltais, tai po nakties rasi jų takelius (pėdelius). O jeigu juos pakrikštysi, tai daugiau ir nesibalados. (Tverečius, LMD I 474/971.)

879. Jei naktį už krosnies krebždinasi, tai tų namų sielos vaikščioja. (Girkalnis, LTA 1542/350.)

880. Dvasios naktį klajoja būriais, daugiausia vis sutemus ir vidurnaktį. (Girkalnis, LTA 1543/13.)

(Žr. sakmę Mt. 3518: laukinė dvasių medžioklė. Dar žr. J. Balys. Dvasių nunešti žmonės. - *Jaunoji Lietuva*, 1936, nr. 3, p. 167-170.)

881. Žmogaus dūšia pasirodo balta peteliške. (Salakas, LTA 1779/121-29.)

882. Žmogaus siela pasirodo pleštekės pavidale. Kai vakare mažytės pleštekės puola ant lempos, tai sakoma: smertis laksto. (Tauragė, LTA 1284/329.)

883. Žmogaus dūšia dažniausiai pasirodo kai peteliškė. (Aukštadvaris, LTA 1580/920.)

(Plg. sakmę Mt. 3520: žmogaus siela vabalėlio pavidale.)

884. Kambariuose skraido vidutinio didumo peteliškės, tai tose peteliškėse kartais skraido mirusio žmogaus siela. (Panemunis, LTA 1456/36.)

885. Peteliškės esančios sielos žmonių prigėrusių vandenyje. (Girkalnis, LTA 1542/21.)

886. Miręs žmogus gali pasirodyti toli esantiems savo giminėms, jei Dievas leidžia. (Girkalnis, LTA 1415/219.)

(Žr. sakmę Mt. 3502: mirusio žmogaus atsisveikinimas, *TD*, II, p. 221.)

20. MIRUSIŲJŲ IŠŠAUKIMAS

887. Pasakoja, kad po mirties artimo giminaičio galima nabašnyką pamatyti šiuo būdu. Reikia vienam būti vėlai vakare troboje ir aukštai prie lubų pakabinti lempą, kad jos tamsus šešėlis tiesiai kristų ant vidurio stalo. Tada reikia žiūrėti stalo vidurin ir galvoti apie nabašnyką. Galvoti reikia įtemptai. Tada po nekurio laiko tikrai pasirodys nabašnykas. Kartais jis pasirodo visas ant stalo atsistojęs, tik tada nereikia jo šaukti vardu, nes nabašnykas gali užleisti ligomis. Vienas žmogus taip matė savo mirusio tėvo pastaciją (išvaizdą) ir prašnekino, tai po to ilgai ir sunkiai sirgo. (Alunta, LTA 1438/301.)

888. Kunigai turi tokią knygą, kurią jiems skaitant tiesiai - numirėliai sueina, o skaitant atgal, pradeda skirstytis. (Biržai, LTA 549/195.)

889. Dvasias iš kapo galįs iššaukti kunigas, skaitydamas iš Biblijos maldas. Tada, sako, katrą nori, tas ateinąs iš kapų. Tas Biblijos paskutinis lapas niekam nemuožna skaityti (tik kunigams galima?) - tas žmogus tuojau mirsiąs. (Dusetos, LTA 1419/20-372.)

890. Vienas berniukas, norėdamas pasikalbėti su savo mirusia panele, pasiėmė paklodę, lazdą ir nuėjo naktį kapines. Nuėjęs ant kapinių įkišo tą lazdą į savo panelės kapą ir panelė išėjo iš kapo. Jam reikėjo tuojau užmesti ant jos tą paklodę, bet jis užmiršo ir pradėjo bėgti, o jo panelė pradėjo vytis. Jis iki namų pribėgo ir ten numirė. (Daugai, LTA 600/1916.)

891. Jeigu žmona nori pamatyti savo mirusį vyrą, tai turi apsitaisyti baltais drabužiais, pasiimti veidrodį ir žiūrėti į jį. Taip reikia daryti dvyliktą valandą nakties, tik reikia neatsisukti į užpakalį - jei atsisuksi, tai tuojau numirsi. (Pavidaujis, LTA 783/132.)

892. Per Visus Šventus lik kambaryje vienas ir tame kambary neturi būti jokio švento paveikslo. Atsisėsk priešais veidrodį ir šukuokis plaukus. Pusėj dvyliktos ateis tas asmuo, kurį norėsi mirusį matyti. Laikyti veidrodį taip, kad vienas būtų užpakaly, kitas pryšaky. Kai bus netoli, tuojau uždengti abu veidrodžiu, - jeigu neuždengsi, tai mirusis tave pasmaugs. (Šunskai, LTA 451/384-11.)

(Žr. dar Bas., p. 104-106 nr. 14; sakmė Mt. 3513.)

21. NUMIRĖLIAI SAPNUOSE

893. Miręs dažniausiai prisisapnuoja savo giminėms - kada miršta, gentys ir susapnuoja. (Aukštadvaris, LTA 1289/215.)

894. Mirusieji pasirodo sapnuose savo artimiesiems, prašydami jiems ką duoti, paskolinti ar padėti, - reikia užpirkti mišias ir sieloms bus ramiau. (Imbradas, LTA 1048/61-57.)

895. Jeigu numiręs žmogus sapnuojasi ir ko nors prašo, tai reikia kuo greičiausiai duoti ubagams ar į bažnyčią ant mišių, - tai reiškia, kad jo dūšia reikalauja pagalbos. (Švenčionėliai, LMD I 648/16.)

896. Mirusieji pasirodo tolimiems (toli gyvenantiems?) giminaičiams per sapną, ko nors pašydami. (Raseiniai, LTA 1300/522.)

897. Mirusis dažnai pasirodo savo artimiesiems sapne. (Šiaulėnai, LTA 1300/495.)

898. Miręs sapne pasirodo ir tolimesniems giminėms. (Salakas, LTA 1483/247.)

899. Miręs grįžta prie namų, mes jį pamatome sapne. (Salakas, LTA 1483/249.)

900. Skenduolis visuomet kaimynams prisisapnuoja, kodėl ir kaip jis nusiskandino. (Tverečius, LMD I 474/972.)

901. Ką mirusiųjų dvasios dažnai lanko, tas turįs greit mirti, - dažniausiai sapnuose pasirodo tėvai, giminaičiai ir duoda tarnybą arba šaukia pas save. (Imbradas, LTA 1048/61-46.)

902. Dvasioms yra uždrausta žmonėms sakyti apie pomirtinį gyvenimą (per sapnus), jos žmonėms pareiškia tik tiek, kiek joms yra leista. (Imbradas, LTA 1048/ 61-43.)

903. Norint, kad prisisapnuotų kas iš mirusių giminių, reikia atsinešus nuo jo kapo smilčių padėti po pagalve. (LTA 600/150-19.)

(Plg. *GK* 25, 164-165.)

22. VELIONIO KERŠTAS

904. „Taip pat buvo manoma, jei vėlėms pažadėtos dalies neatiduosi, jos pirma per sapnus tave prašys, o vėliau ir nelaimių atsiųs, t. y. pasistengs atkeršyti. Keršyti gali ir visi nesava mirtimi mirę, kaip antai: pakaruokliai bei visoki kiti savižudžiai, o staiga mirę, kartais visoki nedorėliai, galį neduoti ramybės, namo pareiti ar jų mirties vietose pasirodyti, o nuo jų visų (keršytojų ir nenuoramų) galima esą apsisaugoti tik galvą (lavonui) nukirtus ir ją tarp kojų įspraudus, tada atsikėlęs negalėsiąs surasti savo galvos ir vaidentis... Antazavės apyl. prieš 70 metų atkasus lavoną nukirsta vienai moteriai galva, kuri vaidenosi, o Dusetų krašte ir siejama su vieta, kad vienas sūnus, negalėdamas nusikratyti vaiduokliu tėvu, turėjęs nukirsti galvą lavonui." (Dusetos, *XX amžius*, 1938, nr. 249.)

905. Visus numirėlio norus reikia pildyti, kuriuos jis prieš mirtį pasako. (Imbradas, LTA 1048/61-95.)

906. Velionių reikalavimai, prieš mirsiant, negalima neišpildyti. Už neišpildymą vėlės keršija, siųsdamos visokias nelaimes gyvuliams ir pan. Šiuo prietaru tiki daugumas kaimiečių. (Alvitas, LTA 436/153-283.)

907. Jeigu numirėlis, kol gyvas buvo, pažadėdavo atminti, tai ir atmins: arba maru apleidžia keltuvas, išpuola gyvuliai, namai sudega arba ligom apleidžia. (Tverečius, LMD 660/229.)

908. Niekuomet nereikia kerštaujančiai sakyti: „Jei mirsiu, neužmiršiu", nes po mirties turėsi atmonyti. (Surviliškis, LTA 264/152-38.)

909. Nuo kapų negalima gėlių skinti, nes numirėliai neduos tau ramybės ir akyse vaidensis. (Šeduva, LTA 444/349.)

910. Nuo kapų negalima valgyti uogų, rūgštynių ir skinti gėlių, nes dvasioms tat nepatinka, - dvasios gali per miegą neduoti ramumo. (Imbradas, LTA 1048/ 61-41.)

911. Vidurnaktį iš kapų, esą, nieko negalima paimti, numirėliai neduoda. Kas nori paimti, tai tą gąsdina ir niekaip iš kapų nepaima. (Dusetos, LTA 1418/852.)

912. Nakčia pro kapines negalima smarkiai su triukšmu važiuoti ar einant rėkauti, nes mirusieji už ramybės ardymą gali atkeršyti. (Seirijai, LTA 1578/43.)

913. Jeigu apiplėši numirėlį, tai jis pyks. Jeigu apvilksi ne tuo rūbu, tai neduos ramybės; pakol jį apvilksi kitu rūbu. (Dusetos, LTA 1418/862.)

914. Jeigu numirėlį palaidoja vienu batu, tai prašo kitą atnešti ir tolei neduoda ramumo, kolei neatneša. (Dusetos, LTA 1418/851.)

915. Tos dvasios užsikabina naktį žmogui ant pečių, kurioms tas žmogus ant žemės buvo skolingas. (Girkalnis, LTA 1543/134.)

916. Jei mirusis netinkamai palaidojamas (be kunigo arba kaip nors kitaip nuskriaustas), jis gali pareiti į namus, daryti nuostolius ir prašyti atlyginti už skriaudą, pvz., pastatyti kryžių ant jo kapo ar kur kitur, užpirkti mišias ir kita. (Šiaulėnai, LTA 1300/497.)

917. Jeigu žmonės neduoda lajaus ant apieros, tai dūšios graužiančios žvakes. (Raseiniai.)

(Žr. sakmes: Mt. 3531. Keršijąs numirėlis; 3532. Numirėliai keršija už jų ramybės trukdymą; 3533. Numirėlės brangenybių vagys; 3534. Drąsuolės derybos.)

918. Jeigu užmušėjas prisiglaudžia ar dasilyti mirusiojo kūno, tai šoka kraujas bėgti iš lavono. (Šiluva, LTA 611/37.)

919. Kuomet žmogų nuduria, o kraujas vis bėga iš žaizdos, tai kaltininkas yra čia pat prie lavono. (Panevėžys, LTA 444/347.)

920. Jeigu pas užmuštą (lavoną) atvesti jo užmušėją, tai tuojau, girdi, ima bėgti kraujas iš žaizdų ir burnos. (Pilviškiai, LMD I 580/3-12.)

921. Jei guli pašarvotas gaisro metu sudegęs žmogus, tai atėjus padegėjui iš jo (kūno) liekanų pradeda sunktis kraujas. (Žiežmariai.)

23. ATGAILAUJANTI VĖLĖ

922. Dūšios pakūtavoja ant žemės: vienų dūšios pakūtavoja akmenyse, kitų medžiuose, skenduolių - vandenyje. (Liškiava, LTA 374d/2025.)

923. Žmogus kur griešino, tai tuose pat kampuose ir pakūtavoja. Amžinai joms (vėlėms) ant žemės netenka keliauti: kai atpakūtavoja savo metų skaičių, tai ir baigiasi jos žemės kelionė. (Liškiava, LTA 374d/2027-8.)

924. Sielos, kurios patenka į skaistyklą, klajoja po visą pasaulį: vienos apsigyvena medyje ar vandenyje, kitos prie namų arba namuose ugnyje. Išgyvenusios tam tikrą laiką, grįžta į dangų. (Raseiniai, LTA 1300/466.)

925. Jei Dievas paskiria pakūtą, tai dūšia gali savo žemėj gyventoj vietoj, kur nors ant balkio, paskirtą laiką čysčių kentėti. (Girkalnis, LTA 1415/220.)

926. Kenčiančios sielos apsigyvena po akmenimis, po kryžiumi, pelenuose. (Raseiniai, LTA 1300/554.)

(Žr. dar. Bas., p. 27, nr. 29: jaujoj dūmuose; p. 28, nr. 30: ugniakure, kalba poterius.)

927. Kas gyvendamas ant žemės neišpildo savo pareigų arba duoto žodžio, to siela po mirties bus nerami, slankios prie gyvenamų namų ir pakūtavos. (Imbradas, LTA 1048/61-50.)

928. Mirusieji grįžta pas gyvuosius savo kančių kentėti, jie vaidenasi ir prašo maldų. (Raseiniai, LTA 1300/524.)

928a. Vaidenasi, jei čysčių kentėti paskiria ant žemės. (Šimkaičiai, LTA 1629/60.)

929. Numirėliai vaidenasi todėl, kad prašo pagalbos. (Salakas, LTA 1483/253.)

930. Kad vaidenantis atstotų, reikia už jo dūšią atlaikyti mišias. (Salakas, LTA 1483/254.)

931. Atgailaujančios sielos galima išgelbėti mišios atlaikymu. (Salakas, LTA 1483/256.)

932. Kas dažnai meldžiasi už mirusius, tas jų sielas padeda išlaisvinti iš čysčiaus. Melstis reikia, trumpai, pakanka sukalbėti „Amžiną atilsį". (Alunta, LTA 1438/304.)

933. Atgailaujančioms sieloms galima padėti, išpildant viską, ko jos prašo. (Raseiniai, LTA 1300/ 591.)

934. Kokio daikto čia žemėje būdamas nekenti, su tokiuo po mirties reiks drauge būti. (Šeduva, LTA 896/105.)

935. Sako, gyvuliai tai kenčią sau paskirtą bausmę (žmonės), kaip iškenčia, eina čysčiun ir dangun. (Tverečius. LMD 1474/ 759. Turbūt čia yra gyvuliais paversti griešnykai.)

936. Į gyvulį pereina nelaiminga (savo paties pasidaryta) mirtimi mirusi siela. (Raseiniai, LTA 1300/554.)

937. Kai pasikaria laimingas žmogus, tai jo nei pragaran, nei dangun neįsileidžia, tai jo dvasia ir bastos po žemę. (Nočia, LMD I 474/789.)

938. Nusižudėliai ir katrie nužudyti turi už savo griekus pakūtavoti ant svieto: pakol jų dūšia neatpakūtavoja, tol jie po svietą klaidžioja. (Aukštadvaris, LTA 1289/221.)

939. Jei kas užkasa pinigus žemėn, tai ta dūšia turi saugoti (pinigus), kolei kas paims juos. Atvaduota labai džiaugiasi. (Tverečius, LMD I 183/131.)

940. Sako, kai žmogus mirdamas savo pinigus pakasa žemėsna, o nenori jų palikti vaikams arba giminėms, tai to žmogaus dūšia negali nueiti nei dangun, nei pragaran, o tūpčioja ant vietos, kolei kas nors jo pinigus išims. (Tverečius, LMD I 474/520.)

941. Neapsiženijusių žmonių, sako, nepriima dangun ir tų nepriima, kurie vargo nepažino, kuriuos visi gyrė arba kuriuos visi peikė. Tiems reikia žemėj tol vaidintis, kol kas juos papeiks arba pagirs. (Tverečius, LMD I 474/774.)

942. Kas muša savo motiną, to mirus ir iš kapo kyšo ranka. (Tauragnai, LTA 545/132-92.)

943. Jei kuris žmogus dažnai sutemus aria, tai jam mirus jo dvasia po tą lauką vaikščios. (Grinkiškis, LTA 1403/255.)

944. Negalima spjauti į vandenį, ypač našlaičiams, nes mirusiems tėvams akis užspjausi. Ypač negalima spjauti į upę. (Tverečius, LMD I 400/2-79.)

945. Kurie į vandenį spjaudys ar šlapinsis, tai po smerčio turės tą vandenį išgerti. (Raseiniai, LTA 1496/23.)

946. Jei į vandenį spjausi, tai po mirties reikės laižyti karštą akmenį. (Joniškėlis, LMD I 665/17.)

947. Kiek prispjausi vandenio, tai tiek po smerčiai reiks sugerti. (Dusetos, LTA 1081/86.)

948. Negalima myžti į vandenį, nes po mirčiai tą užterštą vandenį reikėsią išgerti. (Pilviškiai, LMD I 706/2-2.)

949. Kad žmogus užpykęs duris trenkia, tada reikės tam žmogui po smerčiui po slenksčiu pakūtavoti. (Pumpėnai, LTA 613/30.)

950. Senesnieji žmonės sakydavo, kad durų klemkoj dūšios kančias kenčia ir vaikams drausdavo daužyti duris, o moterims drausdavo smarkiau kūrenti pečius, nes ir ten dūšios kenčia mūkas. (Obeliai, LTA 1478/57.)

951. Žagariečiuose, Ramoškių s., numirus gaspadinė Graičiuvienė, tai negyvėlės sesuva sakius jos dukterims: „Vaikeliai, vaikšiodamos po gryčią, po seklyčią, netrankykit durų labai varstydamos ir kai kūrenat ugniakurį, tai ugnies nereik išgesinti, kad jūsų motinėlė čysčių greičiau iškentėtų". (Žagarė, LMD I 332/3a.)

952. Jeigu ką pavogsi nuo žydo, tai po mirties tą daiktą įsikandęs turėsi nešioti. (Alvitas, LTA 436/153-221.)

953. Jeigu yra kame palaidotas nekrikštytas kūdikis, tai vakaro laike išeina ir prašo praeinančiųjų apkrikštyti. Krikštijant nereikia pirma pačiam lenktis, bet pirma jį lenkti: jei tu pirmas nusilenksi, tai tave jis įvers balon ir paskandins. (Kalvarija-Telš., LTA 600/122.)

(Žr. sakmę Mt. 3557. Krikšto prašančios vaikų vėlės.)

954. Dažnai žiemą apie lempą skraido mažos baltos plaštakėlės, - tai ne vabaliukai, o nekrikštytų vaikelių dūšios, už kurias reikia sukalbėti „Amžiną atilsį". (Barklainiai, LTA 785/314.)

955. Gyvieji neturi minėti mirusiųjų blogu vardu; nes tada jie pasirodę sapne (arba net nemiegant) prašo jų neminėti. (Raseiniai, LTA 1300/547.)

956. Negalima esą apie numirėlį blogai kalbėti, nes jis tada be galo sunkiai kenčia. (Nočia, LMD I 474/293.)

957. Didįjį Ketvirtadienį ir Penktadienį visos dūšios išeina iš skaistyklos ir vaikšto po pasaulį, todėl negalima apie jas blogai kalbėti. (Utena, LTA 421/552-2.)

958. Jei ausyse skamba, reikia kalbėti „Amžiną atilsį" - dūšelės čysčiuje maldos prašo. (Kruopiai, LTA 1610/20-5.)

959. Jei ausyse skamba - dūšios pagalbos laukia. Tada reikia sukalbėti „Sveika Marija" arba „Amžiną atilsį". (Kamajai, LTA 1665/62-8.)

(Žr. dar Bas., p. 28, nr. 31.)

960. Vakare iššlavus aslą negalima išnešti sąšlavų - sąšlavyne gali būti kenčiančių dūšių, joms sukliudysi. (LTA 440/207.)

961. Saulei nusileidus negalima skalbti, nes ten bus dūšios ir mes jas nuvaikysime. (Višakio Rūda, LTA 507/313-56.)

962. Saulei užsileidus negalima kultuve velėti, nes katrom dūšelėm skirta vandenin, tai jas nukrėsi: mat jos esti užsikabinusios ant nendrių ir laukia, kada teks eiti vandenin. (Dūkštas.)

963. Saulei leidžiantis negalima maudytis, nes vandenyje vaikščioja skenduolių vėlės. (Kybartai.)

964. Nereikia sakyti „aušta", bet sakyti „švinta", „prašvito". Sakydavo, kad dūšiom negerai, kai pasakai „aušta". - Reikia nesakyti, kad aušta, nes dūšios tuoj sušlepsės vandenin - tos šeimos, katroj taip pasakys. Mat dūšios pernakt esti visos išlipusios ant kranto ir kai tik pasako „aušta", tai jos visos tuoj sušoka vandenin. Sakydavo, kad jos Dievo nuteistos vandeny būti. Reikia sakyti, kad jau diena. (Kamajai.)

965. Kai mes pasakydavom: „Motut, aušta", tai motutė sakydavo, kad negalima sakyti „aušta", nes visos dūšelės išlipę iš čysčiaus ir kai tik pasakai „aušta", tai jas labai apsunkini, joms reikia kentėti. „Nesakykit, kad aušta - kai išauš, tai pamatysit". (Šimonys.)

966. Auštant dienai negalima sakyti „jau aušta", nes taip pasunkini kančias dvasioms, esančioms skaistykloje. (Varėna, LMD I 614/53.)

967. Skenduolių dūšių gerovei negalima ryte sakyti „diena", nes skenduoliams tuo žodžiu sunkini - jų dūšia grįžta atgal vandenin, kur nuskendusi. Reikia sakyt „aušta", tai nesunkini. (Liškiava, LTA 374d/2532.)

968. Kai kelies, tai nesakyk „jau diena", ale sakyk „aušta", ba kai pasakai „diena", tai prigėrusių žmonių dūšios eina verkdamos į vandenį kankintis, o kai (sakai) „aušta" - eina ant saulės ir šildosi. (Valkininkai, LMD III 196/1-20.)

969. Kai kur prilanka (prigeria?) vandeny, čia pakūtavoja ant vandenų: naktį dūšelės būna užsikabinę ant nendrių, tupi. Kas pasako „jau diena", vėl lekia vandenin. Kolei didelė diena būna, nesakyk, kad diena - nors kiek minučių dūšelės gali pabūt ant nendrių. Kai užzvanija, eina ar čysčiun, ar peklon. (Tverečius, LMD I 254/274.)

970. Rytmetyje uždrausta būdavo sakyt „švinta", nes vėlės, išgirdusios šitą žodį, turėdavo grįžti į kapus ir ne laiku. Per tai rūstaudamos tankiai tokiuose namuose ką piktą, būdavo, padaro... Tai, būdavo, taria: „Jau aušta" arba „Jau saulelė teka". Šitų žodžių vėlės nesuprasdavusios. (*Varpas*, 1894, nr. 10.)

971. Kai eidamas nusimuši koją į akmenį, tai toj vietoj muzikantas yra palaidotas. (Pasvalys, Kupiškis, Smilgiai, Grinkiškis, Kalvarija-Telš.)

972. Jeigu einant už ko nors užkliuvo koja ir pašoktelėjai, tai toje vietoje yra užkastas muzikantas - šoki. (Veliuona, LTA 745/120.)

973. Jei einant žmogus suklumpa ant akmens ar šiaip ant ko nors, tai turi sukalbėti „Amžiną atilsį", nes šioje vietoje palaidotas kūnas, kurio siela kenčia čysčiuje. (Benekainys, LMD I 612/1-3.)

974. Jei į akmenį nusimušei koją, tai nukalbėk „Amžiną atilsį", nes po tuo akmeniu atgailoja siela ir ji nori, kad už ją pasimelstum. (Seirijai, LTA 481/1-2.)

(Žr. dar Bas., p. 28, nr. 32.)

975. Seni žmonės pasakoja, kad kur du keliai sueido, tenai kareivių dūšios gyvena. Kai eini, tai kiekvieną kartą reikia sukalbėti „Angelas Dievo", nes jeigu nekalbėsi, tai kai pats būsi kareivis (jei jaunas) arba tavo vaikai kai tarnaus kariuomenėj, tai vis tiek nusikals prieš Dievą ir dūšia pateks į tokią vietą, kur du keliai sueina ir niekas nevaikščioja, vien tik velinai (velniai) ir kankins dūšią labiau už kitas. (Nočia, LMD III 112/17.)

976. Jei vakare kamine staugia, žinok, kad pakaruoklio dūšia verkia, tuomet reikia kalbėti „Amžiną atilsį". (Barklainiai, LTA 785/367.)

977. Jei kamine girdisi vaitoja, reiškia dūšios atgailestauja. (Šiaulėnai, LTA 4556/174-19.)

978. Jei stalas braška, tai vėlės pagalbos prašo. (Marijampolė, LTA 451/385-6.)

(Žr. sakmę Mt. 3555. Atgailaujančios sielos. Plg. Bas., p. 24, nr. 12, p. 27 t., nr. 27-32.)

A. VĖLĖS ATGAILAVIMAS KROSNYJE

979. Visur Lietuvoje randame tokį tikėjimą: jei krosnyje degdamos malkos cypia, tai verkia ugnyje atgailaudama („čysčių kentėdama") kokia nors to namo gyventojo vėlė; reikia ugnį peržegnoti ir melstis, nes vėlė tuo būdu prašo iš gyvųjų pagalbos - maldos.)

(Plg. Bas., p. 25, nr. 14, p. 28, nr. 30-31.)

980. Gyveno dvi marčios, trečia jau buvo mirusi. Kai viena marti kūrena pečių, tai jos ugnis nedidelė (ana mažai pečių kūrendavo), o kitos ugnis pečiuj būdavo didelė (ana stipriai kūrendavo). Tada vieną rozą jom prisisapnavo ta mirusi marti ir sako: „Kai tu kūreni pečių mažai, tai man labai gerai, o kai ta kūrena labai smarkiai (daug), tai tada man labai sunku". (Ta trečia mirusi marti turėjo atkentėti

pečiuj degdama.) Nuo to laiko ir antroji marti pradėjo mažai kūrenti pečių. (Tulimenų k., Salako v.)

981. Gyveno vienuose namuose dvi marčios didelėj santaikoj. Viena mirė ir prisisapnavo kitai, kad ji turėsianti pečiuje pakūtavoti. Nuo to laiko antroji marti nedavirdavo valgį, nedakepdavo duoną ir blynus. Šeimyna ją bardavo ir ant jos pykdavo, bet ji nieko nesakydavo. Tada po kiek laiko mirusioji pasirodė ir sako: „Aš esu laiminga ir tu būsi laiminga, nes man lengvinai kančias ir pati dėl to kentėjai". (Bilekiemio k., Utenos v. Užr. St. Žibėnas.)

982. a) Yra toks pasakojimas. Gyveno dvi marčios. Gerai sugyveno ir kūrendavo vieną pečių. Viena mirė, kita, kūrendama ugnį, pamatė ją gale pečiaus. Ta mirusioji sako: „Tu smagiai nekūrenk pečiaus, nes man karšta, ir melskis". Ši kūrendavo beveik ant priežedo ir meldėsi. Po kiek laiko padėkojusi ir balta balta išlėkusi.)

b) Kitas variantas. Santaikoj gyveno dvi marčios. Viena mirė. Kita, kūrendama pečių, pamatė ją gale pečiaus. Ši sako: „Tu nesikeik visus metus ir ugnį toliau kūrenk". Gyvoji kentėjusi kentėjusi, bet susikeikė. Ir vėl metai reikėjo saugotis nesusikeikti, bet (tada jau) išvadavo. (Pučkoriškių k., Kuktiškės v. Užr. B. Bulika.)

983. Jeigu pečių kūrenant pradeda cypti malkos, tai ženklas, kad mirusis iš to kiemo žmogus reikalauja pagalbos. Tada reikia klauptis ir melstis arba užgesinti ugnį, kad sutrumpintų nors tam laikui kentėjimus skaistykloje. (Pandėlys.)

984. Kada ugnis pradeda braškėti arba puode cypti, sakoma, kad parėjo dūšios ir liepia ugnį prigesyti. (Marijampolė.)

985. Ugniai traškant ir cypiant seniau buvo manoma, kad vėlės keliauja per ugnį ir reikalauja aukų. Kad vėlės nustotų aimanuoti, reikia ugnį greitai užgesinti. (Marijampolė.)

986. Kai pečiuj cypia, tai reikia malkas nuo galo pečiaus atitraukti, ba ten dūšia čysčių kenčia. (Salakas.)

987. Jeigu ugnis cypia, tai tuose namuose kenčia dūšelės, todėl reikia tokią ugnį išmaišyti. (Gargždai.)

988. Jeigu virdulis ant krosnies uždėtas cypia, tai reiškia – jame vėlės pakūtavoja. Norint kad virdulį vėlės greičiau apleistų, reikia melstis. (Alvitas, LTA 436/153–160.)

989. Jei nuėmus nuo ugnies katilas čirškia, reikia kalbėt „Amžiną atilsį", nes ten kenčia dūšia. (Telšiai, LTA 1582/82–17.)

990. Jeigu puodas cypia, tai reikia poteriauti ir maišyti tame puode esamą vandenį, kad dūšios, kurios ten kenčia, išliptų. (Marijampolė.)

991. Virinant gryną vandenį, jame verda (kankinasi) nusidėjėlių vėlės. Kad to išvengus, reikia į vandenį įberti nors truputį druskos. (Veliuona, LTA 744/104.)

992. Jeigu vanduo smarkiai verda, tai dūšios kankinasi. Tai reikia įdėti arba druskos, ar kita ko, kad jos mažiau kentėtų. (Raseiniai.)

993. Kai spega degdamas pagalėlis, melskis už dūšeles. Jei turi, įpilk pečiun šventinto vandenėlio. (Tverečius, LMD I 254/276.)

994. Išėmus duoną (iš krosnies) vilgo, kad dūšios būtų patenkintos duonos garu. Duoną išėmus, kad nelikt tuščias pečius, tai įmeta nors pagalį malkos. (Liškiava, LTA 374/989.)

995. Jei kas namuose miršta, tai krosnin kiek pakrauna, tai nereikia malkų vėliau dėti, nes toji siela pradeda cypti. (Želva.)

996. Kai numiršta žmogus, tai iššluoja krosnį, nes dūšia turi pereiti čysčių. (Zarasai.)

997. Kai žmogus numiršta, reikia iššluoti krosnį ir uždegti (ugnį) švarioj krosny, nes tada numirėlio dūšiai ramiau. (Salakas.)

998. Kurie be laiko numiršta ant žemės, pakūtuoja mūsų pečiuos, dega. Kai kūreni pečių, nedaužyk į kraštus kačerga, gali dūšelės kaulelius palaužti – ar mamutės, ar tėvelio. (Tverečius, LMD I 254/275.)

999. Šventą dieną jei užgesai ugnį, reikia sukalbėti „Angelas Dievo", nes tada dūšios labai kenčia. Geriau sekmadienį visai negesint ungies. (Želva.)

1000. Kad šventą dieną gesina ugnį, tada būna labai bloga sieloms, tai jos ir cypia. (Želva.)

1001. Cypiant ugniai sakoma, kad nauja siela įeina į skaistyklą. (Vabalninkas.)

1002. Jeigu (naują) krosnį pirmą kartą pakūrus malkos degdamos cypia, tai vaitoja iš tos vietos kilę numirėlių dūšios, reikia duoti ant mišių. (Kupiškis, *GK* 30, 33.)

1003. Jei iškrenta žarija iš krosnies, tai sakoma, kad viena dūšia nustojo pakūtavoti. (Marijampolė.)

1004. Vienuose namuose ugniakuryj vis par naktis kalbėdavai ir kalbėdavai poterius, ir nieks nesuprato, kas tai yra, ko ta dūšia reikalauja. Vieną kartą apsigulęs ten zokonyks, tai ir nusiklausęs, kad ji vis kalb ir kalb poterius ir nepasako ant galo „amen". Tas ir pasakęs. Daugiau ta dūšelė jam padėkavojus ir pasisakius, vis užmiršdavus pasakyt „amen". (Teresė Slančiauskienė iš Trumpaičių. 1901.XII.8. M. Slančiauskas, p. 250–251, nr. 448. Žr. Bas., p. 28, nr. 30.)

1005. Jei krosnyje deganti ugnis išduoda garsą (braška, cypia, švilpia, šnypščia) arba iškrenta („iššauna") žarija, tai greit kas nors iš tos šeimos ar giminės (arba artimos aplinkos) mirs. (Simnas, Šilalė, Žeimelis, Daugailiai, Barklainiai, Kaišiadorys, Raseiniai, Girkalnis, Sasnava, Užventis.)

1006. Kai prigesusios krosnyje anglys vėl pradeda degti (atsigauna nors viena anglelė), tai tame name kas nors mirs. (Kražiai, Seda.)

B. VĖLĖS MEDŽIUOSE

1007. Numirėlio siela apsigyvena medy. (Viduklė, LTA 1565/151.)

Jauna našlė, pasimirus senam jos vyrui, guodžiasi:

Diedo dūšia kaip pelėda
Blindyje [gluosnio medyje] tupėjo,
O aš jauna merguželė
Kito bežiūrėjau!

A. Juška. *Lietuviškos dainos*, t. 3, nr. 1249.

1008. Dabar (1901) dveji metai, kai numirė Reibeniuose viena žmona. Tai ji pasivaidinus savo kaimynei par sapną, kad ji ten pat, senoj vinkšnoj, kenčianti čysčių ir prašius, kad pro tą eidama, kalbėtų „Amžiną atilsį". (Ona Slančiauskienė-Zalogaitė iš Reibinių k. 1901.XII.8. M. Slančiauskas, p. 250, nr. 446. Žr. Bas., p. 27, nr. 28. Plg. nr. 1032.)

1009. Jei medžiai zirzia, tai sako, šitai žmogaus dūšia kentėdama ratunko šaukia. (Būdvietis, LMD I 474/110.)

1010. Girgždant medžiams arba cypiant pečiuj besikūrenant malkai sakoma, kad tai dūšelės kenčia. (Tverečius, LMD 1400/1–58.)

1011. Jeigu medis girgžda arba katile cypia, tai dūšia toje vietoje kenčianti už nuodėmes. (Tryškiai (?), LMD I 613/47.)

1012. Medžių girgždėjimą žmonės aiškina tokiu būdu, kad vėlė jame apsigyvena ir kenčia sunkiai už nuodėmes, tuomet medis girgžda. (Rokiškis (?), LMD I 667/6.)

1013. Cypiančiose medžių šakose vargsta dūšios. (Višakio Rūda, LTA 507/31–86.)

1014. Kai medis girgžda, sako: „Kalbėk poterius, dūšelės medy kenčia". (Pakruojis, LTA 600/181-12.)

1015. Jeigu medis braška be vėjo, tai dūšios pagalbos reikalauja. (Pilviškiai, LTA 784/149.)

1016. Jei beržas zirzia - tai mergaitės dūšia, jei juodas medis (juodalksnis?) - tai vyriškio. (Būdvietis, LMD I 474/111.)

1017. Siela įlenda tarp medžių ir kai medžiai braška, tai sielą trina. (Rokiškis, LTA 1350/56.)

1018. Jei medžio šaka trinasi į kitą medį ir girgžda, tai yra sakoma, kad ten dūšios pjaunasi. (Naujamiestis, LMD I 199/54.)

1019. Jei medis čirškia, tai jame užkalta dūšelė įsprausta. (LTA 783/642.)

1020. Dvasios daugiausia pakūtavoja kvajose, bet ir kituose medžiuose, žiūrint kuriame jam paskirta. (Liškiava, LTA 374c/1271.)

1021. Jeigu miške kvaja girkši, tai joj dūšia pakūtavoja ir reikia sukalbėti „Aniolas Dievo". (Liškiava, LTA 374/1193.)

1022. Pas mus žmonės kalba, kad kai miršta žmogus ir jeigu jis būna nusidėjėlis, tai jo dūšia pereina į medžius. Kai kada medžiai čyrikuoja, tai sako, kad dūšia verkia, reikia kalbėti poteriai, nes dūšia šaukiasi pagalbos. (Nočia, LMD III 112/16.)

1023. Kurioj girioj yra girgždančių medžių, tuos medžiuos gyvena dūšios, kurios laukia nuo tavęs pagalbos. Reikia už tą dūšią kalbėti 3 kartus „Aniolas Dievo" ir 9 kartus „Sveika Marija", (tada) nueina dangun ta dūšelė, kurią žmogus išperka iš medžio. (Tverečius, LMD I 254/349.)

1024. Jeigu Dievas paskiria pakūtą kur nors medy ar gyvuly gyventi, tai jis turi ten kentėti, kol Dievas išliosuos. (Girkalnis, LTA 1415/224.)

1025. Sako, jei eini pro medį ir išgirsti čirškiant, tai žinok, jog siela laukia pasigailėjimo. (Raseiniai, LTA 1300/468.)

1026. Kai medžiai beaugdami ima girgždėti, yra sakoma, jog čia dūšios dejuoja. (Seda, LMD I 194/3-5.)

1027. Jeigu medis cypia, tai ne jis cypia, o jame gyvenanti dūšia verkia. (Girkalnis, LTA 1415/19.)

1028. Kai medis girgžda, ta pas mus žmonės sako: „Tai, Dievuli tu mano, štai dūšia verkia ir prašo pagalbos, kad ją apkrikštytų". (Adutiškis, LMD I 203/1.)

1029. Kai girgžda medis, tai sako - žmogaus dūšia perėjusi pakūtavoja. (Seirijai, LTA 1545/243.)

1030. Jei liepa girgžda, iš giminių kas nors sunkiai serga. (Višakio Rūda, LTA 507/31-388.)

1031. Jei stalas braška ar koks medis be vėjo svyruoja, tai vėlės pagalbos reikalauja. (Liškiava, LTA 374/2930.)

1032. Žmonių dūšios gyvena senuose, kiauruose medžiuose. (Naujamiestis, LMD I 199/1-86.)

1034. Kai medis girgžda, tai reiškia - jame kenčia nekrikštyto žmogaus siela. Taigi tokį girgždantį medį reikia pakrikštyti. (Benekainys, LMD I 612/1-2.)

1035. Jeigu miške medis lyg verkia, tai žmogus turi sakyti: „Adomas". Jeigu medyje vyriška dūšia pakūtavoja, tai nustos; o jeigu nenustoja, tai reikia sakyti „Ieva", nes moteriška dūšia pakūtavoja. (Liškiava, LTA 374/ 2025-3.)

1036. Girgždančio medžio nekirsk: jis tave sužeis, kai kirsi, ar kitą kokią nelaimę atneš. (Kapčiava, LTA 606/160.)

1037. Seniau žmonės susikalbėdavę su girgždančiu medžiu. (Naujamiestis, LMD I 199/79.)

1038. Deginant šluotą reikia atrišti, kad šluotoj esančios dūšios nesudegtų. (Kamajai, LTA 1665/74-1.)

1039. Surištą šluotą negalima degint, nes dūšios čysčiuj (ten čysčių) kenčia. (Plungė, LTA 284/703-37.)

1040. Pušines šluotas negalima kišti brudnan vandenin, nes joje dūšia sėdi. (Benekainys, LMD I 612/1-5.)

1041. Jei ugnyje esantieji pagaliai dega, o kur lauke iš tų galų eina vanduo, tai išeina sielos, buvusios tuose medžiuose. (Girkalnis, LTA 1542/241.)

1042. Kada iš šlapių malkų eina putos, tai sako, kad dūšia kenčia. (Taujėnai, LTA 1581/125.)

1043. Kai krosnyje ar pečiuje cypia, tai sako, kad tose malkose yra negera dūšia. Mat, kai numiršta nedoras žmogus, sukčius ar melagis, tai jo dūšia einanti į medį, o kai tą medį degina, tai dūšia verkianti. (Kaišiadorys.)

1044. Kai numiršta žmogus ir būna labai griešnas, tai Dievas jį nesiunčia iškart pragaran, bet liepia pirma žemėje atkentėti; pirmiausia įkiša jo sielą į medį ir kai medis rėkia, tai žinok, kad siela išmaldos prašo: „Čir-čir-čir..." Šitai, sako, čirvančių (išmaldos) niekam nedaviau, nei ubagam, nei kunigam. Užgirdę žmonės čirenantį medį, poterius kalba. Kiti žmonės, sako, paverčiami arkliais, o gerieji žmonės, tiktai kurie poterių nekalbėjo, paverčiami katinais. (Nočia, LMD I 474/734.)

1045. Pagrūšė, pieva ir dirva kryžkelėje, Zanėnų kaimo lauke, Giedraičių valsčiuje. Seniau čia augo grūšia. Joj buvo mūka įkelta. Grūšiai išpuvo vidurys, vaikai dar išdegino, nuo to medis išgriuvo. Gaspadorius supjovė malkoms, bet malkas kad tik pakišdavo pečiun ir užkurdavo, tuoj pradėdavo pečiuj dejuoti. Taip ir turėjo mesti kūrenę. Dabar toj vietoj stovi kryžius. Iki jo kaimas palydi numirėlį, o nuo jo iki kapų tai, kas turi laiko. (Užr. N. Butkus 1935. LŽV 1682.)

24. MEDIS IR ŽMOGUS

1046. *Trijų pušų kalnelis.* Pasakoja, kad Liubavičiaus dvaro savininko Zavišos trys suaugusios dukterys vienu kartu Nevėžyje prigėrusios. Jas palaidoję tuose kapeliuose ir prie jų kapo pasodinę tas tris pušis. Kas jas mėginą kirsti arba žievę pjauti – kraujas bėgąs. Kiti pasakoja, kad jos nusižudę dėl nelaimingos meilės: buvusios visos trys įsimylėjusios vieną jaunikaitį. (Slabados dv., Krekenavos v. Užr. A. Lukoševičiūtė 1937. LŽV 1625.)

1047. *Kapeliai* (Žadeikonių k. lauke, Saločių v.). Ten buvę du kelių šimtų metų ąžuolai. Vieno yra kelmas, priskaityta jo rėvių iki 400. Kas jį nukirto – niekas neatsimena. Vienas dar tebeauga. Apie jį yra legenda. Kažin kas seniai norėjęs tą ąžuolą nupjauti. Vos tik pamėgino, ėmė bėgti kraujas ir tiek daug jo pribėgo, kad pasidarė pilnas Kamatės upelis. Kraujas išėjęs iš krantų ir nudažęs abiem pusėm upelio skardžius raudonai. Iki šiai dienai yra žymė, kur buvo norėta pjauti ąžuolas, o žemėje toje vietoje taip pat labai raudona. (Užr. O. Vasiūlytė 1935. LŽV 876.)

1048. Lydos pilies kalno šlaite auga dvi pušys, apie kurias pasakojama, kad iš jų vietoj sakų tekąs kraujas. Apie tai yra toks padavimas. Kai lietuviai dar buvo stabmeldžiai, atvykę devyni misionieriai pranciškonai atversti juos į krikščionių tikėjimą. Lietuviai, nenorėdami išpažinti naujos religijos, juos nukankinę ir sumetę į bendrą kapą pilies šlaite. Toje vietoje išaugusios dvi pušys, kurias lietuviai, jau tapę katalikais, mokėję gerbti. Tačiau vieną kartą kažkas nukapojęs šakas ir iš jų pradėjęs tekėti kraujas. Nuo to laiko niekas nedrįstąs kirsti šių medžių. (*Wisła*, III, 1889, p. 645.)

1049. Brolių liepa (Bambinių k. kapuose, Gražiškių v.). Apie šią liepą yra toks padavimas. Prasikalto brolis su seseria. Jiedviem gimė sūnus ir duktė. Tuodu vaikai buvo suaugę: jųdviejų kojos buvo bendros (dvi), o ant jų išaugęs vienas liemuo berniuko, su rankomis ir galva, ir kitas liemuo mergaitės, taip pat su rankomis ir galva. Neilgai pagyvenę tuodu vaikai mirė ir palaidojo juos Bambinių kaimo kapuose. Ant jų kapo išaugo dvišaka liepa, ji buvo panaši į du suaugusius žmones: viršūnės buvo panašios į galvas, šakos – į rankas, o abi suaugę į vieną liemenį – į vaikų kojas. Kai nupjaudavo tos liepos šakutę, tai kraujas bėgdavo. Dėl to ji ligi šiam laikui likus nenupjauta. (Užr. J. Liutkevičius 1935. LŽV 785.)

1050. Žmonės pasakoja, kad jeigu pamatai augant dvilypius medžius, tai žinok, kad jeigu eglės arba epušės – tai auga dvi sesutės, jeigu ąžuolai arba uosiai – tai du broliukai. (Onuškis, LTA 1288/169.)

1051. Prie to (užsienių) miškelio seniau augusi stebuklinga lelija, kurią kas metai dirbant žemę apardavo, t. y. išrausdavo, bet ji, atėjus kitam pavasariui, vėl žydėdavusi. Dabar jau pati išnykusi. Būk tai gera siela gyvenusi toje lelijoje, todėl laukuose žydėdavusi. (Šiaulaičių k., Šiaulėnų v. Užr. E. Petraitienė 1935. LŽV 216.)

1052. Lelija (pieva Mikačių kaimo lauke, Deltuvos valsčius). Ėjo mergina iš Pašilės bažnyčios po išpažinties ir toje pievoje numirė. Ten ją ir palaidojo. Ant jos kapo išdygo graži lelija. Žmonės atkasė kapą ir tą leliją rado išaugusią iš jos burnos. (Užr. K. Puodžiūnienė 1935. LŽV 830.)

1053. a) Nesodink ąžuolaičio, ba tu pats tik tiek gyvensi, kol jis tavo ūgį daaugs. (Merkinė, LTA 73a/219.)

b) Ąžuolas sodinti negalima, – jei ąžuolas daauga lygus sodintojui, tada sodintojas turės mirti. (Marcinkonys, LTA 275/113-221.)

c) Seniau ąžuolo nesodino, ba jeigu kas ąžuolą pasodina, tai kai jis daaugs tavo ūgį, tai tas jau tada mirs. (Liškiava, LTA 374/1622.)

d) Jei pasodinsi mažą ąžuolą, tai tik tol gyvensi, kol ąžuolas bus žemesnis už tave, o kai daaugs tavo aukštį, tai tada tu mirsi. Todėl yra tokių žmonių, kurie bijo sodinti ąžuolus. (Alytus, LTA 773/ 407.)

e) Kai pats sodini ąžuolą, tai sako, kad kai ąžuolas užauga toks, koks žmogus, tas žmogus miršta. (Utena.)

f) Ąžuoliuko sodinti negalima, nes jį sodinęs žmogus mirs po tiek metų, kiek turėjo sodinamas ąžuoliukas. (Merkinė, LTA 1572/94.)

1054. Jeigu kas pasodina kaštaną ir jis užauga toks, kaip pats žmogus, jis (sodintojas) mirs. (Seirijai, LTA 208/176-13.)

1055. Jei tavo pasodintas ėglius užaugs sulig tavim didumo, tu mirsi. (Tauragnai, LTA 545/132-113a.)

1056. Jei pasodinsi šermukšnį, tai mirsi tada, kai jis užaugs lygus su tavim, o jei tada nemirsi, tai gyvensi tol, kol jis žaliuos. (Seirijai, LTA 464/71-14.)

1057. Jei ąžuolą pasodinti, tai kai jis užauga storumo lig žmogaus rankos, tas kas sodino turi mirti. (Šiluva, LTA 611/56.)

1058. Kelių metų ąžuoliuką iškasi, tiek metų gyvensi. (Veliuona, LTA 409/328.)

1059. Jei savo sodyboje pasodinsi ąžuolą, tai tuojau mirsi. (Pumpėnai, LTA 444/ 602.)

1060. Negalima sodinti ąžuolo – mirs tuose namuose. (LTA 440/20.)

1061. Jei po kiemo langais auga ąžuolas, tai tų namų šeimininkas yra koliekas, – jei jis sveikas, jam vis tiek kas pasidarys ateity. Todėl nereikalinga sodinti po langais ąžuolą. (Barklainiai, LTA 785/351.)

1062. Sodinant medžius nereikia eglė sodinti, nes jai išaugus, kad tiktų kryžiui, miršta (ją pasodinęs) žmogus. (Tverečius, LMD I 400/2-59.)

1063. Jei sodyboje auga spygliuotis medis, tuose namuose atsimainys pavardė (išmirs vyriški įpėdiniai?). (Kvetkai, LTA 1645/63.)

1064. Jei medelis sode nudžiūsta, tai kas nors toje šeimynoje mirs. (Lazdūnai, LMD I 596/6-38.)

1065. Jei kas nukerta vaisinį sodintą medį, tai ir tas žmogus tuoj mirs. (Varėna, LTA 1310/315.)

1066. Mano bobutė sakė, kad negalima kirsti visi vaisiniai medžiai, nes, sako, tuose medžiuose gyvena protėvių dūšios. (Adutiškis, LMD I 203/1.)

1067. a) Negalima kirsti pas namus senų augančių medžių, nes nukirtus iš tų namų kas nors mirs. (Veliuona, LTA 744/93.)

b) Kaime negalima seno medžio kirsti - mirs kas artimas. (Žemaitija, *Lietuva,* 1927, nr. 221, eil. 14.)

1068. Kertant seną medį reikia, kad jį nukirstų svetimas žmogus, nes kitaip tai mirs savas žmogus. (LTA 573/2-7.)

1069. Tėvų pasodinti medžiai, ar tai jie būtų dideli ar maži, nemuožna kirsti, taip pat ir senelių medžius - jei juos nukirsti, tai mirsi. Jei jau nori kirst, tai reikią, kad tą padarytų kas nors svetimas, tada nieko. (Salakas, LTA 1486/156.)

1070. Kad kas kokį didelį medį savo namuose nukert - seną ąžuolą ar kitą kokį medį, tai reik už senučius prosenučius atminimą padaryt - už tuos, kas sodino tą medį. O kad nepadarysi atminimo, tai numirs kas nors tuoj iš tų namų. Joniškės parapijoj, Jauneikių sodžiuj, Maižių kieme pardavė ąžuolą už 12 rublių 1902 m. - malūnui volą. Ir jiems pasivaidenęs jų senelis: par sapną pas juos atėjęs į jų klėties pastogę ir atsisėdęs. Tai jie iš to pabūgę ir visus 12 rublių ant mišių atidavę, kad kas iš jų namų nenumirtų. (Jauneikų k. girdėta sakmė. 1903.V.7. M. Slančiauskas, p. 238-239, nr. 434.)

1071. Jauniems senų medžių negalima kirsti, ba jam Dievas gyvenimą sutrumpins, - kerta seni, ba seni turi greit mirti. (Rodūnė, LMD III 57b/93.)

1072. Šermukšnis kirsti negalima, nes kai šermukšnį pakirsti, tai gali pats mirti. (Daugėliškis, LMD I 616/2-12.)

1073. Jeigu kas iškirs sodo medžius ir toj sodo vietoj statys trobą, tai tuose namuose mirs. (Liškiava, LTA 374/946a.)

1074. Nesodink beržų prie trobos, nes kada beržų šaknys paeis po troba, tai visi vaikai išmirs. (Seirijai, LTA 464/71-15.)

1075. Jei beržo šaknys paeina po kluonu, mirs gaspadorius. (Seirijai, LTA 208/176-14.)

1076. Jei medyje yra vilkas (šaka) ir jei dėsi sienon - visi šeimynos nariai paeiliui tuoj išmirs. (Seirijai, LTA 208/176-12.)

1077. Jei kvajoj yra vilkas (rąste tokia šaka), tai netinka statybai, nes tokį rąstą įdėjus toji draugė miršta. (Liškiava, LTA 374/2123a.)

1078. Mano tėviškėje saugosi, kad statomo triobesio, ypač gyvenamo namo, sienon nepakliūtų pušies bei eglės (ypatingai spygliuočių) dvišakis bei dvistiebis rąstas bei to medžio dalis, nes tada tame name jaunieji išmiršta, nesulaukę vyresnio amžiaus. Sakoma, kad dvistiebis medis skiria gyvuosius (varo jaunesnius į kitą pasaulį). (Južintai, LTA 2069/50.)

1079. Jeigu įdeda išvartas į namų sienas, tai sako, kad miršta žmonės. (Butrimonys, LTA 1286/66.)

1080. Lūžusių medžių negalima dėti į namą, nes jie traškės ir baidykles ves. (Tauragė, LTA 1284/185.)

1081. Kur medis buvo sulaužytas, nereikia namai statyti, nes žmonės tuose namuose mirs. (Švenčionys, LTA 796/48-182.)

1082. Jei girgždantį medį įbudavosi sienon, visi to namo gyventojai išmirs. (Kapčiava-Seinai, LTA 606/161.)

1083. Į namo sieną negalima dėti to medžio, ant kurio buvo pasikoręs žmogus, - jeigu toks pakliūtų, visada vaidentųsi. (Žasliai, LTA 1555/134-335.)

1084. Kur žmogus pasikoręs, tą medį negalima kirsti, nes paskui trioba traškės ir traškės. (Naujamiestis, LMD I 199/79.)

1085. Jei medžiai džiūsta - žmonės mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-197.)

1086. Kai medžiai sunkiai sprogsta, bus sunkūs metai, - seniems bus sunku sulaukti vasaros, daug mirs. (Dusetos, LTA 1081/93.)

1087. Jeigu sode koks medis pavėluotai sprogsta, tai to savininko šeimoje kas nors mirs. (Žasliai, LTA 1555/134-137.)

1088. Kurį metą medžiai lūžta, tai tą metą žmonės miršta. (Telšiai, LTA 1582/124-2.)

1089. Po audrai reikia nuėjus miškan žiūrėti, kokių medžių prilaužyta: jei senų, tai tais metais seni žmonės labai sirgs, jei jaunų - tai jauni. (Naujamiestis, LTA 444/590.)

1090. Jeigu užėjus didelei vėtrai girioj išgriaunami jauni, maži medžiai - tais metais miršta vaikai; jei dideli, stori ir sveiki - jauni miršta; jei stori ir seni - miršta seniai. (Ukmergė, LTA 279/ 51, plg. 600/67-1.)

1091. Jei vėjas išlaužo daug jaunų medelių, tais metais išmirs daug jaunų žmonių. (Marcinkonys, LTA 725/298.)

1092. Jeigu medžių viršūnės lūžta nuo šalčio, tai tą metą jauni žmonės miršta. (LMD I 401/3-7.)

1093. Jeigu žiemą miške jaunų medelių viršūnės labai nulinkusios, mirs daug vaikų. (Papilė, LTA 265/273-4.)

1094. Kaip medžių šakos linksta nuo šarmos, taip žmonės links nuo vargų. (Seirijai, LTA 464/73-42.)

1095. Jei žiemos metu medžius prilenkia prie žemės - ligoti bus metai. (Ylakiai, LTA 486/ 25-115.)

1096. Jei rudenį laiku ąžuolo lapai nekrenta, tai šie metai bus nelaimingi vyrams - jie sirgs įvairiomis ligomis. (Naujamiestis, LTA 444/633.)

1097. Jei rudenį pirmiau krinta beržo lapai, tai vyrai miršta, jei pirmiau epušės - tai moterys, o jeigu uosio lapai dar nenukrenta ir šaltis apšąla, tai tada bernai džiova serga. (Tverečius, LMD I 183/ 43.)

1098. Jei medžiai nelaiku žydi, tai tuose namuose mirs. (Alytus, LTA 1457/1-8.)

1099. Kai medis sode nelaiku pražysta, tai mirs tų namų jaunas žmogus. (Dusetos, LTA 1081/94.)

1100. Jei vyšnios žydi nelaiku, tai mirs vaikai. (Seirijai, LTA 1545/206.)

1101. Jei vasarą ar rudenį pradeda žydėti vyšnios, tai tuose namuose kas nors mirs. (Seirijai, LTA 1741/129.)

1102. Jei vasarą žydi vyšnios žiedas, tai tais metais kas nors iš tų namų mirs. (Igliškėliai, LTA 451/396-13.)

1103. Jei rudenį žydi vaisinis medis, tai iš tos šeimynos kas nors mirs. (Seirijai, 1755/13.)

1104. Jei rudenį žydi obelys, vyšnios ar slyvos, tai iš tos šeimynos mirs. (Vabalninkas, LTA 345/184.)

1105. Jei gėlė nesavo laiku pražydi - vienas iš giminių mirs. (Višakio Rūda, LTA 507/31-503.)

1106. Jei žiemą nuo gėlių lapai byra, tai iš tų namų mirs. (Girkalnis, LTA 1542/198.)

1107. Jeigu kaštono žiedai pradeda birti (pirm laiko), tai žmonės pradeda mirti. (Kuliai, LTA 322/123.)

1108. Jeigu ant numirėlio kapo pasodintos gėlės prigyja ir gražiai žydi, reiškia - vėlė yra danguje; jei žydi nelabai gražiai, tai vėlė skaistykloje; o jeigu visai neprigyja arba prigijus labai greit nuvysta, tai vėlė yra pragare. (Pelesa, Lydos aps. LMD I 621/48.)

1109. Ūkininkai stengiasi Advento metu nekirsti didelių medžių. Iš tokių rąstų pastatytame trobesyje dažnai lankosi numirėliai ir šiaip dvasios neduoda ramybės gyviesiems. Jeigu karstas yra padaromas iš Advente kirsto medžio lentų ir dargi su šiuo karstu numirėlis palaidojamas Kūčių dieną, tai ryto metą labai dažnai galima rasti atskiras karsto lentas išmėtytas po kapines, o numirėlis begulįs virš kapo. (Kaltinėnai-Taur., *GK* 30, 124.)

(Dėl šio viso skyriaus žr.: J. Balys. Baum und Mensch im litauischen Volksglauben. - *Deutsche Volkskunde*, 1942, p. 171-177; tas pats. Medžių ir miško gerbimas. - *Mintis*, 1947, vas. 21 ir 24 d., nr. 20-21. Anksčiau rašė: Z. Ivinskis. *Soter*, (Kaunas), 1938-1939, nr. 27-28.)

25. MIRUSIŲJŲ PAMINĖJIMAI (METINĖS)

1110. Metinius paminėjimus daro jie viešai, nors tai ir draudžiama, jeigu tik turi išteklių. Jei trūksta lėšų, tai susideda kartu trys, keturios ar penkios šeimos. Kiekvienas užkviečia savo artimuosius į bažnyčią, paminėti jo tėvą, paskum susirenka ant kapų ir po to visi eina į artimą smuklę. Vyrai susėda atskirai, moterys taip pat, jos atsineša ryšelius su valgiais. Dvi moterys patarnauja prie stalo. Niekas neturi nei žodžio pratarti; tiedvi moterys padeda jiems valgius. Visi privalo nevartoti peilio ir valgiai esti taip padalinami, kad peilio neprisireikia. Tada jie valgo ir kiekvienas, ką jis nori mirusiam paskirti, numeta po stalu, nulieja taurę alaus. O kai valgymas pasibaigia ir staltiesė nuimama, tada jie dėkoja tam, kas tą metinį paminėjimą suruošė. Po to pradeda gerti „kayls posskayls eins peranters" [sveikindami vienas kitą?], gieda savo giesmes, kolei daugiau nebegali ant kojų pastovėti. Kai moteris vyrą užgeria, išgėrusi ji atsistoja, paduoda vyrui taurę, ištiesia jam ranką ir pabučiuoja į veidą. Taip pat daro ir vyras moteriai. (*Sudauerbuechlein*, Mannh. *Goetterl.* 258 t.)

1111. Žmona arba vyras, arba kas nors iš artimųjų giminaičių, sėdi arba guli rytais ir vakarais prie kapo per ištisas 30 dienų ir nurodytu būdu didžiai apraudа. Artimieji trečiąją, šeštąją, devintąją ir keturiasdešimtąją dieną po mirties ruošia vaišes, į kurias pakviečia mirusiojo vėlę. Prie stalo sėdi visai tylėdami, kaip nebyliai, ir nevartoja peilio. Dvi moterys patarnauja prie stalo ir padeda svečiams valgius, be peilio. Kiekvienas valgio truputį numeta vėlei po stalu, nulieja taip pat ir gėrimo. Jeigu kas nors nukrinta po stalu, tai jie nepakelia, bet palieka gulėti ir paskiria svetimoms vargšų žmonių vėlėms, kurioms jų artimieji neišsigali vaišių iškelti. Pavalgius jų kunigas atsikelia nuo stalo, pašluoja namą ir kalba: „Jūs, mielos vėlelės, pavalgėt ir atsigėrėt, eikite lauk, eikite lauk!" Tada prasideda linksmas gėrimas ir kalbėjimasis, užgeria vieni kitus aplink, myluojasi ir bučiuojasi. Tai yra velnio darbas, kuriuo jis tyčiojasi iš Dievo ir visos gerosios santvarkos. (Sig. Schwabe in Tetzner. *Dainos* 8; plg. Maletius in Mannh. *Goetterl.* 298 ir 303; žr. Bas., p. XXXV.)

1112. Kai praeina keturios savaitės po mirties, susirenka artimieji, padaro alaus ir paruošia valgių, sunešus valgius sėdasi prie stalo. Pusvalandį sėdi visai tyliai, nekalbėdami nei žodžio, tada visi suklaupia ir meldžiasi, kad Dievas vėlei suteiktų ramybę. Po to susėda jie vėl prie stalo, pradeda valgyti ir gerti, betgi pirma visa

ko, ar tai būtų mėsa, duona, žuvis, meta jie po stalu vėlėms pirmąjį kąsnį, taip pat nupila po stalu pirmąjį kaušą alaus. Aš juos dažnai klausiau, ką tatai reiškia, jie man davė tokį atsakymą: vėlė negalėtų ilsėtis, jeigu jie jai stalo nepadengtų, - tatai jie vadina vėlėms stalo padengimu. (Praetorius in *Erleut. Preussen*,1724. Žr. Tettau u. Temme 260 - Bas., p. 18, nr. 27.)

1113. Po mėnesio, dviejų arba trijų daro jie gedulingą paminėjimo puotą (*Nachtrauermahl*) su tokiomis pat apeigomis (kaip ir laidotuvėse), o tada tris arba daugiau metų iš eilės švenčia jie su tokiais pat papročiais metinius mirusių paminėjimus. Šiuo metu nadraviai dar turi paprotį, kad jie ne tik už mėnesio, dviejų ar trijų po laidotuvių ir tikros mirusio puotos (*Totenmahl*) daro atminimus (*Nachtrauer*), bet kelia dar, jei turi išteklių ir nori savo tėvus pagerbti, tokius metinius paminėjimus (*jaehrliche Gedaechtniss*) mažiausia sekančius tris ar keturis metus po to. Kadangi jie patys namuose turi alaus, tad sukviečia savo artimuosius ir daro Szermines (*Trauermahl*), kaip anksčiau per laidotuves. (Praetorius *Del. Pruss.* in Mannh. *Goetterl.* 604.)

1114. Strijkowskis, pakartojęs Maletijaus žinias, dar prideda: „Savo mirusių tėvų, motinų ir giminaičių atminimą daro jie spalių mėnesį; kartais per šią šventę graudžiai verkia jie ant kapų, kur ypač moterys apgarbsto ir išskaičiuoja savo vyrų dorybes, darbus ir ūkiškus sugebėjimus... Lietuvoje ir Žemaitijoje ūkininkai irgi darydavo vaišes (*kolacie*) mirusiųjų atminimui; pradėjus valgyti šeimininkas paimdavo didelį šaukštą, pilną miltų iš įvairių javų rūšių, druskos ir rūkalų, ir uždegęs kalbėdavo: užu visus prietelius mūsų (*aza wissumos Priatelos mus*). Po to valgė ir gėrė, kol ant kojų nebegalėjo pastovėti, giedodami senoviškas dainas". (Žr. Mannh. *Goetterl.* 334, Jucewicz 290, Bas. XLVII.)

1115. Šiek tiek žinių apie mirusių paminėjimus pateikia ir St. Rostowskis (1583): „Metinėse dienose mirusiems valgius nešdavo ant kapų. Buvo atliekamos tokios apeigos: buvo liejamas po valgio vanduo iš indo; ant lentos buvo padėtos kriauklės su žibintais keturkampiškai, deginamos net ir vidurdienį; burtininkas tam tikromis formulėmis šaukė mirusius; tinkamai pasimeldęs mirusių vėlėms, sėsdavo su namiškiais puotauti. (Mannh. *Goetterl.* 435 t.; vertimą duoda Z. Ivinskis, *Soter,* 1939, p. 144.)

1116. Jėzuitų 1718 m. „Žegelio misijos" aprašyme skaitome: „...buvo darbuotasi, kad būtų pašalintas įsisenėjęs prietaras, vadinamas „Kielimey Stalu", t. y. „Stalų iškilmės". Gautos iš senosios pagonystės, jos nesikeisdamos laikosi ligi šiol kai kuriose vietose tarp krikščioniškos liaudies: kai nustatytu metų laiku skaniau vaišina savo pilvą, drauge valgomu maistu vaišina demoną. Tokiu būdu jie maitina ir mirusiųjų vėles. Dargi net nuo seno priimta malda jie pakviečia vėles į puotą. Demoną ir nekviestą jie peni, bet kokiose vaišėse pirmąjį kąsnį mesdami po stalu ar ant stalo, taip pat išpildami pirmąjį šaukštą iš kiekvieno patiekalo ar pirmąjį gurkšnį iš kiekvienos taurės". (J. Lebedys 208-209.)

1117. Pirmasis mirusiojo paminėjimas ruošiamas 9 dienoms praslinkus nuo mirties ir vadinasi „devintinės". Rytą visi kviestieji svečiai važiuoja bažnyčion mišioms, o vakare renkasi į paminėjimą namuose, kur giedama „Kryžiaus keliai". Susirinkusieji vaišinami. (Papilė, LTA 114/99.)

1118. Ketvirtą savaitę po mirimo yra užperkamos mišios ir artimieji eina į bažnyčią jų išklausyti. Tokios mišios vadinasi „keturnedėliu". Devintą savaitę po mirimo irgi yra užperkamos mišios, jos vadinasi „devintinės". Į šias mišias ėję melstis žmonės nėra vaišinami. Sukakus metams po mirimo, yra užperkamos mišios, į jas sukviečia kaimynus ir tolimiausias gimines, kurie nueina anksti ryto į bažnyčią, apvaikščioja stacijas, atgieda rožančių, išklauso mišių. Po to mirusiojo

namiškiai užprašo į namus ant pietų. Po pietų gieda ir pasimeldžia už mirusio dūšelę. (Kazys Šlyteris, 91 m.a., Smukučių k., Jurbarko v. Užr. V. Augaitis-Butkus 1938. LTA 1644/202.)

1119. Mirusiųjų paminėjimai daromi po mėnesio, po pusės metų ir po metų. Daroma žėlamišės, suprašoma žmonės į bažnyčią, sugrįžę namuose gieda rožančių, meldžiasi ir vaišinasi. (Žasliai, LTA 1155/199.)

1120. Per metinius ar kitokius mirusiųjų paminėjimus giedamas rožančius ir keliamas pokylis žmonėms. Rožančių giedant stalai būtinai turi stovėti išilgai gryčios - dėlko nėra žinios. Po rožančium palikti stalus apkrautus ligi ryto, kad turėtų kuo vėlės papuotauti. Taip pat ir dainuoti negalima pagiedojus rožančių, o jei dainuojama, būtinai atgręžti stalus skersai gryčios, - kitaip dūšios verkiančios ir joms jokios naudos iš atgiedoto rožančiaus nesą. (Barklainiai, LTA 741/139.)

1121. Mišios už mirusius turi didelės reikšmės ir sieloms labai padeda. Reikia kartą per metus duoti mišioms už nežinomą numirėlį, kuriam niekas mišių nebuvo užpirkęs (neturėjo artimųjų). (Imbradas, LTA 1048/61-59.)

1122. Audeklus sumerkus negalima turėti metinių: tada kas nors iš tavo šeimos - prigers vandenyje. (Tverečius, LMD I 254/346.)

(Skyriai apie „Vėlines" ir „Vėlių maitinimą" yra atspausdinti autoriaus knygoje *Lietuvių kalendorinės šventės,* 1978, p. 144-150.)

26. NUMIRĖLIS VAIDENASI

1123. Liaudis tiki, kad mirę turi vaidentis visi savažudžiai ir šiaip žmonės, mirę nelaike mirtimi, palaidoti nešventintoj vietoj, pagaliau burtininkai, gimę su dantimis, pardavę velniui sielą. Vaidenantis arba klajoja atgailaujanti siela ir trokšta žmonių pagalbos, ypač maldų (mišių), arba velnias įlenda į mirusio žmogaus, kurio siela patenka pragaran, odą ir gąsdina bei kankina žmones. Pagaliau yra tokia numirėlių rūšis (vampyrai), kurie gyvena kape, jų kūnas nesupūva, jie naktimis iščiulpia miegančių gyvų žmonių kraują (sakmė Mt. 3543).)

(Žr. sakmes Mt. 3590. Ramybės neturį numirėliai vaidenasi. Str. J. Balys. Gyvi numirėliai. - *Vairas,* 1936, nr. 6, p. 611-625.)

1124. Visi nusižudėliai vaidenasi iki tol, kol jam ateina tikroji mirties valanda. (Raseiniai, Grinkiškis, Radviliškis.)

1125. Visokie pakaruokliai, staiga mirę, visą gyvenimą nepadoriai gyvenę, manoma, kad jie (numirę) vaikšto pavidale žmogaus, t. y. tokie, kokie buvo gyvi. (Kražiai.)

1126. Visos mirusių žmonių sielos turi žmogišką išvaizdą ir jas net galima pažinti, pvz., tėvus, brolius, draugus. (Imbradas, LTA 1048/61-34.)

(Žr. Bas., p. 60, nr. 1, p. 61, nr. 4, p. 62, nr. 7.)

1127. Dumakoje seniau dvasios šoko, bet jos buvo kai stiklinės, - tik arti priėjęs pamatysi, o taip ne. (Tverečius, LMD I 474/588.)

(Žr. Bas., p. 61, nr. 3 ir 5, p. 62, nr. 6 ir 8.)

1128. Pamatęs einant dvasią, neik viršun. Dvasios naktį eina tiesiu (dešiniu) šonu, tai ir žmogui reikia eiti tiesiu šonu, kad nesusitiktum. (Dusetos, LTA 1418/864.)

1129. Žmogaus, kurs nuskendo, dūšia laikosi tam vandeny ir vaidenasi. (Merkinė, LTA 1434/132.)

1130. Ežeruos būdavę paskenduoliai, tai anys ir įtraukdavę žmones. (Dusetos, LTA 1534/239.)

1131. Jeigu toj vietoj yra nabašcyko kaulai, tai vis tiek tuose namuose negalima išgyventi. (Tverečius, LMD I 474/1007.)

1132. Kada sutiksi naktį vaiduoklį, tai sakyk: „Vardan Dievo Tėvo, visi gyvi ir numirę Poną Dievą garbina". Vaiduoklis atsakys: „Ir aš Dievą garbinu". Tada klausk: „Ko tau reikia?" Vaiduoklis pasakys, ką turi žmonės padaryti, kad jis būtų ramus ir daugiau nesirodytų. Reikia vaiduokliui padėti ir taip sakyti: „Būk ramus ir eik Dievo vardu, aš tau padėsiu". Kas neišpildys, ką vaiduokliui pažadėjo, tai vaiduoklis naktimis neduos ramumo. (Imbradas, LTA 1048/61-5.)

1133. Atkasus nabašninko duobę gali suprasti, ar jis naktimis vaikščioja ar ne. Jeigu vaidenasi, tai guli užvirtęs kniūpsčias, nes parlėkęs iš strioko nepaspėja atsigulti aukštielninkas. (Šiluva, LMD I 144/36-9.)

1134. Buvo čėraunykas tėvas, mirdamas sako sūnui: „Kai numirsiu, pažiūrėk per pavalkus". Kai numirė, sūnus žiūri - tėvo odon velnias įlindo. Nunešęs and pazvano klausia kunigą. Šis sako: „Užvirink vandens katilą, užpilk tėvui ant piršto, jei krutės - pilk visą". Taip ir atsitiko - velnias tėvo odoj išdūmė. (Pučkoriškių k., Kuktiškės v. Užr. Br. Bulika.)

1135. a) Vaiduokliai nelanko tų namų, kur yra šermukšnio lazda ir lazdyno šaka, - tais daiktais galima iš namų pašalinti visokius vaiduoklius. (Skiemonys, LTA 1948/123.)

b) Nuo piktų dvasių atsiginti tinka šermukšnis. (Viduklė, LTA 1565/13.)

c) Nuo piktų dvasių apsiginti yra medžiai šermukšniniai. (Skaistgiris, LTA 1623/221-34.)

1136. Kad vaiduokliai nesivaidintų, reikia į jų kapus įsmeigti (žemėn) penkių sprindžių ir septynių krumplių šermukšninę lazdelę, smaigaliu žemyn. (Imbradas, LTA 1048/61-63.)

1137. Pakaruokliai labai vaidenasi. Kad nesivaidintų, tai per pilvą perkalti pagalys. (Dusetos, LTA 1418/814.)

(Plg. sakmę Mt. 3546B; Bas., p. 240, nr. 8.)

1138. Visoje Lietuvoje plačiai yra žinomas tikėjimas, kad jeigu numirėlis vaidenasi (vaikščioja, grįžta į namus), tai reikia atkasti jo kapą, nukirsti galvą ir padėti tarp jo kojų taip, kad nepasiektų rankomis, tada daugiau nebesivaidens; apie tai yra daug pasakojimų (sakmė Mt. 3546A).)

1139. Dar 1856 m., kaip matyti iš Kauno gubernatoriaus ir vysk. Valančiaus oficialių raštų, Kartenos par., Robulų k. gyventojas Kaz. Gonta, atradęs savo daržinėj pasikorusį žmogų, nepranešęs teismai, pats jį palaidojo baloj, bet pirma to atkirto galvą ir kojas surišo, idant po smerčio tas nabaštikas nevaikščiotų ir nebaidytų. (*GK*, 1934, nr. 1, p.52.)

(Žr. dar Bas., p. 238, nr. 3-4, p. 241 nr. 10; *XX amžius*, 1938, nr. 249.)

1140. Likęs nuo laidotuvių žvakės galiukas vartojamas burtams ir nuo vaiduoklių apsiginti. Jei namuose naktimis vaidenasi, tai tą žvakės galiuką padeda ant durų adverijos iš vidaus pusės, kad vaiduokliai negalėtų vidun įeiti. (Daugailiai, LTA 1657/390.)

27. KLAJOJANČIOS UGNELĖS (ŽVAKELĖS)

1141. Naktį klajojančias ugneles žmonės įvairiai vadina: vaikščiojanti (klajojanti) ugnelė, vaikščiojanti žvakelė, žiburiniai, klystžvakės, švieselė (šviesikė), žiburėlis (-iai).

1142. Klaidžiojančios ugnelės - tai atgailaujančios vėlės; jos laukia žmonių pagalbos, jas pamačius reikia peržegnoti, melstis, užpirkti mišias, - tada jos ras sau vietą, baigs kentėti skaistykloje, bus išgelbėtos. (Visoje Lietuvoje.)

1143. Žiburiniai yra dvejopi: vieni piktieji, kiti paprastieji. Piktieji atrodo šitaip: yra kaip žmogaus griaučiai ir vidury dega žvakė. Tų reikia saugotis. Antrieji atrodo kaip žvakė pūslėje, tie nieko pikto nedaro. (Šilalė.)

1144. Žiburiniai yra dviejų rūšių: žvakikės ir žmogaus krauklai, kurie dega. Tos žvakikės – tai dūšios neteisingai priėmusių Švenčiausią, o krauklai yra piktosios dvasios. (Laukuva.)

1145. Žiburinis vaikščioja žmogus pavidalu: vien tik griaučiai matosi ir viduj to žmogaus ugnis dega, liepsnos eina per ausis ir burną. (Šilalė.)

1146. Kai kurios vaikšto lyg arklio kriaukluose (tie kriauklai labai nežymūs atrodo). Tos žvakelės yra pavojingos ir reikia jų saugotis. (Plungė.)

1147. Žiburiniai yra žmogaus griaučiai, kurių viduje yra žvakė, jos liepsnos spalva keičiasi. (Šilalė.)

1148. Kartais žiburinis esąs griaučių pavidalo su degančia širdimi arba žmogus su degančia galva, arba paprastos žvakės. (Laukuva.)

1149. Klystžvakės yra skaistyklon patekusių žmonių vėlės. Jos išeinančios iš skaistyklos per Visų Šventę ir norinčios, kad už jas pasimelstų. (Marijampolė.)

1150. Naktį vaikščioja visokios dvasios, todėl apie Visus Šventus ir matosi laukuose žiburiukai. (Troškūnai.)

1151. Žiburiniai yra mirusių matininkų vėlės, kurie gyvi būdami neteisingai matavo žemę, nuskriaudė neturtingus žmones, todėl mirę turi klajoti ir žemę vis iš naujo matuoti. (Šilalė, Kaltinėnai-Taur., Marijampolė, Laukuva.)

1152. Naktį vaikščiojančios žvakelės yra vėlės tų žmonių, kurie begyvendami buvo padarę kokius nors apžadus, bet jų neišpildė. Vienam bernui prisisapnavo: „Gyvendamas aš buvau apsižadėjęs pastatyti kryžių tos lankos gale, kur naktimis vaikščioju, bet nepastačiau, todėl tu kaip nors pastatyk". Kai kryžius buvo pastatytas, žiburėlis nebepasirodė. (Telšiai.)

1153. Žiburiniai dažniausiai vaikščioja ant neteisėtai įgytos (užgrobtos ar per bylinėjimus laimėtos) žemės. Jie eina tikros žemės rubežiais, tarsi, norėtų atitaisyti ribas. (Laukuva.)

1154. Apie Labardžių dvaro prūdus vaikščioja žiburinis, tai yra spragilais užmušto urėdo dūšia. Tas urėdas buvo labai žiaurus. (Kaltinėnai-Taur.)

1155. Kur ant kapų matyti mėlynos liepsnelės, tai ten dar nemirusių dūšelės ieško sau vietos, kur jos buvo palaidotos. (Nočia, LMD 474/927.)

1156. Žiburiniai yra nekrikštytų vaikų (ypač užsmaugtų mergvaikių) vėlės, juos reikia pakrikštyti, tačiau krikštijant mokėti elgtis: nesilenkti pačiam vandens pasemti (arba nepasakyti „amen"), nes nekrikštas tave pasmaugs. (Visoje Lietuvoje.)

1157. Vaikščioja žibančios žvakutės. Sakydavo, kad tai nekrikštytų vaikų sielos, tai jas sutikus reikia krikštyti. Sutikus reikia klausti: „Ko nori?" Jei atsako „Krikšto", reikia sakyti: „Aš tave krikštiju: jei vyras – tai Jonas, jei moteris – Ona. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Šv. Dvasios". Tada ugnelė pakyla į dangų ir toj vietoj daugiau nepasirodo. (Želva.)

1158. Dūšelės, kurios yra nekrikštytos, naktimis vaikšto žvakelių pavidalu. Kada jos paprašo apkrikštyti, tai reikia krikštyti, bet kada liepia pasemti vandens ir sako: „Lenkis vandens", reikia atsakyti: „Aš jau esu lenktas, lenkis pati". O jei ne, tai numurdys. (Plungė.)

1159. Naktį vaikščiojančios ugnelės yra nekrikštytų (daugiausia vaikų) dūšios, kurios ieško krikšto. Tokią ugnelę sutikus reikia užklausti: „Vardan Dievo, kas esi?" Jei atsako: „Esu nekrikštyta dūšelė", reikia ją tuoj kur prie vandens krikštyti, tariant krikšto žodžius, tik saugotis nepasakyti „amen". Jei pasakysi – gausi galą, ir tau bus „amen", dūšelė pasmaugs tave. (Kaltinėnai-Taur.)

1160. Pasitaiko, kad sutinka žmogų, neturintį nei šventinto vandens, nei jokio indo. Tada pati nekrikštyta dūšia prašo paimti žemės ir vietoj švęsto vandens su žemės dulkėmis pakrikštyti. (Kražiai.)

(Žr. sakmę Mt. 3557. Krikšto prašančios vaikų sielos.)

1161. Kurie žmonės yra mirę be šv. Sakramentų, tai tie žmonėms naktį rodosi žvakelių pavidale. (Šeduva, LTA 1516/97.)

1162. Žiburiniai yra šventvagiškai priimta (girtuoklio išvemta) arba pamesta komunija: reikia toje vietoj pakloti baltą drobulę (padėti dar lėkštelę, uždegtą žvakę ir pan.), ten nusileis komunija ir ją tada nulydėti į bažnyčią (sudeginti). (Šilalė, Kaltinėnai-Taur., Plungė, Gargždai, Darbėnai, Kražiai, Užventis, Telšiai, Rumšiškės.)

1163. Šventvagio dūšia, po mirties neturėdama vietos, vaikščioja (Naujamiestis). Luokėje sako: kunigo dūšia sakramentų ieško, mat kunigas, gyvas būdamas, važiuodamas pas ligonį ją pametęs. (LMD I 502/15-21.)

1164. Kai aš gyvenau pas Medingėnus, netoli buvo toks didelis beržas. Iš po to beržo labai tankiai pakildavo žvakutė. Per kalėdininkus prisiminus apie tai kunigui, liepė jis toje vietoje padėti švarią baltą skarelę. Ryto metą rado ant tos skarelės komuniją. Tai buvo kunigo pamesta važiuojant pas ligonį. (Telšiai.)

1165. Lauke naktį vaikščiojančios ugnys yra tų žmonių vėlės, kurie gyvi būdami buvo išsiėmę iš burnos šv. Sakramentą ir laikę jį įvairiems burtams. (Rumšiškės.)

(Žr. J. Balys. *Lietuvių liaudies sakmės.* I, 1940, p. 285-292.)

1166. Jeigu pamatai naktį vaikščiojančią ugnelę, tai reikia ją sekti tol, kol ji sustos. Kada sustoja, reikia prie tos vietos pakloti baltą lininę skepetaitę ir rytmetį atėjus ją sulanktyti. Sulanksčius reikia nunešti į varpinyčią prie bažnyčios ir laukti iki tol, kol laidos žmogų. Tada tą skepetėlę įmesti į duobę ir nežiūrėjus nueiti namo, - nuo to laiko daugiau vaikščiojančių ugnelių nebematysi. (Šilalė.)

1167. Naktį vaikščiojančios ugnelės yra degantieji (užkeikti, paslėpti žemėj) pinigai. (Visoje Lietuvoje.)

(Plg. sakmę Mt. 3642. Apie paslėptus arba užkeiktus pinigus.)

1168. Tokių žiburinių reikia saugotis, nes jie kartais yra labai pikti. (Kaltinėnai-Taur.)

1169. Vaikščiojančių žvakelių nevalna užkliudyti, lai anos eina savo keliais. (Kruopiai.)

1170. Einančiai keliu ugniai reikia duoti kelias ir peržegnoti. (Užpaliai.)

1171. Susitikus su vaikščiojančiom ugnelėm, reikia jų prasilenkti ir persižegnoti. (Marijampolė.)

1172. Reikia ją žegnoti ir sakyti: „O žodis Dievo stojos, kūne gyveno". (Rumšiškės.)

1173. Pamačius naktį vaikščiojančią žvakutę, reikia sakyti: „Amen, amen, į dangų!" Po tų žodžių žvakutė pranyksta. (Šeduva, LTA 1516/98.)

1174. Pamačius vaikščiojančias švieseles, nereikia bėgti: arba sustoti, ar eiti pamažu, - tuomet ji nueina savo keliu. (Užventis.)

1175. Nereikia jų kliudyti: negalima bėgti arba vyti, nes bėgant jos gali prisivyti ir persmaugti. Jas pamačius reikia kalbėti poterius. (Smalvos.)

1176. Kur naktį vaikšto ugnelės, jas pamačius nebėgti, o peržegnoti ir pasimelsti. Vienas žmogus išsigandęs pradėjo bėgti, ugnelė vytis. Žmogus uždusęs parbėgo į trobą, po to ilgai sirgo. (Viduklė.)

1177. Kartais pasirodo nuo kapinių ugnis, kuri rieda kamuolio, pavidalu ir pasiginusi bėgantį žmogų apdrasko. (Kaltinėnai-Taur.)

1178. Klystžvakės yra ne kas kita, kaip blogos dūšios (vėlės), kurių naktį reikia saugotis ir jų nesekti, nes jei jas seksi - paklysi ir žūsi. (Kapčiamiestis.)

1179. Naktį vaikščiojančios švieselės žmogaus artyn nesileidžia: kai eini artyn - ji eina tolyn, kai grįžti - ji seka. (Girkalnis.)

1180. Jei pamatai žiburinį ateinant, reikia mostelėti ranka ir jis nulekia atgal. (Užventis.)

1181. Pamačius klajojančias ugneles, reikia šerti atgalia ranka arba kokia skepeta, tai jos ir pranyksta. (Panemunėlis.)

1182. Žiburinius pamačius reikia pamosuoti skepetėle ir viskas pranyksta. (Tauragė.)

1183. Jei žmogui einant per kryžkelį žiburinis perbėga kelią, tai tas žmogus paklysta. (Kaltinėnai-Taur.)

1184. Negalima geisti žiburinį pamatyti. Sako, vienas bernas geidęs jį pamatyti. Vieną vakarą nuėjęs gulti ir pagalvojęs apie žiburinį. Tada prie lango pasigirdęs balsas: „Visi šiuo laiku miega, o tu ko nori?" Bernas pažvelgęs į langą ir netekęs žado, tik po kelių dienų rankomis parodęs, kad nuo žiburinio žado netekęs. (Iš motinos užr. K. Kėdavičius, Juodainių k., Laukuvos v.)

1185. Gyvenęs žmogus, kuris norėjęs pamatyti žiburinį, visą laiką meldęsis ir prašęs Dievą, kad jam tai daleistų. Kartą, kai jis vienas gulėjęs savo kamaraitėje, ties jo langu atėjusi skeleto pavidalo dvasia ir prašnekusi: „Tu norėjai mane pamatyti, štai aš esu, - eik šen ir žiūrėk, ar patinku tau". Žmogus iš baimės nebepasijudinęs ir per visą naktį nei blakstieno nesudėjęs. Jis taip nusigandęs, kad po to susirgęs ir miręs. (Iš tėvo užrašė P. Kromelis, Bokštų k., Kvėdarnos v.)

1186. Vienas žmogus niekuomet nebuvo matęs žiburinio. Jis labai įdomavosi ir būtinai norėjo pamatyti. Vieną kartą naktį eidamas iš vakaruškos pamatė, kad prieš jį stovi kepurė, o po ja ugnis dega. Jis sako: „Kas čia dabar per velnias?" Ir palietė jis tą kepurę. Iš po kepurės šoko ant jo ugnis. Žmogus baisiausiai persigando ir daugiau apie žiburinius nei kalbėti nebenorėjo. (M. Misevičienė, 32 m.a., Rūtelų k., Kaltinėnų v.-Taur. Užr. A. Brazdekis.)

1187. Važiavęs žmogus su draugu ir susitikę žiburinį. Vienas, norėdamas pasirodyti dideliai mandrus, sako tam žiburiniui: „Duokš ugnies pypkei užsidegti". Tada visas žiburinis su ugnimi puolė ant jo, nusvilino burną, sudegino drabužius, tas žmogus išgulėjo lovoje dvi savaiti, o antrajam nieko nepadarė. (Iš motinos užr. A. Rubšys, Bučių k., Laukuvos v.)

1188. Naktį vaikščiojančių ugnelių (švieselių) negalima liesti, nes jos keršija. Vienas žmogus į ugnelę šovęs, tai ta vos duris neišvertusi, taip smakiai trenkusi. (Girkalnis.)

1189. Kartą ėjo kūlėjai į jaują kulti. Jie mato, kad jiems priešais ateina žvakiukė. Vienas kūlėjas kad duos jai su spragilu, ta būpt su balsu išsiplėtė, kaip drobulė ir pasivėlė į prieklojimį. Jie nuėję ir kulia. Iškūlę nuėjo atmigų. Vienas kūlėjas žiūri, kad iš pamato išlindo juodas katinas, nuėjo prie to kūlėjo, kur mušė žvakelę su spragilu, nuėjo jam nuo kojų, ligi galvos, ir įlindo į kitą pamatą. Visi atsikėlė, o tas nesikelia. Žiūri, kad negyvas: visi kaulai sutrupinti, kur katinas ėjo. (O. Marcinkienė, 70 m.a., Pleikių k., Kruopių v. Užr. J. Marcinkus.)

1190. Klystžvakių negalima liesti, užkabinėti. Kartą atsirado toks drąsuolis, kuris net šovęs į jas. Paskum naktį įlindo per langą toks lyg juodas maišas ir jį nuspaudė, ir tiek išdraskė, kad ir visus kaulus išnešiojo. (Gargždai.)

1191. Kartą ėjo trys vyrai ir pamatė žiburinį. Vienas vyras šovė ir žiburinis pranyko. Visi trys nuėjo ant šieno gulti. Rytą du pabudo sveiki, o tas, kuris šovė, buvo pavirtęs į anglį. (Kaltinėnai-Taur.)

1192. Pašvitinio v., Grikpėdžių k. Balčiūnas (jau jo dabar ir vaikų vaikų nebėra, buvo labai seniai) labai dažnai įgėręs naktį grįždavo namo. Tai visuomet jį lydėdavusios keturios žvakelės: dvi iš vienos ir dvi iš kitos pusės. Žvakelės jį pasitikdavusios netoli kapinių ir lydėdavusios beveik iki namų. Jis jas keikdavo,

koliodavo, o jos vis tiek nesitraukdavusios, kol palydėdavusios iki tam tikros vietos. Kartą jis ėmęs ir perdrožęs žvakeles botagu, tuomet jos pasakiusios: „Na, palauk, daugiau tu čia nebepravažiuosi". Balčiūnas grįžęs namo pasipasakojęs namiškiams, kurioje vietoje perdrožęs botagu žvakeles. Kai kitą kartą namiškiai nebesulaukė grįžtančio Balčiūno, išėję rytą jo ieškoti atrado negyvą, stačia galva į griovį įmestą, kaip tik toj vietoj, kur buvo botagu kirtęs žvakelėms. (Užr. E. Kuzavinienė.)

1193. Naktį vaikščiojančios ugnelės yra mažų vaikų sielos. Jas negalima įžeidinėti, nes jos yra kerštingos. Prieš 50 metų buvo toks atsitikimas. Vieną kartą ėjo du draugai per lauką ir pamatė netoli nuo jų ugnelę - žiburinį. Vienas iš jų sušuko: „Ko tu čia vaikščioji be darbo, kodėl neini Dievo garbinti". O ugnelė jam atsakė: „Tylėk, šunsnuki, tu už tai (ir) už mane gerai gerbi Dievą". Tas pradėjo į ugnelę šaudyti, ji pranyko. Naktį jiems atsigulus tas šaudęs greit užmigo, o jo draugas dar nemiegojo. Pamatė, kad atsivėrė durys ir į vidų įėjo ta ugnelė, kurią jie pirmiau buvo sutikę. Ugnelė priėjo prie miegančio, perslinko per jį nuo galvos iki kojų ir vėl ramiai išėjo pro duris. Draugas greitai pašoko, uždegė šviesą ir pribėgo prie miegančio, bet jo vietoje rado tik pelenus - žmogus buvo sudegęs. (K. Krupenkienė, 78 m.a., Gedvilų k., Užvenčio v. Užr. G. Krupenka.)

1194. Vienas žmogus, pamatęs tokią ugnelę, išsitraukė peilį ir artinosi. Bet ta ugnelė praeidama pro šalį taip davė jį į žemę, jog po pusvalandžio teatsipeikėjo. Be to, jeigu taip padaro, tai ta ugnelė neduoda žmogui pareiti namo - prisiartinus prie namų vėl jį nuneša kur nors į laukus, taip kankina iki dvyliktos. (Batakiai.)

(Plg. sakmę Mt. 3538. Vaikščiojančios ugnelės.)

28. DVASIAREGIAI

1195. Dvasias, vaiduoklius mato tik dvasiaregiai. Pasakodavę, kad seniau būdavę dvasiaregių, kurie jas matydavę, dabar tokių žmonių mūsų apylinkėje jau nėra. (Antalieptė, LTA 1693/155.)

1196. Dvasias gali matyti tie žmonės, kurie gimsta su dantimis (gyvdančiai). (Raseiniai, LTA 1300/487, 571, 584, 589.)

1197. Jei kas nori dvasias matyti, turi pakravuos (šermenyse) saulei nusileidus atsigulti ant slenksčio ir žiūrėti į nabašnyką, kol pamatys dvasias prie lavono. Nuo to laiko tas gali tapti dvasiaregiu, bet juo būti negerai, nes matys visokias šlykštynes. (Antalieptė, LTA 1693/98.)

1198. Dvasias galima pamatyti pro šuns ausis, kada šuo ant dvasių loja. Bet tatai yra pavojinga, nes galima tapti dvasiaregiu. (Kurkliai, LTA 1508/243.)

1199. Jeigu kada šuo keturakis mato dvasią (loja, cypia, daužosi, lyg kas priėjo eitų) ir jei žmogus pasižiūrės (tuo metu) per to šuns tarpkojį, pro papilvę - ir žmogus matys. (Šimkaičiai, LTA 1307/58.)

1200. Jeigu nori matyti dvasias, tai reikia dirbant grabą, iškritus iš lentos šakai, žiūrėti per tą skylę. (Girkalnis, LTA 1415/167.)

(Plg. Bas., p. 75, nr. 7, p. 77, nr. 12.)

1201. „Kiti pradeda dvasias matyti šermenyse pažiūrėję pro iškritusią grabo lentos šakos skylutę, o aš pradėjau dvasias matyti dėl pijokystės jaunystėje." (*Lietuvos aidas,* 1938, Nr. 494.)

1202. Kai būna velionis padėtas kambaryje, pažiūrėti per durų skylutę, kame būna išpuolus lentoje šaka. Vieną kartą taip padarius, visą amžių matysi vėlės. Dėlto seniau būdavę žmonių, kurie neįdavę į laidotuves, nes negalėdavę pro vėlės praeiti, dėl didelio jų susikimšimo. (Alvitas, LTA 436/153-211.)

1203. Jeigu Uždūšinių naktį kas nors miršta, tai nuėjęs į pagrabą pažiūrėk pro abrūso kvarbatkų skylikes ir pamatysi dūšias. (Girkalnis, LTA 457/10.)
(Plg. Bas., p. 93, nr. 17.)

1204. Norint pamatyti mirusiųjų sielas, reikia užsidėti ant galvos arklio pavalkus ir nueiti į pagrabą, - tuomet ir matysi visas sielas, kurios tik ten bus. (Raseiniai, LTA 1300/586.)

1205. Per kaušo akis pažiūrėjęs matysi pilnas nabašninkų kapines ir visur dūšias matysi. (Vilkaviškis, LTA 420/695.)

1206. Radus (kapuose) nabašninko žiedą, reikia patrinti, kad žvilgėtų ir pažiūrėti į (per) jį, tada matysi vėles. Bet tada nuėjęs į šermenis negali eiti nuo durų vidun buto, nes vėlės nesitraukia. (Vilkaviškis, LMD I 186/1-9.)

1207. Perlojoj yra tokia moteriškė, ji rado (kapuose?) auksinį kryželį ir kai per jį pažiūri, tai pamato, kas yra danguje ar pekloje, be to, pasako, už kiek metų išeis ar kokia išmalda duoti. Be to, dar pasako, kur eis ir tas, katras klausia - ar čysčiun, ar dangun, ar peklon ir už ką. (LTA 600.)

1208. Žmonėms yra geriau tada, kai jie dvasių visai nemato. (Imbradas, LTA 1048/61-44.)

1209. Dvasiaregys elgeta Šimtakojis pasakoja: „Daug ko matau aš čia, ale sakyti negaliu. Nevalia man, dūšelės nukoros... Gerai, kad jūs nieko nematote, o man reikia visiems kelią duoti... Nematote jūs, o ana Kazimieras eina prie kiekvieno ir suplyšusius marškinius rodo... Turbūt gailėjotės nabašninkui užvilkti naujus, bene neuždirbo... Dabar turi gėdintis prieš kitas vėles... Ar kas dedasi šį (Vėlinių) vakarą keliuose... Vėlės būrių būriais bažnyčion traukia. Vos, vos atsigavau lig jūsų... Eidamas pro kapines mačiau, kaip numirėliai kėlėsi iš kapų ir grabais mainė. Tik įsisuko vėlių būrin velnias ir kai žiebs vienai per ausį... Nusirito su visu grabu. Regėti, gyvu būdamas, bus komuniją išspjovęs... Tokiems nevalia Vėlinių naktį bažnyčion eiti". (*Lietuvos aidas*, 1938, nr. 494).)
(Žr. dar: Bas., p. 43, nr. 10-11, p. 44, nr. 14, p. 53, nr. 53, p. 55, nr. 7, p. 58, nr. 15-17, p. 73-88, nr. 147: Apie dvasiaregius bei dvasnešius; p. 112, nr. 8-9. Tai sakmės Mt. 3510. Dvasiaregiai ir 3511. Dvasios keršija dvasiaregiams.)

1210. Dvasias mato kai kurie naminiai gyvuliai: arkliai - jie baidosi, neina iš vietos, prunkščia (Antanava, Seirijai, Aukštadvaris, Viduklė, Tauragnai, Girkalnis); šunys, ypač „keturakiai" (su šviesiomis dėmėmis virš akių), tada jie, atrodo, be priežasties kaukia, loja, cypia, lenda prie žmonių (Dusetos, Liubavas, Girkalnis, Šimkaičiai, Vegeriai, Aukštadvaris, Merkinė, Tauragnai, Viduklė, Raseiniai, Kurkliai); gaidys (višta) - tada jie sukarkia ir pasišiaušia (Aukštadvaris, Viduklė, Tauragnai); katė (Dusetos, Tauragnai.)

1211. Dvasias galį matyti gyvuliai, katrie gimsta akli. (Dusetos, LTA 1419/20-373.)
(Žr. dar Bas., p. 67-73, nr. 1-26: Kas vėles mato.)

29. ĮVAIRU APIE MIRTI IR NUMIRĖLIUS

1212. Žmogaus viduriuos yra varlė. Jei ta varlė iškrenta, tai žmogus serga ir miršta. (Viduklė, LTA 1351/55.)

1213. Jei anksti rytą kam pasivaidens, tai tas ant vietos mirs. (Grinkiškis, LTA 1403/249.)

1214. Sergantis žmogus, norėdamas pasveikti, duoda šv. Antanui ant mišių arba pasižada eiti į Alvito šv. Onos atlaidus, kol gyvas bus. (Liubavas, LTA 1446/429.)

1215. Gyvuliai nemiršta, ba jie nešventi ir nekrikštyti. Ir ant žydo neseka sakyti, kad miršta. (Liškiava, LTA 374c/1178.)

1216. Kaip netinka sakyti, kad „žydas miršta", taip nepridera sakyti „bitelės kanoja (dvėsta)". Dvėsta kas neturi dūšios, o miršta kas dūšią turi. (Tverečius, LMD I 474/855.)

1217. Kur tik žmogus eini, tai su tavim ir smertis eina. Smertį siunčia Dievas. Su žmogumi visados kartu eina Dievas (velnias?), aniolas sargas ir smertis. Jeigu darai gerą darbą - užrašo aniolas, o jeigu blogą - užrašo pikta dvasia. Kada žmogus miršta, tai dekretas bus atneštas ant patalo, kur miršta. (Liškiava, LTA 374d/2012.)

1218. Jeigu miršta mažas, tai jis ing septynių metų dar dykai gauna dangų, nes jis apsiskaito ing tų metų aniolu. (Liškiava, LTA 374d/1965a.)

1219. Einu lažybų, jei radęs kaukuolę ir ją gražiai nuvalęs nerasi kaktoje dvi lotyniškai parašytas eilutes, - viršutinė eilutė ilgesnė, apatine trumpesnė. (Tauragė, LTA 1585/18.)

(Plg. Bas., p. 3, nr. 9.)

1220. Jei vyras trokšta savo žmonos mirties, tai taip atsitinka, kad greičiau miršta tasai vyras. (Balninkai, LTA 1948/156.)

1221. Jei šeimoj gema pirmas berniukas, tai motina mirs pirmiau, o jei mergaitė - tai tėvas. (Seirijai, LTA 1296/24.)

1222. Išbrėžia žemėje tris kryžius, kairėje, dešinėje ir užpakalyje ir meta aukštyn kepuraitę. Jei ji nukrenta ant kryžiaus užpakalyje, tai metęs gyvens, o jei ant šonuose esančių kryžių, tai mirs. (Žagarė, LTA 1283/189.)

1223. Jei kieno vaikai miršta, reikia ubagą į kūmus paprašyti, tai nemirs. (Šiaulėnai, LTA 4556/174-17.)

1224. Jei vaikai miršta, tai reikia kad kūmai būtų surinktiniai (kas pakliuvo), tada nemirs. (Kalesninkai, LMD I 666/24.)

1225. Kai vaikai miršta ir miršta, tai naujai gimusį vaiką reikia būtinai per langą paduoti - nemiršta (daugiau). (Merkinė, LTA 73a/23b.)

1226. Kai miršta žmogus, tai ant jo krūtinės padėk pinigą ir jau kai numirs, tai tada kam tuos pinigus užmokėsi, tai anie vis grįš. (Tverečius, LTA 790/52.)

1227. Virvė, nunerta nuo pakaruoklio kaklo, esti labai tvirta ir gaspadorystei naudinga. (Betygala, LTA 392/200.)

1228. Pakaruoklio virvės tik abu galai turi galios, ypač padeda tiems, kurie lošia kortomis iš pinigų. Virvės dalis, jei galas yra nupjautas, neturi jokios reikšmės. (Alunta, LTA 1278/244.)

1229. Per vainas, kad apsaugojus sodžių nuo sudegimo ir kitų nelaimių, reikia numirėliui atkirst ranką ir apnešti aplink kaimą arba sodybą. Tikras atsitikimas buvo Ryliškiuose Kalesninkų par. 1915 m. liepos mėn. Mirė Petras Verseckas, 70 m. a., tuo metu artinosi vokiečių kariuomenė, tai vieną rytą buvo rasta atkasta duobė ir numirėliui buvo atkirsta ranka. Žmonės sakė, kad tai padaryta burtams. (Kalesninkai, LMD III 36b/1-23.)

1230. Kad kas ko nepavogtų, reikia numirėlį pristatyti namų saugoti (kaip?). (Ylakiai, LTA 486/25-103.)

1231. Pasakodavo, kad naktį 12 val. iškasę iš kapų lavoną paima numirėlio taukų, iš jų padaro žvakę, ją degina plėšikai prie to namo, kurį nori apiplėšti, - tada visi to namo gyventojai labai stipriai miega ir negali pabusti, o plėšikai šeimininkauja svetimuose namuose, kol toji žvakė dega. (Antalieptė, LTA 1693/96.)

1232. Girtuokliui nabašninkui įdeda burnon pinigą arielkai pirkti, paskum išvažiuojant paslapčiom išima tą pinigą ir nuperka kitam girtuokliui arielkos, - kai tas tiktai išgeria, tai ir nustoja gerti. (Tverečius, LMD I 475/3-306.)

1233. Norint pijoką atprantinti nuo gėrimo, reikia jį pagirdyti nabašnyko kaulų arbata. (Barklainiai, LTA 785/409.)

1234. Nabaštiko pirštais pakrapštyti sau dantis - niekada jų neskaudės. (LTA 440/107.)

1235. Mūrininkai davatkoms į pečių įmūrija žmogaus kaulą, tas kaulas dejuoja. (Kalvarija-Telš., LTA 709/62.)

1236. Plūkiant pečių neimti žvyro nei smėlio iš senų kapų vietos, - jei paklius numirėlio kaulas, tai pliauškės tauškės, kolei pečius stovės. Kartais mūrininkas iš keršto įmūrija velinos (velionio) kaulelį - žmonėms nesti ramumo. (LMD I 209/21-11.)

1237. Kad kaimyno šiema išmirtų, piktasis kaimynas, statydamas gyvenamą namą, atneša nuo kapų numirėlio kaulų ir įdeda į pamatus ar į kampą. (Trakai, *Lietuvos ūkininkas,* 1932, nr. 11.)

1238. Jei matai, kad nebesugyja nuo nuomario, reikia motinai nuo savęs nusikabinti škaplerius, uždegti ir aplink parūkyti, tada (vaikas) mirs. (Panevėžys, LTA 1594/49.)

1239. Kai moterys, kurios nešioja auskarus, pasena ar apserga, reikia juos išverti ir ausų skylutes užlieti grabnyčine žvake, kad nenumirtų su skylutėmis, - mirštant ateinąs velnias, užveriąs grandelę (į auskarų skylutes) ir tęsiąs peklon. (Tverečius, LMD I 254/339.)

1240. Vakare negalima palikti atidengta krosnis - kai numiršta šeimininkė, tai esti išsižiojusi. (Liškiava, LTA 374/2892.)

1241. Žmogus, kasdamas griovį, neprivalo jame atsigulti, nes tam žmogui mirus jo kaulai grioviais vaikščios. (Grinkiškis.)

1242. Reikia žegnojantis dėti didelį kryžių, kad numiręs pro kryžių išlįstum. (Plungė, LTA 284/ 710-27.)

1243. Kas myža linienoj, tam pamirusiam žvakė tamsiai dega. (Tverečius, LMD I 254/365.)

1244. Nespardyk kojomis šuns, ba kai tu numirsi, tai šunes tavo kapą atkas. (Merkinė, LTA 73a/232.)

1245. Kad dvylika šventų dienų sumos laike pramiegosi, tai savo myriu nemirsi. (Žagarė, LMD I 332/1-5.)

1246. Jei gulėdamas valgysi, tai numiręs grabą pridirbsi. (Kupiškis, LTA 613/ 251-10.)

1247. a) Kas tą pačią dieną dukart mazgotųsi pirtyje, tas po mirties apsidirbtų. (Melagėnai, LMD III 63/4-2.)

b) Kas dusyk perdien pirtin eina, tas mirdamas apsidirbs. (Krinčinas, LMD 1644/3.)

1248. Vienas gaspadonus paliko per naktį kirvį, į kaladę įkirtęs, tai jo numiręs kaimynas naktį atėjo ir sako: „Kaimyn, kodėl kirvį laikai per naktį kaladėj įkirtęs - jug tai mano širdyje įkirstas yra". (Tirkšliai, LTA 1437/130.)

1249. Vijoklių namuose negalima laikyti - tuose namuose mirs. Mat vijoklius prilygina vainikams, kur pina apie grabą. (Kamajai, LTA 1665/45.)

1250. Gluodeniui įkandus žmogus gyvena tiek, kol jaučio balsas pereina per mišką. (Kalvarija-Telš., LTA 709/54.)

1251. Kiaulei įkandus žmogus su tais pačiais įkandimo ženklais kelsis teismo dienoje iš numirusių. (Veliuona, LTA 745/13.)

1252. Einant kūmuose būtinai reikia siūti kūdikiui marškinėlius, kitaip jis po mirties bus nuogas. (Suvainiškis, *Panevėžio balsas,* 1932, nr. 24, eil. 93.)

1253. Jeigu viename sodžiuje yra dvejos veselijos, tai negalima abiem kartu išvažiuoti, nes jeigu išvažiuodami susitiks, tai vienam jaunųjų reiks (greit) mirti. (Suvainiškis, *Panevėžio balsas,* 1932, nr. 22, eil. 89.)

1254. Per pietus negalima maudytis, nes greit gali prigerti. (Ramygala, LTA 323/191-62.)

1255. Nuskendusio žmogaus, sako, ir žuvys lenkiasi, o žemėj kirmėlės ėda. (Nočia, LMD I 474/790.)

1256. Kojas apsiavus senį žmonės liepia žegnotis už paskenduolį, jam tas palengvina. (Naujamiestis, LMD I 502/15-30.)

1257. Jei negali surasti skenduolio, tai padeda degančią žvakę (grabnyčią) ant lėkštės ir leidžia ant vandens, - kur ji sustoja, ten ieško skenduolio. (Raseiniai, Želva, Pumpėnai, Upytė.)

1258. Kitos priemonės skenduoliui surasti:

a) Ima duonkubilį ir paleidžia ant vandens su uždegta žvake, - kur apsistoja, ten yra skenduolis. (Liškiava, LTA 374/2997.)

b) Imamas ratų tekinis, jo stebulėn įstatoma žvakė (grabnyčia) ir uždegus paleidžiama. (Telšiai, LTA 284/703-11.)

c) Reikia paimti galą duonos kepalo, išpjaustyti jo minkštimą, į šią geldelę įstatyti žvakę ir paleisti plaukti, - ji nuplauks į tą vietą, kur yra lavonas, ir pradės vietoje suktis. (Tauragnai, LTA 545/13290.)

(Žr. J. Balys. Tikėjimai apie vandenį. - *Naujoji viltis*, 1979/1980, nr. 12, p. 60-72.)

1259. Jeigu esti didelis vėjas, labai blogas oras, tai ženklas, kad kas nors pasikorė. (Šešuoliai, LTA 600/107-40.)

1260. Kai pasikaria merga, tai tada būna velnio veselia: visi velniai, kiek toj apylinkėj yra, šokina tą mergą. (Nočia, LMD I 474/821.)

(Plg. sakmę Mt. 3277. Muzikantas ar šiaip žmogus pasikorėlės vestuvėse. Žr. J. Balys. *Lietuvių liaudies sakmės*. I, 1970, p. 187-200, nr. 443-459.)

PAPILDYMAI IR PATAISOS/ SUPPLEMENTS AND CORRECTIONS

Papildymas apie apraudojimą:

„Lietuvoje jau, galima sakyti, išnykęs paprotys raudoti ligonio. Zervynose šis paprotys dar buvo žinomas 1958 m. Rypuotojos stengėsi raudoti kuo garsiau ir verksmingiau, nė kiek nesivaržydamos, kad ligonis gali išgirsti. Tiek tekstą, tiek įstojimų tvarką jos improvizavo, nors visa procedūra atrodė gan įprasta." (Kn. *Zervynos*. Vilnius, 1964, p. 95.) Čia yra ypatingas atvejis, kai raudama dar ligoniui gyvam esant. Iš kitų vietų žinių apie tokį paprotį nepastebėta.

LITERATŪRA/ LITERATURE

Aleknavičius, Kajetonas. *Pasakos, pritikimaj, weselios ir giesmės*. Vilnius, 1861. Antras leid. Chicago, 1904. Trečias leid. Vilnius, 1907 (J. Tumo perredaguotas). - Panaudojo J. Basanavičius (žr. žemiau). Plg. J.K.Š. Giltinė ir avikirpės žirklės. - *Auszra*, 1885, p. 10-13. Taip pat naudodamasis Aleknavičium ar Basanavičium, rašė kažkoks Ž.: Kaip lietuvis kovojo su Giltine. - *Vilniaus rytojus*, 1931.XII.23, nr. 101.

Alseikaitė-Gimbutienė, Marija. Pomirtinio gyvenimo įsivaizdavimas Lietuvoje proistoriniais laikais. - *GK*, nr. 30, 1942: 1-11.

- „ - Kapų tipai Lietuvoje proistoriniais laikais. - *GK*, nr. 31, 1943: 1-11.

- „ - Pagoniškos laidojimo apeigos Lietuvoje. - *GK*, nr. 31, 1943: 53-80.

-" - *Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit*. Tuebingen, 1946.

- „ - Mūsų protėvių pažiūros į mirtį ir sielą. - In: *Tremties metai* (Tuebingen, 1947): 516-534.

Archeologiniai ir etnologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1972 ir 1973 metais. Vilnius, 1974. Pilkapiai ir senkapiai: p. 32–103 (pranešimai apie atliktus kasinėjimus).

Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976–1977 metais. Vilnius, 1978. Pilkapių ir senkapių tyrinėjimai: p. 17–24, 118–215.

Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais. Vilnius, 1980. Pilkapiai: p. 46–65. I–XIII a. senkapiai: p. 66–103. XIV–XVII a.; senkapiai: p. 104–125. „Kasinėjimai parodė, kad dar XVII a. buvo išlikęs paprotys dėti įkapes" (p. 125).

Balys, Jonas. Gyvi numirėliai. – *Vairas*, 1936, nr. 6, p. 611–625.

– „ – Dvasių nunešti žmonės. – *Jaunoji Lietuva*, 1936, nr. 3, p. 167–170.

– „ – Numirėliai ir vėlės. – *Naujoji Lietuva*, 1941.XI.1, nr. 108.

– „ – Mirtis ir laidotuvės. – In: *Lietuvių tautosakos skaitymai* (Tuebingen, 1948), I, p. 170–200.

– „ – *Dvasios ir žmonės: Liaudies sakmės.* Bloomington, Ind., 1951. (Lietuvių tautosakos lobynas, I).

– " – Lithuanian ghost stories from Pittsburgh, Pa. – *Midwest Folklore*, 1952, v. 2, no. 1, p. 47–52.

– " – Dvasių kultas. – *Lietuvių enciklopedija*, V, 1955: 288–289.

– " – Laidotuvės. – *Lietuvių enciklopedija*, XIV, 1958: 49–51.

Bartsch, Christian. Totenklagen in der litauischen Volksdichtung. – *Zeitschrift fuer vergl. Literaturgeschichte*, 1889: 81–99. Plg. *MLLG* II: 101–105 (Juškevičiaus paskelbtų raudų vokiški vertimai).

Basanavičius, Jonas. Ar sena yra lietuwiszka „duszia". – *Auszra*, 1884, nr. 4, p. 131–137.

– " – Ueber die Bestimmung der Schafsscheere in litauischen Graebern. – *Correspo.-Blatt der deutschen Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschicthe*, 1888, No. 1. (Pagal K. Aleknavičiaus pasakojimą.)

Basanavičius, Jonas. *Iš gyvenimo vėlių bei velnių.* Chicago, 1903. Trečias leid. Kaunas, 1928. Pradžioje yra studija: „Apie vėles ir nekrokultą senovės lietuvių" (p. vii–lxxxiii).

– " – Lietuvių raudos. – *Lietuvių tauta*, kn. I, sąs. 1, 1926, p. 59–136 ir atskiru leidiniu. (Paskelbta per 700 raudų tekstų iš rankraštinių LMD rinkinių.)

Boričevski, I. Svedenija o drevnikh litovtsakh; obredy pogrebalnie. – *Žurnal Min-vo Narodnoe Prosveščenie*, xlii, otd. ii, 1844, p. 34–37. (Daugiausia žinių imta iš Hartknocho *Altes und neues Preussen*, p. 183, 187.)

Buračas, Balys. Raudos ir raudotojos prie numirusiųjų. – *Mūsų rytojus*, 1935, nr. 85, p. 4.

– " – Vėlinės ir mirusiųjų gerbimo papročiai. – *Mūsų kraštas*, 1938, nr. 43.

Caland, W. Die vorchristlichen baltischen Totengebraeuche. – *Archiv fuer Religionswissenschaft*, Bd. XVII, 1914, p. 476–512.

Čilvinaitė, M. Sarginimo, marinimo ir laidotuvių papročiai. – *GK*, 1943, nr. 31, p. 179–202.

Daukantas, Simanas. *Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių.* [Atspausta pakartojant trečią laidą. Chicago, 1954.] Ilgių viešės arba šventė: p. 178–182. Budynė: p. 186–190. Laidotuvės, palaikai ir kapai: p. 190–196.

Demereckis, B. Apie senovės žemaičių šermenis. – *Lietuvių tauta*, I, 1907, p. 145–147. (Atrodo, naudotasi rašytiniais šaltiniais.)

Doering-Hirsch, E. *Tod und Jenseits im Spaetmittelalter.* Beitraege zur Kulturgeschichte des deutschen Buergertums. Berlin, 1927.

Drechsler, Paul. Die Seele nach demTode in der Anschauung des Volkes. – *Mitteilungen der schlesischen Gesellschaft fuer Volkskunde*, X, 1908: 1–24.

Fischer, Adam. *Swięto umarłych.* [Fête des mortes.] Lemberg: Museum Dzieduszyckich, 1923.

- " - *Zwycaje pogrzebowe ludu Polskiego.* [Bestattungsbraeuche des polnischen Volkes.] Lemberg, 1921.

Friederici, W. Ueber altpreussische Graeber und Bestattungsgebraeuche. - *Altpreussische Monatsschrift,* IX, 1872: 137-161.

Froelich, G. *Beitraege zur Volkskunde des preussischen Litauens.* Insterburg, 1902. Bestattung, Grabzeichen: p. 15-18.

Geiger, Paul. Begraebnis. - *Handwoerterbuch des deutschen Aberglaubens.* I, 1927: 976-998.

- "- Totenfeier... Totenzahn. - *Ibid.,* VIII, 1937: 1059-1102.

Gimbutas, Jurgis. Mažosios Lietuvos krikštų formos. *Lituanistikos darbai,* I, 1966: 19-47.

Greiser, W. Altlitauische Totengebraeuche. - *Der Erdball,* Bd. I, 1926-1927: 391-393.

Groenhagen, Yrjo. Ueber Totenglauben bei den Finnen. - *Archiv fuer Religionswissenschaft,* Bd. 37, 1941: 182-195.

Hahne, Hans. *Totenehre im alten Norden.* Jena, 1929.

Honko, Lauri. Balto-Finnic lament poetry. - *Studia Fennica,* 17 (Helsinki, 1974): 9-61.

Janssen, Hans-Lueitjen. Mittelalterliche Berichte vom Totenbrauch der Balten. *Prussia,* Bd. 33, 1939: 192-200.

Jucevičius, Liudvikas A. Laidotuvės. In: *Raštai* (Vilnius, 1959): 272-281. (Vertimas iš jo knygos *Litwa,* Wilno, 1846.)

Kibort, J. Gals paskutinis (ostatnie chwile życia u Zmujdzinow). - *Wisła,* XVII, 1903: 573-580.

Klapper, J. Die schlesischen Geschichten von den schaedigenden Toten. *Mitteilungen d. schlesischen Geseilschaft fuer Volkskunde,* XI, 1909: 58-93.

Krappe, Alexander H. Artemis Mysia. - *Classical Philology,* XXXIX, 1944: 181-83. (Apie Giltinę ir jos giminaičius kitose tautose.)

Krivickienė, Gražina. Žvilgsnis į gyvųjų ir mirusiųjų santykius lietuvių tautosakoje. - *Lituanistikos Instituto 1973 metų suvažiavimo darbai* (Chicago, 1975): 247-262.

Kukolnik, P. Običai, poveria i predrazsudki litovtsev. - In: *Čerti iz istorii i žizn Litovskago naroda* (Vilno, 1854): 110-112. (Kompiliacija iš rašytinių šaltinių, kaip Jucevičiaus *Litwa* ir kt.)

Kuncienė, O. Grigiškių (Neravų) pilkapio laidojimo papročiai (I. m. e. V-VII a. pilkapiai). - In: *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai,* ser. A, nr. 3 (72), 1980: 41-54.

Lebedys, Jurgis. *Lietuvių kalba XVII-XVIII a. viešajame gyvenime.* Vilnius: *Mokslas,* 1976.

Leicher, R. *Die Totenklagen in der deutschen Epik.* Breslau, 1926. (Germanische Abhandlungen, 58).

Lelešius, J. Miroslavo parapijos lietuvių raudos. - *Tauta ir žodis,* I, 1923: 275-307.

Lietuvos TSR archeologijos atlasas. Kn. 3. I-XIII a. pilkapynai ir senkapiai. Sudarytojas A. Tautavičius. Red. A. Rymantienė. Vilnius: Mokslas, 1977. 192 p., 11 žemėl. (Pateikiami pagrindiniai duomenys apie 866 pilkapynus ir senkapius, juose aptiktus radinius ir 27 II-XIII a. įvairių dirbinių lobius.)

A Lithuanian Cemetery. St. Casimir Lithuanian Cemetery in Chicago, Ill. Algimantas Kezys, SJ., Editor. Introduction by Jonas Dainauskas. Lithuanian Photo Library and Loyola University Press, Chicago, 1976. 247, p. with 202 ill. (Lithuanian and English). Lithuanian language edition *Palikę tėviškės namus,* published simultaneously.

M. L. Aus Preussisch-Lituaen. - *Globus*, Bd. 22, 1872: 239-240 (Totenwachen).

Mažiulis, Antanas. Senovės lietuvių vėlių kulto likučiai Pasarčių krašte. - *XX amžius*, 1938.XI.2, nr. 249.

-"- Vėlės lietuvių tikėjime. - *Lietuvių enciklopedija*, XXXIII, 1965: 301.

-"- Vėlinės Lietuvoje. - Ibid., XXXIII, 1965: 322.

Meulen, Reinder van der. *Der Naturvergleiche in den Liedern und Totenklagen der Litauer.* Leiden, 1907. xvi, 178 p.(kitas leidimas xvi, 169 p.) Yra ir lietuviškas M. Biržiškos vertimas: *Gamtos prilyginimai lietuvių dainose ir raudose.* Vilnius, 1919. 105 p.

- " - Ueber die litauischen Vėlės. - *Archiv fuer Religionswissenschaft*, Bd. XVII, 1914: 125-131.

Negelein, Julius von. Das Pferd im Seelenglauben und Totenkult. I. - *Zeitschrift des Vereins fuer Volkskunde*, Bd. XI, 1901: 406-420.

Palikę tėviškės namus. Žr.: *A Lithuanian Cemetery.*

Petrulis, J. Mirusiųjų apraudojimas. In: *Kraštotyra* (Vilnius, 1966): 134-137.

Petzoldt, Leander. *Der Tote als Gast. Volkssage und Exempel.* Helsinki, 1968. (FFC 200).

Ragaišis, A. Senovės papročiai Žemaičiuose. - *Rytas* (Kaunas), 1931.III.30, nr. 72.

Ranke, Kurt. *Indogermanische Totenverehrung.* Bd. I. Helsinki, 1951. (FFC 140).

Rieder, Otto. Totenbretter. - *Bayerische Hefte fuer Volkskunde*, IV, 1917: 151-168.

Samter, Ernst. *Geburt, Hochzeit und Tod. Beitraege zur vergleichenden Volkskunde.* Leipzig, 1911.

Sartori, Paul. *Die Speisung der Toten.* Dortmund, 1903.

-" - Todansagen. - *Zeitschrift des Vereins fuer rheinische und westfaelische Volksunde*, Bd. I, 1904: 36-54.

Schnippel, E. Altpreussischer Totenglaube. - In: *Volkskunde von Ost- und Westpreussen* (Koenigsberg, 1926), II, 42-54. Plg. *Zeitschrift fuer Volkskunde*, 1910: 384-386.

Schrader, Otto. Begraben und Verbrennen im Lichte der Religions- und Kulturgeschichte. - *Mitteilungen d. schlesischen Gesellschaft fuer Volkskunde*, XII, 1910: 48-73.

Senieji tikėjimai naujausių tyrinėjimų šviesoje. Moksl. red. P. Aksamaitis. Vilnius: Lietuvos TSR Ateizmo muziejus, 1977. Žr.: V. Urbanavičius. *Senųjų tikėjimų reliktai Lietuvoje archeologijos duomenimis* (apie laidojimo papročius): p. 17-28; R. Giedrienė. *Senojo nekrokulto apraiškos XX a. lietuvių kapinėse ir jų priežiūros papročiuose*: p. 60-72.

Slančiauskas, Matas. *Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai.* Vilnius: Vaga, 1975.

Straubergs, Karlis. *Littisk folktro om de doeda.* Stockholm, 1949. (Nordiska Museets Handlingar, 32). Resume: „Der lebende Tote in der lettischen Volkstradition": p. 131-140.

Štuopis, P. Aisčių vėlių kultas. - *Akademikas* (Kaunas), 1934, nr. 16, p. 360-365; nr. 17, p. 398-403. (Kompiliacija.)

Tautavičius, Adolfas, red. *Lietuvos archeologiniai paminklai: Lietuvos pajūrio I-VII a. kapinynai.* Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas, 1968.

Tietz. Die Litthauer in Ostpreussen. Haeusliche Feste der Litthauer. - *Das Ausland*, XII, No. 35, 1839: 1258-60.

Urbanavičius, V. Laidosena Lietuvoje XIV-XVII amžiais. - *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*, ser. A, nr. 3 (22), 1966: 105-119.

Vaitkunskienė, Laima. Socialinės nelygybės atspindžiai žemaičių laidojimo paminkluose. - *Lietuvos istorijos metraštis*, 1977 metai. Vilnius: Mokslas, 1978: 23-35.

Volkaitė-Kulikauskienė, Regina. Lietuvių tautybės susidarymas (archeologiniais duomenimis). - *Lietuvos istorijos metraštis*, 1977 metai. Vilnius, 1978:5-21, 5 žemėl. (Apie mirusių deginimo paprotį: p. 16-19.)

Vyšniauskaitė, A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX a.-XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. - *Iš lietuvių kultūros istorijos*, III (Vilnius, 1961): 132-156. (Dar žr. ten

pat du straipsnius: O. Navickaitė. Plokštinių kapinynų tyrinėjimai Lietuvoje 1948–1958 m., p. 66–100; I. Sadauskaitė. Dėl mirusiųjų deginimo papročio, p. 125–130. Visi straipsniai gausiai iliustruoti.)

Wiedemann, A. Der „Lebende Leichnam" im Glauben der alten Aegypter. – *Zeitschrift des Vereins fuer rheinische und westfaelische Volkskunde*, Bd. 14, 1917: 3–36.

Zweck, A. *Litauen: eine Landes- und Volkskunde.* Stuttgart, 1898. (Kompiliacinis darbas pagal spausdintą literatūrą.)

Žemaitienė, Uršulė. (Red. J. Balys). Suvalkiečių laidotuvių apeigos ir raudos. – *Ateitis*, 1951, nr. 3, p. 106–108; nr. 4, p. 131–133.

DAŽNESNI SUTRUMPINIMAI / ABBREVIATIONS

Bas. – Basanavičius, Jonas. *Iš gyvenimo vėlių bei velnių.* Chicago, 1903.

Bezz. – Bezzenberger, Adalbert. *Litauische Forschungen.* Goettingen, 1882.

GK – Gimtasai kraštas, nr. 1-31. Šiauliai, 1934-1940.

LMD – Lietuvių mokslo draugijos fondas Lietuvių tautosakos rankraštyne, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vilniuje.

LT – Lietuvių tauta, I-V. Vilnius, 1907-1936.

LTA – Lietuvių tautosakos archyvo rankraštynas, Kaunas-Vilnius, 1935–1944.

LŽV – Lietuvos žemės vardyno rinkiniai Vilniuje.

Mannh. – Mannhardt, Wilhelm. *Letto-Preussische Goetterlehre.* Riga, 1936. Perspausdino: H. von Hirscheydt, Hannover-Doehren, 1971.

MLLG – Mitteilungen der Litauischen Literarischen Gesellschaft. Bd. 6, No. 1–31. Tilsit-Heidelberg, 1883–1912.

MT – Mūsų tautosaka, I-X. Kaunas, 1930-1935.

MžL – Mažoji Lietuva (geografinis terminas).

Praetorius – Praetorius, Matthaeus. *Deliciae Prussicae oder Preussische Schaubuehne.* Herausg. von W. Pierson. Berlin, 1871. (Autorius baigė rašyti 1690 m.)

Sudauerbuechlein – Maletius, Hieronymus. *Warhafftige beschreybung der Sudawen auff Samlandt, sambt ihren Bockheyligen vnnd Ceremonien.* Koenigsberg, (ca. 1561).

TD – Tautosakos darbai, I-VII. Kaunas, 1935-1940.

TŽ – Tauta ir žodis, I-VII. Kaunas, 1923-1931.

ŽS – Živaja starina. St. Petersburg, 1890-1916.

(Kitus sutrumpinimus žr. *Lietuvių tautosakos lobyno* t. VII, p. xiii.)

LITHUANIAN GHOST STORIES FROM PITTSBURGH, PENNSYLVANIA*

By JONAS BALYS

In the summer of 1949, I discovered in Pittsburgh an old Lithuanian lady, Mrs. Magdalena Takazhauskas, who possessed a real treasure of folklore. The Rector of the local Lithuanian church told me about her: "She likes to sing, tell stories, and... gossip". And this was true. In two days I recorded some fifty old and rare songs, and ten tales and legends. Her memory is marvelous. She was born in 1877 at Versnupiai village, Alvitas parish (in Western Lithuania) and came to the United States in 1904. She married when she was twenty and now has been a widow for twenty-six years. She has had ten children (five of them are still living). It was a very difficult task for a widow to raise a flock of children and care for them. When somebody once suggested that she must marry again, she answered promptly: "A husband for myself I could probably find, but he would not be a father for my children". About her young days she says: "I was a merry girl, liked to sing, to dance, and I attended the church, too. It is pleasant to tell tales when many people are listening".

She visited the Old Country for two months in 1930. In spite of her seventy-two years she still enjoys good hearing and sight, she likes to knit, and reads three Lithuanian papers. She is a good hearted person and it was a pleasure to work with her. She sang and told stories readily and with some pride of her knowledge, and she was not at all bothered by the presence of a recording machine. Three of her ghost stories which I am going to give here were recorded on August 18–19, 1949, and are to some extent condensed.[1]

1. THE GHOST DECEIVED BY A SHAM DEAD MAN

There once lived a farmer who was a very good man. He had, however, a passion: he loved money very much. He said nothing about his money before he died. After his death he began to haunt the house. No means of exorcism could stop the haunting. Then one of the farm servants said to the wife of the deceased: "I want to discover what really is causing the haunting. I will feign a dead man and you bury me beside the master". And so it was done. The coffin with the servant was put in the cellar of a church beside the coffin of his master. At night after eleven o'clock the master arose from his coffin. The servant did the same.

* Paper read at the Annual Meeting of the American Folklore Society, July 28, 1950. Collecting of folklore among Lithuanians living in the U.S. has been sponsored by American Philosophical Society.

[1] The full texts in the original language have been published in my collection "Ghosts and Men, Lithuanian Folk Legends about the Dead" (*A Treasury of Lithuanian Folklore*, part 1), 1951, Nos. 39B, 98A, 166.

"Oh, man, are you here also?"
"Yes, Sir, I died today".
"Why were you buried in such a haste?"
"Because I died from a sudden disease, they buried me in a hurry".
"All right, now come with me".

The ghost passed easily through the locked door of the church, but the servant was unable to do the same.

"My servant, you are not dead if you cannot pass the locked door".

"Sure, Sir, I am dead. But you died long ago and you are already dried out and became thin".

The ghost opened the door for him and asked again: "How will we walk: on the earth or in the air?"

"I am too heavy for air travel, let's go on the earth".

The ghost asked again: "What did you leave at home that you cannot rest quiet?"

"I left one pound of tobacco and this disturbs me. And what did you leave, Sir?"

"Oh, boy, I left much money buried in the barn and nobody knows about that. If somebody could take away this money, I could be freed and not haunt any more".

They reached the farm and first they went into the storage room. The servant was hungry. He found a loaf of bread and a pot with cream. He submerged a good piece of bread into the cream and ate it hastily. The ghost tried to do the same, however, without success as the cream did not stick to his bread. "Boy, you are not dead because you can eat, and I cannot".

"Sir, you are not hungry. Before your death you were served with plenty of all kinds of delicious food, and I ate merely a dish of vegetable soup and died; therefore, I am hungry".

Then both went into the living room. The ghost said: "Let us haunt the house". While the ghost haunted, nothing was broken, merely a great noise was made. The servant, on the contrary, broke everything.

"Boy, you are not dead".

"I am dead, Sir, and let us haunt longer".

The servant was frightened and he purposely kept the ghost busy until cockcrow.

"Now, boy, is your luck. You know where my money is hidden. Take it out, divide with my wife, and may you live happily".

Very interesting in this ghost story is the clearly stressed difference between the habits of a dead man and living one. The ghost can pass through the locked door, he can ride in the air, and he makes noise without breaking anything. The living one is cleverer than the ghost and is able to deceive him.

The story is popular in Lithuania (eleven variants recorded)[2]. The same story is known among Estonians (twenty-four variants)[3].

2. BURIAL OF A SORCERER

A fanner hired his servant for 600 rubles to bury him after his death. His life was not spotless (probably he was a sorcerer or one who sold his soul to the devil); therefore he knew that nobody would take care to bury him. The farmer,

[2] See J. Balys. *Motif-Index of Lithuanian Narrative Folk-Lore* (Kaunas, 1936), p. 225, Nr. 3530.
[3] Cf. Thompson's *Motif-Index* E 451.5: Ghost laid when treasure is unearthed.

after the agreement with his servant, died shortly. The servant thought: there is something wrong with him and I must be careful. He took the coffin to the smith and let him make three iron hoops around the coffin. The servant then put the coffin into a cart and rode to the cemetery. He had to pass through a forest. The evening came and got dark. Suddenly a hoop at the foot of the coffin broke. After a while another one broke. The servant was frightened. He leaped up from the cart, made, in bare feet, a trip around the cart, going backwards; then he climbed a young maple tree and from there reached another taller tree. The last hoop on the middle of the coffin burst and the dead man arose. He searched everywhere for his servant. He ran around the cart, came to the maple tree - the servant was not there. The cock crew and the corpse fell down helplessly. The servant waited in the tree until morning. Then he bound a rope to the feet of the corpse, dragged it to the cemetery and buried it, and got the 600 rubles.

The story is not rare among the Lithuanians. The sorcerer, or a man in liaison with the devil is dangerous after his death and only a clever man is able to overcome and bury him.[4]

3. THE BEEMASTER KURAUSKAS

I am going to tell you a true story. I heard it from my father who has had personal experiences with the event.

The owner of the large estate called Giedryne had a gardener and beemaster with the name Kurauskas. He was considered a good man and nobody was aware of what he once did. One day while going to holy communion, he secretly took the sacred wafer from his mouth, took it home and put it on one of the beehives. Since this very day he had unusual success with bees and the landlord was very much pleased with him.

One day the beemaster became sick. He went outdoors and drowned in a small swamp caused by rain on the yard. In three days he was buried and the relatives and friends, according to the custom, gathered at the home of the deceased for the last prayers (to sing the rosary). And what happened: Kurauskas came home to his own funeral feast. He did nothing, he was merely standing and gazing at the guests who were scared and ran away.

Now the haunting began. Kurauskas appeared to those people with whom he liked to wrestle while he was alive. The attacked man was forced to wrestle with him the whole night. Even if Kurauskas was overpowered, he suddenly freed himself and the struggle was continued. One servant died because he was exhausted from continually wrestling with the dead man. The landlord did not want to believe the story. "How do you dare blame such a good man?"

Kurauskas haunted, clad not in the funeral clothes, but with his every-day suit which he used to wear while working in the garden. His wife sold the suit to a wandering merchant, a Jew. Kurauskas found the Jew, took away his clothes and haunted again.

The son of the landlord had a girl friend in the nearby town of Virbalis. Once the young man came home, riding his horse, at about eleven o'clock at night. He shouted for the man keeping the nightwatch to take the hone from him. The

[4] See J. Balys ibid., p. 33, Nr. *369 (eleven variants).
Cf. E 261.2: Dead arises when shroud bursts, and pursues attendant (Esthonian, Finnish, Lappish). Also known to the Cheremis: O. Beke. *Volksdichtung und Gebräuche der Tscheremissen* (Budapest, 1951), p. 123 f. It seems that the story is especially popular among the Finno-Ugric peoples.
For a similar Russian version see: W. Ralston. *Russian Fairy Tales* (N.Y., 1873), p. 286f.

watchman was at this time on the other side of the estate. Before he could get there, Kurauskas appeared and took care of the horse. The young man, seeing the ghost, cried out loudly and fainted. The servants took him to the room and wondered why he was pale and speechless. They called several doctors, one of them was Mr. Snaiberis from Kybartai, but nobody was able to help him. The watchman coming later thought that the gentleman drove the horse into the stable and wanted to take off the saddle. He came into the stable and what a marvelous sight: the horse was hung by the bridle to the beam of the ceiling, and Kurauskas was steadily going around the horse. The watchman was not frightened; Kurauskas never challenged him for wrestling because the watchman overpowered Kurauskas while he was alive, and the ghost feared him. The watchman cut the bridle with his pocket knife and freed the horse which was nearly suffocated. Kurauskas laughed loudly, like a horse, and went his way. Next day the young gentleman regained his speech and said: "Father, it is true, what the people are saying, Kurauskas haunts and last night he took my horse from me".

The landlord called the Rector of the Catholic church from Virbalis (just now cannot remember his name). The priest investigated the case and hearing that the deceased was an unusually successful beemaster, called another beekeeper to investigate the beehives. The latter discovered that the bees in one of the hives were constantly buzzing something like the melody of the popular hymn "Oh Holy God". The beehive was opened and they found that the bees had made a chalice of wax to contain the consecrated host.

The grave of Kurauskas was unearthed and it was found that the body was lying with its face down in the coffin. The priest said: "Now we see that he is a revenant ('patempionas'). The devil hides in his skin and bothers the people at night. There is no other way to lay him but to decapitate the corpse". In the town was a certain man who slaughtered old horses. He was called there and charged to cut off the head of the corpse with an axe. He stroke once – the head laughed at him, and only with the third stroke was the head severed from the body. The falling head attached itself to the border of the executioner's coat (biting with its teeth?). The man cut off the border of his coat and cast the head into the grave.

No matter, Kurauskas came again; he put on his head and haunted as before. The priest gave other advice: "You must call the real executioner from Vilkavishkis and let him do the job". The executioner came. He cut off the head and put it at the end of the feet. Further, he poured seeds of poppy into the mouth of the revenant, pierced his throat with a stick of the rowan tree, and said: "You may be quiet; he will come back no more". And actually Kurauskas did not appear any more.

You must believe me, this is not a tale, but a true happening. The story about a beemaster who puts the consecrated host into a beehive, has success with his bees and haunts the place when he dies, is well known among the Lithuanians.[5] The version presented here, however, is the most developed and possesses many other and much older motives which belong to the well-known category about the "living corpse". Everything there is given with a rare precision and with astonishingly good conservation of many centuries-old ethnological facts. The story teller really believes what she says, she gives the names of persons and points out places of events. This is a good example of what a legend really is.

[5] See J. Balys. *Lithuanian Folk Legends, I* (Kaunas, 1940), Nos. 624–627.

I think time is too short to go further into investigating every motif, their history and dissemination. I want merely to make references to the corresponding numbers of the *Motif-Index* by Stith Thompson:

C55. Tabu: losing consecrated wafer.

V35. The stolen sacrament.

Q 222.1. Punishment for disecrating of holy things (wafers).

B 259.4. Bees build church of wax to contain consecrated host.

E 261. Wandering ghost makes attack.

E 422. The living corpse.

E 446.3. Ghost laid by decapitating body.

E 422.1.1. Headless revenant.

E 442. Ghost laid by piercing grave with stake.

The new motif is pouring seeds of poppy into the mouth of the revenant's body (E439.4.*).

JONO BALIO DARBŲ BIBLIOGRAFIJA

Šiame bibliografiniame sąraše knygos ir straipsniai, pasirašyti tikra pavarde, inicialais arba pseudonimu B. Jonaitis. Straipsniai, pasirašyti kitais pseudonimais, arba visiškai nepasirašyti, šiame sąraše neįtraukti. Sutrumpinimas *LE* reiškia *Lietuvių enciklopediją*, išleistą Bostone. Sąrašas sudarytas chronologine tvarka.

1926

1. Jonas Krikštytojas ir Joninių kultas. - *Rytas*, nr. 223 ir 236. [Pirmasis spaudoje pasirodęs straipsnis].
2. Basanavičiaus darbai mūsų istorijai. - *Panevėžio balsas*, nr. 46.

1927

3. Karsakiškio apylinkė; kelios istorinės ir geologinės pastabos. - *Panevėžio balsas*, nr. 30, 31, 32.
4. Dar apie Karsakiškį. - Ten pat, nr. 38.
5. Lietuvos apgyventos vietos (rec.). - *Švietimo darbas*, nr. 8, p. 782-785. [Pirmasis parašytas straipsnis, tik vėliau atspausdintas.]
6. Bibliografinis mažmožis. - *Lietuva*, nr. 148.
7. Lietuvių kryžiai. - *Panevėžio balsas*, nr. 43, 44, 49, 50, 52.
8. Senovės lietuvių tikybos klausimu. - *Lietuva*, nr. 45.
9. Tautosaka ir tautosakininkas. - *Panevėžio mokytojų seminarijos tautotyros žinių ir senienų rinkimo draugijos metraštis 1924-1927 m.* (Draugijos leidinys nr. 12.)

1928

10. Statykime „dešimtmečio kryžius". - *Panevėžio balsas*, nr. 13.
11. Joninės. - *Lietuvos aidas*, birž. 22 d., nr. 114.
12. Prietarai ir burtai, legendos. - *Tauta ir žodis*, V, p. 629-645.
13. Jaunosios verkavimai. - Ten pat, p. 646-649.
14. P. Šinkūnas. Kėdainių miesto istorija (rec.). - *Švietimo darbas*, nr. 11, p. 1502-1504.

1929

15. P. Tarasenka. Lietuvos archeologijos medžiaga (rec.). - *Švietimo darbas*, nr. 8, p. 776-778.
16. J. Dovydaitis. Tautosakos rinkėjo vadovas (rec.). - Ten pat, nr. 8, p. 778-780.
17. Kelionių po Lietuvą įspūdžiai. - *Jaunoji karta*, nr. 8, p. 6-11; nr. 9, p. 10-12.

18. Dveji metai. - Ten pat, nr. 10, p. 4-6.
19. Lietuviai Karaliaučiuje. - *Jaunoji Lietuva*, nr. 5-6.
20. Tumas-Vaižgantas. - Ten pat, nr. 7, p. 15-20.
21. Ar senovės lietuviai turėjo stabų? - Ten pat, nr. 8, p. 33-37; nr. 9, p. 44-46; nr. 10, p. 40-45.

1930

22. Witautas der Grosse, Grossfuerst von Litauen. - *Juniores,* (Koenigsberg), nr. 2.
23. Iš Vytauto Didžiojo gyvenimo ir darbų. - *Jaunoji Lietuva*, nr. 1 p. 2-12; nr. 2, p. 73-78; nr. 3, p. 147-50.
24. Menas kalbėti. - Ten pat, nr. 3, p. 157-163.
25. Abiturientams. - Ten pat, nr. 5, p. 301-303.
26. Trejiems metams sukakus. - Ten pat, nr. 5, p. 250-258.
27. J. I. Kraševskio „*Karalių motina*“ (rec.). - Ten pat, nr. 6, p. 376-383. Sutrumpintai tą patį atspausdino - *Šiaurės Lietuva*, nr. 10.
28. Lietuvos archeologiniai paminklai Mintaujos muziejuje. - *Lietuvos aidas*, nr. 28.
29. Senienų rinkimas Latvijoj. - *Švietimo darbas*, nr. 1, p. 106-108.
30. Kalėdų papročiai ir burtai. - *Mūsų tautosaka*, I, p. 124-153.

1931

31. Į kalnus! - *Šviesos keliai*, nr. 1, p. 52-57.
32. Studijų sąlygos Austrijoje. - Ten pat, nr. 3, p. 231-234.
33. Politika kaip mokslas ir menas. - Ten pat, nr. 4, p. 293-297.
34. Svetimuose kraštuose. - Ten pat, nr. 9, p. 605-608: nr. 10, p. 675-680; nr. 11, p. 726-728.
35. Amerikoniškas žurnalizmas (rec.). - *Vairas*, nr. 4, p. 536-539.
36. Lietuvių literatūra, I (rec.). - Ten pat, nr. 10, p. 273.
37. *Mūsų tautosaka*, III (rec.). - Ten pat, nr. 10, p. 273.
38. O. Spanno *Tikroji valstybė* - Ten pat, nr. 7-8, p. 380-389; nr. 11; nr. 12, p. 462-466.

1932

39. Katolicizmas Vokietijoje. - *Vairas*, nr. 1, p. 110-111.
40. Regnum et Sacerdotium. - Ten pat, nr. 2, p. 228-239.
41. Geopolitika: nauja linkmė valstybės ir istorijos moksluose. - Ten pat, nr. 3, p. 382-392.
42. W. Essen *Die laendlichen Siedlungen in Litauen* (rec.). - Ten pat, nr. 5, p. 136-38. Trumpiau vokiškai: *Anthropos*, t. 27, p. 688-689.
43. Dainos, Jurgio Dovydaičio surinktos ir skiriamos mokykloms (rec.). - Ten pat, nr. 5, p. 139-140.
44. Etnologijos ir archeologijos sutartinis darbas. - Ten pat, nr. 6, p. 221-228.
45. Folklorininko darbas. - Ten pat, nr. 10.
46. Primityvinių tautų Vyriausia Būtybė. - *Soter*, nr. 2 (15), p. 57-65.

1933

47. Lietuvių rasinė sudėtis. - *Jaunoji karta*, nr. 35, p. 581-582.
48. Nūdieninės problemos sociologijoj. - *Akademikas*, nr. 1, p. 11-13; nr. 2, p. 30-32.
49. Kultūros raidos ir tautos santykiai. - Ten pat, nr. 12, p. 221-223.
50. Suomių žemės įspūdžiai. - Ten pat, nr. 17, p. 328-329.

51. O. Hesch. *Letten, Litauer, Weissrussen* (rec.). - *Vairas*, nr. 5, p. 122-123.
52. J. Šliūpas. *Aisčių arba baltų religija* (rec). - Ten pat, nr. 3, p. 403-404.
53. Vokios universitetai ir akademinė jaunuomenė. - Ten pat, nr. 7-8, p. 406-407.
54. Rasė ir dvasia. - Ten pat, nr. 7-8, p. 321-33; nr. 9, p. 42-52.
55. S. Šalkauskis, *Lietuvių tauta ir jos ugdymas* (rec.). - Ten pat, nr. 9, p. 121-122.
56. A.R. Niemi. *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai* (rec.). - Ten pat, nr. 10, p. 217-221.

1934

57. Antropologinė ir sociologinė žydijos problema. - *Akademikas*, nr. 2.
58. Senoji ir jaunoji karta: žodžiai ir darbai. - Ten pat, nr. 3.
59. Lietuvių liaudies kultūriniai lobiai. - Ten pat, nr. 4, p. 78-80.
60. Ar reikalinga keisti mūsų rašybą? - Ten pat, nr. 5, p. 110.
61. Baubas ar akių užmerkimas? - Ten pat, nr. 9, p. 197.
62. Savaitė Švediuose. - Ten pat, nr. 11-12, p. 246-250.
63. Moterų diskusijų pasiklausius. - Ten pat, nr. 11-12, p. 258-259.
64. Lietuvių tautotyros reikalu. - Ten pat, nr. 16.
65. Suomių Kalevalos šimtmečiui besiartinant. - *Naujoji Romuva*, nr. 175-176, p. 418-422.
66. Šešiasdešimt tūkstančių ežerų šalyje (Suomijos įspūdžiai). - Ten pat, nr. 188-189, p. 260-262.
67. Septyniolika metų Nepriklausomai Suomijai. - *Jaunoji karta*, nr. 49.
68. Pasakų literatūra. - *Vairas*, nr. 3, p. 404-408.
69. Paskutinių laikų lietuvių liaudies dainos. - Ten pat, nr. 4, p. 454-465; nr. 5, p. 56-63; nr. 6, p. 169-175.
70. Kaimietiškumas ir kultūrinis gyvenimas. - Ten pat, nr. 5, p. 86-87.
71. V. Krėvės *Gilšė* ir liaudies tradicijos. - Ten pat, nr. 10, p. 231-243.
72. Aitvaras. - *Gimtasai kraštas*, nr. 2, p. 104-111; nr. 3-4, p. 141-146.
73. Pažinkime lietuviškas Kalėdas. - *Tautos mokykla*, nr. 24, p. 467-68.

1935

74. Literatūra apie „Kalevalą". - *Lietuvos aidas*, nr. 22.
75. Commentationes archivi traditionum popularium Estoniae, 1 (rec.). - Ten pat, vas. 23, nr. 45.
76. Lietuvių mitologija „Mythologie générale" leidinyje. - Ten pat, rugs. 7, nr. 205.
77. Tarptautinis pasakų turinėtojų kongresas Lunde. - Ten pat, lapkr. 27, nr. 297 (rytinė laida).
78. Studentai tautos pažinimo darbe. - *Akademikas*, nr. 2, p. 33-36.
79. Tautotyra ir krašto pažinimas. - Ten pat, nr. 8, p. 182-184.
80. Lietuviškų šokių beieškant. - Ten pat, nr. 10, p. 235-237.
81. Perkūnas medžioja velnią; lietuviškos kilmės mitologinis padavimas. - *Vairas*, nr. 3, p. 293-302; nr. 4, p. 450-458.
82. Suomių ir baltų santykiai „Kalevalos šviesoje". - Ten pat, nr. 4, p. 478-480.
83. E. Pohl. *Die deutsche Volksballade von der „Losgekauften"* (rec.). - Ten pat, nr. 6, p. 253-256.
84. Kaip rinkti tautosaką. - *Tautos mokykla*, nr. 5, p. 106-108.
85. Anhang... - *Mūsų tautosaka*, IX, p. 253-268.
86. Suomių Kalevalos istorinė ir kultūrinė reikšmė. - *Naujoji Romuva*, nr. 8 (216).
87. Šamanizmas. - *Eranus*, III, p. 147-171.

88. Lithuanian folk dances. - *Journal of the English Folk Dance and Song Society,* (London), vol. II, p. 139-142.

89. Leišu folklora. - *Latviešu konversacijas vardnica,* (Riga), burt. 90, p. 22876-22883.

1936

90. Trys liaudies dainų rinkiniai (rec.). - *Akademikas,* nr. 4, p. 93-94.

91. Keista recenzija universiteto žurnale. - Ten pat, nr. 9.

92. Humanitarų tautininkų keliai. - Ten pat, nr. 16-17, p. 319-320 (vedamasis).

93. Liudo Rėzos dainos, I. M. Biržiškos spaudai parengta (rec.). - *Naujoji Romuva,* nr. 10, p. 236.

94. C. von Stern. *Estnische Volkssagen* (rec.). - Ten pat, nr. 10, p. 236.

95. Dvasių nunešti žmonės. - *Jaunoji Lietuva,* nr. 3, p. 167-170.

96. Suomija - sporto ir turizmo kraštas. - *XX amžius,* gruod. 5, nr. 140.

97. A short review of the collection of Lithuanian folklore. - *Tautosakos darbai,* I, p. 1-26.

98. Nuo žirgo kritęs bernelis; vienos liaudies dainos nagrinėjimas. - Ten pat, I, p. 142-78.

99. Raganavimai vestuvėse. - Ten pat, I, p. 279-283.

100. Gyvi numirėliai. - *Vairas,* nr. 6, p. 611-625.

101. Dzūkų tautosakos falsifikacijos. - Ten pat, nr. 9, p. 23-42.

102. Dėl „Dzūkų tautosakos falsifikacijų". - Ten pat, nr. 11, p. 284-304.

103. „Mūsų tautosaka", X (rec.). - Ten pat, nr. 12, p. 469-473.

104. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogas.* Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvo leidinys, xxxviii + 295 p. (Tautosakos darbai, II). Rec: „Journal of American Folklore", v. 50, 1937, p. 409-410 (Archer Taylor); *Folk-Liv,* (Stockholm), III, 1939, p. 320 (Jan de Vries).

1937

105. Apie tautosakos reikalus Vokietijoje ir Šveicarijoje. - *XX amžius,* saus. 2, nr. 1.

106. Tautosakos ir tautotyros darbo organizacija Vokietijoje ir Šveicarijoje. - *Vairas,* nr. 1, p. 84-88.

107. Mechaniškojo evoliucionizmo apologetika [polemika su J. Baldausku] - Ten pat, nr. 1, p. 66-73.

108. Gero ir pikto prado kova liaudies tradicijose. - Ten pat, nr. 11, p. 273-282; nr. 12, p. 437-447. [Buvo padarytas atspaudas, 20 p.]

109. Basanavičiaus tautosakos darbai. - *Akademikas,* nr. 3, p. 58-61.

110. Kultūrinis importas ir eksportas. - Ten pat, nr. 5, p. 108-109.

111. W. Mannhardt. *Letto-Preussische Goetterlehre* (rec.). - Ten pat, nr. 6, p. 147.

112. Smūkelio kultas. - Ten pat, nr. 15, p. 312.

113. Teorijos ir gyvenimo tikrovė. - Ten pat, nr. 17-18, p. 390.

114. Vilniaus krašto tautosaka. - *Mūsų Vilnius,* nr. 6, p. 94; nr. 7, p. 123.

115. Tautosakos auklėjamoji reikšmė. - *Tautos mokykla,* nr. 11, p. 253-257.

116. Ueber die Geheimbuende in Litauen. - *Acta Ethnologica,* (Copenhagen), nr. 2, p. 131-132.

117. Perkūnas lietuvių liaudies tikėjimuose. - *Tautosakos darbai,* III, p. 149-238. [Buvo atspaudas su specialiais viršeliais.] Santrauka vokiškai: Zusammenfassung und Vergleiche, p. 216-237.

118. Lithuanian Legends of the Devil in Chains. - *Tautosakos darbai,* III, p. 321-331.

119. *Iš Mažosios Lietuvos tautosakos* (spaudai paruošė). Atspaudas iš *Tautosakos darbų*, III, p. 3–91. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvo leidinys. 90 p.

120. *Lietuvių sąmojus: liaudies anekdotai* (spaudai paruošė). Kaunas: Sakalas. 256 p.

1938

121. Dviveidė moralė. [Atsakymas knygos „Lietuvių sąmojus" kritikams.] – *Akademikas*, nr. 1, p. 23–24.

122. Estų mokslo draugijai šimtas metų. – Ten pat, nr. 4, p. 100–101.

123. Z. Ivinskis. *Senovės lietuvių religijos bibliografija* (rec.). – Ten pat, nr. 7 (viršelių 3 p.)

124. Žvelkime į ateitį. – Ten pat, nr. 11–12, p. 245–246.

125. Mūsų tautosaka. – *Jaunoji karta*, nr. 7, p. 131–132; nr. 9, p. 179–180; nr. 10, p. 203–204; nr. 11, p. 227–228; nr. 12, p. 247–248.

126. Aštrioji tautosaka. – *Jaunoji Lietuva*, nr. 10, p. 509–517.

127. Ueber die litauischen Volksballaden. – *Acta Ethnologica*, (Copenhagen), nr. 2–3, p. 73–99.

128. Tautosakos leidimo reikalu. – *Vairas*, nr. 2, p. 76–79.

129. Etnologas Wilhelm Schmidt. – Ten pat, nr. 6, p. 345–350.

130. *Lietuvių liaudies baladės: motyvų apžvalga ir palyginimai.* (Perspausdinta iš *Židinio*, t. 28, nr. 8–9, p. 213–226; nr. 10, p. 379–398). Kaunas. Autoriaus leidinys. 40 p.

131. *Vilniaus krašto lietuvių tautosaka* (spaudai paruošė). Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvo leidinys. xvii+330 p. (*Tautosakos darbai*, IV).

132. Pratartis (knygoje *Lietuvių liaudies melodijos*, p. v–vi). – *Tautosakos darbai*, V).

1939

133. Tautinis auklėjimas praktikoje. – *Lietuvos aidas*, saus. 25, nr. 39.

134. Kalėdinės tautosakos bruožai. – Ten pat, gruod. 22, nr. 790.

135. Naujieji Metai kaime. – Ten pat, gruod. 30, nr. 805.

136. Dėl E. Geisto folklorinių straipsnių. – *XX amžius*, lapkr. 21, nr. 268.

137. Laiškas redakcijai [dėl E. Geisto atsiliepimo.] – Ten pat, nr. 274.

138. Dėl žurnalisto sąvokos. – *Naujoji Romuva*, nr. 18, p. 400–401.

139. Vilniečių tautosakoj pasižvalgius. – Ten pat, nr. 42–43, p. 763–765.

140. Mūsų tautiškų šokių reikalai. – Ten pat, nr. 49, p. 905–906.

141. Tautinės sąmonės budrumas. – *Akademikas*, nr. 13.

142. Tautosaka Motiejaus Miškinio „Lietuvių literatūroj" (rec.). – Ten pat, nr. 20, p. 301–302.

143. Kai kurie lietuvių būdo ypatumai. – *Židinys*, nr. 7, p. 21–30.

144. [Lings] Senos lietuviškos dainos angliškai (rec.). – Ten pat, nr. 11 p. 601–603.

145. *Griaustinis ir velnias Baltoskandijos kraštų tautosakoje: lyginamoji pasakojamosios tautosakos studija.* Atspaudas iš *Tautosakos darbų* VI t. Kaunas. 220 + viii p. Viršelių 2–3 p.: Santrauka vokiškai: Zusammenfassung, p. 205–220. Kiti svarbesni to paties autoriaus darbai [bibliografija].

1940

146. Suomių liaudies lyrika. – *Vairas*, nr. 2, p. 142–144.

147. Lietuviai lenkų tautosakoje. – Ten pat, nr. 3, p. 227–229.

148. Velykų papročių kilmė ir prasmė. – *Lietuvos aidas*, kovo 21, nr. 134.

149. Terminologijoj susipainiojus: dėl „etnologijos" ir „etnografijos" reikšmių. – Ten pat, geg. 14, nr. 223.

150. *Lietuvių liaudies sakmės,* I (parengė). Kaunas: A. S. Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos archyvas. xxvii+448 p. Santrauka angliškai: The review of the motive contents, p. xi–xxvi.
151. *Klaipėdiškių lietuvių tautosaka* (redagavo). Kaunas: Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos archyvo leidinys. 160 p. (*Tautosakos darbai,* VII).
152. *Tautosakos rinkėjo vadovas* (redagavo). Antroji laida. Kaunas: Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos archyvo leidinys. 166 p.

1941

153. Tautosaka seniau ir šiandie. - *Vilniaus balsas,* vas. 9, nr. 33.
154. *Šimtas liaudies baladžių* (parengė). Iliustravo D. Tarabildienė. Kaunas: LTSR Valstybinė leidykla. 203 p.
155. Revoliucinė tautosaka. - *Naujoji Lietuva,* rugs. 7, nr. 61.
156. Numirėliai ir vėlės. - Ten pat, lapkr. 1, nr. 108.
157. Didžioji žiemos šventė. - Ten pat, gruod. 24, nr. 152.

1942

158. Patarlės. - *Naujoji Lietuva,* geg. 10, nr. 109.
159. Sekminės - pavasario šventė. - Ten pat, geg. 24, nr. 121.
160. Joninių apeigų kilmė ir prasmė. - Ten pat, birž. 24, nr. 147.
161. Mįslės tautosakoje. - Ten pat, rugp. 30, nr. 205.
162. Javų dvasia ir derliaus papročiai. - *Žemės ūkis,* nr. 8 (218), p. 791–809.
163. Baum und Mensch im litauischen Volksglauben. - *Deutsche Volkskunde,* p. 171–177.

1943

164. Motinos žemės gerbimas. - *Žemės ūkis,* nr. 2 (220), p. 81–87.
165. Žemdirbystės papročiai ir prietarai. 1. Jurginės - pavasario pradžia. 2. Pirmasis bandos išginimas. 3. Pirmoji vaga pavasarį. - Ten pat, nr. 8 (226), p. 569–582.
166. Senoviškos lietuvių vedybos. - *Naujoji Lietuva,* kovo 28 ir 30, nr. 75–76.
167. Krikštynos mūsų kaime (liaudies tikėjimai ir papročiai). - Ten pat, bal. 16 ir 17, nr. 91–92.
168. Pirmoji artojo diena. - Ten pat, bal. 24, nr. 98.
169. „Velnio žolė": taboka mūsų tautosakoj. - Ten pat, birž. 13, nr. 139.
170. Saulinės dainos. - *Gimtasai kraštas,* nr. 31, p. 95–106.
171. Joninių arba kupoliavimo dainos. - Ten pat, nr. 31, p. 106–111.
172. Ugnis ir jos gerbimas: lietuvių liaudies tikėjimai ir papročiai. - *Kūryba,* nr. 1, p. 47–52.

1944

172a. Ugnis ir jos gerbimas (tęsinys). - *Kūryba,* nr. 1, p. 41–46.
173. Ūkininkų menas (K. v. Spiess *Bauernkunst* knygos rec.). - *Naujoji Lietuva,* bal. 8, nr. 84–85.
174. Tautos religija ir pasaulinė religija papročiuose (W. Goegginger. *Volksreligion u. Weltreligion* knygos rec.). - Ten pat, bal. 26, nr. 98.
175. Sukaktuvinis „Gimtasai kraštas" (rec.). - *Ateitis,* bal. 25, nr. 96.
176. *Lietuviškos pasakos* (sudarė). Iliustravo A. Vaičaitis. [Kaunas]: Lietuvos TSR Valstybinė leidykla. 236 p. [Sudarytojo pavardė tituliniame lape ir šaltinių nurodymai knygos gale buvo išmesti.] Žr. nr. 265.

1946

177. *Litauische Hochzeitsbraeuche.* Hamburg: Baltic University. 78 p. (Contributions of Baltic University, 9).

Rec: *Žiburiai,* 1947, birž. 21, nr. 25 (A. Stanys); *Mūsų kelias,* 1947, birž. 26, nr. 26 (Stp. Pl-nas); *Zeitschrift fuer slavische Philologie,* Bd. 19, Heft 2, p. 452–453 (Walter Anderson); *Aidai,* 1948, nr. 10, p. 36–37 (A. Mažiulis); *Le Mois d'ethnographie Française,* 1948, nr. 1, p. 10 (L. D.); *Die Nachbarn,* I, 1948, p. 140–141 (W.E. Peuckert); *Journal of American Folk-Lore,* 1949, p. 215 (A. Senn); *Folk-Liv,* 12–13, 1948–1949, p. 219 (J. Lingis); *Virittaeja,* 1949, p. 334 (Ilmar Talve).

178. Tikėjimai apie dangaus skliautą. - *Mintis* (Memmingen), rugp., nr. 1, p. 26–30; rugs.-spal., nr. 2–3, p. 31–36.

179. Sėjos papročiai. - *Pėdsakai* (Fulda), rugp., nr. 1, p. 22–24.

180. Lietuvių mitologija. 1. Senovės lietuvių dievaitis Perkūnas. - Ten pat, rugs., nr. 2, p. 24–29.

1947

180a. Lietuvių mitologija (tęsinys). 2. Žemės dievaitė Žemyna. - *Pėdsakai* (Wuerzburg), vas.-kov., nr. 2–3, p. 28–31.

181. Žalčių gerbimas senovės Lietuvoje. - *Aidai,* (Augsburg), nr. 3, p. 115–118.

182. Lietuvių vestuvių papročių karikatūros. - *Mūsų kelias,* (Dillingen, a. D.), bal. 14, nr. 17.

183. Etnografijos ir meno konfliktas. - Ten pat, birž. 12, nr. 24.

184. Tariamasis nemokšiškumas ir mados arkliukas. - Ten pat, rugs. 7, nr. 32.

184a. Pasakos, menas ir žongleriavimas. - *Mintis,* gruod. 12, nr. 141. [Nr. 182–84a diskutuojama dėl A. Dargio lietuviškų vestuvių iliustravimo.]

185. Baltijos Universiteto darbai. - *Vienybė,* (Brooklyn, N.Y.), birž. 13, nr. 24.

186. Lietuviai mokslininkai ir menininkai Vokietijoj. - Ten pat, birž. 20, nr. 25.

187. Mediniai menekenai. - *Tėviškės garsas,* (Schweinfurt), rugs. 25, nr. 91.

188. Kaip sena mūsų tautosaka. - Ten pat, spal. 16, nr. 94.

189. Lietuviškos knygos ir kultūros ateitis Amerikoje. - *Žingsniai,* (Stade Elbe), nr. 9, p. 39–41.

190. Volkscharakter und Volksbraeuche der Litauer. - *Scholar,* (Heidelberg), nr. 1, p. 37–48.

191. Šventi kalnai ir akmenys. - *Žiburiai,* (Augsburg), vas. 8, nr. 6.

192. Dėl kai kurių vestuvinių papročių. - Ten pat, rugp. 9, nr. 32. [Dėl A. Stanio-Šapokos recenzijos apie 177.]

193. Medžių ir miško gerbimas. - *Mintis,* (Memmingen), vas. 21 ir 24, nr. 20–21.

194. Schondocho novelė „Der Litauer". - Ten pat, spal. 25, nr. 120.

195. Kurtinas Baltų Institutas. - *Mūsų kelias,* rugp. 28, nr. 35.

196. Tautosaka Nepriklausomoj Lietuvoj. - Ten pat, rugs. 4, nr. 36; rugs. 11, nr. 37; gruod. 18, nr. 52.

1948

196a. Tautosaka Nepriklausomoj Lietuvoj (tęsinys). - *Mūsų kelias,* saus. 8, 15 ir 22, nr. 1–2, 3, 4.

197. Pasaulėžiūrinis daltonizmas. - Ten pat, bal. 8, nr. 15.

198. Prancūzų liaudies meno paroda [Arts et traditions populaires de France, Frieburg i. Br.] - *Mintis,* bal. 2, nr. 34.

199. Lietuviai rusų bilinose. - Ten pat, birž. 4, 11 ir 18, nr. 58, 61, 64.

200. Fastnachtsbraeuche in Litauen. - *Schweizerisches Archiv fuer Volkskunde,* (Basel), Bd. 45, Heft 1, p. 40-69 mit Tafeln. Rec: *Volkskunde,* (Bern), 1951, p. 103-104 (W. E. Peuckert).

201. Die Sagen von den litauischen Feen. - *Die Nachbarn,* (Goettingen), Bd. I, p. 31-71. Rec.: *Le Mois d'Ethnographie Française,* 1950, no. 3, p. 26-27 (P. Delarue); *Danske Studier,* 1949/1950, p. 151-152 (J.M. Boberg); *Anthropos,* 1951, p. 275-276.

202. Lietuvių ir keltų tautosakos giminystė. - *Tėviškės garsas,* (Schweinfurt), saus. 14, nr. 107.

203. Tautosaka Mažojoj Lietuvoj. - *Aidai,* (Augsburg), rugs., nr. 18, p. 346-349.

204. *Lietuvių tautosakos skaitymai.* Tuebingen: Patria. I d. 248 p.; II d. 272 p. Rec.: *Mūsų kelias,* 1948.XI.17, nr. 65 (J. Cicėnas); *Draugas,* 1949.I.6, nr. 4 (J. Prunskis); *Mintis,* 1948.XII.17, nr. 135 (V. Alantas); *Viltis* (Pfullingen), 1949, nr. 1, p. 37-38 (A. J. Greimas); *Aidai,* 1949, nr. 22, p. 44-45 (A. Mažiulis); *The Baltic Review,* (Stockholm), v. 2, nr. 3, p. 50-52 (J. Lingis); *Folk-Liv,* 12-13, 1948-1949, p. 214-216 (J. Lingis).

1949

205. Litauische Volksbraeuche; volkskundliche Skizzen. - *Folk-Liv,* (Stockholm), 12-13, 1948-1949, p. 112-140.

206. Lithuanian and Celtic fairy-lore. - *Living in Freedom,* Augsburg, published by Lithuanian Information Service, p. 49-53.

207. *Istoriniai padavimai: Lithuanian Historical Legends.* Chicago: Lietuvių katalikų spaudos draugija. 104 p. iliustr. (Anksčiau buvo spausdinta *Drauge*). Rec.: *Vienybė,* 1950.I.27, nr. 4 (J. Cicėnas); *Aidai,* 1950, nr. 5, p. 233-234 (B. Babrauskas); *Dirva,* 1950, nr. 12 (B. Raila); *Le Mois d'Ethnographie Française,* 1950, nr. 3, p. 27 (p. Delarue); *Journal of American Folk-Lore,* 1950, nr. 250, p. 493 (A. Senn); *Volkskunde* (Bern), 1951, p. 207-208 (W. E. Peuckert); *Hossier Folklore,* 1950, nr. 9, p. 31 (H. Halpert).

208. Lietuvių mitologijos sintezė. - *Viltis,* (Pfullingen), nr. 1, p. 26-27.

209. J. Baltrušaitis. *Lithuanian Folk-art* (rev.) - *Journal of American Folklore,* nr. 245, p. 338-339.

210. Aitvaras. - *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend,* (New York), v. I, p. 31.

211. Cheremissian or Marian folklore. - Ten pat, p. 214-215.

212. Daina. - Ten pat, p. 275.

213. Dogheaded people. - Ten pat, p. 319-320.

214. Estonian folklore. - Ten pat, p. 348-350.

215. Estonian mythology. - Ten pat, p. 350-351.

216. Finnish folklore. - Ten pat, p. 380-387.

217. Finno-Ugric peoples. - Ten pat, p. 387-388.

218. The musician at the devils' feast. - *Hoosier Folklore,* (Indianapolis, Ind.), nr. 2-3, p. 43-44.

219. Pasakos... Kaip atsiranda ir plinta. - *Vienybė,* birž. 17, nr. 24.

220. Kūčių ir Kalėdų papročiai. - Ten pat, gruod. 23, nr. 51.

221. Naujieji Metai ir jų papročiai. - Ten pat, gruod. 30, nr. 52.

222. Dėl tautosakos aptarties. - *Aidai,* nr. 24, p. 138-139.

223. Tautosaka arba folkloras Amerikoje. - *Dirva,* vas. 11, nr. 6.

224. Jeigu karas rytoj... - Ten pat, geg. 27, nr. 21.

225. Pratinkim jaunuosius lietuviškai skaityti. - Ten pat, liep. 22, nr. 30.

226. Yra senų lietuviškų dainų. - Ten pat, rugp. 19, nr. 33.

227. Verba plaka. - Ten pat, bal. 9, nr. 84.

228. Lietuvių šventės. - *Draugas,* geg. 25, nr. 122.

229. Šeštinės. - Ten pat, geg. 26, nr. 123.
230. Lietuviškieji švenčių papročiai; kaip piemenys Sekmines švęsdavo. - Ten pat, birž. 4, nr. 130.
231. Lietuvos jaunimas vasaros pradžioje. - Ten pat, birž. 6, nr. 131.
232. Ji [U. Žemaitienė] moka 300 dainų. - Ten pat, rugp. 4, nr. 181.
233. Tautosakos medžiotojo įspūdžiai. - Ten pat, rugs. 24.
234. Pennsylvanijos lietuviai dar moka senų dainų. - Ten pat, rugs. 6, Nr. 208.
235. Lituanistikos temos diplominiams darbams. - Ten pat, spal. 15, nr. 242.
236. Dzūkų Advento ir Kalėdų dainos. - Ten pat, gruod. 10, nr. 287.
237. Suvalkiečių Kūčių dienos prietarai. - Ten pat, gruod. 23, nr. 300.
238. Kovos dėl laisvės mūsų dainose. - *Vytis*, nr. 7, p. 12-13.

1950

239. Naujas mūsų liaudies dainų rinkinys (E. Nieminen. *Litauische Volkslieder aus dem handschriftlichen Nachlass Prof. J.J. Mikkolas*, rec.). - *Draugas*, kovo 4, nr. 51.
240. Tautosaka apie dangų. - Ten pat, lap. 14-22, nr. 264-271. Žr. nr. 263.
241. Nepasenusi tiesa. - Ten pat, gruod. 23, nr. 297.
242. Bitininkas Kurauskas (šiurpi liaudies sakmė). - *Dirva*, bal. 13, nr. 15.
243. Lietuvių emigrantų dainos. - Ten pat, liep. 6 - rugp. 24, nr. 27-30, 33-34. (11 dainų.)
244. Tautosakos aidai. - *Nemunas*, nr. 1, p. 22-25: Lankeliškių apyl. patarlės (1-152); nr. 2, p. 26-28: Penkios sakmės.
245. Dainos apie svetimos šalies bernelius. - *Vytis*, nr. 9, p. 16-17.
246. Samaros tremtinių daina. - *Margutis*, nr. 11, p. 19.
247. Aukso obuolys; pasakaitė apie našlę motiną ir du šykštuoliu turtingu seniu. - *Eglutė*, nr. 5, p. 147-148.
248. Latvian folklore. - *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*, (New York), v. II, p. 606-607.
249. Latvian mythology. - Ten pat, p. 607-608.
250. Lithuanian folklore. - Ten pat, p. 627-628.
251. Lithuanian folk song. - Ten pat, p. 628-631.
252. Lithuanian mythology. - Ten pat, p. 631-634.
253. Mordvins. - Ten pat, p. 746.
254. Perkūnas. - Ten pat, p. 858.
255. Puk. - Ten pat, p. 909-910.
256. Samoyeds. - Ten pat, p. 969.
257. Sampo. - Ten pat, p. 969-970.
258. Vainamoinen. - Ten pat, p. 1153.
259. Dainų retenybės. - *Vienybė*, lap. 4 - gruod. 30, nr. 44-52.

1951

260. Dainų retenybės (tęsinys). - *Vienybė*, saus. 7 - vas. 17, nr. 1-7 (viso 16 dainų.)
261. *Lietuviškos pasakos* (sudarė). II leidimas. [Ilius. A. Vaičaitis. Chicago, Ill. Išleido LKSD Liet. knygos klubas.] 230 p. Žr. nr. 176.
Rec.: *Draugas*, 1951.VIII.25, nr. 200 (V. Maciūnas); Ten pat, 1951.XI.24 nr. 275 (J. Brazaitis); *Aidai*, 1952, nr. 4 p. 185-186 (Aug. Raginis).
262. *Lietuvių tautosakos lobynas* (red.-leid.). I-II. Dvasios ir žmonės: liaudies sakmės. 126 p. Liaudies magija ir medicina. 94 p. Bloomington, Ind. [Abi dalys įrištos kartu.]

Rec.: *Dirva,* 1951.XII.22, nr. 51 (V.R.); ten pat, 1952.IV.10, nr. 15 (V. Alantas); *Naujienos,* 1952.II.6., nr. 31 (Žiogelis); *Draugas,* 1952.11.16, nr. 39 (J. Būga); ten pat, 1952.III.22, nr. 69 (J. Lingis); *Aidai,* 1954, nr. 1, p. 36–39 (A. Mažiulis); *Midwest Folklore,* 1953, nr. 3, p. 184–186 (A. Senn).

263. *Tautosaka apie dangų.* Sodus, Mich., išleido J. J. Bachunas. 24 p. Angliška santrauka: p. 23–24. Anksčiau buvo spausdinta *Drauge.* Žr. nr. 240.

Rec.: *Darbininkas,* 1951.VII.10, nr. 23; *Draugas,* 1951.VII.21, nr. 171 (Č. Masaitis); *Aidai,* 1952, nr. 6, p. 281–282 (A. Mažiulis); *The Slavonic and East European Review,* (London), 1953, no. 77, p. 607–608 (St. Westfal).

264. A. Taylor. *English Riddles from Oral Tradition* (rec.). – *Journal of American Folklore,* nr. 254, p. 439–441.

265. Lithuanian folk songs in the United States. – *Journal of the International Folk Music Council,* (London), v. 3, March, p. 67–70.

266. A. Eskeroed. *Arets aering* (rec.). – *Midwest Folklore,* no. 3, p. 202–203.

267. Suvalkiečių laidotuvių apeigos ir raudos (red., aprašė U. Žemaitienė). – *Ateitis,* nr. 3, p. 106–108; nr. 4, p. 131–133.

268. Propaganda ir kultūra. – *Dirva,* kovo 1, nr. 9.

269. Savas ir paskolintas lobis; apie mūsų mitologines dainas paskaičius. – *Draugas,* lap. 10, nr. 264.

270. Vokiškų ir lietuviškų dainų santykiai: nauja [E. Seemanno] studija apie mūsų dainas (rec.). – Ten pat, lapk. 17, nr. 270.

271. Žalčio pasaka Indijoje. – *Gabija,* (Brooklyn, N.Y.), nr. 1, p. 62–66.

272. Per Ohio sniegą ir šaltį; tautosakos rinkėjo nuotykiai. – *Margutis,* nr. 1, p. 12–13; nr. 2, p. 16.

273. Molinis puodas arba sulietuvinta slaviška daina. – Ten pat, rugp., nr. 8, p. 7.

274. Fables of the Sky. – *The Marian,* (Chicago), Jan., p. 20–21.

275. The Folklore of „New Heroes" (rev. of *Russian Folklore,* by Y.M. Sokolov). – Ten pat, Feb., p. 16.

276. Easter Customs. – Ten pat, March, p. 16.

277. Trumpi pasakojimai (sakmės, anekdotai). – *Nemunas,* nr. 5, p. 24–26. (12 vienetų.)

278. J. Rugis. *Švėkšnos praeitis* (rec.). – *Vienybė,* spal. 12, nr. 41.

279. Lithuanian Ghost Story. – *Viltis-Hope,* Jan.-Feb.

1952

280. Pastabos apie lietuvišką pasakų knygą [nr. 265] – *Aidai,* nr. 6, p. 275–277.

281. Retos dainos-gražuolės. – Ten pat, nr. 8, p. 348–353.

282. Užgavėnės Lietuvoje. – *Margutis,* nr. 3, p. 6–8, ilius.

283. Folklore... – *The Marian,* March, p. 13.

284. The Ballad Beautiful... – Ten pat, May, p. 19; June, p. 9–10.

285. Lithuanian Ghost Stories from Pittsburgh, Pa. – *Midwest Folklore,* vol. 2, no. 1, p. 47–52.

286. Darbo dienos ir apeiginės giesmės. – *Muzikos žinios,* nr. 6, p. 42–43.

287. Addenda to Studies in Cheremis Folklore. – *Journal of American Folklore,* nr. 256, p. 168–172.

288. Augustino paveikslų knyga (rec.). – *Dirva,* saus. 17, nr. 3.

289. Lietuvių poezijos antologija (rec.). – Ten pat, geg. 15, nr. 20.

290. Kuriuo keliu eiti? Politinė ir kultūrinė informacija. – Ten pat, geg. 29, nr. 22.

291. Pagonystė ar stabmeldystė? – Ten pat, birž. 19, nr. 25.

292. Apie senovės baltų vyriausiąjį dievą. – Ten pat, birž. 26, nr. 26.

293. Dangus, Dievas ir Perkūnas. - Ten pat, liep. 24, nr. 30.
294. Lietuvių ir latvių mitologijos panašumai ir skirtumai. - Ten pat, rugp. 7, nr. 32.
295. Apie dievus nebuvėlius. Dėl polemikos su kalbininku Pr. Skardžium. - Ten pat, rugp. 11, nr. 33.
Poleminius straipsnius 295-7 ir 299 perspausdino B. Jacikevičius knygoje *Pragaro pošvaistės atošvaistėse...* (New York, 1955). Knyga labai reta; Kongreso Biblioteka Washingtone ją turi.
296. Mitologijos vardai ir sąvokos. - Ten pat, rugs. 18, nr. 38.
297. Dievų nebuvėlių kilmė. - Ten pat, spal. 2, nr. 40.
298. Kokius dievus senovės lietuviai tikrai gerbė. - Ten pat, spal. 16, nr. 42.
299. Apie mūsų muzikų nedėkingumą. - Ten pat, liep. 20, nr. 37.
300. Enciklopedijos reikalu. - Ten pat, lapk. 27, nr. 48.
301. A. Giedriaus *Tėvų pasakos* (rec.). - *Draugas*, saus. 12, nr. 9.
302. Apie Lituanistikos Institutą. - Ten pat, saus. 19, nr. 15.
303. Lituanistikos Institutą pasitinkant. - Ten pat, kovo 1, nr. 51.
304. Lietuvaitė mordvinų epe. - Ten pat, bal. 12, nr. 87.
305. Legenda apie prakeiktą sūnų. - Ten pat, birž. 28, nr. 151.
306. Šimtas liaudies dainų (V.K. Banaičio, rec.). - Ten pat, liep. 19, nr. 168.
307. Lelija, rūta ir mėta: iš mūsų dainų simbolikos. - Ten pat, rugp. 2, nr. 180.
308. Muzikams prabilus apie tautos dainas. - Ten pat, rugp. 30, nr. 204.
309. Kokios enciklopedijos mums reikia? - Ten pat, spal. 11, nr. 239.
310. Suvalkijos gyvenimo vaizdai (red., aprašė U. Žemaitienė). - Ten pat, nr. nr. 266-272, 274, 277-278.
311. Nekasdieniškas romanas: *Pragaro pošvaistės* (V. Alanto, rec.). - *Vienybė*, vas. 29, nr. 9 (Perspausdinta B. Jacikevičiaus leidinyje, žr. aukščiau).
312. Vokiečių mokslininkas gėrisi lietuvių dainomis. - *Lietuvių dienos*, saus., p. 11-12.

1953

313. *Suvalkiečių vestuvės* (rec., aprašė U. Žemaitienė). Cleveland, Ohio. 80 p. (Yra 14 dainų gaidos, kurias iš fonogramų nurašė V. Jakubėnas.) Lietuvių tautosakos lobynas, III. (Anksčiau buvo spausdinta - *Dirvoje*.)
Rec.: *Draugas*, 2 d., 1953.IX.5, nr. 209.
314. Parallels and differences in Lithuanian and Latvian mythology. - *Spiritus et veritas*, (Euten), p. 5-11.
315. My experiences in collecting folklore among the Lithuanian immigrants. - *Four Symposia on Folklore*, (Bloomington, Ind.), p. 74-78.
316. Tautosakiniai motyvai dailiojoje literatūroje. - *Draugas*, 2 d., kovo 21.
317. Etnografiniai ir archeologiniai darbai susovietintoj Lietuvoj. - Ten pat, 2 d., bal. 18.
318. Lietuviški rankraščiai rusų archyvuose. - Ten pat, 2 d., birž. 17.
319. Rusiška žalčio pasakos versija. - Ten pat, 2 d., rugs. 12, nr. 214.
320. Reikia atpiginti lietuvišką knygą. - *Dirva*, spal. 29, nr. 44.
321. Įžeistos ugnies kerštas. - *Margutis*, nr. 12, p. 9-14.
322. Užburti lobiai. - *Naujienų* priedas „Literatūra", nr. nr. 194-201, 203-206, 208-209, 213, 217-218. (Žr. nr. 411).
323. Aitvaras. - *LE*, 1, p. 61-62.

1954

324. *Lithuanian Narrative Folksongs; a Description of Types and a Bibliography.* Washington, D.C. 144 p. (A Treasury of Lithuanian folklore, IV).

Rec.: *Journal of American Folklore*, 1955, nr. 269, p. 374 (B. Nettl); *Midwest Folklore*, 1955, v. 5, nr. 3, p. 206-208 (W.E. Richmond); *Aidai*, 1957, nr. 3, p. 135 (A. Mažiulis).

325. *Lithuanian Folk Poetry*. Rio de Janeiro: Press Bureau of the Lithuanian Legation. 8 p.

326. Mokslas religijų istorijoje. - *Aidai*, nr. 1, p. 40-41.

327. Rašomosios lietuvių kalbos žodynas (Niedermann-Senn-Salys, rec.). - Ten pat, nr. 4, p. 185-186. - Anksčiau trumpai vokiškai: *Antropos*, 1932, t. 27, nr. 3-4, p. 688.

328. Baltų mitologijos apžvalga. - Ten pat, nr. 7, p. 326-327.

329. Knygos ir kitais kultūriniais klausimais. - *Draugas*, 2 d., birž. 5, nr. 131.

330. Latvių literatūra angliškai (rec.). - Ten pat, 2 d., liep. 3, nr. 155.

331. Lazdūnų lietuviškoji sala. - *Naujienų* priedas „Literatūra", gruod. 11, nr. 255.

332. Lithuanian masks. - *Lithuanian Days*, March, p. 20, illus.

333. Lituanistika pokarinėje sovietų mokslinėje periodikoje (1945-1954). - *Knygų lentyna*, nr. 11-12, p. 48.

334. Baladė. - *LE*, 2, p. 69-71.

335. Burtai, burtininkas. - *LE*, 3, p. 373-376.

336. Daina. - *LE*, 4, p. 232-233.

337. Dalia. - *LE*, 4, p. 249.

338. Deivė. - *LE*, 4, p. 410-412.

339. Derliaus papročiai. - *LE*, 4, p. 455-458.

340. Dievaitis. - *LE*, 4, p. 542.

341. Atrinktinės lietuvių liaudies dainos. - *Muzikos žinios*, nr. 4, p. 103-106.

1955

342. Atrinktinės lietuvių liaudies dainos (tęsinys). - *Muzikos žinios*, nr. 2, p. 55-58; nr. 3, p. 87-90. (Viso 24 dainos.)

343. *Lithuanian Folk Songs in the United States*. Recorded and annotated by Jonas Balys. New York: Folkways Records. Ethnic Folkways Library FM 4009. (One record containing 20 songs and a pamphlet, 23 p.)

344. Tautosaka susovietintoje Lietuvoje. - *Draugas*, 2 d., kovo 5, nr. 54.

345. Premijos. - Ten pat, 2 d., bal. 23, nr. 95.

346. Estų mokslininkų darbai tremtyje (rec.). - Ten pat, 2 d., birž. 4, nr. 130.

347. Nado Rastenio *Trys rožės* (rec.). - Ten pat, 2 d., birž. 18, nr. 142.

348. Ekspedicija Lietuvoje; sovietiški etnografiniai-antropologiniai tyrimai. - Ten pat, 2 d., spal. 29, nr. 254.

349. Tautosakos leidiniai šių dienų Lietuvoje. - Ten pat, lapk. 19, nr. 272.

350. Žmogus ir gamta mūsų dainose. - *Skautų aidas*, (Toronto), nr. 1, p. 3-5.

351. Prof. A.R. Niemi - lietuvių draugas. - *Margutis*, nr. 2, p. 11.

352. Kun. Antanas Juškevičius-Juška. - *Muzikos žinios*, nr. 3, p. 76-78.

353. Mūsų jaunimo amerikonėjimas ir miesčionėjimas. - *Dirva*, rugs. 8, nr. 36.

354. Politika ir nusipolitikavimas. - *Santarvė*, (Londonas), nr. 1, p. 4-5.

355. Liberalizmo problemomis. - Ten pat, nr. 3, p. 107-109.

356. Rusiškasis kolonializmas. - Ten pat, nr. 6, p. 230-233.

357. Mūsų kryžių kilmės bejieškant. - Ten pat, nr. 7-8, p. 319-323.

358. Kaip gyvam išlikti atominiame kare. - *Tėvynė*, bal. 29, nr. 17.

359. Dundulis. - *LE*, 5, p. 236.

360. Dvasių kultas. - *LE*, 5, p. 288-289.

361. Eglės pasaka. - *LE*, 5, p. 367-369.

362. Egzogamija etnologijoje. - *LE*, 5, p. 380-381.

363. Eskimai. - *LE*, 6, p. 41-43.

364. Fėja. - *LE,* 6, p. 193–194.
365. Folkloras, folkloristika. - *LE,* 6, p. 324-326.
366. Formulinės pasakos. - *LE,* 6, p. 342-343.
367. Frigg (Frigga), Freya, Fria. - *LE,* 6, p. 411.
368. Gabija tautosakoje. - *LE,* 6, p. 445-446.
369. Gaidys aukojime. - *LE,* 6, p. 458.
370. Gamtinis folkloras. - *LE,* 6, p. 515.
371. Baltų kaimynai fino-ugrai. - *Aidai,* nr. 1, p. 44–45.
372. Daugiau santūrumo. - Ten pat, nr. 3, p. 142.
373. Estų tautotyra. - Ten pat, nr. 7, p. 290-291.
374. Dainų kraitis iš tėvynės. - Ten pat, nr. 1, p. 6–15, ilius. - Santarvė, 1955, nr. 4, 5.

1956

375. Dainų kraitis iš tėvynės (tęsinys). - *Aidai,* nr. 1, p. 23-28. (Viso 34 dainos su paaiškinimais, užrašytos Amerikoje.)

376. *Lietuvių mitologiškos sakmės. Lithuanian Mythological Legends.* London: Nida Press. 191 p. (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 13). Angliškai: - Bibliography, summary, and references: p. 176-191.

Rec.: *Draugas,* 1956.VIII.11, 2-ji d. (A. Mažiulis); *Aidai,* 1957, nr. 3, p. 135-136 (A. Mažiulis).

377. Nauja mūsų dainų studija (A. Maceina. *Das Volkslied,* etc., rec.). - *Santarvė,* nr. 2, p. 89-93.

378. Giltinė. - *LE,* 7, p. 235.
379. Gimdymas: prietarai ir papročiai. - *LE,* 7, p. 238-239.
380. Gyvulininkystė: papročiai. - *LE,* 7, p. 305-307.
381. Gyvulių folkloras. - *LE,* 7, p. 307-308.
382. Gobtuvas. Gobtuvės. - *LE,* 7, p. 345-346.
383. Grįžulo Ratai. - *LE,* 7, p. 516-517.
384. Gudai: tautotyra. - *LE,* 8, p. 16-18.
385. Gulbė pasakose. - *LE,* 8, p. 45.
386. Gultuvės. - *LE,* 8, p. 47-48.
387. Incestas. - *LE,* 8, p. 449.
388. Indeksas antropologijoje. - *LE,* 8, p. 452.
389. Indėnai [Amerikos] *LE* 8, p. 453-456.
390. Iniciacijos. - *LE,* 8, p. 509-510.
391. Inkubas. - *LE,* 8, p. 527.
392. Išpirktuvės. - *LE,* 9, p. 139-140.
383. Javų dvasia. - *LE,* 9, p. 366.
394. Joninės, *LE* 9, v. 480-482.

1957

395. G.P. Murdock. *Outline of World Cultures* (rec). - *Anthropos,* (Moedling b. Wien), v. 52, p. 302-304.

396. Apie etnologines teorijas ir sroves. - *Aidai,* nr. 10, p. 471-472.

397. Liaudies ornamentai ir kryžių kilmė. - *Margutis,* nr. 6-7, p. 14-16, ilius.

398. Lietuvių liaudies dainų forma (rec.: K. Senkus. *Die Formen der litauischen Volkslieder*). - *Draugas,* 2 d., birž. 15, nr. 140.

399. Tautosakos leidiniai šių dienų Lietuvoje. - Ten pat, 2 d., gruod. 14, nr. 292.

400. Jurginės. - *LE,* 10, p. 131-132.
401. Juška, Antanas: tautosakiniai darbai. - *LE,* 10, p. 177-179.

402. Kalėdos lietuvių papročiuose. - *LE*, 10, p. 294-296.
403. Kalevala. - *LE*, 10, p. 310-312.
404. Kalevipoeg. - *LE*, 10, p. 312-313.
405. Karvojus. - *LE*, 11, p. 121.
406. Kaukai. - *LE*, 11, p. 186.
407. Kaukė: etnografijoje. Kaukininkai. - *LE*, 11, p. 191-196.
408. Keltai: mitologija ir folkloras. - *LE*, 11, p. 352-354.
409. Keiksmas. - *LE*, 11, p. 327-329.

1958

410. *Lietuvių dainos Amerikoje. Lithuanian Folksongs in America.* Pasakojamosios dainos ir baladės. Narrative folksongs and ballads. Surinko ir suredagavo... Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla. xli+326 p. Melodijos: p. 261-306 (gaidas iš fonogramų nurašė Vladas Jakubėnas). Angliškai: Foreword, p. vii-viii: Contents of songs: p. ix-xxx. Įvadas: p. xxxi-xli. (Lietuvių tautosakos lobynas, V).

Rec.: *Draugas*, 1960.II.27 (A. Mažiulis); *Dirva*, 1960.III.14 (J. J. Bačiūnas); *Aidai*, 1960, nr. 8, p. 349-351 (A. Mažiulis); *Helsingin Sanomat*, 1960. IX.29 (R. Oeller); *The Slavic and East European Journal*, v. 5, nr. 2, 1961, p. 161-163 (M. Gimbutas); *Journal of American Folklore*, 1962, p. 74-75 (J. Lingis); *Midwest Folklore*, 1960, v. 10, no 3 (J. Rudnyckyj).

411. *Užburti lobiai. Enchanted treasure.* Lietuvių liaudies sakmės. London: Nida Press. 95 p. (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 22). Angliškai: Summary and references, p. 91-96. (Dalis buvo spausdinta *Naujienose*, žr. nr. 322).

412. *The Oral Tales of India* (with Stith Thompson). Bloomington, Ind.: Indiana University Press. 448 p. (Indiana University Publications. Folklore series, No. 10).

413. Tautosakininkui Juozui Būgai mirus. - *Aidai*, nr. 2, p. 94-95.

414. Studija apie religinę tautosaką (rec.: K.P. Širvaitis. *Religious Folkways in Lithuania*). - Ten pat, nr. 7, p. 329-330.

415. Liaudies meno simbolika (rec: M. Gimbutas. *Ancient Symbolism in Lithuanian Folk Art*). - Ten pat, nr. 9, p. 426-427.

416. J.-O. Swahn. *Tale of Cupid and Psyche* (rev.) - *Anthropos*, v. 53, no. 1-2, p. 288-289.

417. Mažosios Lietuvos tautosakos bruožai. - *Mažoji Lietuva*, (New York), p. 215-255. (Studia Lituanica, I). Santrauka vokiškai ir angliškai.

418. Velykų papročiai Lietuvoje. - *Garsas*, (Wilkes-Barre, Pa.) bal. 3, nr. 12. (Perspausdintas nr. 148.)

419. Smulkiosios tautosakos rinkinys (rec.: J. Lebedys. *Smulkioji lietuvių tautosaka* XVII-XVIII a.) - *Draugas*, 2 d., vas. 1, nr. 27.

420. Dainuojamos pasakos (rec.: J. Dovydaitis. *Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais*). - Ten pat, 2 d., kovo 22, nr. 69.

421. Nevykusi bibliografija apie Lietuvą (rec.: Chicago University. *Bibliography of Lithuania*). - Ten pat, 2 d., kovo 29, nr. 75.

422. Naujas patarlių ir priežodžių rinkinys (rec.: K. Grigas. *Patarlės ir priežodžiai*). - Ten pat, 2 d., spal. 11, nr. 239.

423. Išeivių darbai mokslo srityje. - *Vienybė*, birž. 27, nr. 26.

424. Kūjis, kirvis, žalčiai... ir meškos. - *Margutis*, nr. 7, p. 21.

425. Krikštynos. - *LE*, 13, p. 128-129.

426. Kūčios: papročiai. - *LE*, 13, p. 271-173.

427. Kultas: istorija. - *LE*, 13, p. 324.

428. Kurkas. - *LE*, 13, p. 394.

429. Laidotuvės: papročiai. - *LE*, 14, p. 49-51.
430. Laima. - *LE*, 14, p. 68-69.
431. Lelija: dainose. - *LE*, 14, p. 371-372.
432. Lietuvių tautosakos archyvas. - *LE*, 16, p. 83.
433. Linas tautosakoje. - *LE*, 16, p. 210-211.

1959

434. Liaudies šokis (rec.: V.R. Saudargienė. *Liaudies šokis Lietuvoje*). - *Margutis*, liep., p. 27.
435. Some old Christmas customs. - *Lituanus*, v. 5, no. 4, Dec., p. 125-126.
436. Mėnulis tautosakoje. - *LE*, 18, p. 228-229.
437. Mįslė. - *LE*, 19, p. 37-38.
438. Mitai: lietuvių. - *LE*, 19, p. 66-67.
439. Mitologija: lietuvių. - *LE*, 19, p. 68-75.

1960

440. Lietuviškų ir indiškų pasakų panašumai. - *Aidai*, nr. 1, p. 30-33, 35.
441. Seni vestuviniai papročiai. - *Draugas*, saus. 23.
442. Antanas Juška, didysis dainų rinkėjas. - Ten pat, 2 d., gruod. 17.
443. Ancient wedding customs. - *Lituanus*, v. 6, no. 1, p. 25-26.
444. Pasaka. - *LE*, 22, p. 53-56.
445. Patarlė. - *LE*, 22, p. 150-152.
446. Perkūnas. - *LE*, 22, p. 303-305.
447. Pikulas. - *LE*, 22, p. 496.

1961

448. *Lithuania and Lithuanians: a Selected Bibliography*. New York. Published for the Lithuanian Research Institute by F.A. Praeger. x+190 p. (Studia Lituanica, II).
Rec.: *Draugas*, 1961.XI.4 (S. Dirmantas); *Lituanus*, 1962 v. 8, no. 4, p. 128; *Tautos praeitis*, 1962, t. 1, kn. 4, p. 637 (Č. Grincevičius); *Acta Balticoslavica*, 1965, v. 2, p. 336-238 (P. Lossowski).
449. The Lithuanian Daina. - *Lituanus*, v. 7, no. 1, p. 21-23.
450. Prietarai. - *LE*, 24, p. 40-41.
451. Prūsai: mitologija. - *LE*, 24, p. 157.
452. Ragana; raganų teismai. - *LE*, 24, p. 418-422.
453. Raudos. - *LE*, 25, p. 18-19.

1962

454. *Newspapers of the Soviet Union in the Library of Congress* (with others). Washington: Library of Congress. iv+73 p.
455. The Baltic States: a 10-year survey. - *The Library of Congress Quarterly Journal*, v. 20, no. 1, p. 80-92.
456. The more important works on the Baltic States; a survey of the last ten years. - *Lituanus*, v. 8, no. 4, p. 110-114, 116-119. (Reprint of no. 457. Also partly reprinted in *Zintis*, 1964, v. 3, no. 11-12, p. 207-212.)
457. Bibliography in the Baltic States and their emigration. - *Knygų lentyna*, v. 15, nr. 4, p. 127-128.
458. Lino istorija (spaudai paruošė, aprašė U. Žemaitienė). - *Aidai*, nr. 10, p. 455-463.

459. Nieko įdomaus joje neradau (laiškas redakcijai dėl knygos *Tropic of Cancer*). - *Dirva*, saus. 15, nr. 6.

460. Audra vandens šaukšte. - Ten pat, bal. 2, nr. 39.

461. Paskaitininko trumparegystė. - Ten pat, spal. 26, nr. 124.

462. Nerimta kalba apie rimtus dalykus. - *Margutis*, lapk., p. 15-16. (V. Trumpa žavisi istorikų darbais Sov. Lietuvoje.)

463. Nemuno ir Dniepro sujungimas. - *Vienybė*, kovo 23, nr. 12.

464. Sekminės: papročiai, valgiai. - *LE*, 27, p. 206-207.

1963

465. Dainų tyrimo klausimai. - *Aidai*, nr. 2, p. 60-64.

465. Lietuvių tautosakos apybraiža (rec.). - Ten pat, nr. 8, p. 366-368.

467. Lietuvių tautosakos lobiai (rec. *Lietuvių tautosaka*, I: Dainos). - *Draugas*, 2 d., bal. 13. Perspausdino *Moteris*, 1964, nr. 4, p. 23-24.

468. Kai medus maišomas su degutu: *Tarybinė tautosakos apybraiža* (rec.). - Ten pat, 2 d., rugp. 10.

469. L. Vladimirovas. *Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete* (rec.). - Ten pat, 2 d., rugp. 24, nr. 199.

470. A Soviet study of Lithuanian folklore (rev.: trans. of nr. 468). - *Lituanus*, v. 9, no. 2, p. 71-72.

471. A valuable collection of Lithuanian folksongs (rev.: trans. of no. 467). - Ten pat, v. 9, no. 3, p. 105-107).

472. Pabaltijo tautų naikinimas skaitlinių šviesoje. - *Dirva*, vas. 13, nr. 18.

473. Lietuviai tėvynėje ir pasaulyje. - Ten pat, birž. 12, nr. 67.

474. Gyvenimiška filosofija ir humoras liaudies dainose. - *Moteris*, nr. 3, p. 8-12.

475. H. Biezais. *Die Gottesgestalt der lettischen Volksreligion* (rec.). - *The Slavic and East European Journal*, v. 7, no. 3, p. 320-321.

476. Suomiai-ugrai. - *LE*, 29, p. 191-193.

477. Šamanas. - *LE*, 29, p. 336-337.

1964

478. The Baltic States. - *The Library of Congress Quarterly Journal*, v. 21, no. 3, p. 212-216.

479. Tarybinei Mokslų Akademijai paskirti nauji uždaviniai. - *Draugas*, 2 d., kovo 28, nr. 75.

480. Kokia bus „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija"? - Ten pat, 2 d., kovo 28, nr. 75.

481. Bailumas ar apdairumas? - Ten pat, geg. 23, nr. 122.

482. Lenkai tyrinėja Seinų srities istoriją (rec.). - Ten pat, 2 d., liep. 3, nr. 156.

483. Ko okupantas neįstengė visiškai sunaikinti. Lituanistikos Instituto prez. dr. Jono Balio kalbos, pasakytos Jaunimo Centre rugsėjo 12 d., minint Lietuvos aukštąsias mokyklas, santrauka. - Ten pat, rugs. 26, nr. 27.

484. Lietuviškos dainos angliškai. Kritiškos pastabos *The Green Linden* paskaičius (rec). - Ten pat, lapkr. 7, nr. 263.

485. Lituanistika Pensylvanijos Universiteto Bibliotekoje (rec.). - Ten pat, lapkr. 21, nr. 275.

486. Žiūrint iš arti ir iš toli. - *Dirva*, birž. 15, nr. 69.

487. Dr. J. Balio kalba įteikiant garbės nario diplomą. - Ten pat, liep. 3, nr. 77.

488. Tautosaka. - *LE*, 30, p. 455-456.

1965

489. *Newspapers of East Central and Southeastern Europe in the Library of Congress* (with others). Baltic States, Bulgaria. Washington: Library of Congress. vii+204 p.

490. Baltic encyclopedias and biographical directories. - *The Quarterly Journal of the Library of Congress*, v. 22, no. 3, p. 270-273.

491. Baltica [Bibliography]. - *Russia and the Soviet Union* (ed. by P.L. Horecky. Chicago). p. 93-97.

492. Baltische Mythologie (mit Haralds Biezais). - *Woerterbuch der Mythologie* (heraug. H.W. Haussig, Stuttgart). Bd. I, Lief. 7, p. 373-454. Also ein Sonderdruck erschienen.

493. Tautotyra - tautinės sąmonės ugdytoja. - *L.S.T. Korp! Neo-Lithuania*, (Boston), p. 161-168. Perspausdino *Tėvynė*, (New York), nr. 41-44.

494. Dėl „lituanistikos" termino vartojimo. - *Draugas*, 2 d., saus. 16, nr. 13 (3).

495. Lituanistika Lietuvoje ir svetur. - Ten pat, 2 d., vas. 20, nr. 43 (8).

496. Apie „Vairą" ir vairininkus. - Ten pat, bal. 28, nr. 99.

497. Nauja ir nekasdieniška. Labiau tautosakinis žvilgsnis į Stempužienės ir Lapinsko plokštelę (rec.). - Ten pat, 2 d., gruod. 24, nr. 301 (52).

498. Lithuanian wedding customs. - *Lithuanian Days*, Nov., p. 23.

499. Užgavėnės. - *LE*, 32, p. 367-369, ilius.

500. Vandens gerbimas. - *LE*, 33, p. 97-98.

501. Velykos. - *LE*, 33, p. 317-319.

502. Vestuvės: papročiai. - *LE*, 33, p. 472-474.

1966

503. *Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje. World Conception in Lithuanian Folklore.* Čikaga: Pedagoginis lituanistikos institutas. Mecenatas Lietuvių Tautinis Akademinis Sambūris. 120 p.

Rec.: *Dirva*, 1966.XI.14, nr. 122 (I. A.); *Naujienos*, 1966.XI.12, nr. 836 (J. Cicėnas); *Draugas*, 1966.XII.3, nr. 283(48) (A. Mažiulis); *Aidai*, 1967, nr. 12, p. 410-411 (J. Brazaitis); *Metmenys*, 1967, nr. 14, p. 176-178 (V. Trumpa); *Kultūros barai*, 1968, nr. 9, p. 70-71 (Amb. Jonynas).

504. Bibliographia Baltica. I. A. selected bibliography on the Baltic countries for the years 1962-1963. II. Lithuanian books published abroad in 1964. - *Lituanistikos darbai*, I, p. 155-218.

505. D. Krištopaitė. *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos* (rec.). - *Draugas*, 2 d., rugp. 20, nr. 33(195).

506. Oskaro Kolbergo *Litwa* (rec.). - Ten pat, 2 d., lapkr. 5, nr. 44 (260).

507. Žemės gerbimas. - *LE*, 35, p. 240-241.

1967

508. D. Krištopaitė. *Lietuvių liaudies karinės-istorinės dainos* (rec.). - *Aidai*, nr. 1, p. 46-48.

509. Gilios šaknys. Stambus V. Bagdanavičiaus užmojis (rec.: *Kultūrinės gelmės pasakose*, I). - *Draugas*, 2 d., kovo 4, nr. 53.

510. Dar apie Eglės pasaką. - Ten pat, 2 d., birž. 3, nr. 129 (22).

511. Vėl turime bibliografijai skirtą leidinį (rec: *Lietuvių išeivių spaudos metraštis*, 1966). - Ten pat, 2 d., spal. 14, nr. 241(41).

512. Du liaudies pasakų tomai. Lietuvoje užsimotą tautosakos penkiatomį tęsiant (rec.: *Lietuvių tautosaka*, III-IV). - Ten pat, 2 d., gruod. 30, nr. 304 (52).

513. Originalumo ieškotojai. - *Dirva*, liep. 28, nr. 82.
514. Išlindo yla iš maišo. - Ten pat, rugs. 1, nr. 72.
515. Lietuviškos keistenybės. - Ten pat, spal. 30, nr. 116.
516. Sužalotieji: Aistis, Vaičiūnas ir Donelaitis. - Ten pat, gruod. 11, nr. 133.
517. Folk literature [Lithuanian folklore]. - *New Catholic Encyclopedia*, v. 8, p. 845-846.

1968

518. *Index to Russian and Ukrainian Periodicals Available on Microfilm from the Library of Congress Photoduplication Service*. Washington: Library of Congress. 145 p.
519. Lituanistinio darbo dirvonai. - *Aidai*, nr. 1, p. 14-17.
520. Atsibodusios kalbos apie lietuvišką diktatūrą. - *Dirva*, saus. 29, nr. 12.
521. Kieno melodiją kartoja *Aidai*? - Ten pat, kovo 15, nr. 31.
522. Pirmasis baltiečių kalbininkų suvažiavimas Amerikoje. - Ten pat, bal. 19, nr. 45.
523. Apie kalbininkus, konferencijas ir kitką. - Ten pat, birž. 19, nr. 70.
524. Supainioti vardai ir sąvokos. - Ten pat, rugs. 27, nr. 99.
525. Baltų studijų konferencija. - Ten pat, gruod. 11, nr. 120.
526. Baltų kalbų konferencija. - *Lietuvių dienos*, bal., p. 16.
527. Mums reikalingas apsivalymas. [Dėl „liberalų" sukelto triukšmo Lituanistikos Institute]. - *Į laisvę*, geg., p. 38-40.
Piktai atsiliepė sovietinis propagandistas Vyt. Kazakevičius: Iš kultūrinio užsienio lietuvių gyvenimo, - *Pergalė*, nr. 11, p. 182-184. Komentavo *Dirva*: „Atsiliepė žirklės Vilniuje", 1969.I.15, nr. 4.
528. Antropologinis lietuvio tipas. - *LE*, 35, p. 59-62.
529. Dievai ir dvasios. - *LE*, 35, p. 469-473.
530. Liaudies šokiai. - *LE*, 35, p. 493-494.
531. Papročiai. - *LE*, 35, p. 467-468.
532. Tautosaka. - *LE*, 35, p. 473-483.

1969

533. Folklore research in the Baltic Countries, especially Lithuania, in the Soviet period. - *First Conference on Baltic Studies*, (Tacoma, Wash.), p. 36-39. Same with bibliographic footnotes in *Lituanistikos darbai*, II, p. 67-75.
534. Bibliography of Baltic bibliographies. 1. General Baltic bibliographies. 2. Lithuanian bibliographies. - *Lituanistikos darbai*, II, p. 141-186.
535. Sovietų ir nacių byla dėl Užnemunės ruožo. - *Į laisvę*, spal., nr. 46, p. 24-41, žemėl.
536. Bylina. - *LE*, 36, p. 113-116.
537. Apie lietuvius Kongreso Bibliotekoje. - *Dirva*, saus. 15, nr. 4.
538. JAV vaidmuo Pabaltijo kraštų byloje. - Ten pat, geg. 2, nr. 35.
539. Istorinis objektyvumas. - Ten pat, geg. 14, nr. 38.
540. Naujas paskvilis apie A. Smetoną. - Ten pat, geg. 21, nr. 40.
541. Lietuvoje „atrado" balades (rec: *Dainuojamosios tautosakos klausimai*). - *Draugas*, 2 d., rugs. 13, nr. 215 (37).

1970

542. *Dainuojamosios tautosakos klausimai* (rec.). - *Jahrbuch fuer Volksliedforschung*, Bd. 15, p. 206-208.
543. Aitvaras. - *Encyclopedia Lituanica*, v. 1, p. 45.

544. Ballad. - Ten pat, v. 1, p. 251-255.
545. Paskutinės nepriklausomos Lietuvos dienos. Ką pasakoja 1939-1940 metų dokumentai. - *Naujoji viltis*, nr. 1, p. 5-65, žem., faks.
546. Paslaptingos mirtys ir gaisrai Lietuvoje. - *Draugas*, 2 d., saus. 9, nr. 7 (2).
547. Sudaroma nauja didelė bibliografija apie Lietuvą. - Ten pat, 2 d., lapk. 14, nr. 268 (46).
548. Monografija apie Dieveniškes (rec.). - *Aidai*, nr. 3, p. 143-144.

1971

549. Lituanistikos Instituto krizė. - *Naujienos*, vas. 23, nr. 45; *Dirva*, vas. 26, nr. 15.
550. Kas yra tauta? - *Naujoji viltis*, nr. 2, p. 6-15.
551. Neutralumas, partiškumas ir istorija. - Ten pat, nr. 2, p. 94-101.
552. Apie V. Krėvės atsiminimus. - Ten pat, nr. 2, p. 101-108.
553. Gana! - Ten pat, nr. 2, p. 113-114.
554. Bibliography of Baltic bibliographies (supplements). - Ten pat, nr. 2, p. 115-120.
555. Išsiblaškę bibliografai (rec.: *Užsienio lietuvių spaudos metraštis*). - *Dirva*, bal. 14, nr. 28.
556. Komunistinės falsifikacijos. - Ten pat, geg. 12, nr. 36.
557. Tautinė idėja lietuviškos išeivijos veikloje (kalbos santrauka). - Ten pat, birž. 23, nr. 47.
558. „Laukiniams nereikia knygų!" - Ten pat, birž. 23, nr. 47.
559. Kokia yra jų misija? - Ten pat, rugp. 13, nr. 60; *Naujoji viltis*, nr. 3, p. 115-116 (su post scriptum).
560. Sovietinė apgavystė apie knygų tiražą. - Ten pat, lapk. 3, nr. 82.

1972

561. Apie derinimą ir plėtimą. - *Dirva*, vas. 4, nr. 10.
562. Sovietinė meno ir amatų paroda Washingtone. - Ten pat, vas. 23, nr. 15.
563. Respublikonai ir 'etnikų' balsai. - Ten pat, kovo 22, nr. 23.
564. Viešas žodis *Draugo* savaitgalinio priedo redaktoriui. - Ten pat, bal. 5, nr. 27.
565. Žurnalistinis banditizmas. *Draugas* spausdina plagiatus. - Ten pat, bal. 19, nr. 31.
566. Antroji Baltų informacijos konferencija. - Ten pat, bal. 26, nr. 33.
567. Trečioji Baltų studijų konferencija Toronte. - Ten pat, geg. 26, nr. 42.
568. Nevykusi Amerikos lietuvių istorija (A. Kučo knygos rec.). - Ten pat, liep. 12, nr. 53.
569. Ne Kraštas, bet Tėvynė. - Ten pat, rugs. 27, nr. 74.
570. P. Skardžiaus pridarytų klaidų atitaisymas. - *Naujienos*, bal. 14, nr. 89.
571. B. Jacikevičius. *Pragaro pošvaistės atošvaistėse...* (rec.). - *Naujoji viltis*, nr. 3, p. 86-87.
572. L. Sabaliūnas. *Lithuania in crisis* (rec.). - Ten pat, nr. 4, p. 71-77.
573. M. Valadka. *Už laisvą lietuvį* (rec.). - Ten pat, nr. 4, p. 85-91.
574. D. Sauka. *Tautosakos savitumas ir vertė* (rec.). - Ten pat, nr. 4, p. 91-92.
575. Baltų informacijos konferencija. - Ten pat, nr. 4, p. 99-100.
576. Bolševikai falsifikuoja istoriją. Skelbiami nauji prasimanymai apie prez. A. Smetoną. - Ten pat, nr. 4, p. 114-117. (Žr. nr. 540).
577. „Pergalės" žurnalo Vyr. Redaktoriui Vilniuje (laiškas). - Ten pat, nr. 4, p. 117-118.
578. Nauji lietuvių bibliografijos darbai. - Ten pat, nr. 4, p. 120-121.

1973

579. Penkiasdešimt penkeri metai (kalbos santrauka). - *Naujoji viltis*, nr. 5, p. 1-9.

580. Senųjų latvių dangaus dievų šeima (H. Biezais knygos rec.). - Ten pat, nr. 5, p. 85-87.

581. Estonian bibliographies; a selected list (with U. Teemant). - *Lituanus*, v. 19, no. 3, p. 54-72.

582. Latvian bibliographies; a selected list (with B. Jegers). - *Journal of Baltic Studies*, v. 4, no. 3, p. 370-386.

1974

583. Lettische Bibliographien. Eine Auswahlbibliographie (mit B. Jegers). - *Acta Baltica*, XIII, p. 230-249.

584. L. Rėza ir jo „Dainos". - *Naujoji viltis*, nr. 6, p. 35-44.

585. Rašytojas apie mitologiją. - Ten pat, nr. 6, p. 107-108.

586. M. Anyso atsiminimai apie kiauliškus reikalus. - Ten pat, nr. 6, p. 111-114.

587. Nauji lietuvių bibliografijos darbai. - Ten pat, nr. 6, p. 118-120.

588. B. Kerbelytė. *Lietuvių liaudies padavimai* (rec.). - Ten pat, nr. 7, p. 84-86.

589. Mitologinė aistra. - Ten pat, nr. 7, p. 106-111.

590. Piktas išpuolis. - Ten pat, nr. 7, p. 111-113.

591. Išdaigos. - Ten pat, nr. 7, p. 113-114.

593. Washingtone pabaltiečiai demonstravo prieš Australijos vyriausybės žygį. - *Dirva*, rugp. 24, nr. 63.

594. Baltistikai skirtas žurnalo numeris (rec.: *Zeitschrift fuer Slawistik*, 1974, nr. 2). - Ten pat, gruod. 18, nr. 93.

595. Lithuanian materials available in the Library of Congress. - *Lituanus*, v. 20, no. 4, Winter, p. 32-41.

1975

596. Kantautas. *A Lithuanian bibliography* (rec.). - *Dirva*, rugs. 27, nr. 56, p. 5-6.

597. Militarizmas ir diplomatija. - Ten pat, spalio 16, nr. 62.

598. Liaudies dainos (red.) - *Naujoji viltis*, nr. 8, p. 71-90.

599. Tautinė spauda. - Ten pat, nr. 8, p. 108-109.

600. Prisimenamas Šalkauskis. - Ten pat, nr. 8, p. 121-122.

601. Nauji ir naujai atrasti lietuvių bibliografijos darbai. - Ten pat, nr. 8, p. 124-128.

602. Retrospective and current Lithuanian bibliography. - *Journal of Baltic Studies*, v. 6, no. 4, Winter, p. 329-332.

1976

603. A. Kantautas. *A Lithuanian bibliography* (rec.). - Ten pat, v. 7, no. 1, Spring, p. 87-88.

604. The American Lithuanian press. - *Lituanus*, v. 22, no. 1, Spring p. 42-53.

605. Pogrindžio dainos. - *Draugas*, geg. 21, nr. 120.

606. Iliuzijos ir tikrovė. - Ten pat, liepos 16, nr. 166.

607. Apie „kitokią politiką". - *Dirva*, birž. 3, nr. 23.

608. Iliuzijos ir tikrovė. - *Naujoji viltis*, nr. 9, p. 120-123.

609. Nauji ar naujai atrasti lietuvių bibliografijos darbai. - Ten pat, nr. 9, p. 126-128.

1977

610. Knyga apie Pensylvanijos angliakasių Lietuvą (rec.). - *Draugas,* kovo 17, nr. 66(11).
611. Kolaborantai niršta. - *Dirva,* kovo 17, nr. 11.
612. Biznieriaus knygų baimė. - Ten pat, bal. 14, nr. 15.
613. Mūsų knygos išeivijoje vargai. - Ten pat, geg. 5, nr. 18.
614. Povilas Žadeikis (1887-1957-1977). - Ten pat, geg. 12, nr. 19.
615. Dėl „jaunos studenčiukės nusiskundimo". - Ten pat, birž. 30, nr. 26.
616. (Gliauda, Jurgis) Iš lietuvių tautosakos lobyno. Pasikalbėjimas su dr. Jonu Baliu. - Ten pat, gruod. 1, nr. 46.
617. *Lietuvių dainos Amerikoje:* Lyrinės meilės, papročių, darbo, švenčių ir pramogų dainos. Antrasis rinkinys. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla. xli+342+XII p. ilius. (Lietuvių tautosakos lobynas, 6).
Rec.: *Varpas,* 1977, nr. 15, p. 114 (A. Kučys); *Tėviškės žiburiai,* 1978.I.5, nr. 1 (A. V., pasikalbėjimas su dr. Jonu Baliu); *Pergalė,* 1978, nr. 2, p. 186 (V. Kazakevičius); *Metmenys,* 1978, nr. 36, p. 182-190 (Z. Krukonienė); *Aidai,* 1979, nr. 1, p. 44-45 (A. Mažiulis); *Naujoji viltis,* 1948, nr. 11, p. 133-136 (Stp. Vykintas); *Akademiška Dzive,* 1979, no. 21, p. 66-67 (B. Jegers).
618. Prieš 20 metų kalbėjo Lietuvos vardu. Karininkas ir ministeris Povilas Žadeikis 1887-1957. - *Tėviškės žiburiai,* geg. 26, nr. 21.
619. Lituanistiniai išeivijos vadovėliai (rec.). - Ten pat, birž. 2, nr. 22.
620. Lietuviškos periodikos leidiniai (ALKA muziejuje). - Ten pat, rugp. 18, nr. 32-33.
621. Basanavičius, Jonas. *Enzyklopädie des Märchens,* Bd. 1, Lief. 1, p. 1290-1291.
622. Laiškas Redakcijai (pastabos apie Lietuvių Fondo reikalus). - *Naujienos,* geg. 7, nr. 108.
623. Mitologija ir poezija (laiškas Redakcijai). - *Metmenys,* nr. 33, p. 200-202.
624. Apie mitologiją iš esmės. - *Naujoji viltis,* nr. 10, p. 40-51.

1978

625. Žvilgsnis į Naujus Metus. - *Dirva,* sausio 18, nr. 3.
626. Nustebęs ir pasipiktinęs (laiškas Redakcijai). - Ten pat, kovo 23, nr. 12.
627. Ar reikalingas mums dar vienas naujas institutas? - Ten pat, rugp. 31, nr. 34. Persispausdino *Naujienos,* rugs. 14, nr. 211.
628. 'Lietuviška Watergate'. - *Dirva,* spalio 19, nr. 41.
629. Du lietuvių vestuvių aprašymai (rec.). - Ten pat, spalio 26, nr. 42.
630. Kaip atsiranda keisti mitologiniai vardai. - Ten pat, lapkr. 16, nr. 46.
631. *Ir be ginklo kariai* (rec.). - *Draugas,* liepos 8, nr. 158.
632. Prof. J. Lebedžio knyga *Lietuvių kalba XVII-XVIII a. viešajame gyvenime* (rec.). - Ten pat, rugs. 30, nr. 229 (34).
633. Romanas tarp politinių diskusijų (apie J. Avyžiaus knygą). - *Tėviškės žiburiai,* birž. 15, nr. 24.
634. Žiaurumai ir folkloras. - Ten pat, spalio 12, nr. 41.
635. Lietuvio pastatyta mažytė šventovė. - Ten pat, lapkr. 16, nr. 46.
636. *Bastūno maištas* ir *Barbaras rėkia* (rec.). - *Naujienos,* birž. 1-2, nr. 125-126.
637. *Lietuvių kalendorinės šventės.* Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, xiv+160+X p. ilius. (Lietuvių tautosakos lobynas, 7).
638. Lietuvių liaudies tikėjimai ir papročiai. II. Tikėjimai apie žemę. - *Lietuvių tautos praeitis,* IV, kn. 2 (14), p. 134-140.

1979

639. Laiškas „Draugui" (dėl lituanistikos katedros). - *Draugas,* sausio 4, nr. 3.
640. Mitologija ir propaganda (N. Vėlius. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės,* rec.). - Ten pat, sausio 13, nr. 11 (2).
641. Optimistai ir pesimistai apie „lituanistikos katedrą". - Ten pat, vas. 27, nr. 48 ir *Naujienos,* vas. 27, nr. 47.
642. Dr. Jono Balio laiškas dėl *Vienybėje* tilpusių pastabų. - *Vienybė,* kovo 30, nr. 6.
643. Pastabos dėl VLIKo valdybos deklaracijos. - *Naujienos,* rugp. 30-31, nr. 202-203.
644. Tautosaka: Tikėjimai apie vandenį. - *Naujoji viltis,* nr. 12.
645. Kazys Škirpa. - Ten pat, nr. 12.
646. Nauji ir naujai atrasti lietuvių bibliografijos darbai. - Ten pat, nr. 12.
647. *Vaikystė ir vedybos: Lietuvių liaudies tradicijos.* Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla. x + 172 p. (Lietuvių tautosakos lobynas, 8).

1980

648. Tautosaka apie ugnį. - *Naujoji viltis,* nr. 13, p. 72-98.

1981

649. *Mirtis ir laidotuvės: Lietuvių liaudies tradicijos.* Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 150 p. (Lietuvių tautosakos lobynas, 9.)
650. Apie dievus ir žmones. A.J. Greimo knygos recenzija. - *Aidai,* nr. 1, p. 60-61.

1982

651. Lietuvių liaudies pasakų antologija vokiškai (rec.). - *Draugas,* nr. 58 (11).
652. Su Jonu Baliu kalbasi Elena Bradūnaitė. Autobiografinis interview. - *Draugas,* 2 d., nr. 265 (49).
653. *Lithuanian Periodicals in American Libraries: A Union List.* Washington, D. C.: Library of Congress, 125 p.

1983

654. Ar tikėjimas į laumes - religija? (Apie V. Bagdanavičiaus knygą *Laumės*). - *Draugas,* 2 d., nr. 150 (30).

1984

655. Pasaulio medžio ieškojimas (Apie N. Vėliaus teoriją). - *Lietuvių dienos,* nr. 4, p. 10-11.
656. Emilija Čekienė kalbasi su dr. Jonu Baliu (Autobiografinis interview). - *Naujoji Viltis,* nr. 17, p. 122-132.

1985

657. Dievai ir demonai. - *Lietuvių dienos,* nr. 2, p. 13-14; nr. 3, p. 12-13. (Išversta angliškai su klaidomis. Ten pat, May, p. 17-20.)
658. Senovės baltų pasaulėžiūra (N. Vėliaus knygos recenzija). - *Aidai,* nr. 2. p. 95-102.
659. Lietuvių mitologija be fantazijų. - *Tėviškės žiburiai,* nr. 39, 40.
660. Dievai ir demonai (baigiamosios pastabos). - *Lietuvių dienos,* nr. 8, p. 7-8.
661. Apie lietuvių mitologiją be fantazijų. - *Naujienos,* nr. 101-104; Iškritę dievų vardai (atitaisymas). - Ten pat, nr. 108.

662. Bibliografija (lietuvių). - *LE*, 36, p. 75-78.
663. Tautosaka apie ugnį. Antroji dalis: Gaisras. - *Naujoji viltis*, nr. 18, p. 132-140, 193- 204.

1986

664. *Lietuvių žemdirbystės papročiai ir tikėjimai: Lietuvių liaudies tradicijos.* Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, XXX+242+VII p. (Lietuvių tautosakos lobynas, 10.)

1987

665. *Aš išdainavau visas daineles...* (rec.). - *Draugas*, nr. 26 (6).
666. Dainų skrynelės (Apie įžymias dainininkes). - Ten pat, nr. 51 (11).
667. Moterys ir gyvatės: Studija apie Eglės žalčių karalienės pasaką. - Ten pat, nr. 174 (31).
668. Lietuviška kosmogonija? (Apie J. Šliavo paskelbtą mitą - pasaulis iš kiaušinio). - *Tėviškės žiburiai*, nr. 37.
669. Lietuviško velnio istorija (N. Vėliaus knygos recenzija). - *Varpas*, nr. 22, p. 128-136.

1988

670. Religija ir magija. - *Tėviškės žiburiai*, nr. 42.
671. Baltų mitologija: kaip atsirado moteriškos dievybės (M. Gimbutienės teorijų kritika). - *Lietuvių balsas*, nr. 15.
672. Keletas pastabų apie žemės ir dangaus dievus (Polemika su V. Vyčinu). - *Lietuvių balsas*, nr. 9.
673. Lietuvių moterų galvos parėdai senovėje ir kiti papročiai. - *Draugas*, nr. 95 (19).

1989

674. *Suvalkiečių liaudies kūryba Amerikoje: Antologija.* Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 223 p. (Lietuvių tautosakos lobynas, 11.)
675. Liaudies epo klausimas: Liaudies dainų tyrinėjimai, I. - *Lietuvių dienos*, vas. p. 13- 14; kovas. p. 13-14.
676. Atsisveikinimas su mylimąja: Liaudies dainų tyrinėjimai, II. - *Aidai*, nr. 1, p. 51- 64.
677. Ar senovės lietuviai buvo „velnio garbintojai"? - *Lietuvių balsas*, nr. 13, p. 6. (Naujo „dievo" išradimas — mitologijų fantazija.)
678. Stonehenge magija: Proistorinių laikų dievai ir dvasios nemėgsta turistų? - *Lietuvių balsas*, nr. 20.

1991

679. *Lietuviškos pasakos.* (Sudarė J. Balys. Trečiasis leidimas). Vilnius: Alma littera, kn. 1-3.
680. „Sušaudytos dainos" (rec.). - *Dirva*, nr. 18, p. 5, 8.
681. Moterys ir gyvatės (žalčiai). - *Liaudies kultūra*, nr. 5, p. 15-18. Perspausdinta iš *Draugo*, 1987, nr. 174 (31), 2 d., p. 1-2.
682. Ar senovės lietuviai buvo satanistai (velnio garbintojai?). - *Dirva*, nr. 31, p. 5; nr. 33, p. 5.
683. Mitologinė mišrainė. Pr. Dundulienės kn. „Senovės lietuvių mitologija ir religija" (rec.). - *Tėviškės žiburiai*, nr. 31-32, p. 7.

684. Paslaptingieji Maya Centrinės Amerikoj. - *Lietuvių balsas*, nr. 20, p. 6-7.
685. Mūsų tautosaka už vandenyno. - *Lietuvių balsas*, nr. 25, p. 5.

1992

686. Daina apie karvelėlį: Liaudies dainų tyrinėjimai. - *Lietuvių balsas*, nr. 12, p. 3. Perspausdino *Liaudies kultūra*. 1993, nr. 3, p. 14.

1993

687. *Lietuvių kalendorinės šventės: tautosakinė medžiaga ir aiškinimai*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius, Mintis.
688. Gyvuliai liaudies dainose: Liaudies dainų tyrinėjimai. - *Lietuvių balsas*, nr. 17, p. 7. Perspausdino *Tautosakos darbai*, t. II (IX), p. 140-143.
689. [Juozo Jakšto] *Nepriklausomos Lietuvos istorija* (rec.). - Mūsų Vytis, nr. 2, p. 5-6, 8-9.
690. Nušoviau sakalėlį: Liaudies dainų tyrinėjimai. - *Lietuvių balsas*, nr. 4, p. 12-13.

1993

691. Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka (rec.). - *Draugas*, nr. 69 (14), 2 d, p. 3.
692. Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka (rec.). - *Dirva*, nr. 19, p. 7.
693. Darbo dainos (rec.). - *Tėviškės žiburiai*, nr. 24, p. 7.
694. Kai kurie dievų vardai: Mitologinės studijos, I. - *Lietuvių balsas*, nr. 12, p. 4-5.
695. Senovės lietuviai: Mitologinės studijos, II. - *Tėviškės žiburiai*, nr. 37, p. 7.
696. Prisiminimai apie išeivijos bibliografiją. Adomas Kantautas (1910.I.19-1993.I.19). - *Dirva*, nr. 45, p. 6-7.

PAAIŠKINIMAI

Penktajame Jono Balio *Raštų* tome skelbiami du Jungtinėse Amerikos Valstijose paskelbti lietuvių liaudies tikėjimų sąvadai: *Vaikystė ir vedybos* ir *Mirtis ir laidotuvės.* Lietuvių visuomenei tampa prieinama unikali lietuvių tradicinio paveldo dalis.

Rengiant šį tomą, laikomasi tų pačių kultūriniam palikimui taikomų nuostatų, kaip ir ankstesniuose tomuose – tekstai pateikiami autentiški, taisytos tik aiškios korektūros klaidos, skyrybos mažmožiai, žodžių rašyba, atsižvelgiant į paties autoriaus reikalavimus. Tiesa, dėl didelės ir įvairialypės tomo apimties apsiribota tik viena asmenvardžių rodykle.

VAIKYSTĖ IR VEDYBOS

Spausdinama iš: Jonas Balys. *Vaikystė ir vedybos.* Lietuvių liaudies tradicijos. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 1979. (Lietuvių tautosakos lobynas, VIII.)

MIRTIS IR LAIDOTUVĖS

Spausdinama iš: Jonas Balys. *Mirtis ir laidotuvės.* Lietuvių liaudies tradicijos. Silver Spring, Md.: Lietuvių tautosakos leidykla, 1981. (Lietuvių tautosakos lobynas, IX.)

SUTRUMPINIMAI

a. – amžius
apyl. – apylinkė
aps. – apskritis
gub. – gubernija
m. – metai
mt. – motyvas
nr. – numeris
p. – puslapis
par. – parapija
plg. – palyginti
par. – parapija
pvz. – pavyzdžiui
šv. – šventas
t. y. – tai yra
v. – valsčius
žr. – žiūrėti

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

Spaudai parengė ir išleido
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius
tel. + 370 5 212 53 32
fax +370 5 261 62 54
el. paštas: knyga@llti.lt
svetainė internete: www.llti.lt

Spausdino
P. Kalibato UAB „Petro ofsetas"
Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius
tel. +370 5 273 33 47

